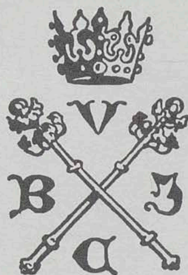
kat.komp.
910320

BIBLIOTHECA
UNIV. JAGELL.
CRACOVIENSIS
Mag. St. Dr. I

910320 I
Mag. St. Dr.

Fil. 5/780

11526

M. TULLII CICERONIS
EPISTOLARUM
AD ATTICUM
LIBRI XVI.
AD QUINTUM FRATREM III.
AD
M. BRUTUM UNUS.

EX RECENSIONE
JO. AUG. ERNESTI.

[illegible] ARCHEOL. UNIW. JAGIELL.
KOLLEKCYA
PRZEZDZIECKICH
(Ze zbiorów Prof. Józefa Łepkowskiego)

Mieczkowski.

WIRCEBURGI,
Sumtibus JOAN. JACOBI STAHEL,

M DCC LXXX.

BIBLIOTHECA VNIV. IAGELL. CRACOVIENSIS

910320
I

St. Dr. 2016 - D.61/26(38)

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM

LIBER I.

ARGUMENTUM.

Libri hujus epistolæ partim ante consulatum Ciceronis, partim post consulatum scriptæ sunt. Nam toto consulatus illius tempore Atticus Romæ fuit, omnium consiliorum & actionum ejus monitor, adjutor & administer. Porro illæ, quæ consulatum antecedunt, quæ sunt numero novem, nimirum usque ad eam quæ incipit, Teucris illa: *nihil sane continent, quod ad historiam magnopere pertineat. Consequentes vero, usque ad epistolam* Nihil mihi, *M. Messala & M. Pisone* coss. *datæ, primum, rem Clodii narrant, ut domi C. Cæsaris cum vestitu muliebri deprehensus fuerit, cum pro populo fieret: totumque de re illa judicium, quo non modo præter fas & æquum, sed etiam præter omnium hominum opinionem, absolutus fuit: deinde, quam mortuo plausu populus Romanus Pompejum exceperit e nobili illa Asiatica*

tica expeditione redeuntem. Nam cum nobiles homines, in iis, L. Lucullum cum primis, haberet infensos: illos, quia hominis potentiam ægre ferrent, adeo crevisse, ut jam formidabilis posset esse; hunc, quia erepti sibi triumphi de Mithridate, jam fere debellato, hæreret memoria: non modo obtinere numquam potuit ut acta sua a populo confirmarentur, deque militum præmiis decerneretur: sed ne illud quidem, ut rebus ab se gestis recitandis plausus ex animo daretur. ep. XII. Quæ quidem res omnium, quæ deinceps secuta sunt, malorum fons & origo fuit. Nam quod nec per Messalam & Pisonem primo anno, nec per Metellum & Afranium, ex quibus hunc omnibus invitis per largitionem & ambitum, quo acta sua confirmarentur, curandum curaverat sequenti anno: quod per Flavium Tribunum pleb. ut lex agraria perferretur, impetrare non potuit: coitione facta cum Cæsare & M. Crasso, anno tertio obtinuit, Cæsare inprimis Consule declarato. Tres ultimæ epistolæ, Q. Metello Celere, L. Afranio COSS. *missæ sunt: quorum consulatu de Clodio ad plebem traducendo agi cœptum est. Quare si ratio temporum subducatur, intelligemus tam paucas libri hujus epistolas, annis amplius octo scriptas fuisse: nempe a Consulatu minimum L. Cælii Metelli Cretici, & Q. Marcii Vatiæ, qui ædilitatem Ciceronis statim secutus est: usque ad eos quos proxime diximus* COSS. *Scite autem Manutius primas epistolas distribuisse videtur, & quasi in suum locum singulas revocasse; ut nullo negotio, quando primum inter eos initium scribendi factum est, cognosci possit.*

1 CICERO ATTICO SAL.

Petitionis nostræ, quam tibi summæ curæ esse scio, hujusmodi ratio est, quod adhuc conjectura provideri possit. Prensat unus P. Galba, sine fuco ac fallaciis, more majorum, negatur. ut opinio est hominum, non aliena rationi nostræ fuit illius hæc præpropera prensatio. nam illi ita negant vulgo, ut mihi se debere dicant, ita quiddam spero nobis proføci,

fici, cum hoc percrebrescit, plurimos nostros amicos inveniri. Nos autem initium prensandi facere cogitaramus eo ipso tempore, quo tuum puerum cum his litteris proficisci Cincius dicebat, in campo, comitiis tribunitiis, a. d. XVI. Kalend. Sext. Competitores, qui certi esse videantur, Galba, & Antonius, & Q. Cornificius. puto te in hoc aut risisse, aut ingemuisse, ut frontem ferias. sunt, qui etiam Cæsonium putent. Aquillium non arbitramur, qui denegavit, & juravit morbum, & illud suum regnum judiciale opposuit. Catilina, si judicatum erit, meridie non lucere, certus erit competitor. De Aufidio, & de Palicano, non puto te exspectare, dum scribam. De iis, qui nunc petunt, Cæsar certus putatur. Thermus cum Silano contendere existimatur; qui sic inopes & ab amicis & existimatione sunt, ut mihi videatur non esse 'αδυνατον, Curium obducere. sed hoc præter me nemini videtur. Nostris rationibus maxime conducere videtur, Thermum fieri cum Cæsare. nemo est enim ex iis, qui nunc petunt, qui, si in nostrum annum reciderit, firmior candidatus fore videatur; propterea quod curator est viæ Flaminiæ, quæ tum erit absoluta. sane facile eum [liberi] θερμον ciceri [consuli] accuderint. Petitorum hæc est adhuc informata cogitatio. Nos in omni munere candidatorio fungendo summam adhibebimus diligentiam: & fortasse, quoniam videtur in suffragiis multum posse Gallia, cum Romæ a judiciis forum refrixerit, excurremus mense Septembri legati ad Pisonem, ut Januario revertamur. Cum perspexero voluntates nobilium, scribam ad te. cetera spero prolixa esse, his duntaxat urbanis competitoribus. Illam manum, tu, mihi, cura ut præstes, quoniam propius abes, Pompeji, nostri amici. nega me ei iratum fore, si ad mea comitia non venerit. Atque hæc hujusmodi sunt. Sed est, quod abs te mihi ignosci pervelim. Cæcilius, avunculus tuus, a P. Vario cum magna pecunia fraudaretur, agere cœpit cum ejus fratre Caninio Satrio de iis rebus, quas eum dolo malo mancipio accepisse de Vario diceret. una agebant ceteri credito-

ditores, in quibus erat Lucullus, & P. Scipio, & is, quem putabant magiſtrum fore, ſi bona venirent, L. Pontius. verum hoc ridiculum eſt, de magiſtro nunc cognoſcere. rogavit me Cæcilius, ut adeſſem contra Satrium. Dies fere nullus eſt, quin hic Satrius domum meam ventitet. obſervat L. Domitium maxime: me habet proximum. fuit & mihi & Q. fratri magno uſui in noſtris petitionibus. Sane ſum perturbatus, cum ipſius Satrii familiaritate, tum Domitii, in quo uno maxime ambitio noſtra nititur. Demonſtravi hæc Cæcilio: ſimul & illud oſtendi, ſi ipſe unus cum illo uno contenderet, me ei ſatisfacturum fuiſſe: nunc in cauſa univerſorum creditorum, hominum præſertim ampliſſimorum, qui ſine eo, quem Cæcilius ſuo nomine perhiberet, facile cauſam communem ſuſtinerent, æquum eſſe, eum & officio meo conſulere, & tempori. durius accipere hoc mihi viſus eſt, quam vellem, & quam homines belli ſolent; & poſtea prorſus ab inſtituta noſtra paucorum dierum conſuetudine longe refugit. Abs te peto, ut mihi hoc ignoſcas, & me exiſtimes humanitate eſſe prohibitum, ne contra amici ſummam exiſtimationem miſerrimo ejus tempore venirem: cum is omnia ſua ſtudia & officia in me contuliſſet. quodſi voles in me eſſe durior, ambitionem putabis mihi obſtitiſſe. ego autem arbitror, etiamſi id ſit, mihi ignoſcendum eſſe: ’επει ’ȣχ’ ‘ιερηιον, ’ȣδε βοειην. vides enim, in quo curſu ſimus, & quam omnes gratias non modo retinendas, verum etiam acquirendas putemus. Spero tibi me cauſam probaſſe; cupio quidem certe. Hermathena tua valde me delectat, & poſita ita belle eſt, ut totum gymnaſium ‘ηλιȣ ’αναθημα eſſe videatur. multum te amamus.

2 CICERO ATTICO S.

L. Julio Cæſare, C. Marcio Figulo conſulibus, filiolo me auctum ſcito, ſalva Terentia. Abs te tam diu nihil litterarum? Ego de meis ad te te rationibus ſcripſi antea diligenter. Hoc tempore Catilinam, competitorem noſtrum, defendere cogitamus. judi-

judices habemus, quos voluimus, ſumma accuſatoris voluntuntate. ſpero, ſi abſolutus erit, conjunctiorem illum nobis fore in ratione petitionis: ſin aliter acciderit, humaniter feremus. Tuo adventu nobis opus eſt maturo, nam prorſus ſumma hominum eſt opinio; tuos familiares, nobiles homines, adverſarios honori noſtro fore. ad eorum voluntatem mihi conciliandam maximo te mihi uſui fore video. quare Januario menſe, ut conſtituiſti, cura ut Romæ ſis.

CICERO ATTICO S. 3

Aviam tuam ſcito deſiderio tui mortuam eſſe, & ſimul, quod verita ſit, ne Latinæ in officio non manerent, & in montem Albanum hoſtias non adducerent. ejus rei conſolationem ad te L. Saufejum miſſurum eſſe arbitror. Nos hic te ad menſem Januarium exſpectamus, ex quodam rumore, an ex litteris tuis ad alios miſſis? nam ad me de eo nihil ſcripſiſti. Signa, quæ nobis curaſti, ea ſunt ad Cajetam expoſita. nos ea non vidimus. neque enim exeundi Roma poteſtas nobis fuit. miſimus qui pro vectura ſolveret. te multum amamus, quod ea abs te diligenter, parvoque curata ſunt. Quod ad me ſæpe ſcripſiſti de noſtro amico placando, feci, & expertus ſum omnia: ſed mirandum in modum eſt animo abalienato: quibus de ſuſpicionibus, etſi audiſſe te arbitror, tamen ex me, cum veneris, cognoſces. Salluſtium præſentem reſtituere in ejus veterem gratiam non potui. Hoc ad te ſcripſi, quod is me accuſare de te ſolebat. in ſe expertus eſt, illum eſſe minus exorabilem, meum ſtudium nec tibi defuiſſe. Tulliolam C. Piſoni L. F. Frugi deſpondimus.

CICERO ATTICO S. 4

Crebras exſpectationes nobis tui commoves. nuper quidem, cum jam te adventare arbitraremur, repente abs te in menſem Quintilem rejecti ſumus. nunc vero cenſeo; quod commodo tuo facere poteris, venias ad id tempus, quod ſcribis. obieris Quinti

fratris comitia; nos longo intervallo viſeris; Acutilianam controverſiam transegeris. hoc me etiam Peducæus, ut ad te ſcriberem, admonuit. putamus enim utile eſſe, te aliquando jam rem tranſigere. mea intercesſio parata & eſt & fuit. Non hic incredibili ac ſingulari populi voluntate de C. Macro transegimus. cui cum æqui fuiſſemus, tamen multo majorem fructum ex populi exiſtimatione, illo damnato, cepimus, quam ex ipſius, ſi abſolutus eſſet, gratia cepiſſemus. Quod ad me de Hermathena ſcribis, per mihi gratum eſt, & ornamentum Academiæ proprium meæ, quod & Hermes commune omnium, & Minerva ſingulare eſt inſigne ejus gymnaſii. quare velim, ut ſcribis, ceteris quoque rebus quam plurimis eum locum ornes. Quæ mihi antea ſigna miſiſti, ea nondum vidi. in Formiano ſunt; quo ego nunc proficiſci cogitabam. illa omnia in Tuſculanum deportabo. Cajetam, ſi quando abundare cœpero, ornabo. Libros tuos conſerva; & noli deſperare, eos me meos facere poſſe. quod ſi aſſequor, ſupero Craſſum divitiis, atque omnium vicos, & prata contemno.

5 CICERO ATTICO S.

Quantum dolorem acceperim, & quanto fructu ſim privatus & forenſi & domeſtico, Lucii fratris noſtri morte, in primis, pro noſtra conſuetudine, tu exiſtimare potes. nam mihi omnia, quæ jucunda ex humanitate alterius & moribus homini accidere poſſunt, ex illo accidebant. quare non dubito, quin tibi quoque id moleſtum ſit, cum & meo dolore moveare, & ipſe omni virtute, officioque ornatiſſimum, tuique & ſua ſponte, & meo ſermone amantem, affinem, amicumque amiſeris. Quod ad me ſcribis de ſorore tua; teſtis erit tibi ipſa, quantæ mihi curæ fuerit, ut Quinti fratris animus in eam eſſet is, qui eſſe deberet. quem cum eſſe offenſiorem arbitrarer, eas litteras ad eum miſi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, & objurgarem ut errantem.

Itaque ex iis, quæ poſtea ſæpe ab eo ad me ſcripta ſunt, confido ita eſſe omnia, ut & oporteat, & velimus. De litterarum miſſione ſine cauſa abs te accuſor. numquam enim a Pomponia noſtra certior ſum factus, eſſe, cui litteras dare poſſem. porro autem neque mihi accidit, ut haberem, qui in Epirum proficiſceretur: neque dum te Athenis eſſe audiebamus. De Acutiliano autem negotio quod mihi mandaras, ut primum a tuo digreſſu Romam veni, confeceram: ſed accidit, ut & contentione nihil opus eſſet, & ut ego, qui in te ſatis conſilii ſtatuerim eſſe, mallem Peducæum tibi conſilium per litteras, quam me dare. Etenim cum multos dies aures meas Acutilio dediſſem, (cujus ſermonis genus tibi notum eſſe arbitror,) non mihi grave duxiſſem ſcribere ad te de illius querimoniis, cum eas audire, quod erat ſubodioſum, leve putaſſem. ſed abs te ipſo, qui me accuſas, unas mihi ſcito litteras redditas eſſe, cum & otii ad ſcribendum plus, & facultatem dandi majorem habueris. Quod ſcribis, etiamſi cujus animus in te eſſet offenſior, a me recolligi oportere; quid dicas: neque id neglexi: ſed eſt miro quodam modo affectus. ego autem, quæ dicenda fuerunt de te, non præterii. quid autem contendendum eſſet, ex tua putabam voluntate ſtatuere oportere: quam ſi ad me perſcripſeris, intelliges me neque diligentiorem eſſe voluiſſe, quam tu eſſes, neque negligentiorem fore, quam tu velis. De Tadiana re, mecum Tadius locutus eſt, te ita ſcripſiſſe, nihil eſſe jam, quod laboraretur, quoniam hereditas uſucapta eſſet. id mirabamur te ignorare, de tutela legitima, in qua dicitur eſſe puella, nihil uſucapi poſſe. Epiroticam emtionem gaudeo tibi placere. Quæ tibi mandavi, & quæ tu intelliges convenire noſtro Tuſculano, velim, ut ſcribis, cures, quod ſine moleſtia tua facere poteris. nam nos ex omnibus moleſtiis & laboribus uno illo in loco conquieſcimus, quo fratrem quotidie exſpectamus. Terentia magnos articulorum dolores habet, & te, & ſororem tuam, & matrem maxime diligit, ſalutemque tibi plurimam adſcribit, & Tulliola, deliciæ noſtræ. Cura, ut valeas,

leas, & nos ames; & tibi perſuadeas, te a me fraterne amari.

6 CICERO ATTICO S.

Non committam poſthac, ut me accuſare de epiſtolarum negligentia poſſis. tu modo videto, in tanto otio ut par mihi ſis. Domum Rabirianam Neapoli, quam tu jam dimenſam & exædificatum animo habebas, M. Fontejus emit H-S cccıↄↄↄ xxx. id te ſcire volui, ſi quid forte ea res ad cogitationes tuas pertineret. Q. frater, ut mihi videtur, quo volumus animo eſt in Pomponiam, & cum ea nunc in Arpinatibus prædiis erat, & ſecum habebat hominem χρηστομαθῆ, D. Turranium. Pater nobis deceſſit a. d. VIII. Kal. Decembr. Hæc habebam fere, quæ te ſcire vellem. Tu, velim, ſi qua ornamenta γυμνασιώδη reperire poteris, quæ loci ſint ejus, quem tu non ignoras, ne prætermittas. Nos Tuſculano ita delectamur, ut nobiſmet ipſis tum denique, cum illo venimus, placeamus. Quid agas omnibus de rebus, & quid acturus ſis, fac nos quam diligentiſſime certiores.

7 CICERO ATTICO S.

Apud matrem recte eſt, eaque nobis curæ eſt. L. Cincio H-S XXCD conſtitui me curaturum Idibus Febr. Tu, velim, ea, quæ nobis emiſſe & paraſſe ſcribis, des operam, ut quam primum habeamus: & velim cogites, id quod mihi pollicitus es, quemadmodum bibliothecam nobis conficere poſſis. omnem ſpem delectationis noſtræ, quam, cum in otium venerimus, habere volumus, in tua humanitate poſitam habemus.

8 CICERO ATTICO S.

Apud te eſt, ut volumus. mater tua & ſoror a me Quintoque fratre diligitur. Cum Acutilio ſum locutus. is ſibi negat a ſuo procuratore quidquam ſcriptum eſſe, & miratur iſtam controverſiam fuiſſe, quod ille recuſarit ſatisdare, amplius abs te non peti.

Quod

Quod te de Tadiano negotio decidiſſe ſcribis, id ego Tadio & gratum eſſe intellexi, & magnopere jucundum. Ille noſter amicus, vir mehercule optimus, & mihi amiciſſimus, ſane tibi iratus eſt. hoc, ſi, quanti tu æſtimes, ſciam, tum, quid mihi elaborandum ſit, ſcire poſſim. L. Cincio H-S ccIↃↃ ccIↃↃ cccc pro ſignis Megaricis, ut tu ad me ſcripſeras, curavi. Hermæ tui Pentelici cum capitibus æneis, de quibus ad me ſcripſiſti, jam nunc me admodum delectant. quare velim, & eos, & ſigna, & cetera, quæ tibi ejus loci, & noſtri ſtudii, & tuæ elegantiæ eſſe videbuntur, quam plurima, quam primumque mittas, & maxime quæ tibi gymnaſii xyſtique videbuntur eſſe. nam in eo genere ſic ſtudio efferimur, ut abs te adjuvandi, ab alii prope reprehendendi ſimus. ſi Lentuli navis non erit, quo tibi placebit, imponito. Tulliola, deliciolæ noſtræ, tuum munuſculum flagitat, & me, ut ſponſorem, appellat. mihi autem abjurare certius eſt, quam dependere.

CICERO ATTICO S. 9

Nimium raro nobis abs te litteræ afferuntur: cum & multo tu facilius reperias, qui Romam proficiſcantur, quam ego, qui Athenas: & certius tibi ſit, me eſſe Romæ, quam mihi, te Athenis. itaque propter hanc dubitationem meam brevior hæc ipſa epiſtola eſt: quod, cum incertus eſſem, ubi eſſes, nolebam illum noſtrum familiarem ſermonem in alienas manus devenire. Signa Megarica, & Hermas, de quibus ad me ſcripſiſti, vehementer exſpecto. quidquid ejusdem generis habebis, dignum Academia tibi quod videbitur, ne dubitaris mittere, & arcæ noſtræ confidito. genus hoc eſt voluptatis meæ: quæ γυμνασιώδη maxime ſunt, ea quæro. Lentulus naves ſuas pollicetur. peto abs te, ut hæc cures diligenter. Chilius te rogat, & ego ejus rogatu, Εὐμολπιδῶν πάτρια.

CICE-

10 CICERO ATTICO S.

Cum eſſem in Tuſculano, (erit hoc tibi pro illo tuo, Cum eſſem in Ceramico,) verumtamen cum ibi eſſem, Roma puer, a ſorore tua miſſus, epiſtolam mihi abs te allatam dedit, nuntiavitque, eo ipſo die poſt meridiem iturum, qui ad te proficiſceretur. eo factum eſt, ut epiſtolæ tuæ reſcriberem aliquid; brevitate temporis tam pauca cogerer ſcribere. Primum tibi de noſtro amico placando, aut etiam plane reſtituendo polliceor. quod ego, etſi mea ſponte ante faciebam, eo nunc tamen & agam ſtudioſius, & contendam ab illo vehementius, quod tantam ex epiſtola voluntatem ejus rei tuam perſpicere videor. hoc te intelligere volo, pergraviter illum eſſe offenſum: ſed quia nullam video gravem ſubeſſe cauſam, magnopere confido illum fore in officio, & in noſtra poteſtate. Signa noſtra, & Hermeraclas, ut ſcribis, cum commodiſſime poteris, velim imponas, & ſi quod aliud ’οἰκεῖον ejus loci, quem non ignoras, reperies, & maxime, quæ tibi palæſtræ, gymnaſiique videbuntur eſſe etenim ibi ſedens hæc ad te ſcribebam; ut me locus ipſe admoneret. Præterea typos tibi mando, quos in tectorio atrioli poſſim includere, & putealia ſigillata duo. Bibliothecam tuam cave cuiquam deſpondeas, quamvis acrem amatorem inveneris: nam ego omnes meas vindemiolas eo reſervo, ut illud ſubſidium ſenectuti parem. De fratre, confido ita eſſe, ut ſemper volui & elaboravi. multa ſigna ſunt ejus rei, non minimum, quod ſoror prægnans eſt. De comitiis meis & tibi me permiſiſſe nemini, & ego jampridem hoc communibus amicis, qui te exſpectant, prædico: te non modo non arceſſi a me, ſed prohiberi; quod intelligam, multo magis intereſſe tua, te agere, quod agendum eſt hoc tempore, quam mea, de adeſſe, comitiis. proinde eo animo te velim eſſe, quaſi mei negotii cauſa in iſta loca miſſus eſſes. me autem eum & offendes erga te, & audies quaſi mihi, ſi qua parta erunt, non modo te præſente, ſed per te parta ſint. Tulliola tibi diem dat; ſponſorem appellet.

CICE-

CICERO ATTICO S. 11

Et mea ſponte faciebam antea, & poſt, duabus epiſtolis tuis perdiligenter in eandem rationem ſcriptis, magnopere ſum commotus. eo accedebat hortator aſſiduus Salluſtius, ut agerem quam diligentiſſime cum Luccejo de veſtra vetere gratia reconcilianda. ſed, cum omnia feciſſem, non modo eam voluntatem ejus, quæ fuerat erga te, recuperare non potui, verum ne cauſam quidem elicere immutatæ voluntatis. tametſi jactat ille quidem illud tuum arbitrium, & ea, quæ jam tum, cum aderas, offendere ejus animum intelligebam: tamen habet quiddam profecto, quod magis in animo ejus inſederit, quod neque epiſtolæ tuæ, neque noſtra allegatio tam poteſt facile delere, quam tu præſens non modo oratione, ſed tuo vultu illo familiari tolles, ſi modo tanti putabis id, quod, ſi me audies, &, ſi humanitati tuæ conſtare voles, certe putabis. ac, ne illud mirere, cur, cum ego antea ſignificarem tibi per litteras, me ſperare illum in noſtra poteſtate fore, nunc idem videar diffidere; incredibile eſt, quanto mihi videatur illius voluntas obſtinatior, & in hac iracundia offirmatior: ſed hæc aut ſanabuntur, cum veneris; aut ei moleſta erunt, in utro culpa erit. Quod in epiſtola tua ſcriptum erat, me jam arbitrari deſignatum eſſe; ſcito, nihil tam exercitum eſſe nunc Romæ, quam candidatos, omnibus iniquitatibus; nec, quando futura ſint comitia, ſciri. verum hæc audies de Philadelpho. Tu, velim, quæ Academiæ noſtræ paraſti, quamprimum mittas. mire quam illius loci non modo uſus, ſed etiam cogitatio delectat. Libros vero tuos cave cuiquam tradas. nobis eos, quemadmodum ſcribis, conſerva. ſummum me eorum ſtudium tenet, ſicut odium jam certarum rerum: quas tu, incredibile eſt, quam brevi tempore quanto deteriores offenſurus ſis, quam reliquiſti.

12 CICERO ATTICO S.

Teucris illa lentum ſane negotium: neque Cornelius ad Terentiam poſtea rediit. opinor, ad Conſidium, Axium, Selicium confugiendum eſt. nam a Cæcilio propinqui minore centeſimis numum movere non poſſunt. ſed, ut ad prima illa redeam, nihil ego illa impudentius, aſtutius, lentius vidi. libertum mitto: Tito mandavi: σκήψεις atque ἀναβολαί. ſed neſcio, an ταὐτόματον ἡμῶν. nam mihi Pompejani prodromi nuntiant, aperte Pompejum acturum, Antonio ſuccedi oportere: eodemque tempore aget prætor ad populum. res ejusmodi eſt, ut ego, nec per bonorum, nec per popularem exiſtimationem, honeſte poſſim hominem defendere: nec mihi libeat, quod maximum eſt. etenim accidit hoc, quod totum, cujusmodi ſit, mando tibi, ut perſpicias. Libertum ego habeo, ſane nequam hominem, Hilarum dico, ratiocinatorem, & clientem tuum. De eo mihi Valerius interpres nuntiat, Chiliusque ſe audiſſe ſcribit hæc; eſſe hominem cum Antonio: Antonium porro in cogendis pecuniis dictitare, partem mihi quæri, & a me cuſtodem communis quæſtus libertum eſſe miſſum. Non ſum mediocriter commotus: neque tamen credidi: ſed certe aliquid ſermonis fuit. totum inveſtiga, recognoſce, perſpice, & nebulonem illum, ſi quo pacto potes, ex iſtis locis amove. Hujus ſermonis Valerius auctorem Cn. Plancium nominabat. mando tibi plane, totum, ut videas, cujusmodi ſit. Pompejum nobis amiciſſimum conſtat eſſe. Divortium Muciæ vehementer probatur. P. Clodium, Appii F. credo te audiſſe, cum veſte muliebri deprehenſum domi C. Cæſaris, cum pro populo fieret, eumque per manus ſervulæ ſervatum & eductum; rem eſſe inſigni infamia: quod te moleſte ferre certo ſcio. Quod præterea ad te ſcribam, non habeo. & mehercule eram conturbatior. nam puer feſtivus, anagnoſtes noſter, Soſitheus deceſſerat, meque plus, quam ſervi mors debere videbatur, commoverat. Tu velim ſæpe ad nos ſcribas. ſi rem nullam habebis, quod

in

in buccam venerit, fcribito. Kal. Januar. M. Meffala, M. Pifone coss.

CICERO ATTICO S. 13

Accepi tuas tres jam epiftolas: unam a M. Cornelio, quam Tribus Tabernis, ut opinor, ei dedifti; alteram, quam mihi Canufinus tuus hofpes reddidit; tertiam, quam, ut fcribis, ancora foluta, de phafelo dedifti: quæ fuerunt omnes rhetorum. pure loquuntur, cum humanitatis fparfæ fale, tum infignes amoris notis. quibus epiftolis fum equidem abs te laceffitus ad fcribendum; fed idcirco fum tardior, quod non invenio fidelem tabellarium. quotus enim quisque eft, qui epiftolam paullo graviorem ferre poffit, nifi eam pellectione relevarit? accedit eo, quod mihi non eft notum, ut quisque in Epirum proficifcatur. ego enim te arbitror, cæfis apud Amaltheam tuam victimis, ftatim effe ad Sicyonem oppugnandum profectum. neque tamen id ipfum certum habeo, quando ad Antonium proficifcare, aut quid in Epiro temporis ponas. ita neque Achaicis hominibus, neque Epiroticis paullo liberiores litteras commitere audeo. Sunt autem poft difceffum a me tuum res dignæ litteris noftris, fed non committendæ ejusmodi periculo, ut aut interire, aut aperiri, aut intercipi poffint. Primum igitur fcito, primum me non effe rogatum fententiam, propofitumque effe nobis pacificatorem Allobrogum, idque admurmurante fenatu, neque me invito, effe factum. fum enim & ab obfervando homine perverfo liber, & ad dignitatem in republica retinendam contra illius voluntatem folutus: & ille fecundus in dicendo locus habet auctoritatem pæne principis, & voluntatem non nimis devinctam beneficio confulis. Tertius eft Catulus, quartus (fi etiam hoc quæris) Hortenfius. Conful autem ipfe parvo animo & pravo, tantum cavillator genere illo morofo, quod etiam fine dicacitate ridetur, facie magis, quam facetiis ridiculus, nihil agens cum republica, fejunctus ab optimatibus: a quo nihil fperes boni reipublicæ, quia non vult; nihil me-

tuas

tuas mali, quia non audet. ejus autem collega & in me perhonorificus, & partium ſtudioſus, ac defenſor bonarum. quinimmo leviter inter ſe diffident. Sed vereor, ne hoc, quod infectum eſt, ſerpat longius. credo enim te audiſſe, cum apud Cæſarem pro populo fieret, veniſſe eo muliebri veſtitu virum; idque ſacrificium cum virgines inſtauraſſent, mentionem a Q. Cornificio in ſenatu factam: (is fuit princeps; ne tu forte aliquem noſtrum putes;) poſtea rem ex ſenatus conſulto ad pontifices relatam, idque ab iis nefas eſſe decretum: deinde ex ſenatus conſulto conſules rogationem promulgaſſe; uxori Cæſarem nuntium remiſiſſe. In hac cauſa Piſo, amicitia P. Clodii ductus, operam dat, ut ea rogatio, quam ipſe fert, & fert ex ſenatus conſulto & de religione, antiquetur. Meſſala vehementer adhuc agit ſevere. boni viri precibus Clodii removentur a cauſa: operæ comparantur, nosmetipſi, qui Lycurgei a principio fuiſſemus, quotidie demitigamur. inſtat & urget Cato. Quid multa? vereor, ne hæc, neglecta a bonis, defenſa ab improbis, magnorum reipublicæ malorum cauſa ſint. Tuus autem ille amicus, (ſcin' quem dicam?) de quo tu ad me ſcripſiſti, poſteaquam non auderet reprehendere, laudare cœpiſſe, nos, ut oſtendit, admodum diligit, amplectitur, amat, aperte laudat; occulte, ſed ita, ut perſpicuum ſit, invidet. nihil come, nihil ſimplex, nihil 'εν τοις πολιτικοις honeſtum, nihil illuſtre, nihil forte, nihil liberum. Sed hæc ad te ſcribam alias ſubtilius. nam neque adhuc mihi ſatis nota ſunt: & huic, terræ filio, neſcio cui, committere epiſtolam tantis de rebus non audeo. Provincias prætores nondum ſortiti ſunt. res eodem eſt loci, quo reliquiſti. τοποθεσιαν, quam poſtulas, Miſeni & Puteolorum, includam orationi meæ. A. d. III. Non. Decem. mendoſe fuiſſe animadverteram. Quæ laudas ex orationibus, mihi crede, valde mihi placebant: ſed non audebam antea dicere. nunc vero, quod a te probata ſunt, multo mihi 'αττικωτερα videntur. In illam orationem Metellinam addidi quædam. liber tibi mittetur; quoniam te amor noſtri φιλορητορα reddi-

reddidit. Novi tibi quidnam scribam? quid? etiam. Messala consul Autronianam domum emit H-S cccCXXXVII. quid id ad me, inquies? tantum, quod ea emtione & nos bene emisse judicati sumus: & homines intelligere cœperunt, licere amicorum facultatibus in emendo ad dignitatem aliquam pervenire. Teucris illa lentum negotium est, sed tamen est in spe. tu ista confice. a nobis liberiorem epistolam exspecta. VI. Kalend. Febr. M. Messala & M. Pisone coss.

CICERO ATTICO S. 14

Vereor, ne putidum sit scribere ad te, quam sim occupatus; sed tamen distinebar, ut huic vix tantulæ epistolæ tempus habuerim, atque id ereptum e summis occupationibus. Prima concio Pompeji qualis fuisset, scripsi ad te antea, non jucunda miseris, inanis improbis, beatis non grata, bonis non gravis. itaque frigebat. tum Pisonis consulis impulsu levissimus tribunus plebis Fusius in concionem produxit Pompejum. res agebatur in circo Flaminio: & erat in eo ipso loco illo die nundinarum πανηγυρις. quæsivit ex eo, placeretne ei, judices a prætore legi, quo consilio idem prætor uteretur. id autem erat de Clodiana regione ab senatu constitutum. tum Pompejus μαλ' ἀριστοκρατικῶς locutus est, senatusque auctoritatem sibi omnibus in rebus maximam videri, semperque visam esse, respondit, & id multis verbis. Postea Messala consul in senatu de Pompejo quæsivit, quid de religione, & de promulgata rogatione sentiret. locutus ita est in senatu, ut omnia illius ordinis consulta γενικῶς laudaret: mihique, ut assedit, dixit, se putare, satis ab se etiam de istius rebus esse responsum. Crassus posteaquam vidit, illum excepisse laudem ex eo, quod suspicarentur homines, ei consulatum meum placere, surrexit, ornatissimeque de meo consulatu locutus est; ut ita diceret, se, quod esset senator, quod civis, quod liber, quod viveret, mihi acceptum referre; quoties conjugem, quoties domum, quoties patriam videret, toties se beneficium meum videre. Quid multa? totum hunc lo-

cum, quem ego varie meis orationibus, quarum tu Ariſtarchus es, ſoleo pingere, de flamma, de ferro, (noſti illas ληκυθυς,) valde graviter pertexuit. Proxime Pompejum ſedebam. intellexi hominem moveri; utrum Craſſum inire eam gratiam, quem ipſe prætermiſiſſet, an eſſe tantas res noſtras, quæ tam libenti ſenatu laudarentur, ab eo præſertim, qui mihi laudem illam eo minus deberet, quod meis omnibus litteris in Pompejana laude perſtrictus eſſet. Hic dies me valde Craſſo adjunxit: & tamen, ab illo aperte, tecte quidquid eſt datum, libenter accepi. ego autem ipſe, dii boni! quod modo 'ενεπερπερευσαμην novo auditori Pompejo? ſin umquam mihi περιοδοι, 'η καμπαι, 'η 'ενθυμηματα, 'η κατασκευαι ſuppeditaverunt, illo tempore. Quid multa? clamores. etenim hæc erat 'υποθεσις, de gravitate ordinis, de equeſtri concordia, de conſenſione Italiæ, de immortuis reliquiis conjurationis, de vilitate, de otio. noſti jam in hac materia ſonitus noſtros: tanti fuerunt, ut ego eo brevior ſim, quod usque iſtim exauditos putem. Romanæ autem ſe res ſic habent. Senatus 'αρειος παγος. nihil conſtantius, nihil ſeverius, nihil fortius. nam cum dies veniſſet rogationi ex ſenatus conſulto ferendæ, concurſabant barbatuli juvenes, totus ille grex Catilinæ, duce filiola Curionis, & populum, ut antiquaret, rogabant. Piſo autem conſul, lator rogationis, idem erat diſuaſor. operæ Clodianæ pontes occuparant. tabellæ miniſtrabantur ita, ut nulla daretur UTI ROGAS. Hic tibi Roſtra Cato advolat, convicium Piſoni conſuli mirificum facit; ſi id eſt convicium, vox plena gravitatis, plena auctoritatis, plena denique ſalutis. accedit eodem etiam noſter Hortenſius, multi præterea boni. inſignis vero opera Favonii fuit. Hoc concurſu optimatum comitia dimittuntur: Senatus vocatur. cum decerneretur frequenti ſenatu, contra pugnante Piſone, ad pedes omnium ſingillatim accidente Clodio, ut conſules populum cohortarentur ad rogationem accipiendam; homines ad xv. Curioni, nullum ſenatus conſultum facienti, aſſenſerunt: ex altera parte facile cccc fuerunt. acta res eſt. Fu-

ſius

ſius tribunus tum conceſſit. Clodius conciones miſeras habebat, in quibus Lucullum, Hortenſium, C. Piſonem, Meſſalam conſulem contumelioſe lædebat; me tantum comperiſſe omnia criminabatur. Senatus & de provinciis prætorum, & de legationibus, & de ceteris rebus decernebat, ut ante, quam rogatio lata eſſet, ne quid ageretur. Habes res Romanas. ſed tamen etiam illud, quod non ſperaram, audi. Meſſala conſul eſt egregius, fortis, conſtans, diligens, noſtri laudator, amator, imitator. ille alter uno vitio minus vitioſus; quod iners, quod ſomni plenus, quod imperitus, quod ἀπρακτότατος, ſed voluntate ita κακέκτης, ut Pompejum poſt illam concionem, qua ab eo ſenatus laudatus eſt, odiſſe cœperit. itaque mirum in modum omnes a ſe bonos alienavit. neque id magis amicitia Clodii adductus facit, quam ſtudio perditarum rerum atque partium. ſed habet ſui ſimilem in magiſtratibus, præter Fuſium, neminem. Bonis utimur tribunis plebis, Cornuto vero pſeudocatone. Quid quæris? nunc ad privata redeam, Τεύκρις promiſſa patravit. tu mandata effice, quæ recepiſti. Quintus frater, qui Argiletani ædificii reliquum dodrantem emit H-S DCCXXV, Tuſculanum venditat, ut, ſi poſſit, emat Pacilianam domum. Cum Lucceio in gratiam redi. video hominem valde petiturire. navabo operam. Tu, quid agas, ubi ſis, cujusmodi iſtæ res ſint, fac me quam diligentiſſime certiorem. Idibus Febr.

CICERO ATTICO S. 15

Aſiam Quinto, ſuaviſſimo fratri, obtigiſſe audiſti: non enim dubito, quin celerius tibi hoc rumor, quam ullius noſtrum litteræ nuntiarint. nunc quoniam & laudis avidiſſimi ſemper fuimus, & præter ceteros φιλέλληνες & ſumus & habemur, & multorum odia atque inimicitias reipublicæ cauſa ſuſcepimus; παντοίης ἀρετῆς μιμνήσκεο, curaque, effice, ut ab omnibus & laudemur & amemur. His de rebus plura ad te in ea epiſtola ſcribam, quam ipſi Quinto dabo. Tu me, velim, certiorem facias, quid de meis mandatis

 egeris,

egeris, atque etiam, quid de tuo negotio. nam ut Brundiſio profectus es, nullæ mihi abs te ſunt redditæ litteræ. valde haveo ſcire quid agas. Idib. Mart.

16 CICERO ATTICO S.

Quæris ex me, quid acciderit de judicio, quod tam præter opinionem omnium factum ſit: & ſimul vis ſcire, quo modo ego minus, quam ſoleam, prœliatus ſim: reſpondebo tibi ὕστερον, πρότερον, Ὁμηρικῶς. Ego enim, quam diu ſenatus auctoritas mihi defendenda fuit, ſic acriter ac vehementer prœliatus ſum, ut clamor concurſusque maxima cum mea laude fierent. quod ſi tibi umquam ſum viſus in republica fortis, certe me in illa cauſa admiratus eſſes. cum enim ille ad conciones confugiſſet, in iis meo nomine ad invidiam uteretur, dii immortales! quas ego pugnas & quantas ſtrages edidi? quos impetus in Piſonem, in Curionem, in totam illam manum feci? quo modo ſum inſectatus levitatem ſenum, libidinem juventutis? ſæpe, ita me dii juvent! te non ſolum auctorem conſiliorum meorum, verum etiam ſpectatorem pugnarum mirificarum deſideravi. Poſtea vero quam Hortenſius excogitavit, ut legem de religione Fufius tribunus plebis ferret; in qua nihil aliud a conſulari rogatione differebat, niſi judicum genus; (in eo autem erant omnia;) pugnavitque, ut ita fieret: quod & ſibi & aliis perſuaſerat, nullis illum judicibus effugere poſſe: contraxi vela, perſpiciens inopiam judicum; neque dixi quicquam pro teſtimonio, niſi quod erat ita notum atque teſtatum, ut non poſſem præterire. itaque, ſi cauſam quæris abſolutionis, (ut jam πρὸς τὸ πρότερον revertar,) egeſtas judicum fuit, & turpitudo. Id autem ut accideret, commiſſum eſt Hortenſii conſilio: qui dum veritus eſt, ne Fufius ei legi intercederet, quæ ex ſenatus conſulto ferebatur, non vidit illud, ſatius eſſe, illum in infamia relinqui ac ſordibus, quam infirmo judicio committi. ſed ductus odio properavit rem deducere in judicium; cum illum plumbeo gladio jugulatum iri tamen diceret. Sed judicium, ſi quæris, quale fuerit; incredibili exitu; ſic,

uti nunc ex eventu ab aliis, a me tamen ex ipſo initio conſilium Hortenſii reprehendatur. nam ut rejectio facta eſt clamoribus maximis; cum accuſator, tamquam cenſor bonus, homines nequiſſimos rejiceret: reus, tamquam clemens laniſta, frugaliſſimum quemque ſecerneret; ut primum judices conſederunt, valde diffidere boni cœperunt. non enim umquam turpior in ludo talario conſeſſus fuit. maculoſi ſenatores, nudi equites, tribuni non tam ærati, quam, ut appellantur, ærarii. pauci tamen boni inerant, quos rejectione fugare ille non potuerat; qui mæſti inter ſui diſſimiles, & mærentes ſedebant, & contagione turpitudinis vehementer permovebantur. hic, ut quæque res ad conſilium primis poſtulationibus referebatur, incredibilis erat ſeveritas, nulla varietate ſententiarum: nihil impetrarat reus: plus accuſatori dabatur, quam poſtulabat: triumphabat (quid quæris?) Hortenſius, ſe vidiſſe tantum: nemo erat, qui illum reum, ac non millies condemnatum arbitraretur. me vero teſte producto, credo te, ex acclamatione Clodii advocatorum, audiſſe, quæ conſurrectio judicum facta ſit, ut me circumſteterint, ut aperte jugula ſua pro meo capite P. Clodio oſtentarint. quæ mihi res multo honorificentior viſa eſt, quam aut illa, cum jurare tui cives Xenocratem teſtimonium dicentem prohibuerunt; aut cum tabulas Metelli Numidici, cum hæ, ut mos eſt, circumferrentur, noſtri judices aſpicere noluerunt. multo hæc, inquam, noſtra res major. Itaque judicum vocibus, cum ego ſic ab iis, ut ſalus patriæ, defenderer, fractus reus, & una patroni omnes conciderunt. ad me autem eadem frequentia poſtridie convenit, quacum abiens conſulatu ſum domum reductus. clamare præclari Ariopagitæ, ſe non eſſe venturos, niſi præſidio conſtituto. refertur ad conſilium: una ſola ſententia præſidium non deſideravit. defertur res ad ſenatum; graviſſime ornatiſſimeque decernitur: laudantur judices: datur negotium magiſtratibus: reſponſurum hominem nemo arbitrabatur. Ἑσπετε νυν μοι μουσαι, ὁππως δη πρωτον πυρ ἐμπεσε. noſti Calvum, ex Nannejanis illum, illum lauda-

laudatorem meum, de cujus oratione erga me honorifica ad te ſcripſeram. biduo per unum ſervum, & eum ex gladiatorio ludo, confecit totum negotium: arceſſivit ad ſe, promiſit, interceſſit, dedit. jam vero (o dii boni! rem perditam!) etiam noctes certarum mulierum, atque adoleſcentulorum nobilium introductiones nonnullis judicibus pro mercedis cumulo fuerunt. ita, ſummo diſceſſu bonorum, pleno foro ſervorum, xxv. judices ita fortes tamen fuerunt, ut, ſummo propoſito periculo, vel perire maluerint, quam perdere omnia. xxxi. fuerunt, quos fames magis, quam fama commovit. quorum Catulus cum vidiſſet quendam, Quid vos, inquit, præſidium a nobis poſtulatis? an, ne numi vobis eriperentur, timebatis? Habes, ut breviſſime potui, genus judicii, & cauſam abſolutionis. Quæris deinceps, qui nunc ſit ſtatus rerum, & qui meus. Reipublicæ ſtatum illum, quem tu meo conſilio, ego divino confirmatum putabam, qui bonorum omnium conjunctione, & auctoritate conſulatus mei, fixus & fundatus videbatur, niſi quis nos deus reſpexerit, elapſum ſcito eſſe de manibus uno hoc judicio: ſi judicium eſt, triginta homines populi Romani leviſſimos ac nequiſſimos, numulis acceptis, jus ac fas omne delere, &, quod omnes non modo homines, verum etiam pecudes factum eſſe ſciant, id Talnam, & Plautum, & Spongiam, & ceteras hujusmodi quisquilias ſtatuere, numquam eſſe factum. Sed tamen, ut te de republica conſoler, non ita, ut ſperarunt mali, tanto impoſito reipublicæ vulnere, alacris exultat improbitas in victoria. nam plane ita putaverunt, cum religio, cum pudicitia, cum judiciorum fides, cum ſenatus auctoritas concidiſſet, fore, ut aperte victrix nequitia ac libido pœnas ab optimo quoque peteret ſui doloris, quem improbiſſimo cuique inuſſerat ſeveritas conſulatus mei. Idem ego ille, (non enim mihi videor inſolenter gloriari, cum de me apud te loquor, in ea præſertim epiſtola, quam nolo aliis legi,) idem, inquam, ego recreavi afflictos animos bonorum, unumquemque confirmans, excitans. inſectandis vero exagitan-

gitandisque numariis judicibus, omnem omnibus ſtudioſis ac fautoribus illius victoriæ παρ'έγνσιων eripui: Piſonem conſulem nulla in re conſiſtere umquam ſum paſſus: deſponſam homini jam Syriam ademi: ſenatum ad priſtinam ſuam ſeveritatem revocavi, atque abjectum excitavi: Clodium præſentem fregi in ſenatu, cum oratione perpetua, pleniſſima gravitatis, tum altercatione ejusmodi, ex qua licet pauca deguſtes. nam cetera non poſſunt habere neque vim, neque venuſtatem, remoto illo ſtudio contentionis, quem 'αγωνα vos appellatis. Nam, ut Idib. Maji in ſenatum convenimus, rogatus ego ſententiam, multa dixi de ſumma republica, atque ille locus inductus a me eſt divinitus: ne, una plaga accepta, patres conſcripti conciderent: vulnus eſſe ejusmodi, quod mihi nec diſſimulandum, nec pertimeſcendum videretur: ne aut metuendo ignaviſſimi, aut ignorando ſtultiſſimi judicaremur: bis abſolutum eſſe Lentulum, bis Catilinam: hunc tertium jam eſſe a judicibus in rempublicam immiſſum. Erras, Clodi, non te judices urbi, ſed carceri reſervarunt; neque te retinere in civitate, ſed exilio privare voluerunt. Quamobrem, patres conſcripti, erigite animos, retinete veſtram dignitatem. manet illa in republica bonorum conſenſio: dolor acceſſit bonis viris, virtus non eſt imminuta: nihil eſt damni factum novi: ſed, quod erat, inventum eſt. in unius hominis perditi judicio plures ſimiles reperti ſunt. Sed quid ago? pæne orationem in epiſtolam incluſi. Redeo ad altercationem. Surgit pulchellus puer: objicit mihi, me ad Bajas fuiſſe. falſum: ſed tamen quid hoc? ſimile eſt, inquam, quaſi dicas in operto fuiſſe. Quid, inquit, homini Arpinati cum aquis calidis? narra, inquam, patrono tuo, qui Arpinatis aquas concupivit: noſti enim marinas. Quousque, inquit, hunc regem feremus? regem appellas, inquam, cum Rex tui mentionem nullam fecerit? (illi autem Regis hereditatem ſpe devorarat.) Domum, inquit, emiſti. putes, inquam, dicere, judices emiſti: juranti, inquit, tibi non crediderunt. mihi vero, inquam, xxv. judices crediderunt:

runt: xxxi, quoniam numos ante acceperunt, tibi nihil crediderunt. magnis clamoribus afflictus conticuit, & concidit. Noſter autem ſtatus eſt hic. apud bonos iidem ſumus, quos reliquiſti; apud ſordem urbis, & fæcem multo melius nunc, quam reliquiſti. nam & illud nobis non obeſt, videri noſtrum teſtimonium non voluiſſe. miſſus eſt ſanguis invidiæ ſine dolore; atque etiam hoc magis, quod omnes illi fautores illius flagitii, rem manifeſtam illam redemtam eſſe a judicibus confitentur. Accedit, quod illa concionalis hirudo ærarii, miſera ac jejuna plebecula, me ab hoc Magno unice diligi putat: & hercule multa & jucunda conſuetudine conjuncti inter nos ſumus, usque eo, ut noſtri iſti comiſſatores conjurationes, barbatuli juvenes, illum in ſermonibus Cnæum Ciceronem appellent. itaque & ludis, & gladiatoribus, mirandas ἐπισημασίας, ſine ulla paſtoricia fiſtula, auferebamus. Nunc eſt exſpectatio comitiorum, in qua omnibus invitis trudit noſter Magnus Auli filium; atque in eo neque auctoritate, neque gratia pugnat, ſed quibus Philippus omnia caſtella expugnari poſſe dicebat, in quæ modo aſellus onuſtus auro poſſet aſcendere. Conſul autem ille, Doterionis hiſtrionis ſimilis, ſuſcepiſſe negotium dicitur, & domi diviſores habere: quod ego non credo. ſed ſenatus conſulta duo jam facta ſunt, odioſa, quod in conſulem facta putantur, Catone & Domitio poſtulante; unum, ut apud magiſtratus inquiri liceret; alterum, cujus domi diviſores haberent adverſus rempublicam. Lurco autem tribunus plebis, qui magiſtratum ſimul cum lege Ælia iniit, ſolutus eſt & Ælia, & Fuſia, ut legem de ambitu ferret; quam ille bono auſpicio claudus homo promulgavit. ita comitia in ante diem vi. Kal. Sext. dilata ſunt. novi eſt in lege hoc, ut qui numos in tribus pronunciarit, ſi non dederit, impune ſit; ſin dederit, ut, quoad vivat, ſingulis tribubus H-S cIↃ cIↃ cIↃ debeat. Dixi, hanc legem P. Clodium jam ante ſervaſſe: pronuntiare enim ſolitum eſſe, & non dare. Sed heus tu! videsne, conſulatum illum noſtrum, quem Curio antea ἀποθέωσιν

voca-

vocabat, ſi hic factus erit, fabam imum futurum? quare, ut opinor, φιλοσοφητέον, id quod tu facis, & iſtos conſulatus non flocci ἐατέον. Quod ad me ſcribis, te in Aſiam ſtatuiſſe non ire; equidem mallem, ut ires: ac vereor, ne quid in iſta re minus commode fiat. ſed tamen non poſſum reprehendere conſilium tuum, præſertim cum egomet in provinciam non ſim profectus. Epigrammatis tuis, quæ in Amaltheo poſuiſti, contenti erimus præſertim cum & Chilius nos reliquerit, & Archias nihil de me ſcripſerit; ac vereor, ne, Lucullis quoniam Græcum poema condidit, nunc ad Cæcilianam fabulam ſpectet. Antonio tuo nomine gratias egi; eamque epiſtolam Manlio dedi. Ad te ideo antea rarius ſcripſi, quod non habebam idoneum, cui darem; nec ſatis ſciebam, quid darem. Vale. Te vindicavi. Cincius ſi quid ad me tui negotii detulerit, ſuſcipiam. ſed nunc magis in ſuo eſt occupatus; in quo ego ei non deſum. Tu, ſi uno in loco es futurus, crebras a nobis litteras exſpecta; aſt plures etiam ipſe mittito. Velim, ad me ſcribas, cujusmodi ſit Ἀμαλθεῖον tuum, quo ornatu, qua τοποθεσία: & quæ poëmata, quasque hiſtorias de Ἀμαλθεία habes, ad me mittas. lubet mihi facere in Arpinati. Ego tibi aliquid de meis ſcriptis mittam. nihil erat abſoluti.

CICERO ATTICO S. 17

Magna mihi varietas voluntatis, & diſſimilitudo opinionis ac judicii Quinti fratris mei, demonſtrata eſt ex litteris tuis, in quibus ad me epiſtolarum illius exempla miſiſti. qua ex re & moleſtia ſum tanta affectus, quantum mihi meus amor ſummus erga utrumque veſtrum afferre debuit; & admiratione, quidnam accidiſſet, quod afferret Quinto fratri meo, aut offenſionem tam gravem, aut commutationem tantam voluntatis. Atque illud a me jam ante intelligebatur, quod te quoque ipſum diſcedentem a nobis ſuſpicari videbam, ſubeſſe neſcio quid opinionis incommodæ, ſauciumque ejus animum inſediſſe quasdam odioſas ſuſpiciones: quibus ego mederi cum cuperem antea ſæpe, & vehementius etiam poſt ſortitio-

nem provinciæ; nec tantum intelligebam ei esse offensionis, quantum litteræ tuæ declarant, nec tantum proficiebam, quantum volebam. sed tamen hoc me ipse consolabar, quod non dubitabam, quin te ille aut Dyrrachii, aut in istis locis uspiam visurus esset. quod cum accidisset; confidebam ac mihi persuaseram fore, ut omnia placarentur inter vos non modo sermone ac disputatione, sed conspectu ipso congressuque vestro. nam, quanta sit in Quinto fratre meo comitas, quanta jucunditas, quam mollis animus & ad accipiendam & ad deponendam offensionem, nihil attinet me ad te, qui ea nosti, scribere. sed accidit perincommode, quod eum nusquam vidisti. valuit enim plus, quod erat illi nonnullorum artificiis inculcatum, quam aut officium, aut necessitudo, aut amor vester ille pristinus, qui plurimum valere debuit. Atque hujus incommodi culpa ubi resideat, facilius possum existimare, quam scribere. vereor enim, ne, dum defendam meos, non parcam tuis. nam sic intelligo, ut nihil a domesticis vulneris factum sit, illud quidem, quod erat, eos certe sanare potuisse. Sed hujusce rei totius vitium, quod aliquanto etiam latius patet, quam videtur, præsenti tibi commodius exponam. De iis litteris, quas ad te Thessalonica misit, & de sermonibus, quos ab illo & Romæ apud amicos tuos, & in itinere habitos putas; ecquid tantum causæ sit, ignoro: sed omnis in tua posita est humanitate mihi spes hujus levandæ molestiæ. nam, si ita statueris, & irritabiles animos esse optimorum sæpe hominum, & eosdem placabiles; & esse hanc agilitatem, ut ita dicam, mollitamque naturæ plerumque bonitatis, &, id quod caput est, nobis inter nos nostra sive incommoda, sive vitia, sive injurias esse tolerandas; facile hæc, quemadmodum spero, mitigabuntur. quod, ego, ut facias, te oro. nam ad me, qui te unice diligo, maxime pertinet, neminem esse meorum, qui aut te non amet, aut abs te non ametur. Illa pars epistolæ tuæ minime fuit necessaria, in qua exponis, quas facultates aut provincialium, aut urbanorum commodorum, & aliis temporibus, &

me

me ipso consule, prætermiseris. mihi enim perspecta est ingenuitas & magnitudo animi tui; neque ego inter me atque te quicquam interesse umquam duxi, præter voluntatem institutæ vitæ: quod me ambitio quædam ad honorum studium, te autem alia minime reprehendenda ratio ad honestum otium duxit. Vera quidem laude probitatis, diligentiæ, religionis, neque me tibi, neque quemquam antepono: amoris vero erga me, cum a fraterno [amore] domesticoque discessi, tibi primas defero. vidi enim, vidi, penitusque perspexi, in meis variis temporibus, & solicitudines & lætitias tuas. fuit mihi sæpe & laudis nostræ gratulatio tua jucunda, & timoris consolatio grata. quin mihi nunc, te absente, non solum consilium, quo tu excellis, sed etiam sermonis communicatio, quæ mihi suavissima tecum solet esse, maxime deest. quid dicam? in publica re? quo in genere mihi negligenti esse non licet; an in forensi labore? quem antea propter ambitionem sustinebam, nunc, ut dignitatem tueri gratia possim; an in ipsis domesticis negotiis? in quibus ego cum antea, tum vero post discessum fratris, te sermonesque nostros desidero. postremo non labor meus, non relquies; non negotium, non otium; non forenses res, non domesticæ, non publicæ, non privatæ carere diutius tuo suavissimo atque amantissimo consilio ac sermone possunt. Atque harum rerum commemorationem verecundia sæpe impedivit utriusque nostrum. nunc autem ea fuit necessaria propter eam partem epistolæ tuæ, per quam te ac mores tuos mihi purgatos ac probatos esse voluisti. Atque in ista incommoditate alienati illius animi & offensi, illud inest tamen commodi, quod & mihi & ceteris amicis tuis nota fuit, abs te aliquando testificata tua voluntas omittendæ provinciæ; ut, quod una non estis, non dissensione ac dissidio vestro, sed voluntate ac judicio tuo factum esse videatur. quare & illa, quæ violata, expiabuntur; & hæc nostra, quæ sunt sanctissime conservata, suam religionem obtinebunt. Nos hic in republica infirma, misera, commutabilique versamur. credo enim te audisse, no-

stros

ſtros equites pæne a ſenatu eſſe disjunctos; qui primum illud valde graviter tulerunt, promulgatum ex ſenatus conſulto fuiſſe, ut de iis, qui ob judicandum pecuniam accepiſſent, quæreretur. qua in decernenda cum ego caſu non affuiſſem, ſenſiſſemque id equeſtrem ordinem ferre moleſte, neque aperte dicere; objurgavi ſenatum, ut mihi viſus ſum, ſumma cum auctoritate, & in cauſa non verecunda, admodum gravis & copioſus fui. Ecce aliæ deliciæ equitum vix ferendæ, quas ego non ſolum tuli, ſed etiam ornavi. Aſiani, qui de cenſoribus conduxerant, queſti ſunt in ſenatu, ſe, cupiditate prolapſos, nimium magno conduxiſſe: ut induceretur locatio, poſtulaverunt. Ego princeps in adjutoribus atque adeo ſecundus. nam, ut illi auderent hoc poſtulare, Craſſus eos impulit. invidioſa res, turpis poſtulatio, & confeſſio temeritatis. ſummum erat periculum, ne, ſi nihil impetraſſent, plane alienarentur a ſenatu. Huic quoque rei ſubventum eſt maxime a nobis; perfectumque, ut frequentiſſimo ſenatu & libentiſſimo uterentur, multaque a me de ordinum dignitate & concordia dicta ſunt Kal. Decemb. & poſtridie. neque adhuc res confecta eſt, ſed voluntas ſenatus perſpecta. unus enim contra dixerat Metellus, conſul deſignatus. quin erat dicturus (ad quem propter diei brevitatem perventum non eſt) heros ille noſter Cato. Sic ego conſervans rationem inſtitutionemque noſtram, tueor, ut poſſum, illam a me conglutinatam concordiam: ſed tamen, quoniam iſta ſunt infirma, munitur quædam nobis ad retinendas opes noſtras tuta, ut ſpero, via, quam tibi litteris ſatis explicare non poſſum; ſignificatione parva oſtendam tamen. Utor Pompejo familiariſſime. Video, quid dicas. cavebo, quæ ſunt cavenda; ac ſcribam alias ad te de meis conſiliis capeſſendæ reipublicæ plura. Luccejum ſcito conſulatum habere in animo ſtatim petere. duo enim ſoli dicuntur petituri. Cæſar cum eo coire per Arrium cogitat: & Bibulus cum hoc ſe putat per Piſonem poſſe conjungi. Rides? non ſunt hæc ridicula. Quid aliud ſcribam ad te? quid? multa ſunt: ſed in

aliud

tempus. Te si exspectari velis, cures, ut sciam. jam illud modeste rogo, quod maxime cupio, ut quamprimum venias. Nonis Decemb.

CICERO ATTICO S. 18

Nihil mihi nunc scito tam deesse, quam hominem eum, quocum omnia, quæ me cura aliqua afficiunt, una communicem: qui me amet, qui sapiat, quicum ego colloquar, nihil fingam, nihil dissimulem, nihil obtegam. abest enim frater ἀφελέστατος & amantissimus: Metellus non homo, sed littus, atque aer, & solitudo mera: tu autem, qui sæpissime curam & angorem animi mei sermone & consilio levasti tuo; qui mihi & in publica re socius, & in privatis omnibus conscius, & omnium meorum sermonum & consiliorum particeps esse soles, ubinam es? ita sum ab omnibus destitutus, ut tantum requietis habeam, quantum cum uxore, & filiola, & mellito Cicerone consumitur. nam illæ ambitiosæ nostræ fucosæque amicitiæ sunt in quodam splendore forensi; fructum domesticum non habent. itaque, cum bene completa domus est, tempore matutino, cum ad forum stipati gregibus amicorum descendimus, reperire ex magna turba neminem possumus, quocum aut jocari libere, aut suspicare familiariter possimus. quare te exspectamus, te desideramus, te jam etiam arcessimus. multa enim me sollicitant anguntque, quæ mihi videor, aures nactus tuas, unius ambulationis sermone exhaurire posse. Ac domesticarum quidem sollicitudinum aculeos omnes & scrupulos occultabo: neque ego huic epistolæ atque ignoto tabellario committam. Atque hi (nolo enim te permoveri) non sunt permolesti, sed tamen insident & urgent, & nullius amantis consilio aut sermone requiescunt. In republica vero, quamquam animus est præsens, tamen voluntas etiam atque etiam ipsa medicinam effugit. nam, ut ea breviter, quæ post tuum discessum acta sunt, colligam, jam exclames necesse est, res Romanas diutius stare non posse. Etiam, post profectionem tuam, primus, ut opinor, introitus fuit in

cauſam fabulæ Clodianæ; in qua ego nactus, ut mihi videbar, locum reſecandæ libidinis, & coercendæ juventutis, vehemens fui, & omnes profudi vires animi atque ingenii mei, non odio adductus alicujus, ſed ſpe reipublicæ corrigendæ, & ſanandæ civitatis. Afflicta reſpublica eſt emto conſtupratoque judicio. vide, quæ ſint poſtea conſecuta. Conſul eſt impoſitus in nobis, quem nemo, præter nos philoſophos, aſpicere ſine ſuſpiratu poſſet. quantum hoc vulnus? facto ſenatus conſulto de ambitu, de judiciis, nulla lex perlata, exagitatus ſenatus, alienati equites Romani. ſic ille annus duo firmamenta reipublicæ, per me unum conſtituta, evertit: nam & ſenatus auctoritatem abjecit, & ordinum concordiam disjunxit. Inſtat hic nunc ille annus egregius. ejus initium ejusmodi fuit, ut anniverſaria ſacra Juventatis non committerentur. nam M. Luculli uxorem Memmius ſuis ſacris initiavit. Menelaus, ægre id paſſus, divortium fecit. quamquam ille paſtor Idæus Menelaum ſolum contemſerat: hic noſter Paris tam Menelaum, quam Agamemnonem liberum non putavit. Eſt autem C. Herennius quidam tribunus plebis, quem tu fortaſſe ne noſti quidem, (tametſi potes noſſe; tribulis enim tuus eſt, & Sextus, pater ejus, numos vobis dividere ſolebat;) is ad plebem P. Clodium traducit; idemque fert, ut univerſus populus in campo Martio ſuffragium de re Clodii ferat. hunc ego accepi in ſenatu, ut ſoleo: ſed nihil eſt illo homine lentius. Metellus eſt conſul egregius, & nos amat; ſed imminuit auctoritatem ſuam, quod habet dicis cauſa promulgatum illud idem de Clodio. Auli autem filius, o dii immortales! quam ignavus, ac ſine animo miles? quam dignus, qui Palicano, ſicut facit, os ad male audiendum quotidie præbeat? Agraria autem promulgata eſt a Flavio, ſane levis, eadem fere, quæ fuit Plotia. ſed interea πολιτικος ἀνηρ οὐδ' ὀναρ quisquam invenire poterat, familiaris noſter (ſic eſt enim; volo te hoc ſcire) Pompejus, togulam illam pictam ſilentio tuetur ſuam. Craſſus verbum nullum contra gratiam. ceteros jam noſti: qui ita ſunt ſtulti, ut amiſſa

repu-

republica piſcinas ſuas fore ſalvas ſperare videantur. Unus eſt, qui curet, conſtantia magis & integritate, quam, ut mihi videtur, conſilio, aut ingenio, Cato; qui miſeros publicanos, quos habuit amantiſſimos ſui, tertium jam menſem vexat, neque iis a ſenatu reſponſum dari patitur. ita nos copimur religuis de rebus nihil decernere ante, quam publicanis reſponſum ſit. quare etiam legationes rejectum iri puto. Nunc vides, quibus fluctibus jactemur: &, ſi ex iis, quæ ſcripſimus, (tanta es perſpicacitate,) etiam a me non ſcripta perſpicis, reviſe nos aliquando: & quamquam ſunt hæc fugienda, quo te voco; tamen fac, ut amorem noſtrum tanti æſtimes, ut eo vel cum his moleſtiis perfrui velis. nam, ne abſens cenſeare, curabo edicendum & proponendum locis omnibus. ſub luſtrum autem cenſeri, germani negotiatoris eſt. quare cura, ut te quamprimum videamus, Kal. Febr. Q. Metello & L. Afranio coss.

CICERO ATTICO S. 19

Non modo, ſi mihi tantum eſſet otii, quantum eſt tibi, verum etiam, ſi tam brevis epiſtolas vellem mittere, quam tu ſoles facere, te ſuperarem, & in ſcripto multo eſſem crebrior, quam tu: ſed ad ſummas atque incredibiles occupationes meas accedit, quod nullam a me epiſtolam ad te ſino abſque argumento ac ſententia pervenire. Et primum tibi, ut æquuum eſt, civi amanti patriam, quæ ſunt in republica, exponam: deinde, quoniam tibi amore nos proximi ſumus, ſcribemus etiam de nobis ea, quæ ſcire te non nolle arbitramur. Atque in republica nunc quidem maxime Gallici belli verſatur metus. nam Ædui, fratres noſtri, pugnant: Sequani permale pugnarunt: & Helvetii ſine dubio ſunt in armis, excurſionesque in provinciam faciunt. Senatus decrevit, ut conſules duas Gallias ſortirentur, delectus haberetur, vacationes ne valerent, legati cum auctoritate mitterentur, qui adirent Galliæ civitates, darentque operam, ne eæ cum Helvetiis ſe jungerent. Legati ſunt Q. Metellus Creticus, & L. Flaccus, &,

το 'επι τη φακη μυρον, Lentulus Clodiani filius. Atque hoc loco illud non queo præterire, quod, cum de consularibus mea prima sors exisset, una voce senatus frequens retinendum me in urbe censuit. hoc idem post me Pompejo accidit: ut nos duo, quasi pignora reipublicæ, retineri videremur. quid enim ego aliorum in me 'επιφωνηματα exspectem, cum hæc domi nascantur? Urbanæ autem res sic se habent. Agraria lex a Flavio tribuno plebis vehementer agitabatur auctore Pompejo; quæ nihil populare habebat, præter auctorem. ex hac ego lege, secunda concionis voluntate, omnia tollebam, quæ ad privatorum incommodum pertinebant: liberabam agrum eum, qui, P. Mucio, L. Calpurnio consulibus, publicus fuisset: Sullanorum hominum possessiones confirmabam: Volaterranos & Arretinos, quorum agrum Sulla publicarat, neque diviserat, in sua possessione retinebam: unam rationem non rejiciebam, ut ager hac adventicia pecunia emeretur, quæ ex novis vectigalibus per quinquennium reciperetur. Huic toti rationi agrariæ senatus adversabatur, suspicans, Pompejo novam quandam potentiam quæri. Pompejus vero ad voluntatem perferendæ legis incubuerat. ego autem, magna cum agrariorum gratia, confirmabam omnium privatorum possessiones: (is enim est noster exercitus, hominum, ut tute scis, locupletium:) poqulo autem, & Pompejo (nam id quoque volebam) satisfaciebam emtione: qua constituta diligenter, & sentinam urbis exhauriri, & Italiæ solitudinem frequentari posse arbitrabar. sed hæc tota res interpellata bello refrixerat. Metellus est consul sane bonus, & nos admodum diligit. ille alter ita nihil est, ut plane, quid emerit, nesciat. Hæc sunt in republica: nisi etiam illud ad rempublicam putas pertinere, Herennium quendam, tribunum plebis, tribulem tnum, sane hominem nequam atque egentem, sæpe jam de P. Clodio ad plebem traducendo agere cœpisse. huic frequenter interceditur. [Hæc sunt, ut opinor in republica.] Ego autem, ut semel nonarum illarum Decembrium, junctam invidia ac multorum

rum

rum inimicitiis, eximiam quandam atque immortalem gloriam consecutus sum, non destiti eadem animi magnitudine in republica versari, & illam institutam ac susceptam dignitatem tueri: sed posteaquam primum Clodii absolutione levitatem infirmitatemque judiciorum perspexi, deinde vidi, nostros publicanos facile a senatu disjungi, quamquam a me ipso non divellerentur, tum autem beatos homines (hos piscinarios dico, amicos tuos) non obscure nobis invidere: putavi, mihi majores quasdam opes & firmiora præsidia esse quærenda. itaque primum eum, qui nimium diu de rebus nostris tacuerat, Pompejum adduxi in eam voluntatem, ut insenatu non semel, sed sæpe, multisque verbis, hujus mihi saluti imperii atque orbis terrarum adjudicarit. quod non tam interfuit mea, (neque enim illæ res aut ita sunt obscuræ, ut testimonium, aut ita dubiæ, ut laudationem desiderent,) quam reipublicæ: quod erant quidam improbi, qui contentionem fore aliquam mihi cum Pompejo, ex rerum illarum dispensione arbitrarentur. Cum hoc ego me tanta familiaritate conjunxi, ut uterque nostrum in sua ratione munitior, & in republica firmior hac conjunctione esse possit. Odia autem illa libidinosæ & delicatæ juventutis, quæ erant in me incitata, sic mitigata sunt comitate quadam mea, me unum ut omnes illi colant. nihil jam denique a me asperum in quemquam fit, nec tamen quicquam populare ac dissolutum; sed ita temperata tota ratio est, ut reiqublicæ constantiam præstem, privatus rebus meis, propter infirmitatem bonorum, iniquitatem malivolorum, odium in me improborum, adhibeam quandam cautionem & diligentiam; atque ita amem, si iis novis amicitiis implicati sumus, ut crebro mihi vafer ille Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam:

Ναφε, και μεμνασ' 'απιςειν, 'αρθρα ταυτα των φρενων.

Ac nostræ quidem rationis ac vitæ quasi quandam formam, ut opinor, vides. De tuo autem negotio sæpe ad me scribis; cui mederi nunc non possumus.

eſt enim illud ſenatus conſultum ſumma pedariorum voluntate, nullius noſtrum auctoritate factum. nam, quod me eſſe ad ſcribendum vides, ex ipſo ſenatus conſulto intelligere potes, aliam rem tum relatam, hoc autem de populis liberis, ſine cauſa additum: & ita factum eſt a P. Servilio filio, qui in poſtremis ſententiam dixit, ſed immutari hoc tempore non poteſt. itaque conventus, qui initio celebrabantur, jam diu fieri deſierunt. tu ſi tuis blandiciis tamen a Sicyoniis numulorum aliquid expreſſeris; velim, me facias certiorem. Commentarium conſulatus mei Græce compoſitum miſi ad te; in quo ſi quid erit, quod homini Attico minus Græcum eruditumque videatur; non dicam quod tibi, ut opinor, Panormi Lucullus de ſuis hiſtoriis dixerat; ſe, quo facilius illas probaret Romani hominis eſſe, idcirco barbara quædam & σολοικα diſperſiſſe. apud me ſi quid erit ejusmodi, me imprudente erit & invito. Latinum ſi perfecero, ad te mittam. tertium poema exſpectato, ne quod genus a me ipſo laudis meæ prætermittatur. hic tu, cave, dicas, τις πατερ' 'αινεσει; ſi eſt enim apud homines quidquam, quoo potius ſit, laudetur; nos vituperemur, qui non potius alia laudemus. quamquam non 'εγκωμιαστικα ſunt hæc, ſed ʽιστορικα, quæ ſcribimus. Quintus frater purgat ſe multum per litteras, & affirmat, nihil a ſe cuiquam de te ſecus eſſe dictum. Verum hæc nobis coram ſumma cura & diligentia ſunt agenda: tu modo nos reviſe aliquando. Caſſinius hic, cui dedi litteras, valde mihi bonus homo, & non levis, & amans tui viſus eſt, qualem eſſe eum tuæ mihi litteræ nuntiarant. Idibus Mart.

20 CICERO ATTICO S.

Cum e Pompejano me Romam recepiſſem a. d. IIII. Idus Maji, Cincius noſter eam mici abs te epiſtolam reddidit, quam tu Idib. Feb. dederas. ei nunc epiſtolæ litteris his reſpondebo. Ac primum, tibi perſpectum eſſe judicium de te meum, lætor; deinde, te in iis rebus, quæ mihi aſperius a nobis, atque noſtris, & injucundius actæ videbantur, moderatiſſimum

fuiſſe,

fuiſſe, vehementiſſime gaudeo; idque neque amoris mediocris, & ingenii ſummi, ac ſapientiæ judico. qua de re cum ad me ita ſuaviter, diligenter, officioſe, & humaniter ſcripſeris, ut non modo te hortari amplius non debeam, ſed ne exſpectare quidem abs te aut ab ullo homine tantum facilitatis ac manſuetudinis potuerim; nihil duco eſſe commodius, quam de his rebus nihil amplius ſcribere. cum erimus congreſſi; tum, ſi quid res feret, coram inter nos conferemus. Quod ad me de republica ſcribis, diſputas tu quidem & amanter & prudenter; & a meis conſiliis ratio tua non abhorret: (nam neque de ſtatu nobis noſtræ dignitatis eſt recedendum, neque ſine noſtris copiis intra alterius præſidia veniendum: & is, de quo ſcribis, nihil habet amplum, nihil excelſum, nihil non ſummiſſium atque populare:) verumtamen fuit ratio mihi fortaſſe ad tranquillitatem meorum temporum non inutilis; ſed mehercule republicæ multo etiam utilior, quam mihi, civium improborum impetus in me reprimi, cum hominis ampliſſima fortuna, auctoritate, gratia, fluctuantem ſententiam confirmaſſem, & a ſpe malorum ad mearum rerum laudem convertiſſem. quod ſi cum aliqua levitate mihi faciendum fuiſſet, nullam rem tanti æſtimaſſem; ſed tamen a me ita acta ſunt omnia, non ut ego illi aſſentiens levior, ſed ut ille me probans gravior videtur. Reliqua ſic a me aguntur & agentur, ut non committamus, ut ea, quæ geſſimus, fortuito geſſiſſe videamur. meos bonos viros, illos quos ſignificas, & eam, quam mihi dicis obtigiſſe, σπαρταν, non modo numquam deſeram; ſed etiam, ſi ego ab illa deſerar, tamen in mea priſtina ſententia permanebo. illud tamen, velim exiſtimes, me hanc viam optimatium, poſt Catuli mortem, nec præſidio ullo, nec comitatu tenere. nam, ut ait Rhinton, ut opinor,

Οἱ μεν παρ' ὀυδεν ἐισιν, οἱς δ' ὀυδεν μελει.

mihi vero ut invideant piſcinarii noſtri, aut ſcribam ad te alias, aut in congreſſum noſtrum reſervabo. A curia autem nulla me res divellet: vel quod ita re-

ctum est: vel quod rebus meis maxime consentaneum: vel quod, a senatu quanti fiam, minime me pœnitet. De Sicyoniis, ut ad te scripsi antea, non multum spei est in senatu. nemo est enim jam, qui queratur. quare, si id exspectas, longum est. alia via, si qua potes, pugna. cum est actum, neque animadversum est, ad quos pertineret, & raptim in eam sententiam pedarii cucurrerunt. inducendi senatus consulti maturitas nondum est: quod neque sunt, qui querantur, & multi partim malivolentia, partim opinione æquitatis delectantur. Metellus tuus est egregius consul. unum reprehendo, quod otium e Gallia nuntiari non magnopere gaudet. cupit, credo, triumphare. Hoc vellem mediocrius: cetera egregia. Auli filius vero ita se gerit, ut ejus consulatus non consulatus sit, sed Magni nostri ὑπώπιον. De meis scriptis, misi ad te Græce perfectum consulatum meum. eum librum L. Cossinio dedi. puto te Latinis meis delectari; huic autem Græco Græcum invidere. alii si scripserint, mittemus ad te; sed, mihi crede, simul atque hoc nostrum legerunt, nescio quo pacto retardantur. Nunc (ut ad rem meam redeam) L. Papirius Pætus, vir bonus, amatorque noster, mihi libros eos, quos Ser. Claudius reliquit, donavit. cum mihi, per legem Cinciam licere capere, Cincius amicus tuus diceret: libenter, dixi, me accepturum, si attulisset. nunc, si me amas, si te a me amari scis, enitere per amicos, clientes, hospites, libertos denique, ac servos tuos, ut scida ne qua depereat. nam & Græcis his libris, quos suspicor, & Latinis, quos scio illum reliquisse, mihi vehementer opus est. ego autem quotidie magis, quod mihi de forensi labore temporis datur, in iis studiis conquiesco. per mihi, per, inquam, gratum feceris, si in hoc tam diligens fueris, quam soles in his rebus, quas me valde velle arbitraris: ipsiusque Pæti tibi negotia commendo, de quibus tibi ille agit maximas gratias: & ut jam invisas nos, non solum rogo, sed etiam suadeo.

✤)o(✤

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM, LIBER II.

ARGUMENTUM.

Duæ primæ libri hujus epistolæ, scriptæ sunt, item ut ultimæ superioris, Q. Metello Celere, L. Afranio: reliquæ omnes, C. Julio Cæsare, M. Bibulo COSS. *mensibus fere* XVII. *Continent vero contentionem Clodii, ut Tribunus pl. fieret: quod demum obtinuit, Cæsare adnitente, cujus item opera, quo magistratum illum capere posset, plebejus factus est.* Nam Ciceroni iratus, *quod quodam in judicio statum temporum deplorasset, ejus inimicum Clodium, frustra jam pridem a patribus ad plebem transire nitentem, eodem die, horaque, nova lege de adoptione ejus lata, traduxit. Auctor est Suetonius. Idem hoc ipso anno agrariam legem pertulit, contradicente Catone: quem ea de causa e senatu abreptum in carcerem duci jussit; invitis optimatibus & collega, quem obnuntiantem, armis foro depulit, seque domesticis parietibus reliquo anni tempore continere coegit, ut, nisi per edicta, prorsus nihil ageret: quæ tamen ille acerbissima in collegam proponebat: hisque comitia in mensem Octobrem distulit. perlata igitur lege, XX millia hominum qui tris plurisve liberos haberent, in campum Stellatem majoribus consecratum, ut Tran-*

quillus ait, in agrumque Campanum, ad ſubſidia Reip. vectigalem relictum, induxit. Publicanos a Catone vexatos, remiſſionem petentes, tertia mercedum parte relevavit. Et ut in quosdam diverſæ factionis cives ſævire poſſet, Vettium quendum præmiis adduxit, qui ſe ab illis de inferenda Cn. Pompejo nece ſollicitatum diceret: quamvis irrito conatu, propterea, quod unum atque alterum fruſtra, nec ſine ſuſpicione fraudis, nominaverit. Quare tam præcipitis conſilii eventum deſperans, intercepiſſe veneno indicem creditus eſt. Hæc fere in hoc ſecundo libro continentur, ad Remp. ſpectantia. Alia privata ſunt.

I CICERO ATTICO S.

Kal. Jun. eunti mihi Antium, & gladiatores M. Metelli cupide relinquenti, venit obviam tuus puer. is mihi litteras abs te, & commentarium conſulatus mei Græce ſcriptum reddidit. In quo lætatus ſum, aliquanto ante, de iisdem rebus Græce, item ſcriptum librum L. Coſſinio ad te perferendum dediſſe. nam, ſi ego tuum ante legiſſem, furatum me abs te eſſe, diceres. quanquam tua illa (legi enim libenter) horridula mihi atque incomta viſa ſunt: ſed tamen erant ornata hoc ipſo, quod ornamenta neglexerant; &, ut mulieres, ideo bene olere, quia nihil olebant, videbantur. meus autem liber totum Iſocrati μυροθήκιον, atque omnes ejus diſcipulorum arculas, ac nonnihil etiam Ariſtotelia pigmenta conſumſit: quem tu Corcyræ, ut mihi aliis litteris ſignificas, ſtrictim attigiſti; poſt autem, ut arbitror, a Coſſinio accepiſti; quem tibi ego non eſſem auſus mittere, niſi eum lente ac faſtidioſe probaviſſem. quamquam ad me reſcripſit jam Rhodo Poſidonius, ſe, noſtrum illud ὑπόμνημα cum legeret, quod ego ad eum, ut ornatius de iisdem rebus ſcriberet, miſeram, non modo excitatum eſſe ad ſcribendum, ſed etiam plane perterritum. quid quæris? conturbavi Græcam nationem. ita vulgo qui inſtabant, ut darem ſibi, quod ornarent, jam exhibere mihi moleſtiam

deſti-

deſtiterunt. tu, ſi tibi placuerit liber, curabis, ut & Athenis ſit, & in ceteris oppidis Græciæ. videtur enim poſſe aliquid noſtris rebus lucis afferre. Oratiunculas autem, & quas poſtulas, & plures etiam mittam: quoniam quidem ea, quæ nos ſcribimus, adoleſcentulorum ſtudiis excitati, & etiam delectant. fuit enim mihi commodum, quod in eis orationibus, quæ *Philippicæ* nominantur, enituerat civis ille tuus Demoſthenes, & quod ſe ab hoc refractariolo judiciali dicendi genere abjunxerat, ut σεμνότερός τις, καὶ πολιτικώτερος videretur, curare, ut meæ quoque eſſent orationes, quæ *conſulares* nominarentur. quarum una eſt in ſenatu Kal. Jan. altera ad populum de lege agraria; tertia de Othone; quarta pro Rabirio; quinta de proſcriptorum filiis; ſexta, cum provinciam in concione depoſui; ſeptima, qua Catilinam emiſi; octava, quam habui ad populum poſtridie, quam Catilina profugit; nona in concione, quo die Allobroges involgarunt; decima in ſenatu, nonis Decemb. Sunt præterea duæ breves, quaſi ἀποσπασμάτια legis agrariæ. hoc totum σῶμα curabo ut habeas. Et quoniam te cum ſcripta, tum res meæ delectant; iisdem ex libris perſpicis, & quæ geſſerim, & quæ dixerim: aut ne popoſciſſes. ego enim tibi me non offerebam. Quod quæris, quid ſit, quod te arceſſam; ac ſimul, impeditum te negotiis eſſe, ſignificas; neque recuſas, quin, non modo ſi opus ſit, ſed etiam ſi velim, accurras: nihil ſane eſt neceſſe; verumtamen videbare mihi tempora peregrinationis commodius poſſe deſcribere. nimis abes diu, præſertim cum ſis in propinquis locis: neque nos te fruimur; & tu nobis cares. Ac nunc quidem otium eſt: ſed, ſi paullo plus furor Pulchelli progredi poſſet, valde ego te iſtinc excitarem. verum præclare Metellus impedit, & impediet. quid quæris? eſt conſul φιλόπατρις, &, ut ſemper judicavi, natura bonus. ille autem non ſimulat, ſed plane tribunus plebis fieri cupit. qua de re cum in ſenatu ageretur, fregi hominem: & inconſtantiam ejus reprehendi, qui Romæ tribunatum plebis peteret, cum in Sicilia ædilitatem ſæpe dictaſſet. ſed ne-

neque magnopere dixi esse nobis laborandum: quod nihilo magis ei liciturum esset plebejo rempublicam perdere, quam similibus ejus, me consule, patriciis esset licitum. Jam, cum se ille septimo die venisse a freto, neque sibi obviam quemquam prodire potuisse, & noctu se introisse dixisset, in eoque se in concione jactasset: nihil ei novi dixi accidisse: ex Sicilia septimo die Romam; tribus horis Roma Interamnam: noctu introisse item ante: non esse itum obviam; ne tum quidem, cum iri maxime debuit. quid quæris? hominem petulantem modestum reddo, non solum perpetua gravitate orationis, sed etiam hoc genere dictorum. itaque jam familiariter cum ipso etiam cavillor ac jocor. quin etiam cum candidatum deduceremus, quærit ex me, num consuessem Siculis locum gladiatoribus dare? negavi. at ego, inquit, novus patronus instituam. sed soror, quæ tantum habeat consularis loci, unum mihi solum pedem dat. noli, inquam, de uno pede sororis queri: licet etiam alterum tollas. non consulare, inquies, dictum; fateor: sed ego illam odi male consularem. ea est enim seditiosa; ea cum viro bellum gerit, neque solum cum Metello, sed etiam cum Fabio, quod eos in hoc esse moleste fert. Quod de agraria lege quæris, sane jam videtur refrixisse. Quod me quodam modo, molli brachio, de Pompeji familiaritate objurgas: nolim ita existimes, me mei præsidii causa cum illo conjunctum esse: sed ita res erat instituta, ut, si inter nos esset aliqua forte dissensio, maximas in republica discordias versari esset necesse. quod a me ita præcautum, atque ita provisum est, non ut ego de optima illa mea ratione decederem, sed ut ille esset melior, & aliquid de populari levitate deponeret: quem de meis rebus, in quas cum multi incitarant, multo scito gloriosius, quam de suis prædicare. sibi enim bene gestæ, mihi conservatæ reipublicæ dat testimonium. hoc facere illum, mihi quam prosit, nescio; reipublicæ certe prodest. Quid, si etiam Cæsarem, cujus nunc venti valde sunt secundi, reddo meliorem? num tantum obsum reipublicæ? quin etiam,

etiam ſi mihi nemo invideret; ſi omnes, ut erat æquum, faverent; tamen non minus eſſet probanda medicina, quæ ſanaret vitioſas partes reipublicæ, quam quæ exſecaret. nunc vero, cum equitatus ille, quem ego in clivo Capitolino, te ſignifero ac principe, collocaram, ſenatum deſeruerit; noſtri autem principes digito ſe cœlum putent attingere, ſi mulli barbati in piſcinis ſint, qui ad manum accedant; alia autem negligant: nonne tibi ſatis prodeſſe videor, ſi proficio, ut nolint obeſſe, qui poſſunt? Nam Catonem noſtrum non tu amas plus, quam ego: ſed tamen ille, optimo animo utens, & ſumma fide, nocet interdum reipublicæ. dicit enim tamquam in Platonis πολιτειᾳ, non tamquam in Romuli fæce, ſententiam. Quid verius, quam in judicium venire, qui ob rem judicandam pecuniam acceperit? cenſuit hoc Cato. aſſenſit ſenatus. Equites curiæ bellum, non mihi. nam ego diſſenſi. quid impudentius publicanis renuntiantibus? fuit tamen, retinendi ordinis cauſa, facienda jactura. Reſtitit & pervicit Cato. itaque nunc, conſule in carcere incluſo, ſæpe item ſeditione commota, aſpiravit nemo eorum, quorum ego concurſu, itemque conſules, qui poſt me fuerunt, rempublicam defendere ſolebant. Quid ergo? iſtos, inquies, mercede conductos habebimus? Quid faciemus, ſi aliter non poſſumus? an libertinis atque etiam ſervis ſerviemus? ſed, ut tu ais, ἅλις σπουδῆς. Favonius meam tribum tulit honeſtius, quam ſuam; Lucceji perdidit. accuſavit Naſicam inhoneſte, ac (modeſte tamen dicit) ita ut Rhodi videretur molis potius, quam Moloni, operam dediſſe. mihi, quod defendiſſem, leviter ſuccenſuit. nunc petit iterum reipublicæ cauſa. Lucceius quid agat, ſcribam ad te, cum Cæſarem videro, qui aderit biduo. Quod Sicyonii te lædunt; Catoni & ejus æmulatori attribuas Servilio. Quid? ea plaga nonne ad multos bonos viros pertinet? ſed, ſi ita placuit, laudemus; deinde in diſſenſionibus ſoli relinquamur. Amalthea mea te exſpectat, & indiget tui. Tuſculanum & Pompejanum valde me delectant; niſi quod me, illum ipſum vin-

vindicem æris alieni, ære non Corinthio, ſed hoc circumforaneo obruerunt. In Gallia ſperamus eſſe otium. Prognoſtica mea cum oratiunculis propediem exſpecta. & tamen, quid cogites de adventu tuo, ſcribe ad nos. nam mihi Pomponia nuntiari juſſit, te menſe Quintili Romæ fore. id a tuis litteris, quas ad me de acceſſu tuo miſeras, diſcrepabat. Pætus, ut antea ad te ſcripſi, omnes libros frater ſuus reliquiſſet, mihi donavit. hoc illius munus in tua diligentia poſitum eſt. ſi me amas, cura, ut conſerventur, & ad me perferantur. hoc mihi nihil poteſt eſſe gratius: &, cum Græcos, tum vero diligenter Latinos ut conſerves velim. tuum eſſe hoc munuſculum putabo. Ad Octavium dedi litteras: cum ipſo nihil eram locutus. neque enim iſta tua negotia provincialia eſſe putabam: neque te in tocullionibus habebam. ſed ſcripſi, ut debui, diligenter.

2 CICERO ATTICO S.

Cura, amabo te, Ciceronem noſtrum. ei nos θεῖοι videmur. Πελληναίων in manibus tenebam, & hercule magnum acervum Dicæarchi mihi ante pedes exſtruxeram. O magnum hominem! & a quo multo plura didiceris, quam de Procilio. Κορινθίων & Ἀθηναίων puto me Romæ habere. mihi credes, leges; hæc doceo; mirabilis vir eſt. Ἡρώδης, ſi homo eſſet, eum potius legeret, quam unam litteram ſcriberet: qui me epiſtola petivit, ad te, ut video, cominus acceſſit. conjuraſſe mallem, quam reſtitiſſe conjurationi, ſi illum mihi audiendum putaſſem. De Lollio, ſanus non es: de Vinio, laudo. Sed heus tu, ecquid vides, Kal. venire, Antonium non venire? judices cogi? nam ita ad me mittunt, Nigidium minari in concione, ſe judicem, qui non affuerit, compellaturum. velim tamen, ſi quid eſt de Antonii adventu, quod audieris, ſcribas ad me, &, quoniam huc non venis, cenes apud nos utique pridie Kal. Cave aliter facias. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S. 3

Primum, ut opinor, ʽευαγγελια. Valerius absolutus est, Hortensio defendente. id judicium K. Atilio condonatum putabatur: & Epicratem suspicor, ut scribis, lascivum fuisse. etenim mihi caligæ ejus, ut fasciæ cretatæ, non placebant. quid sit sciemus, cum veneris. Fenestrarum angustias quod reprehendis, scito te Κυρυ παιδειαν reprehendere. nam, cum ego idem istuc dicerem, Cyrus ajebat, viridariorum διαφασεις latis luminibus, non tam esse suaves. etenim ʼεϛω ʼοψις μεν ʽη α· το δε ʽορωμενον, β. γ. ʼακτινες δε, δ, και ε. vides enim cetera. nam, si κατʼ ʼειδωλων ʼεμπτασεις videremus, valde laborarent ʼειδωλα in angustiis: nunc fit lepide illa ʼεκχυσις radiorum. cetera si reprehenderis, non feres tacitum, nisi quid erit ejusmodi, quod sine sumtu corrigi possit. Venio nunc ad mensem Januarium, & ad ʽυποϛασιν nostram ac πολιτειαν: in qua Σωκρατικως ʼεις ʼεκατερον, sed tamen ad extremum, ut illi solebant, την ʼαρεσκουσαν. est res sane magni consilii. nam aut fortiter resistendum est legi agrariæ; in quo est quædam dimicatio, sed plena laudis: aut quiescendum; quod est non dissimile, atque ire in Solonium, aut Antium: aut etiam adjuvandum; quod a me ajunt Cæsarem sic exspectare, ut non dubitet. nam fuit apud me Cornelius; hunc dico Balbum, Cæsaris familiarem. is affirmabat, illum omnibus in rebus meo & Pompeji consilio usurum, daturumque operam, ut cum Pompejo Crassum conjungeret. Hic sunt hæc, conjunctio mihi summa cum Pompejo; si placet etiam cum Cæsare; reditus in gratiam cum inimicis, pax cum multitudine, senectutis otium. sed me κατατασις mea illa commovet, quæ est in libro III.

Interea cursus, quos prima a parte juventæ,
Quosque ideo consul virtute, animoque petisti,
Hos retine, atque auge famam, laudesque bonorum.

Hæc mihi cum in eo libro, in quo multa sunt scripta ʼαριϛοκρατικως, Calliope ipsa præscripserit, non opinor esse dubitandum, quin semper nobis videatur

Εις

Εις ᾽οιωνος ᾽αριϛος ᾽αμυνεσθαι περι πατρης.

Sed hæc ambulationibus Compitaliciis reſervemus. Tu pridie Compitalia memento. balineum calfieri jubebo: & Pomponiam Terentia rogat: matrem adjungemus. Θεοφραϛου περι φιλοτιμιας affer mihi de libris Quinti fratris.

4 CICERO ATTICO S.

Feciſti mihi pergratum, quod Serapionis librum ad me miſiſti: ex quo quidem ego (quod inter nos liceat dicere) milleſimam partem vix intelligo. pro eo tibi præſentem pecuniam ſolvi imperavi, ne tu expenſum muneribus ferres. At quoniam numorum mentio facta eſt; amabo te, cura, ut cum Titinio, quoquo modo poteris, tranſigas. ſi in eo, quod oſtenderat, non ſtat; mihi maxime placet, ea, quæ male emta ſunt, reddi, ſi voluntate Pomponiæ fieri poterit: ſi ne id quidem, numi potius reddantur, quam ullus ſit ſcrupulus. Valde hoc velim ante, quam proficiſcare, amanter, ut ſoles, diligenterque conficias. Clodius ergo, ut ais, ad Tigranem? velim, Syſpiræ conditione: ſed facile patior. accommodatius enim nobis erit ad liberam legationem tempus illud, cum & Quintus noſter jam, ut ſperamus, in otio conſederit, &, iſte ſacerdos Bonæ deæ, cujus modi futurus ſit, ſciemus. Interea quidem cum Muſis nos delectabimus animo æquo, immo vero etiam gaudenti ac libenti. neque mihi umquam veniet in mentem Craſſo invidere, neque pœnitere, quod a me ipſe non deſciverim. De Geographia, dabo operam, ut tibi ſatisfaciam; ſed nihil certi polliceor. magnum opus eſt; ſed tamen, ut jubes, curabo, ut hujus peregrinationis aliquod tibi opus exſtet. Tu quidquid indagaris de republica, & maxime quos conſules futuros putes, facito, ut ſciam: tametſi minus ſum curioſus. ſtatui enim nihil jam de republica cogitare. Terentiæ ſaltum perſpeximus. quid quæris? præter quercum Dodonæum nihil deſideramus, quo minus Epirum ipſam poſſidere videamur. Nos circiter Kal.

aut

aut in Formiano erimus, aut in Pompejano. tu, ſi in Formiano non erimus; ſi nos amas, in Pompejanum venito. id & nobis erit perjucundum, & tibi non ſane devium. De muro, imperavi Philotimo, ne impediret, quo minus id fieret, quod tibi videretur. cenſeo tamen, adhibeas Vettium. his temporibus, tam dubia vita optimi cujusque, magni æſtimo unius æſtatis fructum palæſtræ Palatinæ, ſed ita tamen, ut nihil minus velim, quam Pomponiam & puerum verſari in timore ruinæ.

CICERO ATTICO S. 5

Cupio equidem, & jam pridem cupio Alexandriam, reliquamque Ægyptum viſere, & ſimul ab hac hominum ſacietate noſtri diſcedere, & cum aliquo deſiderio reverti: ſed hoc tempore, & his mittentibus,

'Αιδεομαι Τρωας, και Τρωαδας 'ελκεσιπεπλους.

quid enim noſtri optimates, ſi qui reliqui ſunt, loquentur? an, me aliquo præmio de ſententia eſſe deductum?

Πουλύδαμας μοι πρωτος 'ελεγχειην 'αναθησει.

Cato ille noſter, qui mihi unus eſt pro centum millibus. Quid vero hiſtoriæ de nobis ad annos DC prædicarint? quas quidem ego multo magis vereor, quam eorum hominum, qui hodie vivunt, rumuſculos. ſed, opinor, excipiamus, & exſpectemus. ſi enim defertur, erit quædam noſtra poteſtas, & tum deliberabimus. etiam eſt in non accipiendo nonnulla gloria. quare ſi quid Θεοφανης tecum forte contulerit, ne omnino repudiaris. de iſtis rebus exſpecto tuas litteras; quid Arrius narret; quo animo ſe deſtitutum ferat: ecqui conſules parentur; utrum, ut populi ſermo, Pompejus & Craſſus; an, ut mihi ſcribitur, cum Gabinio Servius Sulpicius: &, num quæ novæ leges: &, num quid novi omnino: &, quoniam Nepos proficiſcitur, cuinam auguratus deferatur; quo qui-

dem uno ego ab iſtis capi poſſum. vide levitatem meam. ſed quid ego hæc, quæ cupio deponere, & toto animo atque omni cura φιλοσοφεῖν? ſic, inquam, in animo eſt. vellem ab initio. nunc vero, quoniam, quæ putavi eſſe præclara, expertus ſum, quam eſſent inania, cum omnibus Muſis rationem habere cogito. Tu tamen de Curtio ad me reſcribe certius; &, num quis in ejus locum paretur; &, quid de P. Clodio fiat: &, omnia, quemadmodum polliceris, ἐπὶ σχολῆς ſcribe; &, quo die Roma te exiturum putes, velim ad me ſcribas; ut certiorem te faciam, quibus in locis futurus ſim; epiſtolamque ſtatim des de iis rebus, de quibus ad te ſcripſi. valde enim exſpecto tuas litteras.

6 CICERO ATTICO S.

Quod tibi ſuperioribus litteris promiſeram, fore, ut opus extaret hujus peregrinationis; nihil jam magnopere confirmo. ſi enim ſum complexus otium, ut ab eo divelli non queam. itaque aut libris me delecto, quorum habeo Antii feſtivam copiam: aut fluctus numero. nam ad lacertos captandos tempeſtates non ſunt idoneæ. a ſcribendo prorſus abhorret animus. etenim γεωγραφικὰ, quæ conſtitueram, magnum opus eſt: ita valde Eratoſthenes, quem mihi propoſueram, a Serapione & ab Hipparcho reprehenditur. quid cenſes, ſi Tyrannio acceſſerit? Et hercule ſunt res difficiles ad explicandum, & ὁμοειδεῖς; nec tam poſſunt ἀνθηρογραφεῖσθαι, quam videbatur: &, quod caput eſt, mihi quævis ſatis juſta cauſa ceſſandi eſt, quin etiam dubitem, an hic, an Antii conſidam, & hoc tempus omne conſumam; ubi quidem ego mallem Duumvirum, quam Romæ me fuiſſe. tu vero ſapientior Buthroti domum paraſti. ſed, mihi crede, proxima eſt illi municipio hæc Antiatium civitas. eſſe locum tam prope Romam, ubi multi ſint, qui Vatinium numquam viderint? ubi nemo ſit præter me, qui quemquam ex vigintiviris vivum & ſalvum velit? ubi me interpellet nemo, diligant omnes? hic nimirum πολιτευτέον. nam iſtic non ſolum non licet,

ſed

ſed etiam tædet. itaque ἀνέκδοτα, qui tibi uni legamus, Theopompino genere, aut etiam aſperiore multo, pangentur. neque aliud jam quicquam πολιτεύομαι, niſi odiſſe improbos, & id ipſum nullo cum ſtomacho, ſed potius cum aliqua ſcribendi voluptate. Sed ut ad rem, ſcripſi ad quæſtores urbanos de Quinti fratris negotio. vide, quid narrent, ecqua ſpes ſit denarii, an ciſtophoro Pompejano jaceamus. Præterea de muro, ſtatue, quid faciendum ſit. Aliud quid? etiam. quando te proficiſci iſtinc putes, fac, ut ſciam.

CICERO ATTICO S. 7

De geographia etiam atque etiam deliberabimus. Orationes autem me duas poſtulas: quarum alteram non libebat mihi ſcribere, quia abſcideram; alteram, ne laudarem eum, quem non amabam. ſed id quoque videbimus. denique aliquid extabit; ne tibi plane ceſſaſſe videamur. De Publio quæ ad me ſcribis, ſane mihi jucunda ſunt: eaque etiam velim, omnibus veſtigiis indagata, ad me afferas, cum venies; & interea ſcribas, ſi quid intelliges, aut ſuſpicabere: & maxime de legatione quid ſit acturus. equidem ante, quam tuas legi litteras, hominem ire cupiebam; non mehercule, ut differrem cum eo vadimonium (nam mira ſum alacritate ad litigandum); ſed videbatur mihi, ſi quid eſſet in eo populare, quod plebejus factus eſſet, id amiſſurus. quid enim ad plebem transiſti? ut Tigranem ires ſalutatum? narra mihi: reges Armenii patricios ſalutare non ſolent? Quid quæris? acueram me ad exagitandam hanc ejus legationem. quam ſi ille contemnit, &, ſi, ut ſcribis, bilem id commovet & latoribus, & auſpicibus, legis curiatæ, ſpectaculum egregium. Hercule, verum ut loquamur, ſubcontumelioſe tractatur noſter Publius: primum, qui cum in domo Cæſaris quondam unus vir fuerit, nunc ne in viginti quidem eſſe potuerit: deinde, alia legatio dicta erat, alia data eſt. illa opima, ad exigendas pecunias, Druſa, ut opinor, Piſaurenſi, an epuloni Vatinio reſervatur: hæc jejuna ac bella relegatio datur ei, cujus tribunatus ad iſto-

rum

rum tempora reſervatur. incende hominem, amabo te, quod poteſt. una ſpes eſt ſalutis, iſtorum inter ipſos diſſenſio: cujus ego quædam initia ſenſi ex Curione. jam vero Arrius conſulatum ſibi ereptum fremit. Megabocchus, & hæc ſanguinaria juventus inimiciſſima eſt. accedat vero, accedat etiam iſta rixa auguratus. ſpero me præclaras de iſtis rebus epiſtolas ad te ſæpe miſſurum. Sed, illud quid ſit, ſcire cupio, quod jacis obſcure, jam etiam ex ipſis quinque viris loqui quoſdam. quidnam id eſt? ſi eſt enim aliquid, plus eſt boni, quam putaram. atque hæc, ſi velim exiſtimes, non me abs te κατα το πρακτικον quærere; quod geſtiat animus aliquid agere in republica. jam pridem gubernare me tædebat, etiam cum licebat. nunc vero cum cogar exire de navi, non abjectis, ſed ereptis gubernaculis; cupio iſtorum naufragia ex terra intueri; cupio, ut ait tuus amicus Sophocles, κα ʽυποι ϛεγη

Πυκνας ʼακȣειν ψεκαδος ʽευδȣση φρενι.

De muro, quid opus ſit, videbis. Caſtricianum mendum nos corrigemus: tamen ad me Quintus [cıↄ] ccıↄↄ ıↄↄↄ ſcripſerat, nunc ad ſororem tuam H-S xxx. Terentia tibi ſalutem dicit. Cicero tibi mandat, ut Ariſtodemo idem de ſe reſpondeas, quod de fratre ſuo, ſororis tuæ filio, reſpondiſti. De Amalthea quod me admones, non negligemus. Cura, ut valeas.

8 CICERO ATTICO S.

Epiſtolam cum a te avide exſpectarem ad veſperum, ut ſoleo; ecce tibi nuntius, pueros veniſſe Roma. voce, quæro, ecquid litterarum? negant. quid ais, inquam, nihilne a Pomponio? perterriti voce & vultu, confeſſi ſunt ſe accepiſſe, ſed excidiſſe in via. Quid quæris? permoleſte tuli. nulla enim abs te per hos dies epiſtola inanis aliqua re utili & ſuavi venerat. nunc, ſi quid in ea epiſtola, quam ante diem xvi. Kal. Maj. dediſti, fuit hiſtoria dignum, ſcribe quamprimum, ne ignoremus; ſin nihil præter jocationem, redde-

redde id ipſum. & ſcito Curionem adoleſcentem veniſſe ad me ſalutatum. valde ejus ſermo de Publio cum tuis litteris congruebat. ipſe vero mirandum in modum *reges odiſſe ſuperbos*. peræque narrabat incenſam eſſe juventutem, neque ferre hæc poſſe. bene habemus: nos, ſi in his ſpes eſt, opinor, aliud agamus. Ego me do hiſtoriæ. quamquam, licet me Sauſejum putes eſſe, nihil me eſt inertius. Sed cognoſce itinera noſtra; ut ſtatuas, ubi nos viſurus ſis. In Formianum volumus venire Parilibus: inde (quoniam putas prætermittendum nobis eſſe hoc tempore Cratera illum delicatum) Kal. Maj. de Formiano proficiſcemur, ut Antii ſimus a. d. v Non. Maj. ludi enim Antii futuri ſunt a IV ad prid. Non. Maj. eos Tullia ſpectare vult. inde cogito in Tuſculanum, deinde Arpinum, Romam ad Kal. Jun. Te aut in Formiano, aut Antii, aut in Tuſculano, cura, ut videamus. Epiſtolam ſuperiorem reſtitue nobis, & appinge aliquid novi.

CICERO ATTICO S. 9

S. V. B. E. Cum mihi dixiſſet Cæcilius quæſtor, puerum ſe Romam mittere, hæc ſcripſi raptim, ut tuos elicerem mirificos cum Publio dialogos, cum eos, de quibus ſcribis, tum illum, quem abdis, & ais, longum eſſe, quæ ad ea reſponderis, perſcribere: illum vero, qui nondum habitus eſt, quem illa βοῶπις, cum e Solonio redierit, ad te eſt relatura, ſic velim putes, nihil hoc poſſe mihi eſſe jucundius. ſi vero, quæ de me pacta ſunt, ea non ſervantur; in cælo ſum: ut ſciat hic noſter Hieroſolymarius traductor ad plebem, quam bonam meis putiſſimis orationibus gratiam retulerit: quarum exſpecta divinam παλινῳδίαν etenim, quantum conjectura auguramur, ſi erit nebulo iſte cum his dynaſtis in gratia, non modo de cynico conſulari, ſed ne de iſtis quidem piſcinarum Tritonibus poterit ſe jactare. non enim poterimus ulla eſſe in invidia, ſpoliati opibus & illa ſenatoria potentia. ſin autem ab his diſſentiet; erit abſurdum in nos invehi. verumtamen invehatur. feſtive, mihi

crede, & minore ſonitu, quam putaram, orbis hic in republica eſt converſus: citius omnino, quam potuit, id culpa Catonis, ſed rurſus improbitate iſtorum, qui auſpicia, qui Æliam legem, qui Juniam & Liciniam, qui Cæciliam & Didiam neglexerunt; qui omnia remedia reipublicæ effuderunt; qui regna, qui prædia tetrarchis, qui immanes pecunias paucis dederunt. Video jam, quo invidia transeat, & ubi ſit habitatura. nihil me exiſtimaris, neque uſu, neque a Theophraſto didiciſſe, niſi brevi tempore deſiderari noſtra illa tempora videris, etenim ſi fuit invidioſa ſenatus potentia; cum ea non ad populum, ſed ad tris homines immoderatos redacta ſit, quidnam cenſes fore? proinde iſti licet faciant, quos volent, conſules, tribunos plebis, denique etiam Vatinii ſtrumam ſacerdotii διβαφω veſtiant; videbis brevi tempore magnos non modo eos, qui nihil titubarunt, ſed etiam illum ipſum, qui peccavit, Catonem. nam nos quidem, ſi per iſtum tuum ſodalem Publium licebit, σοφιςευειν cogitamus: ſi ille cogit 'αυτα, tum duntaxat nos defendere; &, quod eſt proprium artis hujus, 'επαγγελλομαι

'Ανδρ' 'απαμυνεσθαι, 'οτε τις προτερος χαλεπηνη.

Patria propicia ſit: habet a nobis, etiamſi non plus, quam debitum eſt, plus certe, quam poſtulatum eſt. male vehi malo, alio gubernante, quam, tam ingratis vectoribus, bene gubernare. Sed hæc coram commodius. nunc audi, quod quæris. Antium me ex Formiano recipere cogito a. d. v Non. Maj. Antio volo Non. Maj. proficiſci in Tuſculanum. ſed cum e Formiano rediero, (ibi eſſe usque ad prid. Kalend. Maj. volo,) faciam ſtatim te certiorem. Terentia tibi ſalutem. Κικερον 'ο μικρος 'ασπαζεται Τιτον 'Αθηναιον.

10 CICERO ATTICO S.

Volo ames meam conſtantiam. ludos Antii ſpectare non placet. Eſt enim 'υποσολοικον, cum velim vitare omnium deliciarum ſuſpicionem, repente 'αναφαινε-

φαινε-

φαινεσθαι non solum delicate, sed etiam inepte peregrinantem. quare usque ad Non. Maj. te in Formiano exspectabo. nunc fac, ut sciam, quo die te visuri simus. Ab Appii Foro, hora quarta. dederam aliam paulo ante Tribus Tabernis.

CICERO ATTICO S. 11

Narro tibi: plane relegatus mihi videor, posteaquam in Formiano sum. dies enim nullus erat, Antii cum essem, quo die non melius scirem, Romæ quid ageretur, quam ii, qui erant Romæ. etenim litteræ tuæ, non solum quid Romæ, sed etiam quid in republica, neque solum quid fieret, verum etiam quid futurum esset, indicabant. nunc, nisi si quid ex prætereunte viatore exceptum est, scire nihil possumus. quare quamquam jam te ipsum exspecto, tamen isti puero, quem ad me statim jussi recurrere, da ponderosam aliquam epistolam, plenam omnium non modo actorum, sed etiam opinionum tuarum: ac diem, quo Roma sis exiturus, cura ut sciam. Nos in Formiano esse volumus usque ad prid. Non. Maj. eo si ante eam diem non veneris, Romæ te fortasse videbo. nam Arpinum quid ego te invitem?

Τρηχει, 'αλλ' 'αγαθη κυροτροφος. 'ουτι 'εγωγε
Ης γαιης δυναμαι γλυκερωτερον 'αλλο 'ιδεσθαι.

Hæc igitur. Cura ut valeas.

CICERO ATTICO S. 12

Negent illi Publium plebejum factum esse. hoc vero regnum est, & ferri nullo pacto potest. Emittat ad me Publius, qui obsignent; jurabo, Cnæum nostrum, collegam Balbi, Antii mihi narrasse, se in auspicio fuisse. o suaves epistolas tuas, uno tempore mihi datas, duas! quibus 'ευαγγελια quæ reddam, nescio: deberi quidem plane fateor. sed vide συγκυρημα. Emerseram commode ex Antiati in Appiam ad Tris Tabernas, ipsis Cerialibus, cum in me incurrit Roma veniens Curio meus. ibidem ilico puer abs te cum

epiſtolis. ille ex me, nihilne audiſſem novi: ego negare. Publius, inquit, tribunatum plebis petit. quid ais? & inimiciſſimus quidem Cæſaris, & ut omnia, inquit, iſta reſcindat. quid Cæſar? inquam. negat, ſe quicquam de illius adoptione tuliſſe. deinde ſuum, Memmii, Metelli Nepotis expromſit odium. Complexus juvenem dimiſi, properans ad epiſtolas. Ubi ſunt, qui ajunt ζωσης φωνης? quanto magis vidi ex tuis litteris, quam ex illius ſermone, quid ageretur? de ruminatione quotidiana, de cogitatione Publii, de lituis βοωπιδος, de ſignifero Athenione, de litteris miſſis ad Cnæum, de Theophanis, Memmiique ſermone: quantam porro mihi exſpectationem dediſti convivii iſtius 'ασελγυς? ſum in curioſitate 'οξυπεινος: ſed tamen facile patior te id ad me συμποσιον non ſcribere; præſentem audire malo. Quod me, ut ſcribam aliquid, hortaris: creſcit mihi quidem materies, ut dicis: ſed tota res etiam nunc fluctuat: κατ' 'οπωρην τρυξ. quæ ſi deſederit, magis erunt judicata, quæ ſcribam: quæ ſi ſtatim a me ferre non potueris, primus habebis tamen, & aliquandiu ſolus. Dicæarchum recte amas. luculentus homo eſt, & civis haud paullo melior, quam iſti noſtri 'αδικαιαρχοι. Litteras ſcripſi hora decima Cerialibus, ſtatim, ut tuas legeram: ſed eas eram daturus, ut putarem, poſtridie ei, qui mihi primus obviam veniſſet. Terentia delectata eſt tuis litteris. impertit tibi multam ſalutem: και Κικερων ο φιλοσοφος τον πολιτικον Τιτον 'ασπαζεται.

13 CICERO ATTICO S.

Facinus indignum; epiſtolam, 'αυθωρει tibi a Tribus Tabernis reſcriptam ad tuas ſuaviſſimas epiſtolas, neminem reddidiſſe? at ſcito, eum faſciculum, quo illam conjeceram, domum eo ipſo die latum eſſe, quo ego dederam, & ad me in Formianum relatum eſſe. itaque tibi tuam epiſtolam juſſi referri; ex qua intelligeres, quam mihi tum illæ gratæ fuiſſent. Romæ quod ſcribis ſileri, ita putabam. at hercule in agris non ſiletur: nec jam ipſi agri regnum veſtrum ferre poſſunt. ſi vero in hanc τηλεπυλον veneris Λαιστρυγονιν,

γονην, (Formias dico,) qui fremitus hominum? quam irati animi? quanto in odio noster amicus Magnus? cujus cognomen una cum Crassi Divitis cognomine consenescit. credas mihi velim; neminem adhuc offendi, qui hæc tam lente, quam ego fero, ferret. quare, mihi crede, φιλοσοφῶμεν. juratus tibi possum dicere, nihil esse tanti. Tu si litteras ad Sicyonios habes, advola in Forminanum: unde nos pr. Non. Maj. cogitamus.

CICERO ATTICO S. 14

Quantam tu mihi moves exspectationem de sermone Bibuli? quantam de colloquio βοώπιδος? quantum etiam de illo delicato convivio? proinde ita fac, venias ad sitientis aures. quamquam nihil est jam, quod magis timendum nobis putem, quam ne ille noster Sampsiceramus, cum se omnium sermonibus sentiet vapulare, & cum has actiones 'ευανατρέπτες videbit, ruere incipiat. ego autem usque eo sum enervatus, ut hoc otio, quo nunc tabescimus, malim 'εντυραννεῖσθαι quam cum optima spe dimicare. De pangendo quod me crebro adhortaris, fieri nihil potest. basilicam habeo, non villam, frequentia Formianorum. at quam parem basilicæ tribum Æmiliam? sed ommitto vulgus: post horam IV molesti ceteri non sunt. C. Arrius proximus est vicinus: imo ille quidem jam contubernalis: qui etiam se idcirco Romam ire negat, ut hic mecum totos dies philosophetur. Ecce ex altera parte Sebosus, ille Catuli familiaris. quo me vertam? statim mehercule Arpinum irem, ni te in Formiano commodissime exspectari viderem, duntaxat ad prid. Non. Maj. vide enim, quibus hominibus aures sint deditæ meæ. occasionem mirificam, si qui nunc, dum hi apud me sunt, emere de me fundum Formianum velit. & tamen illud probem? *magnum quid aggrediamur, & multæ cogitationis atque otii,* sed tamen satisfiet a nobis, neque parcetur labori.

CICERO ATTICO S. 15

Ut ſcribis, ita video, non minus incerta in republica, quam in epiſtola tua: ſed tamen iſta ipſa me varietas ſermonum opinionumque delectat. Romæ enim videor eſſe, cum tuas litteras lego, &, ut ſit in tantis rebus, modo hoc, modo illud audire. illud tamen explicare non poſſum, quidnam invenire poſſit, nullo recuſante, ad facultatem agrariam. Bibuli autem iſta magnitudo animi in comitiorum dilatione, quid habet, niſi ipſius judicium ſine ulla correctione reipublicæ? nimirum in Publio ſpes eſt? fiat tribunus plebis: ſi nihil aliud, ut eo citius tu ex Epiro revertare. nam, ut illo tu careas, non video poſſe fieri; præſertim ſi mecum aliquid volet diſputare. ſed id quidem non dubium eſt, quin, ſi quid erit ejusmodi, ſis advolaturus. verum ut hoc non ſit; tamen ſeu ruet, ſeu eriget rempublicam, præclarum ſpectaculum mihi propono, modo te conſeſſore ſpectare liceat. Cum hæc maxime ſcriberem, ecce tibi Seboſus. nondum plane ingemueram; ſalve, inquit Arrius. Hoc eſt Roma decedere? Quos ego homines effugi, cum in hos incidi? ego vero in montes patrios, & ad incunabula noſtra pergam. denique, ſi ſolus non potuero, cum ruſticis potius, quam cum his perurbanis: ita tamen, ut, quoniam tu certi nihil ſcribis, in Formiano tibi præſtoler usque ad III Non. Maj. Terentiæ pergrata eſt aſſiduitas tua & diligentia in controverſia Mulviana. neſcit omnino, te communem cauſam defendere eorum, qui agros publicos poſſideant. ſed tamen tu aliquid publicanis pendis; hæc etiam id recuſat. ea tibi igitur, & Κικέρων, ἀριστοκρατικώτατος παῖς, ſalutem dicunt.

16 CICERO ATTICO S.

Cenato mihi, & jam domitanti, prid. Kal. Maj. epiſtola eſt illa reddita, in qua de agro Campano ſcribis. quid quæris? primum ita me pupugit, ut ſumnum mihi ademerit, ſed id cogitatione magis, quam moleſtia. cogitanti autem hæc fere ſuccurrebant. primum

mum ex eo, quod ſuperioribus litteris ſcripſeras, ex familiari te illius audiſſe, prolatum iri aliquid, quod nemo improbaret; majus aliquid timueram: hoc mihi ejusmodi non videbatur. deinde, ut me ego conſoler, omnis exſpectatio largitionis agrariæ in agrum Campanum videtur eſſe derivata: qui ager, ut dena jugera ſint, non amplius hominum quinque millia poteſt ſuſtinere. reliqua omnis multitudo ab illis abalienetur, neceſſe eſt. præterea, ſi ulla res eſt, quæ bonorum animos, quos jam video eſſe commos, vehementius poſſit incendere, hæc certe eſt, & eo magis, quod portoriis Italiæ ſublatis, agro Campano diviſo, quod vectigal ſupereſt domeſticum, præter viceſimam? quæ mihi videtur una conciuncula, clamore pediſſequorum noſtrorum, eſſe peritura. Cnæus quidem noſter jam plane quid cogitet, neſcio.

φυσα γαρ 'ȣ σμικροισιν 'αυλισκοις 'ετι,
Αλλ' 'αγριαις φυσαισι, φορβοιας 'ατερ:

qui quidem etiam iſtuc adduci potuerit. nam adhuc hoc 'εσοφιζετο, ſe leges Cæſaris probare; actiones ipſum præſtare debere: agrariam legem ſibi placuiſſe: potuerit intercedi, nec ne, nihil ad ſe pertinere: de rege Alexandrino placuiſſe ſibi aliquando confici; Bibulus de cælo tum ſervaſſet, nec ne, ſibi quærendum non fuiſſe: de publicanis, voluiſſe illi ordini commodare; quid futurum fuerit, ſi Bibulus tum in forum deſcendiſſet, ſe divinare non potuiſſe. nunc vero, Sampſicerame, quid dices? vectigal te nobis in monte Antilibano conſtituiſſe, agri Campani abſtuliſſe? quid, hoc quemadmodum obtinebis? oppreſſos vos, inquit, tenebo exercitu, Cæſaris. non mehercule me tu quidem tam iſto exercitu, quam ingratis animis eorum hominum, qui appellantur boni: qui mihi non modo præmiorum, ſed ne ſermonum quidem umquam fructum ullum, aut gratiam retulerunt. quoſi in eam me partem incitarem, profecto jam aliquam reperirem reſiſtendi viam. nunc prorſus hoc ſtatui, ut, quoniam tanta controverſia eſt Dicæarcho, familiari tuo, cum Theophraſto, amico meo, ut ille tuus τον πρακτι-κον

κὸν βίον longe omnibus anteponat, hic autem τὸν θεωρητικὸν, utrique a me mos gestus esse videatur. puto enim me Dicæarcho affatim satisfecisse: respicio nunc ad hanc familiam, quæ mihi non modo, ut requiescam, permittit, sed reprehendit, quia non semper quierim. quare incumbamus, o noster Tite, ad illa præclara studia, & eo, unde discedere non oportuit, aliquando revertamur. Quod de Quinti fratris epistola scribis, ad me quoque fuit πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ. quid dicam nescio. nam ita deplorat primis versibus mansionem suam, ut quemvis movere possit: ita rursus remittit, ut me roget, ut annales suos emendem, & edam. Illud tamen, quod scribit, animadvertas velim, de portorio circumvectionis: ait, se de consilii sententia rem ad senatum rejecisse. nondum videlicet meas litteras legerat; quibus ad eum, re consulta & explorata, perscripseram, non deberi. velim, si qui Græci jam Romam ex Asia de ea causa venerunt, videas, &, si tibi videbitur, his demonstres, quid ego de ea re sentiam. si possum discere, ne causa optima in senatu pereat, ego satisfaciam publicanis: εἰ δὲ μὴ, (vere tecum loquar,) in hac re malo universæ Asiæ, & negotiatoribus. nam eorum quoque vehementer interest. hoc ego sentio valde nobis opus esse. sed tu id videbis. Quæstores autem, quæso, num etiam cistophroro dubitant? nam si aliud nihil erit; cum erimus omnia experti, ego illud ne quidem contemnam, quod extremum est. Te in Arpinati videbimus, & hospitio agresti accipiemus; quoniam maritimum hoc contemsisti.

CICERO ATTICO S. 17.

Prorsus, ut scribis, ita sentio. turbatur Sampsiceramus. nihil est, quod non timendum sit. ὁμολογουμένως τυραννίδα συσκευάζεται. quid enim ista repentina affinitatis conjunctio, quid ager Campanus, quid effusio pecuniæ significant? quæ si essent extrema, tamen esset nimium mali: sed ea natura rei est, ut hæc extrema esse non possint. quid enim eos hæc ipsa per se delectare possunt? numquam huc venissent, nisi ad

alias

alias res pestiferas aditus sibi compararent. verum, ut scribis, hæc in Arpinati a. d. VI circiter Id. Maj. non deflebimus, ne & opera & oleum philologiæ nostræ perierit: sed conferemus tranquillo animo. dii immortales! neque tam me 'ευελπιστια consolatur, ut antea, quam 'αδιαφορια, qua nulla in re tam utor, quam in hac civili & publica. quin etiam, quod est subinane in nobis, & non 'αφιλοδοξον, (bellum est enim sua vitia nosse,) afficitur quadam delectatione. solebat enim me pungere, ne Sampsicerami merita in patriam ad annos DC majora viderentur, quam nostra: hac quidem cura certe jam vacuum est. jacet enim ille sic, ut Phocis Curiana stare videatur. Sed hæc coram. Tu tamen videris mihi Romæ fore ad nostrum adventum. quod sane facile patiar, si tuo commodo fieri possit. sin, ut scribis, ita venies; velim e Theophane expiscere, quonam in me animo sit Alabarches. quæres scilicet, ut soles κατα το κηδεμονικον, & ad me ab eo quasi 'υποθηκας adferes, quemadmodum me geram. aliquid ex ejus sermone poterimus περι των 'ολων suspicari.

CICERO ATTICO S. 18

Accepi aliquot epistolas tuas: ex quibus intellexi, quam suspenso animo & sollicito scire averes, quid esset novi. tenemur undique; neque jam, quo minus serviamus, recusamus: sed mortem & ejectionem, quasi majora, timemus: quæ multo sunt minora, atque hic status, qui una voce omnium gemitur, neque verbo cujusquam sublevatur. σκοπος est, ut suspicor, illis qui tenent, nullam cuiquam largitionem relinquere. unus loquitur, & palam adversatur adolescens Curio. huic plausus maximi, consalutatio forensis perhonorifica, signa præterea benivolentiæ permulta a bonis impertiuntur: Fusium clamoribus, & conviciis, & sibilis consectantur. his ex rebus non spes, sed dolor est major; cum videas civitatis voluntatem solutam, virtutem alligatam. ac ne forte quæras κατα λεπτον de singulis rebus, universo res eo est deducta, spes ut nulla sit, aliquando non modo

 priva-

privatos, verum etiam magiſtratus liberos fore. Hac tamen in oppreſſione, ſermo, in circulis duntaxat & conviviis, eſt liberior, quam fuit. vincere incipit timorem dolor, ſed ita, ut omnia ſint pleniſſima deſperationis. habet etiam Campana lex execrationem in coitione candidatorum; ſi mentionem fecerint, quo aliter ager poſſideatur, atque ut ex legibus Juliis. Non dubitant jurare ceteri: Laterenſis exiſtimatur laute feciſſe, quod tribunatum plebis petere deſtitit, ne juraret. Sed de republica non libet plura ſcribere. diſpliceo mihi, nec ſine ſummo ſcribo dolore. me tueor; ut oppreſſis omnibus, non demiſſe; ut tantis rebus geſtis, parum fortiter. a Cæſare valde liberaliter invitor in legationem illam, ſibi ut ſim legatus: atque etiam libera legatio voti cauſa datur. ſed hæc & præſidii apud pudorem Pulchelli non habet ſatis, & a fratris adventu me ablegat: illa & munitior eſt, & non impedit, quo minus adſim, cum velim. hanc ego teneo; ſed uſurum me non puto. neque tamen ſcit quisquam. non lubet fugere: aveo pugnare. magna ſunt hominum ſtudia. ſed nihil affirmo: tu hoc ſilebis. De Statio manumiſſo, & nonnullis aliis rebus, angor quidem, ſed jam prorſus occallui. tu, vellem, egove cuperem, adeſſes: nec mihi conſilium, nec conſolatio deeſſet. ſed ita te para, ut, ſi inclamaro, advoles.

19 CICERO ATTICO S.

Multa me ſollicitant, & ex reipublicæ tanto motu, & ex iis periculis, quæ mihi ipſi intenduntur: & ſexcenta ſunt. ſed mihi nihil eſt moleſtius, quam Statium manumiſſum. *nec meum imperum? ac mitto imperium, non ſimultatem meam revereri ſaltem?* nec, quid faciam, ſcio: neque tantum eſt in re, quantus eſt ſermo. ego autem ne iraſci poſſum quidem iis, quos valde amo; tantum doleo, ac mirifice quidem. cetera in magnis rebus, minæ Clodii, contentionesque, quæ mihi proponuntur, modice me tangunt. etenim vel ſubire eas videor mihi ſumma cum dignitate, vel declinare nulla cum moleſtia poſſe. Dices fortaſſe, di-

gnita-

gnitatis ἁλις, tamquam δρυος: ſaluti, ſi me amas, conſule. Me miſerum! cur non ades? nihil te profecto præteriret: ego fortaſſe τυφλωττω, & nimium τω καλω προσπεπονθα. ſcito nihil umquam fuiſſe tam infame, tam turpe, tam peræque omnibus generibus, ordinibus, ætatibus offenſum, quam hunc ſtatum, qui eſt: magis mehercule, quam vellem, non modo quam putaram. populares iſti jam etiam modeſtos homines ſibilare docuerunt. Bibulus in cælo eſt: nec, quare, ſcio; ſed ita laudatur, quaſi *Unus homo nobis cunctando reſtituit rem.* Pompejus, noſtri amores, quod mihi ſummo dolori eſt, ipſe ſe afflixit: neminem tenet: voluntate, an metu neceſſe ſit iis uti, vereor. Ego autem neque pugno cum illa cauſa, propter illam amicitiam, neque approbo, ne omnia improbem, quæ antea geſſi: utor via. populi ſenſus maxime theatro & ſpectaculis perſpectus eſt. nam gladiatoribus, qua dominus, qua advocati ſibilis conſciſſi: ludis Apollinaribus Diphilus tragœdus in noſtrum Pompejum petulanter invectus eſt: *Noſtra miſeria tu es Magnus*, millies coactus eſt dicere. *Eandem virtutem iſtam, veniet tempus, cum graviter gemes*, totius theatri clamore dixit, itemque cetera. nam & ejusmodi ſunt ii verſus, ut in tempus ab inimico Pompeji ſcripti eſſe videantur. *Si neque leges, neque mores cogunt*, & cetera magno cum fremitu & clamore ſunt dicta. Cæſar cum veniſſet mortuo plauſu, Curio filius eſt inſecutus. huic ita plauſum eſt, ut, ſalva republica, Pompejo plaudi ſolebat. tulit Cæſar graviter. litteræ Capuam ad Pompejum volare dicebantur. inimici erant equitibus, qui Curioni ſtantes plauſerant; hoſtes omnibus. Roſciæ legi, etiam frumentariæ minitabantur. ſane res erat perturbata. Equidem malueram, quod erat ſuſceptum ab illis, ſilentio tranſire: ſed vereor, ne non liceat. non ferunt homines, quod videtur eſſe tamen ferendum. ſed eſt jam una vox omnium, magis odio firmata, quam præſidio. Noſter autem Publius mihi inimicatur: impendet negotium: ad quod tu ſcilicet advolabis. Videor mihi noſtrum illum conſularem exercitum bonorum omnium, etiam ſatis bonorum, habe-

habere firmissimum. Pompejus significat studium erga me non mediocre. idem affirmat, verbum de me ullum non esse facturum. in quo non me ille fallit, sed ipse fallitur. Cosconio mortuo, sum in ejus locum invitatus. id erat vocari in locum mortui. nihil me turpius apud homines fuisset: neque vero, ad istam ipsam 'ασφαλειαν quicquam alienius. sunt enim illi apud bonos invidiosi: ego apud improbos meam retinuissem invidiam, alienam assumsissem. Cæsar me sibi vult esse legatum. honestior hæc declinatio periculi. sed ego hoc repudio. quid ergo est? pugnare malo. nihil tamen certi. iterum dico, utinam adesses! sed tamen, si erit necesse, arcessemus. Quid aliud? quid? hoc opinor. certi sumus perisse omnia. quid enim 'ακκιζομεθα tamdiu? sed hæc scripsi properans, & mehercule timide. posthac ad te, aut, si perfidelem habebo, cui dem, scribam plane omnia, aut, si obscure scribam, tu tamen intelliges. in iis epistolis me Lælium, te Furium faciam: cetera erunt 'εν 'αινιγμοις. Hic Cæcilium colimus & observamus diligenter. Edicta Bibuli audio ad te missa. iis ardet dolore & ira noster Pompejus.

20 CICERO ATTICO S.

Anicato, ut te velle intellexeram, nullo loco defui. Numestium ex litteris tuis, studiose scriptis, libenter in amicitiam recepi. Cæcilium, quibus rebus possum, tueor, diligenter. Varro satisfacit nobis. Pompejus amat nos, carosque habet. credis? inquies. credo: prorsus mihi persuadet. sed quia, ut video, pragmatici homines omnibus historicis præceptis, versibus denique cavere jubent, & vetant credere: alterum facio, ut caveam; alterum, ut non credam, facere non possum. Clodius adhuc mihi denuntiat periculum: Pompejus affirmat, non esse periculum; adjurat; addit etiam, se prius occisum iri ab eo, quam me violatum iri. tractatur res. simul ac quid erit certi, scribam ad te. si erit pugnandum, arcessam ad societatem laboris: si quies dabitur, ab Amalthea te non commovebo. De republica breviter

ter

ter ad te scribam. jam enim, charta ipsa ne nos prodat, pertimesco. itaque posthac, si erunt mihi plura ad te scribenda, ἀλληγορίαις obscurabo. Nunc quidem novo quodam morbo civitas moritur; ut, cum omnes ea, quæ sunt acta, improbent, querantur, doleant, varietas in re nulla sit, aperteque loquantur, & jam clare gemant; tamen medicina nulla afferatur. neque enim resisti sine internecione posse arbitramur: nec videmus, qui finis cedendi, præter exitium, futurus sit. Bibulus hominum admiratione & benivolentia in cælo est. edicta ejus & conciones describunt & legunt. novo quodam genere in summam gloriam venit. populare nunc nihil tam est, quam odium popularium. Hæc quo sint eruptura, timeo. sed, si dispicere quid cœpero, scribam ad te apertius. tu, si me amas tantum, quantum profecto amas; expeditus, facito, ut sis; si inclamaro, ut accurras. sed do operam & dabo, ne sit necesse. Quod scripseram, te Furium scripturum; nihil necesse est tuum nomen mutare. me faciam Lælium, & te Atticum; neque utar meo chirographo, neque signo; si modo erunt ejusmodi litteræ, quas in alienum incidere nolim. Diodotus mortuus est: reliquit nobis H-S fortasse centies. Comitia Bibulus cum Archilochio edicto in ante diem xv Kal. Novemb. distulit. A Vibio libros accepi. poeta ineptus: nec tamen scit nihil: & est non inutilis. describo & remitto.

CICERO ATTICO S. 21

De republica quid ego tibi subtiliter? tota periit: atque hoc est miserior, quam reliquisti, quod tum videbatur ejusmodi dominatio civitatem oppressisse, quæ jucunda esset multitudini, bonis autem ita molesta, ut tamen sine pernicie: nunc repente tanto in odio est omnibus, ut, quorsum eruptura si horreamus. nam iracundiam atque intemperantiam illorum sumus experti, qui Catoni irati omnia perdiderunt. sed ita lenibus uti videbantur venenis, ut posse videremur sine dolore interire. nunc vero sibilis vulgi, sermonibus honestorum, fremitu Italiæ, vereor ne

exarserint. Equidem sperabam, ut sæpe etiam loqui tecum solebam, sic orbem reipublicæ esse conversum, ut vix sonitum audire, vix impressam orbitam videre possemus: & fuisset ita, si homines transitum tempestatis exspectare potuissent: sed cum diu occulte suspirassent, postea jam gemere, ad extremum vero loqui omnes & clamare cœperunt. itaque ille amicus noster, insolens infamiæ, semper in laude versatus, circumfluens gloria, deformatus corpore, fractus animo, quo se conferat nescit; progressum præcipitem, inconstantem reditum videt: bonos inimicos habet, improbos ipsos non amicos. Ac vide mollitiem animi. non tenui lacrimas, cum illum ante VIII Kal. Sext. vidi de edictis Bibuli concionantem: qui antea solitus esset jactare se magnificentissime illo in loco, summo cum amore populi, cunctis faventibus, ut ille tum humilis, ut demissus erat, ut ipse etiam sibi, non iis solum, qui aderant, displicebat. o! spectaculum uni Crasso jucundum, ceteris non item! nam, qui deciderat ex astris, lapsus, quam progressus, potius videbatur: &, ut Appelles, si Venerem, aut si Protogenes Jalysum illum suum cæno oblitum videret, magnum, credo, acciperet dolorem: sic ego hunc, omnibus a me pictum & politum artis coloribus, subito deformatum, non sine magno dolore vidi. quamquam nemo putabat, propter Clodianum negotium, me illi amicum esse debere: tamen tantus fuit amor, ut exhauriri nulla posset injuria. itaque Archilochia in illum edicta Bibuli populo ita sunt jucunda, ut eum locum, ubi proponuntur, præ multitudine eorum, qui legunt, transire nequeant; ipsi ita acerba, ut tabescat dolore; mihi mehercule molesta, quod & eum, quem semper dilexi, nimis excruciant, & timeo, tam vehemens vir, tamque acer in ferro, & tam insuetus contumeliæ, ne omni animi impetu dolori & iracundiæ pareat. Bibuli qui sit exitus futurus, nescio. ut nunc res se habet, admirabili gloria est. qui cum comitia in mensem Octobr. distulisset; quod solet ea res populi voluntatem offendere, putarat Cæsar, oratione sua posse impelli concionem,

ut

ut iret ad Bibulum; multa cum ſeditioſſime diceret, vocem exprimere non potuit. Quid quæris? ſentiunt, ſe nullam ullius patris voluntatem tenere: eo magis vis nobis eſt timenda. Clodius inimicus eſt nobis. Pompejus confirmat, eum nihil eſſe facturum contra me. mihi periculoſum eſt credere: ad reſiſtendum me paro. ſtudia ſpero me ſumma habiturum omnium ordinum. te cum ego deſidero, tum vero res ac tempus illud vocat. plurimum conſilii, animi, præſidii denique mihi, ſi te ad tempus videro, acceſſerit. Varro mihi ſatisfacit. Pompejus loquitur divinitus. ſpero nos aut certe cum ſumma gloria, aut ſine moleſtia etiam diſceſſuros. Tu, quid agas, quemadmodum te oblectes, quid cum Sicyoniis egeris, ut ſciam, cura.

CICERO ATTICO S. 22

Quam vellem Romæ! manſiſſes profecto, ſi hæc fore putaſſemus. nam Pulchellum noſtrum facillime teneremus: aut certe, quid eſſet facturus, ſcire poſſemus. nunc ſe res ſic habet; volitat, furit, nihil habet certi; multis denuntiat; quod foro obtulerit, id acturus videtur. cum videt, quo ſit in odio ſtatus hic rerum, in eos, qui hæc egerunt, impetum facturus videtur. cum autem rurſus opes & vim exercitus recordatur, convertit ſe in nos. nobis autem ipſis cum vim, tum judicium minatur. Cum hoc Pompejus egit, &, ut ad me ipſe referebat, (alium enim habeo neminem teſtem,) vehementer egit, cum diceret, in ſumma ſe perfidiæ & ſceleris infamia fore, ſi mihi periculum crearetur ab eo, quem ipſe armaſſet, cum plebejum fieri paſſus eſſet: ſed fidem recepiſſe ſibi & ipſum, & Appium de me: hanc ſi ille non ſervaret, ita laturum, ut omnes intelligerent, nihil ſibi antiquius amicitia noſtra fuiſſe. Hæc, & in eam ſententiam cum multa dixiſſet, ajebat illum primo ſane diu multa contra: ad extremum autem manus dediſſe, & affirmaſſe, nihil ſe contra ejus voluntatem eſſe facturum. ſed poſtea tamen ille non deſtitit de nobis aſperrime loqui. quod ſi non faceret, tamen

men ei nihil crederemus: atque omnia, ficut facimus, pararemus: nunc ita nos gerimus, ut in dies fingulos & ftudio in nos hominum, & opes noftræ augeantur. rempublicam nulla ex parte attingimus. in caufis atque in illa opera noftra forenfi fumma induftria verfamur. quod egregie, non modo iis, qui utuntur opera, fed etiam in vulgus gratum effe fentimus. domus celebratur: occurritur: renovatur memoria confulatus: ftudia fignificantur: in eam fpem adducimur, ut nobis ea contentio, quæ impendet, interdum non fugienda videatur. nunc mihi & confiliis opus eft tuis, & amore, & fide. quare advola. expedita mihi erunt omnia, fi te habebo. multa per Varronem noftrum agi poffunt, quæ te urgente erunt firmiora; multa ab ipfo Publio elici, multa cognofci, quæ tibi occulta effe non poterunt: multa etiam; fed abfurdum eft fingula explicare: tum ego requiram te ad omnia. Unum illud tibi perfuadeas velim, omnia mihi fore explicata, fi te videro: fed totum eft in eo, fi ante, quam ille ineat magiftratum. Puto Pompejum Craffo urgente, fi tu aderis, qui per βοῶπιν ex ipfo intelligere poffis, qua fide ab illis agatur, nos aut fine moleftia, aut certe fine errore futuros. precibus noftris & cohortatione non indiges. quid mea voluntas, quid tempus, quid rei magnitudo poftulet, intelligis. De republica nihil habeo ad te fcribere, nifi fummum odium omnium hominum in eos, qui tenent omnia, mutationis tamen fpes nulla. fed, quod facile fentias, tædet ipfum Pompejum, vehemerque pœnitet. non provideo fatis, quem exitum futurum putem. fed certe videntur hæc aliquo eruptura. Libros Alexandri, negligentis hominis, & non boni poetæ, fed tamen non inutilis, tibi remifi. Numerium Numeftium libenter accepi in amicitiam; & hominem gravem, & prudentem, & dignum tua commendatione cognovi.

23 CICERO ATTICO S.

Numquam ante arbitror te epiftolam meam legiffe, nifi mea manu fcriptam. ex eo colligere poteris, quanta occupatione diftinear. nam, cum vacui temporis

poris nihil haberem, & cum, recreandæ voculæ causa, necesse esse mihi ambulare, hæc dictavi ambulans. Primum igitur illud te scire volo, Sampsiceramum, nostrum amicum, vehementer sui status pœnitere; restituique in eum locum cupere, ex quo decidit: doloremque suum impertire nobis, & medicinam interdum aperte quærere; quam ego possum invenire nullam: post deinde omnes illius partis auctores ac socios, nullo adversario, consenescere, consensionem universorum nec voluntatis, nec sermonis majorem umquam fuisse. Nos autem (nam id te scire cupere, certo scio) publicis consiliis nullis intersumus, totosque nos ad forensem operam laboremque contulimus. ex quo, quod facile intelligi possit, in multa commemoratione earum rerum, quas gessimus, desiderioque versamur. sed βοώπιδος nostræ consanguineus non mediocris terrores jacit atque denuntiat, & Sampsiceramo negat; ceteris præ se fert, & ostentat. Quamobrem, si me amas tantum, quantum profecto amas; si dormis, expergiscere; si stas, ingredere; si ingrederis, curre; si curris, advola. Credibile non est, quantum ego in consiliis & prudentia tua, quod maximum est, quantum in amore & fide ponam. magnitudo rei longam orationem fortasse desiderat: conjunctio vero nostrorum animorum brevitate contenta est. permagni nostra interest, te, si comitiis non potueris, at, declarato illo, esse Romæ. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S. 24

Quas Numestio litteras dedi, sic te iis evocabam, ut nihil acrius, neque incitatius fieri posset. ad illam κέλευσιν adde etiam, si quid potes. ac ne sis perturbatus; novi enim te, & non ignoro, quam sit amor omnis sollicitus atque anxius: sed res est, ut spero, non tam exitu molesta, quam auditu. Vettius ille, ille noster index, Cæsari, ut perspicimus, pollicitus est, sese curaturum, ut in aliquam suspicionem facinoris Curio filius adduceretur. itaque insinuatus in familiaritatem adolescentis, & cum eo,

ut res indicat, ſæpe congreſſus, rem in eum locum deduxit, ut diceret, ſibi certum eſſe, cum ſuis ſervis in Pompejum impetum facere, eumque occidere. hoc Curio ad patrem detulit, ille ad Pompejum. res delata ad ſenatum eſt. introductus Vettius, primo negabat, ſe umquam cum Curione reſtitiſſe: neque id ſane diu. nam ſtatim fidem publicam poſtulavit. haud reclamatum eſt. tum expoſuit, manum fuiſſe juventutis, duce Curione, in qua Paullus initio fuiſſet, & Q. Cæpio hic Brutus, & Lentulus, flaminis filius, conſcio patre. poſtea C. Septimium, ſcribam Bibuli, pugionem ſibi a Bibulo attuliſſe: quod totum irriſum eſt: Vettio pugionem defuiſſe, niſi ei conſul dediſſet: eoque magis id ejectum eſt, quod a. d. III. Id. Maj. Bibulus Pompejum fecerat certiorem, ut caveret inſidias. in quo ei Pompejus gratias egerat. Introductus Curio filius, dixit ad ea, quæ Vettius dixerat: maximeque in eo tum quidem Vettius eſt reprehenſus, quod dixerat, adoleſcentium conſilium, ut in foro cum gladiatoribus Gabinii Pompejum adorirentur; in eo principem Paullum fuiſſe; quem conſtabat eo tempore in Macedonia fuiſſe. fit ſenatus conſultum, ut Vettius, quod confeſſus eſſet, ſe cum telo fuiſſe, in vincula conjiceretur: qui eum emiſiſſet, contra rempublicam eſſe facturum. res erat in ea opinione, ut putarent id eſſe actum, ut Vettius in foro cum pugione, & item ſervi ejus comprehenderentur cum telis, deinde ille ſe diceret indicaturum; idque ita actum eſſet, niſi Curiones rem ante ad Pompejum detuliſſent. tum ſenatus conſultum in concione recitatum eſt. poſtero autem die Cæſar, is, qui olim, prætor cum eſſet, Q. Catulum ex inferiore loco juſſerat dicere, Vettium in Roſtra produxit; eumque in eo loco conſtituit, quo Bibulo conſuli aſpirare non liceret. hic ille omnia, quæ voluit, de republica dixit; & qui illuc factus inſtitutusque veniſſet. primum Cæpionem de oratione ſua ſuſtulit, quem in ſenatu acerrime nominarat; ut appareret, noctem & nocturnam deprecationem interceſſiſſe; deinde, quos in ſenatu ne tenuiſſima quidem

ſuſpi-

ſuſpicione attigerat, eos nominavit: Lucullum, a quo ſolitum eſſe ad ſe mitti C. Fannium, illum, qui in P. Clodium ſubſcripſerat; L. Domitium, cujus domum conſtitutam fuiſſe, unde eruptio fieret: me non nominavit: ſed dixit, conſularem diſertum, vicinum conſulis, ſibi dixiſſe, Ahalam Servilium aliquem, aut Brutum opus eſſe reperiri. addidit ad extremum, cum, jam dimiſſa concione, revocatus a Vatinio fuiſſet, ſe audiſſe a Curione, his de rebus conſcium eſſe Piſonem, generum meum, & M. Laterenſem. nunc reus erat apud Craſſum Divitem Vettius de vi: &, cum eſſet damnatus, erat indicium poſtulaturus: quod ſi impetraſſet, judicia fore videbantur. ea nos, utpote qui nihil contemnere ſolemus, non pertimeſcebamus. hominum quidem ſumma erga nos ſtudia ſignificabantur: ſed prorſus vitæ tædet: ita ſunt omnia omnium miſeriarum pleniſſima. modo cædem timueramus, quam oratio fortiſſimi ſenis Q. Conſidii diſcuſſerat: ea, quam quotidie timere potueramus, ſubito exorta eſt. Quid quæris? nihil me infortunatius, nil fortunatius eſt Catulo, cum ſplendore vitæ, tum hoc tempore. nos tamen in his miſeriis erecto animo & minime perturbato ſumus: honeſtiſſimeque & dignitatem noſtram magna cura tuemur. Pompejus de Clodio jubet nos eſſe ſine cura, & ſummam in nos benivolentiam omni oratione ſignificat. Te habere conſiliorum auctorem, ſollicitudinum ſocium, omni in cogitatione conjunctum, cupio. quare, ut Numeſtio mandavi, tecum ut ageret, item, atque eo, ſi poteſt, acrius, te rogo, ut plane ad nos advoles. reſpiraro, ſi te videro.

CICERO ATTICO S. 25

Cum aliquem apud te laudaro tuorum familiarium, volam illum ſcire ex te, me id feciſſe; ut nuper me ſcis ſcripſiſſe ad te de Varronis erga me officio, te ad me reſcripſiſſe, eam rem ſummæ tibi voluptati eſſe. ſed ego mallem, ad ipſum ſcripſiſſes, mihi illum ſatisfacere, non quo faceret, ſed ut faceret. mirabiliter enim moratus eſt, ſicut noſti, ἑλικτα καὶ οὐδεν,

ſed nos tenemus præceptum illud, τας των κρατ"υντων; at hercule alter, tuus familiaris, Hortalus, quam plena manu, quam ingenue, quam ornate noſtras laudes in aſtra ſuſtulit, cum de Flacci prætura, & de illo tempore Allobrogum diceret? ſic habeto, nec amantius, nec honorificentius, nec copioſius potuiſſe dici. ei te hoc ſcribere a me tibi eſſe miſſum, ſane volo. ſed quid tu ſcribas? quem jam ego venire atque adeſſe arbitror. ita enim egi tecum ſuperioribus litteris. valde te exſpecto, valde deſidero; neque ego magis, quam ipſa res & tempus poſcit. His de negotiis quid ſcribam ad te, niſi idem, quod ſæpe? republica nihil deſperatius; iis, quorum opera, nihil majore odio. Nos, ut opinio, & ſpes, & conjectura noſtra fert, firmiſſima benivolentia hominum muniti ſumus. quare advola. aut expedies nos omni moleſtia, aut eris particeps. Ideo ſum brevior, quod, ut ſpero, coram brevi tempore conferre, quæ volumus, licebit. Cura, ut valeas.

M. TUL.

)o(

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER III.

ARGUMENTUM.

P. Clodius ope C. Cæsaris Consulis, Tribunus pl. declaratus, ut magistratum iniit, illud unum spectavit, ut M. Tullium inimicissimum suum ulcisceretur. Itaque duabus legibus, quarum altera frumentum, quod antea semis æris ac trientibus esset in singulos modios, gratis dabatur: altera non solum collegia, quæ Senatus sustulerat, restituta sunt, sed nova etiam ex omni vulgi fæce atque servitio constituta. Plebis voluntate sibi adjuncta rogationem promulgavit contra eos, qui sine judicio populi, civem Romanum necavissent, quæ tametsi cum nullo nominatim agebat, nemo tamen dubitabat, quin Ciceronem peteret, qui in suo Consulatu, quamquam ex senatus consulto, tamen injussu populi, contra leges in cives animadvertisset. Id cum agi videret Cicero, mutavit vestem, & cum eo, velut in communi calamitate, ad hominum XX millia. Verum cum se a Cn. Pompejo, M. Crasso, C. que Cæsare destitutum videret, ne sua caussa cædes civium fieret, invidorum, ut ipse palam queritur, consilio, circiter Calendas Aprilis, urbe cessit, Gabinio & Pisone Consulibus: domus ipsius a Clodio statim incensa: area Libertati consecrata: bona publicata; prædia direpta sunt; lex de

ejus exilio perlata: eique aqua & igni interdictum: & ne quis tectum intra quadringenta millia passuum ab Italia præberet: ne quis de eo ad Senatum referret: ne decerneret: ne disputaret: ne loqueretur: ne pedibus iret: ne scribendo adesset, ut in oratione post reditum in Senatu & pro domo legitur. Ille ergo in Macedoniam transmittens, Thessalonicæ apud Cn. Plancium, toto fere illo exilii tempore mansit; unde, præter paucas ex itinere missas, omnes fere libri hujus epistolæ datæ sunt.

1 CICERO ATTICO S.

Cum antea maxime nostra interesse arbitrabar, te esse nobiscum; tum vero, ut legi rogationem, intellexi, ad iter id, quod constitui, nihil mihi optatius cadere posse, quam ut tu me quam primum consequare; ut, cum ex Italia profecti essemus, sive per Epirum iter esset faciendum, tuo tuorumque præsidio uteremur; sive aliud quid agendum esset, certum consilium de tua sententia capere possemus. quamobrem, te oro, des operam, ut me statim consequare. facilius potes; quoniam de provincia Macedonia perlata lex est. Pluribus verbis tecum agerem, nisi pro me apud te res ipsa loqueretur.

2 CICERO ATTICO S.

Itineris nostri causa fuit, quod non habebam locum, ubi pro meo jure diutius esse possem, quam in fundum Sicæ; præsertim nondum rogatione correcta: & simul intelligebam, ex eo loco, si te haberem, posse me Brundisium referre; sine te autem non esse nobis illas partes tenendas propter Autronium. nunc, ut ad te antea scripsi, si ad nos veneris, consilium totius rei capiemus. iter esse molestum scio: sed tota calamitas omnes molestias habet. Plura scribere non possum, ita sum animo perculso & abjecto. Cura ut valeas. Dat. VI Id. Apr. in oris Luc.

CICERO ATTICO S. 3

Utinam illum diem videam, cum tibi agam gratias, quod me vivere coegisti! adhuc quidem valde me pœnitet. sed te oro, ut ad me Vibonem statim venias, quo ego multis de causis converti iter meum, sed eo si veneris, de toto itinere ac fuga mea consilium capere potero. si id non feceris, mirabor, sed confido te esse facturum.

CICERO ATTICO S. 4

Miseriæ nostræ potius velim, quam inconstantiæ, tribuas, quod a Vibone, quo te arcessebamus, subito discessimus. allata est enim nobis rogatio de pernicie mea; in qua, quod correctum esse audieramus, erat ejusmodi, ut mihi ultra quadringenta millia liceret esse. illo cum pervenire non liceret, statim iter Brundisium versus contuli ante diem rogationis; ne & Sica, apud quem eram, periret; & quod Melitæ esse non licebat. nunc tu propera, ut nos consequare, si modo recipiemur. adhuc invitamur benigne. sed, quod superest, timemus. me, mi Pomponi, valde pœnitet vivere. qua in re apud me tu plurimum valuisti. Sed hæc coram. fac modo, ut venias.

CICERO ATTICO S. 5

Terentia tibi & sæpe & maximas agit gratias. id est mihi gratissimum. ego vivo miserrimus, & maximo dolore conficior. ad te quid scribam, nescio. si enim es Romæ, jam me assequi non potes: sin es in via, cum eris me assequutus, coram agemus, quæ erunt agenda. tantum te oro, ut, quoniam me ipsum semper amasti, eodem amore sis. ego enim idem sum. inimici mea mihi, non me ipsum, ademerunt. Cura, ad valeas. Dat. IIX. Id. Apr. Thurii.

CICERO ATTICO S. 6

Non fuerat mihi dubium, quin te Tarenti aut Brundisii visurus essem: idque ad multa pertinuit; in

eis, & ut in Epiro consisteremus, & de reliquis rebus tuo consilio uteremur. quoniam id non contigit, erit hoc quoque in magno numero nostrorum malorum. nobis iter est in Asiam, maxime Cyzicum. meos tibi commendo. me vix misereque sustento. Dat. XIV Kal. Maj. de Tarentino.

7 CICERO ATTICO S.

Brundisium veni a. d. XIV Kal. Maj. eo die pueri tui mihi a te litteras reddiderunt: & alii pueri, post diem tertium ejus diei, alias litteras attulerunt. Quod me rogas & hortaris, ut apud te in Epiro sim; voluntas tua mihi valde grata est, & minime nova: sed & consilium mihi quidem optatum, si liceret ibi omne tempus consumere: odi enim celebritatem; fugio homines; lucem aspicere vix possum: esset mihi ista solitudo, præsertim tam familiari in loco, non amara: sed, itineris causa, ut deverterem, primum est devium; deinde ab Autronio & ceteris quatridui; deinde sine te. nam castellum munitum habitanti mihi prodesset; transeunti non est necessarium. quod si auderem, Athenas peterem. sane ita cadebat, ut vellem. nunc & nostri hostes ibi sunt; & te non habemus; & veremur, ne interpretentur, illud quoque oppidum ab Italia non satis abesse: nec scribis, quam ad diem te exspectemus. Quod me ad vitam vocas, unum efficis, ut a me manus abstineam; alterum non potes, ut me non nostri consilii vitæque pœniteat. quid enim est, quod me retineat, præsertim si spes ea non est, quæ nos proficiscentes prosequebatur? non faciam, ut enumerem miserias omnes, in quas incidi per summam injuriam, & scelus non tam inimicorum meorum, quam invidorum, ne & meum mærorem exagitem, & te in eundem luctum vocem. hoc affirmo, neminem umquam tanta calamitate esse affectum, nemini mortem magis optandam fuisse: cujus oppetendæ tempus honestissimum prætermissum est. reliqua tempora non sunt jam ad medicinam, sed ad finem doloris. De republica video te colligere omnia, quæ putes aliquam spem mihi posse adferre mutandarum

rerum: quæ quamquam exigua sunt; tamen quoniam placet, exspectemus. Tu nihilo minus, si properaris, nos consequere. nam aut accedemus in Epirum, aut tarde per Candaviam ibimus. Dubitationem autem de Epiro non inconstantia nostra afferebat, sed quod de fratre, ubi eum visuri essemus, nesciebamus. quem quidem ego nec quo modo visurus, nec ubi dimissurus sim, scio. id est maximum & miserrimum mearum omnium miseriarum. Ego & sæpius ad te, & plura scriberem, nisi mihi dolor meus cum omnes partes mentis, tum maxime hujus generis facultatem ademisset. Videre te cupio. Cura ut valeas. Dat. prid. Kal. Maj. Brundisii.

CICERO ATTICO S. 8

Brundisii proficiscens scripseram ad te, quas ob causas in Epirum non essemus profecti; quod & Achaja prope esset plena audacissimorum inimicorum, & exitus difficiles haberet, cum inde proficisceremur. accessit, cum Dyrrachii essemus, ut duo nuntii afferrentur; unus, classe fratrem Epheso Athenas; alter, pedibus per Macedoniam venire. Itaque illi obviam misimus Athenas, ut inde Thessalonicam veniret. ipsi processimus, & Thesalonicam a. d. x. Kal. Jun. venimus; neque de illius itinere quicquam certi habebamus, nisi eum eb Epheso ante aliquanto profectum. nunc, istic quid agatur, magno opere timeo. quamquam tu altera epistola scribis Id. Maj. audiri, fore, ut acrius postularetur; altera, jam esse mitiora. sed hæc est pridie data, quam illa: quo conturbor magis. itaque, cum meus me mæror quotidianus lacerat & conficit, tum vero hæc addita cura vix mihi vitam reliquam facit. sed & navigatio perdifficilis fuit: & ille incertus, ubi ego essem, fortasse alium cursum petivit. Nam Phaetho libertus eum non vidit; vento rejectus ab illo in Macedoniam, Pellæ mihi præsto fuit. reliqua quam mihi timenda sint video, nec, quid scribam, habeo, omnia timeo: nec tam miserum est quicquam, quod non in nostram fortunam cadere videatur. equidem adhuc miser, in maximis meis ærumnis & luctibus, hoc metu adjecto, maneo

ſalonicæ ſuſpenſus. nec audeo quicquam. Nunc ad ea, quæ ſcripſiſti. Tryphonem Cæcilium non vidi. Sermonem tuum & Pompeji cognovi ex tuis litteris. Motum in republica non tantum ego impendere video, quantum tu aut vides, aut ad me conſolandum affers. Tigrane enim neglecto, ſublata ſunt omnia. Varroni me jubes agere gratias: faciam: item Hypſæo. Quod ſuades, ne longius diſcedamus, dum acta menſis Maji ad nos perferantur: puto me ita eſſe facturum; ſed ubi, nondum ſtatui. atque ita perturbato ſum animo de Quinto, ut nihil queam ſtatuere. ſed tamen ſtatim te faciam certiorem. Ex epiſtolarum mearum inconſtantia puto te mentis meæ motum videre; qui, etſi incredibili & ſingulari calamitate adflictus ſum, tamen non tam eſt ex miſeria, quam ex culpæ noſtræ recordatione, commotus. cujus enim ſcelere impulſi ac proditi ſimus, jam profecto vides: atque utinam jam ante vidiſſes! neque totum animum tuum mærori mecum ſimul dediſſes. quare, cum me adflictum & confectum luctu audies, exiſtimato, me ſtultitiæ meæ pœnam ferre gravius, quam eventi; quod ei crediderim, quem eſſe nefarium non putarim. Me & meorum malorum memoria, & metus de fratre in ſcribendo impedit. tu iſta omnia vide & guberna. Terentia tibi maximas gratias agit. Litterarum exemplum, quas ad Pompejum ſcripſi, miſi tibi. Dat. IV Kal. Jun. Theſſalonicæ.

9 CICERO ATTICO S.

Quintus frater cum ex Aſia diſceſſiſſet ante Kal. Maj. & Athenas veniſſet Idib. valde fuit ei properandum, ne quid abſens acciperet calamitatis, ſi quis forte fuiſſet, qui contentus noſtris malis non eſſet. itaque eum malui properare Romam, quam ad me venire: & ſimul (dicam enim, quod verum eſt; ex quo magnitudinem miſeriarum mearum perſpicere poſſis) animum inducere non potui, ut aut illum, amantiſſimum mei, molliſſimo animo, tanto in mærore aſpicerem; aut meas miſerias, luctu adflictas, & perditam fortunam, illi offerrem, aut ab

illo aſpici paterer. atque etiam illud timebam, quod profecto accidiſſet, ne a me digredi non poſſet. verſabatur mihi tempus illud ante oculos, cum ille aut lictores dimitteret, aut vi avelleretur ex complexu meo. hujus acerbitatis eventum altera acerbitate non videndi fratris vitavi. in hunc me caſum vos, vivendi auctores, impuliſtis. itaque mei peccati luo pœnas. quamquam me tuæ litteræ ſuſtentant: ex quibus, quantum tu ipſe ſperes, facile perſpicio. quæ quidem tamen aliquid habebant ſolatii ante, quam eo veniſti, *a Pompejo nunc Hortenſium allice, & ejusmodi viros.* obſecro, mi Pomponi, nondum perſpicis, quorum opera, quorum inſidiis, quorum ſcelere periimus? ſed tecum hæc coram agemus. tantum dico, quod ſcire te puto, nos non inimici, ſed invidi perdiderunt. nunc, ſi ita ſunt, quæ ſperas, ſuſtinebimus nos, & ſpe, qua jubes, nitemur. ſin, ut mihi videntur, infirma ſunt; quod optimo tempore facere non licuit, minus idoneo fiet. Terentia tibi ſæpe agit gratias. Mihi etiam unum de malis in metu eſt, fratris miſeri negotium: quod, ſi ſciam, cujusmodi ſit; ſciam, quid agendum mihi ſit. Me etiam nunc illorum beneficiorum & litterarum exſpectatio, ut tibi placet, Theſſalonicæ tenet. ſi quid erit novi allatum, ſciam, de reliquo quid agendum ſit. Tu ſi, ut ſcribis, Kal. Jun. Roma profectus es, propediem non videbis. Litteras, quas ad Pompejum ſcripſi, tibi miſi. Dat. Id. Jun. Theſſalonicæ.

CICERO ATTICO S. 10

Acta quæ eſſent usque ad VIII Kalend. Jun. cognovi ex tuis litteris. reliqua exſpectabam, ut tibi placebat, Theſſalonicæ: quibus allatis, facilius ſtatuere potero ubi ſim. nam, ſi erit cauſa, quid agetur, ſi ſpem videro, aut ibidem opperiar, aut me ad te conferam: ſin, ut tu ſcribis, iſta evanuerint, aliquid aliud videbimus. omnino adhuc nihil mihi ſignificatis, niſi diſcordiam iſtorum; quæ tamen inter eos de omnibus potius rebus eſt, quam de me. itaque, quid ea mihi proſit, neſcio. ſed tamen, quoad

me

me vos ſperare vultis, vobis obtemperabo. Nam quod me tam ſæpe & tam vehementer objurgas, & animo infirmo eſſe dicis: quæſo, ecquod tantum malum eſt, quod in mea calamitate non ſit? ecquis umquam tam ex amplo ſtatu, tam in bona cauſa, tantis facultatibus ingenii, conſilii, gratiæ, tantis præſidiis bonorum omnium, concidit? poſſum obliviſci, qui fuerim? non ſentire, qui ſim? quo caream honore? qua gloria? quibus liberis? quibus fortunis? quo fratre? quem ego (ut novum calamitatis genus attendas) cum pluris facerem, quam me ipſum, ſemperque feciſſem, vitavi, ne viderem, ne aut illius luctum ſqualoremque aſpicerem, aut me, quem ille florentiſſimum reliquerat, perditum illi adflictumque offerrem. Mitto cetera intolerabilia. etenim fletu impedior. Hic utrum tandem ſum accuſandus, quod doleo; an quod commiſi, ut hæc aut non retinerem, (quod facile fuiſſet, niſi intra parietes meos de mea pernicie conſilia inirentur,) aut certe vivus nunc amitterem? Hæc eo ſcripſi, ut potius relevares me, quod facis, quam aut caſtigatione, aut objurgatione dignum putares: eoque ad te minus multa ſcribo, quod & mærore impedior, & quod exſpectem iſtinc, magis habeo, quam quod ipſe ſcribam. quæ ſi erunt allata, faciam te conſilii noſtri certiorem. Tu, ut adhuc feciſti, quam plurimis de rebus ad me velim ſcribas; ut prorſus nequid ignorem. Dat. xiv. Kal. Quint. Theſſalonicæ.

II CICERO ATTICO S.

Me & tuæ litteræ, & quidam boni nuntii, non optimis tamen auctoribus, & exſpectatio veſtrarum litterarum, & quod tibi ita placuerat, adhuc Theſſalonicæ tenebant. ſi accepero litteras, quas exſpecto; ſi ſpes erit ea, quæ rumoribus afferebatur; ad te me conferam: ſi non erit, faciam te certiorem, quid egerim. Tu me, ut facis, opera, conſilio, gratia juva: conſolari jam deſine: objurgare vero noli: quod cum facis, ut ego tuum amorem & dolorem deſidero! quem ita adfectum mea ærumna eſſe arbitror,

ut te ipſum conſolari nemo poſſit. Quintum fratrem optimum humaniſſimumque ſuſtenta. Ad me, obſecro te, ut omnia certa perſcribas. Dat. IV. Kalend. Quint.

CICERO ATTICO S. 12

Tu quidem ſedulo argumentaris, quid ſit ſperandum, & maxime per ſenatum: idemque caput rogationis proponi ſcribis, quare in ſenatu dici nihil liceat, itaque ſiletur. Hic tu me accuſas, quod me adflictem; cum ita ſim adflictus, ut nemo umquam: quod tute intelligis. Spem oſtendis ſecundum comitia. quæ iſta eſt, eodem tribuno plebis, & inimico conſule deſignato? Percuſſiſti autem me etiam de oratione prolata. cui vulneri, ut ſcribis, medere, ſi quid potes. ſcripſi equidem olim iratus, quod ille prior ſcripſerat; ſed ita compreſſeram, ut numquam manaturam putarem. quo modo exciderit, neſcio. ſed quia numquam accidit, ut cum eo verbo uno concertarem; & quia ſcripta mihi videtur negligentius, quam ceteræ; puto poſſe probari, non eſſe meam. id, ſi putas me poſſe ſanari, cures velim: ſin plane perii, minus laboro. Ego etiam nunc eodem in loco jaceo, ſine ſermone ullo, ſine cogitatione ulla. Licet tibi, ut ſcribis, ſignificarim, ut ad me venires Dodona; tamen intelligo, te re iſtic prodeſſe, hic ne verbo quidem levare me poſſe. Non queo plura ſcribere: nec eſt, quod ſcribam: veſtra magis exſpecto. Dat. XVI Kal. Sext. Theſſalonicæ.

CICERO ATTICO S. 13

Quod ad te ſcripſeram, me in Epiro futurum: poſteaquam extenuari ſpem noſtram & evaneſcere vidi, mutavi conſilium; nec me Theſſalonica commovi, ubi eſſe ſtatueram, quoad aliquid ad me de eo ſcriberes, quod proximis litteris ſcripſeras, fore, uti ſecundum comitia aliquid de nobis in ſenatu ageretur; id tibi Pompejum dixiſſe. Qua de re, quoniam comitia habita ſunt, tuque nihil ad me ſcribis, proinde habebo, ac ſi ſcripſiſſes nihil eſſe; neque

tempo-

temporis non longinqui spe ductum esse, moleste feram. Quem autem motum te videre scripseras, qui nobis utilis fore videretur, eum nuntiant, qui veniunt, nullum fore. In tribunis plebis designatis reliqua spes est: quam si exspectaro, non erit, quod putes me causæ meæ ac voluntati meorum defuisse. Quod me sæpe accusas, cur hunc meum casum tam graviter feram; debes ignoscere, cum ita me adflictum vides, ut neminem umquam nec videris, nec audieris. Nam quod scribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici: mihi vero mens integra est. atque utinam tam in periculo fuisset! cum ego iis, quibus meam salutem carissimam esse arbitrabar, inimicissimis crudelissimisque usus sum: qui, ut me paululum inclinari timore viderunt, sic impulerunt, ut omni suo scelere & perfidia abuterentur ad exitium meum. nunc, quoniam est Cyzicum nobis eundum, quo rarius ad me litteræ perferentur, hoc velim diligentius omnia, quæ putaris me scire opus esse, perscribas. Quintum fratrem meum fac diligas: quem ego miser si incolumem relinquo, non me totum periisse arbitrabor. Dat. Non Sext.

14 CICERO ATTICO S.

Ex tuis litteris plenus sum exspectatione de Pompejo, quidnam de nobis velit, aut ostendat. comitia enim credo esse habita: quibus absolutis, scribis illi placuisse, agi de nobis. si tibi stultus esse videor, qui sperem; facio tuo jussu; etsi scio te me iis epistolis potius & meas spes solitum esse remorari. nunc velim, mihi plane perscribas, quid videas. scio nos nostris multis peccatis in hanc ærumnam incidisse. ea si qui casus aliqua ex parte correxerint; minus moleste feremus nos vixisse, & adhuc vivere. Ego, propter viæ celebritatem, & quotidianam exspectationem rerum novarum, non commovi me adhuc Thessalonica. sed jam extrudimur, non a Plancio, (nam is quidem retinet,) verum ab ipso loco, minime apposito ad tolerandam in tanto luctu calamitatem. In Epirum ideo, ut scripseram, non veni,

quod ſubito mihi univerſi nuntii venerunt & litteræ, quare nihil eſſet neceſſe quamproxime Italiam eſſe. hinc, ſi aliquid a comitiis audierimus, nos in Aſiam convertemus: neque adhuc ſtabat, quo potiſſimum: ſed ſcies. Dat. XII Kal. Sext. Theſſalonicæ.

CICERO ATTICO S. 15

Accepi Id. Sext. quatuor epiſtolas a te miſſas; unam, qua me objurgas, ut ſim firmior; alteram, qua Craſſi libertum ais tibi de mea ſollicitudine macieque narraſſe; tertiam, qua demonſtras acta in ſenatu; quartam de eo, quod a Varrone ſcribis tibi eſſe confirmatum de voluntate Pompeji. Ad primam tibi hoc ſcribo; me ita dolere, ut non modo a mente non deſerar, ſed id ipſum doleam, me, tam firma mente ubi utar, & quibuscum, non habere. nam ſi tu me uno non ſine mærore cares, quid me cenſes, qui & te & omnibus? & ſi tu incolumis me requiris; ecquo modo a me ipſam incolumitatem deſiderari putas? nolo commemorare, quibus rebus ſim ſpoliatus, non ſolum quia non ignoras, ſed etiam ne ſcindam ipſe dolorem meum. hoc confirmo, neque tantis bonis eſſe privatum quemquam, neque in tantas miſerias incidiſſe. dies autem non modo non levat luctum hunc, ſed etiam auget. nam ceteri dolores mitigantur vetuſtate; hic non poteſt non & ſenſu præſentis miſeriæ, & recordatione præteritæ vitæ quotidie augeri. deſidero enim non mea ſolum, neque meos, ſed me ipſum. quid enim ſum? ſed non faciam, ut aut tuum animum angam querelis, aut meis vulneribus ſæpius manus adferam. Nam quod purgas eos, quos ego mihi ſcripſi invidiſſe, & in eis Catonem: ego vero tantum illum puto ab iſto ſcelere abfuiſſe, ut maxime doleam, plus apud me ſimulationem aliorum, quam iſtius fidem, valuiſſe. ceteri, quos purgas, debent mihi purgati eſſe, tibi ſi ſunt. Sed hæc ſero agimus. Craſſi libertum nihil puto ſincere locutum. In ſenatu rem probe ſcribis actam. ſed quid Curio? an illam orationem non legit? quæ unde ſit prolata, neſcio. ſed Axius, ejusdem diei

ſcri-

ſcribens ad me acta, non ita laudat Curionem. at poteſt ille aliquid prætermittere: tu, niſi quod erat, profecto non ſcripſiſti. Varronis ſermo facit exſpectationem Cæſaris: atque utinam ipſe Varro incumbat in cauſam! quod profecto cum ſua ſponte, tum te inſtante faciet. ego, ſi me aliquando veſtri & patriæ compotem fortuna fecerit, certe efficiam, ut maxime lætere unus ex omnibus amicis; meaque officia & ſtudia, quæ parum antea luxerunt, (fatendum eſt enim,) ſic exequar, ut me æque tibi, ac fratri, & liberis noſtris, reſtitutum putes. ſi quid in te peccavi, ac potius quoniam peccavi, ignoſce. in me enim ipſum peccavi vehementius. neque hæc eo ſcribo, quo te non meo caſu maximo dolore eſſe affectum ſciam: ſed profecto, ſi, quantum me amas & amaſti, tantum amare deberes ac debuiſſes, numquam eſſes paſſus, me, quo tu abundabas, egere conſilio; nec eſſes paſſus mihi perſuaderi, utile nobis eſſe, legem de collegiis perferri. ſed tu tantum lacrimas præbuiſti dolori meo, quod erat amoris, tamquam ipſe ego: quod meritis meis perfectum eſſe potuit, ut dies & noctes, quid mihi faciendum eſſet, cogitares, id abs te, meo, non tuo ſcelere prætermiſſum eſt. quodſi non modo tu, ſed quiſquam fuiſſet, qui me Pompeji minus liberali reſponſo perterritum a turpiſſimo conſilio revocaret, quod unus tu facere maxime potuiſti: aut occubuiſſem honeſte, aut victores hodie viveremus. Hic mihi ignoſces, me enim ipſum multo magis accuſo; deinde te, quaſi me alterum: & ſimul meæ culpæ ſocium quæro: ac ſi reſtituor, etiam minus videbimur deliquiſſe; abs teque certe, quoniam nullo noſtro, tuo ipſius beneficio diligemur. Quod te cum Culeone ſcribis de privilegio locutum, eſt aliquid; ſed multo eſt melius abrogari. ſi enim nemo impediet, quid eſt firmius? ſin erit, qui ferri non ſinat; idem ſenatus conſulto intercedet. nec quicquam aliud opus eſt; quam abrogari. nam prior lex nos nihil lædebat. quam ſi, ut eſt promulgata, laudare voluiſſemus, aut, ut erat negligenda, negligere; nocere omnino nobis non potuiſſet.

ſet. hic mihi primum meum conſilium defuit. ſed etiam obfuit. cæci, cæci, inquam, fuimus, in veſtitu mutando, in populo rogando. quod, niſi nominatim mecum agi cœptum eſſet, fieri perniciofum fuit. ſed pergo præterita. verumtamen ob hanc cauſam, ut, ſi quid agatur, legem illam, in qua popularia multa ſunt, ne tangatis. verum eſt ſtultum, me præcipere, quid agatis, aut quo modo. utinam modo agatur aliquid! in quo ipſo multa occultant tuæ litteræ, credo, ne vehementius deſperatione perturber. quid enim vides agi poſſe, aut quo modo? per ſenatumne? aſt tute ſcripſiſti ad me, quoddam caput legis Clodium in curiæ poſte fixiſſe, ne referri, neve dici liceret. quo modo igitur Domitius ſe dixit relaturum? quo modo autem, iis, quos tu ſcribis, & de re dicentibus, &, ut referretur, poſtulantibus, Clodius tacuit? ac, ſi per populum, poteritne, niſi de omnium tribunorum plebis ſententia? quid de bonis? quid de domo? poteritne reſtitui? aut, ſi non poterit, egomet quo modo potero? Hæc niſi vides expediri, quam in ſpem me vocas? ſin autem ſpei nihil eſt, quæ eſt mihi vita? itaque exſpecto Theſſalonicæ acta Kal. Sext. ex quibus ſtatuam, in tuoſne agros confugiam, ut neque videam homines, quos nolim, & te, ut ſcribis, videam, & propius ſim, ſi quid agatur; idque intellexi cum tibi, tum Quinto fratri placere: an abeam Cyzicum. Nunc Pomponi, quoniam nihil impertiſti tuæ prudentiæ ad ſalutem meam, quod aut in me ipſo ſatis eſſe conſilii decreras, aut te nihil plus mihi debere, quam ut præſto eſſes; quoniamque ego proditus, inductus, conjectus in fraudem, omnia mea præſidia neglexi; totam Italiam, [in me] erectam ad me defendendum, deſtitui & reliqui; me, meos, meis tradidi inimicis, inſpectante & tacente te; qui ſi non plus ingenio valebas, quam ego, certe timebas minus: ſi potes, erige adflictos, & in eo nos juva: ſin omnia ſunt obſtructa, id ipſum fac ut ſciamus, & nos aliquando aut objurgare, aut comiter conſolari deſine. Ego ſi tuam fidem accuſarem; non me potiſſimum tuis tectis crederem. meam amentiam accu-

accuſo, quod a te tantum amari, quantum ego vellem, putavi: quod ſi fuiſſet, fidem eandem, curam majorem adhibuiſſes; me certe ad exitium præcipitantem retinuiſſes; iſtos labores, quos nunc in naufragiis noſtris ſuſcipis, non ſubiſſes. Quare fac, ut omnia ad me perſpecta & explorata perſcribas; meque, ut facis, velis eſſe aliquem; quoniam, qui fui, & qui eſſe potui, jam eſſe non poſſum; & ut his litteris non te, ſed me ipſum a me eſſe accuſatum putes. Si qui erunt, quibus putes opus eſſe meo nomine litteras dari, velim conſcribas, curesque dandas. Dat. XIV. Kal. Sept.

16 CICERO ATTICO S.

Totum iter mihi incertum facit exſpectatio litterarum veſtrarum, Kal. Sext. datarum, non aliud aliquid. ſi ſpes erit, Epirum; ſin minus, Cyzicum, aut aliud quid ſequemur. tuæ quidem litteræ, quo ſæpius a me leguntur, hoc ſpem faciunt mihi minorem; quod cum lectæ ſunt, tum id, quod attulerunt ad ſpem, infirmant; ut facile appareat, te & conſolationi ſervire & veritati; idque te rogo plane, ut ad me, quæ ſcis, ut erunt; quæ putabis, ita ſcribas, ut putabis. Dat. XII Kal. Sept.

17 CICERO ATTICO S.

De Quinto fratre nuntii nobis triſtes, nec varii venerant ex ante diem Non. Jun. usque ad prid. Kal. Sept. Eo autem die Livinejus, M. Reguli libertus, ad me a Regulo miſſus venit. is, omnino mentionem nullam factam eſſe, nuntiavit: ſed fuiſſe tamen ſermonem de C. Clodii filio, isque mihi tum a fratre litteras attulit. ſed poſtridie Sextii pueri venerunt, qui a te litteras attulerunt, non tam exploratas a timore, quam ſermo Livineji fuerat. ſane ſum in meo infinito mærore ſollicitus, & eo magis, quod Appii quæſtio eſt. Cetera, quæ ad me eisdem litteris ſcribis de noſtra ſpe, intelligo eſſe languidiora, quam alii oſtendunt. ego autem, quoniam non longe

ab eo tempore abſumus, in quo res diſudicabitur, aut ad te conferam me, aut etiam nunc circum hæc loca commorabor. Scribit ad me frater, omnia ſua per te unum ſuſtineri. quid te aut horter, quod facis? aut agam gratias, quod non exſpectas? tantum velim, fortuna det nobis poteſtatem, ut incolumes amore noſtro perfruamur. Tuas litteras ſemper maxime exſpecto: in quibus cave vereri, ne aut diligentia tua mihi moleſta, aut veritas acerba ſit. Dat. prid. Non. Septemb.

CICERO ATTICO S. 18

Exſpectationem nobis non parvam attuleras, cum ſcripſeras, Varronem tibi pro amicitia confirmaſſe, cauſam noſtram Pompejum certe ſuſceptu-rum: &, ſimul a Cæſare ei litteræ, quas exſpectaret, remiſſæ eſſent, auctorem etiam daturum. utrum id nihil fuit, an adverſatæ ſunt Cæſaris litteræ? an eſt aliquid in ſpe? etiam illud ſcripſeras, eundem, ſecundum comitia, dixiſſe. fac (ſi vides, quantis in malis jaceam, &, ſi putas eſſe humanitatis tuæ) me fac de tota cauſa noſtra certiorem. nam Quintus frater, homo mirus, qui me tam valde amat, omnia mittit ſpei plena, metuens, credo, defectionem animi mei. tuæ autem litteræ ſunt variæ. neque enim me deſperare vis, nec temere ſperare. fac obſecro te, ut omnia, quæ perſpici a te poſſunt, ſciamus.

CICERO ATTICO S. 19

Quoad ejusmodi mihi litteræ a vobis adferebantur, ut aliquid ex iis eſſet exſpectandum; ſpe & cupiditate Theſſalonicæ retentus ſum: poſteaquam omnis actio hujus anni confecta nobis videbatur, in Aſiam ire nolui: quod & celebritas mihi odio eſt; &, ſi fieret aliquid a novis magiſtratibus, abeſſe longe nolebam. itaque in Epirum ad te ſtatui me conferre; non quo mea intereſſet loci natura, qui lucem omnino fugerem: ſed & ad ſalutem libentiſſime ex tuo portu proficiſcar, &, ſi ea præciſa erit, nusquam facilius

hanc miſerrimam vitam vel ſuſtentabo, vel, quod multo eſt melius, abjecero. ero cum paucis; multitudinem dimittam. Me tuæ litteræ numquam in tantam ſpem adduxerunt, quantam aliorum. attamen mea ſpes etiam tenuior ſemper fuit, quam tuæ litteræ, ſed tamen, quoniam cœptum eſt, ego, quoquo modo cœptum eſt, & quacumque de cauſa, non deſeram optimi atque unici fratris miſeras ac luctuoſas preces, nec Sextii ceterorumque promiſſa, nec ſpem ærumnoſiſſimæ mulieris Terentiæ, nec miſerrimæ mulieris Tulliolæ obſecrationem, & fideles litteras tuas. mihi Epirus aut iter ad ſalutem dabit, aut, quod ſcripſi ſupra. te oro & obſecro, T. Pomponi, ſi me omnibus ampliſſimis, cariſſimis, jucundiſſimisque rebus perfidia hominum ſpoliatum; ſi me a meis conſiliariis proditum & projectum vides; ſi intelligis me coactum, ut ipſe me & meos perderem; ut me tua miſericordia juves: & Quintum fratrem, qui poteſt eſſe ſalvus, ſuſtentes: Terentiam liberosque meos tueare; me, ſi putas te iſtic viſurum, exſpectes; ſi minus, inviſas, ſi potes, mihique ex agro tuo tantum aſſignes, quantum meo corpore occupari poteſt; & pueros ad me cum litteris quamprimum & quam ſæpiſſime mittas. Dat. xvi Kal. Octob.

20 CICERO S. D. Q. CÆCILIO Q. F. POMPONIANO ATTICO.

Quod quidem ita eſſe, & avunculum tuum functum eſſe officio, vehementiſſime probo: gaudere me tum dicam, ſi mihi hoc verbo licebit uti. Me miſerum! quam omnia eſſent ex ſententia, ſi nobis animus, ſi conſilium, ſi fides eorum, quibus credidimus, non defuiſſet: quæ colligere nolo, ne augeam mærorem. ſed tibi venire in mentem certo ſcio, quæ vita eſſet noſtræ, quæ ſuavitas, quæ dignitas. ad quæ recuperanda, per fortunas! incumbe, ut facis, diemque natalem reditus mei, cura ut in tuis ædibus amœniſſimis agam tecum & cum meis. Ego huic ſpei & exſpectationi, quæ nobis proponitur, maxime tamen volui præſtolari apud te in Epiro: ſed ita ad me ſcribitur,

bitur, ut putem esse commodius, nos eisdem in locis esse. De domo & Curionis oratione, ut scribis, ita est. in universa salute, si ea modo nobis restituetur, inerunt omnia; ex quibus nihil malo, quam domum. sed tibi nihil mando nominatim: totum me tuo amori fideique commendo. Quod te, in tanta hereditate, ab omni occupatione expedisti, valde mihi gratum est. Quod facultates tuas ad meam salutem polliceris, ut omnibus rebus a te præter ceteros juver: id quantum sit præsidium, video; intelligoque, te multas partes meæ salutis & suscipere, & posse sustinere: neque, ut ita facias, rogandum esse. Quod me vetas quicquam suspicari accidisse ad animum tuum, quod secus a me erga te commissum, aut prætermissum videretur, geram tibi morem, & liberabor ista cura: tibi tamen eo plus debeo, quo tua in me humanitas fuerit excelsior, quam in te mea. Velim, quid videas, quid intelligas, quid agatur, ad me scribas: tuosque omnes ad nostram salutem adhortere. Rogatio Sextii neque dignitatis satis habet, nec cautionis. nam & nominatim ferre oportet, & de bonis diligentius scribi: & id animadvertas velim. Dat. IV. Non. Octob. Thessalonicæ.

CICERO ATTICO S. 21

Triginta dies erant ipsi, cum has dabam litteras, per quos nullas a vobis acceperam. mihi autem erat in animo, jam, ut antea ad te scripsi, ire in Epirum: & ibi omnem casum potissimum exspectare. Te oro, ut, si quid erit, quod perspicias, quamcumque in partem, quam planissime ad me scribas: & meo nomine, ut scribis litteras, quibus putabis opus esse, ut des. Dat. V. Kal. Novemb.

CICERO ATTICO S. 22

Etsi diligenter ad me Quintus frater & Piso, quæ essent acta, scripserunt: tamen vellem, tua te occupatio non impedisset, quo minus, ut consuesti, ad me, quid ageretur & quid intelligeres, perscribe-

res. Me adhuc Plancius liberalitate ſua retinet, jam aliquoties conatum ire in Epirum. ſpes homini eſt injecta, non eadem, quæ mihi, poſſe nos una decedere: quam rem ſibi magno honori ſperat fore. ſed jam, cum adventare milites dicuntur, faciendum nobis erit, ut ab eo diſcedamus. quod cum faciemus, ad te ſtatim mittemus; ut ſcias, ubi ſimus. Lentulus ſuo in nos officio, quod & re, & promiſſis, & litteris declarat, ſpem nobis nonnullam affert Pompeji voluntatis. ſæpe enim tu ad me ſcripſiſti, eum totum eſſe in illius poteſtate. De Metello, ſcripſit ad me frater, quantum ſperarit, perfectum eſſe per te. Mi Pomponi, pugna, ut tecum & cum meis mihi liceat vivere: & ſcribe ad me omnia. premor cum luctu, tum deſiderio meorum omnium, tum eorum, qui mihi me cariores ſemper fuerunt. Cura, ut valeas. Ego, quod, per Theſſaliam ſi irem in Epirum, perdiu nihil eram auditurus, & quod mei ſtudioſos habeo Dyrrachinos, ad eos perrexi, cum illa ſuperiora Theſſalonicæ ſcripſiſſem. inde cum ad te me convertam, faciam ut ſcias. tuque ad me velim omnia quam diligentiſſime, cuicuimodi ſunt, ſcribas. ego jam aut rem, aut ne ſpem quidem exſpecto. Dat. VI Kal. Decemb. Dyrrachii.

23 CICERO ATTICO S.

A. d. v. Kal. Decemb. tres epiſtolas a te accepi; unam datam a. d. VIII. Kal. Novemb. in qua me hortaris, ut forti animo menſem Januarium exſpectem: eaque, quæ ad ſpem putas pertinere, de Lentuli ſtudio, de Metelli voluntate, de tota Pompeji ratione, perſcribis. in altera epiſtola, præter conſuetudinem tuam, diem non adſcribis: ſed ſatis ſignificas tempus. lege enim ab octo tribunis plebis promulgata, te eas litteras eo ipſo die dediſſe, id eſt, a. d. IV. Kal. Novemb. &, quid putes utilitatis eam promulgationem attuliſſe, ſcribis. in quo ſi jam hæc noſtra ſalus, cum hac lege deſperata erit, velim pro tuo in me amore hanc inanem meam diligentiam, miſerabilem potius, quam ineptam, putes: ſin

ſin eſt aliquid ſpei, des operam, ut majore diligentia poſthac a novis magiſtratibus defendamur. nam ea veterum tribunorum plebis rogatio tria capita habuit; unum de reditu meo, ſcriptum incaute. nihil enim reſtituitur, præter civitatem & ordinem: quod mihi pro meo caſu ſatis eſt. ſed, quæ cavenda fuerint, & quo modo, te non fugit. alterum caput eſt tralaticium de impunitate, ſi quid contra alias leges, ejus legis ergo, factum ſit. tertium caput, mi Pomponi, quo conſilio, & a quo ſit inculcatum, vide. ſcis enim Clodium ſanxiſſe, ut vix, aut omnino non poſſet nec per ſenatum, nec per populum infirmari ſua lex. ſed vides, numquam eſſe obſervatas ſanctiones earum legum, quæ abrogarentur. nam ſi id eſſet, nulla fere abrogari poſſet: (neque enim ulla eſt, quæ non ipſa ſe ſepiat difficultate abrogationis:) ſed, cum lex abrogatur, illud ipſum abrogatur, quo non eam abrogari oporteat. hoc cum [re vera] ita ſit; cum ſemper ita habitum obſervatumque ſit, octo noſtri tribuni plebis caput poſuerunt hoc: SI QUID IN HAC ROGATIONE SCRIPTUM EST, QUOD PER LEGES, PLEBIS VE SCITA [HOC EST, QUOD PER LEGEM CLODIAM] PROMULGARE, ABROGARE, DEROGARE, OBROGARE S. F. SUA NON LICEAT, NON LICUERIT; QUOD VE EI QUI PROMULGAVIT, ABROGAVIT, DEROGAVIT, OBROGAVIT, OB EAM REM POENAE, MULTAE VE SIT E. H. L. N. R. Atque hoc in illis tribunis plebis non lædebat. lege enim collegæ ſui non tenebantur. quo major eſt ſuſpicio malitiæ alicujus; cum id, quod ad ipſos nihil pertinebat, erat autem contra me, ſcripſerunt: ut novi tribuni plebis, ſi eſſent timidiores, multo magis ſibi eo capite utendum putarent. neque id a Clodio prætermiſſum eſt. dixit enim in concione a. d. III. Non. Nov. hoc capite deſignatis tribunis plebis præſcriptum eſſe, quid liceret: tamen, in lege nulla eſſe ejusmodi caput, te non fallit. quod ſi opus eſſet, omnes in abrogando uterentur. Ut Ninnium, aut ceteros fugerit, inveſtiges, velim: &, quis attulerit: &, quare octo tribuni plebis ad ſe-

natum de me referre non dubitarint; [sitne] quod observandum illud caput non putabant, iidem in abrogando tam cauti fuerint, ut id metuerent, soluti cum essent; quod ne iis quidem, qui lege tenentur, est curandum. id caput sane nolim novos tribunos plebis ferre: sed perferant modo quidlibet: uno capite, quo revocabor, (modo res conficiatur,) ero contentus. Jam dudum pudet tam multa scribere. vereor enim, ne, re jam desperata, legas; ut hæc mea diligentia miserabilis tibi, aliis irridenda videatur. sed si est aliquid in spe, vide legem, quam T. Fadio scripsit Visellius: ea mihi perplacet. nam Sextii nostri, quam tu tibi probari scribis, mihi non placet. Tertia est epistola prid. Id. Novemb. data: in qua exponis prudenter & diligenter, quæ sint, quæ rem distinere videantur; de Crasso, de Pompejo, de ceteris. quare oro te, ut, si qua spes erit, posse studiis bonorum, auctoritate, multitudine comparata, rem confici, des operam, ut uno impetu perfringatur; in eam rem incumbas, ceterosque excites. sin, ut ego perspicio cum tua conjectura, tum etiam mea, spei nihil est; oro obtestorque te, ut Quintum fratrem ames, quem ego miserum misere perdidi; neve quid eum patiare gravius consulere de se, quam expediat sororis tuæ filio. meum Ciceronem, cui nihil misello relinquo præter invidiam & ignominiam nominis mei, tuere, quoad poteris; Terentiam, unam omnium ærumnosissimam, sustentes tuis officiis. Ego in Epirum proficiscar, cum primorum dierum nuntios excepero. Tu ad me, velim, proximis litteris, ut se initia dederint, perscribas. Dat. prid. Kal. Decemb.

24 CICERO ATTICO S.

Antea, cum ad me scripsissetis, vestro consensu consulum provincias ornatas esse; etsi verebar, quorsum id casurum esset, tamen sperabam, vos aliquid aliquando vidisse prudentius: posteaquam mihi & dictum est, & scriptum, vehementer consilium vestrum reprehendi, sum graviter commotus; quod illa ipsa spes exigua, quæ erat, videtur esse sublata. nam

si

ſi tribunis plebis nobis ſuccenſent, quæ poteſt ſpes eſſe? at videntur jure ſuccenſere: cum & expertes conſilii fuerint, qui cauſam noſtram ſuſceperant; & noſtra conceſſione omnem vim ſui juris amiſerint: præſertim cum ita dicant, ſe noſtra cauſa voluiſſe ſuam poteſtatem eſſe de conſulibus ornandis, non ut eos impedirent, ſed ut ad noſtram cauſam adjungerent. nunc, ſi conſules a nobis alieniores eſſe velint, poſſe id libere facere; ſin velint noſtra cauſa, nihil poſſe ſe invitis. Nam quod ſcribis, ni ita vobis placuiſſet, illos hoc idem per populum aſſecuturos fuiſſe; invitis tribunis plebis fieri nullo modo potuit. ita vereor, ne & ſtudia tribunorum amiſerimus, &, ſi ſtudia maneant, vinclum illud adjungendorum conſulum amiſſum ſit. Accedit aliud non parvum incommodum, quod gravis illa opinio, ut quidem ad nos perferebatur, ſenatum nihil decernere ante, quam de nobis actum eſſet, amiſſa eſt; præſertim in ea cauſa, quæ non modo neceſſaria non fuit, ſed etiam inuſitata ac nova. neque enim umquam arbitror ornatas eſſe provincias deſignatorum: ut, cum in hoc illa conſtantia, quæ erat mea cauſa ſuſcepta, imminuta ſit, nihil jam poſſit non decerni. iis, ad quos relatum eſt, amicis placuiſſe, non mirum. erat enim difficile reperire, qui contra tanta commoda duorum conſulum palam ſententiam diceret. fuit omnino difficile non obſequi, vel amiciſſimo homini, Lentulo, vel Metello, qui ſimultatem humaniſſime deponeret. ſed vereor, ne, hos cum tamen tenere potuerimus, tribunos plebis amiſerimus. hæc res quemadmodum ceciderit, & tota res quo loco ſit, velim ad me ſcribas, & ita, ut inſtituiſti. nam iſta veritas, etiamſi jucunda non eſt, mihi tamen grata eſt. Dat. IV. Id. Decembr.

CICERO ATTICO S. 25

Poſt tuum a me diſceſſum litteræ mihi Roma allatæ ſunt: ex quibus perſpicio, nobis in hac calamitate tabeſcendum eſſe: neque enim, (ſed bonam in partem accipies,) ſi ulla ſpes ſalutis noſtræ ſubeſſet,

tu, pro tuo amore in me, hoc tempore discessisses, sed ne ingrati, aut ne omnia velle nobiscum una interire videamur, hoc omitto: illud abs te peto, des operam, id quod mihi affirmasti, ut te ante Kal. Jan. ubicumque erimus, sistas.

26 CICERO ATTICO S.

Litteræ mihi a Quinto fratre cum senatus consulto, quod de me est factum, allatæ sunt. mihi in animo est legum lationem exspectare; & si obtrectabitur, utar auctoritate senatus, & potius vita, quam patria, carebo. Tu, quæso, festina ad nos venire.

27 CICERO ATTICO S.

Ex tuis litteris, & ex re ipsa nos funditus perisse video. Te oro, ut, quibus in rebus mei tui indigebunt, nostris miseriis ne desis. ego te, ut scribis, cito videbo.

M. TUL.

✤)o(✤

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM,

LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Hoc libro quatuor annorum epistolæ continentur. Tres primæ, P. Lentulo Spinthere, Q. Metello Nepote: quinque consequentes, Cn. Lentulo Marcellino, L. Philippo: post has, totidem Cn. Pompejo Magno II, M. Crasso: reliquæ usque ad finem, Ap. Claudio Pulchro, L. Domitio Ahenobarbo Coss. scriptæ sunt. Necesse est autem aut eas una fuisse, aut non plures ab eo, qui epistolas congessit, inventas. Primæ igitur reditum Ciceronis continent: qui fuit prid. Non. Septembris, duodevigesimo mense, post ejus fugam: Quomodo area domus illius, pontificum sententiis liberata fuerit: domus ac villa publica pecunia restitutæ: & cum in reditu ejus summa annonæ caritas esset, SC. in sententiam illius factum est, quo Cn. Pompejo rei frumentariæ per quinquennium cura dabatur; cum eodem imperio, quod is bello piratico habuisset: item, ut T. Annius Milo sæpe cum Clodio, ædilitatis candidato, manu armisque dimicaverit, ne ejus comitia haberentur. Hæc in tribus primis epistolis. In proximis, quæ Cn. Lentulo Marcellino & L. Philippo Coss. scriptæ sunt, nihil est historia dignum, nisi de Domitii repulsa in petitione consulatus:

qui

qui etiam foro per vim pulsus sit: servo illius, qui lucernam præferebat, interfecto: Creati vero sunt ex interregno & per vim, Cn. Pompejus II, M. Crassus II: quorum anno scriptæ litteræ reditum Ptolemæi in regnum strictim attingunt: turpemque Crassi in provinciam Syriam profectionem, dirarum obnuntiatione neglecta. Porro autem litteræ quarti anni, Ap. Claudio videlicet & L. Domitio Coss. candidatorum ambitum & contentionem habent: quæ tanta fuit, ut M. Messalla & Cn. Domitius ex interregno, septimo hujus anni mense Consules declarati vix denique fuerint: idque Q. Pompejo Rufo Tribuno pl. qui intercessionibus comitia tollebat, in carcerem conjecto ex SC. ceterisque, si quis impedire conaretur, deterritis. Continent etiam A Gabinii reditum, nocturnumque in urbem ingressum, omnium hominum odium adversus illum: accusationem de majestate, quod contra Senatus populique judicium Ptolemæum in regnum reduxisset: & quædam alia, sed pleraque privata atque domestica. Inter proxime superioris libri epistolas, atque hujus, menses octo fluxerunt: nimirum ex Calendis Jan. ad Nonas Sept.

I CICERO ATTICO S.

Cum primum Romam veni, fuitque, cui recte ad te litteras darem, nihil prius faciendum mihi putavi, quam ut tibi absenti de reditu nostro gratularer. cognoram enim, (ut vere scribam,) te in consiliis mihi dandis nec fortiorem, nec prudentiorem, quam me ipsum, nec etiam, pro præterita mea in te observantia, nimium in custodia salutis meæ diligentem; eundemque te, qui primis temporibus erroris nostri, aut potius furoris particeps, & falsi timoris socius fuisses, acerbissime discidium nostrum tulisse, plurimumque operæ, studii, diligentiæ, laboris ad conficiendum reditum meum contulisse. Itaque hoc tibi vere affirmo, in maxima lætitia, & exoptatissima gratulatione, unum ad cumulandum gaudium conspectum, aut potius complexum mihi tuum defuisse; quem semel nactus numquam dimisero: ac, nisi

nisi etiam prætermissos fructus tuæ suavitatis [præteriti temporis] omnes exegero, profecto hac restitutione fortunæ me ipse non satis dignum judicabo. Nos adhuc in nostro statu, quod difficillime recuperari posse arbitrati sumus, splendorem nostrum illum forensem, & in senatu auctoritatem, & apud viros viros bonos gratiam, magis, quam optaramus, consecuti sumus. in re autem familiari, quæ quemadmodum fracta, dissipata, direpta sit, non ignoras, valde laboramus, tuarumque non tam facultatum, quas ego nostras esse judico, quam consiliorum ad colligendas & constituendas reliquias nostras indigemus. Nunc, etsi omnia aut scripta esse a tuis arbitror, aut etiam nuntii ac rumore perlata: tamen ea scribam brevi, quæ te puto potissimum ex meis litteris velle cognoscere. Pridie Nonas Sext. Dyrrachio sum profectus, ipso illo die, quo lex est lata de nobis. Brundisium veni Nonis Sext. ibi mihi Tulliola mea fuit præsto, natali suo ipso die, qui casu idem natalis erat & Brundisinæ coloniæ, & tuæ vicinæ Salutis. quæ res animadversa a multitudine, summa Brundisinorum gratulatione celebrata est. Ante diem VI. Id. Sext. cognovi, cum Brundisii essem, litteris Quinti fratris, mirifice studio omnium ætatum atque ordinum, incredibili concursu Italiæ, legem comitiis centuriatis esse perlatam. inde a Brundisinis honestissimis ornatus, iter ita feci, ut undique ad me cum gratulatione legati convenerint: ad urbem ita veni, ut nemo ullius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, qui mihi obviam non venerit, præter eos inimicos, quibus id ipsum non liceret aut dissimulare, ut negare. Cum venissem ad portam Capenam, gradus templorum ab infima plebe completi erant: a qua plausu maximo cum esset mihi gratulatio significata; similis & frequentia & plausus me usque ad Capitolium celebravit: in foroque, & in ipso Capitolio miranda multitudo fuit: postridie in senatu, qui fuit dies Non. Septemb. senatui gratias egimus. eo biduo cum esset annonæ summa caritas, & homines ad theatrum primo, deinde ad senatum concurrissent, impulsu Clodii; mea

opera

opera frumenti inopiam eſſe clamarent; cum per eos dies ſenatus de annona haberetur, & ad ejus procurationem ſermone non ſolum plebis, verum etiam bonorum Pompejus vocaretur, idque ipſe cuperet; multitudoque a me nominatim, ut id decernerem, poſtularet; feci, & accurate ſententiam dixi; cum abeſſent conſulares, quod tuto ſe negarent poſſe ſententiam dicere, præter Meſſalam & Afranium. factum eſt ſenatus conſultum in meam ſententiam, ut cum Pompejo ageretur, ut eam rem ſuſciperet, lexque ferretur: quo ſenatus conſulto recitato cum continuo, more hoc inſulſo & novo, plauſum, meo nomine recitando, dediſſet; habui concionem: omnes magiſtratus præſentes, præter unum prætorem, & duos tribunos plebis, dederunt. poſtridie ſenatus frequens, & omnes conſulares nihil Pompejo poſtulanti negarunt. ille legatos quindecim cum poſtularet, me principem nominavit; & ad omnia me alterum ſe fore dixit. legem conſules conſcripſerunt, qua Pompejo per quinquennium omnis poteſtas rei frumentariæ toto orbe terrarum daretur: alteram Meſſius, qui omnis pecuniæ dat poteſtatem, & adjungit claſſem & exercitum, & majus imperium in provinciis, quam ſit eorum, qui eas obtineant. illa noſtra lex conſularis nunc modeſta videtur, hæc Meſſii non ferenda. Pompejus illam velle ſe dicit, familiares hanc. Conſulares, duce Favonio, fremunt; nos tacemus, & eo magis, quod de domo noſtra nihil adhuc pontifices reſponderunt. qui ſi ſuſtulerint religionem, aream præclaram habebimus; ſuperficiem conſules ex ſenatus conſulto æſtimabunt: ſin aliter, demolientur; ſuo nomine locabunt; rem totam æſtimabunt. Ita ſunt res noſtræ, ut in ſecundis, fluxæ; ut in adverſis, bonæ. In re familiari valde ſumus, ut ſcis, perturbati. præterea ſunt quædam domeſtica, quæ litteris non committo. Quintum fratrem, inſigni pietate, virtute, fide præditum, ſic amo, ut debeo. Te exſpecto; & oro, ut matures venire; eoque animo venias, ut me tuo conſilio egere non ſinas. alterius vitæ quoddam initium ordimur. jam quidem, qui nos abſen-

ſentes defenderunt, incipiunt præſentibus occulte iraſci: aperte invidere. vehementer te requirimus.

CICERO ATTICO S. 2

Si forte rarius tibi a me, quam a ceteris, litteræ redduntur; peto a te, ut id non modo negligentiæ meæ, ſed ne occupationi quidem tribuas: quæ etſi ſumma eſt, tamen nulla eſſe poteſt tanta, ut interrumpat iter amoris noſtri & officii mei. nam ut veni Romam, iterum nunc ſum certior factus, eſſe, cui darem litteras. itaque has alteras dedi. Prioribus tibi declaravi, adventus noſter qualis fuiſſet, & quis eſſet ſtatus, atque omnes res noſtræ quemadmodum eſſent, ut in ſecundis, fluxæ, ut in adverſis, bonæ. Poſt illas datas litteras, ſecuta eſt ſumma contentio de domo. diximus apud pontifices pridie Kal. Octobres. acta res eſt accurate a nobis: & ſi umquam in dicendo fuimus aliquid, aut etiam, ſi umquam alias fuimus, tum profecto dolor & magnitudo vim quandam nobis dicendi dedit. itaque oratio juventuti noſtræ deberi non poteſt: quam tibi, etiamſi non deſideras, tamen mittam cito. Cum pontifices decreſſent, ita, SI NEQUE POPULI JUSSU, NEQUE PLEBIS SEITU, IS QUI SE DEDICASSE DICERET, NOMINATIM EI REI PRAEFECTUS ESSET, NEQUE POPULI JUSSU, AUT PLEBIS SCITU ID FACERE JUSSUS ESSET; VIDERI, POSSE SINE RELIGIONE EAM PARTEM AREAE MI RESRITUI; mihi facta ſtatim eſt gratulatio. nemo enim dubitabat, quin domus nobis eſſet adjudicata. tum ſubito ille in concionem aſcendit, quam Appius ei dedit. nuntiat jam populo, pontifices ſecundum ſe decreviſſe; me autem vi conari in poſſeſſionem venire. hortatur, ut ſe & Appium ſequantur, & ſuam Libertatem ut defendant. Hic cum etiam illi infimi partim admirarentur, partim irriderent hominis amentiam; ego ſtatueram illuc non accedere, niſi cum conſules ex ſenatus conſulto porticum Catuli reſtituendam locaſſent. Kal. Octob. habetur ſenatus frequens. adhibentur omnes pontifices, qui erant ſenato-

natores: a quibus Marcellinus, qui erat cupidissimus mei, sententiam primus rogatus, quæsivit, quid essent in decernendo secuti. tum M. Lucullus de omnium collegarum sententia respondit, religionis judices pontifices fuisse, legis senatum: se & collegas suos de religione statuisse, in senatu de lege statuturos. quisque horum, loco sententiam rogatus, multa secundum causam nostram disputavit. cum ad Clodium ventum est, cupiit diem consumere; neque ei finis est factus: sed tamen, cum horas tris fere dixisset, odio & strepitu senatus coactus est aliquanto perorare. cum fieret senatus consultum in sententiam Marcellini; omnibus præter unum assentientibus, Serranus intercessit. de intercessione statim ambo consules referre cœperunt. cum sententiæ gravissimæ dicerentur; senatui placere, mihi domum restitui, porticum Catuli locari, auctoritatem ordinis ab omnibus magistratibus defendi; si quæ vis esset facta, senatum existimaturum, ejus opera factum esse, qui senatus consulto intercessisset: Serranus pertimuit; & Cornicinus ad suam veterem fabulam rediit: abjecta toga, se ad generi pedes abjecit. ille noctem sibi postulavit: non concedebant. reminiscebantur enim Kal. Jan. vix tamen de mea voluntate concessum est. postridie senatus consultum factum est id, quod ad te misi. deinde consules porticum Catuli restituendam locarunt: illam porticum redemtores statim sunt demoliti libentissimis omnibus. nobis superficiem ædium consules de consilii sententia æstimarunt H-S vicies; cetera valde illiberaliter: Tusculanam villam quingentis millibus; Formianum H-S ducentis quinquaginta millibus. quæ æstimatio non modo vehementer ab optimo quoque, sed etiam a plebe reprehenditur. Dices quid igitur causæ fuit? dicunt illi quidem, pudorem meum; quod neque negarim, neque vehementius postularim. sed non est id. nam hoc quidem etiam profuisset. verum iidem, mi T. Pomponi, iidem, inquam, illi, quos ne tu quidem ignoras, qui mihi pinnas inciderant, nolunt easdem renasci. sed, ut spero, jam renascuntur. tu modo ad nos veni:

quod

quod vereor ne tardius interventu Varronis tui nostrique facias. Quoniam acta quæ sint, habes: de reliqua nostra cogitatione cognosce. Ego me a Pompejo legari ita sum passus, ut nulla re impedirer, quod ne, si vellem, mihi esset integrum, aut, si comitia censorum proximi consules haberent, petere [posse], aut votivam legationem sumsisse prope omnium fanorum, lucorum. sic enim nostræ rationes postulabant. sed volui meam potestatem esse vel petendi, vel ineunte æstate exeundi: &, interea me esse in oculis civium, de me optime meritorum, non alienum putavi. Ac forensium quidem rerum hæc nostra consilia sunt: domesticarum autem valde impedita. Domus ædificatur. scis, quo sumtu, qua molestia reficiatur Formianum; quod ego nec relinquere possum, nec videre. Tusculanum proscripsi: suburbano non facile careo. amicorum benignitas exhausta est in ea re, quæ nihil habuit præter dedecus; (quod sensisti tu absens;) quorum studiis ego, & copiis, si esset per meos defensores licitum, facile essem omnia consecutus. quo in genere nunc vehementer laboratur. Cetera, quæ me sollicitant, μυστικώτερα sunt. amamur a fratre, & a filio. te exspectamus.

CICERO ATTICO S. 3

Avere te certo scio, cum scire, quid hic agatur, tum mea a me scire; non quo certiora sint ea, quæ in oculis omnium geruntur, si a me scribantur, quam cum ab aliis aut scribuntur tibi, aut nuntiantur; verum ut perspicias ex meis litteris, quo animo ea feram, quæ geruntur: & qui sit hoc tempore aut mentis meæ sensus, aut omnino vitæ status. Armatis hominibus ante diem tertium Non. Novemb. expulsi sunt fabri de area nostra, disturbata porticus Catuli, quæ ex senatus consulto consulum locatione reficiebatur, & ad tectum pæne pervenerat. Quinti fratris domus primo fracta conjectu lapidum ex area nostra, deinde inflammata jussu Clodii, inspectante urbe, conjectis ignibus, magna querela & gemitu, non dicam bonorum, qui, nescio, an nulli sint, sed plane

plane hominum omnium. ille vehemens ruere: poſt hunc furorem nihil niſi cædem inimicorum cogitare; vicatim ambire; ſervis aperte ſpem libertatis oſtendere. etenim antea, cum judicium nolebat, habebat ille quidem difficilem manifeſtamque cauſam, ſed tamen cauſam: poterat infitiari; poterat in alios derivare; poterat etiam aliquid jure factum defendendere. poſt has ruinas, incendia, rapinas, deſertus a ſuis, vix jam Decimum deſignatorem, vix Gellium retinet: ſervorum conſiliis utitur: videt, ſi omnes, quos vult, palam occiderit, nihilo ſuam cauſam difficiliorem, quam adhuc ſit, in judicio futurum. itaque ante diem tertium Idus Novemb. cum Sacra via deſcenderem, inſecutus eſt me cum ſuis. clamor, lapides, fuſtes, gladii, hæc improviſa omnia. diſceſſimus in veſtibulum Tettii Damionis. qui erant mecum, facile operas aditu prohibuerunt. ipſe occidi potuit. ſed ego diæta curari incipio: chirurgiæ tædet. ille omnium vocibus cum ſe non ad judicium, ſed ad ſupplicium præſens trudi videret, omnes Catilinas, Acidinos poſtea reddidit. nam Milonis domum, eam, quæ in Germalo, pridie Idus Novemb. expugnare & incendere ita conatus eſt, ut palam hora v cum ſcutis homines, eductis gladiis, alios cum accenſis facibus adduxerit. ipſe domum P. Sullæ pro caſtris ſibi ad eam impugnationem ſumſerat. tum ex Anniana Milonis domo Q. Flaccus eduxit viros acres; occidit homines ex omni latrocinio Clodiano notiſſimo: ipſum cupivit; ſed ille in interiora ædium: Sulla in ſenatu poſtridie Idus: domi Clodius. egregius Marcellinus, omnes acres. Metellus calumnia dicendi tempus exemit, adjuvante Oppio, etiam hercule familiari tuo; de cujus conſtantia, virtute tuæ veriſſimæ litteræ. Sextius furere. ille poſtea, ſi comitia ſua non fierent, urbi minari. propoſita Marcellini ſententia, quam ille de ſcripto ita dixerat, ut totam noſtram cauſam areæ, incendiorum, periculi mei, judicio complecteretur, eaque omnia comitiis anteferret: proſcripſit, ſe per omnes dies comitiales de cœlo ſervaturum. conciones turbulentæ Metelli, temera-

riæ

riæ Appii, furiosissimæ Publii. hæc tamen summa: nisi Milo in campum obnuntiasset, comitia futura. ante diem XII. Kal. Decemb. Milo media nocte cum magna manu in campum venit. Clodius, cum haberet fugitivorum delectas copias, in campum ire non est ausus. Milo permansit ad meridiem mirifica hominum lætitia, summa cum gloria. contentio fratrum trium turpis, fracta vis, contemtus furor. Metellus tamen postulat, ut sibi postero die in foro obnuntietur: nihil esse, quod in campum nocte veniretur: se hora prima in Comitio fore. itaque ante diem XI. Kal. in Comitium Milo de nocte venit. Metellus cum prima luce furtim in campum itineribus prope deviis currebat: assequitur inter lucos hominem Milo; obnuntiat. ille se recepit, magno & turpi Q. Flacci convicio. ante diem X. Kal. nundinæ. concio biduo nulla. ante diem VIII. Kal. hæc ego scribebam, hora noctis nona. Milo campum jam tenebat. Marcellus candiditatus ita stertebat, ut ego vicinus audirem. Clodii vestibulum vacuum sane mihi nuntiabatur. paucis pannosis linea laterna. meo consilio omnia illi fieri querebantur, ignari quantum in illo heroe esset animi, quantum etiam consilii. miranda virtus est. nova quædam divina mitto. sed hæc summa est. comitia fore non arbitror. reum Publium, nisi ante occisus erit, fore a Milone puto. si se inter viam obtulerit, occisum iri ab ipso Milone video. non dubitat facere; præ se fert; casum illum nostrum non extimescit. numquam enim cujusquam invidi & perfidi consilio est usus: nec inerti nobili crediturus. Nos animo duntaxat vigemus, etiam magis, quam cum florebamus: re familiari comminuti sumus. Quinti fratris tamen liberalitati, pro facultatibus nostris, ne omnino exhaustus esset, illo recusante, subsidiis amicorum respondemus. quid consilii de omni nostro statu capiamus, te absente nescimus. quare appropera.

10 CICERO ATTICO S.

Perjucundus mihi Cincius fuit ante diem tertium Kal. Febr. ante lucem. dixit enim mihi, te esse in Italia, seseque ad te pueros mittere: quos sine meis litteris ire nolui: non quo haberem, quod tibi, præsertim iam prope præsenti, scriberem; sed ut hoc ipsum significarem, mihi tuum adventum suavissimum exspectatissimumque esse. quare advola ad nos, eo animo, ut nos ames, te amari scias. cetera coram agemus. hæc properantes scripsimus. Quo die venies, utique cum tuis apud me sis. perbelle feceris, si ad nos veneris. offendes designationem Tyrannionis mirificam librorum meorum: quorum reliquiæ multo meliores sunt, quam putaram. etiam velim mihi mittas de tuis liberariolis duos aliquos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus, ad cetera administris: iisque imperes, ut sumant membranulam; ex qua indices fiant, quos vos Græci, ut opinor, σιλλύβους appellatis. Sed hæc, si tibi erit commodum. ipse vero utique fac venias, si potes in his locis adhærescere, & Piliam adducere. ita enim & æquum est, & cupit Tullia. Mediusfidius ne tu emisti locum præclarum. gladiatores audio pugnare mirifice. si locare voluisses, duobus his muneribus liberasses. Sed hæc posterius. tu fac venias: & de librariis, si me amas, diligenter.

11 CICERO ATTICO S.

Ain tu? an me existimas ab ullo malle mea legi probarique, quam a te? cur igitur cuiquam misi prius? urgebar ab eo, ad quem misi, & non habebam exemplar. quid? etiam (dudum enim circumrodo, quod devorandum est) subturpicula mihi videbatur esse παλινῳδία. sed valeant recta, vera, honesta consilia. non est credibile, quæ sit perfidia in istis principibus, ut volunt esse, & ut essent, si quicquam haberent fidei. senseram, noram, inductus, relictus, projectus ab iis; tamen hoc erat in animo, ut cum iis in republica consentirem. iidem erant, qui fue-

fuerant. vix aliquando, te auctore, resipui. Dices, ea te monuisse, suasisse, quæ facerem; non etiam scriberem. ego mehercule mihi necessitatem volui imimponere hujus novæ conjunctionis; ne qua mihi liceret labi ad illos, qui etiam tum, cum misereri mei debent, non desinunt invidere. sed tamen modici fuimus ὑποθέσει, ut scripsi. erimus uberiores, si & ille libenter accipiet, & hi subringentur, qui villam me moleste ferunt habere, quæ Catuli fuerat, a Vettio emisse non cogitant; qui domum negant oportuisse me ædificare, vendere ajunt oportuisse. sed quid ad hoc? si, quibus sententiis dixi, quod & ipsi probarent, lætati sunt tamen, me contra Pompeji voluntatem dixisse? finis: sed quoniam, qui nihil possunt, ii me nolunt amare; demus operam, ut ab iis, qui possunt, diligamur. Dices: vellem jampridem. scio te voluisse, & me asinum germanum fuisse. sed jam tempus est me ipsum a me amari, quando ab illis nullo modo possum. Domum meam quod crebro invisis, est mihi valde gratum. Viaticum Crassipes præripit. Tu de via recta in hortos. videtur commodius ad te. postridie scilicet: quid enim tua? sed viderimus. Bibliothecam mihi tui pinxerunt constructione & sittybis. eos velim laudes.

CICERO ATTICO S. 6

De Lentulo scilicet sic fero, ut debeo. virum bonum, & magnum hominem, & in summa magnitudine animi multa humanitate temperatum perdidimus; nosque malo solatio, sed nonnullo tamen, consolamur, quod ipsius vicem minime dolemus, non ut Saufejus & vestri; immo hercule quia sic amabat patriam, ut mihi aliquo deorum beneficio videatur ex ejus incendio esse ereptus. nam quid fœdius nostra vita? præcipue mea? nam tu quidem, etsi es natura πολιτικος, tamen nullam habes propriam servitutem: communi frueris nomine. ego vero, qui, si loquor de republica, quod oportet, insanus; si, quod opus est, servus existimor; si taceo, oppressus & captus; quo dolore esse debeo? quo sum scilicet, hoc etiam

acriore, quod ne dolore quidem possum, ut non ingratus videar. quid, si cessare libeat, & in otii portum confugere? nequicquam. immo etiam in bellum & in castra. ergo erimus ʽοπαδοι, qui ταγοι esse noluimus? sic faciendum est. tibi enim ipsi, cui utinam semper paruissem! sic video placere. reliquum est, Σπαρταν ʼελαχες, ταυταν κοσμει. non mehercule possum; & Philoxeno ignosco, qui reduci in carcerem maluit. verumtamen id ipsum mecum in his locis commentor, ut ista improbem; idque tu, cum una erimus, confirmabis. A te litteras crebro ad me scribi video; sed omnes uno tempore accepi. quæ res etiam auxit dolorem meum. casu enim trinas ante legeram, quibus, meliuscule Lentulo esse, scriptum erat. ecce quartæ fulmen. sed ille, ut scripsi, non miser; nos vero ferrei. Quod me admones, ut scribam illa Hortensiana: in alia incidi, non immemor istius mandati tui. sed mehercule incipiendo refugi; ne, qui videar stulte illius amici intemperiem non tulisse, rursus stulte injuriam illius faciam illustrem, si quid scripsero; & simul, ne βαθυτης mea, quæ in agendo apparuit, in scribendo sit oculátior, & aliquid satisfactio levitatis habere videatur. Sed viderimus. tu modo quam sæpissime ad me aliquid. Epistolam, Luccejo nunc quam misi, qua, meas res ut scribat, rogo, fac ut ab eo sumas: valde bella est; eumque, ut approperet, adhorteris: &, quod mihi se ita facturum rescripsit, agas gratias. Domum nostram, quoad poteris, invisas. Vestorio aliquid significes. valde enim est in me liberalis.

7 CICERO ATTICO S.

Nihil ʼευκαιροτερον epistola tua, quæ me sollicitum de Quinto nostro, puero optimo, valde levavit. Venerat horis duabus ante Charippus; mera monstra nuntiarat. De Apollonio quod scribis, qui illi dii irati, homini Græco, qui conturbare quidem putat sibi licere; quod equitibus Romanis. nam Terentius suo jure. De Metello, ʼουχ ʽοσιη φθιμενοισιν. sed tamen multis annis civis nemo erat mortuus, qui quidem

tibi

tibi numi meo periculo ſint. quid enim vereris, quemcunque heredem fecit. niſi Publium fecit. verum fecit non improbe; quamquam fuit ipſe. quare in hoc thecam numariam non retexeris. in aliis eris cautior. Mea mandata de domo curabis: præſidia locabis: Milonem admonebis. Arpinatium fremitus eſt incredibilis de Laterio. quid quæris? equidem dolui. ὁ δὲ ᾽ουκ ᾽εμπάζετο μύθων. Quod ſupereſt, etiam puerum Ciceronem curabis & amabis, ut facis.

CICERO ATTICO S. 8

Multa me in epiſtola tua delectarunt, ſed nihil magis, quam patina tyrotarichi. nam de raudusculo quod ſcribis, μήπω μέγαν ᾽ειπῆς πρὶν τελευτήσαντ᾽ ᾽ιδῆς. ædificati tibi in agris nihil reperio. in oppido eſt quiddam, de quo eſt dubium, ſitne venale, ac proximum quidem noſtris ædibus. hoc ſcito, Antium eſſe Romæ, ut Corcyræ Buthrotum illud tuum. nihil quietius, nihil alſius, nihil amœnius. ᾽είη μεντος φίλος ᾽οικος. poſtea vero quam Tyrannio mihi libros diſpoſuit, mens addita videtur meis ædibus: qua quidem in re mirifica opera Dionyſii, & Menophili tui fuit. nihil venuſtius, quam illa tua pegmata, poſtquam mi ſittybis libros illuſtrarunt. valde eſt. Scribas ad me velim de gladiatoribus, ſed ita, bene ſi rem gerunt: non quæro, male ſi ſe geſſere. Apenas vix diſceſſerat, cum epiſtola: quid ais? putasne fore, ut legem non ferat? dic, oro te, clarius: vix enim mihi exaudiſſe videor. verum ſtatim fac ut ſciam, ſi modo tibi eſt commodum. Ludis quidem, quoniam dies eſt additus, eo etiam melius hic eum diem cum Dionyſio conteremus. De Trebonio prorſus tibi aſſentior. De Domitio,

Συκῶ μὰ τὴν Δημητρα σῦκον ᾽ουδὲ ᾽εν
᾽Ουτω ᾽όμοιον γέγονεν,

quam eſt ita περίστασις noſtræ: vel quod ab iisdem, vel quod præter opinionem, vel quod viri boni nusquam. unum diſſimile, quod huic merito. nam de ipſo caſu neſcio, an illud melius. quid enim hoc miſerius, quam

eum, qui tot annos, quot habet, designatus consul fuerit, fieri consulem non posse? præsertim cum aut solus, aut certe non plus, quam cum altero petat. si vero id est, quod nescio an sit, ut non minus longas in codicillorum fastis futuorum consulum paginulas habeat, quam factorum; quid illo miserius, nisi respublica? in qua ne speratur quidem melius quidquam. De Natta ex tuis primum scivi litteris: oderam hominem. De poemate quod quæris; quid si cupiat effugere? quid? sinas? De Fabio Lusco quod eram exorsus; homo peramans semper nostri fuit, nec mi umquam odio. satis enim acutus & permodestus, ac bonæ frugi. eum, quia non videbam, abesse putabam. audivi ex Gavio hoc Firmano, Romæ esse hominem, & fuisse assiduum. percussit animum. dices, tantulane causa? permulta ad me detulerat non dubia de Firmanis fratribus. quid sit, quod se a me remorit, si modo removit, ignoro. De eo, quod me mones, ut & πολιτικῶς me geram, & την 'εσω γραμμην teneam; ita faciam. sed opus est majore prudentia; quam a te, ut soleo, petam. Tu velim e Fabio, si quem habes aditum, odorere; & istum convivam tuum degustes; & ad me de iis rebus, & de omnibus quotidie scribas. ubi nihil erit, quod scribas; id ipsum scribito. Cura ut valeas.

9 CICERO ATTICO S.

Sane velim scire; num censum impediant tribuni diebus vitiandis, (est enim hic rumor,) totaque de censura, quid agant, quid cogitent. Nos hic cum Pompejo fuimus. multa mecum de republica, sane sibi displicens, ut loquebatur, (sic est enim in hoc homine dicendum,) Syriam spernens, Hispaniam jactans: hic quoque, ut loquebatur; & opinor, usquequaque de hoc cum dicemus, sit hoc quasi, και τοδε Φωκυλιδȣ. tibi etiam gratias agebat, quod signa componenda suscepisses: in nos vero suavissime hercule effusus. venit etiam ad me in Cumanum a se. nihil minus velle mihi visus est, quam Messalam consulatum petere: de quo ipso si quod scis, velim

scire,

ſcire. Quod Luccejo ſcribis te noſtram gloriam commendaturum, & ædificium noſtrum quod crebro inviſis; gratum. Quintus frater ad me ſcripſit, ſe, quoniam Ciceronem ſuaviſſimum ſecum haberet, ad te Nonis Maj. venturum. Ego me de Cumano movi ante diem v. Kal. Majas. eo die Neapoli apud L. Pætum, ante diem IV. Kal. Majas, iens in Pompejanum, bene mane hæc ſcripſi.

CICERO ATTICO S. 10

Puteolis magnus eſt rumor, Ptolemæum eſſe in regno. Si quid habes certius, velim ſcire. Ego hic paſcor bibliotheca Fauſti. fortaſſe tu putabas, his rebus Puteolanis & Lucrinenſibus. ne iſta quidem deſunt. mehercule a ceteris oblectationibus ut deſeror & voluptatibus propter rempublicam; ſic litteris ſuſtentor & recreor: maloque in illa tua ſedecula, quam habes ſub imagine Ariſtotelis, ſedere, quam in iſtorum ſella curuli; tecumque apud de ambulare, quam cum eo, quocum video eſſe ambulandum. Sed de illa ambulatione fors viderit, aut ſi qui eſt, qui curet deus. Noſtram ambulationem, & Laconicum, eaque, quæ Cyrea ſint, velim, quod poteris, inviſas; & urgeas Philotimum, [ut properet]; ut poſſim tibi aliquid in eo genere reſpondere. Pompejus in Cumanum Parilibus venit: miſit ad me ſtatim, qui ſalutem nuntiaret. ad eum poſtridie mane vadebam, cum hæc ſcripſi.

CICERO ATTICO S. 11

Delectarunt me epiſtolæ tuæ: quas accepi uno tempore duas ante diem II. Kal. perge reliqua. geſtio ſcire iſta omnia. etiam illud cujusmodi ſit, velim perſpicias: potes a Demetrio. dixit mihi Pompejus, Craſſum a ſe in Albano exſpectari ante diem IV. Kal. is cum veniſſet, Romam eſſe ſtatim venturos, ut rationes cum publicanis putarent. quæſivi, gladiatoribusne? reſpondit, antequam inducerentur. id cujusmodi ſit, aut nunc, ſi ſcias, aut cum is Romam venerit, ad me

mittas velim. Nos hic voramus litteras cum homine mirifico (ita mehercule ſentio) Dionyſio, qui te omnesque vos ſalutat. 'ȣδεν γλυκυτερον, 'η παντ' 'ειδεναι. quare, ut homini curioſo, ita perſcribe me, quid primus dies, quid ſecundus, quid cenſores, quid Appius, quid illa populi Apuleja. denique, etiam quid a te fiat, ad me velim ſcribas. non enim (ut vere loquamur) tam rebus novis, quam tuis litteris, delector. Ego mecum, præter Dionyſium, duxi neminem: nec metuo tamen, ne mihi ſermo deſit: abs te opere delector. Tu Luccejo noſtrum librum dabis. Demetrii Magnetis tibi mitto; ſtatim ut ſit, qui a te mihi epiſtolam referat.

12 CICERO ATTICO S.

Egnatius Romæ eſt. ſed ego cum eo de re Halimeti vehementer Antii egi. graviter ſe acturum cum Aquilio confirmavit. videbis ego hominem, ſi voles. Macroni vix videor præſto eſſe. Idibus enim actionem Larini video, & biduum præterea. id tu, quoniam Macronem tanti facis, ignoſcas mihi, velim. Sed, ſi me diligis, poſtridie Kalend. cena apud me cum Pilia. prorſus id facies. Kalend. cogito in hortis Craſſipedis, quaſi in diverſorio, cenare. facio fraudem ſenatus conſulto. inde domum cenatus, ut ſim mane præſto Miloni. ibi te igitur videbo, & promovebo. Domus te noſtra tota ſalutat.

13 CICERO ATTICO S.

Nos in Tuſculanum veniſſe a. d. XVII. Kal. Decemb. video te ſcire. ibi Dionyſius nobis præſto fuit. Romæ a. d. XIX. Kalend. volumus eſſe: quid dico, volumus? immo vero cogimur. Milonis nuptiæ; comitiorum nonnulla opinio eſt. ergo, ut ſi rata. abfuiſſe me in altercationibus, in ſenatu factas audio, fero non moleſte. nam aut defendiſſem, quod non placeret, aut defuiſſem, cui non oporteret. ſed mehercule velim, res iſtas, & præſentem ſtatum reipublicæ, & quo animo conſules ferant hunc σκυλμον,

reſcri-

rescribas ad me, quantum poteſt. valde ſum ὀξύπεινος: &, ſi quæris, omnia mihi ſunt ſuſpecta. Craſſum quidem noſtrum minore dignitate ajunt profectum paludatum, quam olim æqualem ejus L. Paullum, iterum conſulem. o hominem nequam! De libris oratoriis factum eſt a me diligenter. diu multumque in manibus fuerunt; deſcribas licet. Illud etiam te rogo, τὴν παροῦσαν κατάστασιν τυπωδῶς: ne iſtuc hoſpes veniam.

CICERO ATTICO S. 14

Veſtorius noſter me per litteras fecit certiorem, te Roma a. d. VI. Id Maj. putare profectum eſſe, tardius, quam dixerat, quod minus valuiſſes. ſi jam melius vales, vehementer gaudeo. Velim, domum ad te ſcribas, ut mihi tui libri pateant, non ſecus, ac ſi ipſe adeſſes, cum ceteri, tum Varronis. eſt enim mihi utendum quibusdam rebus ex iis libris ad eos, quos in manibus habeo: quos, ut ſpero, tibi valde probabo. Tu velim, ſi quid forte novi habes, maxime a Quinto fratre, deinde a C. Cæſare, & ſi quid forte de comitiis, de republica, (ſoles enim tu hæc feſtive odorari,) ſcribas ad me: ſi nil habebis; tamen ſcribas aliquid. numquam enim mihi tua epiſtola aut intempeſtiva aut loquax viſa eſt. maxime autem rogo, rebus tuis totoque itinere ex ſententia confecto, nos quamprimum reviſas. Dionyſium jube ſalvere. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S. 15

De Eutychide gratum; qui vetere prænomine novo nomine T. erit Cæcilius; ut eſt ex me, & ex te junctus Dioniſius, M. Pomponius. valde mehercule mihi gratum, ſi Eutychides tuam erga me benivolentiam cognoſcet, & ſuam illam in meo dolere συμπάθειαν, nequa tum mihi obſcuram, neque poſt ingratam fuiſſe. Iter Aſiaticum tuum puto tibi ſuſcipiendum fuiſſe. numquam enim tu ſine juſtiſſima cauſa tam longe a tot tuis & hominibus, & rebus cariſſimis

mis abesse voluisses. sed humanitatem tuam, amoremque in tuos, reditus celeritas declarabit. sed vereor, ne lepore te suo detineat diutius rhetor Clodius, & homo pereruditus, ut ajunt, & nunc quidem deditus Græcis litteris Pituanius. sed, si vis homo esse, recipe te ad nos, ad quod tempus confirmasti. cum illis tamen, cum salvi venerint, Romæ vivere licebit. Avere te scribis, accipere aliquid a me litterarum; dedi, ac multis quidem de rebus, ἡμερολεγδὸν perscripta omnia: sed, ut conjicio, quoniam mihi non videris in Epiro diu fuisse, redditas tibi non arbitror. genus autem mearum, ad te quidem, litterarum ejusmodi fere est, ut non libeat cuiquam dare, nisi de quo exploratum sit, tibi eum redditurum. Nunc Romanas res accipe. A. d. III. Non. Quint. Sufenas & Cato absoluti: Procilius condemnatus. ex quo intellectum est, τρισαρειοπαγίτας ambitum, comitia, interregnum, majestatem, totam denique rempublicam flocci non facere. debemus familias domi suæ occidere nolle; neque tamen id ipsum abunde. nam absolverunt XXII, contemnarunt XXIIX. Publius sane diserto epilogo criminans, mentes judicum moverat. Hortalus in ea causa fuit, cujusmodi solet. nos verbum nullum. verita est enim pusilla, quæ nunc laborat, ne animi in Publio offenderer. His rebus actis, Reatini me ad sua τέμπη duxerant, ut agerem causam contra Interamnates apud consulem & decem legatos; quod lacus Velinus, a M'. Curio emissus, interciso monte, in Narem defluit: ex quo est illa siccata, & humida tamen modice Rosia. Vixi cum Axio. quin etiam me ad Septem aquas duxit. Redii Romam Fonteji causa a. d. VII. Idus Quint. veni in spectaculum; primum, magno & æquabili plausu: sed hoc ne curaris; ego ineptus, qui scripserim: deinde, Antiphonti operam. is erat ante manumissus, quam productus. ne diutius pendeas, palmam tulit. sed nihil tam pusillum, nihil tam sine voce nihil tam verum. hæc tu tecum habeto. in Andromacha tamen major fuit, quam Astyanax. in ceteris parem habuit neminem. quæris nunc de Arbuscula:

ſcula: valde placuit. Ludi magnifici & grati. Venatio in aliud tempus dilata. Sequere nunc me in campum. ardet ambitus; σῆμα δέ τοι ἐρέω. fœnus ex triente Idib. Quint. factum erat beſſibus. dices, iſtuc quidem non moleſte fero. o virum! o civem! Memmium Cæſaris omnes opes confirmant. cum eo Domitium conſules junxerunt; qua pactione, epiſtolæ committere non audeo. Pompejus fremit, quæritur, Scauro ſtudet: ſed utrum fronte, an mente, dubitatur. ἐξοχὴ in nullo eſt. pecunia omnium dignitatem exæquat. Meſſala languet: non quo aut animus deſit, aut amici: ſed coitio conſulum & Pompejus obſunt. ea comitia, puto fore, ut ducantur. Tribunicii candidati jurarunt ſe arbitrio Catonis petituros. apud eum H-S quingena depoſuerunt; ut, qui a Catone damnatus eſſet, id perderet, & competitoribus tribueretur. hæc ego pridie ſcribebam, quam comitia fore putabantur. ſed ad te v. Kal. Sext. ſi facta erunt, & tabellarius non erit profectus, tota comitia perſcribam: quæ ſi, ut putantur, gratuita fuerint; plus unus Cato potuerit, quam omnes quidem judices. Meſſius defendebatur a nobis, e legatione revocatus. nam eum Cæſari legarat Appius. Servilius edixit, ut adeſſet. tribus habet Pomtinam, Velinam, Mæciam. pugnatur acriter: agitur tamen ſatis. deinde me expedio ad Druſum, inde ad Scaurum. parantur orationibus indices glorioſi. fortaſſe accedent etiam conſules deſignati: in quibus ſi Scaurus non fuerit, in hoc judicio valde laborabit. Ex Quinti fratris litteris ſuſpicor, jam eum eſſe in Britannia. ſuſpenſo animo exſpecto, quid agat. illud quidem ſumus adepti, quod multis & magnis indiciis poſſumus judicare, nos Cæſari & cariſſimos & jucundiſſimos eſſe. Dionyſium velim ſalvere jubeas, & eum roges & hortere, ut quamprimum veniat, ut poſſit Ciceronem meum, atque etiam me ipſum, erudire.

CICERO ATTICO S. 16

Occupationum mearum vel hoc ſignum erit, quod epiſtola librarii manu eſt. De epiſtolarum frequen-

quentia te nihil accuſo: ſed pleræque tantummodo mihi nuntiabant, ubi eſſes, quod erant abs te: vel etiam ſignificabant recte eſſe. quo in genere maxime delectarunt duæ, fere eodem tempore abs te Bruto datæ. ſcire enim volebam, te commode navigaſſe. ſed hæc epiſtolarum frequentia non tam ubertate ſua, quam celeritate delectavit. illa fuit gravis, & plena rerum, quam mihi M. Paccius, hoſpes tuus, reddidit. ad eam reſcribam igitur, & hoc quidem primum: Paccio re & verbis oſtendi, quid tua commendatio ponderis haberet. itaque in intimis eſt meis, cum antea notus non fuiſſet. nunc pergam ad cetera. Varro, de quo ad me ſcribis, includetur in aliquem locum, ſi modo erit locus. ſed noſti genus dialogorum meorum: ut in oratoriis, quos tu in cælum fers, non mentio potuit fieri cujusquam ab iis, qui diſputant, niſi ejus, qui illi notus, aut auditus eſſet. hanc ego de republica, quam inſtitui, diſputationem in Africani perſonam, & Phili, & Lælii, & Manilii contuli. adjunxi adoleſcentes, Q. Tuberonem, P. Rutilium, duo Lælii generos, Scævolam, & Fannium. itaque cogitabam, quoniam in ſingulis libris utor procœmiis, ut Ἀριστοτέλης in iis, quos ἐξωτερικοὺς vocat, aliquid efficere, ut non ſine cauſa iſtum appellarem: id quod intelligo tibi placere. utinam modo conata efficere poſſim! rem enim, quod te non fugit, magnam complexus ſum & gravem, & plurimi otii, quo ego maxime egeo. Quod in iis libris, quos laudas, perſonam deſideras Scævolæ; non eam temere dimovi: ſed feci idem, quod in πολιτείᾳ deus ille noſter Plato. cum in Piræeum Socrates veniſſet ad Cephalum, locupletem & feſtivum ſenem; quoad primus ille ſermo haberetur, adeſt in diſputando ſenex: deinde cum ipſe quoque commodiſſime locutus eſſet, ad rem divinam dicit ſe velle diſcedere; neque poſtea revertitur. credo Platonem vix putaſſe ſatis conſonum fore, ſi hominem id ætatis in tam longo ſermone diutius retinuiſſet. multo ego ſatius hoc mihi cavendum putavi in Scævola; qui & ætate & valitudine erat ea, qua eſſe meminiſti; & iis honoribus, ut

vix

vix ſatis decorum videretur, eum plures dies eſſe in Craſſi Tuſculano. & erat primi libri ſermo non alienus a Scævolæ ſtudiis. reliqui libri τεχνολογίαν habent, ut ſcis. huic joculatorem ſenem illum, ut noras, intereſſe ſane nolui. De re filiæ, quod ſcribis, erit mihi curæ. etenim eſt luculenta res. Aureliani, ut ſcribis, indiciis: & in eo me etiam Tulliæ meæ venditabo. Veſtorio non deſum. gratum enim tibi id eſſe intelligo: &, ut ille intelligat, curo. ſed ſcis, qui? cum habeat duo faciles, nihil difficilius. Nunc ad ea, quæ quæris de C. Catone. Lege Junia & Lucinia ſcis abſolutum: Fufia ego tibi nuntio abſolutum iri; neque patronis ſuis tam libentius, quam accuſatoribus. is tamen & mecum, & cum Milone in gratiam rediit. Druſus reus eſt factus a Lucretio, judicibus rejiciendis a. d. v. Non. Quint. De Procilio rumores non boni: ſed judicia noſti. Hirrus cum Domitio in gratia eſt. Senatus conſultum, quod hic conſules de provinciis fecerunt, QUICUNQUE POSTHAC, non mihi, ut qui jam intelligebamus enuntiationem illam Memmii, valde Cæſari diſplicere. Meſſala noſter, & ejus competitor Domitius liberalis in populo valde fuit. nihil gratius. certi erant conſules. at ſenatus decrevit, ut tacitum judicium ante comitia fieret. ac iis conſiliis, quæ erant omnibus ſortita in ſingulos candidatos, magnus timor candidatorum. ſed quidam judices, in his Opimius VEIEN. TRO. Antius, tribunos plebis appellarunt, ne in juſſu populi judicarent. res cedit. comitia dilata ex ſenatus conſulto; dum lex de tacito judicio ferretur. Venit legi dies: Terentius interceſſit. Conſules, qui illud levi brachio egiſſent, rem ad ſenatum detulerunt. hic Abdera, non tacente me. dices, tamen tu non quieſcis? ignoſce, vix poſſum. verumtamen quid tam ridiculum? Senatus decreverat, ne prius comitia haberentur, quam lex lata eſſet: ſi qui interceſſiſſet, res integra referretur. cœpta ferri leviter: interceſſum non invitis; res ad ſenatum: de ea re ita cenſuerunt, comitia primo quoque tempore haberi, eſſe e re. Scaurus, qui erat paucis illis abſolutus, cum ego partem

tem

tem ejus ornatissime defendissem, obnuntiationibus per Scævolam interpositis, singulis diebus usque ad pridie Kal. Octob. quo ego hæc die scripsi, sublatis, populo tributim domi suæ satisfecerat. sed tamen, etsi uberior liberalitas hujus, gratior esse videbatur eorum, qui occuparant. Cuperem vultum videre tuum, cum hæc legeres. nam profecto rem habes nullam, hæc negotia multarum nundinarum fore. sed senatus hodie fuerat futurus, id est, Kal. Octobribus. jam enim luciscit. ibi loquetur, præter Antium & Favonium, libere nemo. nam Cato ægrotat. de me nihil timueris: sed tamen promitto nihil. Quid, quæris, aliud? judicia, credo. Drusus, Scaurus non fecisse videbantur. tres candidati fore rei putabantur, Domitius a Memmio, Messala a Q. Pompejo Rufo, Scaurus a Triario, aut a L. Cæsare. quid poteris, inquies, pro iis dicere? ne vivam, si scio. in illis quidem tribus libris, quos tu dilaudas, nihil reperio. Nunc, ut opinionem habeas rerum, ferendum est. quæris, ego me ut gesserim? constanter & libere. quid ille, inquies, ut ferebat? humaniter, meæque dignitatis, quoad mihi satisfactum esset, habendam sibi rationem putabat: quomodo ergo absolutus? omnino γοργεια γυμνα: accusatorum incredibilis infantia, id est, L. Lentuli, L. F. quem fremunt omnes prævaricatum; deinde Pompeji mira contentio; judicum sordes. attamen XXXII condemnarunt, XXXIIX. absolverunt. judicia reliqua impendent: nondum est plane expeditus. Dices, tu ergo hæc quo modo fers? belle mehercule, & in eo me valde amo. amisimus, mi Pomponi, omnem non modo succum ac sanguinem, sed etiam colorem & speciem pristinam civitatis. nulla est respublica, quæ delectet, in qua acquiescam. idne igitur, inquies, facile fers? id ipsum. recordor enim, quam bella paulisper, nobis gubernantibus, civitas fuerit, quæ mihi gratia relata sit. nullus dolor me angit; unum omnia posse: dirumpuntur ii, qui me aliquid posse doluerunt: multa mihi dant solatia: nec tamen ego de meo statu demigro: quæque vita maxime est ad naturam, ad eam

me

me refero, & litteras, ſtudia noſtra: dicendi laborem delectatione oratoria conſolor. domus me & rura noſtra delectant. Non recordor, unde ceciderim, ſed unde ſurrexerim. fratrem mecum & te ſi habebo, per me iſta pedibus trahantur. vobis ἐμφιλολοφῆσαι poſſum. locus ille animi noſtri, ſtomachus ubi habitabat olim, concalluit. privata modo & domeſtica nos delectant. miram ſecuritatem videbis; cujus plurimæ mehercule partes ſunt in tuo reditu. nemo enim in terris eſt mihi tam conſentientibus ſenſibus. Sed accipe alia. Res fluit ad interregnum; & eſt nonnullus odor dictaturæ: ſermo quidem multus; qui etiam Gabinium apud timidos judices adjuvit. Candidati conſulares omnes rei ambitus. accedit etiam Gabinius: quem P. Sulla, non dubitans quin foris eſſet, poſtularat, contradicente & nihil obtinente Torquato. ſed omnes abſolventur; nec poſthac quisquam damnabitur, niſi qui hominem occiderit. hoc tamen agitur ſeverius. itaque judicia calent. M. Fulvius Nobilior condemnatus eſt. multi alii urbani ne reſpondent quidem. Quid aliud novi? & tamen, abſoluto Gabinio, ſtomachantes alii judices, hora poſt, Antiochum Gabinium, neſcio quem e Sopolidis pictoribus, libertum accenſum Gabinii, lege Papia condemnarunt. itaque dixit ſtatim reus P. lege majeſtatis. οὐ σ' οἶδ' Ἄρης ἥμα Πάφιη? Pomtinus vult a. d. IV. Non. Novemb. triumphare. huic obviam Cato & Servilius, prætores, aperte, & Q. Mucius tribunus. negant enim latum de imperio: & eſt latum hercule inſulſe. ſed erit cum Pomtino Appius conſul. Cato tamen affirmat, ſe vivo illum non triumphare. id ego puto, ut multa ejusdem, ad nihil recaſurum. Appius ſine lege, ſuo ſumtu, in Ciliciam cogitat. Paccianæ epiſtolæ reſpondi: cognoſce cetera. Ex fratris litteris incredibilia quædam de Cæſaris in me amore cognovi: eaque ſunt ipſius Cæſaris uberrimis litteris confirmata. Britannici belli exitus exſpectatur. conſtat enim, aditus inſulæ eſſe munitos mirificis molibus. etiam illud jam cognitum eſt, neque argenti ſcripulum eſſe ullum in illa inſula, neque ul-

lam ſpem prædæ, niſi ex mancipiis: ex quibus nullos puto te litteris aut muſicis eruditos exſpectare. Paullus in medio foro baſilicam jam pæne texuit iisdem antiquis columnis; illam autem, quam locavit, facit magnificentiſſimam. quid quæris? nihil gratius illo monumento, nihil glorioſius. itaque Cæſaris amici (me dico & Oppium: dirumparis licet;) in monumentum illud, quod tu tollere laudibus ſolebas, ut forum laxaremus, & usque ad atrium Libertatis explicaremus, contemſimus ſexcenties H-S. cum privatis non poterat tranſigi minore pecunia. efficiemus rem glorioſiſſimam. nam in campo Martio Septa tributis comitiis marmorea ſumus & tecta facturi; eaque cingemus excelſa porticu; ut mille paſſuum conficiatur. ſimul adjungetur huic operi villa etiam publica. Dices, quid mihi hoc monumentum proderit? quid? celabo te res Romanas? non enim te puto de luſtro, quod jam deſperatum eſt, aut de judiciis, quæ lege Coctia fiant, quærere. Nunc te objurgari patere, ſi jure. ſcribis enim in epiſtola, quam C. Decimius mihi reddidit, Buthroto datam, in Aſiam tibi eundum eſſe, te arbitrari. mihi mehercule nihil videbatur eſſe in quo tantulum intereſſet, utrum per procuratores ageres, an per te ipſum; ut abires toties & tam longe abeſſes. ſed hæc mallem, integra re, tecum egiſſe. profecto enim aliquid egiſſem. nunc reprimam ſuſceptam objurgationem. utinam valeat ad celeritatem reditus tui! Ego ad te propterea minus ſæpe ſcribo, quod certum non habeo, ubi ſis, aut ubi futurus ſis. Huic tamen neſcio cui, quod videbatur is te viſurus eſſe, putavi dandas eſſe litteras. tu, quoniam iturum te in Aſiam eſſe putas, ad quæ tempora te exſpectemus, facias me certiorem velim, & de Eutychide quid egeris.

17 CICERO ATTICO S.

O exſpectatas mihi tuas litteras! o gratum adventum! o conſtantiam promiſſi, & fidem miram! o navigationem amandam! quam mehercule ego valde timebam, recordans ſuperioris tuæ transmiſſionis δέρεις. ſed niſi fallor, citius te, quam ſcribis, videbo. credo enim te putaſſe, tuas mulieres in Apulia eſſe: quod

cum

cum ſecus erit, quid te Apulia moretur? nam Veſtorio dandi ſunt dies, & ille Latinus 'αττικισμος ex intervallo reguſtandus. Quin tu huc advolas, & inviſis illius noſtræ reipublicæ germina? ne puta, vide, numis ante comitia tributim uno loco diviſis, palam inde abſolutum Gabinium. detur eſſe valiturum. De Meſſala quod quæris; quid ſcribam neſcio: numquam ego vidi tam pares candidatos. Meſſalæ copias noſti. Scaurum Triarius reum fecit. ſi quæris, nulla eſt magnopere commota συμπαθεια. ſed tamen habet ædilitas ejus memoriam non ingratam; & eſt pondus apud ruſticos in patris memoria. reliqui duo plebeji ſic exæquantur, ut Domitius valeat amicis, adjuvetur tamen non gratiſſimo munere; Memmius Cæſaris commendetur militibus, Pompeji Gallia nitatur. quibus ſi non valuerit, putant fore aliquem, qui comitia in adventum Cæſaris detrudat, Catone præſertim abſoluto. Ab Quinto fratre, & a Cæſare accepi a. d. IX. Kalend. Novemb. litteras, confecta Britannia, obſidibus acceptis, nulla præda, imperata tamen pecunia, datas a littoribus Britanniæ, proximo a. d. VI. Kalend. Octob. Exercitum Britannia reportabant. Q. Pilius erat jam ad Cæſarem profectus. Tu, ſi aut amor in te eſt noſtri ac tuorum, aut ulla veritas, aut ſi etiam ſapis, ac frui tuis commodis cogitas, adventare & prope adeſſe jam debes. non mehercule æquo animo te careo. te autem quid mirum, qui Dionyſium tantopere deſiderem? quem quidem abs te, cum dies venerit, & ego, & Cicero meus flagitabit. Abs te proximas litteras habebam Epheſo a. d. V. Id. Sext. datas.

CICERO ATTICO S. 18

Puto te exiſtimare, me, nunc oblitum conſuetudinis & inſtituti mei, rarius ad te ſcribere, quam ſolebam; ſed cum loca & itinera tua nihil habere certi video, neque in Epirum, neque Athenas, neque in Aſiam, neque cuiquam, niſi ad te ipſum proficiſcenti, dedi litteras. neque enim ſunt eæ epiſtolæ noſtræ, quæ ſi perlatæ non ſint, nihil ea res nos offenſura ſit; quæ tantum habent myſteriorum, ut eas ne librariis qui-

dem fere committamus. Lepidum quo excedar; consules flagrant infamia, quod C. Memmius candidatus pactionem in senatu recitavit, quam ipse & suus competitor Domitius cum consulibus fecissent, uti ambo H-S quadragena consulibus darent, si essent ipsi consules facti, nisi tris augures dedissent, qui se adfuisse dicerent, cum lex curiata ferretur, quæ lata non esset; & duo consulares, qui se dicerent in ornandis provinciis consularibus scribendo adfuisse, cum omnino ne senatus quidem fuisset. hæc pactio, non verbis, sed nominibus & perscriptionibus, multorum tabulis cum esse facta diceretur, prolata a Memmio est nominibus inductis, auctore Pompejo. hic Appius erat idem. nihil sane jacturæ. corruerat alter, & plane, inquam, jacebat. Memmius autem, diremta coitione invito Calvino, plane refrixerat; & eo magis nunc cogitare dictaturam, tum favere justitio & omnium rerum licentiæ. Perspice æquitatem animi mei & ludum, & contemtionem Seleucinæ provinciæ, & mehercule cum Cæsare suavissimam conjunctionem, (hæc enim me una ex hoc naufragio tabula delectat,) qui quidem Quintum meum tuumque, dii boni! quemadmodum tractat honore, dignitate, gratia? non secus, ac si ego essem imperator. hiberna legionum eligendi optio delata commodum, ut ad me scribit. hunc tu non ames? quem igitur istorum? Sed heus tu, scripseramne tibi, me esse legatum Pompejo? & extra urbem quidem fore ex Idib. Jan.? Visum est hoc mihi ad multa quadrare. sed quid plura? coram, opinor, reliqua; ut tu tamen aliquid exspectes. Dionysio plurimam salutem: cui quidem ego non modo servavi, sed etiam ædificavi locum. quid quæris? ad summam lætitiam meam, quam ex tuo reditu capio, magnus illius adventu cumulus accedit. quo die ad me venies, si me amas, apud me cum tuis maneas.

M. TUL-

✤)o(✤

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER V.

ARGUMENTUM.

Ex antepenultima epistola superioris libri, atque hujus secunda, intelligimus, cessatum esse scribi inter eos, annos ipsos duos, & menses paullo amplius sex: nimirum ex a. d. IX. *Kal. Nov. L. Domitio Ahenobarbo & Ap. Claudio Pulchro* COSS. *ad usque mensem* COSS. *M Marcello & Ser. Sulpicio: quo mense Cicero pro Consule, in provinciam Ciliciam, cum imperio, Roma profectus est, sibi & S. C. & lege Curiata traditam extra sortem: Appioque successit. Scriptæ sunt autem libri hujus epistolæ ex itinere magna ex parte: reliquæ ex provincia, quo pervenit prid. K. Sext. cum Roma egressus est, ut diximus, circiter K. Maji Marcello & Sulp.* COSS. *Quæ ex itinere scriptæ sunt nihil continent memorabile: quæ in provincia, tantum, qua moderatione, qua abstinentia illam gubernarit: quoque modo se comparaverit, si forte Parthi in suam provinciam irruptionem facere conarentur. Nam cum superiore anno, exercitum populi Romani, Crasso duce interfecto, miserabili clade affecissent; reliquiasque illius, haud sane magna manu, in Syriam persecuti, a. Q. Cassio Longino fortissime repulsi fuissent;*

majori ac firmiori vi, hoc anno redierunt: ab eodemque Cassio rursum Syria excedere coacti sunt. Ita enim infra Cicero: Interim rumore adventus nostri, & Cassio, qui Antiochia tenebatur, animus accessit: & Parthis timor injectus est. Itaque cedentes ab oppido Cassius insecutus, rem bene gessit: qua in fuga, magna auctoritate Osaces dux Parthorum, vulnus accepit, eoque interiit paucis post diebus. Continetur item his epistolis, quomodo Cicero in Amano, Pindenisso, oppido Eleutherocilicum capto, nomen Imperatoris assecutus fuerit: & quædam alia, haud magni ad historiam momenti. Cessatum est autem scribi inter eos toto Consulatu Cn. Domitii Calvini: M. Valerii Messallæ: item Cn. Pompeji Magni III, *& Q. Metelli Scipionis.*

I CICERO ATTICO S.

Ego vero & tuum in discessu vidi animum, & meo sum ipse testis. quo magis erit tibi videndum, ne quid novi decernatur; ut hoc nostrum desiderium ne plus sit annuum. De Annio Saturnino curasti probe. De satisdando vero, te rogo, quoad eris Romæ, tu ut satisdes. & sunt aliquot satisdationes secundum mancipium, vel Memianorum prædiorum, vel Atilianorum. De Oppio, factum est ut volui, & maxime, quod DCCC. aperuisti: quæ quidem ego utique vel versura [facta] solvi volo; ne extrema exactio nostrorum nominum exspectetur. Nunc venio ad transversum illum extremæ epistolæ tuæ versiculum, in quo me admones de sorore. quæ res se sic habet. Ut veni in Arpinum, cum ad me frater venisset, in primis nobis sermo, isque multus, de te fuit: ex quo veni ad ea, quæ fueramus ego & tu inter nos de sorore in Tusculano locuti. nihil tam vidi mite, nihil tam placatum, quam tum meus frater erat in sororem tuam; ut etiam, si qua fuerat ex ratione sumta offensio, non appareret. illo sic die. postridie ex Arpinati profecti sumus. ut in Arcano Quintus maneret, dies fecit: ego Aquini, sed prandimus in Arcano. nosti hunc fundum. quo ut venimus, humanis-

maniſſime Quintus, Pomponia, inquit, tu invita mulieres, ego vero acciam pueros. nihil potuit, mihi quidem ut viſum eſt, dulcius, idque cum verbis, tum etiam animo, ac vultu. at illa, audientibus nobis, ego ſum, inquit, hic hoſpita. id autem ex eo, ut opinor, quod anteceſſerat Statius, ut prandium nobis videret. tum Quintus, en, inquit mihi, hæc ego patior quotidie. Dices, quid, quæſo, iſtuc erat? magnum: itaque me ipſum commoverat: ſic abſurde & aſpere verbis vultuque reſponderat. diſſimulavi dolens. diſcubuimus omnes præter illam; cui tamen Quintus de menſa miſit; illa rejecit. quid multa? nihil meo fratre lenius, nihil aſperius tua ſorore mihi viſum eſt: & multa prætereo, quæ tum mihi majori ſtomacho, quam ipſi Quinto, fuerunt. ego inde Aquinum; Quintus in Arcano remanſit, & Aquinum ad me poſtridie mane venit, mihique narravit, nec ſecum illam dormire voluiſſe; &, cum diſceſſura eſſet, fuiſſe ejusmodi, qualem ego vidiſſem. quid quæris? vel ipſi hoc dicas licet, humanitatem ei, meo judicio, illo die defuiſſe. Hæc ad te ſcripſi fortaſſe pluribus, quam neceſſe fuit, ut videres, tuas quoque eſſe partes inſtituendi & monendi. Reliquum eſt, ut ante, quam proficiſcare, mandata noſtra exhaurias; ſcribas ad me omnia; Pomtinum extrudas; cum profectus eris, cures, ut ſciam. ſic habeas, nihil mehercule te mihi nec carius eſſe, nec ſuavius. A. Torquatum amantiſſime dimiſi Minturnis, optimum virum: cui me ad te ſcripſiſſe aliquid, in ſermone ſignifices velim.

CICERO ATTICO S. 2

A d. VI. Id. Maj. cum has dabam litteras, ex Pompejano proficiſcebar, ut eo die manerem in Trebulano apud Pontium. deinde cogitabam ſine ulla mora juſta itinera facere. In Cumano cum eſſem, venit ad me, quod mihi pergratum fuit, noſter Hortenſius: cui, depoſcenti mea mandata, cetera univerſe mandavi; illud proprie, ne pateretur, quantum eſſet in ipſo, prorogari nobis provincias. in quo

eum tu velim confirmes, gratumque mihi fecisse dicas, quod & venerit ad me, & hoc mihi, prætereaque si quid opus esset, promiserit. confirmavi ad eam causam etiam Furnium nostrum; quem ad annum tribunum plebis videbam fore. Habuimus in Cumano quasi pusillam Romam: tanta erat in his locis multitudo, cum interim Rufio noster, quod se a Vestorio observari videbat, strategemate hominem percussit. nam ad me non accessit. itane? cum Hortensius veniret, & infirmus, & tam longe, & Hortensius, cum maxima præterea multitudo, ille non venit? non, inquam. non vidisti igitur hominem, inquies? qui potui non videre, cum per emporium Puteolanorum iter facerem? in quo illum, agentem aliquid, credo, salutavi; postea jam jussi valere, cum me expense e sua villa, numquid vellem, rogasset. hunc hominem parum gratum quisquam putet? aut non in eo ipso laudandum, quod audiri non laborarit? Sed redeo ad illud. Noli putare mihi aliam consolationem esse hujus ingentis molestiæ, nisi quod spero non longiorem annua fore. hoc me ita velle multi non credunt, ex consuetudine aliorum. tu, qui scis, omnem diligentiam adhibebis, tum scilicet, cum id agi debebit. Cum ex Epiro redieris, de republica scribas ad me velim, si quid erit, quod opperiare. nondum enim satis huc erat allatum, quomodo Cæsar ferret de auctoritate perscripta: eratque rumor de Transpadanis, eos jussos IIIIviros creare. quod si ita est, magnos motus timeo. sed aliquid ex Pompejo sciam.

3 CICERO ATTICO S.

A d. VI. Id. Maj. veni in Trebulanum ad Pontium. ibi mihi tuæ litteræ binæ redditæ sunt tertio abs te die: eodem autem, ex Pansæ Pompejano Philotimo dederam ad te litteras. nec vero nunc erat sane, quod scriberem. Qui de republica rumores, scribe quæso. in oppidis enim summum video timorem; sed multa inania. quid de iis cogites, & quando, scire velim. Ad quas litteras tibi rescribi velis, nescio. nullas enim adhuc acceperam, præter quæ mihi binæ

ſemel in Trebulano reditæ ſunt: quarum alteræ edi-ctum P. Licinii habebant, (erant aut Non. Maj. datæ,) altera reſcriptæ ad meas Minturnenſes. quam vereor, ne quid fuerit σπουδαιότερον in iis, quas non accepi, quibus reſcribi vis. Apud Lentulum ponam te in gratiam. Dionyſius nobis cordi eſt. Nicanor tuus operam mihi dat egregiam. Jam deeſt, quod ſcribam; & lucet. Beneventi cogitabam hodie. noſtra continentia & diligentia eſſe ſatisfaciemus. ſatis. A Pontio, ex Trebulano a. d. v. Id. Maj.

CICERO ATTICO S. 4

Beneventum veni a. d. v. Id. Maj. ibi accepi eas litteras, quas tu ſuperioribus litteris ſignificaveras te dediſſe: ad quas ego ipſo eo die dederam ex Trebulano a Pontio. ac binas quidem tuas Beneventi accepi. quarum alteras Funiſulanus multo mane mihi dedit, alteras ſcriba Tullius. Gratiſſima eſt mihi tua cura de illo meo primo & maximo mandato. ſed tua profectio ſpem meam debilitat. ac me ille: illuc quidem labar, non quo; ſed inopia cogimur eo contenti eſſe. De illo altero, quem ſcribis tibi viſum eſſe non alienum, vereor adduci ut noſtra poſſit; & ut vis, δυσδιάγνωστον. eſſet quidem ſumme facilis: ſed tu aberis, & me abſente res. habebis mei rationem. nam poſſet aliquid, ſi utervis noſtrum adeſſet, agente Servilia, Servio fieri probabile. nunc, ſi jam res placeat, agendi tamen viam non video. Nunc venio ad illam epiſtolam, quam accepi a Tullio. De Marcello, feciſti diligenter. igitur ſenatus conſultum ſi erit factum, ſcribes ad me: ſin minus, rem tamen conficies. mihi enim attribui oportebit, item Bibulo. ſed non dubito, quin ſenatusconſultum expeditum ſit, in quo præſertim ſit compendium populi. De Torquato, probe. De Maſone, & Ligure, cum venerint. De illo, quod Chærippus: quoniam hic quoque προσνευσιν ſuſtuliſti: o provincia! etiamne hic mihi curandus eſt? curandus autem? hactenus, ne quid ad ſenatum, conſule, aut numera. nam de ceteris. Sed tamen commode, quod cum Scrofa. De Pomtino, recte

recte ſcribis. eſt enim ita, ut ſi ante Kalend. Jun. Brundiſii futurus ſit, minus urgendi fuerint M. Annius & Tullius. Quæ de Sicinio audiſti, ea mihi probantur: modo ne illa exceptio in aliquem incurrat bene de nobis meritum. ſed conſiderabimus. rem enim probo. De noſtro itinere, quod ſtatuero; de quinque præfectis, quid Pompejus facturus ſit, cum ex ipſo cognoro, faciam ut ſcias. De Oppio bene curaſti, quod ei DCCC expoſuiſti: idque, quoniam Philotimum habes, perfice, & cognoſce rationem: &, ut agam amplius, ſi me amas, prius quam proficiſcaris, effice. magna me cura levaris. Habes ad omnia. etſi pæne præterii, chartam tibi deeſſe; mea cautio eſt; ſiquidem ejus inopia minus multa ad me ſcribis. tu vero aufer ducentos. etſi meam in eo parſimoniam hujus paginæ contractio ſignificat, dum acta & rumores vellet. jam, ſi qua certa habes de Cæſare, exſpecto litteras; & alias Pomtino de omnibus rebus diligenter dabis.

5 CICERO ATTICO S.

Plane deeſt, quod ſcribam. nam nec, quod mandem, habeo; nihil enim prætermiſſum eſt: nec quod narrem; novi enim nihil, nec jocandi locus eſt; ita me multa ſollicitant. tantum tamen ſcito, Idibus Maj nos Venuſia mane proficiſcentes has dediſſe. eo autem die credo aliquid actum in ſenatu. ſequantur igitur nos tuæ litteræ, quibus non modo res omnes, ſed etiam rumores cognoſcamus. eas accipiemus Brundiſii. ibi enim Pomtinum ad eam diem, quam tu ſcripſiſti, exſpectare conſilium eſt. Nos Tarenti, quos cum Pompejo διαλογυς de republica habuerimus, ad te perſcribemus; etſi id ipſum ſcire cupio, quod ad tempus recte ad te ſcribere poſſim, id eſt, quamdiu Romæ futurus ſis, ut aut quo dem poſthac litteras ſciam, ut ne dem fruſtra. Sed antequam proficiſcare, utique explicatum ſit illud H-S XX. & DCCC. hoc velim in maximis rebus & maxime neceſſariis habeas; ut, quod auctore te velle cœpi, adjutore aſſequar.

CICE-

CICERO ATTICO S. 6

Tarentũm veni a. d. xv. Kalend. Jun. Quod Pomtinum ſtatueram exſpectare, commodiſſimum duxi, dies eos, quoad ille veniret, cum Pompejo conſumere: eoque magis, quod ei gratum eſſe id videbam; qui etiam a me petierit, ut ſecum & apud ſe eſſem quotidie: quod conceſſi libenter. multos enim ejus præclaros de republica ſermones accipiam: inſtruar etiam conſiliis idoneis ad hoc noſtrum negotium. Sed ad te brevior jam in ſcribendo incipio fieri, dubitans, Romæne ſis, an jam profectus. quod tamen quoad ignorabo, ſcribam aliquid potius, quam committam, ut tibi cum poſſint reddi a me litteræ, non reddantur. nec tamen jam habeo, quod aut mandem tibi, aut narrem. mandvi omnia, quæ quidem tu, ut polliceris, exhauries: narrabo, cum aliquid habebo novi. illud tamen non deſinam, dum adeſſe te putabo, de Cæſaris nomine rogare, ut confectum relinquas. avide exſpecto tuas litteras, & maxime, ut norim tempus profectionis tuæ.

CICERO ATTICO S. 7

Quotidie, vel potius in dies ſingulos, breviores litteras ad te mitto. quotidie enim magis ſuſpicor, te in Epirum jam profectum. ſed tamen, ut mandatum ſcias me curaſſe; quot ante, ait ſe Pompejus [quinos] præfectos delaturum, novos, vacationes, judiciariam cauſam. Ego cum triduum cum Pompejo & apud Pompejum fuiſſem, proficiſcebar Brundiſium a. d. XIII. Kal. Junias, civem illum egregium relinquebam, & ad hæc, quæ timentur, propulſanda paratiſſimum. Tuas litteras exſpectabo, cum ut, quid agas, tum, ut ubi ſis, ſciam.

CICERO ATTICO S. 8

Me & incommoda valitudo, qua jam emerſeram, utpote cum ſine febri laboraſſem, & Pomtini exſpectatio, de quo adhuc ne rumor quidem venerat, tenebat duodecimum jam diem Brundiſii. ſed curſum exſpe-

exſpectabamus. tu ſi modo es Romæ; vix enim puto: ſin es, hoc vehementer animadvertas velim. Roma acceperam litteras, Milonem meum queri per litteras injuriam meam, quod Philotimus ſocius eſſet in bonis ſuis. id ego ita fieri volui de C. Duronii ſententia; quem & amiciſſimum Miloni perſpexeram, & talem virum, qualem tu judicas, cognoram. ejus autem conſilium, meumque hoc fuerat; primum, ut in poteſtate noſtra eſſet res, ne illum malus emtor alienus mancipiis, quæ permulta ſecum habet, ſpoliaret: deinde, ut Fauſtæ, cui cautum ille [eſſe] voluiſſet, ratum eſſet. erat etiam illud, ut ipſi nos, ſi quid ſervari poſſet, quam facillime ſervaremus. nunc rem totam perſpicias velim. nobis enim ſcribuntur ſæpe majora. ſed ſi ille queritur, ſi ſcribit ad amicos, ſi idem Fauſta vult, Philotimus, ut ego ei coram dixeram, mihique ille receperat, ne ſit invito Milone in bonis. nihil nobis fuerat tanti. ſin hæc leviora ſunt, tu judicabis. Loquere cum Duronio. ſcripſi etiam ad Camillum, ad Lamiam: eoque magis, quod non confidebam Romæ te eſſe. ſumma erit hæc: ſtatues, ut ex fide, fama, reque mea videbitur.

9 CICERO ATTICO S.

Actium venimus a. d. xvii. Kal. Quint. cum quidem & Corcyræ, & Sybotis, muneribus tuis, quæ & Areus, & meus amicus Eutychides opipare & φιλοπροσηνέστατα nobis congeſſerant, epulati eſſemus Saliarem in modum. Actio maluimus iter facere pedibus, qui incommodiſſime navigaſſemus: & Leucam flectere moleſtum videbatur. actuariis autem minutis, Patras accedere ſine his impedimentis, non ſatis viſum eſt decorum. Ego, ut ſæpe tu me currentem hortatus es, quotidie meditor, præcipio meis, faciam denique, ut ſumma modeſtia & ſumma abſtinentia munus hoc extraordinarium traducamus. Parthus, velim, quieſcat, & fortuna nos juvet: noſtra præſtabimus. Tu, quæſo, quid agas, ubi quoque tempore futurus ſis, quales res noſtras Romæ reliqueris,

queris, maxime de xx. & DCCC, cura ut sciamus. id unis diligenter litteris datis, quæ ad me utique perferantur, consequere. Illud tamen (quoniam nunc abes, cum id non agitur: aderis autem ad tempus, ut mihi rescripsisti) memento curare per te, & per omnes nostros, in primis per Hortensium, ut annus noster maneat suo statu, ne quid novi decernatur. hoc tibi ita mando, ut dubitem, an etiam te rogem, ut pugnes, ne intercaletur. sed non audeo tibi omnia onera imponere. annum quidem utique teneto. Cicero meus, modestissimus & suavissimus puer, tibi salutem dicit. Dionysium semper equidem, ut scis, dilexi, sed quotidie pluris facio, & mehercule in primis, quod te amat, nec tui mentionem intermitti sinit.

CICERO ATTICO S. 10

Ut Athenas a. d. VII. Kal. Quint. veneram, exspectabam ibi jam quartum diem Pomtinum: neque de ejus adventu certi quicquam habebam: eram autem totus, crede mihi, tecum: & quamquam sine his per me ipse, tamen acrius, vestigiis tuis monitus, de te cogitabam. quid quæris? non mehercule alius ullus sermo, nisi de te. sed tu aliquid de me scire fortasse mavis. hæc sunt. Adhuc sumtus nec in me aut publice, aut privatim, nec in quemquam comitum. nihil accipitur lege Julia, nihil ab hospite. persuasum est omnibus meis, serviendum esse famæ meæ belle adhuc. Hoc animadversum, Græcorum laude multo sermone celebratur. Quod superest, elaboratur in hoc a me, sicut tibi sensi placere. sed hæc tum laudemus, cum erunt perorata. Reliqua sunt ejusmodi, ut meum consilium sæpe reprehendam, quod non aliqua ratione ex hoc negotio emerserim. o rem minime aptam meis moribus; o illum verum, ἔρδοι τις! Dices, quid adhuc? nondum in negotio versaris. nescio; & puto molestiora restare: etsi hæc ipsa fero equidem fronte, ut puto, & vultu, bellissime; sed angor intimis sensibus: ita multa vel iracunde, vel insolenter, vel in omni genere stultitiæ insulse, arroganter & dicuntur

cuntur & tacentur quotidie. quæ, non quo te celem, non perſcribo, ſed quia δυσεξιμητα ſunt. ita admirabere meam βαθυτητα, cum ſalvi redierimus: tanta mihi μελετη hujus virtutis datur. ergo hæc quoque hactenus. Etſi mihi nihil erat propoſitum ad ſcribendum; quia, quid ageres, ubi terrarum eſſes, ne ſuſpicabar quidem: nec hercule umquam tam diu ignarus rerum mearum fui; quid de Cæſaris, quid de Milonis nominibus actum ſit: ac non modo nemo, ſed ne rumor quidem quiſquam, ut ſciremus, in republica quid ageretur. quare ſi quid erit; quod ſcias de iis rebus, quas putabis ſcire me velle, per mihi gratum erit, ſi id curaris ad me perferendum. Quid eſt præterea? nihil ſane, niſi illud: valde me Athenæ delectarunt: urbs duntaxat, & urbis ornamentum, & hominum amores in te, & in nos quædam benivolentia; ſed multum eſt philoſophia. 'ανω κατω ſi quid eſt, eſt in Ariſto, apud quem eram. nam Xenonem tuum, vel noſtrum potius, Quinto conceſſeram: & tamen propter vicinitatem totos dies ſimul eramus invicem. Cum primum poteris, tua concilia ad me ſcribas; ut ſciam, quid agas, ubi quoque, & maxime quando Romæ futurus ſis.

11 CICERO ATTICO S.

Hui! totiesne me litteras dediſſe Romam, cum ad te nullas darem? at vero poſthac fruſtra potius dabo, quam ſi recte dari potuerint, committam, ut non dem. Ne provincia nobis prorogetur per fortunas! tum ades, quidquid provideri poteſt, provide. Non dici poteſt, quam flagrem deſiderio urbis, quam vix harum rerum inſulſitatem feram. Marcellus fœde de Comenſi. etſi ille magiſtratum non geſſerat; erat tamen Transpadanus. ita mihi videtur non minus ſtomachi noſtro ac Cæſari feciſſe. ſed hoc ipſe viderit. Pompejus mihi quoque videbatur, quod ſcribis Varronem dicere, in Hiſpaniam certe iturus. id ego minime probabam; qui quidem Theophani facile perſuaſi, nihil eſſe melius, quam nusquam illum diſcedere. ergo Græcus incumbet. valet autem auctoritas

ejus apud illum plurimum. Ego has pridie Nonas Quint. proficiſcens Athenis dedi; cum ibi decem ipſos fuiſſem dies. Venerat Pomtinus: una Cn. Voluſius: aderat quæſtor: tuus unus Tullius aberat. ἄφρακτα Rhodiorum, & dicrota Mitylenæorum habebam: & aliquid ἐπικον δει. De Parthis erat ſilentium. quod ſupereſt, dii juvent. Nos adhuc iter per Græciam ſumma cum admiratione fecimus. nec mehercule habeo, quod adhuc quem accuſem meorum. videntur mihi noſſe nos, noſtram cauſam, & conditionem profectionis ſuæ. plane ſerviunt exiſtimationi meæ. Quid ſupereſt, ſi verum illud eſt: οἷα γ᾽ ἡ δέσποινα, certe permanebunt. nihil enim a me fieri ita videbunt, ut ſibi ſit delinquendi locus. ſin id parum profuerit, fiet aliquid a nobis ſeverius. nam adhuc lenitate dulces ſumus; &, ut ſpero, proficimus aliquantum. ſed ego hanc, ut ſinguli dicunt, ἀνεξίαν in unum annum meditatus ſum. proinde pugna, ne, ſi quid prorogatum ſit, turpis inveniar. Nunc redeo ad quæ mihi mandas: ni præfectis excuſationi ſis, quos voles deferto. non ero tam μετέωρος, quam in Apulejo fui. Xenonem tam diligo, quam tu: quod ipſum ſentire certo ſcio. Apud Patronem & reliquos barones te in maxima gratia poſui: & hercule merito tuo feci. nam mihi is, ter, dixit, te ſcripſiſſe ad ſe, mihi ex illius litteris rem illam curæ fuiſſe, quod ei pergratum erat. ſed cum Patron mecum egiſſet, ut peterem a veſtro Ariopago, ὑπομνηματισμὸν tollerent, quem Polycharmo prætore fecerant; commodius viſum eſt & Xenoni, & poſt ipſi Patroni, me ad Memmium ſcribere, qui pridie, quam ego Athenas veni, Mitylenas profectus erat, ut is ad ſuos ſcriberet, poſſe id ſua voluntate fieri. non enim dubitabat Xeno, quin ab Ariopagitis invito Memmio impetrari non poſſet. Memmius autem ædificandi conſilium abjecerat: ſed erat Patroni iratus. itaque ſcripſi ad eum accurate: cujus epiſtolæ miſi ad te exemplum. Tu, velim, Piliam meis verbis conſolere: indicabo enim tibi: tu illi nihil dixeris. Accepi faſciculum, in quo erat epiſtola Piliæ: abſtuli, aperui, legi: valde ſcripta eſt

συμπα-

συμπαθῶς. Brundisio quæ tibi epistolæ redditæ sunt sine mea, tum videlicet datas, cum ego me non belle haberem nam illam νομανανδρίαν excusationem ne acceperis. Cura, ut omnia sciam, sed maxime, ut valeas.

12 CICERO ATTICO S.

Negotium magnum est navigare, atque id mense Quintili. sexto die Delum Athenis venimus. pridie Nonas Quintil. a Piræeo ad Zostera, vento molesto, qui nos ibidem Nonis tenuit. A. d. VIII. Idus ad Ceo jucunde. inde Gyarum sævo vento, non adverso: hinc Scyrum, inde Delum, utroque citius, quam vellemus, cursum confecimus. Jam nosti ’αφρακτα Rhodiorum. nihil, quod minus fluctum ferre possit. itaque erat in animo nihil festinare, Delo nec movere, nisi omnia ’ακρωτηρίων ’κρια vidissem. De Messala ad te statim, ut audivi, de Gyaro dedi litteras: & ipsum consilium nostrum etiam ad Hortensium: cui quidem valde συνηγωνιων. sed tuas de ejus judicii sermonibus, & mehercule omni de reipublicæ statu litteras exspecto, πολιτικωτερον quidem scriptas, (quoniam meos cum Thalumeto nostro pervolutas libros,) ejusmodi inquam litteras, ex quibus ego, non quid fiat, (nam id vel Helenius, vir gravissimus, potest efficere, cliens tuus,) sed quid futurum sit. etiam cum hæc leges, habebimus consules. omnia perspicere poteris, de Cæsare, de Pompejo, de ipsis judiciis. Nostra autem negotia, quoniam Romæ commoraris, amabo te, explica. Cui rei fugerat me rescribere, de strue laterum, plane rogo. De aqua, si quid poterit fieri, eo sis animo, quo soles esse: quam ego cum mea sponte, tum tuis sermonibus æstimo plurimi. ergo aliquid conficies. Præterea, si quid Philippus rogavit, quod in sua re faceres, id velim facias. Plura scribam ad te, cum constitero: nunc eram plane in medio mari.

CICERO ATTICO S. 13

Ephesum venimus a. d. xi. Kal. Sext. sexagesimo & quingentesimo post pugnam Bovillam. navigavimus sine timore & sine nausea; sed tardius, propter aphractorum Rhodiorum imbecillitatem. De concursu legationum, privatorum, & de incredibili multitudine, quæ mihi jam Sami, sed mirabilem in modum Ephesi præsto fuit, aut audisse te puto, aut quid ad me attinet? Verumtamen. Decumani, ac si venissem cum imperio, Græci quasi Ephesio prætori se alacres obtulerunt. ex quo te intelligere certo scio, multorum annorum ostentationes meas nunc in discrimen esse adductas. sed ut spero, utemur ea palæstra, quam a te didicimus; omnibusque satisfaciemus; & eo facilius, quod in nostra provincia confectæ sunt pactiones. Sed hactenus, præsertim cum cenanti mihi nuntiaret Cæstius, se de nocte proficisci. Tua negotia Ephesi curæ mihi fuerunt: Thermoque, tametsi ante adventum meum liberalissime erat pollicitus tuis omnibus, tamen Philogenem & Sejum tradidi: Apollonidiensem Xenonem commendavi. omnino omnia se facturum recipit. Ego præterea rationem Philogeni permutationis ejus, quam tecum feci, edidi. ergo hæc quoque hactenus. Redeo ad urbana. Per fortunas! quoniam Romæ manes, primum illud præfulci atque præmuni, quæso, ut simus annui; ne intercaletur quidem. deinde exhauri mea mandata; maximeque, si quid potest, de illo domestico, scrupulum, quem non ignoras; deinde de Cæsare: cujus in cupiditatem te auctore incubui; nec me piget. &, si intelligis, quam meum sit scire & curare, quid in republica fiat: fiat autem? immo vero etiam quid futurum sit, perscribe ad me omnia; sed diligentissime: in primisque, ecquid judiciorum status, aut factorum aut futurorum etiam, laboret. De aqua, si curæ est, si quid Philippus aget, animadvertas.

14 CICERO ATTICO S.

Antequam aliquo loco conſedero, neque longas a me, neque ſemper mea manu litteras exſpectabis. cum autem erit ſpatium, utrumque præſtabo. nunc iter conficiebamus æſtuoſa & pulverulenta via. Dederam Epheſo pridie: has dedi Trallibus. In provincia mea fore me putabam Kal. Sextilibus. ex ea die, ſi me amas, παράπηγμα ἐνιαύσιον commovero. tamen interea hæc, quæ vellem, mihi afferebantur: primum otium Parthicum, dein confectæ pactiones publicanorum, poſtremo ſeditio militum ſedata ab Appio, ſtipendiumque eis usque ad Idus Quint. perſolutum. Nos Aſia accepit admirabiliter. adventus noſter nemini ne minimo quidem fuit ſumtui. ſpero meos omnes ſervire laudi meæ. tamen magno timore ſum: ſed bene ſperamus. omnes jam noſtri, præter Tullium tuum, venerunt. erat mihi in animo recta proficiſci ad exercitum, æſtivos menſes reliquos rei militari dare, hibernos jurisdictioni. Tu, velim, ſi me nihilo minus noſti curioſum in republica, quam te, ſcribas ad me omnia, quæ ſint, quæ futura ſint. nihil mihi gratius facere potes: niſi tamen id erit mihi gratiſſimum, ſi, quæ tibi mandavi, confeceris; in primisque illud ἐνδόμυχον, quo mihi ſcis eſſe carius. Habes epiſtolam plenam feſtinationis & pulveris. reliquæ ſubtiliores erunt.

15 CICERO ATTICO S.

Laodiceam veni pridie Kal. Sext. ex hoc die clavum anni movebis. nihil exoptatius adventu meo, nihil carius. ſed eſt incredibile, quam me negotii tædeat. non habet ſatis magnum campum ille tibi non ignotus curſus animi, & induſtriæ meæ præclara opera ceſſat. quippe, jus Laodiceæ me dicere, cum Romæ A. Plotius dicat? & cum exercitum noſter amicus habeat tantum, me nomen habere duarum legionum exilium? denique hæc non deſidero; lucem, forum, urbem, domum, vos deſidero. ſed feram, ut potero: ſit modo annuum. ſi prorogatur, actum eſt. verum perſa-

perfacile resisti potest. tu modo Romæ sis. Quæris, quid hic agam? ita vivam, ut maximos sumtus facio. mirifice delector hoc instituto. admirabilis abstinentia ex præceptis tuis: ut verear, ne illud, quod tecum permutavi, versura mihi solvendum sit. Appii vulnera non refrico: sed apparent, nec occuli possunt. iter Laodicea faciebam a. d. III. Non. Sext. cum has litteras dabam, in castra in Lycaoniam: inde ad Taurum cogitabam, ut cum Mœragene signis collatis, si possem, de servo tuo deciderem. clitellæ bovi sunt impositæ, plane non est nostrum onus: sed feremus: modo, si me amas, sit annuum. adsis tu ad tempus, ut senatum totum excites. mirifice sollicitus sum, quod jam diu ignota sunt mihi ista omnia. quare ut ad te ante scripsi, cum cetera, tum respublica cura, ut mihi nota sit. Plura scribebam tarde redditurо. sed dabam familiari homini ac domestico, C. Andronico Puteolano. tu autem sæpe dare tabellariis publicanorum poteris, per magistros scripturæ & portus nostrarum diœcesium.

CICERO ATTICO S. 16

Etsi in ipso itinere & via discedebant publicanorum tabellarii, & eramus in cursu: tamen surripiendum aliquid putavi spatii, ne me immemorem mandati tui putares. itaque subsedi in ipsa via, dum hæc, quæ longiorem desiderant orationem, summatim tibi perscriberem. Maxima exspectatione in perditam & plane eversam in perpetuum provinciam nos venisse scito pridie Kal. Sextiles. moratus triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnade, audivimus nihil aliud, nisi imperata ἐπικεφάλια solvere non posse: ὠνὰς omnium venditas: civitatum gemitus, ploratus: monstra quædam non hominis, sed feræ nescio cujus immanis. Quid quæris? tædet omnium nos vitæ. levantur tamen miseræ civitates, quod nullus fit sumtus in nos, neque in legatos, neque in quæstorem, neque in quemquam. scito, non modo nos fœnum, aut quod lege Julia dari solet, non accipere, sed ne ligna quidem; nec, præter quatuor lectos & tectum, quem

quemquam accipere quidquam: multis locis ne tectum quidem, & in tabernaculo manere plerumque. itaque incredibilem in modum concurſus fiunt ex agris, ex vicis, ex domibus omnibus. mehercule etiam, adventu noſtro, reviviſcunt; juſtitia, abſtinentia, clementia tui Ciceronis. itaque opiniones omnium ſuperavit. Appius, ut audivit nos venire, in ultimam provinciam ſe conjecit Tarſum usque: ibi forum agit. De Partho ſilentium eſt: ſed tamen conciſos equites noſtros a barbaris nuntiabant ii, qui veniebant. Bibulus ne cogitabat quidem etiam nunc in provinciam ſuam accedere. id autem facere ob eam cauſam dicebant, quod tardius vellet decedere. Nos in caſtra properabamus, quæ aberant bidui.

17 CICERO ATTICO S.

Accepi Roma ſine epiſtola tua faciſculum litterarum: in quo, ſi modo valuiſti, & Romæ fuiſti, Pilotimi duco eſſe culpam, non tuam. hanc epiſtolam dictavi ſedens in rheda, cum in caſtra proficiſcerer, a quibus aberam bidui. paucis diebus habebam certos homines, quibus darem litteras. itaque eo me ſervavi. Nos, tametſi hoc te ex aliis audire malo, ſic in provincia nos gerimus, quod ad abſtinentiam attinet, ut nullus teruncius inſumatur in quemquam. id fit etiam & legatorum, & tribunorum, & præfectorum diligentia. nam omnes mirifice συμφιλοδοξοῦσιν gloriæ meæ. Lepta noſter mirificus eſt. Sed nunc propero. perſcribam ad te paucis diebus omnia. Cicerones noſtros Dejotarus filius, qui rex ab ſenatu appellatus eſt, ſecum in regnum. dum in æſtivis nos eſſemus, illum pueris locum eſſe belliſſimum duximus. Sextius ad me ſcripſit, quæ tecum eſſet de mea domeſtica & maxima cura locutus, & quid tibi eſſet viſum. amabo te, incumbe in eam rem, & ad me ſcribe, quid & poſſit, & tu cenſeas. Idem ſcripſit, Hortenſium de proroganda noſtra provincia dixiſſe neſcio quid. mihi in Cumano, diligentiſſime, ſe, ut, annui aſſemus, defenſurum, receperat. ſi quicquam me amas, hunc locum muni. dici non poteſt, quam

invi-

invitus a vobis absim. & simul hanc gloriam justitiæ & abstinentiæ fore illustriorem spero, si cito decesserimus: id quod Scævolæ contigit, qui solos novem menses Asiæ præfuit. Appius noster, cum me adventare videret, profectus est Tarsum usque Laodicea. ibi forum agit, cum ego sim in provincia; quam ejus injuriam non insector. satis enim habeo negotii in sanandis vulneribus, quæ sunt imposita provinciæ. quo, do operam, ut faciam quam minima illius contumelia. sed hoc Bruto nostro velim dicas, illum fecisse non belle, qui adventu meo, quam longissime potuerit, discesserit.

CICERO ATTICO S. 18

Quam vellem Romæ esses, si forte non es: nihil enim certi habebamus, nisi accepisse nos tuas litteras a. d. XIV. Kal. Sext. datas: in quibus scriptum esset, te in Epirum iturum circiter Kal. Sextiles. sed, sive Romæ es, sive in Epiro, Parthi Euphraten transierunt duce Pacoro, Orodi, regis Parthorum, filio, cunctis fere copiis. Bibulus nondum audiebatur esse in Syria. Cassius in oppido Antiochiæ cum omni exercitu. nos in Cappadocia ad Taurum cum exercitu ad Cybistra. hostis in Cyrrhestica; quæ Syriæ pars proxima est provinciæ meæ. his de rebus scripsi ad senatum: quas litteras, si Romæ es, videbis, putesne reddendas, & multa, immo omnia: quorum κεφάλαιον, ne quid inter cæsa & porrecta, ut ajunt, oneris mihi addatur aut temporis. nobis enim, hac infirmitate exercitus, inopia sociorum, præsertim fidelium, certissimum subsidium est hiems. ea si venerit, nec illi ante in meam provinciam transierint, unum vereor, ne senatus, propter urbanarum rerum metum, Pompejum nolit dimittere. quodsi alium ad ver mittit, non laboro: nobis modo temporis ne quid prorogetur. Hæc igitur, si Romæ es: sin abes, aut etiam si ades; hæc negotia sic se habent. Stamus animis, &, quia consiliis, ut videmur, bonis utimur, speramus etiam manu. tuto consedimus, copioso a frumento, Ciliciam prope conspiciente, expedito

ad mutandum, loco; parvo exercitu; sed, ut spero, ad benivolentiam erga nos consentiente: quem nos, Dejotari adventu cum suis omnibus copiis, duplicaturi eramus. Sociis multo fidelioribus utimur, quam quisquam usus esset: quibus incredibilis videtur & nostra mansuetudo & abstinentia. delectus habetur civium Romanorum: frumentum ex agris in loca tuta comportatur. si fuerit occasio, manu; sin minus, locis nos defendemus. quare bono animo es. video enim te, &, quasi coram adsis, ita cerno συμπαθειαν amoris tui. sed te rogo, (si ullo pacto fieri poterit,) si integra in senatu nostra causa ad Kal. Jan. manserit, ut Romæ sis mense Januario. profecto nihil accipiam injuriæ, si tu aderis. amicos consules habemus, nostrum tribunum plebis Furnium. verum tua est opus assiduitate, prudentia, gratia. tempus est necessarium. sed turpe est, me pluribus verbis agere tecum. Cicerones nostri sunt apud Dejotarum; sed, si opus erit, deducentur Rhodum. Tu, si es Romæ; ut soles, diligentissime: si in Epiro; mitte tamen ad nos de tuis aliquem tabellarium; ut & tu, quid nos agamus, & nos, quid tu agas, quidque acturus sis, scire possimus. Ego Bruti rem sic ago, ut suam ipse non ageret. sed jam exhibeo pupillum, neque defendo. sunt enim negotia & lenta, & inania. faciam tamen satis. tibi quidem, cui difficilius est, quam ipsi. sed certe satisfaciam utrique.

19 CICERO ATTICO S.

Obsignaram jam epistolam eam, quam puto te modo perlegisse, scriptam mea manu, in qua omnia continentur, cum subito Appii tabellarius a. d. xi. Kal. Octob. septimo quadragesimo die Roma celeriter (hui tam longe!) mihi tuas litteras reddidit. ex quibus non dubito, quin tu Pompejum exspectaris, dum Arimino rediret, & jam in Epirum profectus sis: magisque vereor, ut scribis, ne in Epiro sollicitus sis non minus, quam nos hic sumus. De Atteliano nomine scripsi ad Philotimum, ne appellaret Messalam. Itineris nostri famam ad te pervenisse lætor,

magis-

magisque lætabor, si reliqua cognoris. Filiolam tuam tibi jam Romæ jucundam esse gaudeo; eamque, quam nunquam vidi, tamen & amo, & amabilem esse certo scio. etiam atque etiam valete, Patron, & tui condiscipuli. Quæ de Tarentinis in militia laboravi, ea tibi grata esse gaudeo. Quod scribis libente te repulsum tulisse eum, qui cum sororis tuæ filii patruo certaret; magni amoris signum. itaque me etiam admonuisti ut gauderem. nam mihi in mentem non venerat. non credo, inquis. ut libet: sed plane gaudeo: quoniam το νεμεσαν interest τȣ φθονειν.

CICERO ATTICO S. 20

Saturnalibus mane se mihi Pindenissæ dediderunt, septimo & quadragesimo die, postquam oppugnare eos cœpimus. qui (malum) isti Pindenissæ? qui sunt? inquies: nomen audivi numquam. quid ego faciam? potui Ciliciam, Ætoliam, aut Macedoniam reddere? hoc jam sic habeto, nec hoc exercitu hic tanta negotia geri potuisse. quæ cognosce 'εν 'επιτομη. sic enim concedis mihi proximis litteris. Ephesum ut venerim, nosti; qui etiam mihi gratulatus es illius diei celebritatem, qua nihil me umquam delectavit magis. inde oppidis, iis, qua ieram, mirabiliter accepti, Laodiceam pridie Kal. Sext. venimus. morati biduum, perillustres fuimus, honorificisque verbis omnis injurias revellimus superiores. quod idem dein Apameæ quinque dies morati, & Synnadis triduum, Philomeli quinque dies, Iconii decem, fecimus. nihil ea jurisdictione æquabilius, nihil lenius, nihil gravius. inde in castra veni a. d. VII. Kal. Septemb. a. d. III. exercitum lustravi apud Iconium. ex his castris, cum graves de Parthis nuntii venissent, perrexi in Ciliciam per Cappadociæ partem eam, quæ Ciliciam attingit, eo consilio, ut Armenius Artavasdes, & ipsi Parthi Cappadocia se excludi putarent. cum dies quinque ad Cybistra [Cappadociæ] castra habuissem, certior sum factus, Parthos ab illo aditu Cappadociæ longe abesse; Ciliciæ magis imminere. itaque confestim iter in Ciliciam feci per Tauri pylas. Tarsum veni a. d.

III. Non. Octob. inde ad Amanum contendi, qui Syriam a Cilicia ima aquarum divortio dividit; qui mons erat hostium plenus sempiternorum. hic a. d. III. Idus Octob. magnum numerum hostium occidimus. castella munitissima, nocturno Pomtini adventu, nostro matutino, cepimus, incendimus. imperatores appellati sumus. castra paucos dies habuimus, ea ipsa, quæ contra Darium habuerat apud Issum Alexander, imperator haud paulo melior, quam aut tu, aut ego. ibi dies quinque morati, direpto & vastato Amano, inde discessimus. scis enim dici quædam πανικὰ, dici item τὰ κενὰ τῦ πολέμυ. rumore adventus nostri, & Cassio, qui Antiochia tenebatur, animus accessit, & Parthis timor injectus est. itaque eos, cedentes ab oppido, Cassius insecutus, rem bene gessit. qua in fuga, magna auctoritate Osaces, dux Parthorum, vulnus accepit, eoque interiit paucis post diebus. erat in Syria nostrum nomen in gratia. Venit interim Bibulus. credo voluit appellatione hac inani nobis esse par. in eodem Amano cœpit laureolam in mustaceo quærere. at ille cohortem primam totam perdidit, centurionemque primipili, nobilem sui generis, Asinium Dentonem, & reliquos cohortis ejusdem, & Sex. Lucilium, T. Gavii Cæpionis, locupletis & splendidi hominis, filium, tribunum militum. sane plagam odiosam acceperat cum re, tum tempore. Nos Pindenissum, quod oppidum munitissimum Eleutherocilicum omnium memoria in armis fuit, (feri homines & acres, & omnibus rebus ad defendendum parati,) cinximus vallo & fossa: aggere maximo, vineis, turre altissima, magna tormentorum copia, multis sagittariis, magno labore, apparatu, multis sauciis nostris, incolumi exercitu, negotium confecimus. Hilara sane Saturnalia. militibus quoque, equis exceptis, reliquam prædam concessimus. mancipia vænibant Saturnalibus tertiis. Cum hæc scribebam, in tribunali res erat ad H-S cxx. hinc exercitum in hiberna agri male pacati deducendum Quinto fratri dabam. ipse me Laodiceam recipiebam. Hæc adhuc, sed ad præterita revertamur. Quod me maxime hor-

taris,

taris, &, quod pluris eſt, quam omnia, in quo laboras, ut etiam Ligurino μωμῳ ſatisfaciam: moriar, ſi quicquam fieri poteſt elegantius. nec jam ego hanc continentiam appello, quæ virtus voluptati reſiſtere videtur. ego in vita mea nulla umquam voluptate tanta ſum adfectus, quanta adficior hac integritate. nec me tam fama, quæ ſumma eſt, quam res ipſa, delectat. quid quæris? fuit tanti: me ipſe non noram: nec ſatis ſciebam, quid in hoc genere facere poſſem: recte πεφυσιωμαι. nihil eſt præclarius. interim hæc λαμπρα. Ariobarzanes opera mea vivit, regnat. 'εν παροδω, conſilio, & auctoritate, & quod inſidiatoribus ejus 'απροσιτον me, non modo 'αδωροδοκητον præbui, regem regnumque ſervavi. interea e Cappadocia ne pilum quidem. [atque etiam ſpero toto anno imperii noſtri teruncium ſumtus in provincia nullum fore.] Brutum abjectum, quantum potui, excitavi: quem non minus amo, quam tu; pæne dixi, quam te. Habes omnia. Nunc publice litteras Romam mittere parabam. uberiores erunt, quam ſi ex Amano miſiſſem. at te Romæ non fore? ſed eſt totum, quod Kal. Mart. futurum eſt. vereor enim, ne, cum de provincia agetur, ſi Cæſar reſiſtet, nos retineamur. his tu ſi adeſſes, nihil timerem. Redeo ad urbana: quæ ego diu ignorans, ex tuis jucundiſſimis litteris a. d. v. Kal. Jan. denique cognovi. eas diligentiſſime Philogenes, libertus tuus, curavit, perlonga & non ſatis tuta via, perferendas. nam quas Lenii pueris ſcribis datas, non acceperam. Jucunde de Cæſare, & quæ ſenatus decrevit, & quæ tu ſperas: quibus ille ſi cedit, ſalvi ſumus. Incendio Plætoriano quod Sejus ambuſtus eſt, minus moleſte fero. Luccejus de Q. Caſſio cur tam vehemens fuerit, & quid actum ſit, aveo ſcire. Ego, cum Laodiceam venero, Quinto, ſororis tuæ filio, togam puram jubeor dare; cui moderabor diligentius. Dejotarus, cujus auxiliis magnis uſus ſum, ad me, ut ſcripſit, cum Ciceronibus Laodiceam venturus erat. Tuas etiam Epiroticas exſpecto litteras; ut habeam rationem non modo negotii, verum etiam otii tui. Nicanor in officio eſt, & a me

liberaliter tractatur: quem, ut puto, Romam cum litteris publicis mittam; ut & diligentius perferantur, & idem ad me certa de te & a te referat. Alexis quod mihi toties salutem ad scribit: est gratum. sed cur non suis litteris idem facit, quod meus ad te Alexis facit? Phæmio quæritur κέρας. Sed hæc hactenus. Cura, ut valeas, & ut sciam, quando cogites Romam. etiam atque etiam vale. Tua, tuosque Thermo & præsens Ephesi diligentissime commendaram, & nunc per litteras: ipsumque intellexi esse perstudiosum tui. Tu velim, quod antea ad te scripsi, de domo Pammeni, des operam, ut, quod tuo meoque beneficio puer habet, cures, ne qua ratione convellatur. utrique nostrum honestum existimo; tum mihi erit pergratum.

21 CICERO ATTICO S.

Te in Epirum salvum venisse, &, ut scribis, ex sententia navigasse, vehementer gaudeo: non esse Romæ meo tempore pernecessario, submoleste fero: hoc me tamen consolor: non spero te istic jucunde hiemare, & libenter requiescere. Cassius, frater Q. Cassii, familiaris tui, prudentiores illas litteras miserat, (de quibus tu ex me requiris, quid sibi voluerint, quam eas, quas postea misit, quibus per se scribit, confectum esse Parthicum bellum. Recesserant illi quidem ab Antiochia ante Bibuli adventum, sed nullo nostro ’ευημερήματι. hodie vero hiemant in Cyrrhestica, maximumque bellum impendet. nam & Orodi, regis Parthorum, filius in provincia nostra est: nec dubitat Dejotarum, (cujus filio pacta est Artavasdis filia, ex quos sciri potest,) quin cum omnibus copiis ipse prima æstate Euphraten transiturus sit. quo autem die Cassii litteræ victrices in senatu recitatæ sunt, id est, Nonis Octobribus, eodem meæ tumultum nuntiantes. Axius noster ait, nostras auctoritatis plenas fuisse; illis negat creditum. Bibuli nondum erant allatæ: quas certo scio plenas timoris fore. Ex iis rebus hoc vereor, ne, cum Pompejus propter metum rerum novarum nusquam dimittatur, Cæsari nul-

nullus honos a ſenatu habeatur; dum hic nodus expediatur, non putet ſenatus, nos, antequam ſucceſſum ſit, oportere decedere, nec in tanto motu rerum tantis provinciis ſingulos legatos præeſſe. Hic, ne quid mihi prorogetur, quod ne interceſſor quidem ſuſtinere poſſit, horreo: atque eo magis, quod tu abes, qui conſilio, gratia, ſtudio multis rebus occurreres. Dices me ipſum mihi ſollicitudinem ſtruere. cogor: & velim ita ſit. ſed omnia metuo. etſi bellum 'ακροπολευτιον habet illa tua epiſtola, quam dediſti nauſeans Buthroto: *tibi, ut video & ſpero, nulla ad decedendum erit mora.* mallem, *ut video:* nihil opus fuit, *ut ſpero.* acceperam autem ſatis celeriter Iconii per publicanorum tabellarios a Lentuli triumpho datas. in his γλυκυπικρον illud confirmas, moram mihi nullam fore: deinde addis, ſi quid ſecus, te ad me [fore] venturum. angunt me dubitationes tuæ: ſimul & vides, quas acceperim litteras. nam quas Hermoni, centurionis Camulæ, [ipſe] ſcribis te dediſſe, non accepi. Lenii pueris te dediſſe, ſæpe ad me ſcripſeras. eas Laodiceæ denique, cum eo veniſſem, III. Id. Febr. Lenius mihi reddidit, datas a. d. X. Kal. Octobres. Lenio tuas commendationes & ſtatim verbis & reliquo tempore re probabo. hæ litteræ cetera vetera habebant, unum hoc novum, de Cybiratis pantheris. multum te amo, quod reſpondiſti M. Octavio, te non putare. ſed poſthac omnia, quæ certa non erunt, pro certo negato. nos enim & noſtra ſponte bene firmi, & mehercule auctoritate tua inflammati vicimus omnes (hoc tu ita reperies) cum abſtinentia, tum juſtitia, facilitate, clementia. Cave putes quicquam homines magis umquam eſſe miratos, quam nullum teruncium, me obtinente provinciam, ſumtus factum eſſe, nec in rempublicam, nec in quemquam meorum, præterquam in L. Tullium legatum. is, ceteroqui abſtinens, ſed Julia lege, tranſitans, ſemel tamen in diem, non, alii ſolebant, omnibus vicis, [præter eum ſemel, nemo accepit] facit ut mihi excipiendus ſit, cum teruncium nego ſumtus factum. præter eum accepit nemo. has a noſtro Q. Titinio ſordes accepimus.

mus. Ego, æſtivis confectis, Quintum fratrem hibernis & Ciliciæ præfeci: Q. Voluſium, tui Tiberii generum, certum hominem, ſed mirifice etiam abſtinentem, miſi in Cyprum, ut ibi pauculos dies eſſet; ne cives Romani pauci, qui illuc negotiantur, jus ſibi dictum negarent: nam evocari ex inſula Cyprios non licet: ipſe in Aſiam profectus ſum Tarſo Nonis Januariis: non mehercule dici poteſt, qua admiratione Ciliciæ civitatum, maximeque Tarſenſium. poſtea vero quam Taurum transgreſſus ſum, mirifica exſpectatio Aſiæ noſtrarum diœceſium, quæ ſex menſibus imperii mei nullas meas acceperat litteras, numquam hoſpitem viderat. illud autem tempus quotannis ante me fuerat in hoc quæſtu. civitates locupletes, ne in hiberna milites reciperent, magnas pecunias dabant: Cyprii talenta Attica cc. qua ex inſula (non ὑπερβολικῶς, ſed veriſſime loquor) numus nullus, me obtinente, erogabitur. Ob hæc beneficia, quibus illi obſtupeſcunt, nullos honores mihi, niſi verborum, decerni ſino: ſtatuas, fana, τέθριππα prohibeo: nec ſum in ulla re alia moleſtus civitatibus; ſed fortaſſe tibi, qui hæc prædicem de me. perfer, ſi me amas. tu enim me hæc facere voluiſti. Iter igitur ita per Aſiam feci, ut etiam fames, qua nihil miſerius eſt, quæ tum erat in hac mea Aſia, (meſſis enim nulla fuerat,) mihi optanda fuerit. quacumque iter feci, nulla vi, nullo judicio, nulla contumelia, auctoritate & cohortatione perfeci, ut & Græci, & cives Romani, qui frumentum compreſſerant, magnum numerum populis pollicerentur. Idibus Februariis, quo die has litteras dedi, forum inſtitueram agere Laodiceæ Cybiraticum & Apamenſe ex Idibus Mart. ibidem Synnadenſe, Pamphylium, (tum Phemio diſpiciam κέρας Aonium,) Iſauricum: ex Idibus Maj. in Ciliciam, ut ibi Junius conſumatur. velim tranquilla a Parthis. Quintilis, ſi erit, ut volumus, in itinere eſt, per provinciam redeuntibus, conſumendus. venimus enim in provinciam, Laodiceam, Sulpicio & Marcello conſulibus, pridie Kal. Sextiles. inde nos oportet decedere a. d. IV. Kal. Sext. Primum

mum contendam a Quinto fratre, ut se præfici patiatur: quod & illo & me invitissimo fiet. sed aliter honeste fieri non potest, præsertim cum virum optimum, Pomtinum, ne nunc quidem retinere possim. rapit enim hominem Postumius Romam, fortasse etiam Postumia. Habes consilia nostra. nunc cognosce de Bruto. Familiares habet Brutus tuus quosdam creditores Salaminiorum ex Cypro, M. Scaptium & P. Matinium; quos mihi majorem in modum commendavit. Matinium non novi. Scaptius ad me in castra venit. pollicitus sum curaturum me, Bruti causa ut ei Salaminii pecuniam solverent. egit gratias. præfecturam petivit. negavi me cuiquam negotianti dare: quod idem tibi ostenderam. Cn. Pompejo petenti probaram institutum meum: quid dicam? Torquato, de M. Lenio tuo, multis aliis. si præfectus vellet esse syngraphæ causa, me curaturum, ut exigeret. gratias egit: discessit. Appius noster turmas aliquot equitum dederat huic Scaptio, per quas Salaminios coerceret; & eundem habuerat præfectum. vexabat Salamonios. ego equites ex Cypro decedere jussi. moleste tulit Scaptius. quid multa? ut ei fidem meam præstarem; cum ad me Salaminii Tarsum venissent, & una Scaptius, imperavi, ut pecuniam solverent. multa de syngrapha, de Scaptii injuriis. negavi me audire. hortatus sum; petivi etiam, pro meis in civitatem beneficiis, ut negotium conficerent: denique dixi me coacturum. homines non modo non recusare, sed etiam hoc dicere, se a me solvere. quod enim prætori dare consuessent, quoniam ego non acceperam, se a me quodam modo dare; atque etiam minus esse aliquanto in Scaptii nomine, quam in vectigali prætorio. collaudavi homines. recte, inquit Scaptius: sed subducamus summam. interim cum ego in edicto tralaticio, centesimas me observaturum, haberem cum anatocismo anniversario; ille ex syngrapha postulabat quaternas. quid ais? inquam. possumne contra meum edictum? at profert senatus consultum Lentulo Philippoque consulibus, UT, QUI CILICIAM OBTINERET, JUS EX ILLA SYNGRAPHA

DICE-

DICERET. cohorrui primo: etnim erat interitus civitatis. reperio duo senatus consulta iisdem consulibus de eadem syngrapha. Salaminii cum Romæ versuram facere vellent, non poterant; quod lex Gabinia vetabat [e syngrapha jus dicere]. tum ii Bruti familiares, freti gratia Bruti, dare volebant quaternis, si sibi senatus consulto caveretur. fit gratia Bruti senatus consultum, UT NE VE SALAMINIIS, NE VE QUI EIS DEDISSET, FRAUDI ESSET. pecuniam numerarunt. at postea venit in mentem fœneratoribus, nihil se juvare illud senatus consultum, quod ex syngrapha jus dici lex Gabinia vetaret. tum fit senatus consultum, UT EA SYNGRAPHA ESSET QUA VI CETERAE. Sed ut eodem; cum hæc disseruissem, seducit me Scaptius; aut se nihil contra dicere: sed eos putare, talenta cc se debere; ea se velle accipere: debere autem eos paullo minus: rogat, ut eos ad cc perducam. optime, inquam. voco illos ad me, remoto Scaptio. quid vos? quantum, inquam debetis? respondent, CVI. refero ad Scaptium. homo clamare. quid opus est? inquam. rationes conferatis. assidunt, subducunt: ad numum convenit. illi se numerare velle, urgere, ut acciperet. Scaptius me rursus seducit: rogat, ut rem sic relinquam. dedi veniam homini impudenter petenti. Græcis quærentibus; ut in fano deponerent, postulantibus, non concessi. clamare omnes qui aderant, nihil impudentius Scaptio, qui centesimis cum anatocismo contentus non esset: alii, nihil stultius. mihi autem impueens magis, quam stultus, videbatur. nam aut bono nomine centesimis contentus erat, aut, non bono, quaternas centesimas sperabat. Habes meam causam: quæ si Bruto non probatur; nescio, cur illum amemus: sed avunculo ejus certe probabitur, præsertim cum senatus consultum modo factum sit, puto, postquam tu es profectus, in creditorum causa, ut centesimæ perpetuo fœnore ducerentur. hoc quid intersit, si tuos digitos novi, certe habes subductum. in quo quidem, ὁδοῦ πάρεργον, Lucceius M. F. queritur apud me per litteras, summum esse periculum, ne culpa sena-

ſenatus, his decretis, res ad tabulas novas perveniat. commemorat, quid olim mali C. Julius fecerit, cum dieculam duxerit: numquam reſpublica plus. Sed ad rem redeo. meditare adverſus Brutum cauſam meam: ſi hæc cauſa eſt, contra quam nihil honeſte dici poteſt; præſertim cum integram rem & cauſam reliquerim. Reliqua ſunt domeſtica. De ʼενδομυχω, probo idem, quod tu, Poſtumiæ F. ille, quoniam Pontidia nugatur. ſed vellem adeſſes. a Quinto fratre his menſibus nihil exſpectaris. nam Taurus propter nives ante menſem Junium tranſiri non poteſt. Thermum, ut rogas, creberrimis litteris fulcio. P. Valerium negat habere quicquam Dejotarus rex, eumque, ait, a ſe ſuſtentari. Cum ſcies, Romæ intercalatum ſit, necne; velim ad me ſcribas certum, quo die myſteria futura ſint. Litteras tuas minus paullo exſpecto, quam ſi Romæ eſſes: ſed tamen exſpecto.

M. TUL.

M. TULLII CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
ATTICUM,
LIBER VI.

ARGUMENTUM.

Qui has M. Tullii epiſtolas in libros diſtribuit, is mihi videtur libri alius initium hinc maxime feciſſe, quod hæ aliis Conſulibus, quam ſuperioris libri ſcriptæ fuerint: nempe L. Æmilio Paullo; C. Claudio Marcello: quem Suetonius Marci Marcelli patruelem facit; Dio, ſobrinum; vel ex aliorum opinione, fratrem. Hic igitur liber certum argumentum nullum habet, quod ad Remp. pertineat. Nam bellum Parthicum, cujus hic mentio fit, in metu potius, quam re ipſa fuit: cum anno ſuperiore, qui ab illo cœpto quartus fuit, finem acceperit. De rebus urbanis, quod odioſa quædam Cicero audiſſe ſcribit, tale fuit. Cæſar cum vereretur, ne ſe iniqui ſui provincia atque exercitu ſpoliarent: ſicque cogeretur, ſi conſul fieri vellet, privatus ac præſens petere: L. Paullum conſulem & C. Curionem tribunum pl. antea ſuis actionibus adverſantes, grandi mercede ſibi conciliavit: quorum opera factum eſt, ut retineret exercitum. Nam cum de illo remittendo referretur, Curio ita eſt aſſenſus, ſi reliqui quoque dimitterent: Pompejum notans ſine dubio. Hoc anno Cicero de provincia deceſſit III. *Kalend. Sext. atque Idib. Oct.*

Oct. Athenis fuit, unde postrema libri hujus epistola data est. Reliqua sunt privata atque domestica: de Tullia Dolabellæ collocanda: & aliis rebus.

CICERO ATTICO S. I

Accepi tuas litteras a. d. quintum Terminalia Laodiceæ, quas legi libentissime, plenissimas amoris, humanitatis, officii, diligentiæ. his igitur respondebo: sic enim postulas: nec ’οικονομιαν meam instituam; sed ordinem conservabo tuum. Recentissimas a Cybistris te meas litteras habere ais, a. d. x. Kal. Octob. datas: & scire vis, tuas ego quas acceperim. omnes fere, quas commemoras, præter eas, quas scribis Lentuli pueris & Equotutico & Brundisio datas. quare non ’οιχεται tua industria, quod vereris, sed præclare ponitur; si quidem id egisti, ut ego delectarer. nam nulla re sum delectatus magis. Quod meam βαθυτητα in Appio tibi, libertatem etiam in Bruto probo; vehementer gaudeo: ac putaram secus. Appius enim ad me ex itinere bis terve ‘υπομεμψιμοιρους litteras miserat, quod quædam a se constituta rescinderem. Ut, si medicus, cum ægrotus alii medico traditus sit, irasci velit ei medico, qui sibi successerit, si, quæ ipse in curando constituerit, mutet ille: sic Appius, cum ’εξ ’αφαιρεσεως provinciam curarit, sanguinem miserit, quidquid potuit detraxerit, mihi tradiderit enectam, πρεσανατρεφομενην eam a me non libenter videt; sed modo succenset, modo gratias agit. nihil enim a me fit cum ulla illius contumelia. tantummodo dissimilitudo meæ rationis offendit hominem. quid enim potest esse tam dissimile, quam illo imperante exhaustam esse sumtibus & jacturis provinciam; nobis eam obtinentibus, numum nullum esse erogatum nec privatim, nec publice? Quid dicam de illius præfectis? comitibus? legatis? etiam de rapinis? de libidinibus? de contumeliis? nunc autem domus mehercule nulla tanto consilio, aut tanta disciplina gubernatur, aut tam modesta est, quam nostra tota provincia. Hæc nonnulli amici Appii ridicule interpretantur: qui me idcirco putent bene audire

dire velle, ut ille male audiat, & recte facere, non meæ laudis, sed illius contumeliæ causa. Sin Appius, ut Bruti litteræ, quas ad te misit, significabant, gratias nobis agit, non moleste fero: sed tamen eo ipse die, quo hæc ante lucem scribebam, cogitabam ejus multa inique constituta & acta tollere. Nunc venio ad Brutum, quem ego omni studio, te auctore, sum complexus: quem etiam amare cœperam: sed, dico, revocavi me, ne te offenderem. noli enim putare, me quicquam maluisse, quam ut mandat is, facere: nec ulla de re plus laborasse. mandatorum autem mihi libellum dedit: iisdemque de rebus tu mecum egeras. omnia sum diligentissime persecutus. Primum, ab Ariobarzane sic contendi, ut talenta, quæ mihi pollicebatur, illi daret. quoad mecum rex fuit, perbono loco res erat: post a Pompeji procuratoribus sexcentis premi cœptus est. Pompejus autem cum ob ceteras causas plus potest unus, quam ceteri omnes, tum quod putatur ad bellum Parthicum esse venturus. ei tamen sic nunc solvitur: tricessimo quoque die talenta Attica XXXIII, & hoc ex tributis: nec id satis efficit in usuram menstruam. sed Cnæus noster clementer id fert: sorte caret: usura: nec ea solida, contentus est. alii neque solvit cuiquam, nec potest solvere. nullum enim ærarium, nullum vectigal habet. Appii instituto tributa imperat. ea vix, in fœnus Pompeji quod satis sit, efficiunt. Amici regis duo tresve perdivites sunt: sed ii suum tam diligenter tenent, quam ego, aut tu. equidem non desino tamen per litteras rogare, suadere, accusare regem. Dejotarus etiam mihi narravit, se ad eum legatos misisse de re Bruti: eos sibi responsum retulisse, illum non habere. & mehercule ego ita judico, nihil illo regno spoliatius, nihil rege egentius. itaque aut tutela cogito me abdicare, aut, ut pro Glabrione Scævola, fœnus & impedium recusare. Ego tamen, quas per te Bruto promiseram præfecturas, M. Scaptio, L. Gavio, qui in regno rem Bruti procurabant, detuli. nec enim in provincia mea negotiabantur. tu autem meministi, nos sic agere, ut, quot

vel-

vellet, præfecturas ſumeret, dum ne negotiatori. itaque duas ei præterea dederam. ſed ii, quibus petierat, de provincia deceſſerant. Nunc cognoſce de Salaminiis: quod video tibi etiam novum accidiſſe, tamquam mihi. numquam enim ex illo audivi, illam pecuniam eſſe ſuam. quin etiam libellum ipſius habeo, in quo eſt, *Salaminii pecuniam debent M. Scaptio & P. Matinio, familiaribus meis.* eos mihi commendat: adſcribit etiam, & quaſi calcar admovet, interceſſiſſe ſe pro iis magnam pecuniam. confeceram, ut ſolverent, centeſimis ſexennii ductis cum renovatione ſingulorum annorum. at Scaptius quaternas poſtulabat. metui, ſi impetraſſet, ne tu ipſe me amare desineres. nam ab edicto meo receſſiſſem, & civitatem, in Catonis & in ipſius Bruti fide locatam, meisque beneficiis ornatam, funditus perdidiſſem. Atque hoc tempore ipſo impingit mihi epiſtolam Scaptius Bruti, rem illam ſuo periculo eſſe: quod nec mihi umquam Brutus dixerat, nec tibi: etiam, ut præfecturam Scaptio deferrem. id vero per te exceperamus, ne negotiatori: quodſi cuiquam, huic tamen non. fuerat enim præfectus Appio; & quidem habuerat turmas equitum, quibus incluſum in curia ſenatum Salamine obſederat, ut fame ſenatores quinque morerentur. itaque ego, quo die tetigi provinciam, cum mihi Cyprii legati Epheſum obviam veniſſent, litteras miſi, ut equites ex inſula ſtatim decederent. His de cauſis credo Scaptium iniquius de me aliquid ad Brutum ſcripſiſſe. ſed tamen hoc ſum animo: ſi Brutus putabit me quaternas centeſimas oportuiſſe decernere, qui in tota provincia ſingulas obſervarem, itaque edixiſſem, idque etiam acerbiſſimis fœneratoribus probaretur; ſi præfecturam negotiatori denegatam queretur, quod ego Torquato noſtro in tuo Lenio, Pompejo ipſi in Sex. Statio negavi, & iis probavi; ſi equites deductos moleſte feret: accipiam equidem dolorem, mihi illum iraſci, ſed multo majorem, non eſſe eum talem, qualem putaſſem. Illud quidem fatebitur Scaptius, me jus dicente, ſibi omnem pecuniam ex edicto meo auferendi poteſtatem

tem fuiſſe. Addo etiam illud, quod vereor, tibi ipſi ut probem: conſiſtere uſura debuit, quæ erat in edicto meo. deponere volebant: impetravi ab Salaminiis, ut ſilerent. veniam illi quidem mihi dederunt; ſed quid iis fiet, ſi huc Paullus venerit? ſed totum hoc Bruto dedi, qui de me ad te humaniſſimas litteras ſcripſit: ad me autem, etiam cum rogat aliquid, contumaciter, arroganter, 'ακοινωνητως ſolet ſcribere. tu autem velim ad eum ſcribas de his rebus, ut ſciam, quo modo hoc accipiat. facies enim me certiorem. atque hoc ſuperioribus litteris ad te diligenter perſcripſeram: ſed plane te intelligere volui, mihi non excidiſſe illud, quod tu ad me quibusdam litteris ſcripſiſſes; ſi nihil aliud de hac provincia, niſi illius benivolentiam, deportaſſem, mihi id ſatis eſſe. ſit ſane; quoniam ita tu vis: ſed tamen cum eo credo, quod ſine peccato meo fiat. Igitur meo decreto ſoluta res Scaptio ſtatim. Quam decretum ſit, tu judicabis; ne ad Catonem quidem provocabo. ſed noli me putare 'εγκελευσματα illa tua abjeciſſe, quæ mihi in viſceribus hærent. flens mihi meam famam commendaſti. quæ epiſtola tua eſt, in qua mentionem non facias? itaque iraſcatur, qui volet: patiar. το γαρ ευ' μετ' 'εμϋ, præſertim cum ſex libris, tamquam prædibus, me ipſum obſtrinxerim, quos tibi tam valde probari gaudeo; e quibus unum 'ιϛορικον requiris de Cn. Flavio Cn. F. ille vero ante decemviros non fuit: quippe qui ædilis curulis fuerit: qui magiſtratus multis annis poſt decemviros inſtitutus eſt. quid ergo profecit, quod protulit faſtos? occultatam putant quodam tempore iſtam tabulam, ut dies agendi peterentur a paucis. nec vero pauci ſunt auctores, Cn Flavium ſcribam faſtos protuliſſe, actionesque compoſuiſſe: ne me hoc, vel potius Africanum, (is enim loquitur,) commentum putes. 'Ουκ 'ελαθε σε illud de geſtu hiſtrionis; tu ſceleſte ſuſpicaris, ego 'αφελως ſcripſi. De me imperatore ſcribis te ex Philotimi litteris cognoſſe. ſed credo te, jam in Epiro cum eſſes, binas meas de omnibus rebus accepiſſe, unas a Pindeniſſo capto, alteras a Laodicea, utrasque tuis pueris datas. quibus

de

de rebus, propter caſum navigandi, per binos tabellarios miſi Romam litteras publice. De Tullia mea tibi aſſentior; ſcripſique ad eam, & ad Terentiam, mihi placere. tu enim ad me jam ante ſcripſeras, *ac vellem te in tuum veterem gregem retuliſſes.* correcta vero epiſtola Memmiana, nihil negotii fuit. multo enim malo hunc a Pontidia, quam illum a Servilia. quare adjunges Auſium noſtrum, hominem ſemper amantem mei; nunc, credo, eo magis, quod habet etiam fratris Appii amorem erga me cum reliqua hereditate creviſſe; qui declaravit, quanti me faceret, cum ſæpe, tum in Burſa. næ tu me ſollicitudine magna liberaris. Furnii exceptio mihi non placet. nec enim ego ullum aliud tempus timeo, niſi quod ille ſolum excipit. ſed ſcriberem ad te de hoc plura, ſi Romæ eſſes. In Pompejo te ſpem omnem otii ponere non miror: ita res eſt; removendumque cenſeo illud *diſſimulantem.* Sed enim, 'οικονομια ſi perturbatior eſt, tibi aſſignato: te enim ſequor σχεδιαζοντα. Cicerones pueri amant inter ſe, diſcunt, exercentur: ſed alter, uti dixit Iſocrates in Ephoro & Theopompo, frenis eget, alter calcaribus. Quinto togam puram Liberalibus cogitabam dare. mandavit enim pater. ea ſic obſervabo, quaſi intercalatum non ſit. Dionyſius mihi quidem in amoribus eſt. pueri autem ajunt, eum furenter iraſci. ſed homo non doctior, nec ſanctior fieri poteſt, nec tui meique amantior. Thermum, Silium vere audis laudari. valde ſe honeſte gerunt. adde M. Nonium, Bibulum; me, ſi voles. jam Scrofa, vellem, haberet, ubi poſſet. enim lautum negotium. ceteri infirmant πολιτευμα Catonis. Hortenſio quod cauſam meam commendas, valde gratum. De Amiano, ſpei nihil putat eſſe Dionyſius. Terentii nullum veſtigium agnovi. Mœragenes certe periit. feci iter per ejus poſſeſſionem, in qua animal reliquum nullum eſt. hæc non noram tum, cum cum Democrito tuo locutus ſum. Rhoſiaca vaſa mandavi. Sed heus tu, quid cogitas? in felicatis lancibus & ſplendidiſſimis caniſtris, oluſculis nos ſoles paſcere; quid te in vaſis fictilibus appoſiturum putem? Κερας Phemio mandatum

tum eſt: reperietur; modo aliquid illo dignum canat. Parthicum bellum impendet. Caſſius ineptas litteras miſit. necdum Bibuli erant allatæ: quibus recitatis, puto fore, ut aliquando commveatur ſenatus. equidem ſum, in magna animi perturbatione. ſi, ut opto, non prorogatur noſtrum negotium; habeo Junium & Quintilem in metu. eſto; duo quidem menſes ſuſtinebit Bibulus. quid illo fiet, quem reliquero, præſertim ſi fratrem? quid me autem, ſi non tam cito decedo? magna turba eſt. mihi tamen cum Dejotaro convenit, ut ille in meis caſtris eſſet cum ſuis copiis omnibus. habet autem cohortes quadringenarias noſtra armatura xxx; equitum CIↃ CIↃ. erit ad ſuſtentandum, quoad Pompejus veniat; qui litteris, quas ad me mittit, ſignificat, ſuum negotium illud fore. hiemant in noſtra provincia Parthi. exſpectatur ipſe Orodes. quid quæris? aliquantum eſt negotii. De Bibuli edicto, nihil novi, præter illam exceptionem, de qua tu ad me ſcripſeras, *nimis gravi præjudicio in ordinem noſtrum.* ego tamen habeo ’ισοδυναμȣσαν, ſed tectiorem, ex Q. Mucii P. F. edicto Aſiatico, *extra quam ſi ita negotium geſtum eſt, ut eo ſtari non oporteat, ex fide bona:* multaque ſum ſecutus Scævolæ; in iis illud, in quo ſibi libertatem cenſent Græci datam, ut Græci inter ſe diſceptent ſuis legibus. Breve autem edictum eſt propter hanc meam διαιρεσιν, quod duobus generibus edicendum putavi: quorum unum eſt provinciale, in quo eſt de rationibus civitatum, de ære alieno, de uſura, de ſyngraphis; in eodem omnia de publicanis: alterum, quod ſine edicto ſatis commode tranſigi non poteſt, de hereditatum poſſeſſionibus, de bonis poſſidendis, magiſtris faciendis, vendendis; quæ ex edicto & poſtulari & fieri ſolent. tertium, de reliquo jure dicundo, ’αγραφον reliqui. dixi me de eo genere mea decreta ad edicta urbana accommodaturum: itaque curo, & ſatisfacio adhuc omnibus. Græci vero exultant, quod peregrinis judicibus utuntur. nugatoribus quidem, inquies. quid refert? tamen ſe ’αυτονομιαν adeptos putant. veſtri enim, credo, graves habent, Turpionem ſutorium, & Vettium mancipem.

de

De publicanis quid agam, videris quærere. habeo in deliciis, obſequor, verbis laudo, orno; efficio, ne cui moleſti ſint. το παραδοξοτατον, uſuras eorum, quas pactionibus adſcripſerant, ſervavit etiam Servilius. ego ſic. diem Statuo ſatis laxam; quam ante ſi ſolverint, dico, me centeſimas ducturum: ſi non ſolverint, ex pactione. itaque & Græci ſolvunt tolerabili fœnore; & publicanis res eſt gratiſſima. ſic illa jam habent, pleno modio, verborum honorem, invitationem crebram. quid plura? ſunt omnes ita mihi familiares, ut ſe quisque maxime putet. ſed tamen μηδεν 'αυτοις. ſcis reliqua. De ſtatua Africani, (ω πραγματων 'ασυγκλωςων! ſed me ipſum delectavit in tuis litteris,) ain' tu? Scipio hic Metellus proavum ſuum neſcit cenſorem non fuiſſe? atqui nihil habuit aliud inſcriptum, niſi Cos. ea ſtatua, quæ ad Opis per te poſita in excelſo eſt. in illa item, quæ eſt ad Πολυδευκους, hercule inſcriptum eſt, Cos. quam eſſe ejusdem, ſtatus, amictus, anulus, imago ipſa declarat. at mehercule ego cum in turma inauratarum equeſtrium, quas hic in Capitolio poſuit, animadvertiſſem in Serapionis ſubſcriptione Africani cognomen, erratum fabrile putavi, nunc video Metelli. O! 'ανιςορησιαν turpem! Nam illud de Flavio & faſtis, ſi ſecus eſt, commune erratum eſt; & tu belle 'ηπορησας, & nos publicam prope opinionem ſecuti ſumus, ut multa apud Græcos. quis enim non dixit, 'Ευπολιν, τον της 'αρχαιας, ab Alcibiade, navigante in Siliciam, dejectum eſſe in mare? redarguit Eratoſthenes. adfert enim, quas ille poſt id tempus fabulas docuerit. num idcirco Duris Samius, homo in hiſtoria diligens, quod cum multis erravit, irridetur? Quis Zaleucum leges Locris ſcripſiſſe non dixit? num igitur jacet Theophraſtus, ſi id a Timæo, tuo familiari, reprehenſum eſt? Sed neſcire, proavum ſuum cenſorem non fuiſſe, turpe eſt; præſertim cum poſt eum conſulem, nemo Cornelius, illo vivo, cenſor fuerit. Quod de Philotimo, & de ſolutione H-S xx DC ſcribis; Philotimum circiter Kalend. Januar. in Cherſoneſum audio veniſſe: ac mihi ab eo nihil adhuc. reliqua mea Ca-

millus scribit se accepisse; ea quæ sint, nescio, & aveo scire. verum hæc posterius & coram fortasse commodius. Illud me, Attice, in extrema fere parte epistolæ commovit: scribis enim sic, τι λοιπον? deinde me obsecras amantissime, ne obliviscar vigilare, & ut animadvertam, quæ fiant. num quid de quo inaudisti? etsi nihil ejusmodi est. πολλα γε και δει. nec enim me fefellisset, nec fallet. sed ista admonitio tua tam accurata, nescio quid mihi significare visa est. De M. Octavio, iterum jam tibi rescribo, te illi probe respondisse. paullo vellem fidentius. Nam Cœlius libertum ad me misit, & litteras accurate scriptas: sed de pantheris fœde, ac civitatibus. rescripsi, alterum me moleste ferre, si ego in tenebris laterem, nec audiretur Romæ, nullum in mea provincia nummum, nisi in æs alienum, erogari; docuique, nec mihi conciliare pecuniam licere, nec illi capere: monuique eum, quem plane diligo, ut, cum alios accusasset, cautius viveret. illud autem alterum, alienum esse existimatione mea, Cibyratas imperio meo publice venari. Lepta tua epistola gaudio exultat. etenim scripta belle est, meque apud eum magna in gratia posuit. Filiola tua gratum mihi fecit, quod tibi diligenter mandavit, ut mihi salutem ad scriberes: gratum etiam Pilia: sed illa officiosius, quod mihi, quem numquam vidit. igitur tu quoque salutem utrique adscribito. Litterarum datarum prid. Kal. Januar. suavem habuit recordationem clarissimi jurisjurandi: quod ego non eram oblitus. magnus enim prætextatus illo die fui. Habes ad omnia, non, ut postulasti, χρυσεα χαλκειων, sed paria paribus respondimus. Ecce autem alia pusilla epistola; quam non relinquam 'ανατιφωνητον. Bene mehercule potuit Lucceius Tusculanum; nisi forte: solet enim cum suo tibicine: & velim scire, quis sit status ejus. Lentulum quidem nostrum, præ ære, Tusculanum proscripsisse audio. cupio hos expeditos videre: cupio etiam Sextium; adde, si vis, Cœlium; quibus omnibus est, 'αιδεσθεν μεν 'ανηνασθαι, δεισαν δ' 'υποδεχθαι. De Memmio restituendo ut Curio cogitet, te audisse puto. De Egnatii Sidicini

cini nomine, nec nulla, nec magna ſpe ſumus. Pinarium, quem mihi commendas, diligentiſſime Dejotarus curat, graviter ægrum. Reſpondi etiam minori. Tu, velim, dum ero Laodiceæ, id eſt, ad Idus Maj. quam ſæpiſſime mecum per litteras colloquare: & cum Athenas veneris, (jam enim ſciemus de rebus urbanis, de provinciis, quæ omnia in menſem Martium ſunt collata,) utique ad me tabellarios mittas. Sed heus tu, jamne vos a Cæſare, per Herodem, talenta Attica L extorſiſtis? in quo, ut audio, magnum odium Pompeji ſuſcepiſtis. putat enim, ſuos numos vos comediſſe; Cæſarem in Nemorenſi ædificando diligentiorem fore. hoc ego ex P. Vedio, magno nebulone, ſed Pompeji tamen familiari, audivi. Hic Vedius venit mihi obviam cum duobus eſſedis, & rheda equis juncta, & lectica, & familia magna: pro qua, ſi Curio legem pertulerit, H-S centena pendat neceſſe eſt. erat præterea cynocephalus in eſſedo: nec deerant onagri. numquam vidi hominem nequiorem. ſed extremum audi. Diverſatus eſt Laodiceæ apud Pompejum Vindullum: ibi ſua depoſuit, cum ad me profectus eſt. moritur interim Vindullus: quæ res ad Magnum Pompejum pertinere putabatur. C. Vennonius domum Vindulli venit: cum omnia obſignaret, in Vedianas res incidit. in his inventæ ſunt quinque planguneulæ matronarum, in quibus una ſororis amici tui, hominis Bruti, qui hoc utatur; & illius Lepidi, qui hæc tam negligenter ferat. hæc te volui παριστορῆσαι. ſumus enim ambo belle curioſi. Unum etiam velim cogites. audio Appium προπύλαιον Eleuſine facere. num inepti fuerimus, ſi nos quoque Academiæ fecerimus? puto, inquies. ergo id ipſum ſcribes ad me. equidem valde ipſas Athenas amo. volo eſſe aliquod monumentum. odi falſas inſcriptiones ſtatuarum alienarum. ſed ut tibi placebit: faciesque me, in quem diem Romana incidant myſteria, certiorem, & quo modo hiemaris. Cura ut valeas. Poſt Leuctricam pugnam die ſeptingenteſimo ſexageſimo quinto.

2 CICERO ATTICO S.

Cum Philogenes, libertus tuus, Laodiceam ad me, ſalutandi cauſa, veniſſet, & ſe ſtatim ad te navigaturum eſſe diceret; has ei litteras dedi: quibus ad eas reſcripſi, quas acceperam a Bruti tabellario. Et reſpondebo primum poſtremæ tuæ paginæ; quæ mihi magnæ moleſtiæ fuit; quod ad te ſcriptum eſt a Cincio de Statii ſermone: in quo hoc moleſtiſſimum eſt, Statium dicere, a me quoque id conſilium probari. probari autem? de iſto hactenus. dixerim me vel plurima vincla tecum ſummæ conjunctionis optare: etſi ſunt amoris arctiſſima: tantum abeſt, ut ego ex eo, quo aſtricti ſumus, laxari aliquid velim. illum autem multa de iſtis rebus aſperius ſolere loqui, ſæpe ſum expertus, ſæpe etiam lenivi iratum. id ſcire te arbitror. in hac autem peregrinatione, militiave noſtra ſæpe incenſum ira vidi, ſæpe placatum. quid ad Statium ſcripſerit, neſcio. quidquid acturus de tali re fuit, ſcribendum tamen ad libertum non fuit. mihi autem erit maximæ curæ, ne quid fiat ſecus, quam volumus, quamque oportet. nec ſatis eſt in ejusmodi re, ſe quemque præſtare: maximæ partes iſtius officii ſunt pueri Ciceronis, ſive jam adoleſcentis: quod quidem illum ſoleo hortari. ac mihi videtur matrem valde, ut debet, amare, teque mirifice. ſed eſt magnum illud quidem, verumtamen multiplex pueri ingenium: quo ego regendo habeo negotii ſatis. Quoniam reſpondi poſtremæ tuæ paginæ prima mea; nunc ad primam revertar tuam. Peloponneſias civitates omnes maritimas eſſe, hominis non nequam, ſed etiam tuo judicio probati, Dicæarchi tabulis credidi. is multis nominibus in Trophoniana Chæronis narratione Græcos in eo reprehendit, quod mare tam ſecuti ſunt: nec ullum in Peloponneſo locum excipit. cum mihi auctor placeret, (etenim erat ἱστορικώτατος, & vixerat in Peloponneſo,) admirabar tamen; &, vix accredens, communicavi cum Dionyſio. atque is primo eſt commotus: deinde, quod tum de iſto Dicæarcho non minus bene exiſtimabat, quam tu de C. Veſto-

rio,

rio, ego de M. Cluvio, non dubitabat, quin ei crederemus. Arcadiæ cenſebat eſſe Lepreon quoddam maritimum; Tenea autem, & Aliphera, & Tritia νεοκτιςα ei videbantur; idque τω των νεων καταλογω confirmabat, ubi mentio non fit iſtorum. atque iſtum ego locum totidem verbis a Dicæarcho transtuli. Phliaſios autem dici ſciebam: & ita, fac, ut habeas: nos quidem ſic habemus. ſed primo me ʽαναλογια deceperat, Φλιȣς, ʼΟπȣς, Σιπȣς. quod ʼΟπȣντιοι, Σιπȣντιοι. ſed hoc continuo correximus. Lætari te noſtra moderatione & continentia video. tum id magis faceres, ſi adeſſes, atque hoc foro, quod egi ex Idibus Febr. Laodiceæ ad Kalend. Maj. omnium diœceſium, præter Ciliciæ. mirabilia quædam effecimus: ita multæ civitates omni ære alieno liberatæ, multæ valde levatæ ſunt: omnes, ſuis legibus & judiciis uſæ, ʼαυτονομιαν adeptæ, revixerunt. His ego duobus generibus facultatem ad ſe ære alieno liberandas aut levandas dedi; uno, quod omnino nullus in imperio meo ſumtus factus eſt, (nullum cum dico, non loquor ʽυπερβολικως,) nullus, inquam, ne teruncius quidem. hac autem re, incredibile eſt, quantum civitates emerſerint. Acceſſit altera. Mira erant in civitatibus ipſorum furta Græcornm, quæ magiſtratus ſui fecerant. quæſivi ipſe de iis, qui annis decem proximis magiſtratum geſſerant. aperte fatebantur. itaque, ſine ulla ignominia, ſuis humeris pecunias populis retulerunt. populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipſo luſtro nihil ſolverant, etiam ſuperioris luſtri reddiderunt. itaque publicanis in oculis ſumus. gratis, inquis, viris. ſenſimus. Jam cetera jurisdictio nec imperita, & clemens cum admirabili facilitate. aditus autem ad me minime provinciales. nihil per cubicularium. ante lucem inambulabam domi, ut olim candidatus. grata hæc & magna, mihique nondum laborioſa ex illa vetere militia. Nonis Maj. in Ciliciam cogitabam: ibi cum Junium menſem conſumſiſſem, atque utinam in pace! (magnum enim bellum impendet a Parthis) Quintilem in reditu ponere. annuæ enim mihi operæ a. d. III. Kalend. Sext. emerentur.

tur. magna autem in ſpe ſum, mihi nihil temporis prorogatum iri. Habebam acta urbana usque ad Nonas Martias; e quibus intelligebam, Curionis noſtri conſtantia omnia potius actum iri, quam de provinciis. ergo, ut ſpero, propediem te videbo. Venio ad Brutum tuum, immo noſtrum: ſic enim mavis. Equidem omnia feci, quæ potui aut in mea provincia perficere, aut in regno experiri. omni igitur modo egi cum rege, & ago quotidie, per litteras ſcilicet. ipſum enim triduum quatriduumve mecum habui turbulentis in rebus, quibus eum liberavi. ſed & tum præſens, & poſtea creberrimis non deſtiti rogare & petere mea cauſa; ſuadere hortari ſua. multum profeci, ſed quantum, non plane, quia longe abſum, ſcio. Salaminios autem (hos enim poteram coërcere) adduxi, ut totum nomen Scaptio vellent ſolvere; ſed centeſimis ductis a proxima quidem ſyngrapha, nec perpetuis, ſed renovatis quotannis. numerabantur numi: noluit Scaptius. tu n' qui ais, Brutum cupere aliquid perdere? quaternas habebat in ſyngrapha. fieri non poterat: nec, ſi poſſet, ego pati poſſem. audio omnino Scaptium pœnitere. nam quod ſenatus conſultum eſſe dicebat, ut jus ex ſyngrapha diceretur; eo conſilio factum eſt, quod pecuniam Salaminii contra legem Gabiniam ſumſerant. vetabat autem Auli lex, jus dici de ita ſumta pecunia. decrevit igitur ſenatus, ut jus diceretur iſta ſyngrapha. nunc iſta habet juris idem, quod ceteræ, nihil præcipui. Hæc a me ordine facta, puto me Bruto probaturum; tibi, neſcio; Catoni certe probabo. ſed jam ad te ipſum revertor. Ain' tandem Attice, laudator integritatis & elegantiæ. *auſus es hoc ex ore tuo?* inquit Ennius: ut equites Scaptio & pecuniam cogendam darem, me rogare? an tu, ſi mecum eſſes, qui ſcribis morderi te interdum, quod non ſimul ſis, paterere me id facere, ſi vellem? non amplius, inquis, quinquaginta. Cum Spartaco minus multi primo fuerunt. quid tandem iſti mali in tam tenera inſula non feciſſent? non feciſſent autem? immo quid ante adventum meum non fecerunt? incluſum in curia ſenatum habuerunt Salaminium

minium ita multos dies, ut interierint nonnulli fame. erat enim præfectus Appii Scaptius, & habebat turmas ab Appio. id me igitur tu, cujus mehercule os mihi ante oculos ſolet verſari, cum de aliquo officio ac laude cogito, tu me, inquam, rogas, præfectus ut Scaptius ſit? alias hoc ſtatueramus, ut negotiatorem neminem: idque Bruto probaveramus. habeat is turmas? cur potius, quam cohortes? ſumtu jam nepos evadit Scaptius. Volunt, inquis, principes. ſcio. nam ad me Epheſum usque venerunt, flentesque equitum ſcelera, & miſerias ſuas detulerunt. itaque ſtatim dedi litteras, ut Cypro equites ante certam diem decederent: ob eamque cauſam, tum ob ceteras, Salaminii nos in cœlum decretis ſuis ſuſtulerunt. ſed jam quid opus equitatu? ſolvunt enim Salaminii. niſi forte id volumus armis efficere, ut fœnus quaternis centeſimus ducant. & ego audebo legere umquam, aut attingere eos libros, quos tu dilaudas, ſi tale quid fecero? nimis, nimis, inquam, in iſto Brutum amaſti, dulciſſime Attice: nos, vereor, ne parum. atque que hæc, ſcripſi ego ad Brutum, ſcripſiſſe te ad me. cognoſce nunc cetera. Pro Appio nos hic omnia faciemus; honeſte tamen, ſed plane libenter: nec enim ipſum odimus: & Brutum amamus: & Pompejus mirifice a me contendit; quem mehercule plus plusque in dies diligo. C. Cœlium quæſtorem huc venire audiſti. neſcio, quid ſit: ſed. Pammenia illa mihi non placent. Ego me ſpero Athenis fore menſe Septembri. tuorum itinerum tempora ſcire ſane velim. εὐήθειαν Sempronii Rufi cognovi ex epiſtola tua Corcyræa. quid quæris? invideo potentiæ Veſtorii. Cupiebam etiam nunc plura garrire; ſed lucet: urget turba: feſtinat Philogenes. Valebis igitur, & valere Piliam & Cæciliam noſtram jubebis litteris: ſalvebis a meo Cicerone.

CICERO ATTICO S. 3

Etſi nil ſane habebam novi, quod poſt accidiſſet, quam dediſſem ad te Philogeni, liberto tuo, litteras: tamen cum Philotimum Romam remitterem; ſcriben-

ſcribendum aliquid ad te fuit. Ac primum illud, quod me maxime angebat, (non quo me aliquid juvare poſſes: quippe res enim eſt in manibus: tu autem abes longe gentium:

Πολλα δ' 'εν μεταιχμιω

Νοτος κυλινδει κυκατ' 'ευξεινς 'αλος) obrepſit dies, ut vides, (mihi enim a. d. III. Kal. Sext. de provincia decedendum eſt,) nec ſucceditur. quem relinquam, qui provinciæ præſit? Ratio quidem & opinio hominum poſtulat fratrem: primum, quod videtur eſſe honos: nemo igitur potior: deinde, quod ſolum habeo prætorium. Pomtinus enim ex pacto & conventu (nam ea lege exierat) jam a me diſceſſerat. Quæſtorem nemo dignum putat. etenim eſt levis, libitinoſus, ſagax. De fratre autem primum illud eſt: perſuaderi ei non poſſe arbitror. odit enim provinciam, & hercule nihil odioſius, nihil moleſtius. deinde, ut mihi nolit negare; quidnam mei ſit officii? cum bellum eſſe in Syria magnum putetur, ut videatur in hanc provinciam erupturum; hic præſidii nihil ſit; ſumtus annuus decretus ſit; videaturne aut pietatis eſſe meæ, fratrem relinquere; aut diligentiæ, nugarum aliquid relinquere? magna igitur, ut vides, ſollicitudine afficior, magna inopia conſilii. quid quæris? toto negotio nobis opus non fuit. quanto tua provincia melior? decedes, cum voles; niſi forte jam deceſſiſti: quem videtur, præficies Theſprotiæ & Chaoniæ. nec tamen ego Quintum conveneram, ut jam, ſi id placeret, ſcirem, poſſetne ab eo impetrari: nec tamen, ſi poſſet, quod vellem, habebam. Hoc eſt igitur ejusmodi. reliqua plena adhuc & laudis & gratiæ, digna iis libris, quos tu laudas. conſervatæ civitates; cumulate publicanis ſatisfactum: offenſus contumelia nemo; decreto juſto & ſevero perpauci; nec tamen quisquam, ut queri audeat. res geſtæ dignæ triumpho: de quo ipſo nihil cupide agemus; ſine tuo quidem conſilio certe nihil. Clauſula eſt difficilis in tradenda provincia. ſed hæc Deus aliquis gubernabit. De urbanis rebus ſcilicet plura tu ſcis; ſæpius & certiora

tiora audis. equidem doleo, non me tuis litteris certiorem fieri. huc enim odioſa afferebantur de Curione, de Paullo: non quo ullum periculum videam ſtante Pompejo, vel etiam ſedente; valeat modo: ſed mehercule Curionis & Paulli, meorum familiarium, vicem doleo. formam igitur mihi totius reipublicæ, ſi jam es Romæ, aut cum eris, velim mittas, quæ mihi obviam veniat, ex qua me fingere poſſim, & præmeditari, quo animo accedam ad urbem. eſt enim quiddam, advenientem non eſſe peregrinum atque hoſpitem. Et, quod pæne præterii, Bruti tui cauſa, ut ſæpe ad te ſcripſi, feci omnia. Cyprii numerabant. ſed Scaptius centeſimis, renovato in ſingulos annos fœnore, contentus non fuit. Ariobarzanes non in Pompejum prolixior per ipſum, quam per me in Brutum: quem tamen ego præſtare non poteram. erat enim rex perpauper; aberamque ab eo ita longe, ut nihil poſſem, niſi litteris; quibus pugnare non dediſti. ſumma hæc eſt. pro ratione pecuniæ liberalius eſt Brutus tractatus, quam Pompejus. Bruto curata hoc anno talenta circiter c. Pompejo in ſex menſibus promiſſa cc. jam in Appii negotio quantum tribuerim Bruto, dici vix poteſt. quid eſt igitur, quod laborem? Amicos habet meras nugas, Matinium, Scaptium; qui, quia non habuit a me turmas equitum, quibus Cyprum vexaret, ut ante me fecerat, fortaſſe ſuccenſet; aut quia præfectus non eſt, quod ego nemini tribui negotiatori; non C. Vennonio, meo familiari; non tuo M. Lenio; & quod tibi Romæ oſtenderam me ſervaturum, in eo perſeveravi. ſed quid poterit queri is, qui, auferre pecuniam cum poſſet, noluit? Scaptio, qui in Cappadocia fuit, puto eſſe ſatisfactum. is a me tribunatum cum accepiſſet, quem ego ex Bruti litteris ei detuliſſem, poſtea ſcripſit ad me, ſe uti nolle eo tribunatu. Gavius eſt quidam; cui cum præfecturam detuliſſem Bruti rogatu, multa & dixit & fecit cum quadam mea contumelia P. Clodii canis. is me nec proficiſcentem Apameam proſecutus eſt; nec cum poſtea in caſtra veniſſet, atque inde diſcederet, num-

quid

quid vellem, rogavit; & fuit aperte mihi, nescio quare, non amicus. hunc ego si in præfectis habuissem, quem tu me hominem putares? qui, ut scis, potentissimorum hominum contumaciam numquam tulerim, ferrem hujus adseclæ? esi hoc plus est, quam ferre, tribuere etiam beneficii aliquid & honoris. is igitur Gavius, cum Apameæ me nuper vidisset Romam proficiscens, me ita appellavit: (Culleolum vix auderem:) unde, inquit, me jubes petere cibaria præfecti? respondi lenius, quam putabant oportuisse, qui aderant; me non instituisse iis dare cibaria, quorum opera non essem usus. abiit iratus. hujus nebulonis obiratione si Brutus moveri potest, licebit eum solus ames; me æmulum non habebis. sed illum eum futurum esse puto, qui esse debet. tibi tamen causam notam esse volui: & ad ipsum hæc perscripsi diligentissime. omnino (soli enim sumus) nullas umquam ad me litteras misit Brutus, ne proxime quidem de Appio, in quibus non inesset arrogans, ἀκοινώνητον aliquid. tibi autem valde solet in ore esse,

Granius autem
Non contemnere se, & reges odisse superbos:

in quo tamen ille mihi risum magis, quam stomachum, movere solet: sed plane parum cogitat, quid scribat, aut ad quem. Q. Cicero puer legit, ut opinor, & certe, epistolam inscriptam patri suo. solet enim aperire, idque de meo consilio; si quid forte sit, quod opus sit sciri. in ea autem epistola erat illud idem de sorore, quod ad me. mirifice conturbatum vidi puerum. lacrymans mecum est questus. quid quæris? miram in eo pietatem, suavitatem, humanitatemque perspexi: quo majorem spem habeo, nihil fore aliter, ac deceat. id te igitur scire volui. Ne illud quidem prætermittam: Hortensius, filius, fuit Laodiceæ, gladiatoribus, flagitiose & turpiter. hunc ego patris causa vocavi ad cenam, quo die venit; & ejusdem patris causa nihil amplius. is mihi dixit, se Athenis me exspectaturum, ut mecum decederet. recte, inquam: quid enim dicerem? omnino puto

nihil

nihil esse, quod dixit, nolo quidem; ne offendam patrem, quem mehercule multum diligo. sin fuerit meus comes, moderabor ita, ne quid eum offendam, quem minime volo. Hæc sunt; etiam illud. Orationem Q. Celeris mihi velim mittas contra M. Servilium. litteras mitte quamprimum: si nihil; nihil fieri, vel per tuum tabellarium. Piliæ & filiæ salutem. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S. 4

Tarsum venimus Nonis Juniis. ibi me multa moverunt: magnum in Syria bellum; magna in Cilicia latrocinia; mihi difficilis ratio administrandi, quod paucos dies habebam reliquos annui muneris: illud autem difficillimum; relinquendus erat ex senatus consulto qui præesset. nihil minus probari poterat, quam quæstor Mescinius. nam de Cœlio nihil audiebamus. rectissimum videbatur, fratrem cum imperio relinquere: in quo multa molesta, discessus noster, belli periculum, militum improbitas, sexcenta præterea. o rem totam odiosam! sed hæc fortuna viderit: quoniam consilio non multum uti licet. Tu, quando Romam salvus, ut spero, venisti, videbis, ut soles, omnia, quæ intelliges nostra interesse, in primis de Tullia mea: cujus de conditione quid mihi placeret, scripsi ad Terentiam, cum tu in Græcia esses: deinde de honore nostro. quod enim tu abfuisti, vereor ut satis diligenter actum in senatu sit de litteris meis. Illud præterea μυστικωτερον ad te scribam: tu sagacius odorabere: της δαμαρτος μου ὁ ἀπελευθερος (ὀισθα ὁν λεγω) ἐδοξε μοι πρωην, ἐξ ὡν ἀλογιζομενος παρεφθεγγετο, πεφυρακεναι τας ψηφους ἐκ της ὠνης των ὑπαρχοντων του Κροτωνιατου τυραννοκτονου. δεδοικα δη, μητι νοησης. ὁεις δηπου τουτο δη περισκεψαμενος, τα λοιπα ἐξασφαλισαι. non queo tantum, quantum vereor, scribere. Tu autem fac, ut mihi tuæ litteræ volent obviæ. Hæc festinans scripsi in itinere atque agmine. Piliæ & puellæ Cæciliæ bellissimæ salutem dices.

5 CICERO ATTICO S.

Nunc quidem profecto Romæ es: quo te, si ita est, salvum venisse gaudeo: unde quidem quamdiu abfuisti, magis a me abesse videbare, quam si domi esses. minus enim mihi meæ notæ res erant, minus etiam publicæ. quare velim, etsi, ut spero, te hæc legente aliquantum viæ processero, tamen obvias mihi litteras quam argutissimas de omnibus rebus crebro mittas, in primis de quo scripsi ad te antea: της ξυναορȣ της 'εμης ʽȣξελευθερος, 'εδοξε μοι θαμα βατταριζων, και 'αλυων τοις ξυλλογοις, και ταις λεσχαις ʽυπο τι πεφυρακεναι τας ψηφȣς 'εν τοις ʽυπαρχȣσι τοις τȣ Κροτωνιατȣ. hoc tu indaga, ut soles; ast hoc magis. 'εξ 'αστεως ʽεπταλοφȣ τειχων παρεδωκεν μνων κδ. μη 'οφειληματων Καμιλλω. ʽεαυτον τε 'οφειλοντα μνας κδ. 'εκ των Κροτωνιατικων και 'εκ των Χερʼʽρονησιατικων μη: και μνας κληρονομησας χμ. χμ. τȣτων δε μηδε 'οβολον διαλυσασθαι, παντων 'οφειληθεντων τȣ δευτερȣ μηνος τη νȣμηνια. τον δε 'απελευθερον 'αυτȣ, 'οντα ʽομωνυμον τω Κενωνος πατρι, μηδεν ʽολοσχερως πεφροντικεναι. ταυτα 'ουν πρωτον μεν, ʽινα παντα σωζηται· δευτερον δε, ʽινα μηδε των τοκων 'ολιγωρησης των 'απο της προεκκειμενης ʽημερας. ʽοσας 'αυτον 'ημεγκαμεν σφοδρα δεδοικα. και γαρ παρην προς ʽημας κατασκεψομενος, και τι σχεδον 'ελπισας· 'απογνȣς δε, 'αλογως 'απεστη, ʽεπειπων, 'εικω· 'αισχρον τοι δηρον τε μενειν· meque objurgavit vetere proverbio, τα μεν διδομενα. Reliqua vide, &, quantum fieri potest, perspiciamus. Etsi annuum tempus prope jam emeritum habebamus: dies enim XXXIII. erant reliqui: sollicitudine provinciæ tamen vel maxime urgebamur. cum enim arderet Syria bello; & Bibulus, in tanto mærore suo, maximam curam belli sustineret; ad meque legati ejus, & quæstor, & amici litteras mitterent, ut subsidio venirem: etsi exercitum infirmum habebam; auxilia sane bona, sed ea Galatarum, Pisidarum, Lyciorum; hæc enim sunt nostra robora: tamen esse officium meum putavi, exercitum habere quamproxime hostem, quoad mihi præesse provinciæ per senatus consultum liceret. sed, quo ego maxime delectabar, Bibulus molestus mihi non erat; de omnibus rebus scribebat ad me potius: & mihi decessionis dies λεληθοτως obreptat: qui cum adve-

advenerit, ἄλλο πρόβλημα, quem præficiam; niſi Caldus quæſtor venerit; de quo adhuc nihil certi habebamus. Cupiebam mehercule longiorem epiſtolam facere: ſed nec erat res, de qua ſcriberem; nec jocari præ cura poteram. Valebis igitur, & puellæ ſalutem Atticulæ dices, noſtræque Piliæ.

CICERO ATTICO S. 6

Ego, dum in provincia omnibus rebus Appium orno, ſubito ſum factus accuſatoris ejus ſocer. id quidem, inquis, dii approbent. ita velim: teque ita cupere certo ſcio. ſed crede mihi, nihil minus putaram ego; qui de Ti. Nerone, qui mecum egerat, certos homines ad mulieres miſeram; qui Romam venerunt, factis ſponſalibus. ſed hoc ſpero melius. mulieres quidem valde intelligo delectari obſequio & comitate adoleſcentis. cetera noli ἐξακανθίζειν. Sed heus tu, πυρὸς εἰς δῆμον Athenis? placet hoc tibi? etſi non impediebant mei certe libri (non enim iſta largitio fuit in cives, ſed in hoſpites liberalitas) me tamen de Academiæ προπύλῳ jubes cogitare; cum jam Appius de Eleuſine non cogitet. De hortenſio te certo ſcio dolere. equidem excrucior. decreram enim cum eo valde familiariter vivere. Nos provinciæ præfecimus Cælium: puerum, inquies, & fortaſſe fatuum, & non gravem, & non continentem. aſſentior: fieri non potuit aliter. Nam quas multo ante tuas acceperam litteras, in quibus ἐπέχειν te ſcripſeras, quid eſſet mihi faciendum de relinquendo; eæ me pungebant. Videbam enim, quæ tibi eſſent ἐποχῆς cauſæ; & erant eædem mihi: puero tradere me? fratri autem? illud non utile nobis. Nam præter fratrem nemo erat, quem ſine contumelia quæſtori, nobili præſertim, anteferrem. tamen, dum impendere Parthi videbantur, ſtatueram fratrem relinquere, aut etiam reipublicæ cauſa contra ſenatus conſultum ipſe remanere: qui poſteaquam, incredibili felicitate, diſceſſerunt; ſublata dubitatio eſt. videbam ſermones: hui! fratrem reliquit? num eſt hoc, non plus annum obtinere provinciam? quid, quod ſenatus eos voluit præ-

esse provinciis, qui non præfuissent? at hic triennium. ergo hæc ad populum. Quid, quæ tecum? numquam essem sine cura, si quid iracundius, aut contumeliosius, aut negligentius; quæ fert vita hominum. quid, si quid filius puer, & puer bene sibi fidens? qui esset dolor? quem pater non dimittebat; teque id censere, moleste ferebat. At nunc Cœlius, non dico equidem, quid egerit; sed tamen multo minus laboro. Adde illud: Pompejus, eo robore vir, iis radicibus, Q. Cassium sine sorte delegit, Cæsar Antonium: ego sorte datum offenderem? ut etiam inquireret in eum, quem reliquissem? Hoc melius: & hujus rei plura exempla: senectuti quidem nostræ profecto aptius. At te apud eum, dii boni! quanta in gratia posui; eique legi litteras non tuas, sed librarii tui. Amicorum litteræ me ad triumphum vocant, rem a nobis, ut ego arbitror, propter hanc παλιγγενεσιαν nostram, non negligendam. quare tu quoque, mi Attice, incipe id cupere; quo nos minus inepti videamur.

7 CICERO ATTICO S.

Quintus filius, pie sane, me quidem certe multum hortante, sed currentem, animum patris sui sorori tuæ reconciliavit. eum valde etiam tuæ litteræ excitarunt. quid quæris? confido rem, ut volumus, esse. Bis ad te antea scripsi de re mea familiari, si modo tibi redditæ litteræ sunt, Græce, 'εν 'αινιγμοις. scilicet, nihil est movendum. sed tamen, 'αφελως percunctando de nominibus Milonis, &, ut expediat, ut mihi recepit, hortando, aliquid ita tu proficies. Ego Laodiceæ quæstorem Mescinium exspectare jussi, ut confectas rationes lege Julia apud tuas civitates possim relinquere. Rhodum volo puerorum causa: inde quamprimum Athenas: etsi etesiæ valde reflant: sed plane volo his magistratibus, quorum voluntatem in supplicatione sum expertus. Tu tamen mitte mihi, quæso, obviam litteras, numquid putes reipubicæ nomine tardandum esse nobis. Tiro ad te dedisset litteras, nisi eum graviter ægrum reliquissem. sed nuntiant,

tiant, melius esse. ego tamen angor. nihil enim illo adolescente castius, nihil diligentius.

CICERO ATTICO S. 8

Cum instituissem ad te scribere, calamumque sumsissem, Battonius e navi recta ad me venit domum Ephesi, & epistolam tuam reddidit II. Kal. Octobres. Laetatus sum felicitate navigationis tuae, opportunitate Piliae, etiam mehercule sermone ejusdem de conjugio Tulliae meae. Battonius autem miros terrores ad me attulit Caesarianos: cum Lepta etiam plura locutus est: spero, falsa, sed certe horribilia: exercitum nullo modo dimissurum: cum illo praetores designatos, Cassium tribunum plebis, Lentulum consulem facere: Pompejo in animo esse, urbem relinquere. Sed heus tu, numquid moleste fers de illo, qui se solet anteferre patruo sororis tuae filii? at a quibus victus? sed ad rem. Nos etesiae vehementissime tardarunt. detraxit xx. ipsos dies etiam aphractus Rhodiorum. Kal. Octob. Ephesο conscendentes hanc epistolam dedimus L. Tarquitio, simul e portu egredienti, sed expeditius naviganti. nos Rhodiorum aphractis, ceterisque longis navibus tranquillitates aucupaturi eramus. ita tamen properabamus, ut non posset magis. De raudusculo Puteolano, gratum. Nunc velim dispicias res Romanas: videas, quid nobis de triumpho cogitandum putes; ad quem amici me vocant. ego, nisi Bibulus, qui, dum unus hostis in Syria fuit, pedem porta non plus extulit, quam domo sua, adniteretur de triumpho, aequo animo essem. nunc vero 'αισχρὸν σιωπᾶν. sed explora rem totam: ut, quo die congressi erimus, consilium capere possimus. At multa; qui & properarem, & ei litteras darem, qui aut mecum, aut paullo ante venturus esset. Cicero tibi plurimam salutem dicit. tu dices utriusque nostrum verbis & Piliae tuae, & filiae.

9 CICERO ATTICO S.

In Piræea cum exiſſem prid. Idus Octob. accepi ab Acaſto, ſervo meo, ſtatim tuas litteras: quas quidem cum exſpectaſſem jam diu, admiratus ſum, ut vidi obſignatam epiſtolam, brevitatem ejus, ut aperui, rurſus συγχυσιν litterularum, quæ ſolent tuæ compoſitiſſimæ & clariſſimæ eſſe: ac, ne multa, cgnovi ex eo, quod ita ſcripſeras, te Romam veniſſe a. d. XII. Kalend. Octob. cum febri. percuſſus vehementer, nec magis, quam debui, ſtatim quæro ex Acaſto. ille & tibi & ſibi viſum, & ita ſe domi ex tuis audiſſe, ut nihil eſſet incommode. id videbatur approbare, quod erat in extremo, febriculam tum te habentem ſcripſiſſe. ſed amavi tamen; admiratusque ſum, quod nihilo minus ad me tua manu ſcripſiſſes. quare de hoc ſatis. ſpero enim, quæ tua prudentia & temperantia eſt, & hercule, ut me jubet Acaſtus, confido te jam, ut volumus, valere. A Turannio te accepiſſe meas litteras gaudeo. παραφυλαξον, ſi me amas, την του Φυρατου φιλοτιμιαν ’αυτοτατα. hanc, quæ mehercule mihi magno dolori eſt: dilexi enim hominem. procura, quantulacumque eſt, Præcianam hereditatem, prorſus ille ne attingat. dices, numos mihi opus eſſe ad apparatum triumphi: in quo, ut præcipis, nec me κενον in expetendo cognoſces, nec ’ατυφον in abjiciendo. Intellexi ex tuis litteris, te ex Turannio audiſſe, a me provinciam fratri traditam. adeon’ ego non perſpexeram prudentiam litterarum tuarum? ’επεχειν te ſcribebas. quid erat dubitatione dignum, ſi eſſet quidquam, cur placeret fratrem, & talem fratrem, relinqui? ’αθετησις iſta mihi tua, non ’εποχη, videbatur. monebas de Q. Cicerone puero, ut eum quidem neutiquam relinquerem. τουμον ’ονειρον ’εμοι. eadem omnia, quaſi collocuti eſſemus, vidimus. non fuit faciendum aliter, meque ’επιχρονια ’εποχη tua dubitatione liberavit. ſed puto te accepiſſe de hac re epiſtolam, ſcriptam accuratius. Ego tabellarios poſtero die ad vos eram miſſurus, quos puto ante venturos, quam noſtrum Saufeium. ſed eum ſine meis literis ad te venire, vix

rectum

rectum erat. Tu mihi, ut polliceris, de Tulliola mea, id est, de Dolabella, perscribas; de republica, quam prævideo in summis periculis; de censoribus, maximeque de signis, tabulis, quid fiat, referaturne. Idibus Octob. has dedi litteras: quo die, ut scribis, Cæsar Placentiam legiones quatuor. quæso, quid nobis futurum est? In arce Athenis statio mea nunc placet.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER VII.

ARGUMENTUM.

Continentes sunt libri hujus epistolæ cum superioribus, ut hæc ipsa prima illa esse videatur, quam proxima superiore, postero die se daturum, promiserat. Scriptæ porro sunt partim ex itinere, dum ex provincia rediit: partim ex fuga, quam, audito Cæsaris adventu, cum consulibus totoque senatu executus est. Nam cum ad urbem prid. Non Januarii accessit, ibidemque spe triumphi, quem sibi frequens senatus, ut ipsemet scribit ad Tironem, efflagitabat, moratur: XIII. *Kal. Febr. nuntio illo, ut diximus, accepto, coactus est exire, atque eam cogitationem omittere. Etenim, cum in sententiam Scipionis S. C. factum esset, ut ante certam diem Cæsar exercitum dimitteret: si non faceret, eum adversus Remp. facturum videri: eique S. C. M. Antonius, Q. Cassius Tribunus pleb. intercessissent: de intercessione relatum, acerbissimeque decretum fuisset: illi, urbe ceden-*

cedentes, ad Cæsarem se, qui tum erat Ravennæ, contulissent: Cæsar, iis maxime auctoribus, trajecto Rubicone, Arminum, quod erat extra provinciam illius, cum venisset, tantus pavor repente urbem invasit, ut passim fuga turpissima facta sit. Continent autem Epistolæ priores, a prima usque ad decimam, quæ incipit, Subito consilium cepi, *hæsitationem, sollicitudinem, quæ Ciceronis animi, quonam modo cum Cæsare Pompejoque se gereret, cum utrique esset amicus, & illum uterque suis annumeraret: posteriores usque ad finem libri, cum multa alia, tum querelam de Pompejo: tum sine ratione gesta esse omnia ab illo atque geri; accusationem impudentiæ Cæsaris: legationem L. Cæsaris ad Pompejum & Consules, C. Cæsaris nomine: & quæ illi ad hæc responderint. Reliqua privata sunt. Scriptæ porro sunt illæ L. Paullo, C. Marcello Coss. Illud etiam sciendum, abfuisse Ciceronem annum & menses circiter octo. Profectus est enim in provinciam ineunte Majo, Ser. Sulpicio & M. Marcello Coss. in eaque & in itinere L. Paulli & C. Marcelli consulatu consumto, ad urbem fuit, prid. Non. Jan. consulatum L. Lentulo & C. Marcello ineuntibus.*

I CICERO ATTICO S.

Dederam equidem L. Saufejo litteras, & dederam ad te unum, quod, cum non esset temporis mihi ad scribendum satis, tamen hominem tibi tam familiarem sine meis litteris ad te venire nolebam. sed, ut philosophi ambulant, has tibi redditum iri putabam prius. sin jam illas accepisti, scis, me Athenas venisse prid. Idus Octobres; e navi egressum in Piræeum tuas ab Acasto nostro litteras accepisse; conturbatum, quod cum febre Romam venisses; bono tamen animo esse cœpisse, quod Acastus ea, quæ vellem, de allevato corpore tuo nuntiaret; cohorruisse autem me, quod tuæ litteræ de legionibus Cæsaris afferrent; & egisse tecum, ut videres, ne quid φιλοτιμίας ejus, quem nosti, nobis noceret; de quo jam pridem ad te scripseram. Turannius autem

tem secus tibi Brundisii dixerat; quod ex iis litteris cognovi, quas a Xenone, optimo viro, accepi. Cur fratrem provinciæ non præfecissem, exposui breviter. hæc fere sunt in illa epistola. Nunc audi reliqua. Per fortunas! omnem tuum amorem, quo me es amplexus, omnemque tuam prudentiam, quam mehercule in omni genere judicio singularem, confer te jam ad eam curam, ut de omni statu meo cogites. videre enim mihi videor tantam dimicationem; nisi idem Deus, qui nos melius, quam optare auderemus, Parthico bello liberavit, respexerit rempublicam; sed tantam, quanta numquam fuit. age, hoc malum mihi commune est cum omnibus. nihil tibi mando, ut de eo cogites. illud meum proprium προβλημα, quæso, suscipe. videsne, ut te auctore sim utrumque complexus? Ac vellem a principio te audisse amicissime monentem,

'Αλλ' 'εμοι 'ϐποτε θυμον 'ενι ϛηθεσσιν 'επειθες.
Πατριδος.

sed aliquando tamen persuasisti, ut alterum complecterer, quia de me erat optime meritus; alterum, quia tantum valebat. feci igitur. itaque effeci omni obsequio, ut neutri illorum quisquam esset me carior. hæc enim cogitabamus; nec mihi, conjuncto cum Pompejo, fore necesse peccare in republica aliquando; nec, cum Cæsare sentienti, pugnandum esse cum Pompejo: tanta erat illorum conjunctio. nunc impendet, ut & tu ostendis, & ego video, summa inter eos contentio. me autem uterque numerat suum, nisi forte simulat alter. nam Pompejus non dubitat (vere enim judicat) ea, quæ de republica nunc sentiat, mihi valde probari. utriusque autem accepi ejusmodi litteras eodem tempore, quo tuas; ut neuter quemquam omnium pluris facere, quam me, videretur. Verum quid agam? non quæro illa ultima, (si enim castris res geretur, video cum altero vinci satius esse, quam cum altero vincere,) sed illa, quæ tum agentur, cum venero; ne ratio absentis habeatur, ut exercitum dimittat. DIC M. TULLI. quid dicam? exspecta,

amabo te, dum Atticum conveniam? non eſt locus ad tergiverſandum. contra Cæſarem? ubi illæ ſunt denſæ dexteræ? nam ut illi hoc liceret, adjuvi, rogatus ab ipſo Ravennæ de Cœlio tribuno plebis. ab ipſo autem? etiam a Cnæo noſtro, in illo divino tertio conſulatu. aliter ſenſero? 'αιδεομαι non pompejum modo, ſed Τρωας, και Τρωαδας: Πȣλυδαμας μοι πρωτος 'ελεγχειην καταθησει. quis? tu ipſe ſcilicet, laudator & factorum & ſcriptorum meorum. Hanc ergo plagam effugi per duos ſuperiores Marcellorum conſulatus, cum eſt actum de provincia Cæſaris. nunc incido in diſcrimen ipſum. itaque, ut ſtultus primus ſuam ſententiam dicat, mihi valde placet, triumpho nos moliri aliquid: extra urbem eſſe cum juſtiſſima cauſa. tamen dabunt operam, ut eliciant ſententiam meam. ridebis hoc loco fortaſſe. quam vellem etiam nunc in provincia morari! plane opus fuit, ſi hoc impendebat. etſi nil miſerius. nam 'οδȣ παρεργον, volo te hoc ſcire; omnia illa prima, quæ etiam tuis litteris in cœlum ferebas, 'επιτηκτα fuerunt. Quam non eſt facilis virtus! quam vero difficilis ejus diuturna ſimulatio! cum enim hoc rectum & glorioſum putarem, ex annuo ſumtu, qui mihi decretus eſſet, me C. Cœlio quæſtori relinquere annuum, referre in ærarium ad H-S cıɔ; ingemuit noſtra cohors, omne illud putans diſtribui ſibi oportere; ut ego amicior invenirer Phrygum & Cilicum ærariis, quam noſtro. ſed me non moverunt. nam & mea laus apud me plurimum valuit: nec tamen quicquam honorifice in quemquam fieri potuit, quod prætermiſerim. Sed hæc fuerit, ut ait Thucidides, 'εκβολη λογȣ non inutilis. Tu autem de noſtro ſtatu cogitabis: primum, quo artificio tueamur benevolentiam Cæſaris: deinde de ipſo triumpho, quem video, niſi reipublicæ tempora impedient, 'ευποριςον. judico autem cum ex litteris amicorum, tum ex ſupplicatione; quam qui non decrevit, plus decrevit, quam ſi omnes decreſſet triumphos. ei porro aſſenſus eſt, unus, familiaris meus, Fovonius, alter iratus, Hirrus. Cato autem & ſcribendo affuit, & ad me de ſententia ſua jucundiſſimas

litte-

litteras misit. sed tamen gratulans mihi Cæsar de supplicatione, triumphat de sententia Catonis: nec scribit, quid ille sententiæ dixerit, sed tantum, supplicationem eum mihi non decrevisse. Redeo ad Hirrum. cœperas eum mihi placare: perfice. habes Scrofam, habes Silium. ad eos ego etiam antea scripsi, & ad ipsum Hirrum. Locutus enim erat cum iis commode, se potuisse impedire, sed noluisse: assensum tamen esse Catoni, amicissimo meo; cum is honorificentissimam in me sententiam dixisset; nec me ad se ullas litteras misisse, cum ad omnes mitterem. Verum dicebat. Ad eum enim solum, & ad Crassipedem non scripseram. Atque hæc de rebus forensibus. Redeamus domum. dijungere me ab illo volo. Mirus est φυγατης, germanus Lartidius.

'αλλα, τα μεν προτετυχθαι 'εασομεν, 'αχνυμενοι περ.

reliqua expediamus. Hoc primum, quo accessit cura dolori meo: sed hoc tamen, quidquid est, Præcianum, cum iis rationibus, quas ille meas tractat, admisceri nolo. Scripsi ad Terentiam, scripsi etiam ad ipsum, me, quidquid possem numorum, ad apparatum sperati triumphi ad te redacturum. Ista puto 'αμεμπτα fore;: verum ut lubebit. Hanc quoque suscipe curam, quemadmodum experiamur. id & ostendisti quibusdam litteris, ex Epiro an Athenis datis, & in eo ego te adjuvabo.

CICERO ATTICO S. 2

Brundisium venimus VII. Kalend. Decembr. usi tua felicitate navigandi: ita belle nobis flavit ab Epiro lenissimus Onchesmites. Hunc σπονδειαζοντα, si cui voles των νεωτερων, pro tuo vendita. Invalitudo tua me valde conturbat. significant enim tuæ litteræ, te prorsus laborare. ego autem, cum sciam, quam sis fortis, vehementius esse quiddam suspicor, quod te cogat cedere, & propemodum infringat: etsi alteram quartanam Pamphilus tuus mihi dixit decessisse, & alteram leviorem accedere. Terentia vero, quæ quidem eodem tempore ad portam Brundisinam venit,

quo ego in portum, mihique obvia in foro fuit, L. Pontium ſibi in Trebulano dixiſſe narrabat, etiam eam deceſſiſſe. Quod ita, eſt quod maxime mehercule opto; idque ſpero tua prudentia & temperantia te conſecutum. Venio ad epiſtolas tuas, quas ego ſexcentas uno tempore accepi, aliam alia jucundiorem, quæ quidem erant tua manu. Nam Alexidis animum amabam, quod tam prope accedebat ad ſimilitudinem tuæ litteræ: manum non amabam, quod indicabat te non valere. cujus quoniam mentio facta eſt; Tironem Patris ægrum reliqui, adoleſcentem, ut noſti, & adde, ſi quid vis, probum: nihil vidi melius. itaque careo ægre. quamquam videbatur ſe non graviter habere; tamen ſum ſollicitus, maximamque ſpem habeo in M'. Curii diligentia, de qua ad me ſcripſit Tiro, & multi nuntiarunt. Curius autem ipſe ſenſit, quam tu velles ſe a me diligi, & eo ſum admodum delectatus. & mehercule eſt, quem facile diligas. ἀυτοχθὼν in homine urbanitas eſt. ejus teſtamentum deporto Ciceronum ſignis obſignatum, cohortisque prætoriæ: fecit palam te ex libella, me ex teruncio. In actio Corcyræ Alexio me opipare muneratus eſt. Quinto Ciceroni obſiſti non potuit, quo minus Thyamim videret. Filiola tua te delectari lætor, & probari tibi, φυσικὴν eſſe τὴν πρὸς τὰ τέκνα. etenim, ſi hæc non eſt, nulla poteſt homini eſſe ad hominem naturæ adjunctio; qua ſublata, vitæ ſocietas tollitur. *Bene eveniat*, inquit Carneades, ſpurce: ſed tamen prudentius, quam Lucius noſter & Patro: qui, cum omnia ad ſe referant, nec quidquam alterius cauſa fieri putent, & cum ea re bonum virum oportere eſſe dicant, ne malum habeat, non quo in natura rectum ſit; non intelligunt, ſe de callido homine loqui, non de bono viro. ſed hæc, opinor, ſunt in iis libris, quos tu laudando, animos mihi addidiſti. Redeo ad rem. commodo exſpectabam epiſtolam, quam Philoxeno dediſſes: ſcripſeras enim, in ea eſſe de ſermone Pompeji Neapolitano: eam mihi Patro Brundiſii reddidit: Corcyræ, ut opinor, acceperat. nihil potuit eſſe jucundius. erat enim de republica, de opinione, quam

is vir haberet, integritatis meæ; de benivolentia, quam oſtendit eo ſermone, quem habuit de triumpho. ſed tamen hoc jucundiſſimum, quod intellexi, te ad eum veniſſe, ut ejus animum erga me perſpiceres. hoc mihi, inquam, accidit jucundiſſimum. De triumpho autem nulla me cupiditas umquam tenuit ante Bibuli impudentiſſimas litteras, quas ampliſſime ſupplicatio conſecuta eſt. a quo ſi ea geſta eſſent, quæ ſcripſit; gauderem, & honori faverem: nunc illum, qui pedem porta, quoad hoſtis cis Euphratem fuit, non extulerit, honore augeri; me, in jus exercitu ſpem illius exercitus habuit, idem non aſſequi, dedecus eſt noſtrum, noſtrum inquam, te conjungens. itaque omnia experiar; & ut ſpero, aſſequar. quod, ſi tu valeres, jam mihi quædam explorata eſſent. ſed, ut ſpero, valebis. De rauduſculo Numeriano multum te amo. Hortenſius quid egerit, aveo ſcire. Cato quid agat: qui quidem in me turpiter fuit malivolus. dedit integritatis, juſtitiæ, clementiæ, fidei mihi teſtimonium, quod non quærebam; quod poſtulabam, id negavit. itaque Cæſar iis litteris, quibus mihi gratulatur, & omnia pollicetur, quo modo exultat Catonis, in me ingratiſſimi, injuria? at hic idem Bibulo dierum xx. ignoſce mihi. non poſſum hæc ferre, nec feram. Cupio ad omnes tuas epiſtolas; ſed nihil neceſſe eſt. jam enim te videbo. illud tamen de Chryſippo: nam de altero illo minus ſum admiratus, operario homine. ſed tamen ne illo quidem quidquam improbius. Chryſippum vero, quem ego, propter litterularum neſcio quid, libenter vidi, in honore habui, diſcedere a puero, inſciente me? mitto alia, quæ audio, multa: mitto furta: fugam non fero, qua mihi nihil viſum eſt ſceleratius. itaque uſurpavi vetus illud Druſi, ut ferunt, prætoris in eo, qui eadem liber non juraret; me iſtos liberos non addixiſſe; præſertim cum adeſſet nemo, a quo recte vindicarentur, id tu, ut videbitur, ita accipies, ego tibi aſſentiar. Uni tuæ diſertiſſimæ epiſtolæ non reſcripſi, in qua eſt de periculis reipublicæ. quid reſcriberem? valde eram perturbatus. ſed, ut nihil magnòpe,

gnòpe,

gnopere metuam. Parthi faciunt, qui repente Bibulum semivivum reliquerunt.

3 CICERO ATTICO S.

A. d. VIII. Id. Decemb. Herculanum veni, & ibi tuas litteras legi, quas Philotimus mihi reddidit: e quibus hanc primo aspectu voluptatem cepi, quod erant a te ipso scriptæ: deinde earum accuratissima diligentia sum mirum in modum delectatus. Ac primum illud, in quo te Dicæarcho assentiri negas, etsi cupidissime expetitum a me sit, & approbante te, ne diutius anno in provincia essem, tamen non est nostra contentione perfectum. sic enim scito, verbum in senatu factum esse numquam de ullo nostrum, qui provincias obtinuimus, quo in his diutius, quam ex senatus consulto maneremus: ut jam ne istius quidem rei culpam sustineam, quod minus diu fuerim in provincia, quam fortasse fuerit utile. sed, QUID SI HOC MELIUS? sæpe opportune dici videtur, ut in hoc ipso. Sive enim ad concordiam res adduci potest, sive ad bonorum victoriam; utriusvis rei me aut adjutorem velim esse, aut certe non expertem. Sin vincuntur boni; ubicumque essem, una cum iis victus essem. quare celeritas nostri reditus ἀμεταμέλητος debet esse. quodsi ista nobis cogitatio de triumpho injecta non esset, quam tu quoque approbabas, næ tu haud multum requires illum virum, qui in VI. libro informatus est. quid enim tibi faciam, qui illos libros devorasti? quin nunc ipsum non dubitabo rem tantam abjicere, si id erit rectius. utrumque vero simul agi non potest, & de triumpho ambitiose, & de republica libere. sed ne dubitaris, quin, quod honestius, id mihi futurum sit antiquius. Nam quod putas utilius esse vel mihi, quod tutius sit, vel etiam ut reipublicæ prodesse possim, me esse cum imperio: id coram considerabimus quale sit. habet enim res deliberationem; etsi ex parte magna tibi assentio. De animo autem meo erga rempublicam, bene facis, quod non dubitas: & illud probe judicas, nequaquam satis pro meis officiis, pro ipsius in alios effusione,

illum

illum in me liberalem fuiſſe: ejusque rei cauſam vere explicas; & eis, quæ de Fabio Caninioque acta ſcribis, valde conſentiunt: quæ ſi ſecus eſſent, totumque ſe ille in me profudiſſet; tamen illa, quam ſcribis, cuſtos urbis, me præclaræ inſcriptionis memorem eſſe cogeret; nec mihi concederet, ut imitarer Valcatium, aut Servium, quibus tu es contentus; ſed aliquid nos vellet nobis dignum & ſentire & defendere. quod quidem agerem, ſi liceret, alio modo, ac nunc agendum eſt. De ſua potentia dimicant homines hoc tempore, periculo civitatis. nam, ſi respublica defenditur; cur ea, conſule iſto ipſo, defenſa non eſt? cur ego, in cujus cauſa reipublicæ ſalus conſiſtebat, defenſus poſtero anno non ſum? cur imperium illi, aut cur illo modo prorogatum eſt? cur tantopere pugnatum eſt, ut de ejus abſentis ratione habenda decem tribuni plebis ferrent? his ille rebus ita convaluit, ut nunc in uno civi ſpes ad reſiſtendum ſit: qui mallem, tantas ei vires non dediſſet, quam nunc tam valenti reſiſteret. ſed quoniam res eo deducta eſt, non quæram, ut ſcribis, πȢ σκαφος το των Ἀτρειδων; mihi σκαφος unum erit quod a Pompejo gubernabitur. illud ipſum, quod ais, quid fiet, cum erit dictum? DIC M. TULLI, συντομα Cn. POMPEJO ASSENTIOR. ipſum tamen Pompejum ſeparatim ad concordiam hortabor. ſic enim ſentio; maximo in periculo rem eſſe. vos ſcilicet plura, qui in urbe eſtis. verumtamen hoc video, cum homine audaciſſimo paratiſſimoque negotium eſſe; omnes damnatos, omnes ignominia affectos, omnes damnatione ignominiaque dignos illuc facere, omnem fere juventutem, omnem illam urbanam ac perditam plebem, tribunos valentes, addito C. Caſſio, omnes, qui ære alieno premantur: quos plures eſſe intelligo, quam putaram. cauſam ſolum illa cauſa non habet; ceteris rebus abundat. hic omnia facere omnes, ne armis decernatur; quorum exitus ſemper incerti, nunc vero in alteram partem magis timendi. Bibulus de provincia deceſſit, Vejetonem præfecit. in decedendo erit, ut audio, tardior: quem cum ornavit Cato, decla-

declaravit, iis se solis non invidere, quibus nihil aut non multum ad dignitatem posset accedere. Nunc venio ad privata. fere enim respondi tuis litteris de republica, & iis, quas in suburbano, & iis, quas postea scripsisti. ad privata venio. Unum etiam de Cœlio. tantum abest, ut meam ille sententiam moveat, ut valde ego ipsi, quod de sua sententia decesserit, pœnitendum putem. sed quid est, quod ei vici Lucceji sint addicti? hoc te prætermisisse miror. De Philotimo, faciam equidem, ut mones. sed ego mihi ab illo, hoc tempore, non rationes exspectabam, quas tibi edidit, verum id reliquum, quod ipse in Tusculano me referre in commentarium mea manu voluit, quodque idem in Asia mihi sua manu scriptum dedit. id si præstaret, quantum mihi æris alieni esse ibi edidit, tantum, & plus etiam ipse mihi deberet. sed in hoc genere, si modo per rempublicam licebit, non accusabimur posthac: neque hercule antea negligengentes fuimus, sed amicorum multitudine occupati. ergo utemur, ut polliceris, & opera & consilio tuo: nec tibi erimus, ut spero, in eo molesti. De serperastris cohortis meæ, nihil est, quod doleas. ipsi enim se collegerunt admiratione integritatis meæ. sed me moverat nemo magis, quam is, quem tu neminem putas. idem & initio fuerat, & nunc est egregius. sed in ipsa decessione significavit, sperasse se aliquid; & id, quod animum induxerat paullisper, non tenuit: sed cito ad se rediit, meisque honorificentissimis erga se officiis victus, pluris ea duxit, quam omnem pecuniam. Ego a Curio tabulas accepi, quas mecum porto. Hortensii legata cognovi. nunc aveo scire, quid hominis sit, & quarum rerum auctionem instituat. nescio enim, cur, cum portam Flumentanam Cœlius occuparit, ego Puteolos non meos faciam. Venio ad Piræea, in quo magis reprehendendus sum, quod homo Romanus *Piræea* scripserim, non *Piræeum*, (sic enim omnes nostri locuti sunt,) quam quod *in* addiderim. non enim hoc ut oppido præposui, sed ut loco: & tamen Dionysius noster, qui est nobiscum, & Nicias Cous non rebatur, oppidum

esse

eſſe Piræea. ſed de re videro. noſtrum quidem ſi eſt peccatum, in eo eſt, quod, non ut de oppido, locutus ſum, ſed ut de loco; ſecutusque ſum, non dico Cæcilium, *Mane ut ex portu in Piræeum*, (malus enim auctor Latinitatis eſt,) ſed Terentium, cujus fabellæ, propter elegantiam ſermonis, putabantur a C. Lælio ſcribi: *Heri aliquot adoleſcentuli coimus in Piræeum.* & idem, *Mercator hoc addebat, captam e Sunio.* quodſi δήμους oppida volumus eſſe; tum eſt oppidum Sunium, quam Piræeus. ſed, quoniam Grammaticus es, ſi hoc mihi ζήτημα perſolveris, magna me moleſtia liberaris. Ille mihi litteras blandas mittit. facit idem pro eo Balbus. mihi certum eſt, ab honeſtiſſima ſententia digitum nusquam. ſed ſcis illi reliquum quantum ſit. putasne igitur verendum eſſe, ne aut objiciat id nobis aliquis, ſin languidius, aut repetat, ſi fortius? quid ad hæc reperis? ſolvamus, inquis. age, a Cœlio mutuabimur. hoc tu tamen conſideres velim. puto enim, in ſenatu ſi quando præclare pro republica dixero, Tarteſſium iſtum tuum mihi exeunti, Jube ſodes numos curare. Quid ſupereſt? etiam. gener eſt ſuavis mihi, Tulliæ, Terentiæ: quantumvis vel ingenii, vel humanitatis. ſatis. reliqua, quæ noſti, ferenda. ſcis enim, quos aperuerimus: qui omnes, præter eum, de quo per te egimus, reum me facere rentur. ipſis enim expenſum nemo ferret. Sed hæc coram. nam multi ſermonis ſunt. Tironis reficiendi ſpes eſt in M'. Curio: cui ego ſcripſi, tibi eum gratiſſimum facturum. Dat. v. Id. Decemb. a Pontio ex Trebulano.

CICERO ATTICO S. 4

Dionyſium, flagrantem deſiderio tui, miſi ad te, nec mehercule æquo animo; ſed fuit concedendum: quem quidem cognovi cum doctum, quod mihi jam ante erat notum, tum ſanctum, plenum officii, ſtudioſum etiam meæ laudis, frugi hominem, ac, ne libertinum laudare videar, plane virum bonum. Pompejum vidi IV. Id. Decembres: fuimus una horas duas fortaſſe. magna lætitia mihi viſus eſt affici meo ad-

ventu: de triumpho hortari, ſuſcipere partes ſuas; monere, ne ante in ſenatum accederem, quam rem confeciſſem; ne dicendis ſententiis aliquem tribunum alienarem. quid quæris? in hoc officio ſermonis nihil potuit eſſe prolixius. de republica autem ita mecum locutus eſt, quaſi non dubium bellum haberemus. nihil ad ſpem concordiæ: plane illum ab ſe alienatum, cum ante intelligeret, tum vero proxime judicaſſe: veniſſe Hirtium a Cæſare, qui eſſet illi familiariſſimus, ad ſe non acceſſiſſe: &, cum ille a. d. VIII. Idus Decemb. veſperi veniſſet, Balbus de tota re conſtituiſſet a. d. VII. ad Scipionem ante lucem venire; multa de nocte eum profectum eſſe ad Cæſarem. hoc illi τεκμιϛιωδες videbatur eſſe alienationis. quid multa? nihil me aliud conſolatur, niſi quod illum, cui etiam inimici alterum conſulatum, fortuna ſummam potentiam dederat, non arbitror fore tam amentem, ut hæc in diſcrimen adducat. quodſi ruere cœperit; næ ego multa timeo, quæ non audeo ſcribere. ſed, ut nunc eſt, a. d. III. Nonas Jan. ad urbem cogito.

5 CICERO ATTICO S.

Multas uno tempore accepi epiſtolas tuas: quæ mihi, quamquam recentiora audiebam ex iis, qui ad me veniebant, tamen erat jucundæ. ſtudium enim & benivolentiam declarabant. Invalitudine tua moveor: &, Piliam in idem genus morbi delapſam, curam tibi afferre majorem ſentio. date igitur operam, ut valeatis. De Tirone, video tibi curæ eſſe; quem quidem ego, etſi mirabiles utilitates mihi præbet, cum valet, in omni genere vel negotiorum, vel ſtudiorum meorum, tamen propter humanitatem & modeſtiam malo ſalvum, quam propter uſum meum. Philogenes mecum nihil umquam de Luſcieno locutus eſt: de ceteris rebus habes Dionyſium. Sororem tuam non veniſſe in Arcanum, miror. De Chryſippo, meum conſilium probari tibi, non moleſte fero. Ego in Tuſculanum nihil ſane hoc tempore. devium eſt τοις 'απαντωσιν, & habet alia δισχερηϛα. ſed de Formiano Tarracinam pridie Kal. Jam inde Pom-

tinam

tinam ſummam: inde Albanum Pompeji: ita ad urbem III. Nonas, natali meo. De republica quotidie magis timeo. non enim boni, ut putant, conſentiunt. quos ego equites Romanos, quos ſenatores vidi? qui acerrime cum cetera, tum hoc iter Pompeji vituperarent: pace opus eſt. Ex victoria cum multa mala, tum certe tyrannus exiſtet. ſed hæc propediem coram. Jam plane mihi deeſt, quod ad te ſcribam. nec enim de republica, quod uterque noſtrum ſcit eadem: & domeſtica nota ſunt ambobus. reliquum eſt jocari, ſi hic ſinat. nam ego is ſum, qui, illi concedi, putem utilius eſſe quod poſtulat, quam ſigna conferri. Sero enim reſiſtimus ei, quem per annos decem aluimus contra nos. quid ſentis igitur? inquis. nihil ſcilicet, niſi de ſententia tua; nec prius qnidem, quam noſtrum negotium aut confecerimus, aut depoſuerimus. Cura igitur, ut valeas. aliquando ’αποτρίψας quartanam iſtam diligentia, quæ in te ſumma eſt.

CICERO ATTICO S. 6

Plane deeſt quod ad te ſcribam: nota omnia tibi ſunt: nec ipſe habeo, a te quod exſpectem. tantum igitur noſtrum illud ſolemne ſervemus, ut ne quem iſtuc euntem ſine litteris dimittamus. De republica valde timeo: nec adhuc fere inveni, qui non concedendum putaret Cæſari, quod poſtularet, potius, quam depugnandum. eſt illa quidem poſtulatio opinione valentior. cur autem nunc primum ei reſiſtamus? ’ου γαρ ’αν τοδε μειζον ’επει κακον, quam cum quinquennium prorogabamus; aut cum, ut abſentis ratio haberetur, ferebamus. niſi forte hæc illi tum arma dedimus, ut nunc cum bene parato pugnaremus. Dices, quid tu igitur ſenſurus es? non idem, quod dicturus. ſentiam enim omnia facienda, ne armis decertetur; dicam idem, quod Pompejus: neque id faciam humili animo. ſed rurſus hoc permagnum reipublicæ malum eſt: at quodam modo mihi præter ceteros non rectum, me in tantis rebus a Pompejo diſſidere.

7 CICERO ATTICO S.

Dionyſius, *vir optimus, ut mihi quoque eſt perſpectus, & doctiſſimus, tuique amantiſſimus, Romam venit* XV. *Kal. Jan. & litteras a te mihi reddidit:* tot enim verba ſunt de Dionyſio in epiſtola tua. Illud, puto, non adſcribis; *& tibi gratias egit.* atqui certe ille agere debuit: &, ſi eſſet factum, quæ tua eſt humanitas, adſcripſiſſes. mihi autem nulla de eo παλινῳδία datur propter ſuperioris epiſtolæ teſtimonium. ſit igitur ſane bonus vir. hoc enim ipſum bene fecit, quod mihi ſui cognoſcendi penitus etiam iſtam facultatem dedit. Philogenes recte ad te ſcripſit. curavit enim, quod debuit. eum ego uti ea pecunia volui, quoad liceret. itaque uſus eſt menſes XIV. Pomtinum cupio valere: &, quod ſcribis in urbem introiſſe, vereor quid ſit: nam id niſi gravi de cauſa non feciſſet. Ego, quoniam IV. Nonas Januar. Compitalicius dies eſt, nolo eo die in Albanum venire, ne moleſtus ſim familiæ. veniam III. Nonas igitur: inde ad urbem pridie Nonas. Tua λῆψις quem in diem incurrat, neſcio; ſed prorſus te commoveri incommodo valitudinis tuæ nolo. De honore noſtro, niſi quid occulte Cæſar per ſuos tribunos molitus erit, cetera videntur eſſe tranquilla. tranquilliſſimus autem animus meus, qui totum iſtuc æqui boni facit; & eo magis, quod jam a multis audio conſtitutum eſſe Pompejo & ejus conſilio, in Siciliam me mittere, quod imperium habeam. id eſt Ἀβδηριτικόν. nec enim ſenatus decrevit, nec populus juſſit, me imperium in Sicilia habere. ſin hoc reſpublica ad Pompejum defert; qui me magis, quam privatum aliquem, mittat? itaque, ſi hoc imperium mihi moleſtum erit; utar ea porta, quam primam videro. Nam quod ſcribis, mirificam exſpectationem eſſe mei, neque tamen quemquam bonorum, aut ſatis bonorum dubitare, quid ſenſurus ſim: ego, quos tu bonos eſſe dicas, non intelligo: ipſe nullos novi: ſed ita, ſi ordines bonorum quærimus. nam ſingulares ſunt boni viri. verum in diſſenſionibus ordines bonorum & genera quærenda ſunt. Senatum

bonum

bonum putas, per quem ſine imperio provinciæ ſunt? numquam enim Curio ſuſtinuiſſet, ſi cum eo agi cœptum eſſet: quam ſententiam ſenatus ſequi noluit: ex quo factum eſt, ut Cæſari non ſuccederetur. an publicanos? qui numquam firmi: ſed nunc Cæſari ſunt amiciſſimi: an fœneratores? an agricolas? quibus optatiſſimum eſt otium. niſi eos timere putas, ne ſub regno ſint, qui id numquam, dum modo otioſi eſſent, recuſarunt. Quid ergo? exercitum retinentis, cum legis dies tranſierit, rationem haberi placet? mihi vero ne abſentis quidem. ſed, cum id datum eſt, illud una datum eſt. annorum enim decem imperium: & ita latum placet? placet igitur etiam me expulſum, & agrum Campanum periiſſe, & adoptatum patricium a plebejo, Gaditanum a Mitylenæo: & Labieni divitiæ, & Mamurræ placent, & Balbi horti, & Tuſculanum. ſed horum omnium fons unus eſt. imbecillo reſiſtendum fuit: & id erat facile. nunc legiones XI, equitatus tantus, quantum volet; Transpadani, plebes urbana, tot tribuni plebis, tam perdita juventus, tanta auctoritate dux, tanta audacia. cum hoc aut depugnandum eſt, aut habenda e lege ratio. depugna, inquis, potius, quam ſervias; ut quid? ſi victus eris, proſcribare? ſi viceris, tamen ſervias? quid ergo, inquis, acturus es? idem quod pecudes, quæ diſpulſæ ſui generis ſequuntur greges. Ut bos armenta, ſic ego bonos viros, aut eos, quicumque dicentur boni, ſequar, etiamſi ruent. quid ſit optimum male contractis rebus, plane video. nemini eſt enim exploratum, cum ad arma ventum eſt, quid futurum ſit: at illud omnibus, ſi boni victi ſunt, nec in cæde principum clementiorem hunc fore, quam Cinna fuerit, nec moderatiorem, quam Sulla, in pecuniis locupletium. ἐμπολιτεύομαί σοι jamdudum: & facerem diutius, niſi me lucerna deſereret. Ad ſummam, DIC M. TULLI. aſſentior Cn. Pompejo, id eſt T. Pomponio. Alexim, humaniſſimum puerum, niſi forte, dum ego abſum, adoleſcens factus eſt, (id enim agere videbatur,) ſalvere jubeas velim.

8 CICERO ATTICO S.

Quid opus est de Dionysio tam valde affirmare? an mihi nutus tuus non faceret fidem? suspicionem autem eo mihi majorem tua taciturnitas attulerat, quod & tu soles conglutinare amicitias testimoniis tuis; & illum aliter cum aliis de nobis locutum audiebam. sed prorsus ita esse, ut scribis, mihi persuades. itaque ego is in illum sum, quem tu me esse vis. Diem tuum ego quoque ex epistola quadam tua, quam incipiente febricula scripseras, mihi notaveram; & animadverteram, posse, pro re nata, te non incommode ad me in Albanum venire III. Nonas Januar. sed, amabo te, nihil incommodo valitudinis feceris. quid enim est tantum in uno, aut altero die? Dolabellam video Liviæ testamento cum duobus coheredibus esse in triente; sed juberi mutare nomen. est πολιτικὸν σκέμμα, rectumne sit nobili adolescenti, mutare nomen mulieris testamento. sed id φιλοσοφώτερον διευκρινήσομεν, cum sciemus, quantum quasi sit in trientis triente. Quod putasti fore, ut ante quam istuc venirem, Pompejum viderem; factum est ita. nam VI. Kal. ad Lavernium me consecutus est. una Formias venimus, & ab hora octava ad vesperum secreto collocuti sumus. Quod quæris, ecqua spes pacificationis sit: quantum ex Pompeji multo & accurato sermone perspexi, ne voluntas quidem est. sic enim existimat, si ille, vel dimisso exercitu, consul factus sit, σύγχυσιν τῆς πολιτείας fore etiam atque putat, eum, cum audierit, contra se diligenter parari, consulatum hoc anno neglecturum, ac potius exercitum provinciamque retenturum. sin autem ille fureret; vehementer hominem contemnebat, & suis & reipublicæ copiis confidebat. quid quæris? etsi mihi crebro ξυνὸς 'ενυάλιος occurrebat; tamen levabar cura, virum fortem & peritum, & plurimum auctoritate valentem audiens, πολιτικῶς de pacis simulatæ periculis disserentem. habebamus autem in manibus Antonii concionem, habitam x. Kal. Januar. in qua erat accusatio Pompeji usque a toga pura, querela de damnatis, terror

ror anmorum: in quibus ille, quid censes, ajebat, facturum esse ipsum, si in possessionem reipublicæ venerit, cum hæc quæstor ejus, infirmus & inops, audeat dicere? quid multa? non modo non expetere pacem istam, sed etiam timere visus est. Ex illa autem sententia ita relinquendæ urbis movet hominem, ut puto. mihi autem illud molestissimum est, quod solvendi sunt numi Cæsari, & instrumentum triumphi eo conferendum. est enim ἄμορφον, ἀντιπολιτευομένου χρεωφειλέτην esse. Sed hæc, & multa alia coram.

CICERO ATTICO S. 9

Quotidiene, inquis, a te accipiendæ litteræ sunt? si habebo, cui dem, quotidie. at jam ipse ades. tum igitur, cum venero, desinam. Unas video mihi a te non esse redditas; quas L. Quintius, familiaris meus, cum ferret, ad bustum Basili vulneratus & despoliatus est. videbis igitur, numquid fuerit in his, quod me scire opus sit: & simul tu hoc διευκρινήσεις πρόβλημα sane πολιτικόν: cum sit necesse, aut haberi Cæsaris rationem, illo exercitum vel per senatum, vel per tribunos plebis obtinente, aut persuaderi Cæsari, ut tradat provinciam atque exercitum, & ita consul fiat; aut, si id non persuadeatur, haberi comitia sine illius ratione, illo patiente, atque obtinente provinciam; aut, si per tribunos plebis non patiatur, tamen quiescat, rem adduci ad interregnum; aut, si ob eam causam, quod ratio ejus non habeatur, exercitum adducat, armis cum eo contendere; illum autem initium facere armorum, aut statim nobis minus paratis, aut tum, cum comitiis, amicis ejus postulantibus, ut e lege ratio habeatur, impetratum non sit: ire autem ad arma, aut hanc unam ob causam, quod ratio non habeatur, aut addita causa, si forte tribunus plebis senatum impediens, aut populum incitans, notatus, aut senatus consulto circumscriptus, aut sublatus, aut expulsus sit, dicensve se expulsum, ad illum confugerit: suscepto autem bello, aut tenenda sit urbs, aut ea relicta, ille commeatu & reliquis copiis intercludendus: quod horum malorum, quorum aliquod certe

ſubeundum eſt, minimum putes. Dices profecto, perſuaderi illi, ut tradat exercitum, & ita conſul fiat. eſt omnino id ejusmodi, ut, ſi ille eo deſcendat, contra dici nihil poſſit: idque eum, ſi non obtinet, ut ratio habeatur retinentis exercitum, non facere miror. nobis autem, ut quidam putant, nihil eſt timendum magis, quam ille conſul. at ſic malo, inquies, quam cum exercitu. certe. ſed iſtud ipſum, dico, magnum malum putat aliquis: neque ei remedium eſt ullum. cedendum eſt, ſi id volet. vide conſulem illum iterum, quem vidiſti conſulatu priore. at tum imbecillus plus, inquis, valuit, quam tota respublica. quid nunc putas? & eo conſule, Pompejo certum eſt eſſe in Hiſpania. o rem miſeram! ſi quidem id ipſum deterrimum eſt, quod recuſari non poteſt; & quod ille ſi faciat, jamjam a bonis omnibus ſummam ineat gratiam. Tollamus igitur hoc, quo illum poſſe adduci negant: de reliquis quid eſt deterrimum? concedere illi, quod, ut idem dicit, impudentiſſime poſtulat. nam quid impudentius? tenuiſti provinciam per decem annos, non tibi a ſenatu, ſed a te ipſo per vim & per factionem datos. præteriit tempus, non legis, ſed libidinis tuæ: fac tamen, legis. ut ſuccedatur, decernitur: impedis, & ais; habe mei rationem. habe tu noſtrum. exercitum tu habeas diutius, quam populus juſſit, invito ſenatu? Depugnes oportet, niſi concedis. cum bona quidem ſpe, ut ait idem, vel vincendi, vel in libertate moriendi. jam ſi pugnandum eſt: quo tempore, in caſu; quo conſilio, in temporibus ſitum eſt. itaque te in ea quæſtione non exerceo. ad ea, quæ dixi, affer, ſi quid habes. equidem dies noctesque torqueor.

10 CICERO ATTICO S.

Subito conſilium cepi, ut, antequam luceret, exirem; ne qui conſpectus fieret, aut ſermo, lictoribus præſertim laureatis. de reliquo, neque hercule, quid agam, nec, quid acturus ſim, ſcio: ita ſum perturbatus temeritate noſtri amentiſſimi conſilii. tibi vero quid ſuadeam, cujus ipſe conſilium exſpecto?

Cnæus

Cnæus noſter quid conſilii ceperit, capiatve, neſcio, adhuc in oppidis coarctatus & ſtupens. omnes ſi in Italia conſiſtat, erimus una: ſin cedet, conſilii res eſt. adhuc certe, niſi ego inſanio, ſtulte omnia & incaute. Tu, quæſo, crebro ad me ſcribe, vel quod in buccam venerit.

CICERO ATTICO S. II

Quæſo, quid hoc eſt? aut quid agitur? mihi enim tenebræ ſunt. Cingulum, inquis, nos tenemus: Anconem amiſimus. Labienus diſceſſit ab Cæſare. utrum de imperatore populi Romani, an de Hannibale loquimur? o hominem amentem & miſerum, qui ne umbram quidem umquam τȣ καλȣ viderit! atque, hæc, ait, omnia facere ſe dignitatis cauſa: ubi eſt autem dignitas, niſi ubi honeſtas? num honeſtum igitur, habere exercitum nullo publico conſilio? occupare urbes civium, quo facilior ſit aditus ad patriam? χρεων 'αποκοπας, φυγαδων καθοδȣς, ſexcenta alia ſcelera moliri, την θεων μεγιςην 'ως' 'εχειν τυραννιδα? ſibi habeat ſuam fortunam. unam mehercule tecum apricationem in illo Lucretino tuo ſole malim, quam omnia iſtiusmodi regna; vel potius mori millies, quam ſemel iſtiusmodi quidquam cogitare. quid ſi tu velis? inquis. age quis eſt, cui velle non liceat? ſed ego hoc ipſum velle, miſerius eſſe duco, quam in crucem tolli. una res eſt ea miſerior, adipiſci, quod ita volueris. Sed hæc hactenus. libenter enim in his moleſtiis 'ενσχολαζω σοι. redeamus ad noſtrum. Per fortunas! quale tibi conſilium Pompeji videtur? hoc quæro, quod urbem reliquerit. ego enim 'απορω: tum nihil abſurdius. urbem tu relinquas? ergo idem, ſi Galli venirent. non eſt, inquit, in parietibus reſpublica, at in aris & focis. fecit idem Themiſtocles. fluctum enim totius barbariæ ferre urbs una non poterat. at idem Pericles non fecit, annum fere poſt quinquageſimum, cum præter mœnia nihil teneret. noſtri olim, urbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt.

'Ουτω τȣ των προσθεν 'επευθομεθα κλεα 'ανδρων.

rursus autem ex dolore municipali, sermonibusque eorum, quos convenio, videtur hoc consilium exitum habiturum. mira hominum querela est, (nescio istic: sed facies, ut sciam:) sine magistratibus urbem esse, sine senatu. fugiens denique Pompejus mirabiliter homines movet. quid quæris? alia causa facta est: nihil jam concedendum putant Cæsari. hæc, tu mihi explica, qualia sint. Ego negotio præsum non turbulento. vult enim me Pompejus esse, quem tota hæc Campana & maritima ora habeat ἐπίσκοπον, ad quem delectus & summa negotii referatur. itaque vagus esse cogitabam. Te puto jam videre, quæ sit ὁρμὴ Cæsaris, qui populus, qui totius negotii status: ea velim, scribas ad me, & quidem, quoniam mutabilia sunt, quam sæpissime. acquiesco enim & scribens ad te, & legens tua.

12 CICERO ATTICO S.

Unam adhuc a te epistolam acceperam, datam XII. Kal. in qua significabatur, aliam te ante dedisse, quam non acceperam. sed quæso, ut scribas quam sæpissime, non modo si quid scies, aut audieris, sed etiam si quid suspicabere, maximeque, quid nobis faciendum aut non faciendum putes. Nam quod rogas, curem, ut scias, quid Pompejus agat, ne ipsum quidem scire puto; nostrum quidem nemo. Vidi Lentulum consulem Formiis X. Kal. vidi Libonem: plena timoris & erroris omnia. ille iter Larinum: ibi enim cohortes, & Luceriæ, & Theani, reliquaque in Apulia. inde utrum consistere uspiam velit, an mare transire, nescitur. si manet; vereor, ne exercitum firmum habere non possit. sin discedit: quo, aut qua, aut quid nobis agendum est, nescio. nam istum quidem, cujus φαλαρισμὸν times, omnia teterrime facturum puto. nec eum rerum prolatio, nec senatus, magistratuumque discessus, nec ærarium clausum tardabit. Sed hæc, ut scribis, cito sciemus. interim velim mihi ignoscas, quod ad te scribo tam multa toties. acquiesco enim, & tuas volo elicere litteras, maximeque consilium, quid agam, aut quo me pacto

geram;

geram; demittamne me penitus in causam? Non deterreor periculo, sed dirumpor dolore. Tam nullo consilio, aut tam contra meum consilium gesta esse omnia! An cunctor & tergiverser, & iis me dem, qui tenent, qui potiuntur? αἰδέομαι Τρῶας· nec solum civis, sed etiam amici officio revocor; etsi frangor sæpe misericordia puerorum. ut igitur ita perturbato, etsi te eadem solicitant, scribe aliquid, & maxime, si Pompejus Italia cedit, quid nobis agendum putes. M'. quidem Lepidus (nam fuimus una) eum finem statuit, L. Torquatus eundem. me cum multa, tum etiam lictores impediunt: nihil vidi umquam, quod minus explicari posset. itaque a te nihil dum certi exquiro, sed quid videatur. denique ipsam ἀπορίαν tuam cupio cognoscere. Labienum ab illo discessisse, propemodum constat. si ita factum esset, ut ille Romam veniens magistratum & senatum Romæ offenderet, magno usui causæ nostræ fuisset. damnasse enim sceleris hominem amicum, reipublicæ causa, videretur: quod nunc quoque videtur; sed minus prodest. non enim habet, cui prosit: eumque arbitror pœnitere: nisi forte id ipsum est falsum, discessisse illum. nos quidem pro certo habebamus. & velim, (quamquam, ut scribis, domesticis de finibus tenes,) formam mihi urbis exponas, ecquod Pompeji desiderium, ecqua Cæsaris invidia appareat: etiam quid censeas de Terentia & Tullia, Romæ eas esse, an mecum, an aliquo tuto loco. & hæc, & si quid aliud, ad me scribas velim, vel potius scriptites.

CICERO ATTICO S. 13

De Vennonianis rebus tibi assentior. Labienum ἥρωα judico. facinus jamdiu nullum civile præclarius: qui ut aliud nihil, hoc tamen profecit; dedit illi dolorem. sed etiam ad summam profectum aliquid puto. amo etiam Pisonem: cujus judicium de genere suspicor visum iri grave. quamquam, genus belli quod sit, vides. ita civile est, ut non ex civium dissentione, sed ex unius perditi civis audacia natum sit. is autem valet exercitu; tenet multos spe & promissis:

missis; omnia omnium concupivit. huic tradita urbs est, nuda præsidio, referta copiis. quid est, quod ab eo non metuas, qui illa templa & tecta non patriam, sed prædam putet? quid autem sit acturus, aut quo modo, nescio, sine senatu, sine magistratu. ne simulare quidem poterit quicquam πολιτικῶς. nos autem ubi exsurgere poterimus? aut quando? quorum dux quam ἀστρατήγητος, tu quoque animadvertis; cui ne Picena quidem nota fuerint: quam autem sine consilio, res testis. ut enim alia omittam decem annorum peccata, quæ conditio non huic fugæ præstitit? nec vero nunc quid cogitet scio: ac non desino per litteras sciscitari. nihil esse timidius constat, nihil perturbatius. itaque nec præsidium, cujus parandi causa ad urbem retentus est, nec locum ac sedem præsidii ullam video. spes omnis in duabus, invidiose retentis, pæne alienis legionibus. nam delectus adhuc quidem invitorum est, & a pugnando abhorrentium. conditionum autem amissum tempus est. quid futurum sit, non video. commissum quidem a nobis certe est, sive a nostro duce, ut, e portu sine gubernaculis egressi, tempestati nos traderemus. itaque de Ciceronibus nostris dubito quid agam. nam mihi interdum amandandi videntur in Græciam. de Tullia autem & Terentia, cum mihi barbarorum adventus proponitur, omnia timeo: cum autem Dolabellæ venit in mentem; paullum respiro. sed velim consideres, quid faciendum putes: primum πρὸς τὸ ἀσφαλές· (aliter enim mihi de illis, ac de me ipso, consulendum est:) deinde ad opiniones; ne reprehendamur, quod eas Romæ velimus esse in communi bonorum fuga. quin etiam tibi & Peduceo, (scripsit enim ad me,) quid faciatis, videndum est. is enim splendor est vestrum, ut eadem postulentur a vobis, quæ ab amplissimis civibus. sed de hoc tu videbis, quippe cum te me ipso, ac te meis te considerare velim. Reliquum est, ut, & quid agatur, quoad poteris, explores, scribasque ad me, & quid ipse conjectura assequare: quod etiam a te magis exspecto. nam, acta omnibus nuntiantibus, a te exspecto futura. μάντις δ' ἄριστος. Loquacitati ignosces,

ſces, quæ & me levat, ad te quidem ſcribentem, & elicit tuas litteras. Ænigma Oppiorum ex Velia plane non intellexi. eſt enim numero Platonis obſcurius. jam intellexi tuum. Oppios enim de Velia ſuccones dicis. in eo æſtuavi diu: quo aperto, reliqua patebant, & cum Ternntiæ ſumma congruebant. L. Cæſarem vidi Minturnis a. d. VII. Kal. Febr. mane, cum abſurdiſſimis mandatis, non hominem, ſed ſcopas ſolutas: ut id ipſum mihi ille videatur irridendi cauſa feciſſe, qui tantis de rebus huic mandata dederit; niſi forte non dedit, & hic, ſermone aliquo arrepto, pro mandatis abuſus eſt. Labienus, vir mea ſententia magnus, Theanum venit a. d. IX. Kal. ibi Pompejum conſulesque convenit. qui ſermo fuerit, & quid actum ſit, ſcribam ad te, cum certum ſciam. Pompejus ab Theano Larinum verſus profectus eſt a. d. VIII. Kal. eo die manſit Venafri. aliquantum animi videtur nobis attuliſſe Labienus. ſed ego nondum habeo, quod ad te ex his locis ſcribam. iſta magis exſpecto: quid illinc afferatur; quo pacto de Labieno ferat; quid agat Domitius in Marſis, Iguvii Thermus, P. Attius Cinguli; quæ ſit populi urbani voluntas; quæ tua conjectura de rebus futuris: hæc velim crebro, & quid tibi de mulieribus noſtris placeat, & quid acturus ipſe ſis, ſcribas. Si ſcriberem ipſe, longior epiſtola fuiſſet; ſed dictavi proqter lippitudinem.

CICERO ATTICO S. 14

A. d. VI. Kal. Febr. Capuam Calibus proficiſcens, cum leviter lippirem, has litteras dedi. L. Cæſar mandata Cæſaris detulit ad Pompejum a. d. VIII. Kal. cum is eſſet cum conſulibus Theani. probata conditio eſt, ſed ita, ut ille de iis oppidis, quæ extra ſuam provinciam occupaviſſet, præſidia deduceret. id ſi feciſſet, reſponſum eſt, ad urbem nos redituros eſſe, & rem per ſenatum confecturos. ſpero eſſe in præſentia, pacem nos habere. nam & illum furoris, & hunc noſtrum copiarum ſuppœnitet. Me Pompejus Capuam venire voluit, & adjuvare delectum: in

quo

quo parum prolixe reſpondent Campani coloni. Gladiatores Cæſaris, qui Capuæ ſunt, de quibus ante ad te falſum ex Torquati litteris ſcripſeram, ſane commode Pompejus diſtribuit, binos ſingulis patribus familiarum. ſcutorum in ludo 1ↃↃ fuerunt: eruptionem facturi fuiſſe dicebantur. ſane multum in eo reipublicæ proviſum eſt. De mulieribus noſtris, in quibus eſt tua ſoror, quæſo videas, ut ſatis honeſtum nobis ſit, eas Romæ eſſe, cum ceteræ ulla dignitate diſceſſerint. hoc ſcripſi ad eas, & ad te ipſum antea. velim, eas cohortere, ut exeant; præſertim cum ea prædia in ora maritima habeamus, cui ego præſum, ut in his pro re nata non incommode poſſint eſſe. nam ſi quid offendimus, in genero noſtro; quod quidem ego præſtare non debeo. ſed id fit majus, quod mulieres noſtræ præter ceteras Romæ remanſerunt. tu ipſe cum Sexto, ſcire velim, quid cogites de exeundo, de totaque re quid exiſtimes. equidem pacem hortari non deſino: quæ vel injuſta utilior eſt, quam juſtiſſimum bellum. ſed hæc, ut fors tulerit.

15 CICERO ATTICO S.

Ut ab urbe diſceſſi, nullum adhuc intermiſi diem, quin aliquid ad te litterarum darem: non quo haberem magnopere, quod ſcriberem; ſed ut loquerer tecum abſens: quo mihi, cum coram id non licet, nihil eſt jucundius. Capuam cum veniſſem a. d. VI. Kal. pridie, quam has litteras dedi, conſules conveni, multosque noſtri ordinis. omnes cupiebant Cæſarem, abductis præſidiis, ſtare conditionibus iis, quas tuliſſet. uni Favonio, leges ab illo nobis imponi non placebat: ſed is haud auditus in conſilio. Cato enim ipſe jam ſervire, quam pugnare, mavult. ſed tamen ait, in ſenatu ſe adeſſe velle, cum de conditionibus agatur, ſi Cæſar adductus ſit, ut præſidia deducat. ita, quod maxime opus eſt, in Siciliam ire non curat: quod metuo ne obſit, in ſenatu eſſe vult. Poſtumus autem, de quo nominatim ſenatus decrevit, ut ſtatim in Siciliam iret, Furfanoque ſuccederet, negat ſe ſine Catone iturum: & ſuam in ſenatu operam,

aucto-

auctoritatemque quam magni æſtimat. ita res ad Fannium pervenit. is cum imperio in Siciliam præmittitur. In diſputationibus noſtris ſumma varietas eſt. plerique negant, Cæſarem in conditione manſurum; poſtulataque hæc ab eo interpoſita eſſe, quo minus, quod opus eſſet ad bellum, a nobis pararetur. ego autem eum puto facturum, ut præſidia deducat. vicerit enim, ſi coſul factus erit, & minore ſcelere vicerit, quam quo ingreſſus eſt. ſed accipienda plaga eſt. ſumus enim flagitioſe imperati cum a militibus, tum a pecunia; quam quidem omnem, non modo privatam, quæ in urbe eſt, ſed etiam publicam, quæ in ærario eſt, illi reliquimus. Pompejus ad legiones Attianas eſt profectus: Labienum ſecum habet. ego tuas opiniones de his rebus exſpecto. Formias me continuo recipere cogitabam.

CICERO ATTICO S. 16

Omnes arbitror mihi tuas litteras redditas eſſe, ſed primas præpoſtere, reliquas ordine, quo ſunt miſſæ, per Terentiam. De mandatis Cæſaris, adventuque Labieni, & reſponſis conſulum ac Pompeji, ſcripſi ad te litteris iis, quas a. d. v. Kal. Capua dedi: pluraque præterea in eandem epiſtolam conjeci. nunc has exſpectationes habemus duas: unam, quid Cæſar acturus ſit, cum acceperit, ea, quæ referenda ad illum data ſunt L. Cæſari; alteram, quid Pompejus agat: qui quidem ad me ſcribit, paucis diebus ſe firmum exercitum habiturum; ſpemque affert, ſi in Picenum agrum ipſe venerit, nos Romam redituros eſſe. Labienum ſecum habet, non dubitantem de imbecillitate Cæſaris copiarum: cujus adventu Cnæus noſter multo animi plus habet. Nos a conſulibus Capuam venire juſſi ſumus ad Nonas Febr. Capua profectus ſum Formias a. d. III. Kal. eo die cum Calibus tuas litteras hora fere nona accepiſſem, has ſtatim dedi. De Terentia & Tullia tibi aſſentior; ad quas ſcripſeram, ad te ut referrent: ſi nondum profectæ ſunt nihil eſt quod ſe moveant, quoad perſpiciamus, quo loci ſit res.

CICE-

17 CICERO ATTICO S.

Tuæ litteræ mihi gratæ jucundæque ſunt. De pueris in Græciam transportandis tum cogitabam, cum fuga ex Italia quæri videbatur. nos enim Hiſpaniam peteremus: illis hoc æque commodum non erat. tu ipſe cum Sexto etiam nunc mihi videris Romæ recte eſſe poſſe. etenim minime amici Pompejo noſtro eſſe debetis. nemo enim umquam tantum de urbanis præſidiis detraxit. videsne me etiam jocari? Scire jam te oportet, L. Cæſar quæ reſponſa referat a Pompejo, quas ab eodem ad Cæſarem ferat litteras. ſcriptæ enim & datæ ita ſunt, ut proponerentur in publico: in quo accuſavi mecum ipſe Pompejum, qui, cum ſcriptor luculentus eſſet, tantas res, atque eas, quæ in omnium manus venturæ eſſent, Sextio noſtro ſcribendas dederit. itaque nihil umquam legi ſcriptum σηστιωδεστερον, perſpici tamen ex litteris Pompeji poteſt, nihil Cæſari negari, omniaque & cumulate, quæ poſtulet, dari, quæ ille, amentiſſimus fuerit, niſi acceperit, præſertim cum impudentiſſime poſtulaverit. quis enim tu es, qui dicas, ſi in Hiſpaniam profectus erit, ſi præſidia dimiſerit? tamen non conceditur; minus honeſte nunc quidem, violata jam ab illo republica, illatoque bello, quam ſi olim de ratione habenda impetraſſet: & tamen vereor, ut his ipſis contentus ſit. nam cum iſta mandata dediſſet L. Cæſari, debuit eſſe paullo quietior, dum reſponſa referrentur. dicitur autem nunc eſſe acerrimus. Trebatius quidem ſcribit, ſe ab illo IX. Kal. Febr. rogatum eſſe, ut ſcriberet ad me, ut eſſem ad urbem: nihil ei me gratius facere poſſe. hæc verbis plurimis. intellexi ex dierum ratione, ut primum de diſceſſu noſtro Cæſar audiſſet, laborare eum cœpiſſe, ne omnes abeſſemus. itaque non dubito, quin ad Piſonem, quin ad Servium ſcripſerit illud admiror non ipſum ad me ſcripſiſſe, non per Dollabellam, non per Cœlium egiſſe: quamquam non aſpernor Trebatii litteras, a quo me unice diligi ſcio. reſcripſi ad Trebatium, (nam ad ipſum Cæſarem, qui mihi nihil ſcripſiſſet, nolui,)

quam

quam illud hoc tempore esset difficile: me tamen in prædiis meis esse, neque delectum ullum, neque negotium suscepisse. in quo quidem manebo, dum spes pacis erit: sin bellum geretur; non deero officio, nec dignitati meæ, pueros ὑπεκθέμενος in Græciam. totam enim Italiam flagraturam bello intelligo. tantum mali excitatum partim ex improbis, partim ex invidis civibus. sed hæc paucis diebus ex illius ad nostra responsa responsis intelligentur, quorsum evasura sint. tum ad te scribam plura, si erit bellum: sin autem etiam induciæ, te ipsum, ut spero, videbo. Ego IV. Non. Febr. quo die has litteras dedi, in Formiano, quo Capua redieram, mulieres exspectabam: quibus quidem scripseram, tuis litteris admonitus, ut Romæ manerent. sed audio majorem quendam in urbe timorem esse. Capuæ Non. Febr. esse volebam, quia consules jusserant. quidquid huc erit a Pompejo allatum, statim ad te scribam: tuasque de istis rebus litteras exspectabo.

CICERO ATTICO S. 18

Quarto Non. Febr. mulieres nostræ Formias venerunt, tuaque erga se officia, plena tui suavissimi studii, attulerunt. eas ego, quoad sciremus, utrum turpi pace nobis, an misero bello esset utendum, in Formiano esse volui, & una Cicerones. ipse cum fratre Capuam ad consules (Nonis enim adesse jussi sumus) III. Non. profectus sum, cum has litteras dedi. Responsa Pompeji grata populo, & probata concioni esse dicuntur. ita putaram. quæ quidem ille si repudiarit, jacebit: si acceperit? Utrum igitur, inquies, mavis? responderem, si quemadmodum parati essemus, scirem. Cassium, erat hic auditum, expulsum Ancone, eamque urbem a nobis teneri. si bellum futurum est, negotium utile. Cæsarem quidem, L. Cæsare cum mandatis de pace misso, tamen ajunt acerrime delectum habere, loca occupare, vincire præsidiis. o perditum latronem! o vix ullo otio compensandam hanc reipublicæ turpitudinem! sed stomachari desinamus, tempori pareamus, cum Pom-

pejo in Hiſpaniam eamus. hæc opto in malis; quoniam illius alterum conſulatum a repubica, ne data quidem occaſione, repulimus. Sed hæc hactenus. De Dionyſio, fugit me ad te antea ſcribere: ſed ita conſtitui; exſpectare reſponſa Cæſaris, ut, ſi ad urbem rediremus, ibi nos exſpectaret; ſin tardius id fieret, tum eum arceſſeremus. omnino quid ille facere debuerit in noſtra illa fuga, quid docto homine & amico dignum fuerit, cum præſertim rogatus eſſet, ſcio. ſed hæc non nimis exquiro a Græcis. tu tamen videbis, ſi erit, quod nolim, arceſſendus, ne moleſti ſimus invito. Quintus frater laborat, ut tibi, quod debet, ab Egnatio ſolvat: nec Egnatio voluntas deeſt: nec parum locuples eſt: ſed cum tale tempus ſit, ut Q. Titinius (multum enim eſt nobiscum) viaticum ſe neget habere; idemque debitoribus ſuis denuntiarit, ut eodem fœnore uterentur; atque hoc idem etiam L. Ligus feciſſe dicatur; nec hoc tempore aut domi nummos Quintus habeat, aut exigere ab Egnatio, aut verſuram usquam facere poſſit; miratur, te non habuiſſe rationem hujus publicæ difficultatis. ego autem; etſi illud ψευδησιοδειον (ita enim putatur) obſervo, μηδε δικην, præſertim in te, a quo nihil umquam vidi temere fieri; tamen illius querela movebar. hoc, quidquid eſt, te ſcire volui.

19 CICERO ATTICO S.

Nihil habeo, quid ad te ſcribam. quin etiam epiſtolam, quam eram elucubraturus, ad te non dedi. erat enim plena ſpei bonæ; quod & concionis voluntatem audieram, & illum conditionibus uſurum putabam, præſertim ſuis. ecce tibi II. Non. Febr. mane accepi litteras tuas, Philotimi, Furnii, Curionis ad Furnium, quibus irridet L. Cæſaris legationem. plane oppreſſi videmur: nec, quid conſilii capiam, ſcio: nec mehercule de me laboro: de pueris quid agam, non habeo. Capuam tamen proficiſcebar hæc ſcribens, quo facilius de Pompeji rebus cognoſcerem.

CICE-

CICERO ATTICO S. 20

Breviloquentem jam me tempus ipſum facit. pacem enim deſperavi: bellum noſtri nullum adminiſtrant. cave enim putes, quidquam eſſe minoris his conſulibus: quorum ego ſpe audiendi, & cognoſcendi noſtri apparatus, maximo imbri Capuam veni pridie Nonas, ut eram juſſus. illi autem nondum venerant, ſed erant venturi, inanes, imparati. Cnæus autem Luceriæ dicebatur eſſe, & adire cohortes legionum Attianarum, non firmiſſimarum. at illum ruere nuntiant, & jam jamque adeſſe, non ut manum conſerat, (quicum enim?) ſed ut fugam intercludat. Ego autem in Italia καὶ συναποθανεῖν. nec te id conſulo. ſin extra, quid ago? ad manendum hiems, lictores, improvidi & negligentes duces; ad fugam hortatur amicitia Cnæi, cauſa bonorum, turpitudo conjungendi cum tyranno: qui quidem incertum eſt, Phalarimne an Piſiſtratum ſit imitaturus. Hæc velim explices, & me juves conſilio. etſi te ipſum iſtic jam calere puto. ſed tamen quantum poteris. ego ſi quid hic hodie novi cognoro, ſcies. jam enim aderunt conſules ad ſuas Nonas. Tuas quotidie litteras exſpectabo. ad has autem, cum poteris, reſcribes. Mulieres & Cicerones in Formiano reliqui.

CICERO ATTICO S. 21

De malis noſtris tu prius audis, quam ego. iſtinc enim emanant. boni autem hinc quod exſpectes, nihil eſt. Veni Capuam ad Nonas Febr. ita ut juſſerant conſules. eo die Lentulus venit ſero: alter conſul omnino non venerat VII. Idus. eo enim die ego Capua diſceſſi, & manſi Calibus. inde has litteras poſtridie ante lucem dedi. hæc, Capuæ dum fui, cognovi: nihil in conſulibus, nullum usquam delectum. nec enim conquiſitores φαινοπροσωπεῖν audent; cum ille adſit contra; cum noſter dux nusquam ſit, nihil agat: nec nomina dant. deficit enim non voluntas, ſed ſpes. Cnæus autem noſter (o rem miſeram & incredibilem!) ut totus jacet! non animus eſt, non conſilium, non

copiæ, non diligentia. mittam illa, fugam ab urbe turpissimam, timidissimas in oppidis conciones, ignorationem non solum adversarii, sed etiam suarum copiarum. hoc cujusmodi est? VII. Id. Febr. Capuam C. Cassius tribunus plebis venit, attulit mandata ad consules, ut Romam venirent, pecuniam de sanctiore ærario auferrent, statim exirent urbe relicta. redeant: quo præsidio? deinde exeant: quis sinat? Consul ei rescripsit, ut prius ipse in Picenum. at illud totum erat amissum: sciebat nemo præter me ex litteris Dolabellæ. mihi dubium non erat, quin ille jam jamque foret in Apulia: Cnæus noster in navi. ego quid agam, σκέμμα magnum: neque mehercule mihi quidem ullum, nisi omnia essent acta turpissime, neque ego ullius consilii particeps. sed tamen, quod me deceat. ipse me Cæsar ad pacem hortatur. sed antiquiores litteræ, quam ruere cœpit. Dolabella, Cœlius, me illi valde satisfacere. mira me ἀπορία torquet. juva me consilio, si potes: & tamen ista, quantum potes, provide. nihil habeo, tanta rerum perturbatione, quod scribam. tuas litteras exspecto.

22 CICERO ATTICO S.

Pedem in Italia video nullum esse, qui non in istius potestate sit. De Pompejo scio nihil; eumque, nisi in navim se contulerit, exceptum iri puto. o celeritatem incredibilem! hujus autem nostri! sed non possum sine dolore accusare eum, de quo angor & crucior. Tu cædem non sine causa times: non quo minus quidquam Cæsari expediat ad diuturnitatem victoriæ & dominationis: sed video, quorum arbitrio sit acturus. recte sit. censeo cedendum de oppidis his. egeo consilii. quod optimum factu videbitur, facies. cum Philotimo loquere: atque adeo Terentiam habebis Idibus. Ego quid agam? qua aut terra, aut mari persequar eum, qui ubi sit, nescio? etsi terra quidem qui possum? mari quo? tradam igitur isti me? fac posse tuto. multi enim hortantur. num etiam honeste? nullo modo. quid? a te petam consilium, ut soleo?

ſoleo? explicari res non poteſt. ſed tamen, ſi quid in mentem venit, velim ſcribas, & ipſe quid ſis acturus.

CICERO ATTICO S. 23

Quinto Id. Feb. veſperi a Philotimo litteras accepi, Domitium exercitum firmum habere; cohortes ex Piceno, Lentulo & Thermo ducentibus, cum Domitii exercitu conjunctas eſſe; Cæſarem intercludi poſſe, eumque id timere; bonorum animos recreatos Romæ, improbos quaſi perculſos. Hæc, metuo equidem, ne ſint ſomnia: ſed tamen M'. Lepidum, L. Torquatum, C. Caſſium tribunum plebis, (hi enim ſunt nobis cum, id eſt, in Formiano,) Philotimi litteræ ad vitam revocarunt. ego autem illa metuo ne veriora ſint, nos omnes pæne jam captos eſſe, Pompejum Italia cedere: quem quidem (o rem acerbam!) perſequi Cæſar dicitur. perſequi Cæſar Pompejum? quid? ut interficiat? o me miſerum! & non omnes noſtra corpora opponimus? in quo tu quoque ingemiſcis. ſed quid faciamus? victi, oppreſſi, capti plane ſumus. Ego tamen, Philotimi litteris lectis, mutavi conſilium de mulieribus: quas, ut ſcripſeram ad te, Romam remittebam: ſed mihi venit in mentem, multum fore ſermonem, me judicium jam de cauſa publica feciſſe, qua deſperata, quaſi hunc gradum mei reditus eſſe, quod mulieres revertiſſent. De me autem ipſo tibi aſſentior, ne me dem incertæ & periculoſæ fugæ; cum reipublicæ nihil proſim, nihil Pompejo; pro quo emori cum pie poſſum, tum lubenter. manebo igitur: etſi vivere. Quod quæris, hic quid agatur: tota Capua, & omnis hic delectus jacet. deſperata res eſt; in fuga omnes ſunt: niſi quid ejusmodi fuerit, ut Pompejus iſtas Domitii copias cum ſuis conjungat. ſed videbamur omnia biduo triduove ſcituri. Cæſaris litterarum exemplum tibi miſi: rogaras enim; cui nos valde ſatisfacere, multi ad me ſcripſerunt: quod patior facile, dum, ut adhuc, nihil faciam turpiter.

24 CICERO ATTICO S.

Philotimi litteræ me quidem non nimis, ſed eos, qui in his locis erant, admodum delectarunt. ecce poſtridie Caſſio litteræ Capua, a Lucretio, familiari ejus, Nigidium a Domitio Capuam veniſſe; eum dicere, Vibullium cum paucis militibus e Piceno currere ad Cnæum, confeſtim ſequi Cæſarem, Domitium non habere militum III. millia. idem ſcripſit, conſules Capua diſceſſiſſe. non dubito, quin Cnæus in fuga ſit; modo effugiat. a conſilio fugiendi, ut tu cenſes, abſum.

25 CICERO ATTICO S.

Cum dediſſem ad de litteras triſtes, & metuo ne veras, de Lucretii ad Caſſium litteris Capua miſſis; Cephalio venit a vobis, attulit etiam a te litteras hilariores, nec tamen firmas, ut ſoles. omnia facilius credere poſſum, quam quod ſcribitis, Pompejum exercitum habere. nemo huc ita affert, omniaque, quæ nolim. o rem miſeram! malas cauſas ſemper obtinuit, in optima concidit. quid dicam? niſi, illud eum ſcriſſe; neque enim erat difficile: hoc neſciſſe. erat enim ars difficilis, recte rempublicam regere. Sed jam jamque omnia ſciemus, & ſcribemus ad te ſtatim.

26 CICERO ATTICO S.

Non venit idem uſu mihi, quod tu tibi ſcribis: *quoties exorior?* ego enim nunc paullum exorior, & maxime quidem iis litteris, quæ Roma afferuntur, de Domitio, de Picentium cohortibus. omnia erant facta hoc biduo lætiora. itaque fuga, quæ parabatur, repreſſa eſt. Cæſaris interdicta,

Si te ſecundo limine hic offendero,

reſpuuntur. Bona de Domitio, præclara de Afranio fama eſt. Quod me amiciſſime admones, ut

me integrum, quoad possim, servem; gratum est. Quod addis, ne propensior ad turpem causam videar; certe videri possum. ego me ducem in civili bello, quoad de pace ageretur, negavi esse: non quin rectum esset; sed quia, quod multo rectius fuit, id mihi fraudem tulit. plane eum, cui Cnæus noster alterum consulatum deferret & triumphum: at quibus verbis? pro suis rebus gestis amplissimis; inimicum habere nolueram. ego scio, & quem metuam, & quam ob rem. sin erit bellum, ut video fore; partes meæ non desiderabuntur. De H-S millib. xx. Terentia tibi rescripsit. Dionysio, dum existimabam vagos nos fore, nolui molestus esse. tibi autem, crebro ad me scribenti de ejus officio, nihil rescripsi: quod diem ex die exspectabam, ut statuerem, quid esset faciendum. nunc, ut video, pueri certe in Formiano videntur hiematuri: num & ego, nescio. si enim erit bellum, cum Pompejo esse constitui. quod habebo certi, faciam, ut scias. ego bellum fœdissimum futurum puto; nisi qui, ut tu scis, Parthicus casus exstiterit.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM, LIBER VIII.

ARGUMENTUM.

Scriptæ sunt libri hujus epistolæ Consulibus item L. Cornelio Lentulo & C. Claudio Marcello; continentque historiam dierum XVI, *Pompeji videlicet Pompejanorumque trepidationem: curam in delectu habendo: gesta a Cæsare in Piceno, & in Pelignis ad Corfinium; Domitii, Domitianorumque deditionem; sollicitudinem Ciceronis, aut potius æstum, Atticum consulentis, si Pompejus Italia excedat, quid sibi faciendum sit: navigandumne cum illo, an in suis prædiis manendum: & multa in utramque partem disputantis.*

I CICERO ATTICO S.

Cum ad te litteras dedissem, redditæ mihi litteræ sunt a Pompejo. cetera de rebus in Piceno gestis, quæ ad se Vibullius scripsisset; de delectu Domitii; quæ sunt vobis nota; nec tamen tam læta erant in his litteris, quam ad me Philotimus: (ipsam tibi epistolam misissem; sed subito fratris puer proficiscebatur: cras igitur mittam:) sed in ea Pompeji epistola erat in extremo, ipsius manu: *Tu, censeo, Luceriam venias: nusquam eris tutius.* Id ego in eam

partem

partem accepi; hæc oppida atque oram maritimam illum pro derelicto habere: nec ſum miratus, eum, qui caput ipſum reliquiſſet, reliquis membris non parcere. Ei ſtatim reſcripſi, hominemque certum miſi de comitibus meis, non me quærere, ubi tutiſſime eſſem: ſi me vellet ſua aut reipublicæ cauſa Luceriam venire, ſtatim eſſe venturum: hortatusque ſum, ut oram maritimam retineret, ſi rem frumentariam ſibi ex provinciis ſuppeditari vellet. hoc me fruſtra ſcribere videbam. ſed uti in urbe retinenda tunc, ſic nunc in Italia non relinquenda teſtificabar ſententiam meam. ſic enim parari video, ut Luceriam omnes copiæ contrahantur: & ne is quidem locus ſtabilis, ſed ex eo ipſo, ſi urgeamur, paretur fuga. quo minus mirere, ſi invitus in eam cauſam deſcendo, in qua neque pacis, neque victoriæ ratio quæſita ſit umquam, ſed ſemper flagitioſæ & calamitoſæ fugæ. Eundum; ut, quemcumque fors tulerit caſum, ſubeam potius cum iis, qui dicuntur eſſe boni, quam videar a bonis diſſentire. etſi propediem video bonorum, id eſt, lautorum & locupletium, urbem refertam fore, municipiis vero his relictis, refertiſſimam. quo ego in numero eſſem, ſi hos lictores moleſtiſſimos non haberem. nec me M'. Lepidi, L. Volcatii, Ser. Sulpicii comitum pœniteret; quorum nemo nec ſtultior eſt, quam L. Domitius, nec inconſtantior, quam App. Claudius. Unus Pompejus me movet, beneficio, non auctoritate. quam enim ille habeat auctoritatem in hac cauſa, qui, cum omnes Cæſarem metuebamus, ipſe eum diligebat? poſtquam ipſe metuere cœpit, putat omnes hoſtes illi oportere eſſe? Ibimus tamen Luceriam: nec eum fortaſſe delectabit noſter adventus. diſſimulare enim non potero, mihi, quæ adhuc acta ſunt, diſplicere. Ego ſi ſomnum capere poſſem, tam longis de epiſtolis non obtunderem. tu, ſi tibi eadem cauſa eſt, me remunerere ſane velim.

2 CICERO ATTICO S.

Mihi vero omnia grata; & quod scripsisti ad me, quæ audieras; & quod non credidisti, quæ digna diligentia mea non erant; & quod monuisti, quod sentiebas. Ego ad Cæsarem unas Capua litteras dedi, quibus ad ea rescripsi, quæ mecum ille de gladiatoribus suis egerat, breves, sed benivolentiam significantes, non modo sine contumelia, sed etiam cum maxima laude Pompeji. id enim illa sententia postulabat, qua illum ad concordiam hortabar. eas si quo ille misit, in publico proponat velim. Alteras eodem die dedi, quo has ad te. non potui non dare, cum & ipse ad me scripsisset, & Balbus. earum exemplum ad te misi. Nihil arbitror fore, quod reprehendas. si qua erunt, doce me, quo modo ea effugere possim. Nihil, inquies, omnino scripseris. qui magis effugias eos, qui volent fingere? verumtamen ita faciam, quoad fieri poterit. Nam quod me hortaris ad memoriam factorum, dictorum, scriptorum etiam meorum; facis amice tu quidem, mihique gratissimum: sed mihi videris aliud tu honestum meque dignum in hac causa judicare, atque ego existimem. mihi enim nihil ulla in gente umquam, ab ullo auctore reipublicæ ac duce, turpius factum esse videtur, quam a nostro amico factum est: cujus ego vicem doleo: qui urbem reliquit, id est patriam; pro qua & in qua mori præclarum fuit. Ignorare mihi videris, hæc quanta sit clades. es enim etiam nunc domi tuæ. sed, invitis perditissimis hominibus, esse diutius non potes. hoc miserius, hoc turpius quidquam? vagamur egentes cum conjugibus & liberis. in unius hominis, quotannis periculose ægrotantis, anima positas omnes nostras spes habemus, non expulsi, sed evocati e patria; quam non servandam ad reditum nostrum, sed diripiendam & inflammandam reliquimus. ita multi nobiscum sunt, non in suburbanis, non in hortis, non in ipsa urbe: & si nunc sunt, non erunt. nos interea, ne Capuæ quidem, sed Luceriæ: & oram quidem maritimam jam relinquemus; Afranium exspectabimus,

&

& Petrejum. nam in Labieno parum est dignitatis. Hic tu in me illud; des, id feras. nihil de me dico; alii viderint. hic quidem quæ est? domi vestræ estis, & eritis omnes boni. quis tum se mihi non ostendit? quis nunc adest hoc bello? sic enim jam appellandum est. Vibulii res gestæ sunt adhuc maximæ. id ex Pompeji litteris cognosces: in quibus animadvertito illum locum, ubi erit διπλῆ. videbis, de Cnæo nostro ipse Vibullius quid existimet. Quo igitur hæc spectat oratio? ego pro Pompejo lubenter emori possum. facio pluris omnium hominum neminem. sed non ita uno in eo judico spem de salute reipublicæ. significas enim aliquanto secus, quam solebas: ut etiam, Italia, si ille cedat, putes cedendum. Quod ego nec reipublicæ puto esse utile, nec liberis meis: præterea neque rectum, neque honestum. sed cur? poterisne igitur videre tyrannum? quasi intersit, audiam an videam, aut locupletior mihi sit quærendus auctor, quam Socrates; qui, cum XXX. tyranni essent, pedem porta non extulit. Est mihi præterea præcipua causa manendi: de qua utinam aliquando tecum loquar! Ego XIII. Kalend. cum eadem lucerna hac epistolam scripsissem, qua inflammaram tuam, Formiis ad Pompejum, si de pace agetur, profecturus; si de bello, quid ero?

CICERO ATTICO S. 3

Maximis & miserrimis rebus perturbatus, cum coram tecum mihi potestas deliberandi non esset, uti tamen tuo consilio volui. Deliberatio autem omnis hæc est: si Pompejus Italia cedat, quod eum facturum esse suspicor, quid mihi agendum putes: & quo facilius consilium dare possis; quid in utramque partem mihi in mentem veniat, explicabo brevi. Cum merita Pompeji summa erga salutem meam, familiaritasque, quæ mihi cum eo est, tum ipsa reipublicæ causa me adducit, ut mihi vel consilium meum cum illius consilio, vel fortuna [cum fortuna] conjungenda esse videatur. Accedit illud: si maneo, & illum comitatum optimorum & clarissimorum civium desero,

caden-

cadendum eſt in unius poteſtatem: qui, etſi multis rebus ſignificat ſe nobis eſſe amicum, &, ut eſſet, a me eſt (tute ſcis) propter ſuſpicionem hujus impendentis tempeſtatis multo ante proviſum: tamen utrumque conſiderandum eſt, & quanta fides ei ſit habenda; &, ſi maxime exploratum, eum nobis amicum fore, ſitne viri fortis & boni civis, eſſe in ea urbe, in qua cum ſummis honoribus imperiisque uſus ſit, res maximas geſſerit, ſacerdotio ſit ampliſſimo præditus, non futurus ſit ſui juris, ſubeundumque periculum ſit, cum aliquo forte dedecore, quando Pompejus rempublicam recuperarit. In hac parte hæc ſunt. vide nunc, quæ ſint in altera. Nihil actum eſt a Pompejo noſtro ſapienter, nihil fortiter; addo etiam, nihil niſi contra conſilium auctoritatemque meam. omitto illa vetera, quod iſtum in rempublicam ille aluit, auxit, armavit: ille legibus per vim & contra auſpicia ferendis auctor: ille Galliæ ulterioris adjunctor: ille gener: ille in adoptando P. Clodio augur: ille reſtituendi mei, quam retinendi, ſtudioſior: ille provinciæ propagator: ille abſentis in omnibus adjutor: idem etiam tertio conſulatu, poſtquam eſſe defenſor reipublicæ cœpit, contendit, ut decem tribuni plebis ferrent, ut abſentis ratio haberetur: quod idem ipſe ſanxit lege quadam ſua; Marcoque Marcello conſuli, finienti provinciis Galliis Kal. Mart. reſtitit. Sed, ut hæc omittam, quid fœdius quid perturbatius hoc ab urbe diſceſſu, ſive potius turpiſſima fuga? quæ conditio non accipienda fuit potius, quam relinquenda patria? malæ conditiones erant, fateor: ſed num quid hoc pejus? At recuperabit rempublicam. quando? aut quid ad eam ſpem eſt parati? non ager Picenus amiſſus? non patefactum iter ad urbem? non pecunia omnis & publica & privata adverſario tradita? denique nulla cauſa, nullæ vires, nulla ſedes, quo concurrant, qui rempublicam defenſam velint. Apulia delecta eſt, inaniſſima pars Italiæ, & ab impetu hujus belli remotiſſima: fuga & maritima opportunitas viſa quæri deſperatione. invite cepi Capuam, non quo munus illud defugerem, ſed ſic ne cauſam, in qua nullus eſ-

ſet

ſet ordinum, nullus apertus privatorum dolor: bonorum autem eſſet, aliquis, ſed hebes, ut ſolet; &, ut ipſe ſenſiſſem: multitudo & infimus quisque propenſus in alteram partem, multi mutationis rerum cupidi. Dixi ipſi, me nihil ſuſcepturum ſine præſidio & ſine pecunia. itaque habui nihil omnino negotii; quod ab initio vidi, nihil quæri præter fugam. Eam ſi nunc ſequor, quonam? Cum illo non: ad quem cum eſſem profectus, cognovi in iis locis eſſe Cæſarem, ut tuto Luceriam venire non poſſem. infero mari nobis, incerto curſu, hieme maxima navigandum eſt. Age jam, cum fratre, an ſine? cum filio, aut quomodo? in utraque enim re ſumma difficultas erit, ſummus animi dolor. Qui autem impetus illius erit in nos abſentes fortunasque noſtras? acrior, quam in ceterorum; quod putabit fortaſſe, in nobis violandis aliquid ſe habere populare. Age jam, has compedes, faſces, inquam, hos laureatos efferre ex Italia, quam moleſtum eſt? Qui autem locus erit nobis tutus, (ut jam placatis utamur fluctibus,) antequam ad illum venerimus? qua autem, aut quo, nihil ſcimus. At ſi reſtitero, & fuerit nobis in hac parte locus; idem fecero, quod in Cinnæ dominatione Philippus, quod L. Flaccus, quod Q. Mucius, quoquo modo ea res huic quidem cecidit; qui tamen ita dicere ſolebat, ſe id fore, videre, quod factum eſt; ſed malle, quam armatum ad patriæ mœnia accedere. aliter Thraſybulus, & fortaſſe melius. ſed eſt certa quædam illa Mucii ratio atque ſententia: eſt illa etiam Thraſybuli; &, cum ſit neceſſe, ſervire tempori, & non amittere tempus, cum ſit datum. Sed in hoc ipſo habent tamen iidem faſces moleſtiam. ſit enim nobis amicus, quod incertum eſt: ſed ſit; deferet triumphum. non acciperene periculoſum ſit, an accipere invidioſum ad bonos? o rem, inquis, difficilem & inexplicabilem! atque explicanda eſt. qui enim fieri poteſt? ac ne me exiſtimaris ad manendum eſſe propenſiorem, quod plura in eam partem verba fecerim: poteſt fieri, quod fit in multis quæſtionibus, ut res verboſior hæc fuerit, illa verior. quamobrem, ut ma-

xima de re, æquo animo deliberanti, ita mihi des consilium velim. Navis & in Cajeta est parata nobis & Brundisii. sed ecce nuntii, scribente me hæc ipsa noctu in Caleno, ecce litteræ, Cæsarem ad Corfinium, Domtium Corfinii cum firmo exercitu, & pugnare cupiente. non puto etiam hoc Cnæum nostrum commissurum, ut Domitium relinquat: etsi Brundisium Scipionem cum cohortibus duabus præmiserat; legionem Fausto conscriptam, in Siciliam sibi placere a consule duci, scripserat ad consules. Sed turpe Domitium deserere erit, implorantem ejus auxilium. Est quædam spes, mihi quidem non magna, sed in his locis firma, Afranium in Pirenæo cum Trebonio pugnasse, pulsum Trebonium, etiam Fabium tuum transisse cum cohortibus: summa autem, Afranium cum magnis copiis adventare. id si est, in Italia fortasse manebitur. Ego autem, cum esset incertum iter Cæsaris, quod vel ad Capuam, vel ad Luceriam iturus putabatur, Leptam ad Pompejum misi & litteras; ipse, ne quo inciderem, reverti Formias. Hæc te scire volui, scripsique sedatiore animo, quam proxime scripseram, nullum meum judicium interponens, sed exquirens tuum.

4 CICERO ATTICO S.

Dionysius quidem tuus potius, quam noster, cujus ego cum satis cognossem mores, tuo tamen potius stabam judicio, quam meo, ne tui quidem testimonii, quod ei sæpe apud me dederas, veritus, superbum se præbuit in fortuna, quam putavit nostram fore: cujus fortunæ nos, quantum humano consilio effici poterit, motum ratione quadam gubernabimus. cui, qui noster honos, quod obsequium, quæ etiam ad ceteros contemti cujusdam hominis commendatio defuit? ut meum judicium reprehendi a Quinto fratre, vulgoque ab omnibus mallem, quam illum non efferre laudibus; Ciceronesque nostros meo potius labore subdoceri, quam me aliumvis magistrum quærere. ad quem ego quas litteras, dii immortales! miseram? quantum honoris significantes? quantum amoris?

ris? Dicæarchum mehercule, aut Ariſtoxenum diceres arceſſi, non unum omnium loquaciſſimum & minime aptum ad docendum. ſed eſt memoria bona. me dicet eſſe meliore. quibus litteris ita reſpondit, ut ego nemini, cujus cauſam non reciperem. ſemper enim, *ſi potero; ſi ante ſuſcepta cauſa non impediar.* numquam reo cuiquam, tam humili, tam ſordido, tam nocenti, tam alieno, tam præciſe negavi, quam hic mihi. plane ſine ulla exceptione præcidit. nihil cognovi ingratius: in quo vitio nihil mali non ineſt. Sed de hoc nimis multa. Ego navem paravi: tuas litteras tamen exſpecto; ut ſciam, quid reſpondeant conſultationi meæ. Sulmone C. Attium Pelignum aperuiſſe Antonio portas, cum eſſent cohortes quinque, Q. Lucretium inde effugiſſe, ſcis; Cnæum ire Brundiſium deſertum. confecta res eſt.

CICERO ATTICO S. 5

Cum ante lucem IIX. Kal. litteras ad te de Dionyſio dediſſem, veſperi ad nos eodem die venit ipſe Dionyſius, auctoritate tua permotus, ut ſuſpicor. quid enim putem aliud? etſi ſolet eum, cum aliquid furioſe fecit, pœnitere. numquam autem certior fuit, quam in hoc negotio. nam, quod ad te non ſcripſeram, poſtea audivi, a tertio miliario tum eum ῥῖψαι

Πολλὰ μάτην κεράεσσιν ἐς ἠέρα θυμήναντα·

multa, inquam, mala eum dixiſſe; ſuo capiti, ut ajunt. ſed o meam manſuetudinem! Conjeceram in faſciculum una cum tua vehementem ad illum epiſtolam: hanc ad me referri volo; nec ullam ob aliam cauſam Pollicem, ſervum a pedibus meis, Romam miſi. eo autem ad te ſcripſi, ut, ſi tibi forte reddita eſſet, mihi curares referendam; ne in illius manus perveniret. Novi ſi quid eſſet, ſcripſiſſem. pendeo animi exſpectatione Corfinienſi; in qua de ſalute reipublicæ decernitur. Tu faſciculum, qui eſt DES M'. CURIO inſcriptus, velim cures ad eum perferendum; Tironemque Curio commendes; ut ei, ut petii, ſi quid opus erit in ſumtum, eroget.

CICE-

6 CICERO ATTICO S.

Obsignata jam epistola, quam de nocte daturus eram, sicut dedi, (nam eam vesperi scripseram,) C. Sosius prætor in Formianum venit ad M'. Lepidum, vicinum nostrum, cujus quæstor fuit; Pompeji litterarum ad consulem exemplum attulit.

Litteræ mihi a L. Domitio a. d. XIII. *Kalend. Mart. allatæ sunt: earum exemplum infra scripsi. nunc, ut ego non scribam, tua sponte te intelligere scio, quanti reipublicæ intersit, omnes copias in unum locum primo quoque tempore convenire. tu, si tibi videbitur, dabis operam, quamprimum ad nos venias. præsidii Capuæ, quantum constitueritis esse satis, relinquas.*

Deinde supposuit exemplum epistolæ Domitii, quod ego ad te pridie miseram. Dii immortales, qui me horror perfudit! quam sum sollicitus, quidnam futurum sit? hoc tamen spero, magnum nomen imperatoris fore, magnum in adventu terrorem. spero etiam, quoniam adhuc nihil nobis obfuit, nihil mutasse: nec tegentia hoc, quod cum fortiter & diligenter, tum etiam hercule. modo enim audivi, quartanam a te discessisse. moriar, si magis gauderem, si id mihi accidisset. Piliæ dic, non esse æquum, eam diutius habere, nec id esse vestræ concordiæ. Tironem nostrum ab altera relictum audio. sed eum video in sumtum ab aliis mutuatum. ego autem Curium nostrum, si quid opus esset, rogaram. malo Tironis verecundiam in culpa esse, quam illiberalitatem Curii.

7 CICERO ATTICO S.

Unum etiam restat amico nostro ad omne dedecus, ut Domitio non subveniat. at nemo dubitat, quin subsidio venturus sit. ego non puto. deseret igitur talem civem, & eos, quos una scis esse? cum habeat præsertim & ipse cohortes XXX? nisi me omnia fallunt, deseret. incredibiliter pertimuit. nihil spectat, nisi fugam: cui tu (video enim quid sentias) me comitem putas debere esse. Ego vero, quem fugiam, habeo;

habeo;

habeo; quem ſequar, non habeo. quod enim tu meum laudas, & memorandum dicis, malle, quod dixerim, me cum Pompeio vinci, quam cum iſtis vincere: ego vero malo, ſed cum illo Pompejo, qui tum erat, aut qui mihi eſſe videbatur; cum hoc vero, qui ante fugit, quam ſcit, aut quem fugiat, aut quo, qui noſtra tradidit, qui patriam reliquit, Italiam relinquit, ſi malui; contigit; victus ſum. quod ſupereſt, nec iſta videre poſſum, quæ numquam timui, ne viderem; nec mehercule iſtum, propter quem mihi non modo meis, ſed memet ipſo carendum eſt. Ad Philotimum ſcripſi de viatico, ſive a Moneta, (nemo enim ſolvit,) ſive ab Oppiis, tuis contubernalibus. cetera appoſita tibi mandabo.

CICERO ATTICO S. 8

O rem turpem, & ea re miſeram! ſic enim ſentio, id demum, aut potius id ſolum eſſe miſerum, quod turpe ſit. Aluerat Cæſarem: eundem repente timere cœperat: conditionem pacis nullam probarat: nihil ad bellum pararat: urbem reliquerat: Picenum amiſerat culpa; in Apuliam ſe compegerat: ibat in Græciam: omnes nos ʼαπροσφωνητȣς, expertes ſui tanti, tam inuſitati conſilii, relinquebat. ecce ſubito litteræ Domitii ad illum, ipſius ad conſules. fulſiſſe mihi videbatur το καλον ad oculos ejus, & exclamaſſe ille vir, qui eſſe debuit,

Προς τȣθ᾽ ʽο, τι χρη, και παλαμασθων,
Και παντ᾽ ʼεπ᾽ ʼεμοι τεκταινεσθων.
Το γαρ ευ᾽ μετ᾽ ʼεμȣ.

at ille tibi, πολλα χαιρειν τω καλω dicens, pergit Brundiſium. Domitium autem ajunt, re audita, & eos, qui una eſſent, ſe tradidiſſe. o rem lugubrem! itaque intercludor dolore, quo minus ad te plura ſcribam. tuas litteras exſpecto.

CICERO ATTICO S. 9

Epiſtolam meam quod pervulgatam ſcribis eſſe, non fero moleſte. quin etiam ipſe multis dedi deſcri-

bendam. ea enim & acciderunt jam & impendent, ut teſtatum eſſe velim, de pace quid ſenſerim. cum autem ad eam hortarer, eum præſertim hominem, non videbar ullo modo facilius moturus, quam ſi id, quod eum hortarer, covenire ejus ſapientiæ dicerem. eam ſi *admirabilem* dixi, cum eum ad ſalutem patriæ hortabar; non ſum veritus, ne viderer aſſentari; cui tali in re lubentur me ad pedes abjeciſſem. Qua autem eſt, *aliquid impertias temporis*; non eſt de pace, ſed, de me ipſo, & de meo officio, ut aliquid cogitet. Nam quod teſtificor, me expertem belli fuiſſe; etſi id re perſpectum eſt, tamen eo ſcripſi, quo in ſuadendo plus auctoritatis haberem; eodemque pertinet, quod cauſam ejus probo. Sed quid hæc nunc? utinam aliquid profectum eſſet! næ ego iſtas litteras in concione recitari velim; ſi quidem ille ipſe ad eundem ſcribens in publico propoſuit epiſtolam illam, in qua eſt, *pro tuis rebus geſtis ampliſſimis:* amplioribusne, quam ſuis, quam Africani? ita tempeſtas ferebat. ſi quidem etiam vos duo tales ad quintum milliarium: quid, nunc ipſum, unde ſe recipienti? quid agenti? quid acturo? quanto autem ferocius illæ cauſæ ſuæ confidet, cum vos, cum veſtri ſimiles non modo frequentes, ſed læto vultu gratulantes viderit? Num igitur peccamus? minime vos quidem. ſed tamen ſigna conturbantur, quibus voluntas a ſimulatione diſtingui poſſet. Quæ vero ſenatus conſulta video? ſed apertius, quam propoſueram. Ego Arpini volo eſſe pridie Kal. deinde circum villulas noſtras errare, quas viſurum me poſtea deſperavi. ʹεὐγενῆ tua conſilia, & tamen pro temporibus non incauta, mihi valde probantur. Lepido quidem (nam fere συνδιημερεύομεν: quod gratiſſimum illi eſt) numquam placuit ex Italia exire, Tullo multo minus. crebro enim illius litteræ ab aliis ad nos commeant. ſed me illorum ſententiæ minus movebant. minus multa dederant illi reipublicæ pignora. tua mehercule auctoritas vehementer movet. affert enim & reliqui temporis recuperandi rationem, & præſentis tuendi. ſed, obſecro te, quid hoc miſerius, quam alterum plauſus in fœdiſſima cauſa

quæ-

quærere, alterum offensiones in optima? alterum existimari conservatorem inimicorum, alterum desertorem amicorum? Et mehercule quamvis amemus Cnæum nostrum, ut & facimus, & debemus; tamen hoc, quod talibus viris non subvenit; laudare non possum. nam sive timuit; quid ignavius? sive, ut quidam putant, meliorem suam causam illorum cæde fore putavit; quid injustius? Sed hæc omittamus. augemus enim dolorem retractando. vi. Kal. vesperi Balbus minor ad me venit, occulta via currens ad Lentulum consulem, missu Cæsaris, cum litteris, cum mandatis, cum promissione provinciæ, Romam ut redeat; cui persuaderi posse non arbitror, nisi erit conventus. idem ajebat, nihil malle Cæsarem, quam ut Pompejum assequeretur: id credo: & rediret in gratiam: id non credo; & metuo, ne omnis hæc clementia ad unam illam crudelitatem colligatur. Balbus quidem major ad me scribit, nihil malle Cæsarem, quam principe Pompejo sine metu vivere. tu puto hæc credis. sed, cum hæc scribebam v. Kalend. Pompejus jam Brundisium venisse poterat. expeditus enim antecesserat legiones Luceria. sed hoc τέρας horribili vigilantia, celeritate, diligentia est. plane, quid futurum sit, nescio.

CICERO ATTICO S. 10

Dionysius cum ad me præter opinionem meam venisset, locutus sum cum eo liberalissime; tempora exposui: rogavi, ut diceret, quid haberet in animo: me nihil ab ipso invito contendere. respondit, se, quod in nummis haberet, nescire quo loci esset: alios non solvere, aliorum diem nondum esse, dixit. etiam alia quædam de servulis suis, quare nobiscum esse non posset. morem gessi: dimisi a me, ut magistrum Ciceronum, non lubenter; ut hominem ingratum, non invitus. Volui te scire, quid ego de ejus facto judicarem.

11 CICERO ATTICO S.

Quod me magno animi motu perturbatum putas; sum equidem, sed non tam magno, quam tibi fortasse videor. Levatur enim omnis cura, cum aut constitit consilium, aut cogitando nihil explicatur. lamentari autem licet. illud tamen totos dies. sed vereor, ne, nihil cum proficiam, etiam dedecori sim studiis ac litteris nostris. consumo igitur omne tempus, considerans, quanta vis sit illius viri, quem nostris libris satis diligenter, ut tibi quidem videmur, expressimus. Tenesne igitur, moderatorem illum reipublicæ quo referre velimus omnia? nam sic quinto, ut opinor, in libro loquitur Scipio: *Ut enim gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori victoria; sic huic moderatori reipublicæ beata civium vita proposita est; ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit. hujus enim operis, maximi inter homines atque optimi, illum esse perfectorem volo.* Hoc Cnæus noster cum antea numquam, tum in hac causa minime cogitavit. dominatio quæsita ab utroque est: non id actum, beata & honesta civitas ut esset. Nec vero ille urbem reliquit, quod eam tueri non posset; nec Italiam, quod ea pelleretur: sed hoc a primo cogitavit, omnes terras, omnia maria movere, reges barbaros incitare, gentes feras armatas in Italiam adducere, exercitus conficere maximos. genus illud Sullani regni jampridem appetitur, multis, qui una sunt, cupientibus. An censes, nihil inter eos convenire, nullam pactionem fieri potuisse? hodie potest. sed neutri σκοπος est ille, ut nos beati simus; uterque regnare vult. Hæc, a te invitatus, breviter exposui. voluisti enim me, quid de his malis sentirem, ostendere προθεσπιζω igitur, noster Attice, non ariolans, ut illa, cui nemo credidit, sed conjectura prospiciens;

Jamque mari magno.

non multo inquam secus possum vaticinari: tanta malorum impendet 'Ιλιας· atque hoc nostra gravior est causa,

causa, qui domi sumus, quam illorum, qui una transierunt, quod illi quidem alterum metuunt, nos utrumque. cur igitur, inquis, remansimus? vel tibi paruimus; vel non occurrimus; vel hoc fuit rectius. conculcari, inquam, miseram Italiam videbis proxima æstate, & quati utriusque vi, mancipiis ex omni genere collectis: nec tam irruptio pertimescenda, quæ Luceriæ multis sermonibus denuntiata est, quam universæ interitus: tantas in confligendo utriusque vires video futuras. Habes conjecturam meam. tu autem consolationis fortasse aliquid exspectasti: nihil invenio; nihil fieri potest miserius, nihil perditius, nihil fœdius. Quod quæris, quid Cæsar ad me scripserit; quod sæpe: gratissimum sibi esse, quod quierim: oratque, in eo ut perseverem. Balbus minor hæc eadem mandata. iter autem ejus erat ad Lentulum consulem cum litteris Cæsaris, præmiorumque promissis, si Romam revertisset. verum, cum habeo rationem dierum, ante puto transmissurum, quam potuerit conveniri. Epistolarum Pompeji duarum, quas ad me misit, negligentiam, meamque in rescribendo diligentiam volui tibi notam esse. earum exempla ad te misi. Cæsaris hic per Apuliam ad Brundisium cursus quid efficiat, exspecto. utinam aliquid simile Parthicis rebus! simul aliquid audiero, scribam ad te. tu ad me velim bonorum sermones. Romæ frequentes esse dicuntur. scio equidem te in publicum non prodire. sed tamen, audire te multa, necesse est. Memini librum tibi afferri a Demetrio Magnete (ad te missum scio) περὶ ὁμονοίας. eum mihi velim mittas. vides, quam causam mediter.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. M. CICERONI IMP.

Quintus Fabius ad me venit a. d. IV. Kalend. Febr. is nuntiat L. Domitium cum suis cohortibus XI, & cohortibus XIV, quas Vibullius adduxit, ad me iter habere: habuisse in animo proficisci Corfinio, a. d. V. Id. Febr. C. Hirrum cum V. cohortibus subse-

qui. cenſeo, ad nos Luceriam venias. nam te hic tu-tiſſime puto fore.

M. CICERO IMP. S. D. CN. MAGNO PROCOS.

Ad. xv. Kalend. Mart. Formiis accepi tuas litteras: ex quibus ea, quæ in agro Piceno geſta erant, cognovi commodiora eſſe multo, quam ut erat nobis nuntiatum; Vibulliique virtutem, induſtriamque libenter agnovi. Nos adhuc in ea ora ubi propoſiti ſumus, ita fuimus, ut navem paratam haberemus. ea enim audiebamus, & ea verebamur, ut, quodcumque tu conſilium præcepiſſes, id nobis perſequendum putaremus. nunc, quoniam auctoritate & conſilio tuo in ſpe firmiore ſumus; ſi teneri poſſe putas Tarracinam, & oram maritimam, in ea manebo: etſi præſidia in oppidis nulla ſunt. nemo enim noſtri ordinis in his locis eſt præter M. Eppium, quem ego Minturnis eſſe volui, vigilantem hominem & induſtrium. nam L. Torquatum, virum fortem & cum auctoritate, Formiis non habemus: ad te profectum arbitramur. ego omnino, ut proxime tibi placuerat, Capuam veni eo ipſo die, quo tu Teano Sidicino es profectus. volueras enim me cum M. Conſidio proprætore illa negotia tueri. Cum eo veniſſem, vidi T. Ampium delectum habere diligentiſſime, ab eo accipere Libonem, ſumma item diligentia, & in illa colonia auctoritate. fui Capuæ, quoad conſules. iterum, ut erat dictum ab conſulibus, veni Capuam ad Nonas Februar. cum fuiſſem triduum, recepi me Formias. Nunc quod tuum conſilium, aut quæ ratio belli ſit, ignoro. ſi tenendam hanc oram putas, quæ & opportunitatem & dignitatem habet, & egregios cives, &, ut arbitror, teneri poteſt; opus eſt eſſe, qui præſit. ſin omnia in unum locum contrahenda ſunt; non dubito, quin ad te ſtatim veniam: quo mihi nihil optatius eſt: idque tecum, quo die ab urbe diſceſſimus, locutus ſum. Ego, ſi cui adhuc videor ſegnior fuiſſe, dum ne tibi videar, non laboro: & tamen, ſi, ut video, bellum gerendum eſt,

con-

confido me omnibus facile satisfacturum. M. Tullium; meum necessarium, ad te misi: cui tu, si tibi videretur, ad me litteras dares.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. M. CICERONI IMP.

S. V. B. E. Tuas litteras libenter legi. recognovi enim tuam pristinam virtutem etiam in salute communi. Consules ad eum exercitum, quem in Apulia habui, venerunt. Magnopere te hortor, pro tuo singulari perpetuoque studio in rempublicam, ut te ad nos conferas; ut communi consilio reipublicæ afflictæ opem atque auxilium feramus. censeo, via Appia iter facias, & celeriter Brundisium venias.

M. CICERO IMP. S. D. CN. MAGNO PROCOS.

Cum ad te litteras misissem, quæ tibi Canusii redditæ sunt, suspicionem nullam habebam, te reipublicæ causa mare transiturum; eramque in spe magna, fore, ut in Italia possemus aut concordiam constituere, qua mihi nihil utilius videbatur, aut rempublicam summa cum dignitate defendere. interim, nondum meis litteris ad te perlatis, ex his mandatis, quæ D. Lælio ad consules dederas, certior tui consilii factus, non exspectavi, dum mihi a te litteræ redderentur, confestimque cum Quinto fratre, & cum liberis nostris iter ad te in Apuliam facere cœpi. cum Teanum Sidicinum venissem, C. Messius, familiaris tuus, mihi dixit, aliique complures, Cæsarem iter habere Capuam, & eo ipso die mansurum esse Eserniæ. Sane sum commotus; quod, si ita esset, non modo iter meum interclusum, sed meipsum plane exceptum putabam. itaque tum Cales processi, ut ibi potissimum consisterem, dum certum nobis ab Esernia de eo, quod audieram, referretur. At mihi, cum Calibus essem, affertur, litterarum tuarum exemplum, quas tu ad Lentulum consulem misisses. hæ scriptæ sic erant: Litteras tibi a L. Domitio a. d. XIII. Kal. Mart.

allatas esse, (earumque exemplum subscripseras,) magnique interesse reipublicæ scripseras, omnes copias primo quoque tempore in unum locum convenire; & ut, præsidii quod satis esset, Capuæ relinqueret. His ego litteris lectis, in eadem opinione fui, qua reliqui omnes, te cum omnibus copiis ad Corfinium esse venturum: quo mihi, cum Cæsar ad oppidum castra haberet, tutum iter esse non arbitrabar. Cum res in summa exspectatione esset, utrumque simul audimus, & quæ Corfinii acta essent, & te iter Brundisium facere cœpisse: cumque nec mihi, nec fratri meo dubium esset, quin Brundisium contenderemus; a multis, qui e Samnio Apuliaque veniebant, admoniti sumus, ut caveremus, ne exciperemur a Cæsare; quod is in eadem loca, quæ nos petebamus, profectus, celerius etiam, quam nos possemus, eo, quo intenderet, venturus esset quod cum ita esset; nec mihi, nec fratri meo, nec cuiquam amicorum placuit committere, ut temeritas nostra non solum nobis, sed etiam reipublicæ noceret; cum præsertim non dubitaremus, quin, si etiam tutum nobis iter fuisset, te tamen jam consequi non possemus. interim accepimus tuas litteras, Canusio a. d. x. Kalend. Mart. datas, quibus nos hortaris, ut celerius Brundisium veniamus; quas cum accepissemus a. d. III. Kalend. Mart. non dubitabamus, quin tu jam Brundisium pervenisses: nobisque iter illud omnino interclusum videbatur, neque minus nos esse captos, quam qui Corfinium venissent. Neque enim eos solos arbitrabamur capi, qui in armatorum manus incidissent, sed eos nihilo minus, qui regionibus exclusi, intra præsidia, atque intra arma aliena venissent. Quod cum ita sit, maxime vellem primum semper tecum fuisse; quod quidem tibi ostenderam, cum a me Capuam rejiciebam: quod feci non vitandi oneris causa, sed quod videbam, teneri illam urbem sine exercitu non posse: accidere autem mihi nolebam, quod doleo viris fortissimis accidisse. quoniam autem, tecum ut essem, non contigit: utinam tui consilii certior factus essem! nam suspicione assequi non potui; quod omnia prius arbitratus sum fore, quam

quam ut hæc reipublicæ causa in Italia non posset duce te consistere. Neque vero nunc consilium tuum reprehendo, sed fortunam reipublicæ lugeo: nec, si ego, quid tu sis secutus, non perspicio, idcirco minus existimo, te nihil nisi summa ratione fecisse. Mea quæ semper fuerit sententia, primum de pace vel iniqua conditione retinenda, deinde de urbe, (nam de Italia quidem nihil mihi umquam ostenderas,) meminisse te arbitror. sed mihi non sumo, ut meum consilium valere debuerit: secutus sum tuum; neque reipublicæ causa, de qua desperavi, quæ & nunc afflicta est, nec excitari sine civili perniciosissimo bello potest: sed te quærebam: tecum esse cupiebam: neque ejus rei facultatem, si qua erit, prætermittam. Ego me in hac omni causa facile intelligebam pugnandi cupidis hominibus non satisfacere. primum enim præ me tuli, me nihil malle, quam pacem; non quin eadem timerem, quæ illi: sed ea bello civili leviora ducebam. inde, suscepto bello, cum pacis conditiones ad te afferri, a teque ad ea honorifice & large responderi viderem; duxi meam rationem; quam tibi facile me probaturum, pro tuo in me beneficio, arbitrabar. Memineram me esse unum, qui pro meis maximis in rempublicam meritis supplicia miserrima & crudelissima pertulissem: me esse unum, qui, si offendissem ejus animum, cui tum, cum jam in armis essemus, consulatus tamen alter, & triumphus amplissimus deferebatur, subjicerer eisdem prœliis: ut mea persona semper ad improborum civium impetus aliquid videretur habere populare. atque hæc non ego prius sum suspicatus, quam mihi palam denuntiata sunt: neque ea tam pertimui, si subeunda essent, quam declinanda putavi, si honeste vitare possem: quam brevem illius temporis, dum in spe pax fuit, rationem nostram vides; reliqui facultatem res ademit. Iis autem, quibus non satisfacio, facile respondeo. neque enim ego amicior C. Cæsari umquam fui, quam illi: neque illi amiciores reipublicæ, quam ego. hoc inter me & illos interest; quod, cum & illi cives optimi sint, & ego ab ista laude non absim, ego con-

ditionibus, quod idem te intellexeram velle, illi armis disceptari maluerunt. quæ quoniam ratio vicit; perficiam profecto, ut neque respublica civis a me animum, neque tu amici desideres.

12 CICERO ATTICO S.

Mihi molestior lippitudo erat etiam, quam ante fuerat. dictare tamen hanc epistolam malui, quam Gallo Fabio, amantissimo utriusque nostrum, nihil ad te litterarum dare. nam pridie quidem, quoquo modo potueram, scripseram ipse eas litteras, quarum vaticinationem falsam esse cupio. hujus autem epistolæ non solum ea causa est, ut ne quis a me dies intermittatur, quin dem ad te litteras; sed etiam hæc justior, ut a te imperatrem, ut sumeres aliquid temporis; quo quia tibi perexiguo opus est, explicari mihi tuum consilium plane volo, ut penitus intelligam. Omnia sunt integra nobis. nihil prætermissum est, quod non habeat sapientem excusationem, non modo probabilem. nam certe neque tum peccavi, cum imparatam jam Capuam, non solum ignaviæ delectus, sed etiam perfidiæ suspicionem fugiens, accipere nolui; neque cum post conditiones pacis per L. Cæsarem & Fabatum allatas, cavi, ne animum ejus offenderem, cui Pompejus jam armatus armato consulatum triumphumque deferret. Nec vero hæc extrema quisquam potest jure reprehendere, quod mare non transierim. id enim, etsi erat deliberationis, tamen obire non potui. neque enim suspicari debui; præsertim cum ex ipsius Pompeji litteris, idem quod video te existimasse, non dubitarim, quin is Domitio subventurus esset. & plane, quid rectum, & quid faciendum mihi esset, diutius cogitare malui. Primum igitur, hæc qualia tibi esse videantur, etsi significata sunt a te, tamen accuratius mihi perscribas, velim: deinde aliquid etiam in posterum prospicias, fingasque, quem me esse deceat, & ubi me plurimum prodesse reipublicæ sentias; ecquæ pacifica persona desideretur; an in bellatore sint omnia. Atque ego, qui omnia officio metior, recordor tamen

tua

tua conſilia; quibus ſi paruiſſem, triſtitiam illorum temporum non ſubiiſſem. memini, quid mihi tum ſuaſeris per Theophanem, per Culeonem: idque ſæpe ingemiſcens ſum recordatus. quare nunc ſaltem ad illos calculos revertamur, quos tum abjecimus; ut non ſolum glorioſis conſiliis utamur, ſed etiam paullo ſalubribus. ſed nihil præſcribo. accurate velim perſcribas tuam ad me ſententiam. Volo etiam exquiras, quam diligentiſſime poteris, (habebis autem, per quos poſſis,) quid Lentulus noſter, quid Domitius agat, quid acturus ſit, quemadmodum nunc ſe gerant, num quem accuſent, num cui ſuccenſeant. quid dico, num cui? num Pompejo? omnino culpam omnem Pompejus in Domitium confert: quod ipſius litteris cognoſci poteſt: quarum exemplum ad te mitto. Hæc igitur videbis; &, quod ad te ante ſcripſi, Demetrii Magnetis librum, quem ad te miſit de concordia, velim mihi mittas.

CN. MAGNUS PROCOS. C. MARCELLO, L. LENTULO COSS. S. D.

Ego, quod exiſtimabam, diſperſos nos, neque reipublicæ utiles, neque nobis præſidio eſſe poſſe, idcirco ad L. Domitium litteras miſi, primum uti ipſe cum omni copia ad nos veniret: ſi de ſe dubitaret, ut cohortes XIX, quæ ex Piceno ad me iter habebant, ad nos mitteret. quod veritus ſum, factum eſt, ut Domitius implicaretur; neque ipſe ſatis firmus eſſet ad caſtra facienda: quod meas XIX. & ſuas XII. cohortes tribus in oppidis diſtributas haberet: (nam partim Albæ, partim Sulmone collocavit:) neque ſe, ſi vellet, expedire poſſet. nunc ſcitote, me eſſe in ſumma ſollicitudine. nam & tot & tales viros periculo obſidionis liberare cupio: neque ſubſidio ire poſſum; quod his duabus legionibus non puto eſſe commitendum, ut illuc ducantur; ex quibus tamen non amplius XIV. cohortes contrahere potui: quod Brundiſium præſidium miſi: neque Canuſium ſine præſidio, dum abeſſem, putavi eſſe dimittendum. D. Lælio mandaram,

quod majores copias ſperabam nos habituros, ut, ſi vobis videretur, alteruter veſtrum ad me veniret; alter in Siciliam cum ea copia, quam Capuæ & circum Capuam comparaſtis; & cum iis militibus, quos Fauſtus legit, proficiſceretur; Domitius cum XII. ſuis cohortibus eodem adjungeretur; reliquæ copiæ omnes Brundiſium cogerentur, & inde navibus Dyrrachium transportarentur. nunc, cum hoc tempore nihilo magis ego, quam vos, ſubſidio Domitio ire poſſim, ſe per montes explicare; non eſt nobis committendum, ut ad has XIV. cohortes, quas ego dubio animo habeo, hoſtis accedere, aut in itinere me conſequi poſſit. Quamobrem placitum eſt mihi, ac ita video cenſeri Marcello, & ceteris noſtri ordinis, qui hic ſunt, ut Brundiſium ducerem hanc copiam, quam mecum habeo. Vos hortor, ut quodcumque militum contrahere poteritis, contrahatis, & eodem veniatis quamprimum. arma, quæ ad me miſſuri eratis, iis, cenſeo, armetis milites, quos vobiscum habetis. quæ arma ſuperabunt, ea ſi Brundiſium jumentis deportaritis, vehementer reipublicæ profueritis. De hac re velim noſtros certiores faciatis: ego ad P. Lupum & C. Coponium prætores miſi, ut ſe nobis conjungerent, &, militum quod haberent, ad vos deducerent.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. L. DOMITIO PROCOS.

Miror, te ad me nihil ſcribere, & potius ab aliis, quam a te, de republica me certiorem fieri. Nos, disjecta manu, pares adverſariis eſſe non poſſumus. conjunctis noſtris copiis, ſpero nos & reipublicæ & communi ſaluti prodeſſe. quamobrem cum conſtituiſſes, ut Vibullius mihi ſcripſerat a. d. V. Id. Feb. Corfinio proficiſci cum exercitu, & ad me venire; miror, quid cauſæ fuerit, quare conſilium mutaris. nam illa cauſa, quam mihi Vibullius ſcribit, levis eſt, te propterea moratum eſſe, quod audieris, Cæſarem Firmo progreſſum in Caſtrum Truentinum veniſſe. Quanto enim magis appropinquare adverſarius cœpit, eo tibi celerius agendum erat, ut te mecum conjungeres,

geres, priusquam Cæſar aut tuum iter impedire, aut me abs te excludere poſſet. Quamobrem etiam & etiam te rogo & hortor, id quod non deſtiti ſuperioribus litteris a te petere, ut primo quoque die Luceriam advenias, antequam copiæ, quas inſtituit Cæſar contrahere, in unum locum coactæ nos a nobis diſtrahant. ſed ſi erunt, qui te impediant, ut villas ſuas ſervent, æquum eſt me a te impetrare, ut cohortes, quæ ex Piceno & Camerino venerunt, quæ fortunas ſuas reliquerunt, ad me miſſum facias.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. L. DOMITIO PRCOS.

Litteras abs te M. Calenius ad me attulit a. d. XIV. Kal. Mart. in quibus litteris ſcribis, tibi in animo eſſe, obſervare Cæſarem; &, ſi ſecundum mare ad me ire cœpiſſet, confeſtim in Samnium ad me venturum; ſin autem ille circum iſtæc loca commoraretur, te ei, ſi propius acceſſiſſet, reſiſtere velle. Te animo magno & forti iſtam rem agere exiſtimo: ſed diligentius nobis eſt videndum, ne diſtracti pares eſſe adverſario non poſſimus; cum ille magnas copias habeat, & majores brevi habiturus ſit. Non enim, pro tua prudentia, debes illud ſolum animadvertere, quot in præſentia cohortes contra te habeat Cæſar, ſed quantas brevi tempore equitum & peditum copias contracturus ſit. cui rei teſtimonio ſunt litteræ, quas Buſſenius ad me miſit; in quibus ſcribit, id quod ab illis quoque mihi ſcribitur, præſidia Curionem, quæ in Umbris & Tuſcis erant, contrahere, & ad Cæſarem iter facere. quæ ſi copiæ in unum locum fuerint coactæ, ut pars exercitus ad Albam mittatur, pars ad te accedat; ut non pugnet, ſed locis ſuis repugnet, hærebis: neque ſolus cum iſta copia tantam multitudinem ſuſtinere poteris, ut frumentatum eas. Quamobrem te magnopere hortor, ut quamprimum cum omni copia huc venias. Conſules conſtituerunt idem facere. ego Metuſcilio ad te mandata dedi, providendum eſſe, ne duæ legiones ſine Picentinis cohortibus in conſpectum Cæſaris committerentur. Quamobrem

obrem noli tum commoveri, si audieris me regredi, si forte Cæsar ad me veniet. cavendum enim puto esse, ne implicatus hæream. nam neque castra, propter anni tempus & militum animos, facere possum: neque ex omnibus oppidis contrahere copias expedit; ne receptum amittam. itaque non amplius xiv. cohortes Luceriam coegi. Consules præsidia omnia deducturi, aut in Siciliam ituri. Nam aut exercitum firmum habere oportet, quo confidamus perrumpere nos posse, aut regiones ejusmodi obtinere, e quibus repugnemus: id quod neutrum nobis hoc tempore contingit; quod & magnam partem Italiæ Cæsar occupavit, & nos non habemus exercitum tam amplum, neque tam magnum, quam ille. itaque nobis providendum est, ut summam reipublicæ rationem habeamus. Etiam atque etiam te hortor, ut cum omni copia quamprimum ad me venias. possumus etiam nunc rempublicam erigere, si communi consilio negotium administrabimus: sin distrahemur, infirmi erimus. mihi hoc constitutum est. His litteris scriptis, Sica a te mihi litteras attulit & mandata. Quod me hortare, ut istuc veniam: id me facere non arbitror posse; quod non magnopere his legionibus confido.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. L. DOMITIO PROCOS.

Litteræ mihi a te redditæ sunt a. d. xiii. Kal. Mart. in quibus scribis, Cæsarem apud Corfinium castra posuisse. quod putavi & præmonui, fit, ut nec in præsentia committere tecum prœlium velit; &, omnibus copiis conductis, te implicet, ne ad me iter expeditum tibi sit: atque istas copias conjungere optimorum civium possis cum his legionibus, de quarum voluntate dubitamus: quo etiam magis tuis litteris sum commotus. neque enim eorum militum, quos mecum habeo, voluntati satis confido, ut de omnibus fortunis reipublicæ dimicem: neque etiam, qui ex delectibus conscripti sunt a consulibus, convenerunt. Quare da operam, si ulla ratione etiam nunc efficere

potes,

potes, ut te explices, huc quamprimum venias, antequam omnes copiæ adverſariorum coveniant. neque enim celeriter ex delectibus huc homines convenire poſſunt: &, ſi convenirent, quantum iis committendum ſit, quod inter ſe ne noti quidem ſunt, contra veteramna legiones, non te præterit.

CICERO ATTICO S. 13

Lippitudinis meæ ſignum tibi ſit librarii manus, & eadem cauſa brevitatis: etſi nunc quidem, quod ſcriberem, nihil erat. omnis exſpectatio noſtra erat in nuntiis Brundiſinis. Si nactus hic eſſet Cnæum noſtrum, ſpes dubia pacis: ſin ille ante tramiſiſſet, exitioſi belli metus. ſed videsne, in quem hominem inciderit reſpublica? quam acutum, quam vigilantem, quam paratum? Si mehercule neminem occiderit, nec cuiquam quidquam ademerit, ab his, qui eum maxime timuerant, maxime diligetur. Multum mecum municipales homines loquuntur, multum ruſticani. nihil prorſus aliud curant, niſi agros, niſi villulas, niſi numulos ſuos. & vide, quam converſa res eſt. illum, quo antea confidebant, metuunt; hunc amant, quem timebant. Id quantis noſtris peccatis vitiisque venerit, non poſſum ſine moleſtia cogitare. quæ autem impendere putarem, ſcripſeram ad te; & jam tuas litteras exſpectabam.

CICERO ATTICO S. 14

Non dubito, quin tibi odioſæ ſint epiſtolæ quotidianæ, cum præſertim neque nova de re aliqua certiorem te faciam, neque novam denique jam reperiam ſcribendi ullam ſententiam. ſed, ſi dedita opera, cum cauſa nulla eſſet, tabellarios ad te cum inanibus epiſtolis mitterem; facerem inepte. euntibus vero, domeſticis præſertim, ut nihil ad te dem litterarum, facere non poſſum: & ſimul (crede mihi) requieſco paulum in his miſeriis, cum quaſi tecum loquor; cum vero tuas epiſtolas lego, multo etiam magis. omnino intelligo, nullum fuiſſe tempus poſt has fugas

&

& formidines, quod magis debuerit mutum esse a litteris: propterea, quod neque Romæ quidquam auditur novi; nec in his locis, quæ a Brundisio absunt propius, quam tu, biduum, aut triduum. Brundisii autem omne certamen vertitur hujus primi temporis, qua quidem exspectatione torqueor. sed omnia ante nos sciemus. eodem enim die video Cæsarem a Corfinio post meridiem profectum esse, id est, Feralibus, quo Canusio mane Pompejum. eo modo autem ambulat Cæsar, & iis diariis militum celeritatem incitat, ut timeam, ne citius ad Brundisium, quam opus sit, accesserit. Dices, quid igitur proficis, qui anticipes ejus rei molestiam, quam triduo sciturus sis? nihil equidem. sed, ut supra dixi, tecum perlibenter loquor: & simul scito, labare meum consilium, illud, quod satis jam fixum videbatur. non mihi satis idonei sunt auctores ii, qui a te probantur. quod enim umquam eorum in republica forte factum exstitit? aut quis ab his ullam rem laude dignam desiderat? nec mehercule laudandos existimo, qui trans mare belli parandi causa profecti sunt: (quamquam hæc ferenda non erant:) video enim, quantum id bellum, & quam pestiferum futurum sit: sed me movet unus vir, cujus fugientis comes, rempublicam recuperantis socius videor esse debere. Totiesne igitur sententiam mutas? ego tecum tamquam mecum loquor. quis autem est, tanta quidem de re, quin varie secum ipse disputet? simul & elicere cupio sententiam tuam; si manet, ut firmior sim; si mutata est, ut tibi assentiar. Omnino ad id, de quo dubito, pertinet, me scire, quid Domitius acturus sit, quid noster Lentulus. de Domitio varia audimus, modo esse in Tiburti, haud lepide: quod cum lepidius accessisset ad urbem: quod iter falsum video esse. ait enim Lepidus, eum nescio quo penetrasse itineribus: occultandi sui causa, an maris apiscendi? ne id quidem scit. ignorat enim de filio. addit illud, sane molestum; pecuniam Domitio satis grandem, quam is Corfinii habuerit, non esse redditam. de Lentulo autem nihil audimus. Hæc velim exquiras, ad meque perscribas.

CICERO ATTICO S. 15

A d. v. Non. Mart. epiſtolas mihi tuas Ægypta reddidit, unam veterem iv. Kal. quam te ſcribis dediſſe Pinario, quem non vidimus; in qua exſpectas, quidnam præmiſſus agat Vibullius; qui omnino non eſt viſus a Cæſare: (in altera epiſtola, video, te ſcire, ita eſſe:) &, quemadmodum redeuntem excipiam Cæſarem; quem omnino vitare cogito; &, aut Hæmonis fugam intendis, commutationemque vitæ tuæ; quod tibi puto eſſe faciendum: & ignoras, Domitius cum faſcibusne ſit; quod cum ſcies, facies, ut ſciamus. Habes ad primam epiſtolam. Secutæ ſunt duæ, pridie Kal. ambæ datæ, quæ me convellerunt de priſtino ſtatu, jam tamen, ut ante ad te ſcripſi, labantem. Nec me movet, quod ſcribis, *Jovi ipſi iniquum.* nam periculum in utriusque iracundia poſitum eſt: victoria autem ita incerta, ut deterior cauſa paratior mihi eſſe videatur, nec me conſules movent, qui ipſi pluma aut folio facilius moventur. officii me deliberatio cruciat, cruciavitque adhuc. cautior certe eſt manſio: honeſtior exiſtimatur trajectio. malo interdum, multi me non caute, quam pauci non honeſte feciſſe exiſtiment. De Lepido & Tullo quod quæris; illi vero non dubitant, quin Cæſari præſto futuri; in ſenatumque venturi ſint. Recentiſſima tua eſt epiſtola Kal. data: in qua optas congreſſum, pacemque non deſperas. ſed ego, cum hæc ſcribebam, nec illos congreſſuros, nec, ſi congreſſi eſſent, Pompejum ad ullam conditionem acceſſurum putabam. Quod videris non dubitare, ſi conſules transeant, quid nos facere oporteat: certe transeunt, vel, quo modo nunc eſt, transierunt. ſed memento, præter Appium, neminem eſſe fere, qui non jus habeat transeundi. nam aut cum imperio ſunt, ut Pompejus, ut Scipio, Setenas, Fannius, Voconius, Sextius, ipſi conſules, quibus more majorum conceſſum eſt, vel omnes adire provincias; aut legatiſunt eorum. ſed nihil diſſero. quid placeat tibi, & quid propemodum rectum ſit, intelligo. Plura ſcriberem, ſi ipſe poſſem.

ſed, ut mihi videor, potero biduo. Balbi Cornelii litterarum exemplum, quas eodem die accepi, quo tuas, miſi ad te, ut meam vicem doleres, cum me derideri videres.

BALBUS CICERONI IMP. S.

Obſecro te, Cicero ſuſcipe, curam & cogitationem digniſſimam tuæ virtutis, ut Cæſarem & Pompejum, perfidia hominum diſtractos, rurſus in priſtinam concordiam reducas. crede mihi, Cæſarem non ſolum fore in tua poteſtate, ſed etiam maximum beneficium te ſibi dediſſe judicaturum, ſi huc te rejicis. velim, idem Pompejus faciat: qui ut adduci tali tempore ad ullam conditionem poſſit, magis opto, quam ſpero. ſed, cum conſtiterit, & timere deſierit, tum incipiam non deſperare tuam auctoritatem plurimum apud eum valituram. Quod Lentulum meum, conſulem, voluiſti hic remanere, Cæſari gratum, mihi vero gratiſſimum medius fidius feciſti. nam illum tanti facio, qui non Cæſarem magis diligam: qui ſi paſſus eſſet, nos ſecum, ut conſueramus, loqui, & non ſe totum etiam & etiam ab ſermone noſtro avertiſſet, minus miſer, quam ſum, eſſem. nam cave putes, hoc tempore plus me quemquam cruciari, quod eum, quem ante me diligo, video in conſulatu quidvis potius eſſe, quam conſulem. quodſi voluerit tibi obtemperare, & nobis de Cæſare credere, & conſulatum reliquum Romæ peragere, incipiam ſperare, etiam conſilio ſenatus, auctore te, illo relatore, Pompejum & Cæſarem conjungi poſſe. quod ſi factum erit, me ſatis vixiſſe putabo. Factum Cæſaris de Corfinio totum te probaturum ſcio. quomodo in hujusmodi re, commodius cadere non potuit, quam ut res ſine ſanguine confieret. Belli mei tuique adventu delectatum te, valde gaudeo. is quæcumque tibi de Cæſare dixit, quæque Cæſar ſcripſit, ſcio, re tibi probabit, quæcumque fortuna ejus fuerit, veriſſime ſcripſiſſe.

16 CICERO ATTICO S.

Omnia mihi proviſa ſunt, præter occultum & tutum iter ad mare ſuperum. hoc enim mari uti non poſſumus hoc tempore anni. illuc autem, quo

ſpectat animus, & quo res vocat, quā veniam? cedendum enim eſt celeriter; ne forte qua re impediar atque alliger. nec vero ille me ducit, qui videtur; quem ego hominem ἀπολιτικώτατον omnium jam ante cognoram; nunc vero etiam ἀστρατηγικώτατον. non me igitur is ducit, ſed ſermo hominum, qui ad me a Philotimo ſcribitur. is enim me ab optimatibus ait conſcindi. quibus optimatibus, dii boni? qui nunc quo modo occurrunt? quo modo autem ſe venditant Cæſari? municipia vero Deum: nec ſimulant, ut cum de illo ægroto vota faciebant. ſed plane, quidquid mali hic Piſiſtratus non fecerit, tam gratum eſt, quam ſi alium facere prohibuerit. hunc propitium ſperant; illum iratum putant. quas fieri cenſes ἀπαντήσεις ex oppidis? quos honores? metuunt, inquies: credo: ſed mehercule illum magis. hujus inſidioſa clementia delectantur: illius iracundiam formidant. judices DCCCL, qui præcipue Cnæo noſtro delectabantur, ex quibus quotidie aliquem video, neſcio quas ejus Lucerias horrent. itaque quæro, qui ſint iſti optimates, qui me exturbent, cum ipſi domi maneant. ſed tamen, quicumque ſunt, αἰδέομαι Τρῶας. etſi, qua ſpe proficiſcar, video; conjungoque me cum homine, magis ad vaſtandum Italiam, quam ad vincendum parato. demum quem exſpecto. & quidem, cum hæc ſcribebam, IV Nonas, jam exſpectabam aliquid a Brundiſio. quid autem aliquid? quam inde turpiter fugiſſet, & victor hic qua ſe referret, & quo. quod ubi audiſſem, ſi ille Appia veniret, ego Arpinum cogitabam.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER IX.

ARGUMENTUM.

Continentur item hoc libro Cnæi fuga Brundisium, atque inde in Macedoniam transmissio, quæ fuit Idibus Martiis, præmissis antea Consulibus L. Cornelio Lentulo & C. Claudio Marcello, cum omnibus pœne magistratibus, cunctoque Senatu: æstus animi ægritudoque Ciceronis, Atticum consulentis, cum Pompejus Italia cesserit, quid sibi faciendum sit: redeuntemque Cæsarem a Brundisio, quo Pompejum fuerat persecutus, expectarene debeat; & quo maxime in loco, quo vultu sermoneque excipere: denique congressus ipse cum Cæsare, & utriusque discessus. Quæ omnia acciderunt diebus paullo plus viginti. Nam quotidianæ inter eos erant litteræ.

I CICERO ATTICO S.

Etsi, cum tu has litteras legeres, putabam fore, ut scirem jam, quid Brundisii actum esset; (nam Canusio IX. Kal. profectus erat Cnæus; hæc autem scribebam pridie Nonas, XIV. die postquam ille Canusio moverat;) tamen angebar singularum horarum exspectatione: mirabarque, nihil allatum esse ne rumoris quidem. nam erat mirum silentium. sed hæc for-

fortasse κενόσπουδα sunt: quæ tamen jam sciantur, necesse est. illud molestum, me adhuc investigare non posse, ubi P. Lentulus noster sit, ubi Domitius. quæro autem, quo facilius scire possim, quid acturi sint; iturine ad Pompejum; &, si sunt, qua quandove ituri sint. urbem quidem jam refertam esse optimatium audio; Sosium & Lupum; quos Cnæus noster ante putabat Brundisium venturos esse, quam se, jus dicere. hinc vero vulgo vadunt. etiam M. Lepidus, quocum diem conterere solebam, cras cogitabat. nos autem in Formiano morabamur, quo citius audiremus: deinde Arpinum volebamus. inde, iter qua maxime ἀναπάντητον esset, ad mare superum, remotis sive omnino missis lictoribus. audio enim, bonis viris, qui & nunc, & sæpe antea magno præsidio reipublicæ fuerunt, hanc cunctationem nostram non probari, multaque in me & severe, in conviviis tempestivis quidem, disputari. cedamus igitur, &, ut boni cives simus, bellum Italiæ terra marique inferamus, & odia improborum rursus in nos, quæ jam exstincta erant, incendamus, & Lucceii consilia ac Theophani persequamur. nam Scipio vel in Syriam proficiscitur, sorte; vel cum genero, honeste; vel Cæsarem fugit, iratum. Marcelli quidem, nisi gladium Cæsaris timuissent, manerent. Appius & eodem timore, & inimicitiarum recentium: & tamen, præter hunc & C. Cassium, reliqui legati, Faustus proquæstor: ego unus, cui utrumvis liceret: frater accedet; quem socium hujus fortunæ esse, non erat æquum: cui magis etiam Cæsar irascetur. sed impetrare non possum, ut maneat. dabimus hoc Pompejo, quod debemus. nam me quidem alius nemo movet; non sermo bonorum, qui nulli sunt; non causa, quæ acta timide est, agetur improbe. uni, uni hoc damus, ne id quidem roganti, nec suam causam (ut ait) agenti, sed publicam. Tu quid cogites de transeundo in Epirum, scire sane velim.

2 CICERO ATTICO S.

Etsi Nonis Mart. die tuo, ut opinor, exspectabam epistolam a te longiorem; tamen ad eam ipsam brevem, quam III. Nonas ὑπὸ τὴν λῆψιν dedisti me; & scribis, in sententia te manere. mihi autem superioribus litteris videbare non dubitare, quin cederem, ita, si & Cnæus bene comitatus conscendisset, & consules transissent. utrum hoc tu parum commeministi, an ego non satis intellexi, an mutasti sententiam? sed aut ex epistola, quam exspecto, perspiciam, quid sentias, aut alias abs te litteras eliciam. Brundisio nihildum erat allatum. o rem difficilem, planeque perditam! quam nihil prætermittis in consilio dando! quam nihil tamen, quod tibi ipsi placeat, explicas! non esse me una cum Pompejo, gaudes: ac proponis, quam sit turpe, me adesse, cum quid de illo detrahatur, nec fas esse approbare. certe. contra igitur? dii, inquis, averruncent. quid ergo fiet, si in altero scelus est, in altero supplicium? impetrabis, inquis, a Cæsare, ut tibi abesse liceat, & esse otioso. supplicandum igitur? miserum. quid, si non impetraro? & de triumpho erit, inquis, integrum. quid, si hoc ipso premar? accipiam? quid fœdius? negem? repudiari se totum, magis etiam, quam olim in xx viratu, putabit. ac solet, cum se purgat, in me conferre omnem illorum temporum culpam: ita me sibi fuisse inimicum, ut ne honorem quidem a se accipere vellem. quanto nunc hoc idem accipiet asperius? tanto scilicet, quanto & honor hic illo est amplior, & ipse robustior. Nam quod negas te dubitare, quin magna in offensa sim apud Pompejum hoc tempore; non video causam, cur ita sit, hoc quidem tempore. qui enim amisso Corfinio denique certiorem me sui consilii fecit, is queretur, Brundisium me non venisse, cum inter me & Brundisium Cæsar esset? deinde, etiam scit ἀπαῤῥησίαστον esse in ea causa querelam suam, me putat de municipiorum imbecillitate, de delectibus, de pace, de urbe, de pecunia, de Piceno occupando plus vidisse, quam se. sin cum potuero, non vene-

venero; tum erit inimicus: quod ego non eo vereor, ne mihi noceat: (quid enim faciet?

Τις δ' 'εςι δȣλος τȣ θανειν 'αφροντις 'ων;)

sed quia ingrati animi crimen horreo. confido igitur adventum nostrum illi, quoquo tempore fuerit, ut scribis, 'ασμενιςον fore. Nam quod ais, si hic temperantius egerit, consideratius consilium te daturum; qui hic potest se gerere non perdite? vita, mores, antefacta, ratio suscepti negotii, socii, vires bonorum, aut etiam constantia. Vixdum epistolam tuam legeram, cum ad me, currens ad illum, Postumus Curtius venit, nihil nisi classes loquens & exercitus: eripiebat Hispanias: tenebat Asiam, Siciliam, Africam, Sardiniam: confestim in Græciam persequebatur. eundum igitur est, nec tam ut belli, quam ut fugæ socii simus. nec enim ferre potero sermones istorum, quicumque sunt. non sunt enim certe, ut appellantur, boni. sed tamen id ipsum scire cupio, quid loquantur; idque ut exquiras, meque certiorem facias, te vehementer rogo. Nos adhuc, quid Brundisii actum esset, plane nesciebamus. cum sciemus, tum ex re & extempore consilium capiemus; sed utemur tuo.

CICERO ATTICO S. 3

Domitii filius transit Formias VIII. Id. currens ad matrem Neapolim, mihique nuntiari jussit, patrem ad urbem esse; cum de eo curiose quæsisset servus noster Dionysius. nos autem audieramus, eum profectum sive ad Pompejum, sive in Hispaniam. id cujusmodi sit, scire sane velim. nam ad id, quod delibero, pertinet, si ille certe nusquam discessit, intelligere Cnæum, non esse faciles nobis ex Italia exitus, cum ea tota armis præsidiisque teneatur, hieme præsertim. nam, si commodius anni tempus esset, vel infero mari liceret uti. nunc nihil potest, nisi supero, tramitti; quo iter interclusum est. quæres igitur & de Domitio & de Lentulo. A Brundisio nulla adhuc fama venerat: & erat hic dies VII. Id. quo die, suspi-

cabamur, aut pridie Brundiſium veniſſe Cæſarem. nam Kal. Arpis manſerat. ſed ſi Poſtumum audire velles, perſecuturus erat Cnæum. tranſiſſe enim jam putabat, conjectura tempeſtatum ac dierum. ego nautas eum non putabam habiturum: ille confidebat, & eo magis, quod audita naviculariis hominis liberalitas eſſet. ſed tota res Brundiſina jam quo modo habeat ſe, diutius neſcire non poſſum.

4 CICERO ATTICO S.

Ego etſi tamdiu requieſco, quamdiu aut ad te ſcribo, aut tuas litteras lego: tamen & ipſe egeo argumento epiſtolarum, & tibi idem accidere certo ſcio. quæ enim ſoluto animo familiariter ſcribi ſolent, temporibus his excluduntur: quæ autem ſunt horum temporum, ea jam contrivimus. ſed tamen, ne me totum ægritudini dedam, ſumſi mihi quaſdam tamquam θεσεις, quæ & politicæ ſunt, & temporum horum; ut & abducam animum ab querelis, & in eo ipſo, de quo agitur, exercear. eæ ſunt hujuſmodi:

Ει' μενετεον 'εν τη πατριδι τυραννουμενη; Τυραννουμενης δ' 'αυτης, ει' παντι τροπω τυραννιδος καταλυσιν πραγματευτεον, καν μελλη δια τουτο περι των 'ολων 'η πολις κινδυνευσειν; Ει' 'ευλαβητεον τον καταλυοντα, μη 'αυτος 'αιρηται; Ει' πειρατεον 'ωφηγειν τη πατριδι τυραννουμενη καιρω και λογω μαλλον, 'η πολεμω; Ει' πολιτικον το 'ησυχαζειν, 'αναχωρησαντα ποι, της πατριδος τυραννουμενης; Ει' δια παντος 'ιτεον κινδυνου της 'ελευθεριας περι; Ει' πολεμον 'επακτεον τη χωρα, και πολιορκητεον ταυτην τυραννουμενην; Ει' και μη δοκιμαζοντα την δια πολεμου καταλυσιν της τυραννιδος, συναπογραπτεον 'ομως τοις 'αριστοις; Ει' τοις ευεργεταις και φιλοις συγκινδυνευτεον 'εν τοις πολιτικοις, καν μη δοκωσιν ευ' βεβουλευσθαι περι των 'ολων; Ει' ο' μεγαλα την πατριδα 'ευεργετησας, δι' 'αυτο τε τουτο ανηκεστα παθων και φθονηθεις, κινδυνευσειεν 'αν 'εθελοντης 'υπερ της πατριδος; Ει' 'εφετεον 'αυτω 'εαυτου ποτε και των 'οικειοτατων ποιεισθαι προνοιαν 'αφεμενω τας προς τους 'ισχυοντας δια πολιτειας;

In his ego me conſultationibus exercens, & diſſerens in utramque partem, tum græce, tum latine, & abduco parumper animum a moleſtiis, & των προυργου

delibero. Sed vereor, ne tibi ’ακαιρος ſim. ſi enim recte ambulaverit is, qui hanc epiſtolam tulit, in ipſum tuum diem incidit.

CICERO ATTICO S. 5

Natali die tuo ſcripſiſti epiſtolam ad me plenam conſilii, ſummæque cum benivolentiæ tum etiam prudentiæ. eam mihi Philotimus poſtridie, quam a te acceperat, reddidit. Sunt iſta quidem, quæ diſputas, difficillima, iter ad ſuperum, navigatio infero, diſceſſus Arpinum, ne hunc fugiſſe, manſio Formiis, ne obtuliſſe nos gratulationi videamur: ſed miſerius nihil, quam ea videre, quæ tamen, jam, jam, inquam, videnda erunt. Fuit apud me Poſtumus: ſcripſi ad te, quam gravis venit ad me etiam Q Fuſius, quo voltu! quo ſpiritu! properans Brundiſium, ſcelus accuſans Pompeji, levitatem & ſtultitiam ſenatus. hæc qui in mea villa non feram, Curtium in curia potero ferre? Age, finge me quamvis ’ευςομαχως hæc ferentem: quid illa, DIC M. TULLI, quem habebunt exitum puto cum vulneribus ſuis, tum medicamentis iis, quæ parantur; de Pompejo quid agam? cui plane (quid enim hoc negem?) ſuccenſui. Semper enim cauſæ eventorum magis movent, quam ipſa eventa. hæc igitur mala, (quibus majora eſſe quæ poſſunt?) conſiderans, vel potius judicans, ejus opera accidiſſe & culpa, inimicior eram huic, quam ipſi Cæſari, ut majores noſtri funeſtiorem diem eſſe voluerunt Allienſis pugnæ, quam urbis captæ; quod hoc malum ex illo; itaque alter religioſus etiam nunc dies, alter in vulgus ignotus: ſic ego, decem annorum peccata recordans, in quibus inerat ille etiam annus, qui nos, hoc non defendente, ne dicam gravius, afflixerat; præſentisque temporis cognoſcens temeritatem, ignaviam, negligentiam, ſuccenſebam. ſed ea jam mihi exciderunt. beneficia ejusdem cogito; cogito etiam dignitatem. intelligo, ſerius equidem, quam vellem, propter epiſtolas ſermonesque Balbi; ſed video plane, nihil aliud agi, nihil actum ab initio,

quam ut hunc occideret. ego igitur, si quis apud Homerum, cum ei & mater & dea dixisset,

> ’Αυτικα γαρ τοι ’επειτα μεθ’ ‘Εκτορα ποτμος ‘ετοιμος,

matri ipse respondit,

> ’Αυτικα τεθναιην, ’επει ’ουκ ’αρ’ ’εμελλον ‘εταιρω
> Κτεινομενω ’επαμυναι:

quid, si non ’εταιρω solum, sed etiam ’ευεργετῃ? adde, tali viro, talem causam agenti; & ego vero hæc officia mercanda vita puto. optimatibus vero tuis nihil confido, nihil jam ne inservio quidem. video, ut se huic dent, ut daturi sint. quidquam tu illa putas fuisse de valitudine decreta municipiorum præ his de victoria gratulationibus? timent, inquies. at ipsi tum se timuisse dicunt. sed videamus, quid actum sit Brundisii. ex eo fortasse mea consilia nascentur, aliæque litteræ.

6 CICERO ATTICO S.

Nos adhuc Brundisio nihil. Roma scripsit Balbus, putare jam Lentulum consulem transmisisse, nec eum a minore Balbo conventum; quod is hoc jam Canusii audisset: inde ad se eum scripsisse; cohortesque sex, quæ Albæ fuissent, ad Curium via Minucia transisse: id Cæsarem ad se scripsisse, & brevi tempore eum ad urbem futurum. ego utar tuo consilio; neque me Arpinum hoc tempore abdam: etsi, Ciceroni meo togam puram cum dare Arpini vellem, hanc eram ipsam excusationem relicturus ad Cæsarem. sed fortasse in eo ipso offendetur, cur non Romæ potius. sed tamen, si est conveniendus, hic potissimum. tum reliqua videbimus, id est, & quo, & qua, & quando. Domitius, ut audio, in Casano, & quidem, ut ajunt, paratus ad navigandum: si in Hispaniam, non probo: si ad Cnæum, laudo: quovis potius certe, quam ut Curtium videat; quem ego patronus aspicere non possum. quid alios? sed opinor, quiescamus; ne nostram culpam coarguamus, qui, dum urbem, id est patriam, amamus, dumque rem conventuram putamus,

tamus, ita nos gessimus, ut plane interclusi captique simus. Scripta jam epistola, Capua litteræ sunt allatæ hoc exemplo. Pompejus mare transiit cum omnibus militibus, quos secum habuit. hic numerus est hominum millia xxx. & consules, duo & tribuni plebis, & senatores, qui fuerunt cum eo, omnes cum uxoribus & liberis. Conscendisse dicitur a. d. IV. Nonas Mart. ex ea die fuere septemtriones venti. naves, quibus usus non est, omnes aut præcidisse, aut incendisse dicunt. de hac re litteræ L. Metello tribuno plebis Capuam allatæ sunt ab Clodia socru, quæ ipsa transiit. ante sollicitus eram & angebar, sicut res scilicet ipsa cogebat, cum consilio explicare nihil possem: nunc autem, postquam Pompejus & consules ex Italia exierunt, non angor, sed ardeor dolore:

'Ουδε μοι 'ητορ
'Εμπεδον, 'αλλ' 'αλαλυκτημαι:

non sum, inquam, mihi crede, mentis compos; tantum mihi dedecoris admisisse videor. Me non primum cum Pompejo, qualicumque consilio uso, deinde cum bonis esse, quamvis causa temere instituta? præsertim cum ii ipsi, quorum ego causa timidius me fortunæ committebam, uxor, filia, Cicerones pueri, me illud sequi mallent? hoc turpe, & me indignum putarent? nam Quintus quidem frater, quidquid mihi placeret, id rectum se putare ajebat, id animo æquissimo sequebatur. tuas nunc epistolas a primo lego. hæ me paullum recreant. primæ monent & rogant, ne me projiciam. proximæ te gaudere ostendunt, me remansisse. eas cum lego, minus mihi turpis videor, sed tam diu, dum lego: deinde emergit rursum dolor, & 'αιχρυ φαντασια. quamobrem obsecro te, mi Tite, eripe mihi hunc dolorem, aut minue saltem, aut consolatione, aut consilio, aut quacumque re potes. quid tu autem possis? aut quid homo quisquam? vix Deus jam. Equidem illud molior, quod tu mones sperasque fieri posse, ut mihi Cæsar concedat, ut absim, cum aliquid in senatu contra Cnæum agatur. sed timeo, ne non impetrem. venit ab eo Furnius,

(ut

(ut quidem scias, quos sequamur,) Q. Titinii filium cum Cæsare esse nuntias: sed illum majores mihi gratias agere, quam vellem. quid autem me roget, (paucis ille quidem verbis, sed 'εν δυναμει,) cognosce ex ipsius epistola. me miserum, quod tu non valuisti. una fuissemus: consilium certe non defuisset

Συν τε δυ' 'ερχομενω.

sed acta ne agamus; reliqua paremus. me adhuc hæc duo fefellerunt; initio spes compositionis, qua facta, volebam uti populari vita, sollicitudine senectutem nostram liberari; deinde bellum crudele & exitiosum suscipi a Pompeio intelligam. Melioris mediusfidius civis & viri putabam, quovis supplicio affici, quam illi crudelitati non solum præesse, verum etiam interesse. videtur vel mori satius fuisse, quam esse cum iis. Ad hæc igitur cogita, mi Attice, vel potius excogita. quemvis eventum fortius feram, quam hunc dolorem.

CÆSAR IMP. S. D. CICERONI IMP.

Cum Furnium nostrum tantum vidissem, neque loqui, neque audire meo commodo potuissem, properarem, atque essem in itinere, præmissis jam legionibus; præterire tamen non potui, quin & scriberem ad te, & illum mitterem gratiasque agerem: etsi hoc feci sæpe, & sæpius mihi facturus videor; ita de me mereris. in primis a te peto, quoniam confido me celeriter ad urbem venturum, ut te ibi videam, ut tua consilio, gratia, dignitate, ope omnium rerum uti possim. Ad propositum revertar: festinationi meæ brevitatique litterarum ignosces. reliqua ex Furnio cognosces.

CÆSAR OPPIO CORNELIO S.

Gaudeo mehercule, vos significare litteris, quam valde probetis ea, quæ apud Corfinium sunt gesta. consilio vestro utar libenter, & hoc libentius, quod mea sponte facere constitueram, ut quam lenissimum

me præberem; & Pompejum, darem operam, ut reconciliarem. tentemus hoc modo, si possumus omnium voluntates recuperare, & diuturna victoria uti: quoniam reliqui crudelitate odium effugere non potuerunt, neque victoriam diutius tenere, præter unum L. Sullam, quem imitaturus non sum. hæc nova sit ratio vincendi; ut misericordia & liberalitate nos muniamus. id quemadmodum fieri possit, nonnulla mihi in mentem veniunt, & multa reperiri possunt. De his rebus, rogo vos, ut cogitationem suscipiatis. Cn. Magium, Pompeji præfectum, deprehendi. scilicet meo instituto usus sum, & eum statim missum feci. jam duo præfecti fabrum Pompeji in meam potestatem venerunt, & a me missi sunt. si volent grati esse, amicus, quam his, qui & illi & mihi semper fuerunt inimicissimi: quorum artificiis effectum est, ut respublica in hunc statum perveniret.

BALBUS CICERONI IMP. S.

S. V. B. E. Posteaquam litteras communes cum Oppio ad te dedi, ab Cæsare epistolam accepi, cujus exemplum tibi misi; ex quibus perspicere poteris, quam cupiat concordiam & Pompejum reconciliare, & quam remotus sit ab omni crudelitate: quod eum sentire, ut debeo, valde gaudeo. De te & tua fide & pietate idem mehercule, mi Cicero, sentio, quod tu; non posse tuam famam & officium sustinere, ut contra eum arma feras, a quo tantum beneficium te accepisse prædices. Cæsarem hoc idem probaturum, exploratum, pro singulari ejus humanitate, habeo; eique cumulatissime satisfacturum te certe scio, cum nullam partem belli contra eum suscipias, neque socius ejus adversariis fueris. atque hoc non solum in te, tali & tanto viro, satis habebit, sed etiam mihi ipse sua concessit voluntate, ne in iis castris essem, quæ contra Lentulum aut Pompejum futura essent; quorum beneficia maxima haberem: sibique satis esse dixit, si rogatus urbana officia sibi præstitissem; quæ etiam illis, si vellent, præstare possem. itaque nunc Romæ omnia negotia Lentuli

pro-

procuro, ſuſtineo; meumque officium, fidem, pietatem his præſto. ſed mehercule rurſus jam abjectam compoſitionis ſpem non deſperatiſſimam eſſe puto; quoniam Cæſar eſt ea mente, qua optare debemus. hac re mihi placet, ſi tibi videtur, te ad eum ſcribere, & ab eo præſidium petere, ut petiſti a Pompejo, me quidem approbante, temporibus Milonianis. præſtabo, (ſi Cæſarem bene novi,) eum prius tuæ dignitatis, quam ſuæ utilitatis rationem habiturum. Hæc quam prudenter tibi ſcribam, neſcio: ſed illud certe ſcio, me ab ſingulari amore ac benivolentia, quæcumque ſcribo, tibi ſcribere: quod te (ita, incolumi Cæſare, moriar) tanti facio, ut paucos æque ac te caros habeam. De hac re cum aliquid conſtitueris, velim mihi ſcribas. nam non mediocriter laboro, ut utrique, ut vis, tuam benivolentiam præſtare poſſis: quam mehercule te præſtaturum confido. Fac valeas.

BALBUS ET APPIUS S. D. M. CICERONI.

Nedum hominum humilium, ut nos ſumus, ſed etiam ampliſſimorum virorum conſilia ex eventu, non ex voluntate, a plerisque probari ſolent: tamen freti tua humanitate, quod veriſſimum nobis videbitur, de eo, quod ad nos ſcripſiſti, tibi conſilium dabimus: quod ſi non fuerit prudens, at certe ab optima fide & optimo animo proficiſcetur. Nos, niſi, quod noſtro judicio Cæſarem facere oportere exiſtimamus, ut ſimul Romam venerit, agat de reconciliatione gratiæ ſuæ & Pompeji, id eum facturum, ex ipſo cognoviſſemus, te hortari deſineremus, ut velles iis rebus intereſſe, quo facilius & majore cum dignitate per te, qui utrique es conjunctus, res tota conficeret: aut, ſi ex contrario putaremus Cæſarem id non facturum, & eum velle cum Pompejo bellum gerere ſciremus; numquam tibi ſuaderemus, contra hominem, optime de te meritum, arma ferres; ſicuti te ſemper oravimus, ne contra Cæſarem pugnares. ſed cum etiamnum, quid facturus Cæſar ſit, magis opinari poſſimus: non poſſumus, niſi hoc; non videri eam tuam

eſſe

esse dignitatem, neque fidem omnibus cognitam, ut contra alterutrum, cum utrique sis maxime necessarius, arma feras: & hoc, non dubitamus, quin Cæsar pro sua humanitate maxime sit probaturus. nos tamen (si tibi videbitur) ad Cæsarem scribemus, ut nos certiores faciat, quid hac re acturus sit: a quo si erit nobis rescriptum, statim, quæ sentiemus, ad te scribemus: & tibi fidem faciemus, nos ea suadere, quæ nobis videntur tuæ dignitati, non Cæsaris rationi, esse utilissima: & hoc Cæsarem, pro sua indulgentia, in nos, probaturum putamus.

CICERO ATTICO S. 7

Scripseram ad te epistolam, quam darem IV. Id. sed eo die is, cui dare volueram, non est profectus. venit autem eo ipso die ille celeripes, quam Salvius dixerat: attulit uberrimas tuas litteras, quæ mihi quiddam quasi animulæ restillarunt. recreatum enim me non queo dicere. sed plane το συνεχον effecisti. ego enim non jam id ago, mihi crede, ut prosperos exitus consequar. sic enim video, nec duobus his vivis, nec hoc uno, non umquam rempublicam habituros. ita neque de otio nostro spero jam, nec ullam acerbitatem recuso. unum illud extimescebam, ne quid turpiter facerem, vel, dicam, jam effecissem. sic ergo habeto, salutares te mihi litteras misisse: neque solum has longiores, quibus nihil potest esse explicatius, nihil perfectius; sed etiam illas breviores, in quibus hoc mihi jucundissimum fuit, consilium factumque nostrum a Sexto probari? pergratumque mihi tu fecisti, a quo diligi me, &, quid rectum sit, intelligi, scio. Longior vero tua epistola non me solum, sed meos omnes ægritudine levavit. itaque utar tuo consilio, & ero in Formiano: ne aut ad urbem ἀπαντησις mea animadvertatur: aut, si nec hic nec illic eum videro, devitatum se a me putet. Quod autem suades, ut ab eo petam, ut mihi concedat, ut idem tribuam Pompejo, quod ipsi tribuerim: id me jam pridem agere intelliges & litteris Balbi & Oppii; quarum exempla tibi misi. misi etiam Cæsa-

Cæsaris ad eos, sana mente scriptas; quo modo in tanta insania. sin mihi Cæsar hoc non concedat; video tibi placere illud, me πολιτευμα de pace suspicere: in quo non extimesco periculum. cum enim tot impendeant, cur non honestissimo depecisci velim? sed vereor, ne Pompejo quid oneris imponam;

Μη μοι γοργειην κεφαλην δεινοιο πελωρε

intorqueat. mirandum enim in modum Cnæus noster Sullani regni similitudinem concupivit. εἰδὼς σοι λεγω, nihil ille umquam minus obscure tulit. cum hocne igitur, inquies, esse vis? beneficium sequor, mihi crede, non causam, ut in Milone, ut in. sed hactenus. Causa igitur non bona est? immo optima: sed agetur (memento) fœdissime. primum, consilium est, suffocare urbem & Italiam fame, deinde, agros vastare, urere, pecuniis locupletum non abstinere. sed, cum eadem metuam ab hac parte: sic illinc beneficium non sit, rectius putem quidvis domi perpeti. sed ita meruisse illum de me puto, ut ἀχαριστιας crimen subire non audeam. quamquam a te ejus quoque rei justa defensio est explicata. De triumpho tibi assentior: quem quidem totum facile & libenter abjecero. egregie probo fore, ut, dum agamus, ὁ πλους ὡραιος obrepat: si modo, inquis, satis ille erit firmus. est firmior etiam quam putabamus. de isto licet bene speras. promitto tibi, si valebit, tegulam illum in Italia nullam relicturum. tene igitur socio? contra mehercule meum judicium, & contra omnium antiquorum auctoritatem: nec tam ut illa adjuvem, quam ut hæc ne videam, cupio discedere. nolim enim putare tolerabiles horum insanias, nec uniusmodi fore. etsi quid te horum fudit? legibus, judiciis, senatu sublato, libidines, audacias, sumtus, egestates tot egentissimorum hominum, nec privatas posse res, nec rempubicam sustinere. Abeamus igitur inde qualibet navigatione: etsi id quidem, ut tibi videbitur: sed certe abeamus. sciemus enim, id quod exspectas, quid Brundisii actum sit. Bonis viris quod ais probari, quæ adhuc fecerimus, scirique, ab iis nos non pro-

profectos, valde gaudeo; si est nunc ullus gaudendi locus. De Lentulo investigabo diligentius: id mandavi Philotimo; homini forti ac nimium optimati. Extremum est, ut tibi argumentum ad scribendum fortasse jam desit: (nec enim alia de re nunc ulla scribi potest; & de hac quid jam amplius inveniri potest?) sed quoniam & ingenium suppeditat, (dico mehercule, ut sentio,) & amor, quo & meum ingenium incitatur; perge, ut facis, & scribe, quantum potes. In Epirum quod me non invitas, comitem non molestum, subirascor: sed vale. nam, ut tibi ambulandum, ungendum, sic mihi dormiendum. etenim litteræ tuæ mihi somnum attulerunt.

CICERO ATTICO S. 8

Cœnantibus pridie Idus nobis, ac noctu quidem, Statius a te epistolam brevem attulit. De L. Torquato quod quæris, non modo Lucius, sed etiam Aulus profectus est; alter multos D. De Reatinorum corona quod scribis, moleste fero in agro Sabino sementem fieri proscriptionis. Senatores multos esse Romæ, nos quoque audieramus. ecquid potes dicere, cur exierint? In his locis opinio est, conjectura magis, quam nuntio, aut litteris, Cæsarem Formiis a. d. XI. Kal. Apr. fore. hic ego vellem habere Homeri illam Minervam simulatam Mentori, cui dicerem:

Μεντορ πως τ' ἀρ' ἰω, πως τ' ἀρ προσπτυξομαι αὐτον;

nullam rem umquam difficiliorem cogitavi. sed cogito tamen; nec ero, ut in malis, imparatus. sed cura, ut valeas. puto enim, diem tuum heri fuisse.

CICERO ATTICO S. 9

Tris epistolas tuas accepi postridie Idus. erant autem IV, III, pridie Idus datæ. igitur antiquissimæ cuique primum respondebo. Assentio tibi, ut in Formiano potissimum commorer: etiam de supero mari; palpaboque, ut antea ad te scripsi, ecquonam modo possim, voluntate ejus, nullam reipublicæ par-

tem attingere. Quod laudas, quia oblivisci me scripsi ante facta & delicta nostri amici: ego vero ita facio. quin ea ipsa, quæ a te commemorantur, secus ab eo in me ipsum facta esse, non memini: tanto plus apud me valere beneficii gratiam, quam injuriæ dolorem, volo. faciamus igitur, ut censes, colligamusque nos. σοφιστεύω enim, simul ut rus decurro, atque in decursu θέσεις meas commentari non desino. sed sunt quædam earum perdifficiles ad judicandum. De optimatibus, sit sane ita, ut vis: sed nosti illud, Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ. Titinii filius apud Cæsarem est. Quod autem quasi vereri videris, ne mihi tua consilia displiceant; me vero nihil delectat aliud, nisi consilium & litteræ tuæ. quare fac, ut ostendis, ne destiteris ad me, quidquid tibi in mentem venerit, scribere. mihi nihil potest esse gratius. Venio ad alteram nunc epistolam. Recte non credis de numero militum ipso dimidio plus scripsit Clodia. falsum etiam de corruptis navibus. Quod consules laudas; ego quoque animum laudo, sed consilium reprehendo. dispersu enim illorum, actio de pace sublata est; quam quidem ego meditabar. itaque postea Demetrii librum de concordia tibi remisi, & Philotimo dedi. nec vero dubito, quin exitiosum bellum impendeat, cujus initium ducetur a fame. & me tamen doleo non interesse huic bello; in quo tanta vis sceleris futura est, ut, cum parentes non alere nefarium sit, nostri principes antiquissimam & sanctissimam parentem, patriam, fame necandam putent. atque hoc non opinione timeo, sed interfui sermonibus. omnis hæc classis Alexandria, Colchis, Tyro, Sidone, Arado, Cypro, Pamphylia, Lycia, Rhodo, Chio, Byzantio, Lesbo, Smyrna, Mileto, Coo, ad intercludendos commeatus Italiæ, & ad occupandas frumentarias provincias comparatur. at quam veniet iratus! & iis quidem maxime, qui eam maxime salvam volebant, quasi relictus ab iis, quos reliquit. itaque mihi dubitanti, quid me facere par sit, permagnum pondus affert benivolentia erga illum; qua demta perire melius esset in patria, quam patriam servando evertere. De Septentrione, plane ita est.

metuo,

metuo, ne vexetur Epirus. ſed quem tu locum Græciæ non direptum iri putas? prædicat enim palam, & militibus oſtendit, ſe largitione ipſa ſuperiorem, quam hunc fore. Illud me præclare admones, cum illum videro, ne nimis indulgenter, & ut cum gravitate potius loquar. plane ſic faciendum. Arpinum, cum eum convenero, cogito, ne forte, aut abſim, cum veniet, aut curſem huc illuc via deterrima. Bibulum, ut ſcribis, audio veniſſe, & rediſſe pridie Idus. Philotimum, ut ais epiſtola tertia, exſpectabas. at ille Idib. a me profectus eſt. eo ſerius ad tuam illam epiſtolam, cui ego ſtatim reſcripſeram, redditæ ſunt meæ litteræ. De Domitio, ut ſcribis, ita opinor eſſe, ut & in Coſano ſit, & conſilium ejus ignoretur. Iſte omnium turpiſſimus & ſordidiſſimus, qui conſularia comitia a prætore ait haberi poſſe, eſt ille quidem, qui ſemper in republica fuit. itaque nimirum hoc illud eſt, quod Cæſar ſcribit in ea epiſtola, cujus exemplum ad te miſi, ſe velle uti CONSILIO meo; age, eſto hoc commune: GRATIA; ineptum id quidem; ſed puto, hoc ſimulat ad quaſdam ſenatorum ſententias: DIGNITATE; fortaſſe ſententiæ conſularis. illud extremum eſt, OPE OMNIUM RERUM. id eo ſuſpicari cœpit tum ex tuis litteris, aut hoc ipſum eſſe, aut non multo ſecus. nam permagni ejus intereſt, rem ad interregnum non venire. id aſſequitur, ſi per prætorem conſules creantur. nos autem in libris habemus, non modo conſules a prætore, ſed ne prætores quidem creari jus eſſe, idque factum eſſe numquam: conſules, eo non eſſe jus, quod majus imperium a minore rogari non ſit jus; prætores autem, cum ita rogentur, ut collegæ conſulum ſint, quorum eſt majus imperium. aberit non longe, quin hoc a me decerni velit, neque ſit contentus Galba, Scævola, Caſſio, Antonio.

Τοτε μοι χάνοι ’ευρεια χθων.

ſed quanta tempeſtas impendeat, vides. Qui tranſierint ſenatores, ſcribam ad te, cum certum habebo. De re frumentaria recte intelligis; quæ nullo modo

administrari sine vectigalibus potest: nec sine causa & eos, qui circum illum sunt, omnia postulantes, & bellum nefarium times. Trebatium nostrum, etsi, ut scribis, nihil bene sperat, tamen videre sane velim: quem fac horteris, ut properet. opportune enim ad me ante adventum Cæsaris venerit. De Lanuino, statim, ut audivi Phameam mortuum, optavi, si modo esset futura respublica, ut id aliquis emeret meorum: neque tamen de te, qui maxime meus, cogitavi. sciebam enim te quoto anno, & quantum in solo, solere quærere: neque solum Romæ, sed etiam Deli tuum digamma videram. verumtamen ego illud, quamquam est bellum, minoris æstimo, quam æstimabatur Marcellino consule, cum ego istos hortulos propter domum, Antii quam tum habebam, jucundiores mihi fore putabam, & minore impensa, quam si Tusculanum refecissem. volui H-S. D. egi per prædem, ille daret, Antii cum haberet venale: noluit. sed nunc omnia ista jacere puto propter numorum caritatem. mihi quidem erit aptissimum, vel nobis potius, si tu emeris. sed ejus dementias cave contemnas. valde est venustum. quamquam mihi ista omnia jam addicta vastitati videntur. Respondi epistolis tribus: sed exspecto alias. nam me adhuc tuæ litteræ sustentarunt. D. Liberalibus.

10 CICERO ATTICO S.

Nihil habebam, quod scriberem. neque enim novi quidquam audieram, & ad tuas omnes rescripseram pridie. sed, cum me ægritudo non solum somno privaret, verum ne vigilare quidem sine summo dolore pateretur, tecum ut quasi loquerer, in quo uno acquiesco, hoc nescio quid, nullo argumento proposito, scribere institui. Amens mihi fuisse videor a principio, & me una hæc res torquet, quod non, omnibus in rebus labentem, vel potius ruentem Pompejum tamquam unus manipularis secutus sim. vidi hominem XIV. Kal. Febr. plenum formidinis. illo ipso die sensi, quid ageret. numquam mihi postea placuit; nec umquam aliud in alio peccare destitit. nihil interim

terim ad me ſcribere, nihil niſi fugam cogitare. quid quæris? ſicut ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς alienant immundæ, inſulſæ, indecoræ: ſic me illius fugæ negligentiæque deformitas avertit ab amore. nihil enim dignum faciebat, quare ejus fugæ comitem me adjungerem. nunc emergit amor; nunc deſiderium ferre non poſſum; nunc mihi nihil libri, nihil litteræ, nihil doctrina prodeſt: ita dies & noctes, tamquam avis illa, mare proſpecto; evolare cupio. Do, do pœnas temeritatis meæ: etſi quæ fuit illa temeritas? quid feci non conſideratiſſime? ſi enim nihil præter fugam quæreretur, fugiſſem libentiſſime: ſed genus belli crudeliſſimi & maximi, quod, nondum vident homines, quale futurum ſit, perhorrui. quæ minæ municipiis? quæ nominatim viris bonis? quæ denique omnibus, qui remanſiſſent? quam crebro illud, *Sulla potuit, ego non potero?* Mihi autem hæſerunt illa: male Tarquinius, qui Porſenam, qui Octavium Mamilium contra patriam; impie Coriolanus, qui auxilium petiit a Volſcis; recte Themiſtocles, qui mori maluit; nefarius Hippias, Piſiſtrati filius, qui in Marathonia pugna cecidit, arma contra patriam ferens. at Sulla, at Marius, at Cinna recte, immo jure fortaſſe. ſed quid eorum victoria crudelius? quid funeſtius? hujus belli genus fugi, & eo magis, quod crudeliora etiam cogitari & parari videbam. me, quem nonnulli conſervatorem iſtius urbis, quem parentem eſſe dixerunt, Getarum, & Armeniorum, & Colchorum copias ad eam adducere? me meis civibus famem, vaſtitatem inferre Italiæ? Hunc primum mortalem eſſe, deinde etiam multis modis poſſe extingui cogitabam: urbem autem, & populum noſtrum ſervandum ad immortalitatem, quantum in nobis eſſet, putabam; & tamen ſpes quædam me obtentabat, fore, ut aliquid conveniret potius, quam aut hic tantum ſceleris, aut ille tantum flagitii admitteret. alia res nunc tota eſt, alia mens mea. Sol, ut eſt in tua quadam epiſtola, exciſſe mihi e mundo videtur. Ut ægroto, dum anima eſt, ſpes eſſe dicitur; ſic ego, quoad Pompejus in Italia fuit, ſperare non deſtiti. hæc, hæc me fefellerunt;

lerunt; &, ut verum loquar, ætas jam a diuturnis laboribus devexa ad otium, domesticarum me rerum delectatione molliit. nunc, si vel periculo experiundum erit, experiar certe, ut hinc avolem. ante oportuit fortasse. sed ea, quæ scripsi, me tardarunt, & auctoritas maxime tua. nam cum ad hunc locum venissem; evolvi volumen epistolarum tuarum, quod ego sub signo habeo, servoque diligentissime. erat igitur in ea, quam x. Kalend. Febr. dederas, hoc modo: *sed videamus, & Cnæus quid agat, & illius rationes quorsum fluant. Quod si iste Italiam relinquet; faciet omnino male, &, ut ego existimo* ἀλογίστως: *sed tum demum consilia nostra commutanda erunt.* Hoc scribis post diem quartum, quam ab urbe discessimus. deinde VIII. Kalend. Febr. *tantummodo Cnæus noster, ne, ut urbem* ἀλογίστως *reliquit, sic Italiam relinquat.* Eodem die das alteras, quibus mihi consulenti planissime respondes. est enim sic: *sed venio ad consulationem tuam. si Cnæus Italia cedit, in urbem redeundum puto: quæ enim finis peregrinationis?* Hoc mihi plane hæsit: & nunc ita video, infinitum bellum junctum miserrima fuga; quam tu peregrinationem ὑποκορίζῃ. Sequitur χρησμὸς VI. Kalend. Februar. *ego, si Pompejus manet in Italia, nec res ad pactionem venit, longius bellum puto fore: sin Italiam relinquit, ad posterum bellum* ἄσπονδον *strui existimo.* Hujus igitur belli ego particeps & socius & adjutor esse cogor; quod & ἄσπονδον est, & cum civibus. Deinde VII. Idus Februar. cum jam plura audires de Pompeji consilio, concludis epistolam quandam hoc modo: *Ego quidem tibi non sim auctor, si Pompejus Italiam relinquit, te quoque profugere. summo enim periculo facies, nec reipublicæ proderis; cui quidem posterius poteris prodesse, si manseris.* Quem φιλόπατριν ac πολιτικὸν, hominis prudentis & amici, tali admonitu, non moveret auctoritas? Deinceps III. Idus Februar. iterum mihi respondes consulenti sic: *Quod quæris a me, fugamne fidam, an moram defendam utiliorem putem: ego vero in præsentia subitum discessum, & præcipitem profectionem, cum tibi, tum ipsi Cnæo inutilem & periculosam puto: & satius esse existimo, vos dispertiti-*

spertitos, & in speculis esse. sed medius fidius turpe nobis puto esse, de fuga cogitare. Hoc turpe Cnæus noster biennio ante cogitavit: ita sullaturit animus ejus, & proscripturit diu. Inde, ut opinor, cum tu ad me quædam γενικωτερον scripsisses, & ego mihi a te quædam significari putassem, ut Italia cederem: detestaris hoc diligenter XI. Kalend. Mart. *Ego vero nulla epistola significavi, si Cnæus Italia cederet, ut tu una cederes: aut, si significavi, non dico fui inconstans, sed demens.* In eadem epistola alio loco, *Nihil relinquitur, nisi fuga: cui te socium neutiquam puto esse oportere, nec umquam putavi.* Totam autem hanc deliberationem evolvis accuratius in litteris XI. Kalend. Mart. datis. *Si M. Lepidus & L. Volcatius remanent, manendum puto, ita ut, si salvus sit Pompejus & constiterit alicubi, hanc νεκυιαν relinquas, & te in certamine vinci cum illo facilius patiaris, quam cum hoc in ea, quæ perspicitur futura, colluvie regnare.* Multa disputas huic sententiæ convenientia. inde ad extremum. *Quid si, inquis, Lepidus & Volcatius discedunt? plane ἀπορω. Quod evenerit igitur, & quod egeris, id στερκτεον putabo.* Si tum dubitaras, nunc certe non dubitas, istis manentibus. Deinde in ipsa fuga V. Kal. Mart. *Interea non dubito, quin in Formiano mansurus sis. commodissime enim το μελλον ibi καραδοκησεις.* Ad Kal. Mart. cum ille quintum jam diem Brundisii esset: *Tum poterimus deliberare, non scilicet integra re, sed certe minus infracta, quam si una projeceris te.* Deinde IV. Nonas Mart. ὑπο την ληψιν cum breviter scriberes, tamen ponis hoc: *Cras scribam plura, & ad omnia: hoc tamen dicam, non pœnitere me consilii de tua mansione: &, quamquam magna sollicitudine, tamen, quia minus mali puto esse, quam in illa profectione, maneo in sententia, & gaudeo te mansisse.* Cum vero jam angerer, & timerem, ne quid a me dedecoris esset admissum, III. Nonas Mart. *Tamen, te non esse una cum Pompejo, non fero moleste. Postea si opus fuerit, non erit difficile; & illi, quoquo tempore fiet, erit ἀσμενιστον. sed hoc ita dico, si hic, qua ratione initium fecit, eadem cetera aget, sincere, temperate, prudenter; valde videro, & consideratius utilitati nostræ*

consuluero. VII. Idus Mart. scribis Peduceo quoque nostro probari, quod quierim, cujus auctoritatis multum apud me valet. His ego tuis scriptis me consolor, ut nihil a me adhuc delictum putem. tu modo auctoritatem tuam defendito; adversus me, nihil opus est: sed conscijs egeo aliis. ego, si nihil peccavi, reliqua tuebor. ad ea tu te hortare, & me omnino tua cogitatione adjuva. Hic nihildum de reditu Cæsaris audiebatur. Ego his litteris hoc tamen profeci; perlegi omnes tuas, & in eo acquievi.

II CICERO ATTICO S.

Lentulum nostrum scis Puteolis esse: quod cum e viatore quodam esset auditum; qui se diceret eum in Appia, cum is paullum lecticam aperuisset, cognosse, etsi vix verisimile, misi tamen Puteolos pueros, qui pervestigarent, & ad eum litteras. inventus est vix in hortis suis se occultans, litterasque mihi remisit, mirifice gratias agens Cæsari: de suo autem consilio C. Cæcio mandata ad me dedisse. eum ego hodie exspectabam, id est XIII. Kal. April. Venit etiam ad me Matius Quinquatribus, homo mehercule, ut mihi visus est, temperatus & prudens: existimatus quidem est semper auctor otii. quam ille hæc non probare mihi quidem visus est! quam illam νεκυίαν, ut tu appellas, timere! huic ego in multo sermone epistolam ad me Cæsaris ostendi, eam, cujus exemplum ad te antea misi; rogavique, ut interpretaretur, quid esset, quod ille scriberet, consilio meo sed uti velle, gratia, dignitate, ope rerum omnium. respondit, se non dubitare, quin opem & gratiam meam ille ad pacificationem quæreret. utinam aliquod in hac miseria reipublicæ πολιτικὸν opus efficere & navare mihi liceat! Matius quidem & illum in ea sententia esse confidebat, & se auctorem fore pollicebatur. Pridie autem apud me Crassipes fuerat, qui se pridie Nonas Mart. Brundisio profectum, atque ibi Pompejum reliquisse dicebat: quod etiam, qui IIIX. Idus illinc profecti erant, nuntiabant: illa vero omnes, in quibus etiam Crassipes, (qui prudentia potis

atten-

attendere,) ſermones minaces, inimicos optimatium, municipiorum hoſtis, meras proſcriptiones, meros Sullas: quæ Lucceium loqui? quæ totam Græciam? quæ vero Theophanem? & tamen omnis ſpes ſalutis in illis eſt: & ego excubo animo, nec partem ullam capio quietis; &, ut has peſtes effugiam, cum diſſimillimibus noſtri eſſe cupio. Quid enim tu illic Scipionem, quid Fauſtum, quid Libonem prætermiſſurum ſceleris putas? quorum creditores convenire dicuntur. quod eos autem, cum vicerint, in cives effecturos? quam vero μακροψυχίαν Cnæi noſtri eſſe? nuntiant Ægyptum, & Arabiam 'ευδαίμονα, & Μεσοποταμίαν cogitare, Hiſpaniam abjeciſſe. monſtra narrant; quæ falſa eſſe poſſunt. ſed certe & hæc perdita ſunt, & illa non ſalutaria. Tuas litteras jam deſidero. poſt fugam noſtram numquam jam noſtrum earum intervallum fuit. Miſi ad te exemplum litterarum mearum ad Cæſarem; quibus me aliquid profecturum puto.

CICERO IMP. S. D. CÆSARI IMP.

Ut legi tuas litteras, quas a Furnio noſtro acceperam, quibus mecum agebas, ut ad urbem eſſem; te velle uti conſilio & dignitate mea, minus ſum admiratus: de gratia & de ope quid ſignificares mecum ipſe quærebam: ſpe tamen deducebar ad eam cogitationem, ut te pro tua admirabili ac ſingulari ſapientia de otio, de pace, de concordia civium agi velle arbitrarer: & ad eam rationem exiſtimabam ſatis aptam eſſe & naturam & perſonam meam. Quod ſi ita eſt; & ſi qua de Pompejo noſtro tuendo, & tibi ac reipublicæ reconciliando cura te attingit; magis idoneum, quam ego ſum, ad eam cauſam profecto reperies neminem: qui & illi ſemper, & ſenatui, cum primum potui, pacis auctor fui; nec, ſumtis armis, belli ullam partem attigi; judicavique, eo bello te violari, contra cujus honorem, populi Romani beneficio conceſſum, inimici atque invidi niterentur. ſed ut eo tempore non modo ipſe fautor dignitatis tuæ fui, verum etiam ceteris auctor ad te adjuvan-

dum; ſic me nunc Pompeji dignitas vehementer movet. aliquot enim ſunt anni, cum vos duo delegi, quos præcipue colerem, & quibus eſſem, ſicut ſum, amiciſſimus. Quamobrem a te peto, vel potius omnibus precibus oro & obteſtor, ut in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic quoque cogitationi, ut tuo beneficio bonus vir, gratus, pius denique eſſe, in maximi beneficii memoria, poſſim. quæ ſi tantum ad me ipſum pertinerent, ſperarem me a te tamen impetraturum: ſed, ut arbitror, & ad tuam fidem, & ad rempublicam pertinet, me e paucis, & ad utriusque veſtrum, & ad civium concordiam, per te, quam accommodatiſſimum, conſervari. Ego, cum antea tibi de Lentulo gratias egiſſem, cum ei ſaluti qui mihi fuerat, fuiſſes: tamen, lectis ejus litteris, quas ad me gratiſſimo animo de tua liberalitate beneficioque miſit, eandem me ſalutem a te accepiſſe putavi, quam ille: in quem ſi me intelligis eſſe gratum; cura, obſecro, ut etiam in Pompejum eſſe poſſim.

12 CICERO ATTICO S.

Legebam tuas litteras XIII. Kalend. cum mihi epiſtola affertur a Lepta, circumvallatum eſſe Pompejum, ratibus etiam exitus portus teneri. non medius fidius præ lacrimis poſſum reliqua nec cogitare, nec ſcribere. miſi ad te exemplum. miſeros nos, cur non omnes fatum illius una executi ſumus? ecce autem a Matio & Trebatio eadem: quibus Minturnis obvii Cæſaris tabellarii. torqueor infelix, ut jam illum Mucianum exitum exoptem. at quam honeſta, at quam expedita tua conſilia, quam evigilata tuis cogitationibus, quam itineris, quam navigationis, quam congreſſus, ſermonisque cum Cæſare! omnia tum honeſta, tum cauta. in Epirum vero invitatio quam ſuavis, quam liberalis, quam fraterna! De Dionyſio, ſum admiratus: qui apud me honoratior fuit, quam apud Scipionem Panætius: a quo impuriſſime hæc noſtra fortuna deſpecta eſt. odi hominem, & odero: utinam ulciſci poſſem! ſed illum ulciſcentur mores

ſui.

fui. Tu, quæso, nunc vel maxime, quid agendum nobis sit, cogita. Populi Romani exercitus Cn. Pompejum circumsidet; fossa & vallo septum tenet; fuga prohibet; nos vivimus, & stat urbs ista? Prætores jus dicunt? Ædiles ludos parant? viri boni usuras perscribunt? ego ipse sedeo? Coner illuc ire, ut insanus? implorare fidem municipiorum? boni non sequentur; leves irridebunt; rerum novarum cupidi, victores præsertim & armati, vim & manus afferent. Quid censes igitur? ecquidnam est tui consilii ad finem hujus miserrimæ vitæ? nunc doleo, nunc torqueor, cum quibusdam aut sapiens videor, quod una non ierim, aut felix fuisse. mihi contra. numquam enim illius victoriæ socius esse volui; calamitatis mallem fuisse. quid ego nunc tuas litteras, quid tam prudentiam aut benivolentiam implorem? actum est. nulla re jam possum juvari, qui, ne quod optem quidem, jam habeo, nisi ut aliqua inimici misericordia liberemur. 'ѕκ 'ες' 'ετυμος λογος, ut opinor, ille de ratibus. quid enim est, quod Dolabella his litteris, quas III. Idus Mart. a Brundisio dedit, hanc 'ευημεϱιαν quasi Cæsaris scriberet, Pompejum in fuga esse? eumque primo vento navigaturum? quod valde discrepat ab iis epistolis, quarum exempla antea ad te misi. hic quidem mera scelera loquuntur. sed non erat nec recentior auctor, nec hujus rei quidem melior Dolabella.

CICERO ATTICO S. 13

Tuas XI. Kalend. accepi litteras, quibus omnia consilia differs in id tempus, cum scierimus, quid actum sit. & certe ita est; nec interim potest quidquam non modo statui, sed ne cogitari quidem. quamquam hæ mihi litteræ Dolabellæ jubent ad pristinas cogitationes reverti. fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempestas, qua ego illum usum puto. Συναγωγη consiliorum tuorum non est a me collecta ad querelam, sed magis ad consolationem meam. nec enim me tam hæc mala angebant, quam suspicio culpæ ac temeritatis meæ: eam nullam puto esse, quoniam cum

cum consiliis tuis mea facta & consilia consentiunt. Quod mea prædicatione factum esse scribis magis, quam illius merito, ut tantum ei debere viderer; est ita. ego illa extuli semper, & eo quidem magis, ne quid ille superiorum meminisse me putaret: quæ si maxime meminissem; tamen illius temporis similitudinem jam sequi deberem. nihil me adjuvit, cum posset: & postea fuit amicus, etiam valde: ecquam ob causam, plane nescio. ergo ego quoque illi. quin etiam illud par in utroque nostrum, quod ab eisdem illecti sumus. sed utinam tantum ego ei prodesse potuissem, quantum mihi ille potuit! mihi tamen, quod fecit, gratissimum: nec ego nunc, eum juvare qua re possim, scio: nec, si possem, cum tam pestiferum bellum pararet, adjuvandum putarem. tantum offendere animum ejus hic manens nolo. nec mehercule ista videre, quæ tu potes jam animo providere, nec interesse istis malis possem. sed eo tardior ad discedendum fui, quod difficile est de discessu voluntario, sine ulla spe reditus, cogitare. nam ego hunc ita paratum video peditatu, equitatu, classibus, auxiliis Gallorum, quos Matius ἐλαπιζεν, ut puto; sed certe dicebat, peditum CCIↃↃ, equitum sex polliceri sumtu suo annos decem. sed sit hoc λαπισμα. magnas habet certe copias: & habebit non, ut ille, vectigal, sed civium bona. adde confidentiam hominis; adde imbecillitatem bonorum virorum; qui quidem, quod illum sibi merito iratum putant, oderunt, ut tu scribis, ludum. ac vellem, scribis, quisnam hic significasset. sed & iste, quia plus ostenderat, quam fecit, [amatur,] & vulgo illum qui amarunt, non amant. municipia vero, & rustici Romani illum metuunt, hunc adhuc diligunt. quare ita paratus est, ut, etiamsi vincere non possit, quo modo tamen vinci ipse possit, non videam. ego autem non tam γοητειαν hujus timeo, quam πειθαναγκην. αἱ γὰρ των τυραννου δεησεις, inquit, Πλατων, ὁισθ' ὁτι μεμιγμεναι ἀναγκαις. Illa ἁλιμενα video tibi non probari: quæ ne mihi quidem placebant: sed habebam in illis & occulationem, & ὑπηρεσιαν fidelem: quæ si mihi Brundisii suppeterent, mallem. sed

ibi

ibi occultatio nulla est. verum, ut scribis, cum scierimus. Viris bonis me non nimis excuso. quas enim eos cenas & facere & obire scripsit ad me Sextus? quam lautas? quam tempestivas? sed sint quamvis boni, non sunt meliores, quam nos: moverent me, si essent fortiores. De Lanuino Phameæ, erravi: Trojanum somniabam. id ego volui D. sed pluris est. istud tamen cuperem emere, si ullam spem fruendi viderem. Nos quæ monstra quotidie intelligamus, ex illo libello, qui in epistolam conjectus est. Lentulus noster Puteolis est ἀδημονῶν, ut Cæcius narrat, quid agat: διατροπην Corfiniensem reformidat: Pompeio nunc putat satisfactum: beneficio Cæsaris movetur; sed tamen movetur magis perspecta re. Tene hæc posse ferre? Omnia misera: sed hoc nihil miserius; Pompejus N. Magium de pace misit; & tamen oppugnatur; quod ego non credebam: sed habeo a Balbo litteras, quarum ad te exemplum misi: lege quæso, & illud infimum caput ipsius Balbi optimi, cui Cnæus noster locum, ubi hortos ædificaret, dedit. quem cui nostrum non sæpe prætulit? Itaque miser torquetur. sed, ne bis eadem legas, ad ipsam te epistolam rejicio. spem autem pacis habeo nullam. Dolabella suis litteris, Idibus Mart. datis, merum bellum loquitur. maneamus ergo in illa eadem sententia misera & desperata: quando hoc miserius esse nihil potest.

BALBUS CICERONI IMP. S.

Cæsar nobis litteras perbreves misit, quarum exemplum subscripsi. brevitate epistolæ scire poteris, eum valde esse distentum, qui tanta de re tam breviter scripserit. si quid præterea novi fuerit, statim tibi scribam.

CÆSAR OPPIO CORNELIO S.

A. d. VII. Id. Mart. Brundisium veni: ad murum castra posui. Pompejus est Brundisii. misit ad me N. Magium de pace. quæ visa sunt, respondi. hoc vos statim scire volui. cum in spem venero, de composi-

poſitione aliquid me conficere, ſtatim vos certiores faciam.

Quomodo me nunc putas, mi Cicero, torqueri, poſtquam rurſus in ſpem pacis veni, ne qua res eorum compoſitionem impediat? namque, quod abſens facere poſſum, opto. quodſi una eſſem, aliquid fortaſſe proficere poſſem videri. nunc exſpectatione crucior.

14 CICERO ATTICO S.

Miſeram ad te IX. Kal. exemplum epiſtolæ Balbi ad me, & Cæſaris ad eum; ecce tibi eodem die Capua mitteras [accepi] ab Q. Pedio: Cæſarem ad ſe pridie Id. Mart. miſiſſe hoc exemplo: *Pompejus ſe oppido tenet. nos ad portas caſtra habemus. conamur opus magnum, & multorum dierum, propter altitudinem maris. ſed tamen nihil eſt, quod potius faciamus. ab utroque portus cornu moles jacimus, ut aut illum quamprimum trajicere, quod habet Brundiſii copiarum, cogamus, aut exitu prohibeamus.* Ubi eſt illa pax, de qua Balbus ſcripſerat torqueri ſe? ecquid acerbius? ecquid crudelius? atque eum loqui quidam ʼαυθεντικως narrabat; Cn Carbonis, M. Bruti, ſe pœnas perſequi, omniumque eorum, in quos Sulla crudelis hoc ſocio fuiſſet: nihil Curionem ſed duce facere, quod non hic Sulla duce feciſſet ad ambitionem: (a ſe,) quibus exilii pœna ſuperioribus legibus non fuiſſet; ab illo patriæ proditores de exilio reductos eſſe: queri de Milone per vim expulſo: neminem tamen ſe violaturum, niſi qui arma. Hæc contra Bæbius quidam, a Curione III. Id. profectus, homo non infans, ſed quis, ulli non dicat. plane neſcio, quid agam. Illinc equidem Cnæum profectum puto. Quidquid eſt, biduo ſciemus. A te nihil: ne Anteros quidem quid litterarum. nec mirum. quid enim eſt, quod ſcribamus? ego tamen nullum diem prætermitto. Scripta epiſtola, litteræ mihi ante lucem a Lepta Capua redditæ ſunt Idib. Mart. Pompejum a Brundiſio conſcendiſſe, at Cæſarem a. d. VII. Kal. April. Capuæ fore.

CICE-

CICERO ATTICO S. 15

Cum dediſſem ad te litteras, ut ſcires Cæſarem Capuæ XII. Kalend. fore, allatæ mihi ſunt litteræ, eum in Albano apud Curionem V. Kalend. fore. eum cum videro, Arpinum pergam. ſi mihi veniam, quam peto, dederit, utar conditione: ſin minus, impetrabo aliquid a me ipſo. Ille, ut ad me ſcripſit, legiones ſingulas poſuit Brundiſii, Tarenti, Siponti. claudere mihi videretur maritimos exitus: & tamen ipſe Græciam ſpectare potius, quam Hiſpanias. ſed hæc longius abſunt. Me nunc & congreſſus hujus ſtimulat: is vero adeſt: & primus ejus actiones horreo. volet enim, credo, S. C. facere: volet augurum decretum: rapiemur, aut abſentes vexabimur: vel ut conſules roget prætor, vel dictatorem dicat: quorum neutrum jus eſt. ſed ſi Sulla potuit efficere, ab interrege ut dictator diceretur, cur hic non poſſit? nihil expedio, niſi ut aut ab hoc, tamquam Q. Mucius, aut ab illo, tamquam L. Scipio. Cum tu hæc leges, ego illum fortaſſe convenero. Τετλα, κυντερον. ne illud quidem noſtrum proprium. erat enim ſpes propinqui reditus; erat hominum quærela. nunc exire cupimus; qua ſpe reditus, mihi quidem numquam in mentem venit. non modo autem nulla querela eſt municipalium hominum, ac ruſticorum, ſed contra metuunt, ut crudelem, iratum. nec tamen mihi quidquam eſt miſerius, quam remanſiſſe; nec optatius, quam evolare, non tam ad belli, quam ad fugæ ſocietatem. ſed tu omnia conſilia differebas in id tempus, cum ſciremus, quæ Brundiſii acta eſſent. ſcimus nempe: hæremus nihilo minus. vix enim ſpero mihi hunc veniam daturum: etſi multa affero juſta ad impetrandum. ſed tibi omnem illius, meumque ſermonem, omnibus verbis expreſſum, ſtatim mittam. Tu nunc omni amore enitere, ut nos cura tua & prudentia juves. ita ſubito accurrit, ut ne T. Rebilum quidem, ut conſtitueram, poſſim videre. omnia nobis imparatis agenda. ſed tamen

- - - - 'αλλα μεν 'αυτος, ut ait ille,
'αλλα δε και δαιμων 'υποθησεται.

Quidquid egero, continuo ſcies. Mandata Cæſaris ad conſules & ad Pompejum, quæ rogas, nulla habeo; neque deſcripta attulit illa Lucius. E via miſi ad te ante, e quibus mandata puto intelligi poſſe. Philippus Neapoli eſt, Leotulus Puteolis. De Domitio, ut facis, ſciſcitare, ubi ſit, quid cogitet. Quod ſcribis, aſperius me, quam mei patiuntur mores, de Dionyſio ſcripſiſſe: vide, quam ſim antiquorum hominum. te medius fidius hanc rem gravius putavi laturum eſſe, quam me. nam præterquam quod te moveri arbitror oportere injuria, quæ mihi a quoquam facta ſit; præterea te ipſum quodam modo hic violavit, cum in me tam improbus fuit? ſed tu id quanti æſtimes, tuum judicium eſt. nec tamen in hoc tibi quidquam oneris impono. ego autem illum male ſanum ſemper putavi, nunc etiam impurum & ſceleratum puto: nec tamen mihi inimiciorem, quam ſibi. De Philagyro bene: cauſam certe habuiſti & veram & bonam; relictum eſſe me potius, quam reliquiſſe. Cum dediſſem jam litteras a. d. VIII. Kal. quos cum Matio & Trebatio miſeram, pueri, epiſtolam mihi attulerunt hoc exemplo.

MATIUS ET TREBATIUS CICERONI IMP. S.

Cum Capua exiſſemus, in itinere audiimus Pompejum Brundiſio a. d. XVI. Kalend. April. cum omnibus copiis, quas habuit, profectum eſſe: Cæſarem poſtero die in oppidum introiſſe; concionatum eſſe; inde Romam contendiſſe; velle ante Kalend. eſſe ad urbem, & paucos dies ibi commorari, deinde in Hiſpanias proficiſci. Nobis non alienum viſum eſt, quoniam de adventu Cæſaris pro certo habebamus, pueros ad te remittere, ut id tu quamprimum ſcires. Mandata tua nobis curæ ſunt, eaque, ut tempus poſtularit, agemus. Trebatius Scævola facit, ut antecedat. Epiſtola conſcripta, nuntiatum eſt nobis,

Cæſa-

Cæſarem a. d. VIII. Kal. April. Beneventi manſurum, a. d. VII. Capuæ, a. d. VI. Sinueſſæ. hoc pro certo putamus.

CICERO ATTICO S. 16

Cum, quod ſcriberem ad te, nihil haberem: tamen, ne quem diem intermitterem, has dedi litteras. A. d. VI. Kal. Cæſarem Sinueſſæ manſurum nuntiabant. ab eo mihi litteræ redditæ a. d. VII. Kalend. quibus jam opes meas, non, ut ſuperioribus, opem, exſpectat. cum ejus clementiam Corfinienſem illam per litteras collaudaviſſem, reſcripſit hoc exemplo.

CÆSAR IMP. CICERONI IMP. S. D.

Recte auguraris de me, (bene enim tibi cognitus ſum) nihil a me abeſſe longius crudelitate. atque ego cum ex ipſa re magnam capio voluptatem: tum, meum factum probari ab te, triumpho, gaudeo. neque illud me movet, quod ii, qui a me dimiſſi ſunt, diſceſſiſſe dicuntur; ut mihi rurſus bellum inferrent: nihil enim malo, quam & me mei ſimilem eſſe, & illos ſui. Tu velim mihi ad urbem præſto ſis, ut tuis conſiliis atque opibus, ut conſuevi, in omnibus rebus utar. Dolabella tuo nihil ſcito mihi eſſe jucundius. hanc adeo habebo gratiam illi: neque enim aliter facere poterit: tanta ejus humanitas, is ſenſus, ea in me eſt benivolentia.

CICERO ATTICO S. 17

Trebatium VI. Kalend. quo die has litteras dedi, exſpectabam. ex ejus nuntio Matiique litteris meditabor, quo modo cum illo loquar. O tempus miſerum! nec dubito, quin a me contendat, ad urbem veniam. Senatum enim Kal. velle ſe frequentem adeſſe, etiam Formiis proſcribi juſſit. ergo ei negandum eſt? ſed quid præcipio? ſtatim ad te perſcribam omnia. ex illius ſermone ſtatuam, Arpinumne mihi eundum ſit, an quo alio. Volo Ciceroni meo togam puram dare. iſtic puto. tu, quæſo, cogita,

quid deinde. nam me hebetem molestiæ reddiderunt. A Curio, velim scire, ecquid ad te scriptum sit de Tirone. ad me enim ipse Tiro ita scripsit, ut verear, quid agat. qui autem veniunt inde, κινδυνώδη nuntiant. sane in magnis curis etiam hæc me sollicitat. in hac enim fortuna perutilis ejus & opera & fidelitas esset.

18 CICERO ATTICO S.

Utrumque ex tuo consilio. nam & oratio fuit ea nostra, ut bene potius ille de nobis existimaret, quam gratias ageret: & in eo mansimus, ne ad urbem. illa fefellerunt, facilem quod putaramus. nihil vidi minus. damnari se nostro judicio, tardiores fore reliquos, si nos non venerimus, dicere. ego, dissimilem illorum esse causam. cum multa; veni igitur, & age de pace. meone, inquam, arbitratu? an tibi, inquit, ego præscribam? sic, inquam, agam, Senatui non placere in Hispanias iri, nec exercitus in Græciam transportari; multaque, inquam, de Cnæo deplorabo. tum ille, Ego vero ista dici nolo. ita putabam, inquam: sed ego eo nolo adesse, quod aut sic mihi dicendum est, multaque quæ nullo modo possem silere, si adessem; aut non veniendum. summa fuit, ut ille, quasi exitum quærens, ut deliberarem. non fuit negandum. ita discessimus. Credo igitur, hunc me non amare. at ego me amavi; quod mihi jam pridem usu non venit. reliqua, o Dii! qui comitatus! quæ, ut tu soles dicere, νεκυία! in qua erat area scelerum. o rem perditam! o copias desperatas! quid, quod Servii filius? quod Titinii? quot in his castris fuerunt, quibus Pompejus circumsideretur? sex legiones. multum vigilat, audet: nullum video finem mali. nunc certe promenda tibi sunt consilia. hoc fuerat extremum. Illa tamen κατακλεὶς illius est odiosa, quam pæne præterii: si sibi consiliis nostris uti non liceret, usurum, quorum posset, ad omniaque esse descensurum. vidisti igitur virum, ut scripseras? ingemuisti? certe. credo reliqua. quid? continuo ipse in Pedanum, ego Arpinum. inde exspecto quidem λα-

λαγε.

λαγευσαν illam tuam. tu (malum) inquies, actum ne agas. etiam illum ipſum, quem ſequimur, multa fefellerunt. ſed ego tuas litteras exſpecto. nihil eſt enim jam, ut antea, *videamus, hoc quorſum evadat.* extremum fuit de congreſſu noſtro: quo quidem non dubito quin iſtum offenderim. eo maturius agendum eſt. amabo te, epiſtolam, & πολιτικήν. valde tuas litteras nunc exſpecto.

CICERO ATTICO S. 19

Ego meo Ciceroni, quoniam Roma caremus, Arpini potiſſimum togam puram dedi; idque municipibus noſtris fuit gratum. etſi omnes, & illos, & qua iter feci, mœſtos afflictoſque vidi: tam triſtis, & tam atrox eſt ἀναθεώρησις hujus ingentis mali. delectus habentur: in hiberna deducuntur. Ea, quæ, etiam cum a bonis viris, cum juſto in bello, cum modeſte fiunt, tamen ipſa per ſe moleſta ſunt; quam cenſes acerba nunc eſſe, cum a perditis, in civili nefario bello, petulantiſſime fiant? cave autem putes, quamquam hominem in Italia turpem eſſe, qui hinc abſit. vidi ipſi Formiis univerſos: neque mehercule umquam homines putavi; & noram omnes; ſed numquam uno loco videram. Pergamus igitur, quo placet, & noſtra omnia relinquamus. proficiſcamur ad eum, cui gratior noſter adventus erit, quam ſi una fuiſſemus. tum enim eramus in maxima ſpe; nunc, ego quidem, in nulla: nec, præter me, quiſquam Italia ceſſit, niſi qui hunc inimicum ſibi putaret. nec mehercule hoc facio reipublicæ cauſa, quam funditus deletam puto: ſed ne quis me putet ingratum in eum, qui me levavit iis incommodis, quibus idem affecerat: & ſimul, quod ea, quæ fiunt, aut quæ certe futura ſunt, videre non poſſum. etiam quidem ſenatus conſulta facta quædam jam puto; utinam in Volcatii ſententiam! ſed quid refert? eſt enim una ſententia omnium. ſed erit injuſtiſſimus Servius, qui filium miſit ad effligendum Cn. Pompejum, aut certe capiendum, cum Pontio Titiniano. etſi hic quidem timoris cauſa; ille vero? ſed ſtomachari deſinamus,

& aliquando ſententiam, ut nihil novi, niſi id, quod minimum vellem ſpiritum reliquum eſſe. Nos, quoniam ſuperum mare obſidetur, infero navigabimus; &, ſi Puteolis erit difficile, Crotonem petemus, aut Thurios; & boni cives, amantes patriæ, mare infeſtum habebimus. aliam rationem hujus belli gerendi nullam video. in Ægyptum nos abdemus. exercitu pares eſſe non poſſumus. pacis fides nulla eſt. ſed hæc ſatis deplorata ſunt. Tu velim litteras Cephalioni des de omnibus rebus actis, denique etiam de ſermonibus hominum; niſi plane obmutuerunt. Ego tuis conſiliis uſus ſum, maximeque, quod gravitatem in congreſſu noſtro tenui, quam debui; &, ad urbem ut non accederem, perſeveravi. Quod ſupereſt, ſcribe, quæſo, quam accuratiſſime, (jam enim extrema ſunt,) quid placeat, quid cenſeas: etſi jam nulla dubitatio eſt. tamen, ſi quid, vel potius quidquid veniet in mentem, ſcribas velim.

M. TUL-

✤)o(✤

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM, LIBER X.

ARGUMENTUM.

Argumentum idem fere est libri hujus & superioris: Querimonia de perditis Cæsaris & Pompeji consiliis: Curionis congressus, Proprætoris in Siciliam proficiscentis, largeque & liberaliter de sua Cæsarisque in Ciceronem voluntate pollicentis: Quinti filii scelus, Romam profecti, Hirtioque, tum patrui excedendi consilia indicantis: Deliberatio, an, quæ in Hispania gerantur, exspectandum sit, ad quod & sui & multi alii hortabantur: Cæsaris litteræ, ne quo progrediatur, monentis: Cœlii, aut aliquod oppidum eligat, vacuum a bello, rogantis Antonii, id ipsum, & mandatum sibi significantis, ne quem Italia excedere permittat: Congressus cum Servio Sulpicio: Fuga Catonis ex Sicilia in Africam transmittentis: firmum propositum proficiscendi, primum occulte, postea palam. Scriptæ sunt epistolæ ex ante diem III. *Non. Aprilis, ad* XIV. *Kalendas Junias, plus minus, iisdem, L. Cornelio Lentulo, C. Lentulo, C. Claudio Marcello Coss.*

I CICERO ATTICO S.

Tertio Nonas cum in Laterium fratris venissem, accepi litteras, & paullulum respiravi: quod post has ruinas mihi non acciderat. per enim magni æstimo, tibi firmitudinem animi nostri & factum nostrum probari. Sexto enim nostro quod scribis probari, ita lætor, ut me quasi patris ejus, cui semper uni plurimum tribui, judicio comprobari putem: qui mihi, quod sæpe soleo recordari, dixit olim, Nonis illis Decembribus, cum ego, Sexte, quidnam ego?

Μη μαν, inquit ille, 'ασπεδει γε και 'ακλειως 'απολοιμην;
'Αλλα μεγα 'ρεξας τι, και 'εσσομενοισι πυθεσθαι.

Ejus igitur mihi vivit auctoritas; & simillimus ejus filius eodem est apud me pondere, quo fuit ille: quem salvere velim jubeas plurimum. Tu tuum consilium etsi non in longinquum tempus differs: jam enim illum emtum pacificatorem perorasse puto, jam actum aliquid esse in consessu senatorum; (senatum enim non puto;) tamen suspensum me tenes, sed eo minus, quod non dubito, quid nobis agendum putes. quid enim Flavio legionem & Siciliam dari scribas, & jam fieri? quæ tu scelera partim parari, & jam cogitari, partim ex tempore futura censes? ego vero Solonis, popularis tui, ut puto, etiam mei, legem negligam, qui capite sanxit, si qui in seditione non alterius utrius partis fuisset; nisi tu aliter censes; & hinc abero & filii. sed alterum mihi est certius: nec præripiam tamen; exspectabo tuum consilium & eas litteras, nisi alias jam dedisti, quas, scripsi, ut Cephalioni dares. Quod scribis, non quo alicunde audieris, sed te ipsum putare, me attractum iri, si de pace agatur: mihi omnino non venit in mentem, quæ possit actio esse de pace, cum illi certissimum sit, si possit, exspoliare exercitu, & provincia Pompejum: nisi forte iste Summanus ei potest persuadere, ut, dum oratores eant, & redeant, quiescat. nihil video, quod sperem, aut quod jam putem fieri posse; sed tamen

men hominis hoc ipſum probi, & magnum των πολεριχωτατων σκεμματων, veniendumne ſit in conſilium tyranni, ſi is aliqua de re bona deliberaturus ſit. quare, ſi quid ejusmodi evenerit, ut arceſſamur: (quod equidem non curo: quid enim eſſem de pace dicturus, dixi; ipſe valde repudiavit:) ſed tamen, ſi quid acciderit, quid cenſeas mihi faciendum, utique ſcribito. nihil enim mihi adhuc accidit, quod majoris conſilii eſſet. Trebatii, boni viri & civis, verbis te gaudeo delectatum: tuaque iſta crebra ἐκφωνησις, ὑπερευ, me ſola adhuc delectavit. Litteras tuas vehementer exſpecto, quas quidem credo jam datas eſſe. Tu cum Sexto ſervaſti gravitatem eandem, quam mihi præcipis. Celer tuus diſertus magis eſt, quam ſapiens. De juvenibus, quæ ex Tullia audiſti, vera ſunt. M. Antonii iſtud, quod ſcribis, non mihi videtur tam re eſſe triſte, quam vero. hæc eſt ἄλη, in qua nunc ſumus, mortis inſtar. aut enim mihi libere inter malos πολιτευτεον fuit, aut vel periculoſe cum bonis: aut nos temeritatem bonorum ſequamur: aut audaciam improborum inſectemur. utrumque periculoſum eſt. at hoc, quod agimus, nec turpe; nec tamen tutum. Iſtum, qui filium Brundiſium de pace miſit, (de pace idem ſentio, quod tu; ſimulationem eſſe apertam, parari autem bellum acerrime;) legatum iri non arbitror; cujus adhuc, ut optavit, mentio facta nulla ſit. eo minus habeo neceſſe ſcribere, aut etiam cogitare, quid ſim facturus, ſi acciderit, ut legarer.

CICERO ATTICO S. 2

Ego cum accepiſſem tuas litteras Nonis April. quas Cephalio attulerat, eſſemque Minturnis poſtridie manſurus, & inde protinus; ſuſtinui me in Arcano fratris, ut, dum aliquid certius afferretur, occultiore in loco eſſemus, agerenturque nihilo minus, quæ ſine nobis agi poſſunt. λαλαγευσα jam adeſt, & animus ardet; nec eſt quicquam, quo, & qua. ſed hæc noſtra erit cura & peritorum. tu tamen, quod poteris, ut adhuc feciſti, nos conſiliis juvabis. res ſunt inexplicabiles. fortunæ ſunt committenda omnia.

ſine ſpe conamur ulla. ſi melius quid acciderit, mirabimur. Dionyſium nolim ad me profectum: de quo ad me Tullia mea ſcripſit. ſed & tempus alienum eſt; & homini non amico noſtra incommoda, tanta præſertim, ſpectaculo eſſe nollem: cui te meo nomine inimicum eſſe nolo.

3 CICERO ATTICO S.

Cum, quod ſcriberem, plane nihil haberem, hæc autem reliqua eſſent, quæ ſcire cuperem; profectusne eſſet; quo in ſtatu urbem reliquiſſet; in ipſa Italia quem cuique regioni aut negotio præfeciſſet; ecqui eſſent ad Pompejum & ad conſules ex ſenatus conſulto de pace legati; cum igitur hæc ſcire, dedita opera has ad te litteras miſi. feceris igitur commode, mihique gratum, ſi me de his rebus, & ſi quid erit aliud, quod ſcire opus ſit, feceris certiorem. ego in Ercano opperior, dum iſta cognoſco. A. d. VII. Id. alterum tibi eodem die hanc epiſtolam dictavi; & pridie dederam mea manu longiorem. Viſum te ajunt in regia; nec reprehenſionem non fugerim. ſed exſpecto tuas litteras: neque jam ſane video, quid exſpectem: ſed tamen, etiamſi nihil erit, id ipſum ad me velim ſcribas. Cæſar mihi ignoſcit per litteras, quod non venerim; ſeque in optimam partem id accipere dicit. facile patior, quod ſcribit, ſecum Tullum & Servium queſtos eſſe, quia non idem ſibi, quod mihi, remiſiſſet. homines ridiculos! qui cum filios miſiſſent ad Cn. Pompejum circumſidendum, ipſi in ſenatum venire dubitarent. ſed tamen exemplum miſi ad te Cæſaris litterarum.

4 CICERO ATTICO S.

Multas a te accepi epiſtolas eodem die, omnes diligenter ſcriptas; eam vero, quæ voluminis inſtar erat, ſæpe legendam, ſicuti facio: in qua non fruſtra laborem ſuſcepiſti; mihi quidem pergratum feciſti. quare, ut id, quoad licebit, id eſt, quoad ſcies ubi ſimus, quam ſæpiſſime facias, te vehementer rogo. At deplorandi quidem, quod quotidie facimus,

cimus, ſit jam nobis aut finis omnino, ſi poteſt, aut moderatio quædam, quod profecto poteſt. non enim jam, quam dignitatem, quos honores, quem vitæ ſtatim amiſerim, cogito, ſed quid conſecutus ſim, quid præſtiterim, qua in laude vixerim: his denique in molis quid interſit me & iſtos, quos propter omnia amiſimus. hi ſunt, qui, niſi me civitate expuliſſent, obtinere ſe non poſſe putaverunt licentiam cupiditatum ſuarum: quorum ſocietatis & ſceleratæ conſenſionis fides quo eruperit, vides. alter ardet furore & ſcelere, nec remittit aliquid, ſed in dies ingraveſcit: modo Italia expulit: nunc alia ex parte perſequi; & alia provincia exſpoliare conatur: nec jam recuſat, ſed quodam modo poſtulat, ut, quemadmodum eſt, ſic etiam appelletur, tyrannus. alter, is, qui nos ſibi quondam ad pedes ſtratos ne ſublevat quidem, qui ſe nihil contra hujus voluntatem ajebat facere poſſe, elapſus e ſoceri manibus ac ferro, bellum terra ac mari comparat, non injuſtum ille quidem, ſed cum pium, tum etiam neceſſarium, ſuis tamen civibus exitiabile, niſi vicerit; calamitoſum, etiamſi vicerit. horum ego ſummorum imperatorum non modo res geſtas non antepono meis, ſed ne fortunam quidem ipſam, qua illi florentiſſima, nos duriore conflictati videmur. Quis enim poteſt, aut deſerta per ſe patria, aut oppreſſa, beatus eſſe? & ſi, ut nos a te admonemur, recte in illis libris diximus, nihil eſſe bonum, niſi quod honeſtum; nihil malum, niſi quod turpe ſit: certe uterque iſtorum eſt miſerrimus; quorum utrique ſemper patriæ ſalus & dignitas poſterior ſua dominatione & domeſticis commodis fuit. Præclara igitur conſcientia ſuſtentor, cum cogito me de republica aut meruiſſe optime, cum potuerim: aut certe numquam, niſi divine, cogitaſſe: eaque ipſa tempeſtate everſam eſſe rempublicam, quam ego XIV. annis ante proſpexerim. hac igitur conſcientia comite proficiſcar, magno equidem cum dolore, nec tam id propter me, aut propter fratrem meum, quorum jam acta ætas; quam propter pueros, quibus interdum videmur præſtare etiam rempublicam debuiſſe:

æuiſſe: quorum quidem alter, non tam, quia majore pietate eſt, me mirabiliter excruciat; alter, (o rem miſeram; nihil enim mihi accidit in omni vita acerbius,) indulgentia videlicet noſtra depravatus, eo progreſſus eſt, quo non audeo dicere; & exſpecto tuas litteras. ſcripſiſti enim, te ſcripturum eſſe plura, cum ipſum vidiſſes. omne meum obſequium in illum fuit cum multa ſeveritate: neque unum ejus, nec parvum, ſed multa magna delicta compreſſi. patris autem lenitas amanda potius ab illo, quam tam crudeliter negligenda. nam litteras ejus ad Cæſarem miſſas ita graviter tulimus, ut te quidem celaremus; ſed ipſius videmus vitam inſuavem reddidiſſe. hoc vero ejus iter, ſimulatioque pietatis qualis fuerit, non audeo dicere. tantum ſcio, poſt Hirtium conventum, arceſſitum ab Cæſare: cum eo, de meo animo ab ſuis rationibus alieniſſimo, & conſilio relinquendi Italiam; & hæc ipſa timide. ſed nulla noſtra culpa eſt: natura metuenda eſt. hæc Curionem, hæc Hortenſii filium, non patrum culpa, corrupit. jacet in mærore meus frater, neque tam de ſua vita, quam de mea metuit. huic tu, huic tu malo affer conſolationes, ſi ullas potes; maxime quidem illam velim; ea, quæ ad nos delata ſint, aut falſa eſſe, aut minora, quæ ſi vera ſint; quid futurum ſit in hac vita & fuga, neſcio. nam ſi haberemus rempublicam, conſilium mihi non deeſſet nec ad ſeveritatem, nec ad diligentiam. Hæc, ſive iracundia, ſive dolore, ſive metu permotus, gravius ſcripſi, quam aut tuus in illum amor, aut meus poſtulabat. ſi vera ſunt, ignoſces: ſi falſa, me libente eripies mihi hunc errorem. quoquo modo vero ſe res habebit, nihil aſſignabis, nec patruo, nec patri. Cum hæc ſcripſiſſem, a Curione mihi nuntiatum eſt, eum ad me venire. venerat enim is in Cumanum veſperi pridie: id eſt, Idibus. ſi quid ejus igitur ſermo ejuſmodi attulerit, quod ad te ſcribendum ſit; id in litteris adjungam. Præteriit villam meam Curio, juſſitque mihi nuntiari, mox ſe venturum: cucurritque Puteolos, ut ibi concionaretur. concionatus eſt: hominem: nihil occultavit; in primis nihil eſſe certius,

quam

quam ut omnes, qui lege Pompeja condemnati essent, restituerentur; itaque se in Sicilia eorum opera usurum. de Hispaniis, non dubitabat, quin Cæsaris essent: inde ipsum cum exercitu, ubicumque Pompejus esset: ejus interitu finem illi fore: propius factum esse nihil: & plane iracundia elatum voluisse Cæsarem occidi Metellum tribunum plebis. quod si esset factum, cædem magnam futuram fuisse; permultos hortatores esse cædis; ipsum autem non voluntate, aut natura non esse crudelem, sed quod putaret popularem esse clementiam: quodsi populi studium amisisset, crudelem fore: eumque perturbatum, quod intelligeret, se apud ipsam plebem offendisse de ærario. itaque ei cum certissimum fuisset, antequam proficisceretur, concionem habere, ausum non esse, vehementerque animo perturbato profectum. cum autem ex eo quærerem, quid videret? quod exemplum? quam rempublicam? plane fatebatur nullam spem reliquam: Pompeji classem timebat: quæ si esset, se de Sicilia abiturum. Quid isti, inquam, sex tui fasces? si ab senatu, cur laureati? si ab ipso, cur sex? Cupivi, inquit, ex senatus consulto surrepto, nam aliter non poterat. at ille impendio nunc magis odit senatum: a me, inquit, omnia proficiscentur. cur autem sex, quia duodecim nolui: nam licebat. Tum ego, quam vellem, inquam, petiisse ab eo, quod audio Philippum impetrasse: sed veritus sum, quia ille a me nihil impetrabat. Libenter, inquit, tibi concessisset. verum puta te impetrasse. ego enim ad eum scribam, ut tu ipse voles, de ea re nos inter nos locutos. quid autem illius interest, quoniam in senatum non venis, ubi sis? quin nunc ipsum minime offendisses ejus caussam, si in Italia non fuisses: ad quæ ego, me recessum & solitudinem quærere, maxime quod lictores haberem. laudavit consilium. quid ergo, inquam? nam mihi cursus in Græciam per tuam provinciam est: quoniam ad mare superum milites sunt. quid mihi, inquit, optatius? hoc loco multa perliberaliter. ergo hoc quidem est profectum, ut non modo tuto, verum etiam palam navigaremus. reliqua in poste-

posterum diem distulit: ex quibus scribam ad te, si quid erit epistola dignum. Sunt autem, quæ præterii: interregnumne esset exspectaturus; an, quomodo dixerit ille quidem, ad se deferri consulatum, sed se nolle in proximum annum. & alia sunt, quæ exquiram. Jurabat ad summam, quod nullo negotio faceret, amicissimum mihi Cæsarem. esse debet. quid enim, inquam, scripsit ad me Dolabella? dico, quid? affirmabat, cum scripsisset, quod me cuperet ad urbem venire, illum quidem gratias agere maximas, & non modo probare, sed etiam gaudere. quid quæris? acquievi. levata est enim suspicio illa domestici mali, & sermonis Hirtiani. quam cupio illum dignum esse nobis: & quam ipse me invito, qua pro illo sit supplicandum! sed opus fuit Hirtio convento. est profecto nescio quid: sed velim quamminimo. tamen eum nondum redisse miramur. sed hæc videbimus. Tu Oppios Terentiæ dabis. jam enim urbis unum pedibusne Rhedium, an hinc statim in navem. ceterum, quoniam commoror, ego ad te statim habebo, quod scribam, simul ut video Curionem. De Tirone cura, quæso, quod facis, ut sciam, quid is agat.

5 CICERO ATTICO S.

De tota mea cogitatione scripsi ad te antea satis, ut mihi visus sum, diligenter. de die nihil sane potest scribi certi, præter hoc; non ante lunam novam. Curionis sermo postridie eandem habuit fere summam, nisi quod apertius significavit, se harum rerum exitum non videre. Quod mihi mandas de Quinto regendo, ἀρκαδίαν. tamen nihil prætermittam. atque utinam tu! sed modestior non ero. Epistolam ad Vestorium statim de Tullia, ac valde requirere solebat. Commodius tecum Vectenus est locutus, quam ad me scripserat. sed mirari satis hominis negligentiam non queo. cum enim mihi Philotimus dixisset, H-S. L emere de Canulejo diversorium illud posse, minoris etiam emturum, si Vectenum rogassem; rogavi, ut, si quid posset, ex ea summa detraheret: promisit: ad me nuper, se H-S xxx emisse: ut scriberem,

berem, cui vellem addici: diem pecuniæ Id. Nov. esse. rescripsi ei stomachosius, cum joco tamen familiari. nunc, quoniam agit liberaliter, nihil accuso hominem, scripsique ad eum, me a te certiorem esse factum. Tu, de tuo itinere quid & quando cogites, velim me certiorem facias. A. d. xv. Kal. Maj.

CICERO ATTICO S. 6

Me adhuc nihil, præter tempestatem, moratur. astute nihil sum acturus: fiat in Hispania quidlibet: & tamen retice. meas cogitationes omnes explicavi tibi superioribus litteris. quocirca hæ sunt breves: & tamen, quia festinabam, eramque occupatior. De Quinto filio, fit a me quidem sedulo; sed nosti reliqua. Quod dein me mones, & amice, & prudenter mones: sed erunt omnia facilia, si ab uno illo cavero. magnum opus est. mirabilia multa. nihil simplex, nihil sincerum. vellem, suscepisses juvenem regendum. pater enim nimis indulgens, quidquid ego adstrinxi, relaxat. si sine illo possem, regerem: quod tu putes. sed ignosco, magnum, inquam, opus est. Pompejum pro certo habemus per Illyricum proficisci in Galliam. ego nunc, qua & quo, videbo.

CICERO ATTICO S. 7

Ego vero Apuliam, & Sipontum, & tergiversationem istam probo: nec tuam rationem eandem esse duco, quam meam: non quin in republica rectum idem sit utrique nostrum: sed ea non agitur. regnandi centencio est; in qua pulsus est modestior rex, & probior, & integrior, & is, qui nisi vincit, nomen populi Romani deleatur necesse est: sin autem vincit, Sullano more exemploque vincet. ergo hac in contentione neutrum tibi palam sentiendum, & tempori serviendum est. Mea causa autem alia est, quod beneficio vinctus, ingratus esse non possum: nec tamen in acie, sed Melitæ, aut alio in [loco] simili oppidulo, futurum puto. nihil, inquies, juvas eum, in quem gratus esse non vis? immo minus fortasse vo-

luisset.

luiſſet. ſed de hoc videbimus. exeamus modo: quod ut meliore tempore poſſimus, facit Adriano mari Dolabella, Fretenſi Curio. Injecta autem mihi ſpes quædam eſt, velle mecum Ser. Sulpicium colloqui. ad eum miſi Philotimum libertum cum litteris; ſi vir eſſe volet, præclara συνοδία: ſin autem; erimus nos, qui ſolemus. Curio mecum vixit, jacere Cæſarem putans offenſione populari, Siciliæque diffidens, ſi Pompejus navigare cœpiſſet. Quintum puerum accepi vehementer. avaritiam video fuiſſe, & ſpem magni congiarii. magnum hoc malum eſt. ſed ſcelus illud, quod timueramus, ſpero nullum fuiſſe. hoc autem vitium, puto te exiſtimare non noſtra indulgentia, ſed a natura profectum: quem tamen nos diſciplina regimus. De Oppiis Velienſibus quid placeat, cum Philotimo videbis. Epirum noſtram putabimus: ſed alios curſus videbamur habituri.

8 CICERO ATTICO S.

Et res ipſa monebat, & tu oſtenderas, & ego videbam, de iis rebus, quam intercipi periculoſum eſſet, finem inter nos ſcribendi fieri tempus eſſe. ſed, cum ad me ſæpe mea Tullia ſcribat, orans, ut, quid in Hiſpania geratur, exſpectem; & ſemper adſcribat, idem videri tibi; idque ipſe etiam ex tuis litteris intellexerim: non puto eſſe alienum, me ad te, quid de ea re ſentiam, ſcribere. Conſilium iſtud tunc eſſet prudens, ut mihi videtur, ſi noſtras rationes ad Hiſpanienſem caſum accommodaturi eſſemus; quod fieri dicitis oportere. neceſſe eſt enim, aut, id quod maxime velim, pelli illum ab Hiſpania; aut trahi id bellum; aut iſtum, ut confidere videtur, apprehendere Hiſpanias. ſi pelletur; quam gratus, aut quam honeſtus tum erit ad Pompejum noſter adventus; cum ipſum Curionem ad eum tranſiturum putem? ſi trahiturum putem? ſi trahitur bellum; quid exſpectem, aut quam diu? relinquitur, ut, ſi vincimur in Hiſpania, quieſcamus. id ego contra puto: iſtum enim victorem magis relinquendum puto, quam victum & dubitantem magis, quam fidentem ſuis rebus. nam cædem

cædem video, ſi vicerit, & impetum in privatorum pecunias, & exulum reditum, & tabulas novas, & turpiſſimorum honores, & regnum non modo Romano homini, ſed ne Perſæ quidem cuiquam tolerabile. tacita eſſe poterit indignitas noſtra? pati poterunt oculi, me cum Gabinio ſententiam dicere? & quidem illum rogari prius? præſto eſſe clientem tuum Clœlium? C. Ateji Plagulejum? ceteros? ſed cur inimicos colligo? qui meos neceſſarios, a me defenſos, nec videre in curia ſine dolore, nec verſari inter eos ſine dedecore potero. quid? ſi ne id quidem eſt exploratum, fore, ut mihi liceat; (ſcribunt enim an me amici ejus, me illi nullo modo ſatisfeciſſe, quod in ſenatum non venerim;) tamenne dubitemus, ad ei nos etiam cum periculo venditemus, quicum conjuncti ne cum præmio quidem volujmus eſſe? deinde hoc vide, non eſſe judicium de tota contentione in Hiſpaniis: niſi forte, iis amiſſis, arma Pompejum abjecturum putas: cujus omne conſilium Themiſtocleum eſt. exiſtat enim, qui mare teneat, eum neceſſe rerum potiri. itaque, qui numquam id egit, ut Hiſpaniæ per ſe tenerentur, navalis apparatus ei ſemper antiquiſſima cura fuit. navigabit igitur, cum erit tempus, maximis claſſibus, & ad Italiam accedet: in qua nos ſedentes quid erimus? nam medios eſſe jam non licebit. claſſibus adverſabimur igitur? quod malum majus, ſeu tantum denique? quid turpius? Ain' tu, Attice, ſiccin' abſentis ſolus tuli ſcelus? ejusdem, cum Pompejo & cum reliquis principibus non feram? Quodſi jam, miſſo officio, periculum, ſi peccaro: ab hoc, ſi recte fecero: nec ullum in his malis conſilium periculo vacuum inveniri poteſt: ut non ſit dubium, quin turpiter facere cum periculo fugiamus; quod fugeremus etiam cum ſalute. non ſimul cum Pompejo mare tranſierimus? omnino non potuimus. exſtat ratio dierum. ſed tamen (fateamur enim, quod eſt; nec condamus quidem, ut poſſumus;) fefellit ea me res, quæ fortaſſe non debuit, ſed fefellit: pacem putavi fore: quæ ſi eſſet, iratum mihi Cæſarem eſſe, cum idem amicus eſſet pompejo, noli. ſenſe-

ram

ram enim, quam iidem essent. hoc verens, in hanc tarditatem incidi. sed assequor omnia si propero; si cunctor, amitto. & tamen, mi Attice, auguria quoque me incitant quadam spe non dubia, non hæc collegii nostri ab Appio, sed illa Platonis de tyrannis. nullo enim modo posse video stare istum diutius, quin ipse per se, etiam languentibus nobis, concidat; quippe qui florentissimus, ac novus, VI, VII diebus ipsi illi egenti ac perditæ multitudini in odium acerbissimum venerit; id duarum rerum simulationem tam cito amiserit, mansuetudinis in Metello, divitiarum in ærario. Jam, quibus utatur vel sociis, vel ministris, si ii provincias, si rempublicam regent, quorum nemo duo menses potuit patrimonium suum gubernare? non sunt omnia colligenda, quæ tu acutissime perspicis: sed tamen ea pone ante oculos: jam intelliges, id regnum vix semestre esse posse. quod si me fefellerit, feram, sicut multi clarissimi homines in republica excellentes tulerunt: nisi forte me, Sardanapali vicem in lectulo mori malle censueris, quam exilio Themistocleo: qui cum fuisset, ut ait Thucydides, των μεν παροντων δι' 'ελαχιστης βουλης κρατιστος γνωμων, των δε μελλοντων 'επι πλειστον του γενησομενου 'αριστος 'εικαστης, tamen incidit in eos casus, quos vitasset, si eum nihil fefellisset. etsi is erat (ut ait idem) qui το 'αμεινον και το χειρον 'εν τω 'αφανει 'ετι προεωρα μαλιστα: tamen non vidit, nec quo modo Lacedæmoniorum, nec quo modo suorum civium invidiam effugeret, nec quid Artaxerxi polliceretur. non fuisset & illa nox tam acerba Africano, sapientissimo viro, non tam dirus ille dies Sullanus callidissimo viro C. Mario, si nihil utrumque eorum fefellisset. nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quo diximus; nec nos fallit, nec aliter accidet. Corruat iste necesse est, aut per adversarios, aut ipse per se, qui quidem sibi est adversarius unus accerrimus. id spero vivis nobis fore. quamquam tempus est, nos de illa perpetua iam, non de hac exigua vita cogitare. sin quid acciderit maturius, haud sane mea multum interfuerit, utrum factum videam, an futurum esse multo ante viderim. Quæ cum ita sint, non est committen-

mittendum, ut iis pareamus, quos contra me ſenatus, ne quid reſpublica detrimenti acciperet, armavit. Tibi ſunt omnia commendata; quæ commendationis meæ, pro tuo in nos amore, non indigent. ne hercule ego quidem reperio, quid ſcribam. ſedeo enim πλευδοκων. etſi nihil umquam tam fuit ſcribendum, quam nihil mihi umquam ex plurimis tuis jucunditatibus gratius accidiſſe, quam quod meam Tulliam ſuaviſſime diligentiſſimeque coluiſti. valde eo ipſa delectata eſt: ego autem non minus; cujus quidem virtus mirifica. quo modo illa fert publicam cladem? quo modo domeſticas tricas? quantus autem animus in diſceſſu noſtro? ſit στοργη, ſit ſumma συντηξις; tamen nos recte facere & bene audire vult. Sed hac ſuper re nimis; ne meam ipſe συμπαθειαν jam evocem. Tu, ſi quid de Hiſpaniis certius, & ſi quid aliud, dum adſumas, ſcribes: & ego fortaſſe diſcedens dabo ad te aliquid; eo etiam magis, quod Tullia te non putabat hoc tempore ex Italia. Cum Antonio item eſt agendum, ut cum Curione, Melitæ me velit eſſe, huic bello nolle intereſſe. eo velim tam facili uti poſſem, & tam bono in me, quam Curione. is ad Miſenum VI. Nonas venturus dicebatur, id eſt hodie: ſed præmiſit mihi odioſas litteras, hoc exemplo:

ANTONIUS TRIB. PLEB. PROPRÆT. CIERONI IMP. S.

Niſi te valde amarem, & multo quidem plus, quam tu putas, non extimuiſſem rumorem, qui de te prolatus eſt, cum præſertim falſum eſſe exiſtimarem. ſed quia te nimio plus diligo, non poſſum diſſimulare, mihi famam quoque, quamvis ſit falſa, magni eſſe. Te iturum trans mare, credere non poſſum, cum tanti facias Dolabellam, & Tulliam tuam, feminam lectiſſimam, tantique ab omnibus nobis fias; quibus mehercule dignitas amplitudoque tua pæne carior eſt, quam tibi ipſi. ſed tamen non ſum arbitratus eſſe amici, non commoveri etiam improborum ſermone: atque eo feci ſtudioſius, quod judicabam, duriores

partes mihi impositas esse ab offensione nostra, quæ magis a ζυλοτηπια mea, quam ab injuria tua nata est. sic enim volo te tibi persuadere, mihi neminem esse cariorem te, excepto Cæsare meo, meque illud una judicare, Cæsarem maxime in suis M. Ciceronem reponere. Quare, mi Cicero, te rogo, ut tibi omnia integra serves, ejus fidem improbes, qui tibi, ut beneficium daret, prius injuriam fecit: contra ne profugias, qui te, etsi non amabit, (quod accidere non potest,) tamen salvum amplissimumque esse cupiet. Dedita opera ad te Calpurnium, familiarissimum meum, misi; ut mihi magnæ curæ tuam vitam ac dignitatem esse scires.

Eodem die a Cæsare Philotimus attulit, hoc exemplo;

CÆSAR IMP. CICERONI IMP. S.

Etsi te nihil temere, nihil imprudenter facturum judicaram; tamen permotus hominum fama, scribendum ad te existimavi, & pro nostra benivolentia petendum, ne quo progredereris, proclinata jam re, quo, integra etiam, progrediendum tibi non existimasses. namque & amicitiæ graviorem injuriam feceris; & tibi minus commode consulueris, si non fortunæ obsecutus videbere, (omnia enim secundissima nobis, adversissima illis accidisse videntur,) nec causam secutus, (eadem enim tum fuit, cum ab eorum consiliis abesse judicasti,) sed meum aliquod factum condemnavisse: quo mihi gravius abs te nil accidere potest. quod ne facias, pro jure nostræ amicitiæ a te peto. Postremo, quid viro bono & quieto, & bono civi magis convenit, quam abesse a civilibus controversiis? quod nonnulli cum probarent, periculi causa sequi non potuerunt. tu, explorato & vitæ meæ testimonio, & amicitiæ judicio, neque tutius, neque honestius reperies quidquam, quam ab omni contentione abesse. xv. Kal. Maj. ex itinere.

CICERO ATTICO S. 9

Adventus Philotimi (at cujus hominis, quam inſulſi, & quam ſæpe pro Pompejo mentientis!) exanimavit omnes, qui mecum erant. nam ipſe obdurui. Dubitabat noſtrum nemo, quin Cæſar itinera repreſſiſſet. volare dicitur: Petrejus cum Afranio conjunxiſſet ſe; nihil affert ejusmodi. quid quæris? etiam illud erat perſuaſum; Pompejum cum magnis copiis iter in Germaniam per Illyricum feciſſe: id enim 'αὐθεντικῶς nuntiabatur. Melitam igitur, opinor, capeſſamus, dum, quid in Hiſpania: quod quidem propemodum videor ex Cæſaris litteris ipſius voluntate facere poſſe; qui negat neque honeſtius, neque tutius mihi quidquam eſſe, quam ab omni contentione abeſſe. dices, ubi ergo tuus ille animus, quem proximis litteris? adeſt, & idem eſt. ſed utinam meo ſolum capite decernerem! lacrimæ meorum me interdum molliunt, precantium, ut de Hiſpaniis exſpectemus. M. Cœlii quidem epiſtolam, ſcriptam miſerabiliter, cum hoc idem obſecraret, ut exſpectarem, ne fortunas meas, ne unicam filiam, ne meos omnes tam temere proderem, non ſine magno fletu legerunt pueri noſtri: etſi meus quidem eſt fortior, eoque ipſo vehementius commovet: nec quidquam, niſi de dignatione, laborat. Melitam igitur; deinde, quo videbitur. tu tamen etiam nunc mihi aliquid litterarum, & maxime ſi quid ab Afranio. Ego, ſi cum Antonio locutus ero, ſcribam ad te, quid actum ſit. ero tamen in credendo, ut mones, cautus. nam occultandi ratio cum difficilis, tum etiam periculoſa eſt. Servium exſpecto ad Nonas: & adigit ita Poſtumia, & Servius filius. Quartanam leviorem eſſe gaudeo. Miſi ad te Cœlii etiam litterarum exemplum.

COELIUS CICERONI S.

Exanimatus tuis litteris, quibus te nihil, niſi triſte, cogitare oſtendiſti; neque, id quod eſſet, perſcripſiſti; neque non tamen, quale eſſet, quod cogitares, aperuiſti; has ad te ilico litteras ſcripſi. Per

fortunas tuas, Cicero, per liberos te oro & obſecro, ne quid gravius de ſalute & incolumitate tua conſulas. nam deos hominesque, amicitiamque noſtram teſtificor, me tibi prædixiſſe, neque temere monuiſſe; ſed, poſtquam Cæſarem convenerim, ſententiamque ejus, qualis futura eſſet parta victoria, cognorim, te certiorem feciſſe. ſi exiſtimas eandem rationem fore Cæſaris in dimittendis adverſariis, & conditionibus ferendis, erras. nihil, niſi atrox & ſævum, cogitat, atque etiam loquitur. iratus ſenatui exiit: his interceſſionibus plane incitatus eſt. non mehercule erit deprecationi locus. quare, ſi tibi tu, ſi filius unicus, ſi domus, ſi ſpes tuæ reliquæ tibi caræ ſunt; ſi aliquid apud te nos, ſi vir optimus, gener tuus, valemus: eorum fortunam non debes velle conturbare; ut eam cauſam, in cujus victoria ſalus noſtra eſt, odiſſe aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra ſalutem tuam habeamus. denique illud cogita, quod offenſæ fuerit, in iſta cunctatione te ſubiiſſe. nunc te contra victorem Cæſarem facere, quem dubiis rebus lædere noluiſti, & ad eos fugatos accedere, quos reſiſtentes ſequi nolueris, ſummæ ſtultitiæ eſt. vide, ne, dum pudet te parum optimatem eſſe, parum diligenter, quod optimum ſit, eligas. quod ſi totum tibi perſuadere non poſſum; ſaltem, dum, quid de Hiſpaniis agamus, ſcitur, exſpecta; quas tibi nuntio adventu Cæſaris fore noſtris. quam iſti ſpem habeant amiſſis Hiſpaniis, neſcio. quod porro tuum conſilium ſit ad deſperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc, quod tu non dicendo mihi ſignificaſti, Cæſar audierat: ac ſimul atque have mihi dixit, ſtatim, quid de te audiſſet, expoſuit. negavi, me ſcire: tamen ab eo petivi, ut ad te litteras mitteret, quibus maxime ad remanendum commoveri poſſes. me ſecum in hiſpaniam ducit. nam, niſi ita faceret, ego prius, quam ad urbem accederem, ubicumque eſſes, ad te percurriſſem, & hoc a te præſens contendiſſem, atque omni vi te retinuiſſem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te tuosque omnes funditus evertas: nec te ſciens prudensque eo de-

demittas, unde exitum vides nullum esse. quodsi te aut voces optimatium commovent; aut nonnullorum hominum insolentiam & jactationem ferre non potes: eligas, censeo, aliquod oppidum vacuum a bello, dum hæc decernuntur, quæ jam erunt confecta. id si feceris, & ego te sapienter fecisse judicabo, & Cæsarem non offendes.

CICERO ATTICO S. 10

Me Cæcum, qui hæc ante non viderim! misi ad te epistolam Antonii. ei cum ego sæpissime scripsissem, nihil me contra Cæsaris rationes cogitare; meminisse me generi mei, meminisse amicitiæ; potuisse, si aliter sentirem, esse cum Pompejo; me autem, quia cum lictoribus invitus cursarem, abesse velle, nec id ipsum certum etiam nunc habere; vide, quam ad hæc παροινικως.

Tuum consilium quam verum est. nam qui se medium esse vult, in patria manet: qui proficiscitur, aliquid de alterutra parte judicare videtur. sed ego is non sum, qui statuere debeam, jure quis proficiscatur, nec ne. partes mihi Cæsar has imposuit, ne quem omnino discedere ex Italia paterer. quare parvi refert, me probare cogitationem tuam, si nihil tamen tibi remittere possum. ad Cæsarem mittas, censeo, & ab eo hoc petas. non dubito, quin impetraturus sis, cum præsertim te amicitiæ nostræ rationem habiturum esse pollicearis.

Habes σκυταλην Λακωνικην. omnino excipiam hominem. erat autem v. Non. venturus vesperi, id est hodie. cras igitur ad me fortasse veniet. tentabo, audeam, nihil properare; missurum ad Cæsarem, clamabo, me; cum paucissimis alicubi occultabor; certe hinc, istis invitissimis, evolabo, atque utinam ad Curionem! συν θεω τοι λεγω. magnus dolor accessit. efficietur aliquid dignum nobis. δισυρια tua mihi valde molesta. medere amabo, dum est ’αρχη. De Massiliensibus gratæ tuæ mihi litteræ. quæso, ut sciam, quidquid audieris. Siciliam cuperem, si possem palam: quod a Curione effeceram. Hic ego Servium exspecto. rogor enim ab ejus uxore & filio: & puto opus esse.

Hic tamen Cytheridem ſecum lectica aperta portat; altera uxorem: ſeptem præterea conjunctæ lecticæ amicarum ſunt, an amicorum? vide, quam turpi leto pereamus: & dubita, ſi potes, quin ille, ſeu victus ſeu victor redierit, cædem facturus ſit. ego vero vel lintriculo, ſi navis non erit, eripiam me ex iſtorum parricidio. Sed plura ſcribam, cum illum convenero. Juvenem noſtrum non poſſum non amare: ſed ab eo nos non amari, plane intelligo. nihil ego vidi tam ἀνηθοποίητον, tam averſum a ſuis, tam neſcio quid cogitans. vim incredibilem moleſtiarum! ſed erit curæ, & eſt, ut regatur. mirum eſt enim ingenium. ἠθους ἐπιμελητέον.

11 CICERO ATTICO S.

Obſignata jam epiſtola ſuperiore, non placuit ei dari, cui conſtitueram, quod erat alienus. itaque eo die data non eſt. interim venit Philotimus, & mihi a te litteras reddidit: quibus quæ de fratre meo ſcribis, ſunt ea quidem parum firma, ſed habent nihil ὕπουλον, nihil fallax, nihil non flexibile ad bonitatem, nihil quod non, quo velis, uno ſermone poſſis perducere. ne multa; omnes ſuos, etiam quibus iraſcitur crebrius, tamen caros habet, me quidem ſe ipſo cariorem. Quod de puero aliter ad te ſcripſit, & ad matrem de filio, non reprehendo. De itinere & de ſorore, quæ ſcribis, moleſta ſunt, eoque magis, quod ea tempora noſtra ſunt, ut ego his mederi non poſſim. nam certe mederer. ſed quibus in malis, & qua in deſperatione rerum ſimus, vides. Illa de ratione numaria non ſunt ejusmodi (ſæpe enim audio ex ipſo) ut non cupiat tibi præſtare, & in eo laboret. ſed ſi mihi Q. Axius, in hac mea fuga, H-S. XIII. non reddit, quæ dedi ejus filio mutua, & utitur excuſatione temporis; ſi Lepta; ſi ceteri; ſoleo mirari, de neſcio quis H-S. XX. cum audio ex illo, ſe urgeri. vides enim profecto anguſtias. curari tamen ea tibi utique jubet. an exiſtimas illum in iſto genere lentulum, aut reſtrictum? nemo eſt minus. De fratre ſatis. de ejus filio, indulſit illi quidem ſuus pater ſemper;

per; ſed non facit indulgentia mendacem, aut avarum, aut non amantem ſuorum; ferocem fortaſſe, atque arrogantem & infeſtum facit. itaque habet hæc quoque, quæ naſcuntur ex indulgentia: ſed ea ſunt tolerabilia. quid enim dicam, hac juventute? ea vero, quæ mihi quidem, qui illum amo, ſunt his ipſis malis, in quis ſumus, miſeriora, non ſunt ab obſequio noſtro; non: ſuas radices habent; quas tamen evellerem profecto, ſi liceret. ſed ea tempora ſunt, ut omnia mihi ſint patienda. ego meum facile teneo. nihil eſt enim eo tractabilius: cujus quidem miſericordia languidiora adhuc conſilia cepi; &, quo ille me fortiorem vult eſſe, eo magis timeo, ne in eum exiſtam crudelior. Sed Antonius venit heri veſperi. jam fortaſſe ad me veniet, aut ne id quidem; quoniam ſcripſit, quid fieri vellet. ſed ſcies continuo, quid actum ſit. Nos jam nihil, niſi occulte. De pueris quid agam? parvone navigio committam? quid mihi animi in navigando cenſes fore? recordor enim, æſtate cum illo Rhodiorum ’ἀφράκτῳ navigans, quam fuerim ſollicitus. quid, duro tempore anni, actuariolo fore cenſes? rem undique miſeram! Trebatius erat mecum, vir plane & civis bonus. quæ ille monſtra, dii immortales! etiamne Balbus in ſenatum venire cogitet? ſed ei ipſi cras ad te litteras dabo. Vectenum mihi amicum, ut ſcribis, ita puto eſſe: cum eo, quod ’ἀποτόμως ad me ſcripſerat, de numis curandis, θυμικώτερον eram jocatus. id tu, ſi ille aliter acceperit, ac debuit, lenies. *Monetali* autem adſcripſi, quod ille ad me, *Proconſuli.* ſed quoniam eſt homo, & nos diligit, ipſe quoque a nobis diligatur. Vale.

CICERO ATTICO S. 12

Quidnam mihi futurum eſt? aut quis me non ſolum infelicior, ſed jam etiam turpior? nominatim de me ſibi imperatum dicit Antonius; nec me tamen ipſe adhuc viderat, ſed hoc Trebatio narravit. Quid agam nunc, cui nihil procedit, caduntque ea, quæ diligentiſſime ſunt cogitata, tæterrime? ego enim Curionem nactus, omnia me conſecutum putavi. is

de me ad Hortensium scripserat. Reginus erat totus noster. huic nihil suspicabamur cum hoc mari negotii fore. quo me nunc vertam? undique custodior. sed satis lacrimis. παρωρα πλευτεον igitur, & occulte in aliquam onerariam corrependum. non committendum, ut etiam compacto prohibiti videamur. Sicilia petenda: quam si erimus nacti, majora quædam consequemur. sit modo recte in Hispaniis: quamquam de ipsa Sicilia utinam sit verum! sed adhuc nihil secundi, concursus Siculorum ad Catonem dicitur factus; orasse, ut resisteret; omnia pollicitos: commotum illum, delectum habere cœpisse. non credo, ut est luculentus, auctor: potuisse certe tenere illam provinciam scio. ab Hispaniis autem jam audietur. Hic nos C. Marcellum habemus, eadem de re cogitantem, aut bene simulantem: quamquam ipsum non videram, sed ex familiarissimo ejus audiebam. tu, quæso, si quid habebis novi. ego, si quid moliti erimus, ad te statim scribam. Quintum filium severius adhibebo. utinam proficere possim! tu tamen eas epistolas, quibus asperius de eo scripsi, aliquando concerpito, ne quando quid emanet: ego item tuas. Servium exspecto, nec ab eo quidquam ὑγιες. scies, quidquid erit. sine dubio errasse nos, confitendum est. at semel? at una in re? immo omnia, quo diligentius cogitata, eo facta sunt imprudentius.

Αλλα τα μεν προτετυχθαι 'εασομεν, 'αχνυμενοι περ

in reliquis modo ne ruamus. jubes enim de profectione mea providere. quid provideam? ita patent omnia, quæ accidere possunt, ut, ea si vitem, sedendum sit cum dedecore & dolore: si negligam, periculum est, ne in manus incidam perditorum. sed vide, quantis in miseriis simus. optandum interdum videtur, ut aliquam accipiamus ab istis quamvis acerbam injuriam, ut tyranno in odio fuisse videamur. quod si nobis is cursus, quem speraram, pateret; effecissem aliquid profecto, ut tu optas & hortaris, dignum nostra mora. sed mirificæ sunt custodiæ: & quidem ille ipse Curio suspectus. quare vi aut clam agen-

dum

dum eſt: &, ſi vi, forte cum tempeſtate: clam autem iſtis. in quo ſi quod σφάλμα, vides, quam turpe ſit. trahimur: nec fugiendum ſi quid violentius. De Cœlio, ſæpe mecum agito; nec, ſi quid habuero tale, dimittam. Hiſpanias ſpero firmas eſſe. Maſſilienſium factum cum ipſum per ſe luculentum eſt, tum mihi argumento eſt, recte eſſe in Hiſpaniis. minus enim auderent, ſi aliter eſſet, & ſcirent: nam & juncti, & diligentes ſunt. Odium autem recte animadvertis ſignificatum theatro. Legiones etiam has, quas in Italia aſſumſit, alieniſſimas eſſe video. ſed tamen nihil inimicius, quam ſibi ipſe. illud recte times, ne ruat. ſi deſperarit, certe ruet. quo magis efficiendum aliquid eſt, fortuna velim meliore, animo Cœliano. ſed primum quidque; quod, qualecumque erit, continuo ſcies. Nos juveni, ut rogas, ſuppeditabimus, & Peloponneſum ipſam ſuſtinebimus. eſt enim indoles: modo aliquid hoc ſit ἦθος διδαχῇ ἁλωτόν. quod ſi adhuc nullum eſt, eſſe tamen poteſt: aut ἀρετὴ non eſt διδακτόν: quod mihi perſuaderi non poteſt.

CICERO ATTICO S. 13

Epiſtola tua gratiſſima fuit meæ Tulliæ & mehercule mihi. ſemper ſecum aliquid afferunt tuæ litteræ. ſcribes igitur; ac, ſi quid ad ſpem poteris, ne dimiſeris. Tu Antonii leones pertimeſcas cave. næ, nihil eſt illo homine jucundius. attende πρᾶξιν πολιτικοῦ. evocavit litteris e municipiis denos: & IV. viri venerunt ad villam ejus mane. primum dormiit ad H. III. deinde, cum eſſet nuntiatum, veniſſe Neapolitanos & Cumanos, (his enim eſt Cæſar iratus,) poſtridie redire juſſit: lavari ſe velle, & περὶ κοιλιολυσίαν γενέσθαι. hoc here effecit. hodie autem in Ænariam tranſire conſtituit. exulibus reditum pollicetur. Sed hæc omittamus, de nobis aliquid agamus. Ab Axio accepi litteras. De Tirone gratum. Vectenum diligo. Veſtorio reddidi. Servius pridie Nonas Maji Minturnis manſiſſe dicitur, hodie in Liternino manſurus apud C. Marcellum. cras igitur nos mature videbit, mihique dabit argumentum ad te epiſtolæ. jam enim

non reperio, quod tibi ſcribam. Illud admiror, quod Antonius ad me ne nuntium quidem, cum præſertim me valde obſervarit. videlicet aliquid atrocius de me imperatum eſt: coram negare mihi non vult. quod ego nec rogaturus eram: nec, ſi impetraſſem, crediturus. nos tamen aliquid excogitabimus. Tu, quæſo, ſi quid in Hiſpaniis: jam enim poterit audiri: & omnes ita exſpectant, ut, ſi recte fuerit, nihil negotii futurum putent. ego autem nec, retentis his, confectam rem puto; neque, amiſſis, deſperatam. Silium & Ocellam, & ceteros credo retardatos. te quoque a Curtio impediri video. etſi, ut opinor, habes κιλητα 'αοκνον.

14 CICERO ATTICO S.

O vitam miſeram! majusque malum, tam diu timere, quam eſt illud ipſum, quod timetur! Servius, ut ante ſcripſi, cum veniſſet Nonis Maji, poſtridie ad me venit. ne diutius te teneam, nullius conſilii exitum invenimus. numquam vidi hominem perturbatiorem metu: neque hercule quidquam timebat, quod non eſſet timendum: illum ſibi iratum, hunc non amicum; horribilem utriusque victoriam, cum propter alterius crudelitatem, alterius audaciam, tum propter utriusque difficultatem pecuniarum, quæ erui nusquam, niſi ex privatorum bonis poſſet. atque hæc ita multis cum lacrimis loquebatur, ut ego mirarer, eas tam diuturna miſeria non exaruiſſe. mihi quidem etiam lippitudo hæc, propter quam non ipſe ad te ſcribo, ſine ulla lacrima eſt, ſed ſæpius odioſa eſt propter vigilias. quamobrem quidquid habes ad conſolandum, collige, & illa ſcribe, non ex doctrina, neque ex libris: nam id quidem domi eſt; ſed neſcio quo modo imbecillior eſt medicina, quam morbus: hæc potius conquire, de Hiſpaniis, de Maſſilia: quæ quidem ſatis bella Servius affert: qui etiam de duabus legionibus luculentos auctores eſſe dicebat. hæc igitur ſi habebis, & talia. & quidem paucis diebus aliquid audiri neceſſe eſt. ſed redeo ad Servium. Diſtulimus omnino ſermonem in poſterum: ſed tardus ad

exeun-

exeundum: multo se in suo lectulo malle, quidquid foret. odiosus scrupulus de filii militia Brundisina. unum illud firmissime asseverabat, si damnati restituerentur, in exilium se iturum. nos autem ad hæc: & id ipsum certo fore, &, quæ jam fiant, non esse leviora; multaque colligebamus. verum ea non animum ejus augebant, sed timorem, ut jam celandus magis de nostro consilio, quam ad idem videretur. quare in hoc non multum est. Nos a te admoniti de Cœlio cogitabimus.

CICERO ATTICO S. 15

Servius cum esset apud me, Cephalio cum tuis litteris VI. Id. venit: quæ nobis magnam spem attulerunt meliorum rerum de octo cohortibus: (etenim hæ quoque, quæ in his locis sunt, labare dicuntur:) eodem die Funisulanus a te attulit litteras, in quibus erat confirmatius idem illud. ei de suo negotio respondi cumulate, cum omni tua gratia. adhuc non satisfaciebat: debet autem mihi multos numos; nec habetur locuples. nunc ait se daturum, cui expensos tulerit: moram in tabellariis; si apud te esset, qua satisfecisses, dares. quantum sit, Eros Philotimi tibi dicet. sed ad majora redeamus. Quod optas, Cœlianum illud maturescit. itaque torqueor, utrum ventum exspectem. vexillo opus est: convolabunt. Quod suades, ut palam; prorsus assentior: itaque me profecturum puto. tuas tamen interim litteras exspecto. Servii consilio nihil expeditur. omnes captiones in omni sententia occurrunt. unum C. Marcello cognovi timidiorem; quem consulem fuisse pœnitet. ὦ πολλῆς ἀγεννείας! qui etiam Antonium confirmasse dicitur, ut me impediret; quo ipse, credo, honestius. Antonius autem VI. Id. Capuam profectus est: ad me misit, se, pudore deterritum, ad me non venisse, quod me sibi succensere putaret. ibidem igitur, & ita quidem, ut censes; nisi cujus graviores personæ suscipiendæ spes erit ante oblata. sed vix erit tam cito. Allienus autem prætor putabat aliquem, si ego non, ex collegis suis. quivis licet, dummodo, aliquis. De sorore, laudo.

laudo. De Quinto puero, datur opera. ſpero eſſe meliora. De Quinto fratre, ſcito eum non mediocriter laborare de uſura: ſed adhuc nihil a L. Egnatio expreſſit. Axius de XII. millibus pudens. ſæpe enim adſcripſit, ut Gallio, quantum is vellet, darem. quod ſi non ſcripſiſſet, poſſemne aliter? & quidem ſæpe ſum pollicitus: ſed tantum voluit cito. me vero adjuvarent his in anguſtiis. ſed dii iſtos! verum alias. Te a quartana liberatum gaudeo, itemque Piliam. Ego, dum panes & cetera in navem parantur, excurro in Pompejanum. Vecteno velim gratias; quod ſtudioſus ſit. Si quemquam nactus fueris, qui perferat; litteras des ante, quam diſcedimus.

16 CICERO ATTICO S.

Commodum ad te dederam litteras de pluribus rebus, cum ad me bene mane Dionyſius fuit: cui quidem ego non modo placabilem me præbuiſſem, ſed totum remiſiſſem, ſi adveniſſet, qua mente tu ad me ſcripſeras. erat enim ſic in tuis litteris, quas Arpini acceperam, eum venturum facturumque, quod ego vellem. ego volebam autem, vel cupiebam potius, eſſe eum nobiſcum. quod quia plane, cum in Formianum veniſſet, præciderat, aſperius ad te de eo ſcribere ſolebam. at ille perpauca locutus, hanc ſummam habuit orationis; ut ſibi ignoſcerem; ſe rebus ſuis impeditum nobiſcum ire non poſſe. pauca reſpondi; magnum accepi dolorem: intellexi fortunam ab eo noſtram deſpectam eſſe. quid quæris? fortaſſe miraberis. in maximis horum temporum doloribus hunc mihi ſcito eſſe. velim, ut tibi amicus ſit. hoc cum tibi opto, opto ut beatus ſis. erit enim tamdiu. Conſilium noſtrum ſpero vacuum periculo fore. nam & diſſimulabimus, &, ut opinor, acerrime adſervabimus. navigatio modo ſit, qualem opto. cetera, quæ quidem conſilio provideri poterunt, cavebuntur. tu, dum adſumus, non modo quæ ſcieris audierisve, ſed etiam quæ futura providebis, ſcribas velim. Cato, qui Siciliam tenere nullo negotio potuit, &, ſi tenuiſſet, omnes boni ad eum ſe contuliſſent, Syracuſis pro-

profectus eſt ante diem VIII. Kal. Maj. ut ad me Curio ſcripſit. utinam, quod ajunt, Cotta Sardiniam teneat! eſt enim rumor. o, ſi id fuerit, turpem Catonem! Ego, ut minuerem ſuſpicionem profectionis aut cogitationis meæ, profectus ſum in Pompejanum a. d. IV. Id. ut ibi eſſem, dum, quæ ad navigandum opus eſſent, pararentur. cum ad villam veniſſem, ventum eſt ad me; centuriones trium cohortium, quæ Pompejis ſunt, me velle poſtridie; (hæc mecum Ninnius noſter;) velle eos mihi ſe & oppidum tradere. at ego tibi poſtridie a villa ante lucem, ut me omnino illi ne viderent. quid enim erat in tribus cohortibus? quid, ſi plures? quo apparatu? cogitavi eadem illa Cæliana, quæ legi in epiſtola tua, quam accepi, ſimul & in Cumanum veni, eodem die, & ſimul fieri poterat, ut tentaremur. omnem igitur ſuſpicionem ſuſtuli. ſed cum redeo, Hortenſius venerat, & ad Terentiam ſalutatum diverterat; ſermone erat uſus honorifico erga me. tamen eum, ut puto, videbo. miſit enim puerum, ſe ad me venire. hoc quidem melius, quam collega noſter Antonius: cujus inter lictores lectica mima portatur. Tu, quoniam quartana cares, & nedum morbum removiſti, ſed etiam gravedinem, te vegetum nobis in Græcia ſiſte; & litterarum aliquid interea.

CICERO ATTICO S. 17

Prid. Id. Hortenſius ad me venit, ſcripta epiſtola. vellem cetera ejus. quam in me incredibilem ἐκτένειαν! qua quidem cogito uti. deinde Serapion cum epiſtola tua: quam priusquam aperuiſſem, dixi ei, te ad me de eo ſcripſiſſe antea, ut feceras. deinde, epiſtola lecta, cumulatiſſime cetera: & hercule bonum & doctum, & probum exiſtimo. quin etiam navi ejus me, & ipſo convectore uſurum puto. Crebro refricat lippitudo, non illa quidem perodioſa, ſed tamen quæ impediat ſcriptionem meam. Valetudinem tuam jam confirmatam eſſe & a vetere morbo, & a novis tentationibus, gaudeo. Ocellam vellem haberemus. videntur enim eſſe hæc paullo faciliora. nunc quidem

æqui-

æquinoctium nos moratur, quod valde perturbatum erat. id si ἀκρασὶς erit, utinam idem maneat Hortensius! siquidem ut adhuc erat: liberalius esse nihil potest. De diplomate admiraris, quasi nescio cujus te flagitii insimularem. negas enim te reperire, qui mihi id in mentem venerit. ego autem, quia scripseras, te proficisci cogitare; (etenim audieram, nemini aliter licere;) eo te habere censebam, & quia pueris diploma sumseras. habes causam opinionis meæ: & tamen velim scire, quid cogites, in primisque, si quid etiam nunc novi est. XVII. Kal. Jun.

18 CICERO ATTICO S.

Tullia mea peperit XIV. Kal. Jun. puerum ἑπταμηνιαῖον. quod ἠυτοκήσεν, gaudebam. quod quidem est natum, perimbecillum est. Me mirifice tranquillitates adhuc tenuerunt, atque majore impedimento fuerunt, quam custodiæ, quibus asservor. nam illa Hortensiana omnia fuere infantia. ita fiet homo nequissimus. a Salvio liberto depravatus est. itaque posthac non scribam ad te, quid facturus sim, sed quid fecerim. omnes enim Κωρυκαῖοι videntur subauscultare, quæ loquor. Tu tamen, si quid de Hispaniis, sive quid aliud, perge quæso scribere; nec meas litteras exspectaris, nisi cum, quo opto, pervenerimus, aut si quid ex cursu. Sed hoc quoque timide scribo. ita omnia adhuc tarda & spissa. Ut male posuimus initia, sic cetera sequuntur. Formias nunc sequimur, eadem nos fortasse furiæ persequentur. ex Balbi autem sermone, quem tecum habuit, non probamus de Melita. dubitas igitur, quin nos in hostium numero habeat? scripsi equidem Balbo, te ad me de benivolentia scripsisse, & de suspicione. egi gratias, de altero ei me purga. ecquem tu hominem infeliciorem? non loquor plura, ne te quoque excruciem. ipse conficior, venisse tempus, cum jam nec fortiter, nec prudenter quidquam facere possim.

M. TUL-

M. TULLII CICERONIS

EPISTOLARUM

AD

ATTICUM

LIBER XI.

ARGUMENTUM.

Silentur menses fere novem. Conscendit enim, ut ad Pompejum navigaret, VII. *Id. Junii, Lentulo & Marcello Coss. ut ex epistola* VII. *ad Terentiam cognosci potest; & ex eo tempore scriptæ litteræ, ad mensem Februarium, præter primas libri hujus, nullæ inveniuntur. Nam cum Cæser, a colloquio illo Ciceronis, quo de penultima epistola proximi libri agitur, Romam se contulisset; pecuniamque ex sanctiore ærario, nequidquam repugnante L. Metello Tribuno pleb. abstulisset: rebus nonnullis ad suum arbitrium constitutis, Italiaque Antonio tradita & commendata, ipse in Hispaniam contra Pompeji legatos exercitum duxit: quo tempore Cicero in Macedoniam* VII. *Id. Junii, ut diximus, transmisit, unde priores quatuor epistolæ datæ sunt: sed C. Cæsare* II. *& Servilio Isaurico Coss. ante pugnam Pharsalicam, partim ex castris Pompeji, partim Dyrrachio. Nam Cæsar, devictis legatis illis, Hispaniæque rebus compositis, Romam reversus, consulque cum Isaurico declaratus, exeunte, ut ait Dio, ut Plutarchus Prid. Non. Jan. jam exercitum in Epirum deportaverat. Reliquæ autem epistolæ Brundisio; quo jam acie devicto & fugato Pompejo, Cicero se contulerat, datæ sunt, nisi fallor,*

fallor, mense Octobr. Nam ad Terentiam scribens, libro epistolarum ad ipsam, pridie Non. Novemb. Quod nos (inquit) in Italiam salvos venisse gaudes &c. ut ante eas, Brundisio aliæ datæ fuerint. Fuit autem Brundisii menses minimum undecim: ab exitu, inquam, Octobris, ad VI. *Kal. Octobris, anni sequentis: ut recte subducenti menses fluxerint plus minus* XXI. *quo toto tempore Cæsar & cum Pompejo pugnavit, ipsumque in Ægyptum persecutus est: & ibidem contra Ptolemæum bellum gessit, in quo menses novem consumsit, ut Appianus ait: & Romam rediens in itinere Pharnacem recepit. Quæ vero datæ sunt ex Kal. Septemb. C. Cæsare dictatore* III. *& M. Antonio Mag. Eq. scriptæ sunt. Nam, ut Dio scribit, populus Rom. audita cæde Pompeji, consulatum absenti Cæsari, in annos quinque, Dictaturam in annum, Tribuniciam potestatem in æternum mandavit. Qui dictaturam statim iniit; quamvis anni exitu, Calenum & Vatinium, eodem auctore, subrogaverit in ternos novissimos menses. Datæ ante pugnam Pharsalicam res fere domesticas continent: quæ post pugnam, querelam sui consilii: vel, ut ipse vocat, amentiæ & temeritatis, quod statim ab ipso conflictu, Pompejanorum causa nondum plane desperata, & postea in Africa prope revirescente, non exspectato exitu, in Italiam venerit: cum neque id tutum, neque honorificum esset. Quædam insunt etiam de remittendo nuntio uxori Terentiæ: de inopia Tulliæ: de scelere Dolabellæ, qui Tribunus pleb. leges perniciosissimas de novis tabulis ferret, omniaque misceret. quædam etiam de Q. Q. contra se scelerate loquentibus.*

I CICERO ATTICO S.

Accepi a te signatum libellum, quem Anteros attulerat; ex quo nihil scire potui de nostris domesticis rebus: de quibus acerbissime afflictor, quod, qui eas dispensavit, neque adest istic, neque, ubi terrarum sit, scio. omnem autem spem habeo existimationis privatorumque rerum in tua erga me mihi perspectissima benivolentia: quam si his temporibus mise-

miseris & extremis præstiteris, hæc pericula, quæ mihi communia sunt cum ceteris, fortius feram: idque ut facias, te obtestor atque obsecro. ego in cistophoro in Asia habeo ad H-S bis & vicies. hujus pecuniæ permutatione fidem nostram facile tuebere: quam quidem ego nisi expeditam relinquere putassem, credens ei, cui tu scis jam pridem minime credere, commoratus essem paullisper, nec domesticas res impeditas reliquissem: ob eamque causam serius ad te scribo, quod sero intellexi, quid timendum esset. Te etiam atque etiam oro, ut me totum tuendum suscipias; ut, si ii salvi erunt, quibus cum sum, una cum iis possim incolumis esse, salutemque meam benivolentiæ tuæ acceptam referre.

CICERO ATTICO S. 2

Litteras tuas accepi pridie Nonas Febr. eoque ipso die ex testamento crevi hereditatem. ex multis meis miserrimis curis est una levata, si, ut scribis, ista hereditas fidem & famam meam tueri potest, quam quidem te intelligo, etiam sine hereditate, tuis opibus defensurum fuisse. De dote quod scribis, per omnes deos te obtestor, ut totam rem suscipias, & illam, miseram mea culpa & negligentia, tueare meis opibus, si quæ sunt; tuis, quibus tibi molestum non erit, facultatibus: cui quidem deesse omnia, quod scribis, obsecro te, noli pati. in quos enim sumtus abeunt fructus prædiorum? jam illa H-S LX, quæ scribis, nemo mihi umquam dixit, ex dote esse detracta: numquam enim essem passus. sed hæc minima est ex iis injuriis, quas accepi; de quibus ad te dolore & lacrimis scribere prohibeor. Ex ea pecunia, quæ fuit in Asia, partem dimidiam fere exegi. tutius videbatur fore ibi, ubi est, quam apud publicanos. Quod me hortaris, ut firmo sim animo: vellem posses aliquid afferre, quamobrem id facere possem. sed si ad ceteras miserias accessit etiam id, quod mihi Chrysippus dixit parari, (tu nihil significasti,) de domo; quis me miserior uno jam fuit? oro, obsecro, ignosce: non possum plura scribere. quanto mæro-

mærore urgear, profecto vides: quod si mihi commune cum ceteris esset, qui videntur in eadem causa esse, minor mea culpa videretur, & eo tolerabilior esset. nunc nihil est, quod consoletur; nisi quid tu efficis, si modo etiam nunc effici potest, ut ne qua singulari afficiar calamitate & injuria. Tardius ad te remisi tabellarium, quod potestas mittendi non fuit. A tuis & numorum accepi H·S LXX, & vestimentorum quod opus fuit. Quibus tibi videbitur velim des litteras meo nomine. nosti meos familiares. signum requirent, aut manum: dices, me propter custodias ea vitasse.

3 CICERO ATTICO S.

Quid hic agatur, scire poteris ex eo, qui litteras attulit: quem diutius tenui, quia quotidie aliquid novi exspectabamus: neque nunc mittendi tamen ulla causa fuit, præter eam, de qua tibi rescribi voluisti. Quod ad Kal. Quint. pertinet, quid vellem; utrumque grave est, & tam gravi tempore periculum tantæ pecuniæ, &, dubio rerum exitu ista, quam scribis, abruptio. quare, ut alia, sic hoc vel maxime tuæ fidei benivolentiæque permitto, & illius consilio & voluntati, cui miseræ consuluissem melius, si tecum olim coram potius, quam per litteras, de salute nostra fortunisque, deliberavissem. Quod negas præcipuum mihi ullum incommodum impendere; etsi ista res nihil habet consolationis, tamen etiam præcipua multa sunt, quæ tu profecto vides, ut sunt, & gravissima esse, & me facillime vitare potuisse: ea tamen erunt minora, si, ut adhuc factum est, administratione diligentiaque tua levabuntur. Pecunia apud Egnatium est. sit a me, ut est. neque enim hoc, quod agitur, videtur diuturnum esse posse; ut scire jam possim, quid maxime opus sit: & si egeo rebus omnibus; quod is quoque in angustiis est, quicum sumus; cui magnam dedimus pecuniam mutuam, opinantes, nobis, constitutis rebus, eam rem etiam honori fore. Tu, ut antea fecisti, velim, si qui erunt, ad quos aliquid scribendum a me existimes, ipse conficias.

ficias. Tuis salutem dic. Cura, ut valeas. inprimis id, quod scribis, omnibus rebus cura & provide, ne quid ei desit, de qua scis me miserrimum esse. Idibus Jun. ex castris.

CICERO ATTICO S. 4

Accepi ab Isidoro litteras, & postea datas binas. ex proximis cognovi prædia non venisse. videbis ergo, ut sustentetur per te. de Frusinati, si modo futuri sumus, erit mihi res opportuna. Meas litteras quod requiris, impedior inopia rerum, quas nullas habeo litteris dignas; quippe cui nec, quæ accidunt, nec, quæ aguntur, ullo modo probentur. utinam coram tecum olim potius, quam per epistolas! Hic tua, ut possum, tueor apud hos. cetera Celer ipse. fugi adhuc omne munus, eo magis, quod ita nihil poterat agi, ut mihi & meis rebus aptum esset. Quid sit gestum novi, quæris: ex Isidoro scire poteris: reliqua non videntur esse difficiliora. Tu id velim, quod scis me maxime velle, cures, ut scribis, ut facis. Me conficit solicitudo ex qua etiam summa infirmitas corporis: qua levata, ero una cum eo, qui negotium gerit, estque in spe magna. Brutus amicus in causa versatur acriter. Hactenus fuit, quod caute a me scribi posset. Vale. De pensione altera, oro te, omni cura considera, quid faciendum sit, ut scripsi iis litteris, quas Pollex tulit.

CICERO ATTICO S. 5

Quæ me causæ moverint, quam acerbæ, quam graves, quam novæ, coegerintque impetu magis quodam animi uti, quam cogitatione, non possum ad te sine maximo dolore scribere: fuerunt quidem tantæ, ut id, quod vides, effecerint. itaque nec quod ad te scribam de meis rebus, nec quod a te petam, reperio. rem & summam negotii vides. equidem ex tuis litteris intellexi, & iis, quas communiter cum aliis scripsisti, & iis, quas tuo nomine, quod etiam mea sponte videbam, te subdebilitatum novas ratio-

nes tuendi mei quærere. Quod ſcribis placere, ut propius accedam, iterque per oppida noctu faciam; non ſane video, quemadmodum id fieri poſſit. neque enim ita apta habeo diverſoria, ut tota tempora diurna in his poſſim conſumere; neque ad id, quod quæris, multum intereſt, utrum me homines in oppido videant, an in via. ſed tamen hoc ipſum, ſicut alia conſiderabo, quemadmodum commodiſſime fieri poſſe videatur. ego propter incredibilem & animi & coporis moleſtiam conficere plures litteras non potui: iis tantum reſcripſi, a quibus acceperam. tu velim & Baſilo, & quibus, præterea videbitur, etiam Servilio conſcribas, ut tibi videbitur, meo nomine. Quod tanto intervallo nihil omnino ad vos; profecto intelligis rem mihi deeſſe, de qua ſcribam, non voluntatem. Quod de Vatinio quæris: neque illius, neque cujusquam mihi præterea officium deeſſet, ſi reperire poſſent, qua in re me juvarent. Quintus averſiſſimo a me animo Patris fuit. eodem Corcyra filius venit. inde profectos eos una cum ceteris arbitror.

6 CICERO ATTICO S.

Sollicitum eſſe te cum de tuis communibusque fortunis, tum maxime de me, ac de dolore meo, ſentio: qui quidem dolor meus non modo non minuitur, cum ſocium ſibi adjungit dolorem tuum, ſed etiam augetur. omnino pro tua prudentia ſentis, qua conſolatione levari maxime poſſim. probas enim meum conſilium, negasque mihi quidquam tali tempore potius faciendum fuiſſe. addis etiam, (quod etſi mihi levius eſt, quam tuum judicium, tamen non eſt leve,) ceteris quoque, id eſt, qui pondus habeant, factum noſtrum probari. id ſi ita putarem, levius dolerem. crede, inquis, mihi. credo equidem: ſed ſcio, quam cupias minui dolorem meum. Me diſceſſiſſe ab armis, numquam pœnituit: tanta erat in illis crudelitas, tanta cum barbaris gentibus conjunctio, ut non nominatim, ſed generatim proſcriptio eſſet informata; ut jam omnium judicio conſtitutum eſſet, omnium veſtrum bona prædam eſſe illius victoriæ; veſtrum, plane

plane dico: numquam enim de te ipſo, niſi crudeliſſime, cogitatum eſt. quare voluntatis me meæ numquam pœnitebit: conſilii pœnitet. in oppido aliquo mallem reſediſſe, quoad arceſſerer. minus ſermonis ſubiiſſem: minus accepiſſem doloris: ipſum hoc me non angeret. Brundiſii jacere, in omnes partes eſt moleſtum. propius accedere, ut ſuades, quo modo ſine lictoribus, quos populus dedit, poſſum, qui mihi incolumi adimi non poſſunt? quos ego nunc paulliſper cum bacillis in turbam conjeci ad oppidum accedens, ne quis impetus militum fieret. reliquo tempore me domo. Te nunc ad Oppium & Antonium: iis placeret modo propius accedere, ut hac de re conſiderarem: credo, fore auctores (ſic enim recipiunt) Cæſari non modo de conſervanda, ſed etiam de augenda mea dignitate curæ fore: meque hortantur, ut magno animo ſim; ut omnia ſumma ſperem: ea ſpondent, confirmant, quæ quidem mihi exploratiora eſſent, ſi remanſiſſem. ſed ingero præterita. vide, quæſo, igitur ea, quæ reſtant, & explora cum iſtis; & ſi putabis opus eſſe, & ſi iſtis placebit, quo magis factum noſtrum Cæſar probet, quaſi de ſuorum ſententia factum, adhibeantur Trebonius, Panſa, ſi qui alii: ſcribantque ad Cæſarem, me, quidquid fecerim, de ſua ſententia feciſſe. Tulliæ meæ morbus & imbecillitas corporis me exanimat, quam tibi intelligo magnæ curæ eſſe; quod eſt mihi gratiſſimum. De Pompeji exitu mihi dubium numquam fuit. tanta enim deſperatio rerum ejus, omnium regum & populorum animos occuparat, ut, quocumque veniſſet, hoc putarem futurum. non poſſum ejus caſum non dolere. hominem enim integrum, & caſtum, & gravem cognovi. De Fannio conſoler te? perniccioſa loquebatur de manſione tua. L. vero Lentulus Hortenſii domum ſibi & Cæſaris hortos, & Bajas deſponderat. omnino hæc eodem modo ex hac parte fiunt: niſi quod illud erat infinitum. omnes enim, qui in Italia manſerant, hoſtium numero habebantur. ſed velim hæc aliquando ſolutiore animo. Quintum fratrem audio profectum in Aſiam, ut deprecaretur,

de filio nihil audivi. fed quære ex Diochare, Cæfaris liberto, quem ego non vidi, qui iftas Alexandrinas litteras attulit. is dicitur vidiffe, euntem, an jam in Afia? Tuas litteras, prout res poftulat, exfpecto: quas velim cures quamprimum ad me perferendas. IV. Kal. Decemb.

7 CICERO ATTICO S.

Gratæ tuæ mihi litteræ funt, quibus accurate perfcripfifti omnia, quæ ad me pertinere arbitratus es. Factum igitur, ut fcribis, iftis placere, iisdem iftis lictoribus me uti; quod conceffum Sextio fit; cui non puto fuos effe conceffos, fed ab ipfo datos. audio enim, eum ea fenatus confulta improbare, quæ poft difceffum tribunorum facta funt. quare poterit, fi volet fibi conftare, noftros lictores comprobare. quamquam quid ego de lictoribus, qui pæne ex Italia decedere fim juffus? nam ad me mifit Antonius exemplum Cæfaris ad fe litterarum, in quibus erat, fe audiviffe, Catonem & L. Metellum in Italiam veniffe, Romæ ut effent palam: id fibi non placere; ne qui motus ex eo fierent; prohiberique omnes Italia, nifi quorum ipfe caufam cognoviffet: deque eo vehementius erat fcriptum. itaque Antonius petebat a me per litteras, ut fibi ignofcerem: facere fe non poffe, quin iis litteris pareret. tum ad eum mifi L. Lamiam, qui demonftraret, illum Dolabellæ dixiffe, ut ad me fcriberet, ut in Italiam quamprimum venirem: ejus me litteris veniffe. tum ille edixit ita, ut me exciperet, & Lælium nominatim. quod fane nollem. poterat enim, fine nomine, re ipfa excipi. o multas & graves offenfiones! quas quidem, tu das operam, ut lenias. nec tamen nihil proficis: quin hoc ipfo minuis dolorem meum, quod, ut minuas, tam valde laboras: idque velim ne gravere quam fæpiffime facere. maxime autem affequere quod vis, fi me adduxeris, ut exiftimem, me bonorum judicium non funditus perdidiffe. quamquam quid tu in eo potes? nihil fcilicet. fed, fi quid res dabit tibi facultatis, id me maxime confolari poterit: quod nunc quidem video non effe; fed

ſed ſi quid, ex eventis; ut hoc nunc accidit. dicebar debuiſſe cum Pompejo proficiſci. exitus illius minuit ejus officii prætermiſſi reprehenſionem. ſed ex omnibus nihil magis tamen deſideratur, quam quod in Africam non ierim. judicio hoc ſum uſus, non eſſe barbaris auxiliis fallaciſſimæ gentis rempublicam defendendam, præſertim contra exercitum ſæpe victorem. non probant fortaſſe. multos enim viros bonos in Africam veniſſe audio, & ſcio fuiſſe antea. valde hoc loco urgeor. hic quoque opus eſt caſu, aliqui ſint ex iis, aut, ſi poteſt, omnes, qui ſalutem anteponant. nam ſi perſeverant & obtinent; quid nobis futurum ſit, vides. dices, quid illis, ſi victi erunt? honeſtior eſt plaga. Hæc me excruciant. Sulpicii autem conſilium, non ſcripſiſti, cur meo non anteponeres: quod etſi non tam glorioſum eſt, quam Catonis, tamen & periculo vacuum eſt, & dolore. Extremum eſt eorum, qui in Achaja ſunt. ii tamen ipſi ſe hoc melius habent, quam nos, quod & multi ſunt uno in loco; & cum in Italiam venerint, domum ſtatim venerint. Hæc tu perge, ut facis, mitigare, & probare quamplurimis. Quod te excuſas: ego vero & tuas cauſas noſco; & mea intereſſe puto, te iſtic eſſe, vel ut cum iis, quibus oportebit, agas, quæ erunt agenda de nobis, ut ea quæ egiſti; in primisque hoc velim animadvertas. multos eſſe arbitror, qui ad Cæſarem detulerint, delaturive ſint, me aut pœnitere conſilii mei, aut non probare, quæ fiant: quorum etſi utrumque verum eſt; tamen ab illis dicitur animo a me alienato, non quo ita perſpexerint. ſed totum ut hoc Balbus ſuſtineat, & Oppius, & eorum crebris litteris illius voluntas erga me confirmetur, & hoc plane ut fiat, diligentiam adhibebis. Alterum eſt, cur te nolim diſcedere; quod ſcribis Tulliam efflagitare. o rem miſeram! quid ſcribam? aut quid velim? breve faciam. lacrimæ enim ſe ſubito profuderunt. tibi permitto: tu conſule. tantum vide, ne hoc temporis tibi obeſſe aliquid poſſit. ignoſce, obſecro te: non poſſum præ fletu & dolore diutius in hoc loco commorari. tantum dicam, nihil mihi gratius eſſe, quam quod eam dilli-

diligis. Quod litteras, quibus putas opus esse, curas dandas; facis commode. Quintum filium vidi, qui Sami vidisset, patrem Sicyone: quorum deprecatio est facilis. utinam illi, qui prius illum viderint, me apud eum velint adjutum tantum, quantum ego illos vellem, si quid possem! Quod rogas, ut in bonam partem accipiam, si qua sint in tuis litteris, quæ me mordeant: ego vero in optimam; teque rogo, ut aperte, quemadmodum facis, scribas ad me omnia, idque facias quam sæpissime. Vale. XIV. Kalend. Januar.

8 CICERO ATTICO S.

Quantis curis afficiar, etsi profecto vides, tamen cognosces ex Lepta & Trebatio. maximas pœnas pendo temeritatis meæ; quam tu prudentiam mihi videri vis: neque te deterreo, quo minus id disputes, scribasque ad me quam sæpissime. nonnihil enim me levant tuæ litteræ hoc tempore. Per eos, qui nostra causa volunt, valentque apud illum, diligentissime contendas opus est, per Balbum & Oppium maxime, ut de me scribant quam diligentissime. oppugnamur enim, ut audio, & præsentibus quibusdam, & per litteras. iis ita occurrendum, ut rei magnitudo postulat. Furnius est illic, mihi inimicissimus. Quintus misit filium non solum sui deprecatorem, sed etiam accusatorem mei. dictitat, se a me apud Cæsarem oppugnari: quod refellit Cæsar ipse, omnesque ejus amici. neque vero desistit, ubicumque est, omnia in me maledicta conferre. nihil mihi umquam tam incredibile accidit, nihil in his malis tam acerbum. qui ex ipso audissent, cum Sicyone palam multis audientibus loqueretur, nefaria quædam ad me pertulerunt. nosti genus, etiam expertus es fortasse: in me id est omne conversum. sed augeo commemorando dolorem, & facio etiam tibi. quare ad illud redeo; cura, ut hujus rei causa dedita opera, mittat aliquem Balbus. ad quos videbitur, velim cures litteras meo nomine. Vale VI. Kal. Januar.

CICERO ATTICO S. 9

Ego vero & incaute, ut ſcribis, & celerius, quam oportuit, feci, nec in ulla ſum ſpe; quippe qui exceptionibus edictorum retinear: quæ ſi non eſſent ſedulitate effectæ, & benivolentia tua, liceret mihi abire in ſolitudines aliquas. nunc ne id quidem licet. quid autem me juvat, quod ante initum tribunatum veni, ſi ipſum, quod veni, nihil juvat? jam, quid ſperem ab eo, qui mihi amicus numquam fuit; cum jam lege etiam ſim confectus & oppreſſus? quotidie jam Balbi ad me litteræ languidiores; multæque multorum ad illum, fortaſſe contra me. meo vitio pereo. nihil mihi mali caſus attulit: omnia culpa contracta ſunt. ego enim, cum genus belli viderem, imperata & infirma omnia contra paratiſſimos, ſciveram, (quid facerem?) ceperamque conſilium non tam forte, quam mihi præter ceteros concedendum. ceſſi meis, vel potius parui: ex quibus unus qua mente fuerit, is, quam tu mihi commendas, cognoſces ex ipſius litteris, quas ad te & ad alios miſit: quas ego numquam aperuiſſem, niſi res acta ſic eſſet. Delatus eſt ad me faſciculus: ſolvi, ſi quid ad me eſſet litterarum: nihil erat: epiſtola Vatinio & Ligurio altera: juſſi ad eos deferri: illi ad me ſtatim ardentes dolore venerunt, ſcelus hominis clamantes: epiſtolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum. hic Ligurius furere. ſe enim ſcire, ſummo illum in odio fuiſſe Cæſari: illum tamen non modo faviſſe, ſed & tantam illi pecuniam dediſſe honoris mei cauſa. hoc ego dolore accepto, volui ſcire, quid ſcripſiſſet ad ceteros. ipſi enim illi putavi pernicioſum fore, ſi ejus hoc tantum ſcelus percrebuiſſet. cognovi ejusdem generis: ad te miſi: quas ſi putabis illi ipſi utile eſſe reddi; reddes; nil me lædet. nam quod reſignatæ ſunt, habet, opinor, ejus ſignum Pomponia. Hac ille acerbitate initio navigationis cum uſus eſſet, tanto me dolore affecit, ut poſtea jacuerim: neque nunc tam pro ſe, quam contra me laborare dicitur. ita omnibus rebus urgeor; quas ſuſtinere vix poſſum, vel plane

nullo modo possum. quibus in miseriis una est pro omnibus, quod istam miseram, patrimonio, fortuna omni spoliatam relinquam. quare te, ut polliceris, videre plane velim. alium enim, cui illam commendem, habeo neminem; quoniam matri quoque eadem intellexi esse parata, quæ mihi. sed, si me non offendes, satis tamen habeto commendatam, patruumque in ea, quantum poteris, mitigato. Hæc ad te die natali meo scripsi: quo utinam susceptus non essem, aut ne quid ex eadem matre postea natum esset! plura scribere fletu prohibeor.

10 CICERO ATTICO S.

Ad meas incredibiles ægritudines aliquid novi accedit ex iis, quæ de Q. Q. ad me afferuntur. P. Terentius, meus necessarius, operas in portu & scriptura Asiæ pro magistro dedit. is Quintum filium Ephesi vidit VI. Id. Decemb. eumque studiose propter amicitiam nostram invitavit; cumque ex eo de me cunctaretur, eum sibi ita dixisse narrabat, se mihi esse inimicissimum; volumenque sibi ostendisse orationis, quam apud Cæsarem contra me esset habiturus: multa a se dicta contra ejus amentiam: multa postea Patris consimili scelere secum Quintum patrem locutum: cujus furorem ex iis epistolis, quas ad te misi, perspicere potuisti. hæc tibi dolori esse certo scio: me quidem excruciant, & eo magis, quod mihi cum illis ne querendi quidem locum futurum puto. De Africanis rebus longe alia nobis, ac tu scripseras, nuntiantur. nihil enim firmius esse dicunt, nihil paratius. accedit Hispania, & alienata Italia; legionum nec vis eadem, nec voluntas; urbanæ res perditæ. quid est, ubi acquiescam, nisi quam diu tuas litteras lego? quæ essent profecto crebriores, si quid haberes, quo putares meam molestiam minui posse. sed tamen te rogo, ne intermittas scribere ad me, quidquid erit, eosque, qui mihi tam crudeliter inimici sunt, si odisse non potes, accuses tamen; non ut aliquid proficias, sed ut me tibi carum esse sentiant. Plura ad te scribam,

si

ſi mihi ad eas litteras, quas proxime ad te dedi, reſcripſeris. Vale. xii. Kal. Febr.

CICERO ATTICO S. 11

Confectus jam cruciatu maximorum dolorum, ne, ſi ſit quidem, quod ad te debeam ſcribere, facile id exequi poſſim; hoc minus, quod res nulla eſt, quæ ſcribenda ſit; cum præſertim ne ſpes quidem ulla oſtendatur, fore melius. ita jam ne tuas quidem litlitteras exſpecto: quamquam ſemper aliquid afferunt, quod velim. quare tu quidem ſcribito, cum erit, cui des: ego tuis proximis, quas tamen jam pridem accepi, nihil habeo, quod reſcribam. longo enim intervallo video immutata eſſe omnia: illa eſſe firma, quæ debeant, nos ſtultitiæ noſtra graviſſimas pœnas pendere. P. Salluſtio curanda ſunt H S xxx, quæ accepi a Cn. Salluſtio. velim videas, ut ſine mora curentur. de ea re ſcripſi ad Terentiam. atque hoc ipſum jam prope conſumtum eſt. quare id quoque velim, cum illa videas, ut ſit, qui utamur. hic fortaſſe potero ſumere, ſi ſciam iſtic paratum fore. ſed prius, quam id ſcirem, nihil ſum auſus ſumere. Quid ſit omnium rerum ſtatus noſter vides. nihil eſt mali, quod non & ſuſtineam & exſpectem. quarum rerum eo gravior eſt dolor, quo culpa major. Ille in Achaia non ceſſat de nobis detrahere. nihil videlicet tuæ litteræ profecerunt. Vale. viii. Id. Mart.

CICERO ATTICO S. 12

Cephalio mihi a te litteras reddidit a. d. iix. Id. Mart. veſpere. eo autem die mane tabellarios miſeram, quibus ad te dederam litteras. tuis tamen lectis litteris, putavi aliquid reſcribendum eſſe, maxime, quod oſtendis, te pendere animi, quamnam rationem ſim Cæſari allaturus profectionis meæ tum, cum ex Italia diſceſſerim. nihil opus eſt mihi nova ratione. ſæpe enim ad eum ſcripſi, multisque mandavi, non potuiſſe, cum cupiſſem, ſermones hominum ſuſtinere; multaque in eam ſententiam. nihil enim erat, quod minus

eum

eum vellem existimare, quam me tanta de re non meo consilio usum esse. postea, cum mihi litteræ a Balbo Cornelio minore missæ essent, illum existimare, Quintum fratrem lituum meum profectionis fuisse: ita enim scripsit: qui nondum cognossem, quæ de me Quintus scripsisset ad multos: etsi multa præsens in præsentem acerbe dixerat & fecerat; tamen Nilo meo his verbis ad Cæsarem scripsi.

De Quinto fratre meo non minus laboro, quam de me ipso: sed eum tibi commendare hoc meo tempore non audeo. illud duntaxat tamen audebo petere abs te, quod te oro, ne quid existimes ab illo factum esse, quo minus mea in te officia constarent, minusve te diligerem, potiusque semper illum auctorem nostræ conjunctionis fuisse, meique itineris comitem, non ducem. quare ceteris in rebus tantum ei tribues, quantum humanitas tua, amicitiaque vestra postulat. ego ei ne quid apud te obsim, id te vehementer etiam atque etiam rogo.

Quare, si quis congressus fuerit mihi cum Cæsare, (etsi non dubito, quin is lenis in illum futurus sit, idque jam declaraverit,) ego tamen is ero, qui semper fui. sed, ut video, multo magis est nobis laborandum de Africa; quam quidem tu scribis confirmari quotidie magis ad conditionis spem, quam victoriæ. quod utinam ita esset! sed longe aliter esse intelligo; teque ipsum ita existimari arbitror, aliter autem scribere, non fallendi, sed confirmandi mei causa, præsertim cum adjungatur ad Africam etiam Hispania. Quod me admones, ut scribam ad Antonium, & ad ceteros: si quid videbitur tibi opus esse, velim facias id, quod sæpe fecisti. nihil enim mihi venit in mentem, quod scribendum putem. Quod me audies fractiorem esse animo: quid putas, cum videas accessisse ad superiores ægritudines præclaras generi actiones? Tu tamen velim ne intermittas, quoad ejus facere poteris, scribere ad me, etiamsi rem, de qua scribas, non habebis. semper enim afferunt aliquid mihi tuæ litteræ. Galeonis hereditatem crevi. puto enim cretionem simplicem fuisse, quoniam ad me nulla missa est. IIX. Id. Mart.

CICE-

CICERO ATTICO S. 13

A Murenæ liberto nihil adhuc acceperam litterarum. P. Siſer reddiderat eas, quibus reſcribo. De Servii patris litteris quod ſcribis, item, Quintum in Syriam veniſſe, quod ais, eſſe qui nuntient; ne id quidem verum eſt. Quod certiorem te vis fieri, quo quisque in me animo ſit, aut fuerit eorum, qui huc venerunt; neminem alieno intellexi. ſed, quantum id mea interſit, exiſtimare te poſſe certo ſcio. mihi cum omnia ſunt intolerabilia ad dolorem, tum maxime, quod in eam cauſam veniſſe me video, ut ea ſola utilia mihi eſſe videantur, quæ ſemper nolui. P. Lentulum patrem Rhodi eſſe ajunt, Alexandriæ filium; Rhodoque Alexandriam C. Caſſium profectum eſſe conſtat. Quintus mihi per litteras ſatisfacit, multo aſperioribus verbis, quam cum graviſſime accuſabat. ait enim, ſe ex litteris tuis intelligere, tibi non placere, quod ad multos de me aſperius ſcripſerit: itaque ſe pœnitere, quod animum tuum offenderit: ſed ſe jure feciſſe. deinde perſcribit ſpurciſſime, quas ob cauſas fecerit. ſed neque hoc tempore, nec antea patefeciſſet odium ſuum in me, niſi omnibus rebus me eſſe oppreſſum videret. atque utinam vel nocturnis, quemadmodum tu ſcripſeras, itineribus propius te acceſſiſſem! nunc nec ubi, nec quando te ſim viſurus, poſſum ſuſpicari. De coheredibus Fufidianis nihil fuit, quod ad me ſcriberes. nam & æquum poſtulant; &, quidquid egiſſes, recte eſſe actum putarem. De fundo Fruſinati redimendo jam pridem intellexiſti voluntatem meam: etſi tum meliore loco res erant noſtræ, neque deſperaturi mihi ita videbamur; tamen in eadem ſum voluntate. id quemadmodum fiat, tu videbis. & velim, quoad poteris, conſideres, ut ſit, unde nobis ſuppeditentur ſumtus neceſſarii. ſi quas habuimus facultates, eas Pompejo tum, cum id videbamur ſapienter facere, detulimus. itaque tum & a tuo villico ſumſimus, & aliunde mutuati ſumus, cum Quintus quereretur per litteras, ſibi nos nihil dediſſe; qui neque ab illo rogati ſumus, neque ipſi eam pecuniam

cuniam aſpeximus. ſed velim videas, quid ſit, quod confici poſſit, quidque mihi de omnibus des conſilii: & cauſam noſti. Plura ne ſcribam, dolore impedior. ſi quid erit, quod ad quos ſcribendum meo nomine putes, velim, ut ſoles, facias: quotiesque habebis, cui des ad me litteras, nolim prætermittas. Vale.

14 CICERO ATTICO S.

Non me offendit veritas litterarum tuarum, quod me, cùm communibus, tum præcipuis malis oppreſſum, ne incipis quidem, ut ſolebas, conſolari, faterisque id fieri jam non poſſe. nec enim ea ſunt, quæ erant antea, cum, ut nihil aliud, comites me & ſocios habere putabam. omnes enim Achaici deprecatores, item qui in Aſia, quibus non erat ignotum, etiam quibus erat, in Africam dicuntur navigaturi. ita præter Lælium, neminem habeo culpæ ſocium: qui tamen hoc meliore in cauſa eſt, quod jam eſt receptus. de me autem, non dubito, quin ad Balbum & ad Oppium ſcripſerit: a quibus, ſi quid eſſet lætius, certior factus eſſem: tecum etiam eſſent locuti: quibuscum tu de hoc ipſo colloquare velim, & ad me, quid tibi reſponderint, ſcribas: non quod ab iſto ſalus data quidquam habitura ſit firmitudinis; ſed tamen aliquid conſuli & proſpici poterit. etſi omnium conſpectum horreo, præſertim hoc genero; tamen, in tantis malis quid aliud velim, non reperio. Quintus pergit, ut ad me & Panſa ſcripſit, & Hirtius: isque item Africam petere cum ceteris dicitur. Ad Minucium Tarentum ſcribam, tuas litteras mittam. ad te ſcribam, numquid egerit. H-S xxx. potuiſſe mirarer, niſi multa de Fufidianis prædiis. & id video tamen. Te exſpecto; quem videre, ſi ullo modo poteſt (poſcit enim res,) pervellem. jam extremum concluditur. Tibi facile eſt, quid, quale ſit gravius, exiſtimare. Vale.

15 CICERO ATTICO S.

Quoniam juſtas cauſas affers, quod te hoc tempore videre non poſſim: quæſo, quid ſit mihi faciendum.

dum. ille enim ita videtur Alexandriam tenere, ut eum ſcribere etiam pudeat de illis rebus. Hi autem ex Africa jam affuturi videntur; Achæi, item ex Aſia redituri ad eos, aut libero aliquo loco commoraturi. quid mihi igitur putas agendum? video difficile eſſe conſilium. ſum enim ſolus, aut cum altero, cui neque ad illos reditus ſit, neque ab his ipſis quidquam ad ſpem oſtendatur. ſed tamen ſcire velim, quid cenſeas: idque erat cum aliis, cur te, ſi fieri poſſet, cuperem videre. Minucium xii. ſola curaſſe, ſcripſi ad te antea: quod ſupereſt, velim videas, ut curetur. Quintus non modo non cum magna prece ad me, ſed acerbiſſime ſcripſit: filius vero mirifico odio. nihil fingi poteſt mali, quo non urgear. omnia tamen ſunt faciliora, quam peccati dolor, qui & maximus eſt, & æternus: cujus peccati ſi ſocios eſſem habiturus ego, quos putavi, tamen eſſet conſolatio tenuis. ſed habet aliorum omnium ratio exitum, mea nullum. alii capti, alii intercluſi non veniunt in dubium de voluntate, eo minus ſcilicet, cum ſe expedierint, & una eſſe cœperint. ii autem ipſi, qui ſua voluntate ad Fufium venerunt, nihil poſſunt, niſi timidi, exiſtimari. multi autem ſunt, qui, quicumque ſunt, modo ad illos ſe recipere volent, recipientur. quo minus debes mirari, non poſſe me tanto dolori reſiſtere. ſolius enim meum peccatum corrigi non poteſt, & fortaſſe Lælii. ſed quid me id levat? C. quidem Caſſium ajunt conſilium Alexandriam eundi mutaviſſe. Hæc ad te ſcribo, non ut queas tu demere ſollicitudinem, ſed ut cognoſcam, ecquid tu ad ea afferas, quæ me conficiunt: ad quæ gener accedit, & cetera, quæ, fletu reprimor, ne ſcribam. quin etiam Æſopi filius me excruciat. prorſus nihil abeſt, quin ſim miſerrimus. ſed ad primum revertor: quid putes faciendum; occultene aliquo propius veniendum, an mare transeundum. nam hic maneri diutius non poteſt. De Fufidianis quare nihil potuit confici? genus enim conditionis ejuſmodi fuit, in quo non ſolet eſſe controverſia; cum ea pars, quæ videtur eſſe minor, licitatione expleri poſſet. hæc ego non ſine cauſa quæro.

ſuſpi-

ſuſpicor enim, coheredes dubiam noſtram cauſam putare, & eo rem in integro eſſe. Vale. Pridie Idus Maj.

16 CICERO ATTICO S.

Non meo vitio fit, hoc quidem tempore, (ante enim eſt peccatum,) ut me iſta epiſtola nihil conſoletur. nam & exigue ſcripta eſt, & ſuſpiciones magnas habet, non eſſe ab illo; quas animadvertiſſe te exiſtimo. De obviam itione ita faciam, ut ſuades. neque enim valde de adventu ejus opinio eſt; neque, ſi qui ex Aſia veniunt, quidquam auditum eſſe dicunt de pace: cujus ego ſpe in hanc fraudem incidi. nihil video, quod ſperandum putem, nunc præſertim, cum ea plaga in Aſia ſit accepta, in Illyrico, in Caſſiano negotio, in ipſa Alexandria, in urbe, in Italia. ego vero, etiamſi rediturus ille eſt, qui adhuc bellum gerere dicitur, tamen ante reditum ejus negotium confectum iri puto. Quod autem ſcribis, quandam lætitiam bonorum eſſe commotam, ut ſit auditum de litteris; tu quidem nihil prætermittis, in quo putes aliquid ſolatii eſſe: ſed ego non adducor, quemquam bonum ullam ſalutem putare mihi tanti fuiſſe, ut eam peterem ab illo, & eo minus, quod hujus conſilii jam ne ſocium quidem habeo quemquam. Qui in Aſia ſunt, rerum exitum exſpectant. Achaici etiam Fuſio ſpem deprecationis afferunt. horum & timor idem fuit primo, qui meus, & conſtitutum. mora Alexandrina cauſam illorum correxit, meam evertit. quamobrem idem a te nunc peto, quod ſuperioribus litteris, ut, ſi quid in perditis rebus diſpiceres, quod mihi putares faciendum, me moneres. ſi recipior ab his, quod vides non fieri; tamen, quoad bellum erit, quid agam, aut ubi ſim, non reperio: ſin jactor, eo minus. itaque tuas litteras exſpecto; easque ut ad me ſine dubitatione ſcribas, rogo. Quod ſuades, ut ad Quintum ſcribam de his litteris: facerem, ſi me quidquam iſtæ litteræ delectarent. etſi quidam ſcripſit ad me his verbis: *Ego, ut in his malis Patris ſum non invitus: eſſem libentius, ſi frater tuus ea de te loqueretur,*

quæ

quæ ego audire vellem. Quod ais illum ad te ſcribere, me ſibi nullas litteras remittere; ſemel ab ipſo accepi: ad eas Cephalioni dedi, qui multos menſes tempeſtatibus retentus eſt. Quintum filium ad me acerbiſſime ſcripſiſſe, jam ante ad te ſcripſi. Extremum eſt, quod te orem, ſi putas rectum eſſe, & a te ſuſcipi poſſe, cum Camillo communices, ut Terentiam moneatis de teſtamento. tempora monent, ut videat, ut ſatisfaciat, quibus debeat. auditum ex Philotimo eſt, eam ſcelerate quædam facere. credibile vix eſt. ſed certe, ſi quid eſt, quod fieri poſſit, providendum eſt. de omnibus rebus velim ad me ſcribas: & maxime qui ſcribas de eo, in quo tuo conſilio egeo, etiamſi nihil excogitas: id enim mihi erit pro deſperato. III. Nonas Jun.

CICERO ATTICO S. 17

Properantibus tabellariis alienis hanc epiſtolam dedi; eo brevior eſt, &, quod eram miſſurus meos. Tullia mea venit ad me pridie Idus Jun. deque tua erga ſe obſervantia benivolentiaque mihi plurima expoſuit, litteraſque reddidit trinas. ego autem ex ipſius virtute, humanitate, pietate non modo eam voluptatem non cepi, quam capere ex ſingulari filia debui; ſed etiam incredibili ſum dolore affectus, tale ingenium in tam miſera fortuna verſari, idque accidere nullo ipſius delicto, ſumma culpa mea. itaque a te neque conſolationem jam, qua cupere te uti video, nec conſilium, quod capi nullum poteſt, exſpecto: teque omnia cum ſuperioribus ſæpe litteris, tum proximis tentaſſe intelligo. Ego cum Salluſtio Ciceronem ad Cæſarem mittere cogitabam. Tulliam autem, non videbam eſſe cauſam, cur diutius mecum tanto in communi mærore retinerem. itaque matri eam, cum primum per ipſam liceret, eram remiſſurus. Pro ea, quam ad modum conſolantis ſcripſiſti, ὦ ταν, ea putato me ſcripſiſſe, quæ tu ipſe intelligis reſponderi potuiſſe. Quod Oppium tecum ſcribis locutum, non abhorret a mea ſuſpicione ejus oratio. ſed non dubito, quin iſtis perſuaderi nullo modo

poſſit, ea, quæ faciant, mihi probari poſſe; quoquó modo loquar. ego tamen utar moderatione, qua potero. quamquam, quid mea interſit, ut eorum odium ſubeam, non intelligo. Te juſta cauſa impediri, quo minus ad nos venias, video; idque mihi valde moleſtum eſt. Illum ab Alexandria diſceſſiſſe, nemo nuntiat; conſtatque, ne profectum quidem illinc quemquam poſt Idus Mart. nec poſt Idus Decemb. ab illo datas ullas litteras. ex quo intelligis, illud, de litteris a. d. v. Id. Febr. datis, (quod inane eſſet, etiamſi verum eſſet,) non verum eſſe. L. Terentium diſceſſiſſe ex Africa ſcimus, Pæſtumque veniſſe. quid is afferat, aut quo modo exierit, aut quid in Africa fiat, ſcire velim. dicitur enim per Naſidium emiſſus eſſe. id quale ſit, velim, ſi inveneris, ad me ſcribas. De H-S x, ut ſcribis, faciam. Vale. xIIx. Kal. Quint.

18 CICERO ATTICO S.

De illius Alexandria diſceſſu, nihil adhuc rumoris, contraque opinio, valde eſſe impeditum. itaque nec mitto, ut conſtitueram, Ciceronem, & te rogo, ut me hinc expedias. quodvis enim ſupplicium levius eſt hac permanſione. hac de re & ad Antonium ſcripſi, & ad Balbum, & ad Oppium. ſive enim bellum in Italia futurum eſt, ſive claſſibus utetur; hic eſſe me, minime convenit: quorum fortaſſe utrumque erit; alterum certe. intellexi omnino & Oppii ſermone, quem tu mihi ſcripſiſti, quæ iſtorum via eſſet: ſed, ut eam flectas, te rogo. nihil omnia jam exſpecto, niſi miſerum. ſed hoc perditius, in quo nunc ſum, fieri nihil poteſt. quare, & cum Antonio loquare, velim, & cum iſtis; & rem, ut poteris, expedias; & mihi quamprimum de omnibus rebus reſcribas. Vale. xII. Kal. Quint.

19 CICERO ATTICO S.

Cum tuis dare poſſem litteras, non prætermiſi: etſi, quod ſcriberem, non habebam. tu ad nos & rarius ſcribis, quam ſolebas, & brevius: credo, quia nihil

nihil habes, quod me putes libenter legere, aut audire poſſe. verumtamen velim, ſi quid erit, qualecumque erit, ſcribas. eſt autem unum, quod mihi ſit optandum, ſi quid agi de pace poſſit: quod nulla equidem habeo in ſpe. ſed, quia tu leviter interdum ſignificas, cogis me ſperare, quod optandum vix eſt. Philotimus dicitur Idib. Sext. nihil habeo de illo amplius. tu, velim, ad ea mihi reſcribas, quæ ad te antea ſcripſi. mihi tantum temporis ſatis eſt, dum, ut in peſſimis rebus, aliquid caveam, qui nihil umquam cavi. Vale. xi. Kal. Sext.

CICERO ATTICO S. 20

Septimo decimo Kal. Sept. venerat die xxiix. Seleucia Pieria C. Trebonius, is, qui ſe Antiochiæ diceret apud Cæſarem vidiſſe Quintum filium cum Hirtio. eos de Quinto, quæ voluiſſent, impetraſſe nullo quidem negotio. quod ego magis gauderem, ſi iſta nobis impetrata quidquam ad ſpem explorati haberent. ſed & alia timenda ſunt, ab aliisque, & ab hoc ipſo. quæ dantur, ut a domino, rurſus in ejusdem ſunt poteſtate. etiam Salluſtio ignovit. omnino dicitur nemini negare. quod ipſum eſt ſuſpectum, notionem ejus differri. M. Gallius Q. F. mancipia Salluſtio reddidit. is venit ut legiones in Siciliam traduceret: & protinus iturum Cæſarem Patris. quod ſi faciet, ego, quod ante mallem, aliquo propius accedam. tuas litteras ad eas, quibus a te proxime conſilium petivi, vehementer exſpecto. Vale. xvi. Kal. Septemb.

CICERO ATTICO S. 21

Accepi vi. Kal. Sept. litteras a te, datas xii. Kal. doloremque, quem ex Quinti ſcelere jampridem acceptum jam abjeceram, lecta ejus epiſtola graviſſimum cepi. tu etſi non potuiſti ullo modo facere, ut mihi illam epiſtolam non mitteres: tamen mallem, non eſſe miſſam. Ad ea autem, quæ ſcribis de teſtamento, videbis, quid, & quo modo. De nummis & illa ſic ſcripſit, ut ego ad te antea; & nos, ſi

quid opus erit, utemur ex eo, de quo fcribis. Ille ad Kal. Sept. Athenis non videtur fore. multa eum in Afia dicuntur morari, maxime Pharnaces. legio XII, ad quam primum Sulla venit, lapidibus egiffe hominem dicitur. nullam putant fe commoturam. illum arbitrantur protinus Patris in Siciliam. fed, fi hoc ita eft, huc veniat neceffe eft. ac mallem illum. aliquo enim hinc evafiffem. nunc metuo, ne fit exfpectandum; & cum reliquis etiam loci gravitas hic miferrime perferenda. Quod me mones ut ea videam, quæ ad tempus accommodem: facerem, fi res pateretur, & fi ullo modo fieri poffet. fed in tantis noftris peccatis, tantisque noftrorum injuriis, nihil eft, quod aut facere dignum nobis, aut fimulare poffim. Sullane confers: in quibus omnia genere ipfo præclariffima fuerunt, moderatione paullo minus temperata. hæc autem ejusmodi funt, ut oblivifcar mei; multoque malim, quod omnibus fi melius, quorum utilitati meam junxi. Tu ad me tamen velim quam fæpiffime fcribas, eoque magis, quod præterea nemo fcribit: ac fi omnes, tuas tamen maxime exfpectarem. Quod fcribis, illum per me Quinto fore placatiorem: fcripfi ad te antea, eum ftatim Quinto filio omnia tribuiffe, noftri nullam mentionem. Vale.

22 CICERO ATTICO S.

Diligenter mihi fafciculum reddidit Balbi tabellarius. accepi enim a te litteras, quibus videris vereri, ut epiftolas illas acceperim: quas quidem vellem mihi numquam redditas. auxerunt enim mihi dolorem: nec fi in aliquem incidiffent, quidquam novi attuliffent. quid enim tam pervulgatum, quam illius in me odium, & genus hoc litterarum? quod ne Cæfar quidem ad iftos videtur mififfe, [quafi] quo illius improbitate offenderetur, fed, credo, uti notiora noftra mala effent. Nam quod te vereri fcribis, ne illi obfint, eique rei mederi: ne rogari quidem fe paffus eft de illo: quod quidem mihi moleftum non eft: illud moleftius, iftas impetrationes noftras nihil valere. Sulla, ut opinor, cras hic erit cum Meffala.

cur-

currunt ad illum pulsi a militibus; qui se negant usquam, nisi acceperint. ergo ille huc veniet: quod non putabant: tarde quidem. itinera enim ita facit, ut multos dies in oppidum ponat. Pharnaces autem, quoquo modo aget, afferet moram. quid mihi igitur censes? jam enim corpore vix sustineo gravitatem hujus cæli, qui mihi laborem affert in dolore. An his illuc euntibus mandem, ut me excusent, ipse accedam propius? quæso, attende; & me, quod adhuc sæpe rogatus non fecisti, consilio juva: scio rem difficilem esse: sed, ut in malis. etiam illud mea magni interest, te ut videam. profecto aliquid profecero, si id acciderit. De testamento, ut scribis, animadvertes.

CICERO ATTICO S. 23

Quod ad te scripseram, ut cum Camillo communicares, de eo Camillus mihi scripsit, te secum locutum. tuas litteras exspectabam. nisi illud quidem mutari. si aliter est & oportet, non video posse. sed cum ab illo accepissem litteras, desideravi tuas. etsi putabam, te certiorem factum non esse. modo valeres. scripseras enim, te quodam valitudinis genere tentari. Accusius quidam Rhodo venerat IIX. Idib. Quint. is nuntiabat, Quintum filium ad Cæsarem profectum IV. Kal. Jun. Philotimum Rhodum pridie eum diem venisse; habere ad me litteras. ipsum Accusium audies, sed tardius iter faciebat. eo feci, ut has celeriter eunti darem. quid sit in iis litteris, nescio: sed mihi valde Quintus frater gratulatur. equidem in meo tanto peccato nihil ne cogitatione quidem assequi possum, quod mihi tolerabile possit esse. Te oro, ut de hac misera cogites: & illud, de quo ad te proxime scripsi, ut aliquid conficiatur ad inopiam propulsandam, & etiam de ipso testamento. illud quoque vellem antea: sed omnia timuimus. melius quidem in pessimis nihil fuit discidio. aliquid fecissemus, ut vini, vel tabularum novarum nomine, vel nocturnarum expugnationum, vel Metellæ, vel omnium malorum: nec res perisset: & videremur aliquid doloris virilis habuis-

habuiffe. memini omnino tuas litteras, fed & tempus illud: etfi quidvis præftitit. nunc quidem ipfe videtur denuntiare. audimus enim de ftatu reipublicæ. o dii! generumne noftrum potiffimum, ut hoc, vel tabulas novas? placet mihi igitur, & idem tibi, nuntium remitti. petet fortaffe tertiam penfionem. confidera igitur, tumne, cum ab ipfo nafcetur, an prius. ego, fi ullo modo potuero, vel nocturnis itineribus experiar, ut te videam. tu & hæc, & fi quid erit, quod interfit mea fcire, fcribas velim.

24 CICERO ATTICO S.

Quæ dudum ad me, &, quæ etiam ante bis ad Tulliam de me fcripfifti, ea fentio effe vera. eo fum miferior, (etfi nihil videbatur addi poffe,) quod mihi non modo irafci graviffima injuria accepta, fed ne dolere quidem impune licet. quare iftud feramus. quod cum tulerimus, tamen eadem erunt perpetienda, quæ tu, ne accidant, ut caveamus, mones. ea enim eft a nobis contracta culpa, ut omni ftatu, omnique populo eundem exitum habitura videatur. fed ad meum manum redi: dehinc enim hæc occultius agenda. vide quæfo etiam nunc de teftamento, quod tum factum, cum illa quærere cœperat. non credo te commorit; neque enim rogarit, ne me quidem. fed quafi ita fit: quoniam in fermonem jam venifti, poteris eam monere, ut alicui committat, cujus extra periculum hujus belli fortuna fit. equidem tibi potiffimum velim, fi idem illa vellet: quam quidem celo miferam, me in hoc timere de illo altero. Scio equidem vænire nunc nil poffe: fed feponi & occultari poffunt, ut extra ruinam fint eam, quæ impendet. Nam quod fcribis, nobis noftra & tua Tulliæ fore parata: tua credo: noftra quæ poterunt effe? de Terentia autem (mitto cetera, quæ funt innumerabilia) quid ad hoc addi poteft? fcripferas, ut H-S xii permutaret; tantum effe reliquum de argento. mifit illa ccIↃↃ mihi, & adfcripfit, tantum effe reliquum. cum hoc tam parvum de parvo detraxerit, perfpicis quid in

in maxima re fecerit? Philotimus non modo nullus venit, ſed ne per litteras quidem, aut per nuntium certiorem facit me, quid egerit. Epheſo qui veniunt, ibi ſe eum de ſuis controverſiis in jus adeuntem vidiſſe nuntiant: quæ quidem (ita enim veriſimile eſt) in adventum Cæſaris fortaſſe rejiciuntur. ita aut nihil puto eum habere, quod putet ad me celerius perferendum, & eo me magis eſſe deſpectum: aut, etiamſi quid habet, id niſi omnibus ſuis negotiis confectis, ad me referre non curat. ex quo magnum equidem capio dolorem, ſed non tantum, quantum videor debere. nihil enim mea minus intereſſe puto, quam quid illinc afferatur. id quam ob rem, te intelligere certo ſcio. Quod me mones de vultu & oratione ad tempus accommodanda; etſi difficile eſt, tamen imperarem mihi, ſi mea quidquam intereſſe putarem. Quod ſcribis, litteris putare Africanum negotium confici poſſe: vellem ſcriberes, cur ita putares: mihi quidem nihil in mentem venit, quare id putem fieri poſſe: tu tamen, velim, ſi quid erit, quod conſolationis aliquid habeat, ſcribas ad me. ſin, ut perſpicio, nihil erit, ſcribas idipſum. ego ad te, ſi quid audiero citius, ſcribam. Vale. ıx. Id. Sext.

CICERO ATTICO S. 25

Facile aſſentior tuis litteris; quibus exponis pluribus verbis, nullum te habere conſilium, quo a te poſſim juvari. conſolatio certe nulla eſt, quæ levare poſſit dolorem meum. nihil eſt enim contractum caſu. nam id eſſet ferendum. ſed omnia fecimus iis erroribus & miſeriis & animi & corporis, quibus proximi utinam mederi maluiſſent. quam ob rem, quoniam neque conſilii tui, neque conſolationis cujusquam ſpes ulla mihi oſtenditur, non quæram hæc a te poſthac. tantum velim, ne intermittas: ſcribas ad me, quidquid veniet tibi in mentem, cum habebis, cui des, & tum erit, ad quem des: quod longum non erit. Illum diſceſſiſſe Alexandria, rumor eſt non fir-

mus, ortus ex Sulpicii litteris: quas cuncti postea nuntii confirmarunt: quod verum, an falsum sit, quoniam mea nihil interest, utrum malim, nescio. Quod ad te jam pridem de testamento scripsi; apud 'ευπιςοι illas velim; ut possint, advertas. ego hujus miserrimæ fatuitate confectus conflictor. nihil umquam simile natum puto: cui si qua re consulere aliquid possum, cupio a te admoneri. video eandem esse difficultatem, quam in consilio dando ante: tamen hoc me magis sollicitat, quam omnia. In pensione secunda cæci fuimus. alium mallem. sed præteriit. te oro, ut in perditis rebus, si quid cogi, confici potest, quod sit in tuto, ex argento, neque satis multa ex supellectile, des operam. jam enim mihi videtur adesse extremum, nec ulla fore conditio pacis, eaque, quæ sunt, etiam sine adversario peritura. hæc etiam, si videbitur, cum Terentia loquare oportune. non queo omnia scribere. Vale III. Non. Quint.

M. TUL.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM, LIBER XII.

ARGUMENTUM.

Omittuntur sine litteris menses non pauciores sex: nempe ex Kal. Sept. in quibus desinit liber proxime superior, ad usque tempus illud, cum jam bellum in Africa contra Scipionem & Jubam Cæsar gereret. Nam a bello Alexandrino & Ponti reversus, consulque III. *cum M. Æmilio Lepido creatus, summa hieme, hoc est,* II. *Kal. Jan. conscendit, exercitumque in Africam trajecit: quo tempore quatuor primæ epistolæ scriptæ sunt. Quinta & sexta datæ videntur, cum jam Cæsar vel appropinquaret, vel rediisset. Rediit autem a. d.* XII. *Kal. Sept. auctore Hirtio. Reliquæ, cum in Hispania contra Pompeji liberos pugnaretur, eodem C. Cæsare Dictatore* III, *designato* IV, *collega & Magistro Eq. M. Æmilio Lepido, quo tempore Tullia ex partu, ut Pedianus & Plutarchus ajunt, apud Lentulum decessit. Itaque cum se Cicero Asturæ abdidisset, quotidianas pæne litteras mittebat, gemitus luctusque continentes: item preces contentionemque, ut horti sibi ab Attico curarentur, in quibus filiæ fanum condere posset. Fluxere, dum hæc scribuntur, menses plus minus duodeviginti. Nam ex Kal. Jan. ejus anni, quo Cæsar in Africam transmisit,*

ad æſtatis initium anni illius, quo quartam Dictaturam in Hiſpania geſſit, tot fere numerantur. Æſtatem porro reliquam fuiſſe, ſcriptis libri hujus epiſtolis, ex prima tertii decimi cognoſci licet.

I CICERO ATTICO S.

Undecimo die poſtquam a te diſceſſeram, hoc litterularum exaravi, egrediens e villa ante lucem: atque eo die cogitabam in Anagnino, poſtero autem in Tuſculano; ibi unum diem. v. Kalend. igitur ad conſtitutum. atque utinam continuo ad complexum meæ Tulliæ, ad oſculum Atticæ poſſim currere! quod quidem ipſum ſcribe quæſo ad me; ut, dum conſiſto in Tuſculano, ſciam; quid garriat: ſin ruſticatur, quid ſcribat ad te: eique interea aut ſcribe ſalutem, aut nuntia, itemque Piliæ. & tamen, etſi continuo congreſſuri ſumus, ſcribes ad me, ſi quid habebis. Cum complicarem hanc epiſtolam, noctuabundus ad me venit cum epiſtola tua tabellarius: qua lecta, de Atticæ febricula ſcilicet valde dolui. reliqua, quæ exſpectabam, ex tuis litteris, cognovi omnia. ſed quod ſcribis, *igniculum matutinum*; γεροντικώτερον eſt memoria la vacillare. ego enim IV. Kal. Axio dederam, tibi III, Quinto, quo die veniſſem, id eſt, v. Kal. hoc igitur habebis, novi nihil. quid ergo opus erat epiſtola? quid, cum coram ſumus, & garrimus quidquid in buccam? eſt profecto quiddam λέσχη, quæ habet, etiamſi nihil ſubeſt, collocutione ipſa ſuavitatem.

2 CICERO ATTICO S.

Hic rumores tamen Murcum periiſſe naufragio; Aſinium delatum vivum in manus militum; L. naves delatas in Uticam reflatu hoc; Pompejum non comparere, nec in Balearibus omnino fuiſſe, ut Patietus affirmat. ſed auctor nullius rei quiſquam. Habes, quæ, dum tu abes, locuti ſunt. Ludi interea Præneſte. Ibi Hirtius, & iſti omnes. & quidem ludi dies octo. quæ cœnæ? quæ deliciæ? res interea fortaſſe

taſſe transacta eſt. o miros homines! at Balbus ædificat; τι γαρ ἀυτω μελει? verum, ſi quæris, homini non recta, ſed voluptaria quærenti, nonne βεβιωται? Tu interea dormis. jam explicandum eſt προβλημα, ſi quid acturus es. ſi quæris quid putem, ego fructum puto. ſed quid multa? jam te videbo; & quidem, ut ſpero, de via recta ad me. ſimul enim & diem Tyrannioni conſtituemus, & ſi quid aliud.

CICERO ATTICO S. 3

Unum te puto minus blandum eſſe, quam me: &, ſi uterque noſtrum eſt aliquando adverſus aliquem, inter nos certe numquam ſumus. audi igitur me hoc ἀγοητευτως dicentem: ne vivam, mi Attice, ſi mihi non modo Tuſculanum, ubi ceteroqui ſum libenter, ſed μακαρων νησοι tanti ſunt, ut ſine te ſim totos dies. quare obduretur hoc triduum; ut te quoque ponam in eodem παθει: quod ita eſt profecto. ſed velim ſcire, hodiene ſtatim de auctione, aut quo die venias. ego me interea cum libellis. ac moleſte fero, Vennonii me hiſtoriam non habere. ſed tamen, ne nihil de re, nomen illud, quod a Cæſare, tres habet conditiones, aut emtionem ab haſta: (perdere malo: etſi, præter turpitudinem, hoc ipſum puto eſſe perdere:) aut delegationem a mancipe, annua die: (quis erit, cui credam? aut quando iſte Metonis annus veniet?) aut, Vecteni conditionem ſemiſſe. σκεψαι igitur. ac vereor, ne iſte jam auctionem nullam faciat, ſed, ludis factis, κτυπω ſubſidio currat. ne talis vir ἀλογηθη. ſed μελησει.

CICERO ATTICO S. 4

O gratas tuas mihi, jucundaſque litteras! quid quæris? reſtitutus eſt mihi dies feſtus. angebar enim, quod Tiro, ἐνερευθεστερον te ſibi eſſe viſum dixerat. addam igitur, ut cenſes, unum diem. Sed de Catone προβλημα Ἀρχιμηδειον eſt. non aſſequor, ut ſcribam, quod tui convivæ non modo libenter, ſed etiam æquo animo legere poſſint. quin etiam, ſi a ſententiis ejus

[di-

[dictis], ſi ab omni voluntate conſiliisque, quæ de republica habuit, recedam, ψιλωςque velim gravitatem, conſtantiamque ejus laudare; hoc ipſum tamen iſtis odioſum ἀκουσμα ſit. ſed vere laudari ille vir non poteſt, niſi hæc ornata ſint; quod ille ea, quæ nunc ſunt, & futura viderit, &, ne fierent, contenderit, &, facta ne videret, vitam reliquerit. horum quid eſt, quod Aledio probare poſſimus? ſed cura obſecro, ut valeas, eamque, quam ad omnes res adhibes, in primis ad convaleſcendum adhibe prudentiam.

5 CICERO ATTICO S.

Quintus pater quartum, vel potius milleſimum nihil ſapit, qui lætetur Luperco filio, & Statio, ut cernat duplici dedecore cumulatam domum. addo etiam Philotimum tertium. o ſtultitiam, niſi mea major eſſet, ſingularem! quod autem os, in hanc rem ἔρανον a te? fac, non ad διψωσαν κρηνην, ſed ad πειρηνην eum veniſſe; ſed ἀμπνευμα σεμνον Ἀλφειε in te κρηνην, ut ſcribis, haurire, in tantis ſuis præſertim anguſtiis; ποι ταυτ' ἀρ' ἀποσκηψει? ſed ipſe viderit. Cato me quidem delectat, ſed etiam Baſſum Lucilium ſua. De Cœlio, tu quæres, ut ſcribis: ego nihil novi. noſcenda eſt natura, non facultas modo. De Hortenſio & Virginio, tu ſi quid dubitabis: etſi, quid magis placeat, ego quantum aſpicio, non facile inveneris. Cum Muſtela, quemadmodum ſcribis, cum venerit Criſpus. Ad Aulum ſcripſi, ut ea, quæ bene noſſem de auro, Piſoni demonſtraret. tibi enim ſane aſſentio, & iſtud nimium diu duci, omnia nunc undique contrahenda. Te quidem nihil agere, nihil cogitare aliud, niſi quod ad me pertineat, facile perſpicio: meisque negotiis impediri cupiditatem tuam ad me veniendi. ſed mecum eſſe te puto; non ſolum quod meam rem agis, verum etiam quod videre videor, quo modo agas. neque enim ulla hora tui mihi eſt operis ignota. Tubulum prætorem video L. Metello Q. Maximo conſulibus. nunc velim, P. Scævola pontifex maximus, quibus conſulibus tribunus plebis. equidem puto proximis, Cæpione & Pompejo. Prætor

tor enim P. Furio, Sex. Atilio. dabis igitur tribunatum, &, si poteris, Tubulus quo crimine. & vide, quæso, L. Libo, ille, qui de Ser. Galba, Censorinone & Manilio, an T. Quintio M'. Acilio consulibus tribunus plebis fuerit. conturbat enim me epitome Bruti Fanniana, an Bruti epitome Fannianorum? scripsi, quod erat in extremo: idque ego secutus, hunc Fannium, qui scripsit historiam, generum esse scripseram Lælii: sed tu me γεωμετρικῶς refelleras: te autem nunc Brutus & Fannius. ego tamen de bono auctore, Hortensio, sic acceperam, ut apud Brutum est. hunc igitur locum expedies. Ego misi Tironem Dolabellæ obviam. is ad me Idibus revertetur. te exspectabo postridie. De Tullia mea tibi antiquissimum esse video: idque ita ut sit, te vehementer rogo. Ergo & in integro omnia: sic enim scribis. mihi etsi Kalendæ vitandæ fuerunt, Nicasionumque ἀρχέτυπα fugienda, conficiendæque tabulæ; nihil tamen tanti, ut a te abessem, fuit. cum Romæ essem, & te jam jamque visurum me putarem; quotidie tamen horæ, quibus exspectabam, longæ videbantur. scis me minime esse blandum. itaque minus aliquanto dico, quam sentio.

CICERO ATTICO S. 6

De Cœlio, vide, quæso, ne qua lacuna sit in auro. ego ista non novi. sed certe in collubo est detrimenti satis. huc aurum si accedit: sed quid loquor? tu videbis. habes Hegesiæ genus, quod Varro laudat. venio ad Tyrannionem. Ain' tu? verum hoc fuit. sine me? at ego quoties, cum essem otiosus, sine te tamen nolui? quo modo hoc ergo luens? uno scilicet, si mihi librum miseris: quod ut facias, etiam atque etiam rogo. etsi me non magis liber ipse delectabit, quam tua admiratio delectavit. amo enim πάντα φιλόδημον: teque istam tam tenuem θεωρίαν tam valde admiratum esse gaudeo. etsi tua quidem sunt ejusmodi omnia. scire enim vis, quo uno animus alitur. sed, quæso, quid ex ista acuta & gravi refertur ad τέλος? sed longa oratio est, & tu occupatus in meo

qui-

quidem fortasse aliquo negotio, & pro isto asso sole, quo tu abusus es in nostro pratulo, a te nitidum solem unctumque repetemus. sed ad prima redeo. Librum, si me amas, mitte. tuus est enim profecto, quoniam quidem est missus ad te. *Chreme, tantumne ab re tua est otii tibi*, ut etiam oratorem legas? macte virtute! mihi quidem gratum, & erit gratius, si non modo in libris tuis, sed etiam in aliorum per librarios tuos Aristophanem reposueris pro Eupoli. Cæsar autem mihi irridere visus est. Quæso illud tuum, quod erat εὐτράπελος & urbanum. ita porro te sine cura esse jussit, ut mihi quidem dubitationem omnem tolleret. Atticam doleo tam diu: sed quoniam jam sine horrore est, spero esse, ut volumus.

7 CICERO ATTICO S.

Quæ desideras, omnia scripsi in codicillis, eosque Eroti dedi, breviter, sed etiam plura quam quæris; in iis, de Cicerone: cujus quidem cogitationis initium tu mihi attulisti. locutus sum cum eo liberalissime: quod ex ipso, velim, si modo tibi erit commodum, sciscitere. sed quid differo? exposui, te ex me detulisse, ecquid vellet, ecquid requireret: velle Hispaniam, requirere liberalitatem. de liberalitate, dixi, quantum Publilius, quantum flamen Lentulus filio. de Hispania, duo attuli, primum idem, quod tibi, me vereri vituperationem: non satis esse, si hæc arma reliquissemus? etiam contraria? deinde fore, ut angeretur, cum a fratre familiaritate & omni gratia vinceretur. velim magis liberalitate uti mea, quam sua libertate: sed tamen permisi. tibi enim intellexeram non nimis displicere. ego etiam atque etiam cogitabo, atque, ut idem facias, rogo. magna res & simplex est manere; illud anceps. verum videbimus. De Balbo, & in codicillis scripseram, & ita cogito, simul ac redierit. sin ille tardius, ego tamen triduum. &, quod præterii, Dolabella etiam mecum.

CICE-

CICERO ATTICO S. 8

De Cicerone, multis res placet: comes eſt idoneus. ſed de prima penſione ante videamus. adeſt enim dies, & ille currit. Scribe, quæſo, quid referat Celer egiſſe Cæſarem cum candidatis, utrum ipſe in Fœnicularium, an in Martium campum cogitet. & ſane ſcire velim, numquid neceſſe ſit comitiis eſſe Romæ. nam & Piliæ ſatisfaciendum eſt, & utique Atticæ.

CICERO ATTICO S. 9

Næ ego eſſem hic libenter, atque id quotidie magis, ni eſſet ea cauſa, quam tibi ſuperioribus litteris ſcripſi. nihil hac ſolitudine jucundius, niſi paullum interpellaſſet Amyntæ filius. ὢ ἀπεραντολογίας ἀηδοῦς! cetera noli putare amabiliora fieri poſſe villa, litore, proſpectu maris, tum his rebus omnibus. ſed neque hæc digna longioribus litteris; nec erat, quod ſcriberem; & ſomnus urgebat.

CICERO ATTICO S. 10

Male mehercule de Athamante. tuus autem dolor humanus is quidem, ſed magnopere moderandus. conſolationum autem multæ viæ, ſed illa rectiſſima. impetret ratio, quod dies impetratura eſt. Alexim vero curemus, imaginem Tironis; quem ægrum Romam remiſi: &, ſi quid habet collis ἐπιδήμιον, ad me cum Tiſameno transferamus. tota domus ſuperior vacat, ut ſcis. hoc puto valde ad rem pertinere.

CICERO ATTICO S. 11

Male de Sejo. ſed omnia humana tolerabilia ducenda. ipſi enim quid ſumus? aut quam diu hæc curaturi ſumus? ea videamus, quæ ad nos magis pertinent, nec tamen multo: quid agamus de ſenatu. Et, ut ne quid prætermittam, Cæſonius ad me litteras miſit, Poſtumiam Sulpicii domum ad ſe veniſſe. De Pompeji Magni filia, tibi reſcripſi, nihil me hoc tempore cogitare. vero illam, quam tu ſcribis, puto noſti. nihil vidi fœdius. ſed adſum. coram igitur.

Obſigna-

Obſignata epiſtola, accepi tuas. Atticæ hilaritatem libenter audio: commotiunculis συμπάσχω.

12 CICERO ATTICO S.

De dote, tanto magis perpurga. Balbi regia conditio eſt delegandi. quoquo modo confice. turpe eſt, rem impeditam jacere. Inſula Arpinas habere poteſt germanam ἀποθέωσιν: ſed vereor, ne minorem τιμὴν habere videatur. ἔκτροπος eſt. igitur animus in hortis: quos tamen inſpiciam, cum venero. De Epicuro, ut voles; etſi μεθαρμόζομαι in poſterum genus hoc perſonarum. incredibile eſt, quam ea quidam requirant. ad antiquos igitur: ἀνεμέσητον γάρ. nihil habeo, ad te quod perſcribam: ſed tamen inſtitui quotidie mittere, ut eliciam tuas litteras; non quo aliquid ex his exſpectem; ſed neſcio quo modo tamen exſpecto. quare ſive habes quid, ſive nihil habes, ſcribe tamen aliquid, teque cura.

13 CICERO ATTICO S.

Commovet me Attica; etſi aſſentior Cratero. Bruti litteræ ſcriptæ & prudenter & amice, multas mihi tamen lacrimas attulerunt. Me hæc ſolitudo minus ſtimulat, quam iſta celebritas. te unum deſidero; ſed litteris non difficilius utor, quam ſi domi eſſem: ardor tamen ille idem urget & manet, non mehercule indulgente me, ſed tamen non repugnante. Quod ſcribis te Appejo, nihil puto opus eſſe tua contentione, nec Balbo & Oppio; quibus quidem ille receperat, mihique etiam juſſerat nuntiari, ſe moleſtum omnino non futurum. ſed cura, ut excuſer morbi cauſa in dies ſingulos. Lænas hoc receperat. prende C. Septimium, L. Statilium. denique nemo negabit ſe juraturum, quem rogaris. quod ſi erit durius, veniam, & ipſe perpetuum morbum jurabo. cum enim mihi carendum ſit conviviis, malo in lege videri facere, quam dolore. Coccejum velim appelles. quod enim dixerat, non facit. ego autem volo aliquod emere latibulum & perfugium doloris mei.

CICE-

CICERO ATTICO S. 14

De me excuſando apud apulejum dederam ad te pridie litteras. nihil eſſe negotii arbitror. quemcumque appellaris, nemo negabit. ſed Septimium vide, & Læнatem, & Statilium. tribus enim opus eſt. ſed mihi Lenas totum receperat. Quod ſcribis a Junio te te appellatum: omnino Cornificius locuples eſt: ſed tamen ſcire velim, quando dicar ſpopondiſſe, & pro patre, anne pro filio: neque eo minus, ut ſcribis, procuratores Cornificii, & Apulejum prædiatorem videbis. Quod me ab hoc mærore recreari vis; facis, ut omnia: ſed, me mihi non defuiſſe, tu teſtis es. nihil enim de mærore minuendo ſcriptum ab illo eſt, quod ego non domi tuæ legerim. ſed omnem conſolationem vincit dolor. quin etiam feci, quod profecto ante me nemo, ut ipſe me per litteras conſolarer. quem librum ad te mittam, ſi deſcripſerint librarii. affirmo tibi nullam conſolationem eſſe talem. totos dies ſcribo; non quo proficiam quid; ſed tantiſper impedior, non equidem ſatis, (vis enim urget,) ſed relaxor tamen, omniaque nitor, non animum, ſed ad vultum ipſum, ſi queam, reficiendum; idque faciens, interdum mihi peccare videor, interdum peccaturus eſſe, niſi faciam. ſolitudo aliquid adjuvat, ſed multo plus proficeret, ſi tu tamen intereſſes: quæ mihi una cauſa eſt hinc diſcedendi. nam, pro malis, recte habebat: quamquam ipſum doleo. non enim jam in me idem eſſe poteris. perierunt illa, quæ amabas. De Bruti ad me litteris ſcripſi ad te antea: prudenter ſcriptæ: ſed nihil, quo me adjuvarent. quod ad te ſcripſit, id vellem, ut ipſe adeſſet: certe aliquid, quoniam me tam valde amat, adjuvaret. quodſi quid ſcies, ſcribas ad me velim, maxime autem, Panſa quando. De Attica, doleo: credo tamen Cratero. Piliam angi veta: ſatis ſolitus es mærere pro omnibus.

CICERO ATTICO. S. 15

Apud Apulejum, quoniam in perpetuum non placet, in dies ut excuſer, videbis. in hac ſolitu-

diue careo omnium colloquio; cumque mane me in silvam abstrusi densam & asperam, non exeo inde ante vesperum. secundum te, nihil est mihi amicius solitudine. in ea mihi omnis sermo est cum litteris. eum tamen interpellat fletus: cui repugno, quoad possum. sed adhuc pares non sumus. Bruto, ut suades, rescribam. eas litteras cras habebis. cum erit cui des, dabis.

16 CICERO ATTICO S.

Te, tuis negotiis relictis, nolo ad me venire: ego potius accedam, si diutius impediere. etsi ne discessissem quidem e conspectu tuo, nisi me plane nihil ulla res adjuvaret. quodsi esset aliquod levamen, id esset in te uno: &, cum primum ab aliquo poterit esse. a te erit. nunc tamen ipsum sine te esse non possum. sed nec tuæ domi probabatur, nec meæ poteram; nec, si propius essem uspiam, tecum tamen essem. idem enim te impediret, quo minus mecum esses, quod nunc etiam impedit. mihi adhuc nihil prius fuit hac solitudine: quam vereor, ne Philippus tollat. heri enim vesperi venerat. Me scriptio & litteræ non leniunt, sed obturbant.

17 CICERO ATTICO S.

Marcianus ad me scripsit, me excusatum esse apud Apulejum a Laterensi, Nasone, Lænate, Torquato, Strabone. iis velim meo nomine reddendas litteras cures, gratum mihi eos fecisse. Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis xxv. spopondisse dicit Flavius: etsi reus locuples est, & Apulejus prædiator liberalis; tamen velim des operam, ut investiges ex consponsorum tabulis, sitne ita. mihi enim ante ædilitatem meam nihil erat cum Cornificio. potest tamen fieri. sed scire certum velim; & appelles procuratores, si tibi videtur. quamquam quid ad me? verumtamen. Pansæ profectionem scribes, cum scies. Atticam salvere jube, & eam cura obsecro diligenter. Piliæ salutem.

CICE-

CICERO ATTICO S. 18

Dum recordationes fugio, quæ quasi morsu quodam dolorem efficiunt, refugio a te admonendo. quod velim mihi ignoscas, cuicuimodi est. etenim habeo nonnullos ex iis, quos nunc lectito, auctores, qui dicant, fieri id oportere, quod sæpe tecum egi, & quod a te approbari volo. de fano illo dico; de quo tantum, quantum me amas, velim cogites. equidem neque de genere dubito; placet enim mihi Cluatii: neque de re; statutum est enim: de loco nonnumquam. velim igitur cogites. ego, quantum his temporibus tam eruditis fieri poterit, profecto illam consecrabo omni genere monimentorum, ab omnium geniis scriptorum, & Græcorum & Latinorum: quæ res forsitan sit refricatura vulnus meum. sed jam quasi voto quodam & promisso me teneri puto; longumque illud tempus, cum non ero, magis me movet, quam hoc exiguum, quod mihi tamen nimium longum videtur. habeo enim nihil, tentatis rebus omnibus, in quo acquiescam. nam, dum illud tractabam, de quo antea scripsi ad te, quasi fovebam dolores meos. nunc omnia respuo; nec quicquam habeo tolerabilius, quam solitudinem: quam, quod eram veritus, non obturbavit Philippus. nam, ut heri me salutavit, statim Romam profectus est. Epistolam, quam ad Brutum, ut tibi placuerat, scripsi, misi ad te. curabis cum tua perferendam. ejus tamen misi ad te exemplum, ut, si minus placeret, ne mitteres. Domestica quod ais ordine administrari, scribes, quæ sint ea. quædam enim exspecto. Coccejus vide ne frustretur. nam Libo quod pollicetur, ut Eros scribit, non incertum puto. de sorte mea Sulpicio confido, & Egnatio scilicet. de Apulejo, quid est, quod labores, cum sit excusatio facilis? Tibi ad me venire, ut ostendis, vide, ne non sit facile. est enim longum iter, discedentemque te, quod celeriter tibi erit fortasse faciendum, non sine magno dolore dimittam. sed omnia, ut voles. ego enim, quidquid faceris, id cum recte, tum etiam mea causa factum putabo. Heri, cum ex alio-

rum litteris cognoviſſem de Antonii adventu, admiratus ſum, nihil eſſe in tuis. ſed erant pridie fortaſſe ſcriptæ, quam datæ. neque iſta quidem curo. ſed tamen opinor propter prædes ſuos accucurriſſe. Quod ſcribis, Terentiam de obſignatoribus mei teſtamenti loqui: primum tibi perſuade, me iſtæc non curare, neque eſſe quidquam aut parvæ curæ, aut novæ loci. ſed tamen quid ſimile? illa eos non adhibuit, quos exiſtimavit quæſituros, niſi ſciſſent, quid eſſet. num id etiam mihi periculi fuit? ſed tamen faciat illa, quod ego. dabo meum teſtamentum legendum cui voluerit: intelliget, non potuiſſe honorificentius a me fieri de nepote, quam fecerim. nam quod non advocavi ad obſignandum: primum mihi non venit in mentem; deinde ea re non venit, quia nihil attinuit. tute ſcis, (ſi modo meminiſti,) me tibi tum dixiſſe, ut de tuis aliquos adduceres. quid enim opus erat multis? equidem domeſticós juſſeram. tum tibi placuit, ut mitterem ad Silium: inde eſt natum, ut ad Publilium. ſed neceſſe neutrum fuit. hoc tu tractabis, ut tibi videtur.

19 CICERO ATTICO S.

Eſt hic quidem locus amœnus, & in mari ipſo qui & Antio & Circæis aſpici poſſit: ſed ineunda nobis ratio eſt, quemadmodum in omni mutatione dominorum, qui innumerabiles fieri poſſunt in infinita poſteritate, (ſi modo hæc ſtabunt,) illud quaſi conſecratum remanere poſſit. equidem jam nihil egeo vectigalibus, & parvo contentus eſſe poſſum. cogito interdum trans Tiberim hortos aliquos parare, & quidem ob hanc cauſam maxime. nihil enim video, quod tam celebre eſſe poſſit; ſed quos, coram videbimus; ita tamen, ut hac æſtate fanum abſolutum ſit. Tu tamen cum Apella Chio confice de columnis. De Coccejo & Libone quæ ſcribis, approbo; maxime, quod de judicatu meo. De ſponſu, ſi quid perſpexeris: & tamen quid procuratores Cornificii dicant, velim ſcire; ita ut in ea re te, cum tam occupatus ſis, non multum operæ velim ponere. De Antonio quoque

que Balbus ad me cum Oppio conſcripſit, idque tibi placuiſſe, ne perturbarer. illis egi gratias. te tamen, ut jam ante ad te ſcripſi, ſcire volo, me neque iſto nuntio eſſe perturbatum, nec jam ullo perturbatum iri. Panſa ſi hodie, ut putabas, profectus eſt, poſthac jam incipito ſcribere ad me, de Bruti adventu quid exſpectes, id eſt, quos ad dies. id, ſi ſcies ubi jam ſit, facile conjectura aſſequere. Quod ad Tironem de Terentia ſcribis, obſecro te, mi Attice, ſuſcipe totum negotium. vides & officium agi meum quoddam, cui tu es conſcius, &, ut nonnuli putant, Ciceronis rem. me quidem ut multo magis movet, quod mihi eſt & ſanctius & antiquius; præſertim cum hoc alterum neque ſincerum, neque firmum putem fore.

CICERO ATTICO S. 20

Nondum videris perſpicere, quam me nec Antonius commoverit, nec quidquam jam ejusmodi poſſit commovere. de Terentia autem ſcripſi ad te iis litteris, quas dederam pridie. Quod me hortaris, idque a ceteris deſiderari ſcribis, ut diſſimulem, me tam graviter dolere; poſſumne magis, qui totos dies conſumo in litteris? quod etſi non diſſimulationis, ſed potius leniendi & ſanandi animi cauſa facio: tamen, ſi mihi minus proficio, ſimulationi certe facio ſatis. Minus multa ad te ſcripſi, quod exſpectabam tuas litteras ad eas, quas ad te pridie dederam. exſpectabam autem maxime de fano, nonnihil etiam de Terentia. Velim me facias certiorem proximis litteris, Cn. Cæpio, Serviliæ Claudii pater, vivone patre ſuo naufragio perierit, an mortuo; item Rutilia vivone C. Cotta, filio ſuo, mortua ſit, an mortuo. pertinent ad eum librum, quem de luctu minuendo ſcripſimus.

CICERO ATTICO S. 21

Legi Bruti epiſtolam, eamque tibi remiſi, ſane non prudenter reſcriptam ad ea, quæ requiſieras. ſed ipſe viderit: quamquam illud turpiter ignorat. Catonem primum ſententiam putat de animadverſione

dixiſſe; quam omnes ante dixerant, præter Cæſarem: & cum ipſius Cæſaris tam ſevera fuerit, qui tum prætorio loco dixerit, conſularium putat leniores fuiſſe, Catuli, Servilii, Lucullorum, Curionis, Torquati, Lepidi, Gellii, Volcatii, Figuli, Cottæ, L. Cæſaris, C. Piſonis, etiam M'. Glabrionis, Silani, Murenæ, deſignatorum conſulum. cur ergo in ſententiam Catonis? quia verbis luculentioribus & pluribus rem eandem comprehenderat. Me autem hic laudat, quod retulerim, non quod patefecerim, quod cohortatus ſim, quod denique ante, quam conſulerem, ipſe judicaverim. quæ omnia, quia Cato laudibus extulerat in cælum, perſcribendaque cenſuerat; idcirco in ejus ſententiam eſt facta diſceſſio. hic autem ſe etiam tribuere multum mihi putat, quod ſcripſerit, *optimum conſulem*. quis enim jejunius dixit inimicus? Ad cetera vero tibi quemadmodum reſcripſit? tantum rogat, de ſenatus conſulto ut corrigas. hoc quidem feciſſes, etiamſi a Ranio admonitus eſſes. ſed hæc iterum ipſe viderit. De hortis, quoniam probas, effice aliquid. rationes meas noſti. ſi vero etiam a Faberio aliquid accedit, nihil negotii eſt. ſed etiam ſine eo poſſe videor contendere. venales certe ſunt Druſi, fortaſſe & Lamiani & Caſſiani: ſed coram. De Terentia non poſſum commodius ſcribere, quam tu ſcribis. officium ſit nobis antiquiſſimum. ſi quid nos fefellerit, illius malo me, quam mei pœnitere. Oviæ C. Lolii curanda ſunt H-S c. negat Eros poſſe ſine me; credo, quod accipienda aliqua ſit & danda æſtimatio. vellem tibi dixiſſet. ſi enim res eſt, ut mihi ſcribit, parata; nec in eo ipſo mentitur: per te confici potuit. id cognoſcas, & conficias velim. Quod me in forum vocas; eo vocas, unde, etiam bonis meis rebus, fugiebam. quid enim mihi cum foro, ſine judiciis, ſine curia, in oculos incurrentibus iis, quos æquo animo videre non poſſum? Quod autem homines a me poſtulare ſcribis, ut Romæ ſim, neque mihi, ut abſim, concedere, aut quatenus eos mihi concedere: jam pridem ſcito eſſe, cum unum te pluris, quam omnes illos, putem: ne me quidem contemno:

temno: meoque judicio multo ſtare malo, quam omnium reliquorum. neque tamen progredior longius, quam mihi doctiſſimi homines concedunt: quorum ſcripta omnia, quæcumque ſunt in eam ſententiam, non legi ſolum, quod ipſum erat fortis ægroti, accipere medicinam, ſed in mea etiam ſcripta transtuli, quod certe afflicti & fracti animi non fuit. ab his me remediis noli in iſtam turbam vocare, ne recidam.

CICERO ATTICO S. 22

De Terentia, quod mihi omne onus imponis; non cognoſco tuam in me indulgentiam. iſta enim ſunt ipſa vulnera, quæ non poſſum tractare ſine maximo gemitu. moderare igitur, quæſo, ut potes. neque enim a te plus, quam potes, poſtulo: poteſt autem, qui veri ſit, perſpicere tu unus. De Rutilia, quoniam videris dubitare, ſcribes ad me, cum ſcies; ſed quamprimum, num Clodia, D. Bruto conſulari, filio ſuo, mortuo, vixerit id de Marcello, aut certe de Poſtumia ſciri poteſt: illud autem de M. Cotta, aut de Syro, aut de Satyro. De hortis, etiam atque etiam te rogo. omnibus meis, eorumque, quos ſcio mihi non defuturos, facultatibus, ſed potero meis, enitendum mihi eſt. ſunt etiam, quæ vendere facile poſſim. ſed, non vendam, eique uſuram pendam, a quo emero, non plus annum poſſum aſſequi: quod volo, ſi tu me adjuvas. paratiſſimi ſunt Druſi: cupit enim vendere. proximos puto Lamiæ: ſed abeſt. tu tamen, ſi quid putes, odorare. ne Silius quidem quidquam utitur, & iis uſuris facillime ſuſtentabitur. habe tuum negotium; nec, quid res mea familiaris poſtulet, quam ego non curo, ſed quid velim, & cur velim, exiſtima.

CICERO ATTICO S. 23

Putaram te aliquid novi; quod ejusmodi fuerat initium litterarum; quamvis non curarem quid in Hiſpania fieret, tamen te ſcripturum: ſed videlicet meis litteris reſpondiſti, ut de foro & de curia. ſed

domus est, ut ais, forum. quid ipsa domo mihi opus est, carenti foro? occidimus, occidimus, Attice, jam pridem nos quidem, sed nunc fatemur, posteaquam unum, quo tenebamur, amisimus. itaque solitudines sequor: & tamen, si qua me res isto adduxerit, enitar, si quo modo potero, (potero autem,) ut præter te nemo dolorem meum sentiat: si ullo modo poterit, ne tu quidem. atque etiam illa causa est non veniendi. meministi, quid ex te Atedius quæsierit: quin etiam nunc molesti sunt. quid existimas, si venero? De Terentia ita cura, ut scribis; meque hac ad maximas ægritudines accessione nunc maxima libera. Et, ut scias me ita dolere, ut non jaceam: quibus consulibus Carneades & ea legatio Romam venerit, scriptum est in tuo annali. hæc, nunc quæro, quæ causa fuerit? de Oropo, opinor; sed certum nescio: &, si ita est, quæ controversiæ? præterea, qui eo tempore nobilis Epicureus fuerit Athenis, qui præfuerit hortis? qui etiam Athenis πολιτικοὶ fuerint illustres? quæ te etiam ex Apollodori puto posse invenire. De Attica, molestum; sed quoniam leviter, recte esse confido. De Gamala dubium mihi non erat. unde enim tam felix Ligus pater? nam quid de me dicam, cui ut omnia contingant, quæ volo, levari non possum? De Drusi hortis, quanti licuisse tu scribis; id ego quoque audieram, &, ut opinor, heri ad te scripseram: sed quanti quanti, bene emitur quod necesse est. mihi, quoquo modo tu existimas, (scio enim ego ipse, quid de me existimem,) levatio quædam est, si minus doloris, at officii debiti. Ad Sicam scripsi, quod utitur L. Cotta. si nihil conficeretur de Transtiberinis, habet in Ostiensi Cotta celeberrimo loco, sed pusillum loci: ad hanc rem tamen plus etiam satis. id velim cogites. nec tamen ista pretia hortorum pertimueris. nec mihi jam argento, nec veste opus est, nec quibusquam amœnis locis: hoc opus est. video etiam, a quibus adjuvari possim. sed loquere cum Silio. nihil enim est melius. mandavi etiam Sicæ. rescripsit, constitutum se cum eo habere. scribat igitur ad me, quid egerit, & ut tu videbis.

CICE-

CICERO ATTICO S. 24

Bene fecit A. Silius, qui tranſegerit: neque enim ei deeſſe volebam, & quid poſſem, timebam. De Ovia, confice, ut ſcribis. De Cicerone, tempus eſſe jam videtur. ſed quæro, quod illi opus erit Athenis, permutarine poſſit, an ipſi ferendum ſit; de totaque re, quemadmodum, & quando placeat, velim conſideres. Publilius iturusne ſit in Africam, & quando, ex Atedio ſcire poteris: quæras & ad me ſcribas, velim. Et, ut ad meas ineptias redeam, velim me certiorem facias, P. Craſſus, Venulejæ filius, vivone P. Craſſo conſulari, patre ſuo, mortuus ſit, ut ego meminiſſe videor, an poſt. item quæro de Regillo, Lepidi filio, rectene meminerim, patre vivo mortuum. Ciſpiana explicabis, itemque Præciana. De Attica, optime it. ei ſalutem dices, & Piliæ.

CICERO ATTICO S. 25

Scripſit ad me diligenter Sica de Silio, ſeque ad te rem detuliſſe: quod tu idem ſcribis. mihi & res & conditio placet, ſed ita, ut numerato malim, quam æſtimatione. voluptarias enim poſſeſſiones nolet Silius. vectigalibus autem ut his poſſum eſſe contentus, quæ habeo, ſic vix minoribus. unde ergo numerato? H-S DC exprimes ab Hermogene, cum præſertim neceſſe erit: & domi video eſſe H-S DC. reliquæ pecuniæ vel uſuram Silio pendemus, dum a Faberio, vel ab aliquo, qui Faberio debet, repræſentabimus. erit etiam aliquid alicunde. ſed totam rem tu gubernabis. Druſianis vero hos hortis multo antepono: neque ſunt umquam comparati. mihi crede, una me cauſa movet, in qua ſcio me τετυφῶσθαι. ſed, ut facis, obſequere huic errori meo. Nam quod ſcribis ἐγγήραμα, actum jam de iſto eſt: alia magis quæro.

CICERO ATTICO S. 26

Sica, ut ſcribit, etiamſi nihil confecerit cum A. Silio, tamen ſe ſcribit x. Kal. eſſe venturum. Tuis occupationibus ignoſco; eæque mihi ſunt notæ. De

voluntate tua, ut ſimul ſimus, vel ſtudio potius & cupiditate, non dubito. de Nicia quod ſcribis, ſi ita me haberem, ut ejus humanitate frui poſſem, in primis vellem illum mecum habere. ſed mihi ſolitudo & receſſus provincia eſt. quod quia facile ferebat Sica, ego magis illum deſidero. præterea noſti Niciæ noſtri imbecillitatem, mollitiam, conſuetudinem victus. cur ego illi moleſtus velim, cum mihi ille jucundus eſſe non poſſit? voluntas tamen ejus mihi grata eſt. Unam rem ad me ſcripſiſti, de qua decrevi nihil tibi reſcribere. ſpero enim me a te impetraſſe, ut privares me iſta moleſtia. Piliæ & Atticæ ſalutem.

27 CICERO ATTICO S.

De Siliano negotio, etſi mihi non eſt ignota conditio, tamen hodie me ex Sica arbitror omnia cogniturum. Cottæ, quod negas te noſſe, ultra Silianam villam eſt (quam puto tibi notam eſſe) villula ſordida, & valde puſilla; nihil agri; ad aliam rem loci nihil, ſatis ad eam, quam quæro. ſequor celebritatem. ſed, ſi perficitur de hortis Silii, hoc eſt, ſi perficis; (eſt enim totum poſitum in te;) nihil eſt ſcilicet, quod de Cotta cogitemus. De Cicerone, ut ſcribis, ita faciam: ipſi permittam de tempore: numorum quantum opus erit, ut permutetur, tu videbis. Ex Atedio, quod ſcribis, ſi quid inveneris, ſcribes. Et ego ex tuis animadverto litteris, & profecto tu ex meis, nihil habere nos, quod ſcribamus: eadem quotidie, quæ jam jamque ipſa contrita ſunt: tamen facere non poſſum, quin quotidie ad te mittam, ut tuas accipiam. De Bruto tamen, ſi quid habebis. ſcire enim jam puto, ubi Panſam exſpectet. ſi, ut conſuetudo eſt, in prima provincia, circiter Kal. affuturus videtur. vellem tardius. valde enim urbem fugio multas ob cauſas. itaque id ipſum dubito, an excuſationem aliquam ad illum parem: quod quidem video facile eſſe. ſed habemus ſatis temporis ad cogitandum. Piliæ, Atticæ, ſalutem.

CICE-

CICERO ATTICO S. 28

De Silio nihilo plura cognovi ex præſente Sica, quam ex litteris ejus. ſcripſerat enim diligenter. ſi igitur tu illum conveneris, ſcribes ad me, ſi quid videbitur. De quo putas ad me miſſum eſſe; ſit miſſum, necne, neſcio; dictum quidem mihi certe nihil eſt. tu igitur, ut cœpiſti: &, ſi quid ita conficies, (quod equidem non arbitror fieri poſſe,) ut illi probetur, Ciceronem, ſi tibi placebit, adhibebis. ejus aliquid intereſt, videri illius cauſa voluiſſe: mea quidem nihil, niſi id, quod tu ſcis: quod ego magni æſtimo. Quod me ad conſuetudinem revocas; fuit meum quidem jam pridem rempublicam lugere; quod faciebam, ſed mitius. erat enim, ubi acquieſcerem. nunc plane nec ego victum, nec vitam illam colere poſſum: nec in ea re, quid aliis videatur, mihi puto curandum. Mea mihi conſcientia pluris eſt, quam omnium ſermo. Quod me ipſe per litteras conſolatus ſum; non pœnitet me, quantum profecerim. mærorem minui: dolorem nec potui, nec, ſi poſſem, vellem. De Triario, bene interpretaris voluntatem meam. tu vero nihil, niſi ut illi volent. amo illum mortuum: tutor ſum liberis: totam domum diligo. De Caſtriciano negotio, ſi Caſtricius pro mancipiis pecuniam accipere volet, eamque ei ſolvi, ut nunc ſolvitur; certe nihil eſt commodius. ſin autem ita actum eſt, ut ipſa mancipia abduceret, non mihi videtur eſſe æquum. rogas enim me, ut tibi ſcribam, quid mihi videatur. nolo enim negotii Quintum fratrem quiquam habere: quod, videor mihi intellexiſſe, tibi idem videri. Publilius, ſi æquinoctium exſpectat, ut ſcribis Atedium dicere, navigaturus videtur. mihi autem dixerat per Siciliam. utrum, & quando, velim ſcire. Et velim aliquando, cum erit tuum commodum, Lentulum puerum viſas, eique de mancipiis, quæ tibi videbitur, attribuas. Piliæ, Atticæ, ſalutem.

29 CICERO ATTICO S.

Silius, ut ſcribis, hodie. cras igitur, vel potius cum poteris, ſcribes, ſi quid erit, cum videris. Nec ego Brutum vito, nec tamen ab eo levationem ullam exſpecto: ſed erant cauſæ, cur hoc tempore iſtic eſſe nollem: quæ ſi manebunt, quærenda erit excuſatio & Brutum; &, ut nunc eſt, manſuræ videntur. De hortis, quæſo explica. caput illud eſt, quod ſcis. ſequitur, ut etiam mihi ipſi quiddam opus ſit. nec enim eſſe in turba poſſum, nec a vobis abeſſe. huic meo conſilio nihil reperio iſto loco aptius: & de hac re qui tui conſilii ſit, mihi perſuaſum eſt, & eo magis, quod idem intellexi tibi videri, me ab Oppio & Balbo valde diligi. cum iis communices, quanto opere, & quare velim hortos; ſed id ita poſſe, ſi expediatur illud Faberianum: ſintne igitur auctores futuri, ſi qua etiam jactura ſit in repræſentando, quoad poſſunt adduci: totum enim illud deſperatum: denique intelliges, ecquid inclinent ad hoc meum conſilium adjuvandum. ſi quid erit, magnum eſt adjumentum: ſin minus, quacumque ratione contendamus. vetus illud 'εγγήραμα, quemadmodum ſcripſiſti, vel 'εντάφιον putato. De illo Oſtienſi nihil eſt cogitandum. ſi hoc non aſſequimur: a Lamia non puto poſſe: Damaſippi experiendum eſt.

30 CICERO ATTICO S.

Quæro, quid ad te ſcribam: ſed nihil eſt. eadem quotidie. Quod Lentulum inviſis, valde gratum. pueros attribue ei, quot & quos videbitur. De Silii voluntate vendendi, & de eo, quanti, tu vereri videris, primum ne nolit, deinde ne tanti. Sica aliter: ſed tibi aſſentior. quare, ut ei placuit, ſcripſi ad Egnatium. Quod Silius te cum Clodio loqui vult; potes id mea voluntate facere: commodiuſque eſt, quam, quod ille a me petit, me ipſum ſcribere ad Clodium. De mancipiis Caſtricianis, commodiſſimum eſſe credo, tranſigere Egnatium: quod ſcribis, te ita futurum putare. Cum Ovia, quæſo, vide ut conſi-

conficiatur. Quoniam, ut scribis nox erat, in hodierna epistola plura exspecto.

CICERO ATTICO S. 31

Silium mutasse sententiam, Sica mirabatur. equidem magis miror, quod, cum in filium causam conferret, quæ mihi non injusta videtur; (habet enim qualem vult;) ais te putare, si addiderimus aliud, a quo refugiat, cum ab ipso id fuerit destinatum, venditurum. Quæris a me, quod summum pretium constituam, & quantum anteire istos hortos Drusi: accessi numquam: Coponianam villam & veterem, & non magnam novi: silvam nobilem, fructum autem neutrius: quod tamen puto nos scire oportere. sed mihi, utrivis istorum, tempore magis meo, quam ratione æstimandi sunt. possim autem assequi, necne, tu velim cogites. si enim Faberianum venderem, explicare vel repræsentatione non dubitarem de Silianis, si modo adduceretur, ut venderet: si venales non haberet, transirem ad Drusum, vel tanti, quanti Egnatius illum velle tibi dixit. magno etiam adjumento nobis Hermogenes potest esse in repræsentando. at tu concede mihi, quæso, ut eo animo sim, quo is debeat esse, qui emere cupiat: & tamen servio ita cupiditati & dolori meo, ut a te regi velim. Egnatius mihi scripsit. is si quid tecum locutus erit, (commodissime enim per eum agi potest,) ad me scribe: & id agendum puto. nam cum Silio non video confici posse. Piliæ & Atticæ salutem. Hæc ad te mea manu. vide, quæso, quid agendum sit.

CICERO ATTICO S. 32

Publilia ad me scripsit, matrem suam (cum Publilio loqui retur) ad me cum illo venturam, & se una, si ego paterer: orat multis & supplicibus verbis, ut liceat, & ut sibi rescribam. res quam molesta sit, vides. rescripsi, me etiam gravius esse affectum, quam tum, cum illi dixissem, me solum esse velle: quare nolle me hoc tempore eam ad me venire. putabam,

ſi nihil reſcripſiſſem, illam cum matre venturam: nunc non puto. apparebat enim, illas litteras non eſſe illud autem, quod fore video, ipſum volo vitare, ne illæ ad me veniant. & una eſt vitatio, ut ego nolim. ſed neceſſe eſt. te hoc nunc rogo, ut explores, ad quam diem hic ita poſſim eſſe, ut ne opprimar. ages, ut ſcribis, temperate. Ciceroni velim hoc proponas, ita tamen, ſi tibi non iniquum videbitur, ut ſumtus hujus peregrinationis, quibus, ſi Romæ eſſet, domumque conduceret, quod facere cogitabat, facile contentus futurus erat, accommodet ad mercedes Argileti & Aventini: & cum ei propoſueris, ipſe velim reliqua moderere, quemadmodum ex iis mercedibus ſuppeditemus ei, quod opus ſit. præſtabo, nec Bibulum, nec Acidinum, nec Meſſalam, quos Athenis futuros audio, majores ſumtus facturos, quam quod ex eis mercedibus recipietur. itaque velim videas, primum, conductores qui ſint, & quanti; deinde, ut ſit, qui ad diem ſolvat; &, quid viatici, quid inſtrumenti ſatis ſit. jumento certe Athenis nihil opus eſt. quibus autem in via utatur, domi ſunt plura, quam opus erat: quod etiam tu animadvertis.

33 CICERO ATTICO S.

Ego, ut heri ad te ſcripſi, ſi & Silius is fuerit, quem tu putas, nec Druſus facilem ſe præbuerit, Damaſippum velim aggrediare. is, opinor, ita partes fecit in ripa neſcio quotenorum jugerum, ut certa pretia conſtitueret; quæ mihi nota non ſunt. ſcribes ad me igitur, quidquid egeris. Vehementer me ſollicitat Atticæ noſtræ valitudo: ut verear etiam, ne qua culpa ſit. ſed & pædagogi probitas, & medici aſſiduitas, & tota domus in omni genere diligens, me rurſus id ſuſpicari vetat. cura igitur. plura enim non poſſum.

34 CICERO ATTICO S.

Ego hic vel ſine Sica (Tironi enim melius eſt) facillime poſſem eſſe, ut in malis: ſed, cum ſcribas, videndum mihi eſſe, ne opprimar; ex quo intelligam, te

te certum diem illius profectionis non habere: putavi eſſe commodius, me iſtuc venire; quod idem video tibi placere. cras igitur in Sicæ ſuburbano: inde, quemadmodum ſuades, puto me in Ficulenſi fore. quibus de rebus ad me ſcripſiſti, quoniam ipſe venio, coram videbimus. tuam quidem & in agendis noſtris rebus: & in conſiliis ineundis mihique dandis, in ipſis litteris, quas mittis, benivolentiam, diligentiam, prudentiam mirifice diligo.

CICERO ATTICO S. 35

Tu tamen, ſi quid cum Silio, vel illo ipſo die, quo ad Sicam venturus ero, certiorem me velim facias, & maxime, cujus loci detractionem fieri velit. quod enim ſcribis, *extremi;* vide, ne is ipſe locus ſit, cujus cauſa de tota re, ut ſcis, eſt a nobis cogitatum. Hirtii epiſtolam tibi miſi, & recentem, & benivole ſcriptam. Antequam a te proxime diſceſſi, numquam mihi venit in mentem, quo plus inſumtum in monumentum eſſet, quam neſcio quid, quod lege conceditur, tantundem populo dandum eſſe: quod non magno opere moveret, niſi, neſcio quomodo, ἀλόγως fortaſſe, nollem illud ullo nomine, niſi fani, appellari. quod ſi volumus, vereor, ne aſſequi non poſſimus, niſi mutato loco. hoc quale ſit, quæſo conſidera. nam etſi minus urgeor, meque ipſe propemodum collegi: tamen indigeo tui conſilii. itaque te vehementer etiam atque etiam rogo, magis quam a me vis, aut pateris te rogari, ut hanc cogitationem toto pectore amplectare.

CICERO ATTICO S. 36

Fanum fieri volo; neque hoc mihi erui poteſt: ſepulcri ſimilitudinem effugere, non tam propter pœnam legis ſtudeo, quam ut maxime aſſequar ἀποθέωσιν quod poteram, ſi in ipſa villa facerem: ſed, ut ſæpe locuti ſumus, commutationes dominorum reformido. in agro ubicumque fecero, mihi videor aſſequi poſſe, ut poſteritas habeat religionem. Hæ meæ

tibi

tibi ineptiæ (fateor enim) ferendæ sunt. non habeo, ne me quidem ipsum, quicum tam audacter communicem, quam te. si tibi res, si locus, si institutum placet, lege, quæso, legem, mihique eam mitte. si quid in mentem veniet, quo modo eam effugere possimus; utemur. At Brutum si quid scribes, nisi alienum putabis, objurgato eum, quod in Cumano esse noluerit propter eam causam, quam tibi dixit. cogitanti enim mihi, nihil tam videtur potuisse facere rustice. Et, si tibi placebit sic agere de fano ut cœpimus, velim cohortere, & exacuas Cluatium: nam, etiamsi alio loco placebit, illius nobis opera consilioque utendum puto. Tu ad villam fortasse cras.

37 CICERO ATTICO S.

A te heri duas epistolas accepi, alteram pridie datam Hilaro, alteram eodem die tabellario; accepique ab Ægypto liberto eodem die, Piliam & Atticam plane belle se habere. hæ litteræ mihi redditæ sunt tertiodecimo die. Quod mihi Bruti litteras, gratum. ad me quoque misit. eam ipsam ad te epistolam misi, & ad eam exemplum mearum litterarum. De fano, si nihil mihi hortorum invenis, (qui quidem tibi inveniendi sunt, si me tanti facis, quanti certe facis,) valde probo rationem tuam de Tusculano. quamvis prudens ad cogitandum sis, sicut es, tamen, nisi magnæ curæ tibi esset, ut ego consequerer id, quod magno opere vellem, numquam ea res tibi tam belle in mentem venire potuisset. sed, nescio quo pacto, celebritatem requiro. itaque hortos mihi conficias, necesse est. maxima est in Scapulæ celebritas; propinquitas præterea, ubi sis, ne totum diem in villam. quare, antequam discedis, Othonem, si Romæ est, convenias pervelim. si nihil erit, etsi tu meam stultitiam consuesti ferre, eo tamen progrediar, ut stomachere. Drusus enim certe vendere vult. si ergo aliud erit, non mea erit culpa, nisi emero: qua in re ne labari quæso provide. providendi autem una ratio est, si quid de Scapulanis possumus. Et velim me certiorem facias, quam diu in suburbano

sis

ſis futurus. Apud Terentiam gratia opus eſt nobis tua, tuaque auctoritate. ſed facies, ut videbitur. ſcio enim, ſi quid mea interſit, tibi majori curæ ſolere eſſe, quam mihi. Hirtius ad me ſcripſit, Sex. Pompejum Corduba exiſſe, & fugiſſe in Hiſpaniam citeriorem, Cnæum fugiſſe, neſcio quo: neque enim curo. nihil præterea novi. litteras Narbone dedit XIV. Kal. Maj. Tu mihi de Caninii naufragio, quaſi dubia miſiſti. ſcribas igitur, ſi quid erit certius. Quod me a mæſtitia avocas, multum levaris, ſi locum fano dederis. multa mihi 'εις 'αποθέωσιν in mentem veniunt. ſed loco valde opus eſt. quare etiam Othonem vide.

CICERO ATTICO S. 38

Non dubito, quin occupatiſſimus fueris, qui ad me nihil litterarum. ſed homo nequam, qui tuum commodum non exſpectarit, cum ob eam unam cauſam miſſus eſſet. nec quidem, niſi quid te tenuit, ſuſpicor te eſſe in ſuburbano. at ego hic, ſcribendo dies totos, nihil equidem levor, ſed tamen aberro. Aſinius Pollio ad me ſcripſit de impuro noſtro cognato. quod Balbus minor nuper ſatis plane, Dolabella obſcure, hic apertiſſime. ferrem graviter, ſi novæ ægrimoniæ locus eſſet. ſed tamen ecquid impurius? o hominem cavendum! quamquam mihi quidem. ſed tenendus dolor eſt. Tu, quoniam neceſſe nihil eſt, ſic ſcribes aliquid, ſi vacabis. Quod putas oportere perviderí jam animi mei firmitatem, graviusque quosdam ſcribis de me loqui, quam aut te ſcribere, aut Brutum: ſi, qui me fractum eſſe animo & debilitatum putant, ſciant quid litterarum & cujus generis conficiam; credo, ſi modo homines ſint, exiſtiment me, ſive ita levatus ſim, ut animum vacuum ad res difficiles ſcribendas afferam, reprehendendum non eſſe; ſive hanc aberrationem a dolore delegerim, quæ maxime liberaliſſima, doctoque homine digniſſima, laudari me etiam oportere. ſed, cum ego faciam omnia, quæ facere poſſim ad me adjuvandum; tu effice id, quod video te non minus, quam me laborare. Hoc mihi debere videor, neque levari poſſe, niſi ſolvero,

aut videro, me poſſe ſolvere, id eſt, locum, qualem volo, invenero. Heredes Scapulæ, ſi iſtos hortos, ut ſcribis tibi Othonem dixiſſe, partibus quatuor factis, liceri cogitant: nihil eſt ſcilicet emtori loci. ſin venibunt: quid fieri poſſit, videbimus. nam ille locus Publicianus, qui eſt Trebonii & Cuſinii, erat ad me allatus. ſed ſcis aream eſſe. nullo pacto probo. Clodiæ ſane placent; ſed non puto eſſe venales. De Druſi hortis, quamvis ab iis abhorreas, ut ſcribis, tamen eo confugiam, niſi quid inveneris. ædificatio me non movet. nihil enim aliud ædificabo, niſi id, quod etiam, ſi illos non habuero κυρος δ', ε, mihi ſic placuit, ut cetera Antiſthenis, hominis acuti magis, quam eruditi.

39 CICERO ATTICO S.

Tabellarius ad me cum ſine litteris tuis veniſſet, exiſtimavi tibi eam cauſam non ſcribendi fuiſſe, quod pridiè ſcripſiſſes ea ipſa, ad quæ reſcripſi hac epiſtola. exſpectaram tamen aliquid de litteris Aſinii Pollionis. ſed nimium ex meo otio tuum ſpecto. quamquam tibi remitto, niſi quid neceſſe erit, neceſſe ne habeas ſcribere, niſi eris valde otioſus. De tabellariis facerem quod ſuades, ſi eſſent ullæ neceſſariæ litteræ, ut erant olim, cum brevioribus diebus, tamen quotidie reſpondebant tempori tabellarii; & erat aliquid, Silius, Druſus, alia quædam. nunc, niſi Otho extitiſſet, quod ſcriberemus, non erat. idipſum dilatum eſt: tamen allevor, cum loquor tecum abſens, & multo etiam magis, cum tuas litteras lego. ſed quoniam & abes (ſic enim arbitror) & ſcribendi neceſſitas nulla eſt, conquieſcent litteræ, niſi quid novi extiterit.

40 CICERO ATTICO S.

Qualis futura ſit Cæſaris vituperatio contra laudationem meam, perſpexi ex eo libro, quem Hirtius ad me miſit, in quo colligit vitia Catonis, ſed cum maximis laudibus meis. ita miſi librum ad Muſcam,

ſcam, ut tuis librariis daret. volo enim eum divulgari: quod quo facilius fiat, imperabis tuis. Συμβουλευτικὸν ſæpe conor: nihil reperio: & quidem mecum habeo & Ἀριστοτέλους & Θεοπόμπου πρὸς Ἀλέξανδρον: ſed quid ſimile? illi, & quæ ipſis honeſta eſſent, ſcribebant, & grata Alexandro. ecquid tu ejusmodi reperis? mihi quidem nihil in mentem venit. Quod ſcribis te vereri, ne & gratia & auctoritas noſtra hoc meo mærore minuatur: ego, quid homines aut reprehendant, aut poſtulent, neſcio. ne doleam? qui poteſt? ne jaceam? quis umquam minus? dum tua me domus levabat, a me excluſus? quis venit, qui offenderetur? Aſturam ſum a te profectus. legere iſti læti, qui me reprehendunt, tam multa non poſſunt, quam ego ſcripſi. quam bene, nihil ad rem. ſed genus ſcribendi id fuit, quod nemo abjecto animo facere poſſet. triginta dies in hortis fui. quis aut congreſſum meum, aut facilitatem ſermonis deſideravit? nunc ipſum, ea lego, ea ſcribo, ut ii, qui mecum ſunt, difficilius otium ferant, quem ego laborem. ſi quis requirit, cur Romæ non ſim: quia diſceſſus eſt. cur non ſim in his meis prædiolis, quæ ſunt hujus temporis: quia frequentiam illam non facile ferrem. ibi ſum igitur, ubi is, qui optimas Bajas habebat, quotannis hoc tempus conſumere ſolebat. cum Romam venero, nec vultu, nec oratione reprehendar. hilaritatem illam, qua hanc triſtitiam temporum condiebamus, in perpetuum amiſi. conſtantia & firmitas nec animi nec orationis requiretur. De hortis Scapulanis hoc videtur effici poſſe, aliud tua gratia, aliud noſtra, ut præconi ſubjiciantur. id niſi fit, excludemur. ſin ad tabulam venimus, vincemus facultates Othonis noſtra cupiditate. Nam quod ad me de Lentulo ſcribis, non eſt in eo. Faberiana modo res certa ſit, tuque enitare, quod facis; quod volumus, conſequemur. Quod quæris, quam diu hic; paucos dies. ſed certum non habeo. ſimul ac conſtituero, ad te ſcribam: & tu ad me, quam diu in ſuburbano ſis futurus. quo die ego ad te hæc miſi, de Pilia & Attica mihi quoque eadem, quæ ſcribis, & ſcribuntur, & nuntiantur.

41 CICERO ATTICO S.

Nihil erat, quod ſcriberem. ſcire tamen volebam, ubi eſſes; ſi abes, aut abfuturus es, quando rediturus eſſes. facies igitur me certiorem. Et, quod tu ſcire volebas, ego quando ex hoc loco; poſtridie idus Lanuvii conſtitui manere; inde poſtridie in Tuſculano, aut Romæ. utrum ſim facturus, eo ipſo die ſcies. Scis, quam ſit φιλαίτιον συμφορὰ· minime in te quidem: ſed tamen avide ſum affectus de fano: quod niſi, non dico, effectum erit, ſed fieri videro; audebo hoc dicere (& tu, ut ſoles, accipies) incurſabit in te dolor meus, non jure ille quidem; ſed tamen feres hoc ipſum, quod ſcribo, ut omnia mea fers ac tuliſti. omnes tuas conſolationes unam hanc in rem velim conferas. ſi quæris, quid optem: primum Scapulæ, deinde Clodiæ; poſtea, ſi Silius nolet, Druſus aget injuſte; Cuſinii & Trebonii. puto Terentium eſſe dominum, Rebilum fuiſſe certo ſcio. ſin autem tibi Tuſculanum placet, ut ſignificaſti quibusdam litteris, tibi aſſentiar. hoc quidem utique perficies, ſi me levari vis; quem jam etiam gravius accuſas, quam patitur tua conſuetudo: ſed facis ſummo amore, & victus fortaſſe vitio meo: ſed tamen, ſi me levari vis, hæc eſt ſumma levatio: vel (ſi verum ſcire vis) una. Hirtii epiſtolam ſi legeris, quæ mihi quaſi πρόπλασμα videtur ejus vituperationis, quam Cæſar ſcripſit de Catone; facies me, quid tibi viſum ſit, ſi tibi erit commodum, certiorem. Redeo ad fanum. niſi hac æſtate abſolutum erit, quam vides integram reſtare, ſcelere me liberatum non putabo.

42 CICERO ATTICO S.

Nullum a te deſideravi diem litterarum. videbam enim quæ ſcribis: & tamen ſuſpicabar, vel potius intelligebam, nihil fuiſſe, quod ſcriberes. A. d. VI. Id. vero & abeſſe te putabam, & plane videbam nihil te habere. ego tamen ad te fere quotidie mittam. malo enim fruſtra, quam te non habere, cui des; ſi quid forte ſit, quo putes me ſcire oportere.

ita-

itaque accepi VI. Id. litteras tuas inanes. quid enim habebas, quod ſcriberes? mihi tamen illud, quidquid erat, non moleſtum fuit, nihil aliud ſcire me, novi te nihil habere. ſcripſiſti tamen neſcio quid de Clodia. ubi ergo ea eſt? aut quando ventura? placet mihi res ſic, ut ſecundum Othonem nihil magis. ſed neque hanc vendituram puto. delectatur enim, & copioſa eſt: & illud alterum quam ſit difficile, te non fugit. ſed obſecro enitamur, ut aliquid ad id, quod cupio, excogitemus. Ego me hinc poſtridie exiturum puto, ſed aut in Tuſculanum, aut domum; inde fortaſſe Arpinum. cum certum ſciero, ſcribam ad te. Venerat mihi in mentem, monere te, ut id ipſum, quod facis, faceres. putabam enim, commodius te idem iſtud domi agere poſſe, interpellatione ſublata.

CICERO ATTICO S. 43

Ego poſtridie Idus, ut ſcripſi ad te ante, Lanuvii manere conſtitui; inde aut Romæ, aut in Tuſculano. ſcies ante utrumque. Quod ſiles, mihi illam rem fore levamento, bene facis; cum id eſſet, mihi crede, perinde, ut exiſtimare tu non poſſes. res indicat, quanto opere id cupiam, cum tibi audeam confiteri; quem id non ita valde probare arbitrer. ſed ferendus tibi in hoc meus error; ferendus? immo vero etiam adjuvandus. De Othone diffido, fortaſſe quia cupio. ſed tamen major etiam res eſt, quam facultates noſtræ, præſertim adverſario & cupido, & locuplete, & herede. proximum eſt, ut velim Clodiæ. ſed ſi iſta minus confici poſſunt, effice quidvis. ego me majore religione, quam quisquam fuit ullius voti, obſtrictum puto. videbis etiam Trebonianos: etſi abſunt domini. ſed ut ad te heri ſcripſi, conſiderabis etiam de Tuſculano; ne æſtas effluat: quod certe non eſt committendum.

CICERO ATTICO S. 44

Et Hirtium aliquid ad te συμπαθῶς de me ſcripſiſſe facile patior; (fecit enim humane;) & te ejus epiſtolam ad me non miſiſſe, multum facilius. tu enim

etiam humanius. Illius librum, quem ad me misit de Catone, præterea volo divulgari a tuis, ut ex istorum vituperatione sit illius major laudatio. Quod per Mustelam agis, habes hominem valde idoneum, meique sane studiosum jam inde a Pontiano. perfice igitur aliquid. quid autem aliud, nisi ut aditus sit emtori? quod per quemvis heredem potest effici. sed Mustelam id perfecturum, si rogaris, puto. Mihi vero & locum, quem opto, ad id, quod volumus, dederis, & præterea 'εγγηραμα. Nam illi Silii & Drusi non satis 'οικοδεσποτικα mihi videntur. quid enim sedere totos dies in villa ista? igitur malim primum Othonis, deinde Clodiæ. si nihil flet, aut Druso ludus est suggerendus, aut utendum Tusculano. Quod domi te inclusisti, ratione fecisti. sed quæso confice; & te vacuum redde nobis. Ego hinc, ut scripsi antea, postridie Id. Lanuvium, deinde postridie in Tusculano. contudi enim animum, & fortasse vici, si modo permansero. scies igitur fortasse cras, summum perendie. Sed quid est quæso? Philotimus nec Cartejæ Pompejum teneri, (qua de re litterarum ad Clodium Patavium missarum exemplum mihi Oppius & Balbus miserant, se id factum arbitrari,) bellumque narrat reliquum satis magnum. solet omnino esse Fulivniaster. sed tamen, si quid habes. volo etiam de naufragio Caniniano scire, quid sit.

45 CICCRO ATTICO S.

Ego hic duo magna συνταγματα absolvi. nullo enim alio modo a miseria quasi aberrare possum. tu mihi, etiamsi nihil erit, quod scribas, quod fore ita video; tamen idipsum scribas velim, te nihil habuisse, quod scriberes, dum modo ne his verbis. De Attica, optime. Ακηδια tua movet: etsi scribis nihil esse. In Tusculano eo commodius ero, quod & crebrius tuas litteras accipiam, & te ipsum nonnumquam videbo. nam ceteroqui 'ανεκτοτερα erant Asturæ: nec hæc, quæ refricant, hic me magis angunt. etsi tamen, ubicumque sum, illa sunt mecum. De Cæsare vicino scripseram ad te, quia cognoram ex tuis litteris. eum

συνναον Quirino malo, quam Saluti. Tu vero pervulga Hirtium. id enim ipſum putaram, quod ſcribis; ut, cum ingenium amici noſtri probaretur, ὑποθεσις vituperandi Catonis irrideretur.

CICERO ATTICO S. 46

Vincam, opinor, animum, & Lanuvio pergam in Tuſculanum. aut enim mihi in perpetuum fundo illo carendum eſt: (nam dolor idem manebit, tantum mediocrius:) aut neſcio quid interſit, utrum illuc nunc veniam, an ad decem annos. neque enim iſta major admonitio, quam quibus aſſidue conficior, & dies & noctes. quid ergo? inquies, nihil litteræ? in hac quidem re, vereor ne etiam contra. nam eſſem fortaſſe durior. iſto enim animo nihil agreſte, nihil inhumanum eſt.

CICERO ATTICO S. 47

Tu igitur, ut ſcripſiſti; nec id incommodo tuo. vel binæ enim poterunt litteræ. occurram etiam, ſi neceſſe erit. ergo id quidem, ut poteris. De Muſtela, ut ſcribis: etſi magnum opus eſt. eo magis delabor ad Clodiam. quamquam in utroque Faberianum nomen explorandum eſt: de quo, nihil nocuerit, ſi aliquid cum Balbo eris locutus; & quidem, ut res eſt, emere nos velle, nec poſſe ſine iſto nomine, nec audere incerta. ſed quando Clodia Romæ futura eſt, & quia tanti rem æſtimas, eo prorſus ſpecto: non quin illud malim; ſed & magna res eſt, & difficile certamen cum cupido, cum locuplete, cum herede: etſi de cupiditate nemini concedam: ceteris rebus inferiores ſumus. ſed hæc coram. Hirtii librum, ut facis, divulga. De Philotimo, idem & ego arbitrabar. Domum tuam pluris video futuram vicino Cæſare. Tabellarium meum hodie exſpectamus. nos de Pilia & Attica certiores faciet.

48 CICERO ATTICO S.

Domi te libenter esse facile credo. sed velim scire, quid tibi restet, aut jamne confeceris. ego te in Tusculano exspecto, eoque magis, quod Tironi statim te venturum scripsisti, & addidisti, te putare opus esse. sentiebam omnino, quantum mihi præsens prodesses; sed multo magis post discessum tuum sentio. quamobrem, ut ante ad te scripsi, aut ego ad te totus, aut tu ad me, quod licebit.

49 CICERO ATTICO S.

Heri, non multo post, quam tu a me discessisti, puto, quidam urbani, ut videbantur, ad me mandata & litteras attulerunt a C. Mario C. F. C. N. multis verbis agere mecum per cognationem, quæ mihi secum esset, per eum Marium, quæ scripsissem, per eloquentiam L. Crassi, avi sui, ut se defenderem: causamque suam mihi perscripsit. rescripsi, patrono illi nihil opus esse, quoniam Cæsaris, propinqui ejus, omnis potestas esset, viri optimi, & hominis liberalissimi: me tamen ei fauturum. O tempora! fore, cum dubitet Curtius consulatum petere? sed hæc hactenus. De Tirone, mihi curæ est. sed jam sciam, quid agat. heri enim misi, qui videret, cui etiam ad te litteras dedi. Epistolam ad Cæsarem tibi misi. horti quam in diem proscripti sint, velim ad me scribas.

50 CICERO ATTICO S.

Ut me levarat tuus adventus, sic discessus afflixit. quare cum poteris, id est, cum Sexti auctioni operam dederis, revises nos. vel unus dies mihi erit utilis, quid dicam, gratus? ipse Romam venirem, ut una essemus, si satis consilium quadam de re haberem.

51 CICERO ATTICO S.

Tironem habeo citius, quam verebar. venit etiam Nicias: & Valerium hodie audiebam esse venturum. quamvis multi sint, magis tamen ero solus,

quam

quam ſi unus eſſes. ſed exſpecto te, a Peduceo utique. tu autem ſignificas aliquid etiam ante. verum id quidem, ut poteris. De Virgilio, ut ſcribis. hoc tamen velim ſcire, quando auctio. Epiſtolam ad Cæſarem mitti, video tibi placere. quid quæris? mihi quoque hoc idem maxime placuit, & ego magis, quod nihil eſt in ea, niſi optimi civis; ſed ita optimi, ut tempora, quibus parere omnes πολιτικοὶ præcipiunt. ſed ſcis, ita nobis eſſe viſum, ut iſti ante legerent. tu igitur id curabis. ſed, niſi plane iis intelliges placere, mittenda non eſt. id autem utrum illi ſentiant, anne ſimulent, tu intelliges. mihi ſimulatio pro repudiatione fuerit. τοῦτο δὲ μυῖα ὁρῇ. De Cærellia quid tibi placeret, Tiro mihi narravit: debere, non eſſe dignitatis meæ: perſcriptionem tibi placere: hoc metuere, alterum in metu non ponere. ſed & hæc, & multa alia coram. ſuſtinenda tamen, ſi tibi videbitur, ſolutio eſt nominis Cærelliani, dum & de Metone & de Faberio ſciamus.

CICERO ATTICO S. 52

L. Tullium Montanum noſti, qui cum Cicerone profectus eſt. ab ejus ſororis viro litteras accepi Montanum Planco debere, quod præs pro Flaminio ſit, H. S xxv: de ea re neſcio quid te a Montano rogatum. ſane velim, ſive Plancus eſt rogandus, ſive qua re potes illum juvare, juves. pertinet ad noſtrum officium. ſi res tibi forte notior eſt, quam mihi; aut ſi Plancum rogandum putas: ſcribas ad me velim; ut, quid rei ſit, & quid rogandum, ſciam. De epiſtola ad Cæſarem quid egeris, exſpecto. De Silio, non ita ſane laboro. tu mi aut Scapulanos, aut Clodianos efficias, neceſſe eſt. ſed neſcio quid videris dubitare de Clodia; utrum, quando veniat, an ſintne venales? Sed quid eſt, quod audio, Spintherem feciſſe divortium? De lingua Latina ſecuri es animi, dices, qui talia conſcribis: ἀπόγραφα ſunt: minore labore fiunt: verba tantum affero; quibus abundo.

53 CICERO ATTICO S.

Ego, etsi nihil habeo, quod ad te scribam, scribo tamen, quia tecum loqui videor. Hic nobiscum sunt Nicias & Valerius. hodie tuas litteras exspectabamus matutinas. erunt fortasse alteræ postmeridianæ, nisi te Epiroticæ litteræ impedient: quas ego non interpello. Misi ad te epistolas ad Marcianum & ad Montanum. eas in eundem fasciculum velim addas, nisi forte jam dedisti.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER XIII.

ARGUMENTUM.

Exiguum tempus mutum fuit a litteris, inter hujus libri epistolas, & superioris. Scriptæ autem & hæ sunt, dum Cæsar in Hispania contra Pompeji liberos bellum gereret, ipso eodem IV. Cos. *sine collega, ut Sigonio placet: belloque confecto rediret: spatio fere mensium septem. Nam æstatis initio, ut ex epistola prima colligitur, scribi cœptæ sunt, fingamus ex Kalendis Juniis: & mense Decembri desierunt. Namque tertiis Saturnalibus, quæ fuerant* XII. *Kal. Januarii, apud M. Tullium Cæsar cœnavit, ut est in epistola ultima libri hujus. quamquam ultima illa videtur esse, cui est in hoc libro locus* XLI. *assignatus, in qua de suo natali die agitur, qui fuit* III. *Non. Jan. Argumentum illarum multiplex est, sed plurimum in illis: De epistola ad Cæsarem missa:*

missa: Quôs in suos dialogos includere debeat: De hereditatibus quibusdam: De Quinti filii improbitate, querela: De suo Catone, & Cæsaris Anticatone: & de domesticis suis rebus nonnullis.

CICERO ATTICO S. 1

Ad Ciceronem ita scripsisti, ut neque severius, neque temperatius scribi potuerit; nec magis, quam quemadmodum ego maxime vellem. prudentissie etiam ad Tullios. quare aut ista proficient, aut aliud agamus. De pecunia vero, video a te omnem diligentiam adhiberi, vel potius jam adhibitam: quod si efficis, a te hortos habeo. nec vero ullum genus possessionis est, quod malim, maxime scilicet ob eam causam, quæ suscepta est; cujus festinationem mihi tollis, quoniam de æstate polliceris, vel potius recipis: deinde etiam ad καταβίωσιν mæstitiamque minuendam nihil mihi reperiri potest aptius: cujus rei cupiditas impellit me interdum, ut te hortari velim. sed me ipse revoco. non enim dubito, quin, quod me valde velle putes, in eo tu me ipsum cupiditate vincas. itaque istuc jam pro facto habeo. Exspecto, quid istis placeat de epistola ad Cæsarem. Nicias te, ut debet, amat, vehementerque tua sui memoria delectatur. Ego vero Peduceum nostrum vehementer diligo. nam & quanti patrem feci, totum in hunc: & ipsum per se æque amo, atque illum amavi; te vero plurimum, qui hoc ab utroque nostrum fieri velis. Si hortos inspexeris, & si de epistola certiorem me feceris; dederis mihi, quod ad te scribam: sin minus, scribam tamen aliquid. numquam enim deerit.

CICERO ATTICO S. 2

Gratior mihi celeritas tua, quam ipsa res. quid enim indignius? sed jam ad ista obduruimus, & humanitatem omnem exuimus. Tuas litteras hodie exspectabam, nihil equidem ut ex iis novi: quid enim? verumtamen. Oppio & Balbo epistolas deferri jubebis,

bis, & tamen Pisonem sicubi de auro. Faberius si venerit, videbis ut tantum attribuatur, si modo attribuetur, quantum debetur. accipies ab Erote. Ariarathes, Ariobarzani filius, Romam venit. vult, opinor, regnum aliquod emere a Cæsare. nam, quo modo nunc est, pedem ubi ponat in suo, non habet. omnino eum Sestius noster parochus publicus occupavit: quod quidem facile patior. verumtamen, quod mihi, summo beneficio meo, magna cum fratribus illius necessitudo est, invito eum per litteras, ut apud me diversetur. ad eam rem cum mitterem Alexandum, has ei dedi litteras. Cras igitur auctio Peducei. cum poteris ergo: etsi impediet fortasse Faberius: sed tamen, cum licebit. Dionysius noster graviter queritur, & tamen jure, a discipulis abesse tam diu. multis verbis scripsit ad me, credo item ad te. mihi quidem videtur etiam diutius afuturus: ac nollem. valde enim hominem desidero.

24 CICERO ATTICO S.

A te litteras exspectabam; nondum scilicet. nam has mane rescribebam. Ego vero ista nomina sic probo, ut nihil aliud me moveat, nisi quod tu videris dubitare. illud enim non accipio in bonam partem, quod ad me refers: qui si ipse negotium meum gererem, nihil gererem, nisi consilio tuo. sed tamen intelligo, magis te id facere diligentia, qua semper uteris, quam quod dubites de nominibus istis. etenim Cœlium non probas: plura non vis. utrumque laudo. his igitur utendum est. præs aliquando factus esses, & in his quidem tabulis. a me igitur omnia. quod dies longior est, (teneamus modo quod volumus,) puto fore istam etiam a præcone diem, certe ab heredibus. De Crispo & Mustela videbis: & velim scire, quæ sit pars duorum. De Bruti adventu eram factus certior. attulerat enim ab eo Ægypta libertus litteras. misi ad te epistolam, quia commode scripta erat.

CICE-

CICERO ATTICO S. 4

Habeo munus a te elaboratam decem legatorum: & quidem puto. nam filius anno poſt quæſtor fuit, quam conſul Mummius. Sed quoniam ſæpius de nominibus quæris, quid placeat; ego quoque tibi ſæpius reſpondeo, placere. Si quid poteris cum Piſone, conficies; Avius enim videtur in officio futurus. Velim ante poſſis: ſi minus, utique ſimul ſimus, cum Brutus veniet in Tuſculanum. magni intereſt mea, nos eſſe. ſcies autem, qui dies is futurus ſit, ſi puero negotium dederis, ut quærat.

CICERO ATTICO S. 5

Sp. Mummium putaram in decem legatis fuiſſe: ſed videlicet. etenim ’ευλογοι fratri fuiſſe. fuit enim ad Corinthum. miſi tibi Torquatum. colloquere tu quidem cum Silio, ut ſcribis, & urge. illam diem negabat eſſe menſe Majo, iſtam non negabat. ſed tu, ut omnia, iſtuc quoque ages diligenter. De Criſpo & Muſtela, ſcilicet, cum quid egeris. Quoniam ad Bruti adventum fore te nobiſcum polliceris, ſatis eſt; præſertim cum hi tibi dies in magno noſtro negotio conſumantur.

CICERO ATTICO S. 6

De aquæductu probe feciſti. columbarium, vide, ne ullum debeamus. quamquam mihi videor audiſſe a Camillo, commutatam eſſe legem. Piſoni, quid eſt, quod honeſtius reſpondere poſſimus, quam ſolitudinem Catonis? nec coheredibus ſolum Herennianis, ſed etiam, ut ſcis, (tu enim mecum egiſti,) de puero Lucullo: quam pecuniam tutor (nam hoc quoque ad rem pertinet) in Achaja ſumſerat. ſed egit liberaliter, quoniam negat ſe quidquam facturum contra noſtram voluntatem. coram igitur, ut ſcribis, conſtituemus, quemadmodum rem explicemus. Quod reliquos coheredes conveniſti, plane bene feciſti. Quod epiſtolam meam ad Brutum poſcis, non habeo ejus exemplum, ſed tamen ſalvum eſt, & ait Tiro, te habere

bere oportere: &, ut recordor, una cum illius objurgatoria tibi meam quoque, quam ad eum rescripseram, misi. Judiciali molestia ut caream, videbis. Tuditanum istum, proavum Hortensii, plane non noram; & filium, qui tum non potuerat esse legatus, fuisse putaram. Mummium fuisse ad Corinthum, pro certo habeo. Sæpe enim hic Spurius, qui nuper est, epistolas mihi pronuntiabat versiculis facetis, ad familiares missas a Corintho. sed non dubito, quin fratri fuerit legatus, non in decem. atque hoc etiam accepi, non solitos majores nostros legare in decem, qui essent imperatorum necessarii, ut nos, ignari pulcherrimorum institutorum, aut negligentes potius, M. Lucullum & L. Murenam, & ceteros conjunctissimos ad L. Lucullum misimus. illudque 'ευλογωτατον, illum fratri in primis ejus legatis fuisse. Operam tuam multam! qui & hæc cures, & mea expedias, & sis in tuis multo minus diligens, quam in meis.

7 CICERO ATTICO S.

Sextius apud me fuit, & Theopompus pridie: venisse a Cæsare narrabat litteras; hoc scribere, sibi certum esse, Romæ manere; causamque eam adscribere, quæ erat in epistola nostra, ne se absente leges suæ negligerentur, sicut esset neglecta sumtuaria. est 'ευλογον: idque eram suspicatus. sed istis mos gerendus est; nisi placet hanc ipsam sententiam nos persequi. & Lentulum cum Metella certe fecisse divortium. hæc omnia tu melius. rescribes igitur quidquid voles, dum modo quid. jam enim non reperio, quod te rescripturum putem, nisi forte de Mustela, aut Silium videris. Brutus heri venit in Tusculanum post horam decimam. hodie igitur me videbit: ac vellem, cum tu adesses. jussi equidem ei nuntiari, te, quoad potuisses, exspectasse ejus adventum, venturumque, si audisses: meque, ut facio, continuo te certiorem esse facturum.

CICERO ATTICO S. 8

Plane nihil erat, quod ad te ſcriberem. modo enim diſceſſeras, & paullo poſt triplices remiſeras. velim cures faſciculum ad Veſtorium deferendum: & alicui des negotium, qui quærat, Q. Faberii fundus num quis in Pompejano Nolanove venalis ſit. Epitomen Bruti Cœlianorum velim mihi mittas, & a Philoxeno Παναιτιȣ περι προνοιας. Te Idib. videbo cum tuis.

CICERO ATTICO S. 9

Commodum diſceſſeras heri, cum Trebatius venit, paullo poſt Curtius; hic ſalutandi cauſa: ſed manſit invitatus. Trebatium nobiſcum habemus. hodie mane Dolabella. multus ſermo ad multum diem. nihil poſſum dicere 'εκτενεστερον, nihil φιλοστοργοτερον. ventum eſt tamen ad Quintum multa 'αφατα, 'αδιηγητα: ſed unum ejuſmodi, quod niſi exercitus ſciret, non modo Tironi dictare, ſed ne ipſe quidem auderem ſcribere. ſed hactenus. 'ευκαιρως ad me venit, cum haberem Dolabellam, Torquatus; humaniſſimeque Dolabella, quibus verbis ſecum egiſſem, expoſuit. commodum enim egeram diligentiſſime: quæ diligentia grata eſt viſa Torquato. A te exſpecto, ſi quid de Bruto. quamquam Nicias confectum putabat: ſed divortium non probari. quo magis laboro idem, quod tu. ſi quid eſt enim offenſionis, hæc res mederi poteſt. mihi Arpinum eundum eſt. nam & opus eſt, conſtitui a nobis illa prædiola; & vereor, ne exeundi poteſtas non ſit, cum Cæſar venerit: de cujus adventu eam opinionem Dolabella habet, quam tu conjecturam ex litteris Meſſalæ. cum illuc venero, intellexeroque quid negotii ſit; tum, ad quos dies rediturus ſim, ſcribam ad te.

CICERO ATTICO S. 10

Minime miror, te & graviter ferre de Marcello, & plura vereri periculi genera. Quis enim hoc timeret, quod neque acciderat antea, nec videbatur natura ferre, ut accidere poſſet? omnia igitur metuen-

tuenda. sed illud παρα την ἱστοριαν, tu præsertim: *me reliquum consularem.* quid? tibi Servius, quid videtur? quamquam hoc nullam ad partem valet scilicet, mihi præsertim, qui non minus bene actum cum illis putem. quid enim sumus? aut quid esse possumus? domine, an foris? quod nisi mihi hoc venisset in mentem, scribere ista nescio quæ, quo verterem me, non haberem. Ad Dolabellam, ut scribis, ita puto faciendum, κοινοτερα quædam, & πολιτικωτερα. faciendum certe aliquid est. valde enim desiderat. Brutus si quid, curabis ut sciam: cui quidem quamprimum agendum puto, præsertim si statuit. sermunculum enim omnem aut restinxerit, aut sedarit. sunt enim, qui loquantur etiam mecum. Sed hæc ipse optime, præsertim si etiam tecum loquetur. Mihi est in animo proficisci XI. Kal. hic enim nihil habeo quod agam, ne hercule illic quidem, nec usquam; sed tamen aliquid illic. Hodie Spintherem exspecto. misit enim Brutus ad me: per litteras purgat Cæsarem de interitu Marcelli: in quem, ne si insidiis quidem ille interfectus esset, caderet ulla suspicio. nunc vero, cum de Magio constet, nonne furor ejus causam omnem sustinet? plane, quid sit, non intelligo. explanabis igitur. quamquam nihil habeo, quod dubitem, nisi, ipsi Magio quæ fuerit causa amentiæ: pro quo quidem etiam sponsor Sunii factus. & nimirum id fuit. solvendo enim non erat. credo eum petiisse a Marcello aliquid, & illum, ut erat, constantius respondisse, κ' ταυτον ἐιδος.

II CICERO ATTICO S.

Credebam esse facile. totum est aliud, posteaquam sum a te dijunctior. sed fuit faciendum, ut & constituerem mercedulas prædiorum, & ne magnum onus observantiæ Bruto nostro imponerem. posthac enim poterimus commodius colere inter nos in Tusculano. hoc autem tempore, cum ille me quotidie videre vellet, ego ad illum ire non possem, privabatur omni delectatione Tusculani. tu igitur, si Servilia venerit, si Brutus quid egerit, etiamsi constituerit, quando obviam; quidquid denique erit, quod scire me

me oporteat, ſcribes. Piſonem, ſi poteris, convenies. vides, quam maturum ſit. ſed tamen, quod commodo tuo fiat.

CICERO ATTICO S. 12

Valde me momorderunt epiſtolæ tuæ de Attica noſtra: eædem tamen ſanaverunt. quod enim te ipſam conſolabare eisdem litteris, id mihi erat ſatis firmum ad leniendam ægritudinem. Ligarianam præclare vendidiſti. poſthac quidquid ſcripſero, tibi præconium deferam. Quod a me de Varrone ſcribis, ſcis me ante orationes, aut aliquid id genus ſolitum ſcribere, ut Varronem nusquam poſſem intexere. poſtea autem quam hac cœpi φιλολογωτερα, jam Varro mihi denuntiaverat magnam ſane & gravem προσφωνησιν. biennium præteriit, cum ille Καλλιππιδης aſſiduo curſu cubitum nullum proceſſerit. ego autem me parabam ad id, quod ille mihi miſiſſet, ut ’αυτω τω μετρω. και λωιον, ſi modo potuiſſem. nam hoc etiam Heſiodus adſcribit, ’αικε δυνηαι. nunc illam περι τελων συνταξιν, ſane mihi probatum, Bruto, ut tibi placuit, deſpondimus: idque tu eum non nolle mihi ſcripſiſti. ergo illam ’ακαδημικην, in qua homines, nobiles illi quidem, ſed ullo modo philologi, nimis acute loquuntur, ad Varronem transferamus. etenim ſunt Αντιοχεια, quæ iſte valde probat. Catulo & Lucullo alibi reponemus; ita tamen, ſi tu hoc probas: deque eo mihi reſcribas velim. De Brinniana auctione accepi a Veſtorio litteras. ait ſine ulla controverſia rem ad me eſſe collatam (Romæ videlicet, aut in Tuſculano me fore putaverunt) a. d. IIX. Kal. Quint. dices igitur vel amico tuo, S. Vettio coheredi meo, vel Labeoni noſtro, paullum proferant auctionem; me circiter Nonas in Tuſculano fore. cum Piſone Erotem habes. De Scapulanis hortis toto pectore cogitemus. dies adeſt.

CICERO ATTICO S. 13

Commotus tuis litteris, quod ad me de Varrone ſcripſeras, totam Academiam ab hominibus nobiliſ-

biliſſimis abſtuli, transtulique ad noſtrum ſodalem, & ex duobus libris contuli in quatuor. grandiores ſunt omnino, quam erant illi; ſed tamen multa detracta. tu autem mihi pervelim ſcribas, qui intellexeris illum velle. illud vero utique ſcire cupio, quem intellexeris ab eo ζηλοτυπεῖσθαι, niſi forte Brutum. id hercle reſtabat. ſed tamen ſcire pervelim. libri quidem ita exierunt, (niſi forte me communis φιλαυτία decipit,) ut in tali genere ne apud Græcos quidem ſimile quidquam. tu illam jacturam feres æquo animo, quod illa, quæ habes de Academicis, fruſtra deſcripta ſunt. multo tamen hæc erunt ſplendidiora, breviora, meliora. nunc autem ἀπορῶ, quo me vertam. volo Dolabellæ valde deſideranti. non reperio, quid: & ſimul αἰδέομαι Τρῶας: neque, ſi aliquid, potero μέμψιν effugere. aut ceſſandum igitur, aut aliquid excogitandum. ſed quid hæc levia curamus? Attica mea, obſecro te, quid agit? quæ me valde angit. ſed crebro reguſto tuas litteras: in his acquieſco. tamen exſpecto novas.

14 CICERO ATTICO S.

Brinnii libertus, coheres noſter, ſcripſit ad me, velle, ſi mihi placeret, coheredes, ſe & Sabinum Albium ad me venire. id ego plane nolo. hereditas tanti non eſt. & tamen obire auctionis diem facile poterunt, (eſt enim III. Id.) ſi me in Tuſculano poſtridie Nonas mane convenerint. quodſi laxius volent proferre diem, poterunt vel biduum, vel triduum, vel ut videbitur. nihil enim intereſt. quare, niſi jam profecti ſunt, retinebis homines. De Bruto, ſi quid erit: de Cæſare, ſi quid ſcis, ſi quid erit præterea, ſcribes. Illud etiam atque etiam conſideres velim, placeatne tibi mitti ad Varronem quod ſcripſimus. etſi etiam ad te aliquid pertinet. nam ſcito, te ei dialogo adjunctum eſſe tertium. opinor igitur conſideremus. etſi nomina jam facta ſunt, ſed vel induci, vel mutari poſſunt.

CICE-

CICERO ATTICO S. 15

Quid agit, obſecro te, Attica noſtra? nam triduo abs te nullas acceperam: nec mirium: nemo enim venerat: nec fortaſſe cauſa fuerat. itaque ipſe, quod ſcriberem, non habebam. quo autem die has Valerio dabam, exſpectabam aliquem meorum: qui ſi veniſſet, & a te quid attuliſſet, videbam non defuturum, quod ſcriberem.

CICERO ATTICO S. 16

Nos, cum flumina & ſolitudines ſequeremur, quo facilius ſuſtentare nos poſſemus, pedem e villa adhuc egreſſi non ſumus; ita magnos & aſſiduos imbres habebamus. Illam 'ακαδημικην συνταξιν totam ad Varronem traduximus. primo fuit Catuli, Luculli, Hortenſii. deinde, quia παρα το πρεπον videbatur, quod erat hominibus nota, non illa quidem 'απαιδευσια, ſed in iis rebus 'ατριψια, ſimul ac veni ad villam, eosdem illos ſermones ad Catonem Brutumque transtuli. ecce tuæ litteræ de Varrone. nemini viſa eſt aptior Αντιοχεια ratio. ſed tamen velim ſcribas ad me, plurimum placeatne tibi aliquid ad illum; deinde, ſi placebit, hocne potiſſimum. Quid Servilia? jamve venit? Brutus ecquid agit, ecquando? De Cæſare quid auditur? Ego ad Nonas, quemadmodum dixi. Tu cum Piſone, ſi quid poteris.

CICERO ATTICO S. 17

Quinto Kal. exſpectabam Roma aliquid; non quo imperaſſem. igitur aliquid tuis. nunc eadem illa: quid Brutus cogitet? aut, ſi aliquid egit, ecquid a Cæſare. ſed quid iſta, quæ minus curo? Attica noſtra quid agat, ſcire cupio. etſi tuæ litteræ (ſed jam nimis veteres ſunt) recte ſperare jubent. tamen exſpecto recens aliquid.

CICERO ATTICO S. 18

Vides, propinquitas quid habeat. nos vero conficiamus hortos. colloqui videbamur, in Tuſculano cum eſſem; tanta erat crebritas litterarum. ſed

id quidem jam erit. ego interea admonitu tuo perfeci ſane argutulos libros ad Varronem: ſed tamen exſpecto, quid ad ea, quæ ſcripſi ad te: primum, qui intellexeris eum deſiderare a me, cum ipſe homo πολυγραφωτατος numquam me laceſſiſſet: deinde, quem ζηλοτυπεῖν, niſi forte Brutum: quem ſi non ζηλοτυπεῖ, multo Hortenſium minus, aut eos, qui de republica loquuntur. plane hoc mihi explices velim: in primis, maneasne in ſententia, ut mittam ad eum, quæ ſcripſi; an nihil neceſſe putes. ſed hæc coram.

19 CICERO ATTICO S.

Commodum diſceſſerat Hilarus librarius IV. Kal. cui dederam litteras ad te, cum venit tabellarius cum tuis litteris pridie datis: in quibus illud mihi gratiſſimum fuit, quod Attica noſtra rogat te, ne triſtis ſis, quodque tu ἀκινδυνα eſſe ſcribis. Ligarianam, ut video, præclare auctoritas tua commendavit. ſcripſit enim ad me Balbus & Oppius, mirifice ſe probare; ob eamque cauſam ad Cæſarem eam ſe oratiunculam miſiſſe. hoc igitur idem tu mihi antea ſcripſeras. In Varrone iſta cauſa me non moveret, ne viderer φιλενδοξος: (ſic enim conſtituebam, neminem includere in dialogos eorum, qui viverent:) ſed, quia ſcribis & deſiderari a Varrone, & magni illum æſtimare, eos confeci: & abſolvi, neſcio quam bene, ſed ita accurate, ut nihil poſſet ſupra, Academicam omnem quæſtionem libris quatuor. In eis, quæ erant contra ἀκαταληψιαν præclare collecta ab Antiocho, Varroni dedi: ad ea ipſe reſpondeo: tu es tertius in ſermone noſtro. ſi Cottam & Varronem feciſſem inter ſe diſputantes, ut a te proximis litteris admoneor; meum κωφον προσωπον eſſet. hoc in antiquis perſonis ſuaviter fit, ut & Heraclides in multis, & nos ſex de Republica libris fecimus. ſunt etiam de Oratore noſtri tres, mihi vehementer probati. in eis quoque eæ perſonæ ſunt, ut mihi tacendum fuerit. Craſſus enim loquitur, Antonius, Catulus ſenex, C. Julius, frater Catuli, Cotta, Sulpicius. puero me hic ſermo inducitur, ut nullæ eſſe poſſent partes meæ. quæ autem his

tempo-

temporibus ſcripſi, Ἀριστοτέλειον morem habent? in quo ſermo ita inducitur ceterorum, ut penes ipſum ſit principatus. ita confeci quinque libros περὶ τελῶν, ut Epicurea L. Torquato, Stoica M. Catoni, περιπατητικὰ M. Piſoni darem. ἀζηλοτύπητον id fore putaram, quod omnes illi deceſſerant. Hæc Academica, ut ſcis, cum Catulo, Lucullo, Hortenſio contuleram. ſane in perſonas non cadebant. erant enim λογικώτερα, quam ut illi de iis ſomniaſſe umquam viderentur. itaque, ut legi tuas de Varrone, tamquam ἕρμαιον arripui. aptius eſſe nihil potuit ad id philoſophiæ genus, quo ille maxime mihi delectari videtur, measque partes; ut non ſim confecutus, ut ſuperior mea cauſa videatur. ſunt enim vehementer πιθανὰ Antiochia: quæ diligenter a me expreſſa, acumen habent Antiochi, nitorem orationis noſtrum; ſi modo is eſt aliquis in nobis. ſed tu, dandoſne putes hos libros Varroni, etiam atque etiam videbis. mihi quædam occurrunt: ſed ea coram.

CICERO ATTICO S. 20

A Cæſare litteras accepi conſolatorias, datas prid. Kal. Maj. Hiſpali. De urbe augenda quid ſit promulgatum, non intellexi: id ſane ſcire velim. Torquato noſtra officia grata eſſe, facile patior: eaque augere non deſinam. Ad Ligarianam de uxore Tuberonis, & privigna, neque poſſum jam addere, (eſt enim res pervulgata,) neque Tuberonem volo defendere. mirifice eſt enim φιλαίτιος. theatrum quidem quidem ſane bellum habuiſti. ego, etſi hoc loco facillime ſuſtentor, tamen te videre cupio. itaque, ut conſtitui, adero. Fratrem credo a te eſſe conventum. ſcire igitur ſtudeo, quid egeris. De fama nihil ſane laboro: etſi ſcripſeram ad te tunc ſtulte; *nihil melius.* curandum enim non eſt. atque hoc, *in omni vita ſua quemque a recta conſcientia traverſum unguem non oportet diſcedere*, viden' quam φιλοσόφως? an tu nos fruſtra exiſtimas hæc in manibus habere? δεδηχθαι te nollem, quod nihil erat. redeo enim rurſus eodem. quidquamne me putas curare in toto, niſi ut

ut ei ne deſim? id ago ſcilicet, ut judicia videar tenere, μὴ γὰρ αὐτοῖς. vellem tam domeſtica ferre poſſem, quam iſta contemnere. putas autem me voluiſſe aliquid, quod perfectum non ſit? non licet ſcilicet ſententiam ſuam: ſed tamen quæ tum acta ſunt, non poſſum non probare: & tamen non curare pulchre poſſum, ſicuti facio. ſed nimium multa de nugis.

21 CICERO ATTICO S.

Ad Hirtium dederam epiſtolam ſane grandem, quam ſcripſeram proxime in Tuſculano. Huic, quam tum mihi miſiſti, reſcribam alias. nunc aliis malo. Quid poſſum de Torquato, niſi aliquid a Dolabella? quod ſimul ac, continuo ſcietis. exſpectabam hodie, aut ſummum cras ab eo tabellarios: qui ſimul ac venerint, mittentur ad te. A Quinto exſpecto. proficiſcens enim e Tuſculano IIX. Kal. ut ſcis, miſi ad eum tabellarios. Nunc, ad rem ut redeam, *inhibere* illum tuum, quod valde mihi arriſerat, vehementer diſplicet. eſt enim verbum totum nauticum. quamquam id quidem ſciebam: ſed arbitrabar ſuſtineri remos, cum inhibere eſſent remiges juſſi. id non eſſe ejusmodi, didici heri, cum ad villam noſtram navis appelleretur. non enim ſuſtinent, ſed alio modo remigant. id ab ἐποχῇ remotiſſimum eſt. quare facies, ut ita ſit in libro, quemadmodum fuit. dices hoc idem Varroni, niſi forte mutavit. nec eſt melius quidquam, quam ut Lucullus: *Suſtineat currum, ut bonus ſæpe agitator, equosque.* ſemperque Carneades προβολὴν pugilis & retentionem aurigæ, ſimilem facit ἐποχῇ. inhibitio autem remigum motum habet, & vehementiorem quidem remigationis, navem convertentis ad puppim. Vides, quanto hoc diligentius curem, quam aut de rumore, aut de Pollione: de Panſa etiam, ſi quid certius: (credo enim palam factum eſſe:) de Critonio, ſi quid eſſet: certe ne de Metello & Balbino. Dic mihi, placetne tibi, primum, edere injuſſu meo? hoc ne Hermodorus quidem faciebat, is qui Platonis libros ſolitus eſt divulgare; ex quo, λόγοισιν Ἑρμόδωρος. quid illud? rectumne exiſtimas cui-

quam

quam ante, quam Bruto? cui te auctore προσφωνω. ſcripſit enim Balbus ad me, ſe a te quintum de Finibus librum deſcripſiſſe: in quo non ſane multa mutavi: ſed tamen quædam. tu autem commode feceris, ſi reliquos continueris, ne & ἀδιορθωτα habeat Balbus, & ἑωλα Brutus. Sed hæc hactenus, ne videar περι μικρα σπουδαζειν. etſi nunc quidem maxima mihi ſunt hæc. quid eſt enim aliud? Varroni quidem quæ ſcripſi te auctore, ita propero mittere, ut jam Romam miſerim deſcribenda. ea ſi voles, ſtatim habebis. ſcripſi enim ad librarios, ut fieret tuis, ſi tu velles, deſcribendi poteſtas. ea vero continebis, quoad ipſe te videam; quod diligentiſſime facere ſoles, cum a me tibi dictum eſt. cum autem fugit me tibi dicere, mirifice Cæreliia ſtudio videlicet philoſophiæ flagrans deſcribit a tuis: iſtos ipſos de Finibus habet. ego autem tibi confirmo, (poſſum falli, ut humanus,) a meis eam non habere. numquam enim ab oculis meis abfuerunt. tantum porro aberat, ut binos ſcriberent; vix ſingulos confecerunt. tuorum tamen ego nullum delictum arbitror, idemque te volo exiſtimare. a me enim prætermiſſum eſt, ut dicerem, me eos exire nondum velle. Hui quam diu de nugis? de re enim nihil habeo, quod loquar. De Dolabella tibi aſſentior. coheredes, ut ſcribis, in Tuſculano. De Cæſaris adventu, ſcripſit ad me Balbus, non ante Kal. Sext. De Attica optime, quod levius ac lenius, & quod fert εὐκολως. Quod autem de illa noſtra cogitatione ſcribis, in qua nihil tibi cedo; ea, quæ novi, valde probo; hominem, domum, facultates. quod caput eſt, ipſum non novi: ſed audio laudabilia de Scrofa. etiam proxime accedit, ſi quid hoc ad rem: εὐγενεστερος eſt etiam, quam pater. coram igitur, & quidem propenſo animo ad probandum. accedit enim, quod patrem, ut ſcire te puto, plus etiam, quam non modo tu, ſed quam ipſe ſcit, amo, idque & merito, & jam diu.

22 CICERO ATTICO S.

De Varrone, non ſine cauſa, quid tibi placeat, tam diligenter exquiro. occurrunt mihi quædam. ſed ea coram. te autem ἀσμενέστατα intexui, faciamque id crebrius. proximis enim tuis litteris primum, te id non nolle, cognovi. De Marcello, ſcripſerat ad me Caſſius antea; τὰ κατὰ μέρος Servius. o rem acerbam! ad prima redeo. Scripta noſtra nusquam malo eſſe, quam apud te: ſed ea tum foras dari, cum utrique noſtrum videbitur. ego & librarios tuos culpa libero, neque te accuſo; & tamen aliud quiddam ad te ſcripſeram, Cærelliam quædam habere, quæ niſi a te, non potuerit. Balbo quidem intelligebam ſatisfaciendum fuiſſe: tantum nolebam, aut obſoletum Bruto, aut Balbo inchoatum dari. Varroni, ſimul ac te videro, ſi tibi videbitur, mittam. quid autem dubitarim, cum videro te, ſcies. Attributos quod appellas, valde probe. Te prædio aviæ exerceri, moleſte fero. De Bruto noſtro, perodioſum: ſed vita fert. mulieres autem vix ſatis humane, quæ inimico animo ferant, cum utraque officio pareat. Tullium ſcribam, nihil fuit, quod appellares. nam tibi mandaſſem, ſi fuiſſet. nihil enim eſt apud eum poſitum nomine voti: ſed eſt quiddam apud illum meum. id ego in hanc rem ſtatui conferre. itaque & ego recte tibi dixi, ubi eſſet: & tibi ille recte negavit. ſed hoc quoque ipſum continuo adoriamur. lucum hominibus non ſane probo, quod eſt deſertior: ſed habet εὐλογίαν. verum hoc quoque, ut cenſueris; quippe qui omnia. Ego, ut conſtitui, adero: atque utinam tu quoque eodem die! ſin quid: multa enim: utique poſtridie. etenim coheredes: a quis ſine te opprimi, malitia eſt. Alteris jam litteris nihil ad me de Attica. Sed id quidem in optima ſpe pono. illud accuſo, non te, ſed illam, ne ſalutem quidem. at tu & illi, & Piliæ plurimam: nec me tamen iraſci indicaris. Epiſtolam Cæſaris miſi, ſi minus legiſſes.

CICE-

CICERO ATTICO S. 23

Antemeridianis tuis litteris heri ſtatim reſcripſi: nunc reſpondeo veſpertinis. Brutus, mallem, me arceſſeret. nam & æquius erat, cum illi iter inſtaret & ſubitum & longum: & mehercule nunc, cum ita ſumus affecti, ut non poſſimus plane ſimul vivere, (intelligis enim profecto, in quo maxime poſita ſit συμβιώσις,) facile patiebar, nos potius Romæ una eſſe, quam in Tuſculano. Libri ad Varronem non morabantur. ſunt enim effecti, ut vidiſti: tantum librariorum menda tolluntur. de quibus libris ſcis me dubitaſſe: ſed tu videris. item, quos Bruto mittimus, in manibus habent librarii. Mea mandata, ut ſcribis, explica: quamquam iſta retentione omnes ait uti Trebatius: quid tu iſtos putas? noſti domum. quare conſice 'ευλωγος incredibile eſt, quam ego iſta non curem. omni tibi aſſeveratione affirmo, quod mihi credas velim, mihi majori offenſioni eſſe, quam delectationi, poſſeſſiunculas meas. Magis enim doleo, me non habere, cui tradam, quam habere, qui utar. Atque illud Trebatius ſe tibi dixiſſe narrabat. tu autem veritus es fortaſſe, ne ego invitus audirem. fuit id quidem humanitatis: ſed, mihi crede, jam iſta non curo. quare da te in ſermonem, & perſeca, & confice, excita, compella, loquere, ut te cum illo Scæva loqui putes. ne exiſtimes eos, qui non debita conſectari ſoleant, quod debeatur, remiſſuros. de die tantum videto, & id ipſum bono modo.

CICERO ATTICO S. 24

Quid eſt, quod Hermogenes mihi Clodius, Andromenem ſibi dixiſſe, ſe Ciceronem vidiſſe Corcyræ? ego enim audita tibi putaram. nil igitur ne ei quidem litterarum? an non vidit? facies ergo ut ſciam. Quid tibi ego de Varrone reſcribam? quatuor διφθεραι ſunt in tua poteſtate. quod egeris, id probabo. nec tamen 'αιδεομαι Τρωας. quid enim? ſed, ipſi quam res illa probaretur, magis verebar. ſed quoniam tu ſuſcipis; in alteram aurem.

25 CICERO ATTICO S.

De retentione, refcripfi ad tuas accurate fcriptas litteras. conficies igitur, & quidem fine ulla dubitatione, aut retractatione. hoc fieri & oportet, & opus eft. De Andromene, ut fcribis, ita putaram. fciffes enim, mihique dixiffes. Tu tamen ita mihi de Bruto fcribis, ut de te nihil. quando autem illum putas? nam ego Romam pridie Idus. Bruto ita volui fcribere, (fed quoniam tu te legiffe fcribis, fui fortaffe ᾽ασαφέστερος,) me ex tuis litteris intellexiffe, nolle eum me quafi profequendi fui caufa Romam nunc venire. fed quoniam jam adeft meus adventus, fac quæfo, ne quid eum Idus impediant, quo minus fuo commodo in Tufculano fit. nec enim ad tabulam eum defideraturus eram. in tali enim negotio cur tu unus non fatis es? fed ad teftamentum volebam: quod jam malo alio die; ne ob eam caufam Romam veniffe videar. fcripfi igitur ad Brutum, jam illud, quod putaffem, Idib. nihil opus effe. velim ergo totum hoc ita gubernes, ut ne minima quidem re ulla Bruti commodum impediamus. Sed quid eft tandem, quod perhorrefcas, quia tuo periculo jubeam libros dari Varroni? etiam nunc fi dubitas, fac ut fciamus. nihil eft enim illis elegantius. volo Varronem, præfertim cum ille defideret: fed eft, ut fcis,

Δεινος ᾽ανηρ. ταχα κεν καὶ ᾽αναιτιον ᾽αιτιοωτο.

ita mihi fæpe occurrit vultus ejus, querentis fortaffe vel hoc, meas partes in iis libris copiofius defenfas effe, quam fuas: quod mehercule non effe intelliges, fi quando in Epirum veneris. nam nunc Alexionis epiftolis cedimus. fed tamen ego non defpero probatum iri Varroni: & id, quoniam impenfam fecimus in macrocola, facile patior teneri. fed etiam atque etiam dico, tuo periculo fiet. quare, fi addubitas, ad Brutum tranfeamus. eft enim is quoque Antiochius. o Academiam volaticam, & fui fimilem, modo huc, modo illuc. fed, quæfo, epiftola mea ad Varronem valdene tibi placuit? male mihi fit, fi umquam quidquam tam enitar. ergo. at ego ne Tironi qui-

quidem dictavi, qui totas περιοχὰς perſequi ſolet, ſed Spintharo ſyllabatim.

CICERO ATTICO S. 26

De Virgilii parte valde probo. ſic ages igitur. & quidem id erit primum; proximum Clodiæ. quodſi neutrum; metuo, ne turbem, & irruam in Druſum. intemperans ſum in ejus rei cupiditate, quam noſti. itaque revolvor identidem in Tuſculanum. quidvis enim potius, quam ut non hac æſtate abſolvatur. Ego, ut tempus eſt noſtrum, locum habeo nullum, ubi facilius eſſe poſſim, quam Aſturæ. ſed quia, qui mecum ſunt, (credo, quod mæſtitiam meam non ferunt,) domum properant; etſi poteram remanere, tamen, ut ſcripſi tibi, proficiſcar hinc, ne relictus videar. quo autem? Lanuvium? conor equidem in Tuſculanum. ſed faciam te ſtatim certiorem. tu litteras conficies. equidem credibile non eſt, quantum ſcribam die; quin etiam noctibus. nihil enim ſomni. heri etiam effeci epiſtolam ad Cæſarem. tibi enim placebat: quam non fuit malum ſcribi, ſi forte opus eſſe putares. ut quidem nunc eſt, nihil ſane eſt neceſſe mittere. ſed id quidem, ut tibi videbitur. mittam tamen ad te exemplum fortaſſe Lanuvio, niſi forte Romam. ſed cras ſcies.

CICERO ATTICO S. 27

De epiſtola ad Cæſarem, nobis vero ſemper rectiſſime placuit, ut iſti ante legerent. aliter enim fuiſſemus & in hos inofficioſi, & in noſmet ipſos, ſi illum offenſuri fuimus, pæne periculoſi. iſti autem ingenue, mihique gratum, quod, quid ſentirent, non reticuerunt: illud vero vel optime, quod ita multa mutari volunt, ut mihi de integro ſcribendi cauſa non ſit: quamquam de Parthico bello quid ſpectare debui, niſi quod illum velle arbitrabar? quod enim aliud argumentum epiſtolæ noſtræ, niſi κολακεία, fuit? an, ſi ea, quæ optima putaram, ſuadere voluiſſem, oratio mihi defuiſſet? totis igitur litteris nihil

opus

opus est. ubi enim ἐπίτευγμα magnum nullum fieri possit, ἀποτεύγμα vel non magnum molestum futurum sit; quid opus est παρακινδυνεύειν? præsertim cum illud occurrat, illum, cum antea nihil scripserim, existimaturum, me, nisi toto bello confecto, nihil scripturum fuisse. atque etiam vereor, ne putet, me hoc quasi Catonis μείλιγμα esse voluisse. quid quæris? valde me pœnitebat: nec mihi in hac quidem re quidquam magis ut vellem accidere potuit, quam quod σπουδὴ nostra non est probata. incidissemus etiam in illos, in eis in cognatum tuum. sed redeo ad hortos. Plane illuc te ire, nisi tuo magno commodo, nolo. nihil enim urget. quidquid erit, operam in Faberio ponamus. de die tamen auctionis, si quid scies. Eum, qui e Cumano venerat, quod & plane valere Atticam nuntiabat, & litteras se habere ajebat, statim ad te misi.

28 CICERO ATTICO S.

Hortos quoniam hodie eras inspecturus, quid visum tibi sit, cras scilicet. De Faberio autem cum venerit. De epistola ad Cæsarem, jurato mihi crede, non possum; nec me turpitudo deterret, etsi maxime debebat. quam enim turpis est assentatio, cum vivere ipsum turpe sit nobis? sed ut cœpi, non me hoc turpe deterret. ac vellem quidem: (essem enim, qui esse debebam:) sed in mentem nihil venit. nam, quæ sunt ad Alexandrum hominum eloquentium & doctorum suasiones, vides quibus in rebus versetur. adolescentem, incensum cupiditate verissimæ gloriæ, cupientem sibi aliquid consilii dari, quod ad laudem sempiternam valeret, cohortantur. ad decus non deest oratio. ego quid possum? tamen nescio quid e quercu exsculpseram, quod videretur simile simulacri. in eo quia nonnulla erant paullo meliora, quam ea, quæ fiunt & facta sunt, reprehenduntur: quod me minime pœnitet. si enim pervenissent istæ litteræ, mihi crede, nos pœniteret. quid tu non vides ipsum illum Aristotelis discipulum, summo ingenio, summa modestia, posteaquam rex appellatus sit, super-

ſuperbum, crudelem, immoderatum fuiſſe? quid? tu hunc de pompa, Quirini contubernalem, his noſtris moderatis epiſtolis lætaturum putas? ille vero potius non ſcripta deſideret, quam ſcripta non probet. Poſtremo, ut volet. abiit illud, quod tum me ſtimulabat, quod tibi dabam προβλημα Αρχιμηδειον. multo mehercule magis nunc opto caſum illum, quem tum timebam, vel quem libebit. Niſi quid te aliud impediet, mihi optato veneris. Nicias a Dolabella magno opere arceſſitus, (legi enim litteras,) etſi invito me, tamen eodem me auctore profectus eſt. Hoc manu mea.

CICERO ATTICO S. 29

Cum quaſi alias res quærerem de philologis e Nicia, incidimus in Talnam. ille de ingenio nihil nimis: modeſtum & frugi. ſed hoc mihi non placuit. ſe ſcire ajebat, ab eo nuper petitam Cornificiam, Q. filiam, vetulam ſane, & multarum nuptiarum: non eſſe probatum mulieribus, quod ita reperirent, rem non majorem DCCC. hoc putavi te ſcire oportere. De hortis ex tuis litteris cognovi, & Chryſippo. in villa, cujus inſulſitatem bene noram, video nihil, aut pauca mutata. balnearia tamen laudat majora: de minoribus ait hiberna effici poſſe. tecta igitur ambulatiuncula addenda eſt: quam ut tantam faciamus, quantam in Tuſculano fecimus, prope dimidio minoris conſtabit iſto loco. ad id autem, quod volumus, 'αφιδρυμα, nihil aptius videtur, quam lucus, quem ego noram: ſed celebritatem nullam tum habebat: nunc audio maximam. nihil eſt, quod ego malim. in hoc τον τυφον με προς θεων τροποφορησων. Reliquum eſt, ſi Faberius nobis nomen illud explicat, noli quærere, quanti. Othonem vincas volo. nec tamen inſaniturum illum puto. noſſe enim mihi hominem videor. ita male autem audio ipſum eſſe tractatum, ut mihi ille emtor non eſſe videatur. quid enim? pateretur? ſed quid argumentor? ſi Faberianum explicas, emamus vel magno: ſin minus, ne parvo quidem poſſumus. Clodiam igitur; a qua ipſa ob eam cauſam ſperare videor,

quod

quod & multo minoris sunt, & Dolabellæ nomen jam expeditum videtur, ut etiam repræsentatione confidam. De hortis satis. Cras aut te, aut causam: quam quidem futuram Faberianam. sed, si poteris.

30 CICERO ATTICO S.

Ciceronis epistolam tibi remisi. o te ferreum, qui illius periculis non moveris! me quoque accusat, eam tibi epistolam misissem. nam illam alteram de rebus gestis eodem exemplo puto. In Cumanum hodie misi tabellarium. ei dedi tuas ad Vestorium, quas Pharnaci dederas. Commodum ad te miseram Demeam, cum Eros ad me venit. sed in ejus epistola nihil erat novi, nisi, auctionem biduum. ab ea igitur, ut scribis: & velim, confecto negotio Faberiano: quem quidem negat Eros hodie. cras mane putat. a te colendus est. istæ autem κολακίαι non longe absunt a scelere. te, ut spero, perendie. Mihi, si cunde potes, erues, qui decem legati Mummio fuerint. Polybius non nominat. ego memini Albinum consularem, & Sp. Mummium. videor audisse ex Hortensio, Tuditanum. sed in Libonis annali, XIV. annis post prætor est factus Tuditanus, quam consul Mummius: non sane quadrat. Volo aliquem Olympiæ, aut ubi visum, πολιτικὸν σύλλογον, more Dicæarchi, familiaris tui.

31 CICERO ATTICO S.

Quinto Kal mane accepi a Demea litteras pridie datas, ex quibus aut hodie, aut cras te exspectare deberem. sed, ut opinor, idem ego, qui exspecto tuum adventum, morabor te. non enim puto tam expeditum Faberianum negotium futurum, etiamsi est futurum, ut non habeat aliquid moræ. cum poteris igitur, quoniam etiamdum abes. Dicæarchi, quos scribis, libros sane velim mihi mittas: addas etiam καταβάσεως. De epistola ad Cæsarem, κέκρικα. atque id ipsum, quod isti ajunt illum scribere, se, nisi constitutis rebus, non iturum in Parthos; idem ego suadebam

debam in illa epiſtola: ſin; utrum liberet, facere poſſe, auctore me. hac enim ille exſpectat videlicet, neque eſt facturus quidquam, niſi de meo conſilio. obſecro, abiiciamus iſta, & ſemiliberi ſaltem ſimus: quod aſſequemur & tacendo, & latendo. Sed & aggredere Othonem, ut ſcribis. confice, mi Attice, iſtam rem. nihil enim aliud reperio, ubi & in foro non ſim, & tecum eſſe poſſim. quanti autem, hoc mihi venit in mentem. C. Albanius proximus eſt vicinus: is CIↃ jugerum de M. Pilio emit, ut mea memoria eſt, H-S cxv. omnia ſcilicet nunc minoris. ſed accedit cupiditas: in qua, præter Othonem, non puto nos ullum adverſarium habituros. ſed eum ipſum tu poteris movere. facilius etiam, ſi Kanum haberes. o gulam inſulſam! putet me patris. reſcribes, ſi quid voles.

CICERO ATTICO S. 32

Alteram a te epiſtolam cum hodie accepiſſem, nolui te una mea contentum. Tu vero age, quod ſcribis, de Faberio. in eo enim totum eſt poſitum id, quod cogitamus: quæ cogitatio ſi non incidiſſet, (mihi crede iſtuc, ut cetera,) non laborarem. quamobrem, ut facis, (iſtuc enim addi nihil poteſt,) urge, inſta, perfice. Dicæarchi περὶ ψυχῆς utrosque velim mittas, & καταβάσεως τριπολιτικὸν non invenio, & epiſtolam ejus, quam ad Ariſtoxenum miſit. tres eos libros maxime nunc vellem: apti eſſent ad id, quod cogito. Torquatus Romæ eſt. miſi, ut tibi daretur. Catulum & Lucullum, ut opinor, antea. his libris nova prooemia ſunt addita, quibus eorum uterque laudatur. eas litteras volo habeas: & ſunt quædam alia. Et, quod ad te de decem legatis ſcripſi, parum intellexti; credo, quia διὰ σημείων ſcripſeram. de C. Tuditano enim quærebam, quem ex Hortenſio audieram fuiſſe in decem: eum video in Libonis prætorem P. Popillio, P. Rupilio conſulibus. Annis xiv. ante, quam prætor factus eſt, legatus eſſe potuiſſet? niſi admodum ſero quæſtor eſt factus: quod non arbitror. video enim curules magiſtratus eum legitimis annis perfacile cepiſſe. Poſtumium autem, cujus ſtatuam in Iſthmo

Iſthmo meminiſſe te dicis, in iis ſciebam fuiſſe. is autem eſt, qui cum Lucullo fuit; quem tu mihi addidiſti, ſane ad illum συλλογὸν perſonam idoneam. videbis igitur, ſi poteris, ceteros; ut poſſimus πομπεῦσαι καὶ τοῖς προσώποις.

33 CICERO ATTICO S.

Negligentiam miram! ſemelne putas mihi dixiſſe Balbum & Faberium, profeſſionem relatam? quin etiam meorum juſſu miſeram, qui profiteretur. ita enim oportere dicebant. profeſſus eſt Philotimus libertus. noſti credo librarium. ſed ſcribes, & quidem confeſtim. Ad Faberium, ut tibi placet, litteras miſi. cum Balbo autem puto te aliquid feciſſe H. in Capitolio. In Virgilio mihi nulla eſt δυσωπία. nec enim ejus cauſa ſane debeo: &, ſi emero, quid erit, quod poſtulet? ſed videbis, ne is cum ſit in Africa, ut Cœlius. De nomine, tu videbis cum Ciſpio: ſed, ſi Plancus deſtinat, tum habet res difficultatem. Te ad me venire uterque noſtrum cupit: ſed iſta res nullo modo relinquenda eſt. Othonem quod ſperas poſſe vinci, ſane bene narras. de æſtimatione, ut ſcribis, cum agere cœperimus: etſi nihil ſcripſit, niſi de modo agri. Cum Piſone, ſi quid poteris. Dicæarchi librum accepi: & καταβάσεως exſpecto. Negotium dederis; reperiet ex eo libro, in quo ſunt ſenatus conſulta Cn. Cornelio, L. Mummio conſulibus. De Tuditano autem, quod putas, εὔλογον eſt, tum illum, quoniam fuit ad Corinthum (non enim temere dixit Hortenſius) aut quæſtorem aut tribunum militum, idque potius fuiſſe credo. tu de Antiocho ſcire poteris. Vide etiam, quo anno quæſtor, aut tribunus militum fuerit. ſi neutrum quadret, in præfectis, an in contubernalibus fuerit, modo fuerit in eo bello. De Varrone loquebamur; lupus in fabula. venit enim ad me, & quidem id temporis, ut retinendus eſſet. ſed ego ita egi, ut non ſcinderem penulam. memini enim tuum: & multi erant, nosque imparati. quid refert? paullo poſt C. Capito cum T. Carinate: horum ego vix attigi penulam; tamen remanſerunt: ceciditque belle. ſed

caſu

caſu ſermo a Capitone de urbe augenda. a ponto Mulvio Tiberim duci ſecundum montes Vaticanos; campum Martium coædificari; illa autem campum Vaticanum fieri, quaſi Martium campum. quid ais? inquam. at ego ad tabulam, ut, ſi recte poſſim, Scapulanos hortos. cave facias, inquit. nam iſta lex perferetur. vult enim Cæſar. audire me facile paſſus ſum. fieri autem, moleſte fero. ſed tu quid ais, quamquam quid quæro? noſti diligentiam Capitonis in rebus novis perquirendis. non concedit Camillo. facies me igitur certiorem de Idibus. iſta enim me res adducebat. eo adjunxeram ceteras; quas conſequi tamen biduo aut triduo poſt facile potero. te tamen in via confici minime volo. quin etiam Dionyſio ignoſco. De Bruto quod ſcribis, feci ut ei liberum eſſet, quod ad me attineret. ſcripſi enim ad eum heri, Idib. [Maj.] ejus opera mihi nihil opus eſſe.

CICERO ATTICO S. 34

Aſturam veni VIII. Kal. vitandi enim caloris cauſa Lanuvii III. horas acquieveram. tu velim, ſi grave non erit, efficias, ne ante Nonas mihi illuc veniendum ſit. id potes per Egnatium Maximum. Illud in primis, ut cum Publilio, me pæne abſente, conficias: de quo quæ fama ſit, ſcribes. *id populus curat ſcilicet.* non mehercule arbitror. etenim hæc decantata erat fabula. ſed complere paginam volui. quid plura? ipſe enim adſum, niſi quid prorogas. ſcripſi enim ad te de hortis.

CICERO ATTICO S. 35

O rem indignam? gentilis tuus urbem auget; quam hoc biennio primum vidit: & ei parum magna viſa eſt, quæ etiam ipſum capere potuerit. hac de re igitur exſpecto litteras tuas. Varroni, ſcribis, te ſimul ac venerit. dati igitur jam ſunt; nec tibi integrum eſt: hui, ſi ſcias quanto periculo tuo: aut fortaſſe litteræ meæ te retardarunt. ſed eas nondum legeras, cum has proximas ſcripſiſti. ſcire igitur aveo, quo modo res ſe habeat.

CICERO ATTICO S. 36

De Bruti amore, vestraque ambulatione, etsi mihi nihil novi affers, sed idem, quod sæpe; tamen hoc audio libentius, quo sæpius: eoque mihi jucundius est, quod tu eo lætaris; certiusque eo est, quod a te dicitur.

CICERO ATTICO S. 37

Has alteras hodie litteras. De Xenonis nomine, & de Epiroticis XL, nihil potest fieri nec commodius, nec aptius, quam ut scribis. id erat locutus mecum eodem modo Balbus minor. Novi nihil sane, nisi Hirtium cum Quinto acerrime pro me litigasse: omnibus eum locis facere, maximeque in conviviis: cum multa de me, tum redire ad patrem: nihil autem ab eo tam 'αξιωπιςος dici, quam alienissimos nos esse a Cæsare: fidem nobis habendam non esse: me vero etiam cavendum: (φοβερον 'ην, nisi viderem scire regem, me animi nihil habere:) Ciceronem vero meum vexari. sed id quidem arbitratu suo. Laudationem Porciæ gaudeo me ante dedisse Leptæ tabellario, quam tuas acceperim litteras. eam tu igitur, si me amas, curabis, si modo mittetur, isto modo mittendam Dimitio & Bruto. De gladiatoribus: de ceteris, quæ scribis 'ανεμοφορητα, facies me quotidie certiorem. Velim, si tibi videtur, appelles Balbum & Offilium de auctione proscribenda. equidem locutus sum cum Balbo. placebat puto conscripta habere Offilium omnia; habet & Balbus: sed Balbo placebat, propinquum diem, & Romæ: si Cæsar moraretur, posse diem differri. sed is quidem adesse videtur. totum igitur considera. placet enim Vestorio.

CICERO ATTICO S. 38

Ante lucem cum scriberem contra Epicureos, de eodem oleo & opera exaravi nescio quid ad te, & ante lucem dedi. deinde cum, somno repetito, simul cum sole experrectus essem, datur mihi epistola a sororis tuæ filio, quam ipsam tibi misi; cujus est

princi-

principium non ſine maxima contumelia. ſed fortaſſe ’ὐκ ’επεςησιν. eſt autem ſic; *ego enim non probo, quidquid non belle in te dici poteſt.* poſſe vult in me multa dici non belle, ſed ea ſe negat approbare. hoc quidquam pote impurius? jam cetera leges, (miſi enim ad te,) judicabisque. Bruti noſtri quotidianis aſſiduisque laudibus, quas ab eo de nobis haberi permulti mihi renuntiaverunt, commotum iſtum aliquando, ſcripſiſſe aliquid ad me; credo & ad te: idque ut ſciam, facies: nam, ad patrem de me quid ſcripſerit, neſcio; de matre quam pie? *Volueram*, inquit, *ut quam plurimum tecum eſſem, conduci mihi domum; & id ad te ſcripſeram: neglexiſti. ita minus multum una erimus. nam ego iſtam domum videre non poſſum: qua de cauſa, ſcis.* Hanc autem cauſam pater odium matris eſſe dicebat. nunc me juva, mi Attice, conſilio, πότερον δικας τειχος ’υψιον, [id eſt, utrum aperte hominem aſperner, & reſpuam,] ’η σκολιας ’απατας. ut enim Pindaro, ſic διχα μοι νοος, ’ατρεκειαν ’ειπειν. omnino moribus meis illud aptius, ſed hoc fortaſſe temporibus. tu autem, quod ipſe tibi ſuaſeris, idem mihi perſuaſum putato. equidem vereor maxime, ne in Tuſculano opprimar. in turba hæc eſſent faciliora. utrum igitur Aſturæ? quid, ſi Cæſar ſubito? juva me, quæſo, conſilio. utar eo, quo tu decreveris.

CICERO ATTICO S. 39

O incredibilem vanitatem! ad patrem, domo ſibi carendum propter matrem: plane pietatis. hic autem jam langueſcit, & ait ſibi illum jure iratum. ſed utar tuo conſilio. σκολια enim tibi video placere. Romam, ut cenſes, veniam, ſed invitus. valde enim in ſcribendo hæreo. Brutum, inquis, eadem ſcilicet. ſed niſi hoc eſſet, res me iſta non cogeret. nec enim inde venit, unde mallem; neque diu abfuit; neque ullam litteram ad me. ſed tamen ſcire aveo, qualis ei totius itineris ſumma fuerit. Libros mihi, de quibus ad te antea ſcripſi, velim mittas, & maxime Φαιδρε περισσων, & ‘Ελλαδος.

40 CICERO ATTICO S.

Itane nuntiat Brutus, illum ad bonos viros? 'ευαγγελια. ſed ubi eos? niſi forte ſe ſuſpendit. hic autem ut ſtultum eſt? ubi igitur φιλοτεχνημα illud tuum, quod vidi in parthenone, Ahalam & Brutum? ſed quid faciat? illud optime, *ſed ne is quidem, qui omnium flagitiorum auctor, bene de noſtro.* at ego verebar, ne etiam Brutus eum diligeret. ita enim ſignificarat iis, quas ad meas. *at vellem aliquid deguſtaſſe de fabulis.* ſed coram, ut ſcribis. etſi, quid mi auctor es? advolone, an maneo? equidem & in libris hæreo, & illum hic excipere nolo: ad quem, ut audio, pater hodie ad Saxa Acronoma. mirum, quam inimicus ibat, ut ego objurgarem. ſed ego ipſe κεπφεμαι. itaque poſthac. tu tamen vide, quid de adventu meo cenſeas; & τα 'ολα, cras ſi perſpici potuerint, mane ſtatim ut ſciam.

41 CICERO ATTICO S.

Ego vero Quinto epiſtolam ad ſororem miſi. cum ille quereretur filio cum matre bellum, & ſe ob eam cauſam domo ceſſurum filio diceret; dixi illum commodas ad matrem litteras, ad te nullas. ille alterum mirabatur: de te autem ſuam culpam, quod ſæpe graviter ad filium ſcripſiſſet de tua in illum iniuria. quod autem relanguiſſe ſe dicit, ego ei, tuis litteris lectis, σκολιας 'απατας ſignificavi me non fore. tum enim mentio Canæ. omnino, ſi id conſilium placeret, eſſet neceſſe. ſed ut ſcribis, ratio eſt habenda gravitatis; & utriusque noſtrum idem conſilium eſſe debet: etſi in me graviores injuriæ, & certe notiores. ſi vero etiam Brutus aliquid afferet, nulla dubitatio eſt. ſed coram. magna enim res, & multæ cautionis. cras igitur; niſi quid a te commeatus.

42 CICERO ATTICO S.

Venit ille ad me, και μαλα κατηφης· & ego, συ δε δη τι συννες; rogas? inquit: cui iter inſtet, & iter ad bellum, idque cum periculoſum, tum etiam turpe.

quæ

quæ vis igitur? inquam; æs, inquit, alienum; & tamen ne viaticum quidem. hoc loco ego sumsi quiddam de tua eloquentia. nam tacui. at ille: sed me maxime angit avunculus. quidnam? inquam. quod mihi, inquit, iratus est. cur pateris? inquam. malo enim ita dicere, quam, cur committis? non patiar, inquit. causam enim tollam. & ego, rectissime quidem. sed si grave non est, velim scire quid sit causæ. quia, dum dubitabam quam ducerem, non satisfaciebam matri, ita ne illi quidem. nunc nihil mihi tanti est. faciam quod volunt. feliciter velim, inquam, teque laudo. sed quando? nihil ad me, inquit, de tempore, quoniam rem probo. at ego, inquam, censeo prius, quam proficiscaris, ita patri quoque morem gesseris. faciam, inquit, ut censes. hic dialogus sic conclusus est. Sed heus tu, diem meum scis esse III. Non. Jan. aderis igitur. Scripseram jam: ecce tibi, orat Lepidus ut veniam. opinor augures nil habere ad templum effandum. Eatur: Ἴγιας σκορδȣ. videbimus te igitur.

CICERO ATTICO S. 43

Ego vero utar prorogatione diei: tuque humanissime fecisti, qui me certiorem feceris, atque ita, ut eo tempore acciperem litteras, quo non exspectarem: tuque ut ab ludis scriberes. sunt omnino mihi quædam agenda Romæ: sed consequemur biduo post.

CICERO ATTICO S. 44

Suaves tuas litteras! etsi acerba pompa. verumtamen scire omnia non acerbum est, vel de Cotta. populum vero præclarum, quod propter malum vicinum, ne Victoriæ quidem ploditur. Brutus apud me fuit: cui quidem valde placebat, me aliquid ad Cæsarem. annueram; sed pompam videret. Tu tamen ausus es Varroni dare; exspecto quid judicet. quando autem perleget? De Attica, probo. Est quiddam etiam animum levari cum spectatione, tum etiam religionis opinione & fama. Cottam mihi velim mit-

tas. Libonem mecum habeo, & habueram ante Cascam. Brutus mihi T. Ligarii verbis nuntiavit, quod appelletur L. Curfidius in oratione Ligariana, erratum esse meum: sed, ut ajunt, μνημονικὸν ἁμάρτημα. sciebam Curfidium pernecessarium Ligariorum: sed eum video ante esse mortuum. da igitur, quæso, negotium Pharnaci, Antæo, Salvio, ut id nomen ex omnibus libris tollatur.

45 CICERO ATTICO S.

Fuit apud me Lamia post discessum tuum, epistolamque ad me attulit missam sibi a Cæsare: quæ quamquam ante data erat, quam illæ Diocharinæ, tamen plane declarabat, illum ante ludos Romanos esse venturum. in qua extrema scriptum erat, ut ad ludos omnia pararet, neve committeret, ut frustra ipse properasset. prorsus ex his litteris non videbatur esse dubium, quin ante eam diem venturus esset: idemque Balbo, cum eam epistolam legisset, videri Lamia dicebat. Dies feriarum mihi additos video: sed quam multos, fac si me amas, sciam. de Bæbio poteris, & de altero vicino Egnatio. Quod me hortaris, ut eos dies consumam in philosophia explicanda; currentem tu quidem: sed cum Dolabella vivendum esse istis diebus vides. quod nisi me Torquati causa teneret, satis erat dierum, ut Puteolos excurrere possem, & ad tempus redire. Lamia quidem a Balbo (ut videbatur) audiverat, multos numos domi esse numeratos, quos oporteret quamprimum dividi. magnum pondus argenti, præter prædia: auctionem primo quoque tempore fieri oportere. scribes ad me velim, quid tibi placeat. equidem, si ex omnibus esset eligendum, nec diligentiorem, nec officiosiorem, nec nostri studiosiorem facile delegissem Vestorio: ad quem accuratissimas litteras dedi, quod idem te fecisse arbitror. mihi quidem hoc satis videtur. tu quid dicis? unum enim pungit, ne negligentiores esse videamur. exspectabo igitur tuas litteras.

CICE-

CICERO ATTICO S. 46

Pollex quidem, ut dixerat, ad Idus Sext. ita mihi Lanuvii pridie Idus præsto fuit; sed plane Pollex, non index. cognosces igitur ex ipso. Balbum conveni. Lepta enim de sua vini curatione laborans, me ad eum perduxerat: in eo autem Lanuvino, quod Lepido tradidit, ex eo hoc primum: *paulo ante acceperam eas litteras, in quibus magnopere confirmat, ante ludos Romanos.* legi epistolam: multa de meo Catone, quo sæpissime legendo se dicit copiosiorem factum: Bruti Catone lecto se sibi visum disertum. ex eo cognovi cretionem Cluvii (o Vestorium negligentem!) liberam cretionem, testibus præsentibus, sexaginta diebus. metuebam ne ille arcendus esset. nunc mittentendum est, ut meo jussu cernat. idem igitur Pollex. etiam de hortis Cluvianis egi cum Balbo liberalius: se enim statim ad Cæsarem scripturum: Cluvium autem a T. Hordeonio legare & Terentiæ H-S ıɔɔɔ, & sepulchro, multisque rebus; nihil a nobis. subaccusa quæso Vestorium. Quid minus probandum, quam Plotium unguentarium per suos pueros omnia tanto ante Balbo; illum mi ne per meos quidem? De Cossinio doleo; dilexi hominem. Quinto delegabo, si quid æri meo alieno superabit, & emtionibus; ex quibus mi etiam æs alienum faciendum puto. De domo Arpini, nihil scio. Vestorium nihil quod accuses. jam enim obsignata hac epistola, noctu tabellarius noster venit, & ab eo litteras diligenter scriptas attulit, & exemplum testamenti.

CICERO ATTICO S. 47

Posteaquam *abs te Agamemno*, non *ut venirem*, (nam id quoque fecissem, nisi Torquatus esset,) sed ut scriberem, *tetigit*, omnia, quæ in manibus habebam, abjeci; quod jusseras, edolavi. Tu velim e Pollice cognoscas rationes nostras sumtuarias. turpe est enim nobis, illum, qualiscumque est, hoc primo anno egere. post moderabimur diligentius. Idem Pollex remittendus est, ut ille cernat. Plane Puteolos non

fuit eundum, cum ob ea, quæ ad te scripsi, tum quod Cæsar adest. Dolabella scribit se ad me postridie Idus. o magistrum molestum! Lepidus ad me heri vesperi litteras misit Antio; nam ibi erat: habet enim domum, quam nos vendidimus: rogat magnopere, ut sim Kal. in senatu; me & sibi & Cæsari vehementer gratum esse futurum. puto equidem nihil esse. dixisset enim tibi fortasse aliquid Oppius; quoniam Balbus est æger. sed tamen malim venire frustra, quam desiderari, si opus esset: moleste ferrem postea. itaque hodie Antii: cras ante meridiem, domi. Tu velim, nisi te impedivisti, apud nos pridie Kal. cum Pilia. Te spero cum Publilio confecisse. equidem Kal. in Tusculanum recurram. me enim absente omnia cum illis transigi malo. Q. fratris epistolam ad te misi, non satis humane illam quidem respondentem meis litteris, sed tamen quod tibi satis sit, ut quidem existimo. tu videbis.

48 CICERO ATTICO S.

Heri nescio quid in strepitu videor exaudisse, cum diceres, te in Tusculanum venturum: quod utinam! iterum utinam! tuo tamen commodo. Lepta me rogat, ut, si quid sibi opus sit, accurram. mortuus enim Babullius. Cæsar, opinor, ex uncia: etsi nihil adhuc: sed Lepta ex triente. veretur autem, ne non liceat tenere hereditatem; ἀλόγως omnino, sed veretur tamen. is igitur si accierit, accurram; sin minus, haud antequam necesse erit. Tu Pollicem, cum poteris. Laudationem Porciæ tibi misi correctam: ac eo properavi, ut, si forte aut Domitii filio, aut Bruto mitteretur, hæc mitteretur. id si tibi erit commodum, magnopere cures velim: & velim M. Varronis & Lollii mittas laudationem; Lollii utique. nam illam legi, volo tamen regustare. quædam enim vix mihi credo legisse me.

26 CICERO ATTICO S.

Atticæ primum salutem, quam equidem ruri esse arbitror. multam igitur salutem & Piliæ. De Tigel-

Tigellio, ſi quid novi: qui quidem, ut mihi Gallus Fabius ſcripſit, μέμψιν ἀναφέρει mihi quandam iniquiſſimam, me Phameæ defuiſſe, cum ejus cauſam recepiſſem: quam quidem receperam contra pueros Octavios Cn. filios non libenter: ſed & Phameæ cauſa volebam. erat enim, ſi meminiſti, in conſulatus petitione per te mihi pollicitus, ſi quid opus eſſet: quod ego perinde tuebar, ac ſi uſus eſſem. is ad me venit, dixitque, judicem operam dare ſibi conſtituiſſe eo die ipſo, quo de Sextio noſtro lege Pompeja in conſilium iri neceſſe erat. ſcies enim dies illorum judiciorum præſtitutos fuiſſe. reſpondi non ignorare eum, quid ego deberem Sextio: quem vellet, alium diem ſi ſumſiſſet, me ei non defuturum. ita tum ille diſceſſit iratus. puto me tibi narraſſe. non laboravi ſcilicet, nec hominis alieni injuſtiſſimam iracundiam mihi curandam putavi. Gallo autem narravi, cum proxime Romæ fui, quid audiſſem; neque nominavi Balbum minorem. Habuit ſuum negotium Gallus, ut ſcribit. ait illum, ne animi conſcientia, quod Phameam deſtituiſſem, de ſe ſuſpicari. quare tibi hactenus mando, de illo noſtro, ſi quid poteris, exquiramus: de me ne quid labores. Eſt bellum, aliquem libenter odiſſe; quemadmodum non omnibus ſervire. etſi mehercule, ut tu intelligis, magis mihi iſti ſerviunt, ſi obſervare ſervire eſt.

CICERO ATTICO S. 50

Admonitus quibusdam tuis litteris, ut ad Cæſarem uberiores litteras mittere inſtituerem, cum mihi Balbus nuper in Lanuvino dixiſſet, ſe & Oppium ſcripſiſſe ad Cæſarem, me legiſſe libros contra Catonem, & vehementer probaſſe; conſcripſi de his ipſis libris epiſtolam Cæſari, quæ deferretur ad Dolabellam: ſed ejus exemplum miſi ad Oppium & Balbum; ſcripſique ad eos, ut tum deferri ad Dolabellam juberent meas litteras, ſi ipſi exemplum probaſſent. ita mihi reſcripſerunt, nihil umquam ſe legiſſe melius, epiſtolamque meam juſſerunt dari Dolabellæ. Veſtorius ad me ſcripſit, ut juberem mancipio dari ſervo

ſuo, pro mea parte, Hetertejo cuidam, fundum Brinnianum; ut ipſe ei Puteolis recte mancipio dare poſſet. eum ſervum, ſi tibi videbitur, ad me mittes. opinor enim, ad te etiam ſcripſiſſe Veſtorium. De adventu Cæſaris idem, quod a te, mihi ſcriptum eſt ab Oppio & Balbo. Miror te nihildum cum Tigellio, vel ut hoc ipſum, quantum acceperit: prorſus aveo ſcire, nec tamen flocci facio. Quæris, quid cogitem de obviam itione; quid cenſes, niſi Alſium? & quidem ad Murenam de hoſpitio ſcripſeram: ſed opinor cum Matio profectum. Salluſtius igitur urgebitur. Scripto jam ſuperiore verſiculo, Eros mihi dixit, ſibi Murenam liberaliſſime reſpondiſſe. Eo igitur utamur. nam Silius culcitas non habet. Dida autem, opinor, hoſpitibus totam villam conceſſit.

51 CICERO ATTICO. S.

Ad Cæſarem quam miſi epiſtolam, ejus exemplum fugit me tum tibi mittere; nec id fuit, quod ſuſpicaris, ut me puderet tui, ne ridicule hemicillus: nec mehercule ſcripſi aliter, ac ſi πρὸς ἴσον ὁμοίονque ſcriberem. bene enim exiſtimo de illis libris, ut tibi coram. itaque ſcripſi, & ἀκολακεύτως, & tamen ſic, ut nihil eum exiſtimem lecturum libentius. De Attica nunc demum mihi eſt exploratum. itaque ei de integro gratulare. Tigellium totum mihi, & quidem quamprimum: nam pendeo animi. Narro tibi, Quintus cras. ſed ad me, an ad te, neſcio. mihi ſcripſit Romam VIII. Kal. ſed miſi, qui invitaret: etſi hercle jam Romam veniendum eſt, ne ille ante advolet.

52 CICERO ATTICO S.

O hoſpitem mihi tam gravem! ἀμεταμέλητον. fuit enim perjucunde. ſed cum ſecundis Saturnalibus ad Philippum veſperi veniſſet, villa ita completa militibus eſt, ut vix triclinium, ubi cœnaturus ipſe Cæſar eſſet, vacaret: quippe hominum CIƆ CIƆ. ſane ſum commotus, quid futurum eſſet poſtridie: ac mihi Barba Caſſius ſubvenit: cuſtodes dedit. caſtra in agro:

villa

villa defenſa eſt. ille tertiis Saturnalibus apud Philippum ad horam VII. nec quemquam admiſit. rationes opinor cum Balbo. inde ambulavit in litore. Poſt horam VIII. in balneum: tum audivit de Mamurra: vultum non mutavit: unctus eſt; accubuit; ἐμετικὴν agebat. itaque & edit & bibit ἀδεῶς & jucunde; opipare ſane, & apparate: nec id ſolum, *ſed, bene cocto, &*

Condito ſermone bono, &, ſi quæris, libenter.

præterea tribus tricliniis accepti οἱ περὶ αὐτὸν valde copioſe. libertis minus lautis, ſervisque nihil defuit. nam lautiores eleganter accepti. quid multa? homines viſi ſumus. hoſpes tamen non is, cui diceres, amabo te, eodem ad me cum revertere. ſemel ſatis eſt. σπουδαῖον οὐδὲν in ſermone: φιλολογα multa. quid quæris? delectatus eſt, & libenter fuit. Puteolis ſe ajebat unum diem fore, alterum ad Bajas. Habes hoſpitium, ſive ἐπισταθμίαν odioſam, mihi, dixi, non moleſtam. Ego paullisper hic, deinde in Tuſculanum. Dolabellæ villam cum præteriret, omnis armatorum copia, dextra ſiniſtra ad equum, nec usquam alibi. hoc ex Nicia.

M. TUL.

✤)o(✤

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM, LIBER XIV.

ARGUMENTUM.

Tris amplius menses nullæ extant scriptæ litteræ; ex tertiis videlicet Saturnalibus, quæ fuerunt XII. *Kal. Jan. ad post Id. Martias, quo die Cæsar occisus est. Occisus est autem, ut Vellejus ait, cum quinque menses post reditum ex Hispania Romæ fuisset Scriptæ sunt autem hæ M. Antonio & P. Cornelio Dolabella Coss. Nam is, interfecto Cæsare, fasces statim, ut ait Paterculus, & insignia Consulatus sibi arripuit, antea designatus ab illo, quem sibi substitueret, in Parthos proficiscens. Continent vero potissimum Reipublicæ tempestates, quæ, illo cæso, consecutæ sunt. Cicero quidem primis illis diebus, cum Senatum in suam sententiam perduxisset, ut communis concordiæ causa, injuriarum memoria sempiterna oblivione tolleretur; Roma egressus est in suas villas; unde dedit has litteras, modo spei, modo desperationis plenas. Privatim vero continent querelam de ementitis actis Cæsaris: factum Dolabellæ: de Amatio humillimæ sortis homine, qui ausus fuerat in C. Marii nomen invadere, seque pro nepote illius gerere: & domestica quædam privatius. Datæ sunt post Id. Mart. ad* XVI. *circiter Kal. Junii.*

CICE-

CICERO ATTICO S. 1

Deverti ad illum, de quo tecum mane. nihil perditius: explicari rem non posse. etenim si ille tali ingenio exitum non reperiebat, quis nunc reperiet? quid quæris? periisse omnia ajebat; quod haud scio an ita sit: verum ille gaudens: affimabatque minus diebus xx. tumulum Gallicum: in sermonem se post Idus Mart. præterquam Lepidi, venisse neminis: ad summam, non posse isthæc sic abire. o prudentem Oppium, qui nihilo minus illum desiderat: sed loquitur nihil, quod quemquam bonum offendat. sed hæc hactenus. Tu, quæso, quidquid novi (multa autem exspecto) scribere ne pigrere. in his, de Sexto satisne certum; maxime autem de Bruto nostro: de quo quidem ille, ad quem diverti, Cæsarem solitum dicere, *magni refert, hic quid velit: sed quidquid volet, valde volet:* idque eum animadvertisse, cum pro Dejotaro Niceæ diceret: valde vehementer eum visum & libere dicere: atque etiam (ut enim quidque succurrit, libet scribere) proxime, cum Sextii rogatu apud eum fuissem, exspectaremque sedens, quoad vocarer, dixisse eum, *ego dubitem summo in odio sim, cum M. Cicero sedeat, nec suo commodo me convenire possit? atqui si quisquam est facilis, hic est: tamen non dubito, quin me male oderit.* Hæc & ejusmodi multa. Sed ad propositum. quidquid erit non modo magnum, sed etiam parvum, scribes. equidem nihil intermittam.

CICERO ATTICO S. 2

Duas a te accepi epistolas heri. ex priore theatrum Publiumque cognovi; bona signa consentientis multitudinis. plausus vero L. Cassio datus, etiam facetus mihi quidem visus est. Altera epistola de Madaro scripta, apud quem nullum φαλακρωμα: ut putas. processi enim, sed minus. diutius sermone enim sum retentus. Quod autem ad te scripseram, obscure fortasse, id ejusmodi est: ajebat, Cæsarem secum, quo tempore Sextii rogatu veni ad eum, cum exspectarem sedens, dixisse: *ego nunc tam sim stultus, ut*

hunc

hunc ipsum facilem hominem, putem mihi esse amicum, cum tamdiu sedens meum commodum exspectet? Habes igitur φαλάκρωμα, inimicissimum otii, id est, Bruti. In Tusculanum hodie; Lanuvii eras; inde Asturæ cogitabam. Piliæ paratum est hospitium: sed vellem Atticam; (verum tibi ignosco;) quarum utrique salutem.

3 CICERO ATTICO S.

Tranquillæ tuæ quidem litteræ; quod utinam diutius! nam Matius posse negabat. Ecce autem structores nostri ad frumentum profecti, cum inanes rediissent, rumorem afferunt magnum, Romæ domum ad Antonium frumentum omne portari: πανικὸν certe: scripsisses enim. Corumbus Balbi nullus adhuc; & mihi notum nomen. Bellus enim esse dicitur architectus. Ad obsignandum tu adhibitus non sine causa videris. volunt enim nos ita putare. nescio cur non animo quoque sentiant. sed quid hæc ad nos? odorare tamen Antonii διάθεσιν: quem quidem ego epularum magis arbitror rationem habere, quam quidquam mali cogitare. Tu, si quid pragmaticon habes, scribe: sin minus, populi ἐπισημασίαν, & mimorum dicta perscribito. Piliæ & Atticæ salutem.

4 CICERO ATTICO S.

Nunc quid putas me Lanuvii? at ego te istic quotidie aliquid novi suspicor. tument negotia. nam cum Matius, quid censes ceteros? equidem doleo, quod numquam in ulla civitate accidit, non una cum libertate rempublicam recuperatam. horribile est, quæ loquantur, quæ minitentur. ac vereor Gallica etiam bella; ipse sextus quo evadat. sed omnia licet concurrant, Idus Martiæ consolantur. nostri autem ἥρωες, quod per ipsos confici potuit, gloriosissime & magnificentissime confecerunt. reliquæ res opes & copias desiderant, quas nullas habemus. Hæc ego ad te, ut, si quid novi, (nam quotidie aliquid exspecto,) confestim ad me: & si novi nihil, nostro

more

more tamen ne patiamur intermitti litterulas. equidem non committam.

CICERO ATTICO S. 5

Spero tibi jam eſſe, ut volumus, quoniam quidem 'ηϛιτισας, cum leviter commotus eſſes: ſed tamen velim ſcire, quid agas. Signa bella, quod Calvena moleſte fert, ſe ſuſpectam eſſe Bruto. illa ſigna non bona, ſi cum ſignis legiones veniunt e Gallia. quid tu illas putas, quæ fuerunt in Hiſpania, nonne idem poſtulaturas? quid, quas Annius transportavit? Caninium volui, ſed μνημονικον 'αμαρτημα. Ab aleatore φυρμος πολυς. nam iſta quidem Cæſaris libertorum conjuratio facile opprimeretur, ſi recta ſaperet Antonius. Meam ſtultam verecundiam, qui legari noluerim ante res prolatas, ne deſerere viderer hunc rerum tumorem; cui certe ſi poſſem mederi, deeſſe non deberem. ſed vides magiſtratus, ſi quidem illi magiſtratus: vides tamen tyranni ſatellites in imperiis; vides ejusdem exercitus; vides in latere veteranos; quæ ſunt 'ευριπιϛα omnia: eos autem, qui orbis terræ cuſtodiis non modo ſepti, verum etiam magni eſſe debebant tantum non laudari atque amari, ſed parietibus contineri. atque illi quoquo modo beati; civitas miſera. Sed velim ſcire, quid adventus Octavii. num qui concurſus ad eum, num quæ νεωτερισμȣ ſuſpicio. non puto equidem: ſed tamen quidquid eſt, ſcire cupio. Hæc ſcripſi ad te proficiſcens Aſtura III. Idus.

CICERO ATTICO S. 6

Pridie Idus Fundis accepi tuas litteras cenans. primum igitur melius eſſe: deinde meliora te nuntiare. odioſa illa enim fuerant, legiones venire. Nam de Octavio ſusque deque. exſpecto quid de Mario: quem quidem ego ſublatum rebar a Cæſare. Antonii colloquium cum heroibus noſtris pro re nata non incommodum. ſed tamen adhuc me nihil delectat præter Idus Mart. nam, quoniam Fundis ſum cum Ligure noſtro, diſcrutior, Sextilii fundum a verberone

Cur-

Curtilio possideri: quod cum dico, de toto genere dico. Quid enim miserius, quam ea nos tueri, propter quæ illam oderamus? Etiamne consules & tribunos plebis in biennium, quos ille voluit? nullo modo reperio, quemadmodum possim πολιτεύεσθαι. nihil enim tam σόλοικον, quam τυραννοκτόνους in cœlo esse, tyranni facta defendi. sed vides consules, vides reliquos magistratus, si isti magistratus: vides languorem bonorum. exultant lætitia in municipiis. dici enim non potest, quanto opere gaudeant, ut ad me concurrant, ut audire cupiant verba mea ea de re; nec ulla interea decreta. sic enim πεπολιτεύμεθα, ut victos metueremus. Hæc ad te scripsi apposita secunda mensa: plura & πολιτικώτερα postea: & tu, quid agas, quidque agatur.

7 CICERO ATTICO S.

Postridie Idus Paullum in Cateja vidi. is mihi de Mario & de republica alia quædam sane pessima. a te scilicet nihil: nemo enim meorum. sed Brutum nostrum audio visum sub Lanuvio. ubi tandem est futurus? nam cum reliqua, tum de hoc scire aveo omnia. Ego e Formiano exiens XVII. Kal. ut inde altero die in Puteolanum, scripsi hæc. A Cicerone mihi litteræ sane πεπινωμέναι, & bene longæ. cetera autem vel fingi possunt: πίνος litterarum significat doctiorem. nunc magnopere a te peto, de quo sum nuper tecum locutus, ut videas ne quid ei desit. id cum ad officium nostrum pertinet, tum ad existimationem & dignitatem: quod idem intellexi tibi videri omnino. Si ergo est, volo mense Quintili in Græciam. sint omnia faciliora. sed cum sint ea tempora, ut certi nihil esse possit, quid honestum mihi sit, quid liceat, quid expediat; quæso da operam, ut illum quam honestissime copiosissimeque tueamur. hæc & cetera, quæ ad nos pertinebunt, ut soles, cogitabis: ad meque, aut quod ad rem pertineat, aut, si nihil erit, quod in buccam venerit, scribes.

CICERO ATTICO S. 8

Tu me jam rebare, cum ſcribebas, in actis eſſe noſtris: & ego accepi XVII. Kal. in diverſorioſo Sinueſſano tuas litteras. De Mario probe: etſi doleo L. Craſſi nepotem. optime tam etiam Bruto noſtro probari Antonium. nam quod juniam ſcribis moderate & amice ſcriptas litteras attuliſſe, mihi Paullus dedit ad ſe a fratre miſſas: quibus in extremis erat, ſibi inſidias fieri; ſed id certis auctoribus comperiſſe. hoc nec mihi placebat, & multo illi minus. Reginæ fuga mihi non moleſta. ſed Clodia quid egerit, ſcribas ad me velim. De Byzantiis curabis, ut cetera; & Pelopem ad te arceſſes. Ego, ut poſtulas, Bajana negotia, chorumque illum, de quo ſcire vis: cum perſpexero, tum ſcribam; ne quid ignores. Quid Galli, quid Hiſpani, quid Sextus agat, vehementer exſpecto. ea ſcilicet tu declarabis, qui cetera. Nauſeolam tibi tum cauſam otii dediſſe facile patiebar. videbar enim mihi legenti tuas litteras requieſſe paullisper. De Bruto ſemper ad me omnia perſcribito, ubi ſit, quid cogitet: quem quidem ego ſpero jam tuto vel ſolum tota urbe vagari poſſe. veruintamen.

CICERO ATTICO S. 9

De republica multa cognovi ex tuis litteris, quas quidem multijuges accepi uno tempore a Veſtorii liberto. ad ea autem, quæ requiris, brevi reſpondebo. Primum vehementer me Cluviana delectant. Sed quod quæris, quid arceſſerim Chryſippum; tabernæ mihi duæ corruerunt, reliquæque rimas agunt. itaque non ſolum inquilini, ſed mures etiam migraverunt. hanc ceteri calamitatem vocant: ego ne incommodum quidem. o Socrates, & Socratici viri! numquam vobis gratiam referam. Dii immortales, quam mihi iſta pro nihilo! ſed tamen ea ratio ædificandi initur, conſiliario quidem & auctore Veſtorio, ut hoc damnum quæſtuoſum ſit. Hic turba magna eſt, eritque, ut audio, major. Duo quidem quaſi deſignati conſules. o Dii boni! vivit tyrannis,

nis, tyrannus occidit? ejus interfecti morte lætamur, cujus facta defendimus? itaque quam ſevere nos M. Curtius accuſat, ut pudeat vivere: neque injuria. nam mori millies præſtitit, quam pati, quæ mihi videntur habitura etiam vetuſtatem. & Balbus hic eſt, multumque mecum; ad quem a Vetere litteræ datæ pridie Kal. Januar. cum a ſe Cæcilius circumſederetur, & jam teneretur, veniſſe cum maximis copiis Pacorum Parthum: ita ſibi eſſe eum ereptum, multis ſuis amiſſis: in qua re accuſat Volcatium. ita mihi videtur bellum illud inſtare. ſed Dolabella & Nicias viderint. idem Balbus meliora de Gallia. XXI. die litteras habebat; Germanos illasque nationes, re audita de Cæſare, legatos miſiſſe ad Aurelium, qui eſt præpoſitus ab Hirtio, ſe, quod imperatum eſſet, eſſe facturos. quid quæris? omnia plena pacis, aliter ac mihi Calvena dixerat.

10 CICERO ATTICO S.

Itane vero? hoc meus & tuus Brutus egit, ut Lanuvii eſſet? ut Trebonius itineribus deviis proficiſceretur in provinciam? ut omnia facta, ſcripta, dicta, promiſſa, cogitata Cæſaris plus valerent, quam ſi ipſe viveret? meminiſti me clamare, illo ipſo primo Capitolino die, ſenatum in Capitolium a prætoribus vocari? dii immortales! quæ tum opera effici potuerunt, lætantibus omnibus bonis, etiam ſat bonis, fractis latronibus? Liberalia tu accuſas. quid fieri tum potuit? jam pridem perieramus. meminiſtine te clamare, cauſam periiſſe, ſi funere elatus eſſet? at ille etiam in foro combuſtus laudatusque miſerabiliter: ſervique & egentes in tecta noſtra cum facibus immiſſi. quæ deinde? ut audeant dicere, *tune contra Cæſaris nutum*? hæc & alia ferre non poſſum. itaque γην πρo γης cogito. tua tamen ὑπηνεμιος. nauſea jamne plane abiit? mihi quidem ex tuis litteris conjectanti ita videbatur. redeo ad Tebaſſos, Scævas, Frangones. hos tu exiſtimas confidere ſe illa habituros, ſtantibus nobis? in quibus plus virtutis putarunt, quam experti ſunt. pacis iſti ſcilicet amatores, & non latrocinii auctores?

at

at ego cum tibi de Curtilio ſcripſi, Sextilianoque fundo, ſcripſi de Cenſorino, de Meſſala, de Planco, de Poſtumio, de genere toto. melius fuit periiſſe illo interfecto, quod numquam accidiſſet, quam hæc videre. Octavius Neapolim venit XIV. Kal. ibi eum Balbus mane poſtridie; eodemque die mecum in Cumano, illum hereditatem aditurum. ſed, ut ſcribis, ῥιζοθέμιν magnam cum Antonio. Buthrotia mihi tua res eſt, ut debet, eritque curæ. Quod quæris, jamne ad centena Cluvianum: adventare videtur: ſed primo anno LXXX. deterſimus. Q. pater ad me gravia de filio, maxime quod matri nunc indulgeat, cui antea bene merenti fuerit inimicus. ardentes in eum litteras ad me miſit. ille autem quid agat, ſi ſcis, neque dum Roma eſt profectus, ſcribas ad me velim; & hercule, ſi quid aliud. vehementer delector tuis litteris.

CICERO ATTICO S. II

Nudius tertius dedi ad te epiſtolam longiorem: nunc ad ea, quæ proxime. Velim mehercule, Aſturæ Brutus. ’ακολασίαν iſtorum ſcribis. an cenſebas aliter? equidem etiam majora exſpecto. cum equidem concionem lego, DE TANTO VIRO DE CLARISSIMO CIVI, ferre non queo: etſi iſta jam ad riſum. ſed memento: ſic alitur conſuetudo perditarum concionum; ut noſtri illi, non heroes, ſed dii, futuri quidem in gloria ſempiterna ſint, ſed non ſine invidia, ne ſine periculo quidem. verum illis magna conſolatio, conſcientia maximi & clariſſimi facti: nobis quæ? qui interfecto rege, liberi non ſumus? ſed hæc fortuna viderit, quoniam ratio non gubernat. De Cicerone, quæ ſcribis, jucunda mihi ſunt: velim, ſint proſpera. quod vero curæ tibi eſt, ut ei ſuppeditetur ad uſum & cultum copioſe, per mihi gratum eſt; idque ut facias, te etiam rogo. De Buthrotiis, & tu recte cogitas, & ego non dimitto iſtam curam. ſuſcipiam omnem etiam actionem; quam video quotidie faciliorem. De Cluviano, quoniam in re mea me ipſum diligentia vincis, res ad centena perducitur. ruina-

rem non facit deteriorem, haud ſcio an jam fructuoſiorem. Hic mecum Balbus, Hirtius, Panſa. modo venit Octavius; & quidem in proximam villam Philippi, mihi totus deditus. Lentulus Spinther hodie apud me: cras mane vadit.

12 CICERO ATTICO S.

O mi Attice, vereor, ne nobis Idus Mart. nihil dederint præter lætitiam, & odii pœnam ac doloris, quæ mihi iſtinc afferuntur? quæ hic video? ὦ πράξεως καλῆς μὲν, ἀτελοῦς δέ. Scis quam diligam Siculos, & quam illam clientelam honeſtam judicem. multa illis Cæſar, neque me invito: etſi Latinitas erat non ferenda: verumtamen. ecce autem Antonius, accepta grandi pecunia, fixit legem, a dictatore comitiis latam, qua Siculi cives Romani: cujus rei, vivo illo, mentio nulla. Quid? Dejotari noſtri cauſa non ſimilis? dignus ille quidem omni regno, ſed non per Fulviam. ſexcenta ſimilia. verum illuc referor: tam claram, tamque teſtatam rem, tamque juſtam, Buthrotiam, non tenebimus aliqua ex parte? & eo quidem magis, quo iſte plura? Nobiscum hic perhonorifice & amice Octavius: quem quidem ſui Cæſarem ſalutabant, Philippus non: itaque ne nos quidem: quem nego poſſe bonum civem: ita multi circumſtant, qui quidem noſtris mortem minitantur. negant hæc ferri poſſe. quid cenſes, cum Romam puer venerit, ubi noſtri liberatores tuti eſſe non poſſunt? qui quidem ſemper erunt clari; conſcientia vero facti ſui etiam beati. ſed nos, niſi me fallit, jacebimus. itaque exire aveo, *ubi nec Pelopidarum*, inquit. haud amo vel hos deſignatos, qui etiam declamare me coegerunt; ut ne apud aquas quidem acquieſcere liceret. ſed hoc meæ nimiæ facilitatis. nam id erat quondam quaſi neceſſe: nunc, quoquo modo ſe res habet, non eſt item. Quam dudum nihil habeo, quod ad te ſcribam: ſcribo tamen, non ut delectem his litteris, ſed ut eliciam tuas. tu, ſi quid erit de ceteris; de Bruto utique, quidquid. Hæc conſcripſi x. Kal. accubans apud Veſtorium,

ſtorium, hominem remotum a dialecticis, in arithmeticis ſatis exercitatum.

CICERO ATTICO S. 13

Septimo denique die litteræ mihi redditæ ſunt; quæ erant a te XIII. Kal. datæ: quibus quæris, atque etiam me ipſum neſcire arbitraris, utrum magis tumulis proſpectuque, an ambulatione ἀλιτενεῖ delecter. eſt mehercule, ut dicis, utriusque loci tanta amœnitas, ut dubitem, utra anteponenda ſit.

– – ἀλλ' οὐ δαιτὸς ἐπηράτου ἔργα μέμηλεν.
Ἀλλὰ λίην μέγα πῆμα, διοτρεφὲς, εἰσορόωντες
Δείδιμεν. ἐν δοιῇ δὲ σαωσέμεν, ἢ ἀπολέσθαι.

quamvis enim tu magna & mihi jucunda ſcripſeris de D. Bruti adventu ad ſuas legiones, in quo ſpem maximam video: tamen, ſi eſt bellum civile futurum, quod certe erit; ſi Sextus in armis permanebit, quem permanſurum eſſe certo ſcio; quid nobis faciendum eſt, ignoro. neque enim jam licebit, quod Cæſaris bello licuit, neque huc, neque illuc. quemcumque enim hæc pars perditorum lætatum morte Cæſaris putabit, (lætitiam autem apertiſſime tulimus omnes,) hunc in hoſtium numero habebit: quæ res ad cædem maximam ſpectat. reſtat, ut in caſtra Sexti, aut, ſi forte, Bruti nos conferamus. res odioſa & aliena noſtris ætatibus, & incerto exitu belli: & neſcio, quo pacto tibi ego poſſim, mi tu dicere,

Τέκνον ἐμὸν, οὔτοι δέδοται πολεμήια ἔργα,
Ἀλλὰ σύγ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα λόγοιο.

ſed hæc fors viderit, ea, quæ talibus in rebus plus, quam ratio poteſt. nos autem id videamus, quod in nobis ipſis eſſe debet, ut, quidquid acciderit, fortiter & ſapienter feramus, & accidiſſe hominibus meminerimus; nosque cum multum litteræ, tum non minimum Idus quoque Mart conſolentur. Suſcipe nunc meam deliberationem, qua ſollicitor: ita multa veniunt in mentem in utramque partem. proficiſcor, ut conſtitueram, legatus in Græciam? cædis impen-

dentis periculum nonnihil vitare videor, ſed caſurus in aliquam vituperationem, quod reipublicæ deſuerim tam gravi tempore. ſin autem manſero; fore me quidem video in diſcrimine, ſed accidere poſſe ſuſpicor, ut prodeſſe poſſim reipublicæ. Jam illa conſilia privata ſunt, quod ſentio valde eſſe utile ad confirmationem Ciceronis, me illuc venire: nec alia cauſa profectionis mihi ulla fuit tum, cum conſilium cepi legari ab Cæſare. tota igitur hac de re, ut ſoles, ſi quid ad me pertinere putas, cogitabis. Redeo nunc ad epiſtolam tuam. ſcribis enim eſſe rumores, me, ad lacum quod habeo, venditurum; minuſculam vero villam utique Quinto traditurum, vel impenſo pretio, quo introducatur, ut tibi Quintus filius dixerit, dotata Aquillia. ego vero de venditione nihil cogito, niſi quid, quod magis me delectet, invenero. Quintus autem de emendo nihil curat hoc tempore. ſatis enim torquetur debitione dotis: in qua mirificas Egnatio gratias agit. a ducenda autem uxore ſic abhorret, ut libero lectulo neget eſſe quidquam jucundius. Sed hæc quoque hactenus. redeo enim ad miſeram, ſeu nullam potius rempublicam. M. Antonius ad me ſcripſit de reſtitutione Sex. Clodii: quam honorifice, quod ad me attinet, ex ipſius litteris cognoſces: miſi enim tibi exemplum: quam diſſolute, quam turpiter, quamque ita perniciose, ut nonnumquam Cæſar deſiderandus eſſe videatur, facile exiſtimabis. quæ enim Cæſar numquam neque feciſſet, neque paſſus eſſet, ea nunc ex falſis ejus commentariis proferuntur. ego autem Antonio facillimum me præbui. etenim ille, quoniam ſemel induxit animum, ſibi licere quod vellet, feciſſet nihilo minus me invito. itaque mearum quoque litterarum miſi tibi exemplum.

ANTONIUS CONSUL S. D. M. CICERONI.

Occupationibus eſt factum meis, & ſubita tua profectione, ne tecum coram de hac re agerem. quam ob cauſam vereor, ne abſentia mea levior ſit apud

apud te. quodſi bonitas tua reſponderit judicio meo, quod ſemper habui de te; gaudebo. A Cæſare petii, ut Sex. Clodium reſtitueret: impetravi. erat mihi in animo etiam tum, ſic uti beneficio ejus, ſi tu conceſſiſſes. quo magis laboro, ut tua voluntate id per me facere nunc liceat. quodſi duriorem te ejus miſeræ & & afflictæ fortunæ præbes; non contendam ego adverſus te. quamquam videor debere tueri commentarium Cæſaris. ſed mehercule, ſi humaniter, & ſapienter, & amabiliter in me cogitare vis, facilem profecto te præbebis: & voles P. Clodium, in optima ſpe puerum repoſitum, exiſtimare, non te inſectatum eſſe, cum potueris, amicos paternos. patere, obſecro te, pro republica videri geſſiſſe ſimultatem cum patre ejus. non contemſeris hanc familiam. Honeſtius enim & libentius deponimus inimicitias reipublicæ nomine ſuſceptas, quam contumaciæ. Me deinde ſine ad hanc opinionem jam nunc dirigere puerum, & tenero animo ejus perſuadere, non eſſe tradendas poſteris inimicitias. quamquam, tuam fortunam, Cicero, ab omni periculo abeſſe, certum habeo: tamen arbitror, malle te quietam ſenectutem, & honorificam potius agere, quam ſollicitam. Poſtremo meo jure te hoc beneficium rogo. nihil enim non tua cauſa feci. Quod ſi non impetro, per me Clodio daturus non ſum: ut intelligas, quanti apud me auctoritas tua ſit, atque eo te placabiliorem præbeas.

CICERO ANTONIO COS. S.

Quod mecum per litteras agis, unam ob cauſam mallem coram egiſſe. non enim ſolum ex oratione, ſed etiam ex vultu, & oculis, & fronte (ut ajunt) meum erga te amorem perſpicere potuiſſes. nam cum te ſemper amavi, primum tuo ſtudio, poſt etiam beneficio provocatus; tum his temporibus reſpublica te mihi ita commendavit, ut cariorem habeam neminem. litteræ vero tuæ, cum amantiſſime, tum honorificentiſſime ſcriptæ, ſic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium viderer, ſed accipere a te, ita petente, ut inimicum meum, neceſſarium tuum,

me invito servare nolles, cum id nullo negotio facere posses. Ego vero tibi istuc, mi Antoni, remitto; atque ita, ut me a te, cum his verbis scripseris, liberalissime atque honorificentissime tractatum existimem: idque cum totum, quoquo modo se res haberet, tibi dandum putarem; tum do etiam humanitati & naturæ meæ. nihil enim umquam non modo acerbum in me fuit, sed ne paullo quidem tristius, aut severius, quam necessitas reipublicæ postulavit. Accedit, ut ne in ipsum quidem Clodium meum insigne odium fuerit umquam; semperque ita statui, non esse insectandos inimicorum amicos, præsertim humiliores; nec his præsidiis nosmet ipsos esse spoliandos. Nam de puero Clodio tuas partes esse arbitror, ut ejus animum, tenerum, quemadmodum scribis, his opinionibus imbuas, ut ne quas inimicitias residere in familiis nostris arbitretur. contendi cum P. Clodio, cum ego publicam causam, ille suam defenderet. nostras concertationes respublica dijudicavit. si viveret, mihi cum illo nulla contentio jam maneret. Quare, quoniam hoc a me sic petis, ut, quæ tua potestas est, ea neges te me invito usurum; puero quoque hoc a me dabis, si tibi videbitur: non quo aut ætas nostra ab illius ætate quidquam debeat periculi suspicari, aut dignitas mea ullam contentionem extimescat: sed ut nosmet ipsi inter nos conjunctiores simus, quam adhuc fuimus. interpellantibus enim his inimicitiis, animus tuus mihi magis patuit, quam domus. Sed hæc hactenus. illud extremum; ego, quæ te velle, quæque ad te pertinere arbitrabor, semper sine ulla dubitatione summo studio faciam. hoc velim tibi penitus persuadeas.

14 CICERO ATTICO S.

Iteradum eadem ista mihi. coronatus Quintus noster Parilibus? Parilibus? solusne? etsi addis Lamiam; quod demiror equidem; sed scire cupio, qui fuerint alii: quamquam satis scio, nisi improbus neminem. explanabis igitur hoc diligentius. ego autem casu cum dedissem ad te litteras VI. Kalend. satis multis

tis verbis, tribus fere horis poſt accepi tuas, & magni quidem ponderis. itaque joca tua plena facetiarum, de hæreſi Veſtoriana, & de Pherionum more Puteolano, riſiſſe me ſatis, nihil eſt neceſſe ſcribere. πολιτικώτερα illa videamus. Ita Brutos Caſſiumque defendis, quaſi eos ego reprehendam: quos ſatis laudare non poſſum. rerum ego vitia collegi, non hominum. ſublato enim tyranno, tyrannida manere video. nam quæ ille facturus non fuit, ea fiunt, ut de Clodio: de quo mihi exploratum eſt, illum non modo non facturum, ſed etiam ne paſſurum quidem fuiſſe. ſequetur Rufio Veſtorianus, Victor, numquam ſcriptus, ceteri quis non? cui ſervire ipſi non potuimus, ejus libellis paremus. Nam Liberalibus quis potuit in ſenatum non venire? fac id potuiſſe aliquo modo: num, etiam cum veniſſemus, libere potuimus ſententiam dicere? nonne omni ratione veterani, qui armati aderant, cum præſidii nos nihil haberemus, defendendi fuerunt? illam ſeſſionem Capitolinam mihi non placuiſſe, tu teſtis es. quid ergo? iſta culpa Brutorum? minime illorum quidem; ſed aliorum brutorum; qui ſe cautos ac ſapientes putant: quibus ſatis fuit lætari; nonnullis, etiam gratulari; nullis, permanere. ſed præterita omittamus: iſtos omni cura præſidioque tueamur; &, quemadmodum tu præcipis, contenti Idibus Mart. ſimus: quæ quidem noſtris amicis, divinis viris, aditum ad cælum dederunt, libertatem populo Romano non dederunt. Recordare tua. nonne meminiſti clamare te, omnia periiſſe, ſi ille funere elatus eſſet? ſapienter id quidem. itaque ex eo quæ manarint, vides. Quæ ſcribis Kalendis Juniis Antonium de provinciis relaturum, ut & ipſe Gallia habeat, & utriſque dies prorogetur: licebitne decerni libere? ſi licuerit; libertatem eſſe recuperatam lætabor: ſi non licuerit; quid mihi attulerit iſta domini mutatio præter lætitiam, quam oculis cepi juſto interitu tyranni? Rapinas ſcribis ad Opis fieri: quas nos quoque tum videbamus. næ nos & liberati ab egregiis viris, nec liberi ſumus. ita laus illorum eſt, culpa noſtra. & hortaris me, ut hiſtorias ſcribam?

bam? ut colligam tanta eorum ſcelera, a quibus etiam nunc obſidemur? poterone eos ipſos non laudare, qui te obſignatorem adhibuerunt? nec mehercule me raudusculum movet: ſed homines benivolos, qualescunque ſunt, grave eſt inſequi contumelia. ſed de omnibus meis conſiliis, ut ſcribis, exiſtimo exploratius nos ad Kalendas Junias ſtatuere poſſe: ad quas adero; & omni ope atque opera enitar adjuvante me ſcilicet auctoritate tua, & gratia, & ſumma æquitate cauſæ, ut de Buthrotiis ſenatus conſultum, quale ſcribis, fiat. Quod me cogitare jubes, cogitabo equidem: etſi tibi dederam ſuperiore epiſtola cogitandum. tu autem, quaſi jam recuperata republica, vicinis tuis Maſſilienſibus ſua reddis. hæc armis, quæ, quam firma habeamus, ignoro, reſtitui fortaſſe poſſunt, auctoritate non poſſunt.

15 CICERO ATTICO S.

Epiſtola brevis, quæ poſtea a te ſcripta eſt, ſane mihi fuit jucunda, de Bruti ad Antonium, & de ejusdem ad te litteris. poſſe videntur eſſe meliora, quam adhuc fuerunt. ſed nobis, ubi ſimus, & quo jam nunc nos conferamus, providendum eſt. o mirificum Dolabellam meum! jam enim dico meum; antea, crede mihi, ſubdubitabam. magnam ἀναθεώρησιν res habet: de ſaxo, in crucem; columnam tollere; locum illum ſternendum locare. quid quæris? heroica: ſuſtuliſſe mihi videtur ſimulationem deſiderii, adhuc quæ ſerpebat in dies, & inveterata, verebar, ne periculoſa noſtris tyrannoctonis eſſet. nunc prorſus aſſentior tuis litteris, ſperoque meliora: quamquam iſtos ferre non poſſum: qui, dum ſe pacem velle ſimulant, acta nefaria defendunt. ſed non poſſunt omnia ſimul. incipit res melius ire, quam putaram. nec vero diſcedam, niſi cum tu me id honeſte putabis facere poſſe. Bruto certe meo nullo loco deero: idque, etiamſi mihi cum illo nihil fuiſſet, facerem propter ejus ſingularem incredibilemque virtutem. Piliæ noſtræ villam totam, quæque in villa

ſunt,

ſunt, trado, in Pompejanum ipſe proficiſcens Kalend. Majis. quam velim Bruto perſuadeas, ut Aſturæ ſit.

CICERO ATTICO S. 16

Quinto Non. conſcendens ab hortis Cluvianis in phaſelum epicopum has dedi litteras, cum Piliæ noſtræ villam ad Lucrinum, villicos, procuratores tradidiſſem. ipſe autem eo die in Pæti noſtri tyrotarichum imminebam; perpaucis diebus in Pompejanum: poſt in hæc Puteolana, & Cumana regna renavigare. o loca cetera quam valde expetenda, interpellantium autem multitudine pæne fugienda! Sed ad rem ut veniam, o Dolabellæ noſti magnam ἀριστείαν! quanta eſt ἀναθεώρησις? equidem laudare eum & hortari non deſiſto. recte tu omnibus epiſtolis ſignificas, quid de re, quid de viro ſentias. mihi quidem videtur Brutus noſter jam vel coronam auream per forum ferre poſſe. quis enim audeat violare, propoſita cruce, aut ſaxo? præſertim tantis plauſibus, tanta approbatione infimorum? Nunc, mi Attice, me fac ut expedias. cupio, cum Bruto noſtro affatim, ſatisfecerim, excurrere in Græciam. magni intereſt Ciceronis, vel mea potius, vel mehercule utriusque, me intervenire diſcenti. nam epiſtola Leonidæ, quam ad me miſiſti, quid habet, quæſo, in quo magnopere lætemur? numquam ille mihi ſatis laudari videbitur, cum ita laudabitur; *Quomodo nunc eſt.* non fidentis hoc teſtimonium, ſed potius timentis. Herodi autem mandaram, ut mihi κατὰ μίτον ſcriberet: a quo adhuc nulla littera eſt. vereor, ne nihil habuerit, quod mihi, cum cognoſcerem, jucundum putaret fore. Quod ad Xenonem ſcripſiſti, valde mihi gatum eſt. nihil enim deeſſe Ciceroni, cum ad officium, tum ad exiſtimationem meam pertinet. Flammam Flaminium audio Romæ eſſe. ad eum ſcripſi, me tibi mandaſſe per litteras, ut de montani negotio cum eo loquerere: & velim cures epiſtolam, quam ad eum miſi, reddendam; & ipſe, quod commodo tuo fiat, cum eo colloquare. puto, ſi quid in homine pudoris eſt, præſtaturum eum, ne pro ſe quodam modo de-

penda-

pendatur. De Attica pergratum mihi fecisti, quod curasti, ut ante scirem recte esse, quam non belle fuisse.

17 CICERO ATTICO S.

In Pompejanum veni v. nonas Maj, cum pridie, ut antea ad te scripsi, Piliam in Cumano collocavissem. ibi mihi cenanti litteræ tuæ sunt redditæ, quas dederas Demetrio liberto prid. Kal. in quibus multa sapienter, sed tamen talia, quemadmodum tute scribebas, ut omne consilium in fortuna positum videretur. itaque his de rebus ex tempore, & coram. De Buthrotio negotio, utinam quidem Antonium conveniam! multum profecto proficiam. sed non arbitrantur eum a Capua declinaturum. quo quidem, metuo, ne magno reipublicæ malo venerit. quod idem L. Cæsari videbatur, quem pridie Neapoli affectum graviter videram. quamobrem ista nobis ad Kal. Jun. tractanda & perficienda sunt. sed hactenus. Q. filius ad patrem acerbissimas litteras misit: quæ sunt ei redditæ, cum venissemus in Pompejanum: quarum tamen erat caput, Aquilliam novercam non esse laturum. sed hoc tolerabile fortasse: illud vero? se ab Cæsare habuisse omnia, nil a patre, reliqua sperare ab Antonio. o perditum hominem! sed μέλησει. Ad Brutum nostrum, ad Cassium, ad Dolabellam epistolas scripsi. earum exempla tibi misi, non ut deliberarem, reddendæne essent, (plane enim judico esse reddendas,) sed quod non dubito, quin tu idem existimaturus sis. Ciceroni meo, mi Attice, suppeditabis quantum videbitur, meque hoc tibi onus imponere patiere. quæ adhuc fecisti, mihi sunt gratissima. Librum meum illum ἀνέκδοτον nondum, ut volui, perpolivi. ista vero, quæ tu contexi vis, aliud quoddam separatum volumen exspectant. ego autem (credas mihi velim) minore periculo existimo contra illas nefarias partes, vivo tyranno, dici potuisse, quam mortuo. ille enim, nescio quo pacto, ferebat me quidem mirabiliter: nunc, quacumque nos commovimus, ad Cæsaris non modo acta, verum etiam cogitata revocamur.

camur. De Montano, quoniam Flamma venit, videbis. puto rem meliore loco esse debere.

CICERO DOLABELLÆ COS. SUO S.

Etsi contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, satisque ex ea magnam lætitiam voluptatemque capiebam: tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod vulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus. neminem conveni; convenio autem quotidie plurimos: sunt enim permulti optimi viri, qui valitudinis causa in his locis conveniant; præterea ex municipiis frequentes necessarii mei; qui omnes, cum te summis laudibus ad cælum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. negant enim se dubitare, quin tu meis præceptis & consiliis obtemperans, præstantissimum te civem, & singularem consulem præbeas. quibus ego quam verissime possum respondere, quæ facias, tuo judicio & tua sponte facere, nec cuiusquam egere consilio: tamen neque plane assentior, ne imminuam tuam laudem, si omnis a meis consiliis profecta videatur; neque valde nego. sum enim avidior etiam, quam satis est, gloriæ. & tamen non alienum est dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni, regum regi, fuit honestum, habere aliquem in consiliis capiendis Nestorem. mihi vero gloriosum, te juvenem consulem florere laudibus, quasi alumnum disciplinæ meæ. L. quidem Cæsar, cum ad eum ægrotum Neapolim venissem, quamquam erat oppressus totius corporis doloribus, tamen ante, quam me plane salutavit, o mi Cicero, inquit, gratulor tibi, cum tantum vales apud Dolabellam, quantum si ego apud sororis filium valerem, jam salvi esse possemus. Dolabellæ vero tuo & gratulor, & gratias ago: quem quidem, post te consulem, solum possum vere consulem dicere. dein multa de facto ac de re gesta. tum nihil magnificentius, nihil præclarius actum umquam, nihil reipublicæ salutarius: atque hæc una vox omnium est. A te autem

tem peto, uti me hanc quaſi falſam hereditatem alienæ gloriæ ſinas cernere, meque aliqua ex parte in ſocietatem tuarum laudum venire patiare. quamquam, mi Dolabella, (hæc enim jocatus ſum,) libentius omnes meas, ſi modo ſunt aliquæ meæ, laudes ad te transfuderim, quam aliquam partem exhauſerim ex tuis. nam cum te ſemper tantum dilexerim, quantum tu intelligere potuiſti; tum his tuis factis ſic incenſus ſum, ut nihil umquam in amore fuerit ardentius. Nihil eſt enim, mihi crede, virtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. ſemper amavi, ut ſcis, M. Brutum, propter ejus ſummum ingenium, ſuaviſſimos mores, ſingularem probitatem atque conſtantiam: tamen Idibus Mart. tantum acceſſit, ad amorem, ut mirarer locum fuiſſe augendi in eo, quod mihi jampridem cumulatum etiam videbatur. quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? tantum acceſſit, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexiſſe. Quare quid eſt, quod ego te horter, ut dignitati & gloriæ ſervias? proponam tibi claros viros, quod facere ſolent, qui hortantur? neminem habeo clariorem, quam te ipſum. te imitere oportet, tecum ipſe certes. ne licet quidem tibi jam, tantis rebus geſtis, non tui ſimilem eſſe. quod cum ita ſit, hortatio non eſt neceſſaria; gratulatione magis utendum eſt. contigit enim tibi, quod haud ſcio an nemini, ut ſumma ſeveritas animadverſionis non modo non invidioſa, ſed etiam popularis eſſet, & cum bonis omnibus, tum infimo cuique gratiſſima. Hoc ſi tibi fortuna quadam contigiſſet, gratularer felicitati tuæ: ſed contigit magnitudine cum animi, tum etiam ingenii, atque conſilii. legi enim concionem tuam. nihil illa ſapientius. ita pedetentim tum acceſſus a te ad cauſam facti, tum receſſus, ut res ipſa maturitatem tibi animadvertendi omnium conceſſu daret. Liberaſti igitur & urbem periculo, & civitatem metu: neque ſolum ad tempus maximam utilitatem attuliſti, ſed etiam ad exemplum. quo facto, intelligere debes, in te poſitam eſſe rempublicam, tibique non modo tuendos, ſed etiam or-

mandos illos viros, a quibus initium libertatis profeſtum eſt. Sed his de rebus coram plura propediem, ut ſpero. Tu, quoniam rempublicam nosque conſervas, fac, ut diligentiſſime te ipſum, mi Dolabella, cuſtodias.

CICERO ATTICO S. 18

Sæpius me jam agitas, quod rem geſtam Dolabellæ nimis in cœlum videar efferre. ego autem, quamquam ſane probo factum, tamen ut tanto opere laudarem, adductus ſum tuis & unis & alteris litteris. ſed totum ſe a te abalienavit Dolabella, ea de cauſa, qua me quoque ſibi inimiciſſimum reddidit. o hominem pudentem! Kal. Jan. debuit; adhuc non ſolvit, præſertim cum ſe maximo ære alieno Faberii manu liberarit, & opem ab eo petierit. licet enim jocari, ne me valde conturbatum putes. atque ego ad eum IIX. Idus litteras dederam bene mane: eodem autem die tuas litteras veſperi acceperam in Pompejo, ſane celeriter, tertio abs te die. ſed, ut ad te eo ipſo die ſcripſeram, ſatis aculeatas ad Dolabellam litteras dedi: quæ ſi nihil profecerint, puto fore, ut me præſentem non ſuſtineat. Albianum te confeciſſe arbitror. De Patulciano nomine, quod mihi ſuppeditatus es, gratiſſimum eſt, & ſimile tuorum omnium. ſed ego Erotem, ad iſta expedienda factum, mihi videbar reliquiſſe: cujus non ſine magna culpa vacillarunt. ſed cum ipſo videro. De Montano, ut ſæpe ad te ſcripſi, erit tibi tota res curæ. Servius proficiſcens, quod deſperanter tecum locutus eſt, minime miror; neque ei quidquam in deſperatione concedo. Brutus noſter, ſingularis vir, ſi in ſenatum non eſt Kalend. Juniis venturus, quid facturus ſit in foro, neſcio. ſed hoc ipſe melius. Ego ex his, quæ parari video, non multum Idibus Martiis profectum judico. itaque de Græcia quotidie magis & magis cogito. nec enim Bruto meo, exilium, ut ſcribis ipſe, meditanti, video quid prodeſſe poſſim. Leonidæ me litteræ non ſatis delectarunt. De Herode tibi aſſentior. Saufeji legiſ-

legiſſe vellem. Ego ex Pompejano vi. Idus Maj. cogitabam.

19 CICERO ATTICO S.

Non. Maj. cum eſſem in Pompejano, accepi binas a te litteras, alteras ſexto die, alteras quarto. ad ſuperiores igitur prius. Quam mihi jucundum, opportune tibi Bernæum litteras reddidiſſe. Tu vero cum Caſſio, ut cetera. quam commode autem, quod id ipſum, quod me mones, quatriduo ante ad eum ſcripſeram, exemplumque mearum litterarum ad te miſeram. ſed cum Dolabellæ ’αριστεία (ſic enim tu ad me ſcripſeras) magna deſperatione affectus eſſem; ecce tibi & Bruti, & tuæ literæ. ille exilium meditari. nos autem alium portum propiorem huic ætati videbamus: in quem mallem equidem pervehi, florente Bruto noſtro, conſtitutaque republica. ſed nunc quidem, ut ſcribis, non utrum vis. aſſentiris enim mihi, noſtram ætatem a caſtris, præſertim civilibus, abhorrere. Antonius ad me tantum de Clodio reſcripſit, meam lenitatem & clementiam & ſibi eſſe gratam, & mihi voluptati magnæ fore, ſed Panſa furere videtur de Clodio, itemque de Dejotaro; & loquitur ſevere, ſi velis credere. illud tamen non belle, ut mihi quidem videtur, quod factum Dolabellæ vehementer improbat. De coronatis, cum ſororis tuæ filius a patre accuſatus eſſet, reſcripſit, ſe coronam habuiſſe honoris Cæſaris cauſa; poſuiſſe luctus gratia: poſtremo, ſe libenter vituperationem ſubire, quod amaret etiam mortuum Cæſarem. Ad Dolabellam, quemadmodum tibi dicis placere, ſcripſi diligenter. ego etiam ad Siccam. tibi hoc oneris non impono. nolo te illum iratum habere. Servii orationem cognoſco: in qua plus timoris video, quam conſilii. ſed quoniam perterriti omnes ſumus, aſſentior Servio. Publilius tecum tricatus eſt. huc enim Cærellia miſſa ab iſtis eſt legata ad me: cui facile perſuaſi, mihi id, quod rogaret, ne licere quidem, non modo non lubere. Antonium ſi videro, accurate agam de Buthroto. Venio ad recentiores

litte-

litteras; quamquam de Servio jam rescripsi. me facere magnam πρᾶξιν Dolabellæ. mihi mehercule ita videtur, non potuisset major tali re, talique tempore. sed tamen, quidquid ei tribuo, tribuo ex tuis litteris. tibi vero assentior, majorem πρᾶξιν ejus fore, si mihi, quod debuit, dissolverit. Brutus, velim, sit Asturæ. Quod autem laudas me, quod nihil ante profectione de constituam, quam, ista quo evasura sint, videro: muto sententiam. neque quidquam tamen ante, quam te videro. Atticam meam gratias mihi agere de matre gaudeo: cui quidem ego totam villam cellamque tradidi; eamque cogitabam v. Idus videre. tu Atticæ salutem dices. nos Piliam diligenter tuebimur.

CICERO ATTICO S. 20

E Pompejano navi advectus sum in Luculli nostri hospitium VI Idus, hora fere III; egressus autem e navi, accepi tuas litteras, quas tuus tabellarius in Cumanum attulisse dicebatur, Nonis Maj datas: a Lucullo postridie eadem fere hora, qua veni, VII. Idus Lanuvio datas. audi igitur ad omnes. Primum, quæ de re magna gesta & in solutione, & in Albiano negotio, grata. De tuo autem Buthroto, cum in Pompejano essem, Misenum venit Antonius: inde ante discessit, quam illum venisse audissem: a quo in Samnium. vide, quid speres. Romæ igitur de Buthro. L. Antonii horribilis concio, Dolabellæ præclara. jam vel sibi habeat numos, modo numeret Idibus. Tertullæ nollem abortum. tam enim Cassii sunt jam, quam Bruti serendi. De regina velim, atque etiam de Cæsare illo. Persolvi primæ epistolæ: venio ad secundam. De Quintis, Buthroto, cum venero, ut scribis. Quod Ciceroni suppeditas, gratum. Quod errare me putas, qui rempublicam putem pendere e Bruto: sic se res habet. aut nulla erit, aut ab isto istisve servabitur. Quod me hortaris, ut scriptam concionem mittam; accipe a me, mi Attice, καθολικὸν θεώρημα earum rerum, in quibus satis exercitati sumus. Nemo umquam neque poeta, ne-

que orator fuit, qui quemquam meliorem, quam se, arbitraretur. hoc etiam malis contingit. quid tu Bruto putas, & ingenioso, & erudito? de quo etiam experti sumus nuper in edicto. scripseram rogatu tuo. meum mihi placebat, illi suum. quin etiam, cum, ipsius precibus pæne adductus, scripsissem ad eum de optimo genere dicendi, non modo mihi, sed etiam tibi scripsit, sibi illud, quod mihi placeret, non probari. quare sine quæso sibi quemque scribere. *suam cuique sponsam, mihi meam; suum cuique amorem, mihi meum.* non scite. hoc enim Attilius, poeta durissimus. atque utinam liceat isti concionari! cui si esse in urbe toto licebit, vicimus. ducem enim novi belli civilis aut nemo sequetur, aut ii sequentur, qui facile vincantur. Venio ad tertiam. Gratas fuisse meas litteras Bruto & Cassio, gaudeo. itaque iis rescripsi. Quod Hirtium per me meliorem fieri volunt: do equidem operam; & ille optime loquitur: sed vivit habitatque cum Balbo, qui item bene loquitur. quid credas, videris. Dolabellam valde placere tibi video: mihi quidem egregie. Cum Pansa vixi in Pompejano. is plane mihi probabat, se bene sentire, & cupere pacem. Causam armorum quæri plane video. Edictum Bruti & Cassii probo. Quæris, ut suscipiam cogitationem, quidnam istis agendum putem: consilia temporum sunt; quæ in horas communicari vides. Dolabellæ & prima illa actio, & contra Antonium concio mihi profecisse permultum videtur. prorsus ibat res. nunc autem videmur habituri ducem: quod unum municipia, bonique desiderant. Epicuri mentionem facis, & audes dicere, μη πολιτευεσθαι? non te Bruti nostri vulticulus ab ista oratione deterret? Quintus filius, ut scribis, Antonii est extella. per eum igitur, quod volemus, facile auferemus. exspecto, si, ut putas, L. Antonius produxit Octavium, qualis concio fuerit. hæc scripsi citatim. statim enim Cassii tabellarius. eram continuo Piliam salutaturus: deinde ad epulas Vestorii navicula. Atticæ plurimam salutem.

CICE-

CICERO ATTICO S. 21

Cum paullo ante dediſſem ad te Caſſii tabellario litteras, v. Idus venit noſter tabellarius, & quidem, portenti ſimile, ſine tuis litteris. ſed cito conjeci, Lanuvii te fuiſſe. Eros autem feſtinavit, ut ad me litteræ Dolabellæ perferrentur, non de re mea, (nondum enim meas acceperat,) ſed reſcripſit ad eas, quarum exemplum tibi miſeram, ſane luculente. Ad me autem, cum Caſſii tabellarium dimiſiſſem, ſtatim Balbus. o dii boni, quam facile perſpiceres timere otium! & noſti virum, quam tectus: ſed tamen Antonii conſilia narrabat: illum circumire veteranos, ut acta Cæſaris ſancirent, idque ſe facturos eſſe jurarent, ut rata omnes haberent: eaque duumviri omnibus menſibus inſpicerent. queſtus eſt etiam de ſua invidia; eaque omnis ejus oratio fuit, ut amare videretur Antonium. Quid quæris? nihil ſinceri. mihi autem non eſt dubium, quin res ſpectet ad caſtra. acta enim illa res eſt animo virili, conſilio puerili. quis enim hoc non vidit, regni heredem relictum? quid autem abſurdius, *hoc metuere, alterum in metu non ponere?* quin etiam hoc ipſo tempore multa ὑποσολοικα. Pontii Neapolitanum a matre tyrannoctoni poſſideri? legendus mihi ſæpius eſt Cato major, ad te miſſus. Amariorem enim me ſenectus facit. ſtomachor omnia. ſed mihi quidem βεβιωται viderint juvenes. tu mea curabis, ut curas. Hæc ſcripſi, ſeu dictavi, appoſita ſecunda menſa, apud Veſtorium. poſtridie apud Hirtium cogitabam: & quidem πεντελοιπον. ſic hominem traducere ad optimates paro. λῆρος πολυς. nemo eſt iſtorum, qui otium non timeat. quare talaria videamus. quidvis enim potius quam caſtra. Atticæ ſalutem plurimam velim dicas. Exſpecto Octavii concionem, &, ſi quid aliud; maxime autem, ecquid Dolabella tinniat: an in meo nomine tabulas novas fecerit.

CICERO ATTICO S. 22

Certior a Pilia factus, mitti ad te Idibus tabellarios, ſtatim hoc neſcio quid exaravi. Primum igi-

igitur ſcire te volui, me hinc Arpinum xvi. Kalend. Jun. eo igitur mittes, ſi quid erit poſthac: quamquam ipſe jam jamque adero. cupio enim ante, quam Romam venio, odorari diligentius, quid futurum ſit. quamquam vereor, ne nihil conjectura aberrem. minime enim obſcurum eſt, quid iſti moliantur, (meus vero diſcipulus, qui hodie apud me cenat, valde amat illum, quem Brutus noſter ſauciavit,) &, ſi quæris, (perſpexi enim plane,) timent otium: ὑπόθεσιν autem hanc habent, eamque præ ſe ferunt, virum clariſſimum interfectum, totam rempublicam illius interitu perturbatam: irrita fore, quæ ille egiſſet, ſimul ac deſiſtemus timere: clementiam illi malo fuiſſe; qua ſi uſus non eſſet, nihil ei tale accidere potuiſſe. Mihi autem venit in mentem, ſi Pompeius cum exercitu firmo veniat, quod eſt εὔλογον, certo fore bellum. hæc me ſpecies cogitatioque perturbat. neque enim, quod tibi tum licuit, nobis nunc licebit. nam aperte lætati ſumus. deinde habent in ore, nos ingratos. nullo modo licebit, quod tum & tibi licuit, & multis. φαινοπροσωπητέον ergo, & ἰτέον in caſtra? millies mori melius, huic præſertim ætati. itaque me Idus Mart. non tam conſolantur, quam antea. magnum enim mendum continent. etſi illi juvenes

Ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς τόνδ᾽ ἀπωθοῦνται ψόγον.

Sed, ſi tu melius quippiam ſperas, quod & plura audis, & intereſ conſiliis, ſcribas ad me velim, ſimulque cogites, quid agendum nobis ſit ſuperlegatione votiva. equidem in his locis moneor a multis, ne in ſenatu Kalendis. dicuntur enim occulte milites ad eam diem comparati, & quidem in iſtos; qui mihi videntur ubivis tutius, quam in ſenatu, fore.

M. TUL-

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER XV.

ARGUMENTUM.

Non valde differens est libri hujus argumentum a superioris sententia. Scriptæ enim epistolæ omnes sunt, cum adhuc Romæ negotia tumerent, Antoniusque & Octavius ita omnia miscerent, ut, quamvis neque plane bellum, neque pax esset, appareret tamen, rem ad arma deductum iri. Quo quidem tempore Cicero sibi timens, simulque filium, Athenis philosophiæ operam dantem, cupiens invisere; cum jus liberæ legationis a Dolabella, non autem provincialis, nempe Syriæ, ut Plutarcho placet, haberet, (id enim ex his epistolis ac Philippica prima cognoscitur,) iter cepit in Græciam, eo consilio, ut Kal. Jan. adesset, quod initium cogendi Senatus fore, Hirtio & Pansa consulatum ineuntibus videbatur. Dum spes vero aliqua meliorum rerum fuit, Brutusque & Cassius prætores urbani, quibus maxime recuperandæ Reip. ratio nitebatur, si non Romæ, in proximis tamen locis, manebant; perque litteras & edicta cum Antonio populoque agebant: nusquam ille pedem. Cedentibus autem illis, & ipse consilium cepit abeundi. Hæc illorum temporum historia est. Privatim tamen in his epistolis plura continentur, quæ persequi longum esset. Scriptæ sunt exante XVI. *Kal. Jan. ad Non. Quint.*

1 CICERO ATTICO S.

O factum male de Alexione! incredibile eſt, quanta me moleſtia affecerit: nec mehercule ex ea parte maxime, quod plerique mecum: ad quem igitur te medicum conferes? quid mihi jam medico? aut ſi opus eſt, tanta inopia eſt? amorem erga me, humanitatem, ſuavitatemque deſidero. etiam illud: quid eſt, quod non pertimeſcendum ſit; cum hominem temperantem, ſummum medicum, tantus improviſo morbus oppreſſerit? ſed ad hæc omnia una conſolatio eſt, quod ea conditione nati ſumus, ut nihil, quod homini accidere poſſit, recuſare debeamus. De Antonio jam antea tibi ſcripſi, non eſſe eum a me conventum. venit enim Miſenum, cum ego eſſem in Pompeiano: inde ante profectus eſt, quam ego eum veniſſe cognovi. ſed caſu, cum legerem tuas litteras, Hirtius erat apud me in Puteolano: ei legi, & egi. primum quod attinet, nihil mihi concedebat: deinde ad ſummam, arbitrum me ſtatuebat non modo hujus rei, ſed totius conſulatus ſui. Cum Antonio autem ſic agemus, ut perſpiciat, ſi in eo negotio nobis ſatisfecerit, totum me futurum ſuum. Dolabellam ſpero domi eſſe. Redeamus ad noſtros: de quibus tu bonam ſpem te ſignificas habere propter edictorum humanitatem. ego autem perſpexi, cum a me XVII Kal. de Puteolano Neapolim, Panſæ conveniendi cauſa, proficiſceretur Hirtius, omnem ejus ſenſum ſeduxi enim, & ad pacem ſum cohortatus. non poterat ſcilicet negare, ſe velle pacem; ſed non minus ſe noſtrorum arma timere, quam Antonii: & tamen utroſque non ſine cauſa præſidium habere; ſe autem utraque arma metuere. quid quæris? οὐδὲν ὑγιές. De Q. filio tibi aſſentior: patri quidem certe gratiſſimæ & belliſſimæ tuæ litteræ fuerunt. Cærelliæ vero facile ſatisfeci: nec valde laborare mihi viſa eſt: &, ſi illa, ego certe non laborarem. iſtam vero, quam tibi moleſtam ſcribis eſſe, auditam a te eſſe, omnino demiror. nam quod eam collaudavi apud amicos, audientibus tribus filiis ejus & filia; οὐ ταυτὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ. quid

eſt

eſt hoc? quid eſt autem, cur ego perſonatus ambulem? parumne fœda perſona eſt ipſius ſenectutis? Quod Brutus rogat, ut ante Kalendas; ad me quoque ſcripſit: & fortaſſe faciam. ſed plane, quid velit, neſcio. quid enim illi afferre conſilii poſſum, cum ipſe egeam conſilio? & cum ille ſuæ immortaliti melius, quam noſtro otio, conſuluerit? De regina, rumor exſtinguetur. De Flamma, obſecro te, ſi quid potes. Heri dederam ad te litteras exiens e Puteolano, diverteramque in Cumanum. ibi bene valentem videram Piliam. quin etiam Baulos Cumis eam vidi. venerat enim in funus: cui funeri ego quoque operam dedi. Cn. Lucullus, familiaris noſter, matrem efferebat. manſi igitur eo die in Sinueſſano: atque inde mane poſtridie Arpinum proficiſcens, hanc epiſtolam exaravi. erat autem nihil novi, quod aut ſcriberem, aut ex te quærerem, niſi forte hoc ad rem putas pertinere: Brutus noſter miſit ad me orationem ſuam, habitam in concione Capitolina; petivitque a me, ut eam nec ambitioſe corrigerem ante, quam ederet. eſt autem oratio ſcripta elegantiſſime ſententiis, verbis, ut nihil poſſit ultra. ego tamen, ſi illam cauſam habuiſſem, ſcripſiſſem ardentius. ὑπόθεσις, vides, quæ ſit perſona dicentis. itaque eam corrigere non potui. quo enim in genere Brutus noſter eſſe vult, & judicium habet optimo genere dicendi, id ita conſecutus eſt in ea oratione, ut elegantius eſſe nihil poſſit. ſed ego ſolus alius ſum; ſive hoc recte, ſive non recte. tu tamen velim orationem legas, niſi forte jam legiſti, certioremque me facias, quid judices ipſe. quamquam vereor, ne cognomine tuo lapſus, ὑπεραττικὸς ſis in judicando. ſed ſi recordabere Δημοσθένους fulmina, tum intelliges, poſſe & ἀττικώτατα graviſſime dici. ſed hæc coram. nunc nec ſine epiſtola, nec cum inani epiſtola volui ad te Metrodorum venire.

CICERO ATTICO S. 2

Quinto decimo Kalend. e Sinueſſano proficiſcens, cum dediſſem ad te litteras, divertiſſemque a Cu-

mis, in Vesciano accepi a tabellario tuas litteras; in quibus minus multa de Buthroto. non enim tibi ea res majori curæ aut est, aut erit, quam mihi. sic enim decet, te mea curare, tua me. quamobrem id quidem sic susceptum est mihi, ut nihil sim habiturus antiquius. L. Antonium concionatum esse, cognovi tuis litteris & aliis, sordide: sed, id quale fuerit, nescio. nihil enim scripsisti. De Menedemo, probe. Quintus certe ea dictitat, quæ scribis. Consilium meum a te probari, quod ea non scribam, quæ tu a me postularis, facile patior: multoque magis id probabis, si orationem eam, de qua hodie ad te scripsi, legeris. Quæ de legionibus scribis, ea vera sunt. sed non satis hoc mihi videris tibi persuasisse, quid de Buthrotiis nostris per senatum speres confici posse, quod puto: tantum enim video, non videmur esse victuri sed, si enim nos hoc fallat, de Buthroto te non fallet. De Octavii concione idem sentio, quod tu: ludorumque ejus apparatus, & Matius ac Postumius mihi procuratores non placent. Saserna collega dignus. sed isti omnes, quemadmodum sentis, non minus otium timent, quam nos arma. Balbum levari invidia per nos velim: sed ne ipse quidem id fieri posse confidit. itaque alia cogitat. Quod prima disputatio Tusculana te confirmat, sane gaudeo. neque enim ullum est perfugium aut melius, aut paratius. Flamma quod bene loquitur, non moleste fero. Tyndaritanorum causa, de qua tam laboras, quæ sit, ignoro. hos tamen. πεντελοιπον movere ista videntur, in primis erogatio pecuniæ. De Alexione doleo; sed, quoniam inciderat in ita gravem morbum, bene actum cum illo arbitror. quos tamen secundos heredes, scire vellem, & diem testamenti.

3. CICERO ATTICO S.

Undecimo Kalend. accepi in Antinati duas epistolas tuas; quibus duabus meis respondisti. una erat xv. Kal. altera xii. data. ad superiorem igitur prius. Accurres in Tusculanum, ut scribis, quo me vi. Kal. venturum arbitrabar. Quod scribis parendum

dum victoribus; non mihi quidem, cui sunt multa potiora. nam illa, quae recordaris, Lentulo & Marcello consulibus acta in aede Apollinis; nec causa eadem est, nec simile tempus, praesertim cum Marcellum scribas aliosque discedere. erit igitur nobis coram odorandum & constituendum, tutone Romae esse possimus. novi conventus habitatores sane movent. in magnis enim versamur angustiis. sed sunt ista parvi. quin & majora contemnimus. Calvae testamentum cognovi, hominis turpis ac sordidi. Tabula Demonici quod tibi curae est, gratum. De Mario scripsi jam pridem ad Dolabellam accuratissime: modo redditae litterae sint. ejus causa & cupio, & debeo. Venio ad propiorem. Cognovi de Alexione, quae desiderabam. Hirtius est tuus. Antonio, quam est, volo pejus esse. De Q. filio, ut scribis, de patre coram agemus. Brutum omni re, qua possum, cupio juvare: cujus de oratiuncula idem te, quod me, sentire video. sed parum intelligo, quid me velis scribere, quasi a Bruto habita oratione; cum ille ediderit. qui tandem convenit? an sic, ut in tyrannum jure optimo caesum? multa dicentur, multa scribentur a nobis; sed alio modo & tempore. De sella Caesaris, bene tribuni. praeclaros etiam xiv. ordines. Brutum apud me fuisse gaudeo: modo & libenter fuerit, & sat diu.

CICERO ATTICO S. 4

Decimo Kalend. hora IIX. fere, a Q. Fufio venit tabellarius, nescio quid ab eo litterularum, uti me sibi restituerem: sane insulse, ut solet: nisi forte, quae non ames, omnia videntur insulse fieri. scripsi ita, ut te probaturum existimem. mihi duas a te epistolas reddidit, unam XI, alteram X. ad recentiorem prius. Et legio? rem laudo. si vero etiam Carfulenus: ἄνω ποταμῶν. Antonii consilia narras turbulenta: atque utinam potius per populum agat, quam per senatum! quod quidem ita credo. sed mihi totum ejus consilium ad bellum spectare videtur, si quidem D. Bruto provincia eripitur. quoquo modo ego de illius nervis existimo,

ſtimo, non videtur fieri poſſe ſine bello. ſed non cupio, quoniam cavetur Butrotiis. rides? aſt condoleo, non mea potius aſſiduitate, diligentia, gratia perfici. Quid ſcribis te neſcire, quid noſtris faciundum ſit: jam pridem me illa ʼαπορία ſollicitat. itaque ſtulta jam Iduum Martiarum eſt conſolatio. animis enim uſi ſumus virilibus; conſiliis, mihi crede, puerilibus. excisa enim eſt arbor, non evulſa. itaque, quam fruticetur, vides. redeamus igitur, quoniam ſæpe uſurpas, ad Tuſculanas diſputationes. Saufejum per te celemus. ego numquam indicabo. Quod te a Bruto ſcribis; ut certior fieret, quo die in Tuſculanum eſſem futurus: ut ad te ante ſcripſit, VI. Kal. & quidem ibi te quam primum per videre velim. puto enim nobis Lanuvium eundum, & quidem non ſine multo ſermone. ſed μελήσει. Redeo ad ſuperiorem: ex qua prætereo illa prima te Buthrotiis; quæ mihi ſunt incluſa medullis; ſit modo, ut ſcribis, locus agendi. De oratione Bruti, prorſus contendis, cum iterum tam multis verbis agis. egone ut eam cauſam, quam is ſcripſit? ego ſcribam non rogatus ab eo? nulla παρεγχείρησις fieri poteſt contumelioſior. at, inquis, Ἡρακλείδιον aliquod. non recuſo id quidem; ſed & componendum argumentum eſt, & ſcribendi exſpectandum tempus maturius. licet enim de me, ut libet, exiſtimes (velim quidem quam optime); ſi hæc ita manent, ut videntur, (feres, quod dicam,) me Idus Martiæ non delectant. ille enim numquam revertiſſet: nos timor confirmare ejus acta non coegiſſet: aut, (ut in Saufeji eam, relinquamque Tuſculanas diſputationes, ad quas tu enim Veſtorium hortaris,) ita gratioſi eramus apud illum, quem dii mortuum perduint! ut noſtræ ætati, quoniam interfecto domino liberi non ſumus, non fuerit dominus ille fugiendus. rubeo, mihi crede. ſed jam ſcripſeram; delere nolui. De Menedemo, vellem verum fuiſſet. De regina, velim verum ſit. Cetera coram, & maxime, quid noſtris faciendum ſit; quid etiam nobis, ſi Antonius militibus obſeſſurus eſt ſenatum. Hanc epiſtolam ſi illius tabellario dediſſem, veritus ſum, ne ſolveret. itaque

itaque miſi dedita opera. erat enim ſcribendum tuis. Quam vellem, Bruto ſtudium tuum navare potuiſſes! ego igitur ad eum litteras. Ad Dolabellam Tironem miſi cum mandatis & litteris. eum ad te vocabis; &, ſi quid habebis, quod placeat, ſcribes. Ecce autem de transverſo L. Cæſar, ut veniam ad ſe, rogat, in Nemus; aut ſcribam, quo ſe venire velim: Bruto enim placere, ſe a me conveniri. o rem odioſam & inexplicabilem! puto me ergo iturum, & inde Romam; niſi quid mutaro. Summatim adhuc ad te. nihildum enim a Balbo. tuas igitur exſpecto, nec actorum ſolum, ſed etiam futurorum.

CICERO ATTICO S. 5

A Bruto tabellarius rediit. attulit & ab eo, & Caſſio. conſilium meum magnopere exquirunt: Brutus quidem, utrumque de duobus. o rem miſeram! plane non habeo, quod ſcribam. itaque ſilentio puto me uſurum; niſi quid aliud tibi videtur. ſin tibi quid venit in mentem, ſcribe quæſo. Caſſius vero vehementer orat ac petit, ut Hirtium quam optimum faciam. ſanum putas? ὁ γναφεὺς ἀνθρακεὺς epiſtolam tibi miſi. Ut tu de provincia Bruti & Caſſii per ſenatus conſultum, ita ſcribit & Balbus & Hirtius: qui quidem, ſe actutum. etenim jam in Tuſculano eſt: mihique, ut abſim, vehementer auctor eſt: & ille quidem periculi cauſa; quod ſibi etiam fuiſſe dicit: ego autem, etiam ut nullum periculum ſit: tantum abeſt, ut Antonii ſuſpicionem fugere nunc curem, ne videar ejus ſecundis rebus non delectari, ut mihi cauſa ſit, cur Romam venire nolim, ne illum videam. Varro autem noſter ad me epiſtolam miſit, ſibi a neſcio quo miſſam, (nomen enim delerat,) in qua ſcriptum erat, veteranos eos, qui rejiciantur, (nam partem eſſe dimiſſam,) improbiſſime loqui; ut magno periculo Romæ ſint futuri, qui ab eorum partibus diſſentire videantur. qui porro noſter itus, reditus, vultus, inceſſus inter iſtos? quod ſi, ut ſcribis, L. Antonius in Decimum, reliqui in noſtros; ego quid faciam? aut quo me pacto geram? Mihi vero deliberatum eſt, ut

nunc

nunc quidem est, abesse ex ea urbe, in qua non modo florui cum summa, verum etiam servivi cum aliqua dignitate. nec tam statui ex Italia exire, de quo tecum deliberabo, quam istuc non venire.

6 CICERO ATTICO S.

Cum ad me Brutus noster scripsisset & Cassius, ut Hirtium, quem adhuc bonum fuisse sciebant, neque eum confidebant fore, mea auctoritate meliorem facerem, (Antonio est enim fortasse iratior, causæ vero amicissimus,) tamen ad eum scripsi, eique dignitatem Bruti & Cassii commendavi. ille quid mihi rescripsisset, scire te volui; si forte idem tu, quod ego, existimares, istos etiam nunc vereri, ne forte ipsi nostri plus animi habeant, quam habent.

HIRTIUS CICERONI SUO S.

Rure jam redierim, quæris. an ego, cum omnes caleant, ignaviter aliquid faciam? etiam ex urbe sum profectus. utilius enim statui abesse. has tibi litteras exiens in Tusculanum scripsi. noli autem me tam strenuum putare, ut ad Nonas recurram. nihil enim jam video opus esse nostra cura: quoniam præsidia sunt in tot annos provisa. Brutus & Cassius utinam, quam facile a te de me impetrare possunt, ita per te exorentur, ne quod calidius ineant consilium! cedentes enim hæc ais scripsisse: quo? aut quare? retine, obsecro te, Cicero, illos: & noli sinere hæc omnia perire, quæ funtidus medius fidius rapinis, incendiis, cædibus pervertuntur. tantum, si quid timent, caveant: nihil præterea moliantur. Non mediusfidius acerrimis consiliis plus, quam etiam inertissimis, dummodo diligentibus, consequenter. hæc enim, quæ fluunt, per se diuturna non sunt; in contentione præsentes ad nocendum habent vires. quid speres de illis, in Tusculanum ad me scribe.

Habes Hirtii epistolam: cui rescripsi, nil illos calidius cogitare, idque confirmavi. hoc qualecunque esset, te scire volui. Obsignata jam epistola, Balbus ad me, Serviliam rediisse, confirmare non discessuros. nunc exspecto a te litteras.

CICERO ATTICO S. 7

Gratum, quod mihi epiſtolas: quæ quidem me delectarunt, in primis Sexti noſtri. dices, quia te laudat? puto mehercule id quoque eſſe cauſæ: ſed tamen etiam ante, quam ad eum locum veni, valde mihi placebat, cum ſenſus ejus de republica, tum ſcribendi cura. Servius vero pacificator cum liberariolo ſuo videtur obiiſſe legationem, & omnes captiunculas pertimeſcere. debuerat autem, non ex jure manu conſertum; ſed quæ ſequuntur. Tu quoque ſcribes.

CICERO ATTICO S. 8

Poſt tuum diſceſſum binas a Balbo; nihil novi: itemque ab Hirtio; qui ſe ſcribit vehementer offenſum eſſe veteranis. exſpectat animus, quidnam agam de Kalend. Martiis. miſi igitur Tironem, & cum Tirone plures, quibus ſingulis: ut quidque accidiſſet, dares litteras: atque etiam ſcripſi ad Antonium de legatione: ne, ſi ad Dolabellam ſolum ſcripſiſſem, iracundus homo commoveretur. quod autem aditus ad eum difficilior eſſe dicitur; ſcripſi ad Eutrapelum, ut is ei meas litteras redderet, legatione mihi opus eſſe. honeſtior eſt votiva: ſed licet uti utraque. De te, quæſo, etiam atque etiam vide. velim poſſis coram; ſi minus poſſis, litteris idem conſequemur. Græceius ad me ſcripſit, C. Caſſium ſibi ſcripſiſſe, homines comparari; qui armati in Tuſculanum mitterentur. id quidem mihi non videbatur; ſed cavendum tamen, villæque plures videndæ. ſed aliquid craſtinus dies ad cogitandum nobis de ea re.

CICERO ATTICO S. 9

Tertio Nonas veſperi a Balbo redditæ mihi litteræ, fore Nonis ſenatum, ut Brutus in Aſia, Caſſius in Sicilia frumentum emendum, & ad urbem mittendum curarent. o rem miſeram! primum ullam ab iſtis, dein, ſi aliquam, hanc legatoriam provinciam? atque haud ſcio, an melius ſit, quam ad Eurotam ſedere.

dere. ſed hæc caſus gubernabit. ait autem, eodem tempore decretum iri, ut iis & reliquis prætoriis provinciæ decernantur. hoc certe melius, quam illa Perſice porticus. nolo enim Lacedæmonem longinquam; Lanuvium exiſtimavi. rides, inquies, in talibus rebus? quid faciam? plorando feſſus ſum. Dii immortales! quam me conturbatum tenuit epiſtolæ tuæ prior pagina? quid autem iſte in domo tua caſus armorum? ſed hunc quidem nimbum cito tranſiiſſe lætor. tu quid egeris tua cum triſti, tum etiam difficili ad conſiliandum legatione, vehementer exſpecto. eſt enim inexplicabilis. ita circumſedemur copiis omnibus. Me quidem Bruti litteræ, quas oſtendis a te lectas, ita perturbarunt, ut quamquam ante egebam conſilio, tamen animi dolore ſim tardior. ſed plura, cum iſta cognoro. hoc autem tempore, quod ſcriberem, nihil erat, eoque minus, quod dubitabam, tu has ipſas litteras eſſesne accepturus. erat enim incertum, viſurusne te eſſet tabellarius. ego tuas litteras vehementer exſpecto.

10 CICERO ATTICO S.

O Bruti amanter ſcriptas litteras! o iniquum tuum tempus, qui ad eum ire non poſſis! ego autem quid ſcribam? ut beneficio iſtorum utantur? quid turpius? ut moliantur aliquid? nec audent, nec jam poſſunt. age, quieſcant auctoribus nobis? quis incolumitatem præſtat? ſi vero aliquid de Decimo gravius; quæ noſtris vita, etiamſi nemo moleſtus ſit? ludos vero non facere, quid fœdius? frumentum imponere; quæ eſt alia Dionis legatio? aut quod munus in republica ſordidius? prorſus quidem conſilia tali in re ne iis quidem tuta ſunt, qui dant. ſed poſſim id negligere proficiens. fruſtra vero qui ingrediar? matris conſilio cum utatur, vel etiam precibus, quid me interponam? ſed tamen cogitabo, quo genere utar litterarum. nam ſilere non poſſum. ſtatim igitur mittam vel Antium, vel Circeios.

CICE-

CICERO ATTICO S. 11

Antium veni ante VI. Kal. Bruto jucundus noster adventus. deinde multis audientibus, Servilia, Tertullia, Porcia, quærere, quid placeret. aderat etiam Favonius. ego, quod eram meditatus in via, suadere, ut uteretur Asiatica curatione frumenti; nihil esse jam reliqui, quod ageremus, nisi ut salvos esse. in eo etiam ipsi reipublicæ esse præsidium. quam orationem cum ingressus essem, Cassius intervenit. ego eadem illa repetivi. hoc loco, fortibus sane oculis Cassius, (Martem spirare diceres,) se in Siciliam non iturum. egone, ut beneficium accepisse in contumelia? quid ergo agis? inquam. at ille, in Achajam se iturum: quid tu, inquam, Brute? Romam, inquit, si tibi videtur. mihi vero minime: tuto enim non eris. quid? si possem esse placeretne? atque ut omnino, neque nunc, neque ex prætura in provinciam ires? sed auctor non sum, ut te urbi committas. dicebam ea, quæ tibi profecto in mentem veniunt, cur non esse tuto futurus. multo inde sermone quererebantur, atque id quidem Cassius maxime, amissas occasiones, Decimumque graviter accusabat. ego negabam oportere præterita: assentiebar tamen. cumque ingressus essem dicere, quid oportuisset, (nec vero quidquam novi, sed ea, quæ quotidie omnes,) nec tamen illum locum attingerem, quemquam præterea oportuisse tangi, sed senatum vocari, populum ardentem studio vehementius incitari, totam susciperem rempublicam: exclamat tua familiaris: *hoc vero neminem umquam audivi.* ego repressi. sed & Cassius mihi videbatur iturus: (etenim Servilia pollicebatur se curaturam, ut illa frumenti curatio de senatus consulto tolleretur:) & noster cito dejectus est de illo inani sermone. velle enim se dixerat. Constituit igitur, ut ludi, absente se, fierent suo nomine. proficisci autem mihi in Asiam videbatur ab Antio velle. ne multa; nihil me in illo itinere, præter conscientiam, delectavit. non enim fuit committendum, ut ille ex Italia prius, quam

a me conventus esset, discederet. hoc demto munere amoris atque officii, sequebatur, ut mecum ipse:

Ἡ δευρ' ὁδος σοι τι δυναται νυν, Θεοπροπι;

prorsus dissolutum offendi navigium, vel potius dissipatum. nihil consilio, nihil ratione, nihil ordine. itaque etsi ne antea quidem dubitavi, tamen nunc eo minus, evolare hinc; idque quamprimum, ubi

„*Nec Pelopidarum facta, neque famam audiam.*

Sed heus tu, ne forte sis nescius, Dolabella me sibi legavit a. d. IV. Nonas. id mihi heri vesperi nuntiatum est. votiva ne tibi quidem placebat. etenim erat absurdum, quæ, si stetisset respublica, vovissem, ea me, eversa illa, vota dissolvere: & habent, opinor, liberæ legationes definitum tempus lege Julia; nec facile addi potest. Aveo genus legationis, ut, cum velis, introire, exire, liceat: quod nunc mihi additum est. bella est autem hujus juris quinquennii licentia. quamquam quid de quinquennio cogitem? contrahi mihi negotium videtur. sed βλασφημα mittamus.

12 CICERO ATTICO S.

Bene mehercule de Buthroto. at ego Tironem ad Dolabellam cum litteris, quia jusseras, miseram. quid nocet? De nostris autem Antiatibus satis videbar plane scripsisse, ut non dubitares, essent quin otiosi futuri, usurique beneficio Antonii contumelioso. Cassius frumentariam rem aspernabatur. eam Servilia sublaturam ex senatus consulto se esse dicebat. noster vero, και μαλα σεμνος, in Asiam, posteaquam mihi est Assensus, tuto se Romæ esse non posse. ludos enim absens facere malebat. statim autem se iturum, simul ac ludorum apparatum iis, qui curaturi essent, tradidisset. navigia colligebat. erat animus in cursu. interea in eisdem locis erant futuri. Brutus quidem se ajebat Asturæ. L. quidem Antinus liberaliter litteris sine cura me esse jubet. habeo unum beneficium: alterum fortasse, ni in Tusculanum venerit.

rit. o negotia non ferenda! quæ feruntur tamen. τῶν δ' ’αιτιῶν τῶν Βρȣτων τις ’ειχεν? Octaviano, ut perſpexi, ſatis ingenii, ſatis animi: videbaturque erga noſtros ἥρωας ita fore, ut nos vellemus, animatus. ſed quid ætati credendum ſit, quid nomini, quid hereditati, quid κατηχησει, magni conſilii eſt. vitricus quidem nihil cenſebat; quem Aſturæ vidimus. ſed tamen alendus eſt: &, ut nihil aliud, ab Antonio ſejungendus. Marcellus præclare, ſi præcipit noſtro noſtri: cui quidem ille deditus mihi videbatur. Panſæ autem & Hirtio non nimis credebat. bona indoles, ’εαν διαμεινη.

CICERO ATTICO S. 13

Octavo Kal. duas a te accepi epiſtolas. reſpondebo igitur priori prius. Aſſentior tibi, ut nec duces ſimus, nec agmen cogamus; faveamus tamen. Orationem tibi miſi. ejus cuſtodiendæ & proferendæ arbitrium tuum. ſed quando illum diem, cum tu edendam putes? Inducias, quas ſcribis, non intelligo fieri poſſe. melior eſt ’αναντιφωνησια: qua me uſurum arbitror. Quod ſcribis legiones duas Brundiſium veniſſe; vos omnia prius. ſcribes igitur, quidquid audieris. Varronis διαλογον exſpecto. Jam probo ‘Ηρακλειδειον, præſertim cum tu tantopere delectere: ſed quale velis, velim ſcire. Quod ad te *antea*, atque adeo *prius* ſcripſi (ſic enim mavis) ad ſcribendum, tibi itero dicere, feciſti me acriorem. ad tuum enim judicium, quod mihi erat notum, addidiſti Peducei auctoritatem, magnam quidem apud me, & in primis gravem. enitar igitur, ne deſideres aut induſtriam meam, aut diligentiam. Vectenum, ut ſcribis, & Faberium foveo. Clœlium nihil arbitror malitioſe: quamquam. ſed quid egerit? De libertate retinenda, qua certe nihil eſt dulcius, tibi aſſentior. Itane Gallo Caninio? o hominem nequam! quid enim dicam aliud? cautum Marcellum; me ſic, ſed non tamen cautiſſimum. Longiori epiſtolæ ſuperiorique reſpondi. nunc breviori propiorique quid reſpondeam, niſi eam fuiſſe dulciſſimam? Res Hiſpanienſes valde bonæ. modo Balbilium incolumem videam, ſubſidium noſtræ ſe-

nectutis. De Anniano item, quod me valde obſervat Viſellia. ſed hæc quidem humana. De Bruto te nihil ſcire dicis: ſed Selicia veniſſe M. Scaptium: eumque non qua pompa, ad ſe tamen clam venturum, ſciturumque me omnia: quæ ego ſtatim. interea narrat eadem, Baſſi ſervum veniſſe, qui nuntiaret, legiones Alexandrinas in armis eſſe, Baſſum arceſſi, Caſſium exſpectari. quid quæris? videtur reſpublica jus ſuum reciperatura. ſed ne quid ante. noſti horum exercitationem in latrocinio & amentiam. Dolabella, vir optimus. etſi, cum ſcribebam, ſecunda menſa appoſita, veniſſe eum ad Bajas audiebam; tamen ad me ex Formiano ſcripſit, (quas litteras, cum e balineo exiſſem, accepi,) ſeſe de attributione omnia ſumma feciſſe: Vectenum accuſat: tricatur ſcilicet, ut homo talis. ſed aut totum negotium Sextium noſtrum ſuſcepiſſe, optimum quidem illum virum, noſtrique amantiſſimum. quæro autem, quid tandem Sextius in hac re facere poſſit, quod non quivis noſtrum? ſed, ſi quid præter ſpem erit, facies ut ſciam. ſin eſt, ut arbitror, negotium perditum, ſcribes tamen; neque iſta res commovebit. Non hic φιλοσοφȣμεν, (quid enim aliud?) & τα περι τȣ καθηκοντος magnifice explicamus, προσφωνȣμενque Ciceroni. qua de re enim potius pater filio? deinde alia. quid quæris? extabit opera peregrinationis hujus. Varronem hodie, aut cras venturum putabant. ego autem in Pompejanum properabam; non quo hoc loco quidquam pulchrius; ſed interpellatores illic minus moleſti. ſed perſcribe quæſo, quæ cauſa ſit Myrtilo, (pœnas quidem illum pependiſſe audivi,) & ſatiſne pateat, unde corruptus. Hæc cum ſcriberem, tantum quod exiſtimabam ad te orationem eſſe perlatam. hui, quam timeo, quid exiſtimes. etſi quid ad me, quæ non ſit foras proditura, niſi republica recuperata? de quo quid ſperem, non audeo ſcribere.

14 CICERO ATTICO S.

Sexto Kal. accepi a Dolabella litteras, quarum exemplum tibi miſi: in quibus erat, omnia ſe feciſſe,

quæ

quæ tu velles. ſtatim ei reſcripſi, & multis verbis gratias egi. ſed tamen, ne miraretur, cur idem iterum facerem, hoc cauſæ ſumſi, quod ex te ipſo coram antea nihil potuiſſem cognoſcere. ſed quid multa? litteras hoc exemplo dedi.

CICERO DOLABELLÆ COS. SUO.

Antea cum per litteras Attici noſtri de tua ſumma liberalitate, ſummoque erga ſe beneficio certior factus eſſem; cumque tu ipſe etiam ad me ſcripſiſſes, te feciſſe ea, quæ nos voluiſſemus: egi tibi gratias per litteras iis verbis, ut intelligeres, nihil te mihi gratius facere potuiſſe. poſtea vero quam ipſe Atticus ad me venit in Tuſculanum hujus unius rei cauſa, tibi ut apud me gratias ageret, ut cujus eximiam quandam, & admirabilem in cauſa Buthrotia voluntatem, & ſingularem erga ſe amorem perſpexiſſet; teneri non potui, quin tibi apertius illud idem his litteris declararem. ex omnibus enim, mi Dolabella, ſtudiis in me, & officiis, quæ ſumma ſunt, hoc ſcito mihi & ampliſſimum videri, & gratiſſimum eſſe, quod perfeceris, ut Atticus intelligeret, quantum ego te, quam tu me amares, quod reliquum eſt, Buthrotiam & cauſam & civitatem, quamquam a te conſtituta eſt, (beneficia autem noſtra tueri ſolemus,) tamen velim, receptam in fidem tuam, a me etiam atque etiam tibi commendatam, auctoritate & auxilio tuo tectam velis eſſe. ſatis erit in perpetuum Buthrotiis præſidii, magnaque cura & ſollicitudine Atticum, & me liberaris; ſi hoc honoris mei cauſa ſuſceperis, ut eos ſemper a te defenſos velis. quod tu facias, te vehementer etiam atque etiam rogo.

His litteras ſcriptis, me ad συντάξεις dedi: quæ quidem, vereor, ne miniata cerula tua pluribus locis notandæ ſint: ita ſum μετέωρος, & magnis cogitationibus impeditus.

CICERO ATTICO S. 15

L. Antonio male ſit, ſiquidem Buthrotiis moleſtus eſt. Ego teſtimonium compoſui: quod, cum voles, obſignabis. Tu numos Arpinatum, ſi L. Fa-

dius ædilis petet, vel omnes reddito. ego ad te alia epiſtola ſcripſi de H-S cx, quæ Statio curarentur. ſi ergo petet Fadius, ei volo reddi; præter Fadium, nemini. apud me item puto depoſitum. id, ſcripſi ad Erotem, ut redderet. Reginam odi. me jure facere ſcit. ſponſor promiſſorum ejus Ammonius; quæ quidem erant φιλόλογα & dignitatis meæ, ut vel in concione dicere auderem. Saram autem præterquam quod nefarium hominem cognovi, præterea in me contumacem. ſemel eum omnium domi meæ vidi. cum φιλοφρόνως ex eo quærerem, quid opus eſſet; Atticum ſe dixit quærere. ſuperbiam autem ipſius reginæ, cum eſſet trans Tiberim in hortis, commemorare ſine magno dolore non poſſum. nihil igitur cum iſtis: nec tam animum me, quam vix ſtomachum habere arbitrantur. Profectionem meam, ut video, Erotis diſpenſatio impedit. nam cum ex reliquis, quæ Nonis April. fecit, vel abundare debeam; cogor mutuari: quodque ex iſtis fructuoſis rebus receptum eſt, id ego ad illud fanum ſepoſitum putabam. ſed hæc Tironi mandavi, quem ob eam cauſam Romam miſi. te nolui impeditum impedire. Cicero noſter quo modeſtior eſt, eo me magis commovet. ad me enim de hac re nihil ſcripſit, ad quem nimirum potiſſimum debuit. ſcripſit hoc autem ad Tironem, ſibi poſt Kal. April. (ſic enim annuum tempus confici) nihil datum eſſe: tibi pro tua natura ſemper placuiſſe, teque exiſtimaſſe id etiam ad dignitatem meam pertinere, eum non modo liberaliter a nobis, ſed etiam ornate cumulateque tractari. quare velim cures, (nec tibi eſſem moleſtus, ſi per alium hoc agere poſſem,) ut permutetur Athenas. quod ſit in annuum ſumtum, ei ſcilicet Eros numerabit. ejus rei cauſa Tironem miſi. curabis igitur, & ad me, ſi quid tibi de eo videbitur, ſcribes.

16 CICERO ATTICO. S.

Tandem a Cicerone tabellarius; & mehercule literæ πεπινωμένως ſcriptæ: quod ipſum προκοπήν aliquam ſignificaret: itemque ceteri præclara ſcribunt. Leoni-

Leonidas tamen retinet ſuum illud ADHUC. ſummis vero laudibus Herodes. quid quæris? vel verba mihi dari facile patior in hoc, meque libenter præbeo credulum. Tu, velim, ſi quid tibi eſt a Statio ſcriptum, quod pertineat ad me, certiorem me facias. Narro tibi; hæc loca venuſta ſunt, abdita certe, &, ſi quid ſcribere velis, ab arbitris libera. ſed neſcio quo modo ’οικος φιλος. itaque me referunt pedes in Tuſculanum. & tamen hæc ‘ρωπογραφια ripulæ videtur habitura celerem ſatietatem. equidem etiam pluvias metuo, ſi prognoſtica noſtra vera ſunt. ranæ enim ‘ρητορευουσιν. Tu, quæſo, fac ſciam, ubi Brutum noſtrum, & quo die videre poſſim.

CICERO ATTICO S. 17

Duas accepi poſtridie Idus, alteram eo die datam, alteram Idibus. prius igitur ſuperiori. De Bruto, cum ſcies. De conſulum ficto timore cognoveram. Sica enim φιλοστοργως ille quidem, ſed tumultuoſius ad me etiam illam ſuſpicionem pertulit. quid tu autem? τα μεν διδομενα? nullum enim verbum a Siregio. non placet. De Plætorio vicino tuo permoleſte tuli, quemquam prius audiſſe, quam me. De Syro prudenter. L. Antonium per M fratrem, ut arbitror, facillime deterrebis. Antroni vetui; ſed nondum acceperas litteras; nec cuiquam, niſi L. Fadio ædili. aliter enim nec caute, nec jure fieri poteſt. Quod ſcribis tibi deeſſe H-S. C quæ Ciceroni curata ſint; velim ab Erote quæras, ubi ſit merces inſularum. Arabioni de Sitio nihil iraſcor. ego de itinere, niſi explicato A, nihil cogito. quod idem tibi videri puto. Habes ad ſuperiorem. nunc audi ad alteram. Tu vero facis, ut omnia, quod Serviliæ non dees, id eſt, Bruto. De regina gaudeo te non laborare; certe etiam tibi probari. Erotis rationes & ex Tirone cognovi, & vocavi ipſum. Gratiſſimum, quod polliceris, Ciceroni nihil defuturum: de quo mirabilia Meſſala; qui Lanuvio, rediens ab illis, venit ad me: & mehercule ipſius litteræ ſic & φιλοστοργως & ’ευπινως ſcriptæ, ut eas vel in acroaſi audeam legere: quo magis illi in-

 dulgen-

dulgendum puto. De Buciliano Sextium puto non moleste ferre. Ego, si Tiro ad me, cogito in Tusculanum. Tu vero, quidquid erit, quod me scire par sit, statim.

18 CICERO ATTICO S.

Septimodecimo Kal. etsi satis videbar scripsisse ad te, quid mihi opus esset, & quid te facere vellem, si tibi commodum esset: tamen, cum profectus essem, & in lacu navigarem, Tironem statui ad te esse mittendum, ut iis negotiis, quæ agerentur, interesset: atque etiam scripsi ad Dolabellam, me, si ei videretur, velle proficisci, petiique ab eo de mulis vecturæ itineris: & in eis, quoniam intelligo te distentissimum esse, qua de Buthrotiis, qua de Bruto, cujus etiam ludorum seorsum curam, etiam administrationem suspicor ex magna parte ad te pertinere; ut ergo in ejusmodi re, tribues nobis paullum operæ. nec enim multum opus est. mihi res ad cædem, & eam quidem propinquam, spectare videtur. vides homines; vides arma. prorsus non mihi videor esse tutus. sin tu aliter sentis, velim ad me scribas. domi enim manere, si recte possim, multo malo.

19 CICERO ATTICO S.

Quidnam est, quod audendum amplius de Buthrotiis? stetisse enim te frustra scribis. quid autem se refert Brutus? doleo mehercule, te tam esse detentum: quod decem hominibus referendum acceptum. est illud quidem 'ἐργῶδες, sed 'ἀνεκτὸν, mihique gratissimum. De armis, nihil vidi apertius. fugiamus igitur. at, ut ais, coram. Theophanes quid velit, nescio. scripserat enim ad me. cui rescripsi, ut potui. mihi autem scribit, venire ad me se velle, ut & de suis rebus, & quædam, quæ ad me pertineant. tuas litteras exspecto. vide quæso, ne quid temere fiat. Statius scripsit ad me, locutum secum esse Q. Ciceronem valde asseveranter, se hæc ferre non posse: certum sibi esse, ad Brutum & Cassium transire. hoc

enim-

enimvero nunc diſcere aveo: hoc ego, quid ſit, interpretari non poſſum. poteſt aliquid iratus Antonio: poteſt gloriam novam quærere: poteſt totum eſſe σχεδίασμα: & nimirum ita eſt. ſed tamen & ego vereor, & pater conturbatus eſt. ſcit enim, quæ ille de hoc: mecum quidem ἄφατα olim. plane, quid velit, neſcio. A Dolabella mandata habeo, quæ mihi videbuntur, id eſt, nihil. Dic mihi, C. Antonius voluitne fieri ſeptemvir? fuit certe dignus, De Menedemo eſt, ut ſcribis. facies omnia mihi nota.

CICERO ATTICO S. 20

Egi gratias Veſteno: nihil enim potuit humanius. Dolabellæ mandata ſint quælibet: mihi aliquid, vel quod Niciæ nuntiem. quis enim hæc, ut ſcribis, anteno? nunc dubitare quemquam prudentem, quin meus diſceſſus deſperationis ſit, non legationis? Quod ais, extrema quædam jam homines de republica loqui, & eos quidem viros bonos: ego, quo die audivi illum tyrannum in concione CLARISSIMUM VIRUM appellari, ſubdiffidere cœpi: poſtea vero quam tecum Lanuvii vidi, noſtros tantum ſpei habere ad vivendum, quantum accepiſſent ab Antonio, deſperavi. itaque, mi Attice, fortiter hoc velim accipias, ut ego ſcribo. genus illud interitus, quo caſurus eſt, fœdum duces, & quaſi denuntiatus nobis ab Antonio. ex hac naxa exire conſtitui, non ad fugam, ſed ad ſpem mortis melioris. hæc omnis culpa Bruti. Pompejum Carthejæ reſcribis: jam igitur contra hunc exercitum. utra ergo caſtra? media enim tollit Antonius. illa infirma, hæc nefaria. properemus igitur. ſed juva me conſilio, Brundiſione, an Puteolis. Brutus quidem ſubito: ſed ſapienter. πάσχω τι. quando enim illum? ſed humana ferenda. tu ipſe eum videre non potes. dii illi mortuo, qui umquam Buthrotum! ſed acta miſſa. videamus, quæ agenda ſint. Rationes Erotis, etſi ipſum nondum vidi, tamen & ex litteris ejus, & ex eo, quod Tiro cognovit, propemodum cognitas habeo. verſuram ſcribis eſſe faciendam menſium quinque; id eſt, ad Kal. Novemb. H-S cc: in

eam diem cadere numos, qui a Quinto debentur. vellim igitur, quoniam Tiro negat tibi placere, me ejus rei caufa Romam venire; fi te ea res nihil offendet, videas, unde numi fint; mihi feras expenfum. hoc video in præfentia opus effe. reliqua diligentius ex hoc ipfo exquiram; in his, de mercedibus dotalium prædiorum: quæ fi fideliter Ciceroni curabuntur, quamquam volo laxius, tamen ei propemodum nihil deerit. equidem video mihi quoque opus effe viaticum. fed id ex prædiis, ut cadet, ita folvetur: mihi autem opus eft univerfo quidem etfi mihi videtur ifte, qui umbras timet, ad cædem fpectare; tamen nifi explicata folutione, non fum difceffurus. fitne autem extricata, necne, tecum cognofcam. Hæc putavi mea manu fcribenda: itaque feci. De Fadio, ut fcribis: utique alii nemini. refcribas velim hodie.

21 CICERO ATTICO S.

Narro tibi; Q. pater exultat lætitia. fcripfit enim filius, fe idcirco profugere ad Brutum voluiffe, quod, cum fibi negotium daret Antonius, ut eum dictatorem efficeret, præfidium occuparet, id recufaffet; recufaffe autem fe, ne patris animum offenderet: ex eo fibi illum hoftem. tum me, inquit, collegi, verens, ne quid mihi ille iratus tibi noceret. itaque eum placavi. & quidem cccc certa, reliqua in fpe. fcribit autem Statius, illum cum patre habitare velle. hoc vero mirum: & id gaudet. ecquem tu illo certiorem nebulonem? 'εποχὴν veftram de re Cani deliberationis probo. nihil eram fufpicatus de tabulis: 'ανεγκαίως reftitutam arbitrabar. Quæ differs, ut mecum coram, exfpectabo. Tabellarios, quoad voles, tenebis. es enim occupatus. Quod ad Xenonem, probe. Quod fcribo, cum abfolvero. Quinto fcripfifti, te ad eum litteras: nemo attulerat. Tiro negat jam tibi placere Brundifium, & quidem dicere aliqnid de militibus. at ego jam deftinaram, Hydruntem quidem. movebant me tuæ quinque horæ. hic autem quantus πλοῦς? fed videbimus. Nullas a te xi. Kal. quippe: quid enim jam novi? cum primum igitur poteris, venies.

nies. ego propero, ne ante Sextus; quem adventare ajunt.

CICERO ATTICO S. 22

Gratulor nobis Q. filium exiisse: molestus non erit. Pansam bene loqui credo. semper enim conjunctum esse cum Hirtio scio. amicissimum Bruto & Cassio puto, si expediet. sed quando illos videbit? inimicum Antonio: quando, aut cur? quousque ludemur? Ego autem scripsi Sextum adventare, non quo jam adesset, sed quia certe id ageret, ab armisque nullus discederet. certe, si pergit, bellum paratum est. hic autem noster Cytherius, nisi victorem, neminem victurum. quid ad hæc Pansa? utro erit, si bellum erit? quod videtur fore. sed & hæc, & alia coram: hodie quidem, ut scribis, aut cras.

CICERO ATTICO S. 23

Mirifice torqueor, sine dolore tamen: sed permulta mihi de nostro itinere in utramque partem occurrunt. quousque? inquies. quoad erit integrum: erit autem usque dum ad navem. Pansa si rescripserit, & meam tibi, & illius epistolam mittam. Silium exspectabam; cui ὑπόμνημα compositum. si quid novi. Ego litteras misi ad Brutum: cujus de itinere etiam ex te velim, si quid scies, cognoscere.

CICERO ATTICO S. 24

Tabellarius, quem ad Brutum miseram, ex itinere rediit VII. Kal. ei Servilia dixit, eo die Brutum H. IIII. profectum. sane dolui, meas litteras redditas non esse. Silius ad me non venerat. causam composui. eum libellum tibi misi. te quo die exspectem, velim scire.

CICERO ATTICO S. 25

De meo itinere variæ sententiæ. multi enim ad me. sed tu incumbe, quæso, in eam curam. magna res est. an probas, si ad Kal. Jan. cogitamus? meus animus est æquus, sic tamen, ut nihil offensionis sit:

& tu etiam ſcite, quo die olim piaculum, myſteria ſcilicet. ut ut ſit res, caſus conſilium noſtri itineris judicabit. dubitemus igitur. eſt enim hiberna navigatio odioſa; eoque ex te quæſieram myſteriorum diem. Brutum, ut ſcribis, viſum iri a me puto. ego hinc volo prid. Kal.

26 CICERO ATTICO S.

De Quinti negotio video a te omnia facta. ille tamen dolet, dubitans, utrum morem gerat Leptæ, an fidem infirmet, filio. Inaudivi L. Piſonem velle exire legatum ψευδεγγράφω ſenatus conſulto. velim ſcire, quid ſit. Tabellarius ille, quem tibi dixeram a me ad Brutum eſſe miſſum in Anagnium, ad me venit ea nocte, quæ proxima ante Kal. fuit, litterasque ad me attulit: in quibus unum alienum ſumma ſua prudentia, [id eſt illud,] ut ſpectem ludos ſuos. reſcripſi ſcilicet, primum me jam profectum, ut non integrum ſit: dein, ἀτοπώτατον eſſe, me, qui Romam omnino poſt hæc arma non acceſſerim, neque id tam periculi mei cauſa fecerim, quam dignitatis, ſubito ad ludos venire. tali enim tempore, ludos facere illi honeſtum eſt, cui neceſſe eſt: ſpectare, mihi ut non eſt neceſſe, ſic ne honeſtum quidem eſt. equidem illos celebrari, & eſſe quam gratiſſimos mirabiliter cupio; idque ita futurum eſſe confido: & tecum ego, ut jam ab ipſa commiſſione ad me, quemadmodum accipiantur; deinde omnino reliquorum dies ſingulos perſequare. ſed de ludis hactenus. Reliqua pars epiſtolæ eſt illa quidem in utramque partem: ſed tamen nonnullos interdum jacit igniculos viriles: quod quale tibi videretur, ut poſſes interpretari, miſi ad te exemplum epiſtolæ. quamquam mihi tabellarius noſter dixerat, tibi quoque ſe attuliſſe litteras a Bruto, easque ad te e Tuſculano eſſe delatas. Ego itinera ſic compoſueram, ut Nonis Quint. Puteolis eſſem. valde enim feſtino; ita tamen, ut, quantum homo poſſit, quam cautiſſime navigem. M. Ælium cura liberabis: is me paucos ſpecus in extremo fundo, & eos quidem ſubterraneos; ſervitutis putat aliquid habituros:

ros: id me jam nolle, neque mihi quidquam esse tanti; sed, ut mihi dicebas, quam lenissime, potius ut cura liberetur, quam ut me succensere aliquid suspicetur. Idem de illo Tulliano capite libere cum Cascelio loquare. parva res est: sed tu bene attendisti: nimis callide agebatur. ego autem, si mihi imposuisset aliquid, quod pæne fecit, nisi tua malitia abfuisset, animo iniquo tulissem. itaque, ut ut erit, rem impediri malo. Octavam partem tuli luminarium in ædium adstranæ memineris. cui Cærellia, videris mancipio dare ad eam summam, quæ sub præcone fuit maxima: id opinor esse ccc LXXX. Novi si quid erit, atque etiam si quid prospicies, quod futurum putes, scribas ad me quam sæpissime velim. Varroni, quemadmodum tibi mandavi, memineris excusare tarditatem litterarum mearum. Mundus istum. M. Ennius quid egerit de testamento (curiosus enim) facias me velim certiorem. Ex Arpinati, VI. Non.

CICERO ATTICO S. 27

Gaudeo id te mihi suadere, quod ego mea sponte pridie feceram. nam cum ad te VI. Non. darem, eidem tabellario dedi etiam ad Sextium scriptas πανυ φιλοςοϱγως. Ille autem, quod Puteolos prosequitur, humane; quod queritur, injuste. non enim ego tam illum exspectare, cum de Cosano rediret, debui, quam ille aut non ire ante, quam me vidisset, aut citius reverti. sciebat enim me celeriter velle proficisci, seseque ad me in Tusculanum scripserat esse venturum. Te, ut a me discesseris, lacrimasse, moleste ferebam. quod si me præsente fecisses, consilium totius itineris fortasse mutassem. sed illud præclare, quod te consolata est spes brevi tempore congrediendi: quæ quidem exspectatio me maxime sustentat. meæ tibi litteræ non deerunt. De Bruto, scribam ad te omnia. Librum tibi celeriter mittam de Gloria. excudam aliquid Ἡϱακλειδιον, quod lateat in thesauris tuis. De Planco, memini. Attica jure queritur. Quod me de Bacchide, de statuarum coronis certiorem fecisti, valde gratum: nec quidquam posthac,

hac, non modo tantum, ſed ne tantulum quidem præterieris. Et de Herode & Mettio meminero, & de omnibus, quæ te velle ſuſpicabor modo. o turpem ſororis tuæ filium, cum hæc ſcriberem. adventabat autem βυλυσει cenantibus nobis.

28 CICERO ATTICO S.

Ego, tu ad te pridie ſcripſeram, Nonis conſtitueram venire in Tuſculanum. ibi igitur quotidie tuas litteras exſpectabo, & maxime de ludis; de quibus etiam ad Brutum tibi ſcribendum eſt. cujus epiſtolæ, quam interpretari ipſe vix poteram, exemplum pridie tibi miſeram. Atticæ meæ velim me ita excuſes, ut omnem culpam in te transferas, & ei tamen confirmes, me minime totum amorem eo mecum attuliſſe.

29 CICERO ATTICO S.

Bruti ad te epiſtolam miſi. dii boni, quanta 'αμιχανια! cognoſces, cum legeris. De celebratione ludorum Bruti, tibi aſſentior. Ad M. Ælium nullus tu quidem domum, ſed ſicubi inciderit. De Tulliano ſemiſſe, M. Axianum adhibebis, ut ſcribis. Quod cum Caſſiano egiſti, optime. Quod non ſolum mea, verum etiam tua expedis, gratum. Legationem probari meam, gaudeo. Quod promittis, dii faxint. quid enim mihi meis jucundius? ſed iſtam, quam tu excipis, metuo. Brutum cum convenero, perſcribam omnia. De Planco, & Decimo, ſane velim. Sextum ſcutum abjicere nolebam. De Mundo, ſi quid ſcies. Reſcripſi ad omnia tua. nunc noſtra accipe. Quintus filius usque Puteolos: (mirus civis, ut tu Favonium, Aſinium dicas:) & quidem duas ob cauſas, & ut mecum, & σπεισασθαι vult cum Bruto & Caſſio. Sed tu quid ais? ſcio enim te familiarem eſſe Othonum. ait hic ſibi Juliam ferre. conſtitutum enim eſſe diſcidium. quæſivit ex me pater, qualis eſſet fama. dixi, nihil ſane me audiſſe (neſciebam enim, cur quæreret,) niſi de ore, & patre. ſed quorſus, inquam?

quãm? at ille, filium velle. tum ego, etsi 'εβδελυττομην, tamen negavi putare me illa esse vera: σκοπος (hoc est enim) huic nostro nihil præbere. illa autem ϐ' παρα τυτο. ego tamen suspicor, hunc, ut solet, allucinari. sed velim quæras: (facile autem potes:) & me certiorem. Obsecro te, quid est hoc? Signata jam epistola, Formiani, qui apud me cenabant, Plancum se, ajebant, hunc Buthrotium, pridie, quam hoc scribebam, id est IV. Nonas, vidisse demissum, sine phaleris: servulos autem dicere, eum & agripetas ejectos a Buthrotiis. macte. sed amabo te, perscribe mihi totum negotium.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM, LIBER XVI.

ARGUMENTUM.

Male affecta oppressaque civitate armis Antonii, reique publicæ salute desperata, quod adhuc C. Cæsare vivente cogitaverat, iter in Græciam Cicero est ingressus, re tamen prius lente deliberata, quod & futuris de se hominum sermonibus moveretur, & ægre a suis villulis Italiaque avelleretur. Ergo Puteolos primum progressus, inque Neside Brutum allocutus, classem una cum Cassio parantem, qua ille in Macedoniam, hic in Syriam navigarent: Kalendis Sext. Rhegio conscendens; venit Syracusas. unde cum transmittere vellet in Græciam, bisque ad Leucopetram, quod est agri Rhegini promontorium, Austro rejectus esset, profectionis consilium

lium abjecit: eoque magis, quod boni quidam nuntii ex Roma venerunt, fore ut Antonius esset in potestate Senatus, Senatores in urbem redirent, res conveniret. Hac igitur spe commotus Romam rediit, urbemque ingressus est Kalendis Septembris. & IV. Non. hoc est postridie Kalendas, ut scribitur Philip. V. eam dixit orationem, quae est in Antonium prima. Fuit deinde partim Romae, partim in suis praediis: quae omnia commemorantur sex primis epistolis. Reliquae scriptae sunt incertis quidem diebus magna ex parte: omnes tamen ante Kal. Jan. quo toto tempore haec gesta fuisse traduntur. Cum M. Antonius & Octavianus occultis potius odiis inter se, quam aperta vi certarent, alterque alterum insidiis praevertere conaretur: Antonius ante diem VII. Id. Oct. Brundisium venit, profectus obviam legionibus Macedonicis quatuor, ut eas sibi pecunia conciliaret: quas tamen, quod quidam ab Octaviano praemissi multo plus obtulerant, attrahere ad se non potuit. Itaque & Martia & Decima illum postea deseruerunt, ad Octavianum transierunt: qui item Octavianus eo ipso temtempore, quo Antonius Brundisii fuit, ipse in Campaniam pergens, magnum veteranorum numerum, ingenti spe, ingentique pecunia cepit. nimirum denariis, ut Cicero ait, CCCC. Idque initium fuit armorum inter ipsos, cum antea neque bellum gererent neque pacem haberent. Et hoc tempus illud fuit, cum Cicero ab Octaviano, per speciem capessendae Reip. in Antonium sollicitatus est; nihil se, nisi de illius consilio, nec nisi per senatum facturum, pollicente. Scriptae sunt omnes, Antonio & Dolabella Coss. ex a. d. VII. Id. Quint. ad Nonas circiter Decembris. Atque his quidem multa alia continentur, sed vel domestica, vel huc pertinentia.

CICERO ATTICO S. I

Nonis Quint. veni in Puteolanum. postridie iens ad Brutum in Nesidem haec scripsi. sed eo die, quo veneram, cenanti Eros tuas litteras. Itane? Nonis Juliis? Dii hercule istis! sed stomachari totum diem licet. quidquamne turpius, quam Bruto, Juliis?

redeo

redeo ad meum igitur, ἐπὶ ἑάμεν? nihil vidi. Sed quid eſt quæſo, quod agripetas Buthroti conciſos audio? quid autem Plancus tam curſim (ita enim audiebam) diem & noctem? ſane cupio ſcire, quid ſit. Meam profectionem laudari gaudeo. videndum eſt, ut manſio laudetur. Dimæos, agro pulſos, mare infeſtum habere, nil mirum. ἐν ὁμοπλοίᾳ Bruti videtur aliquid præſidii eſſe. ſed, opinor, minuta navigia. ſed jam ſciam, & ad te cras. De Ventidio, πανικὸν puto. De Sexto, pro certe habebatur, haud arma. quod ſi veverum eſt; ſine bello civili video ſerviendum. quid ergo? Kal. Jan. in Panſa ſpes? λῆρος πολύς, in vino, & in ſomno iſtorum. De ccx, optime Ciceronis explicentur. Ovius enim recens: is multa, quæ vellem: in his ne hoc quidem malum, in mandatis ſat abunde: H-S LXXII. ſatis eſſe, affatim prorſus; ſed Xenonem perexigue, & γλίσχρως præbere, [id eſt minutatim]. quo plus permutaſti, quam ad fructum inſularum, id ille annus habeat, in quem itineris ſumtus acceſſit. hinc ex Kal. April. ad H-S LXXX. accommodetur. nunc enim inſulæ tantum. videndum enim eſt, quid, cum Romæ erit. non enim puto ſocrum illam ferendam. Pindaro de Cumano negaram. Nunc, cujus rei cauſa tabellarium miſerim, accipe. Q. filius, mihi pollicetur ſe Catonem. egit autem & pater, & filius, ut tibi ſponderem: ſed ita, ut tum crederes, cum ipſe cognoſſes. huic ego litteras ipſius arbitratu dabo. eæ te ne moverint. has ſcripſi in eam partem, ne me motum putares. dii faxint, ut faciat ea, quæ præmittit! commune enim gaudium. ſed ego nihil dico amplius. is hinc VI. Idus. ait enim attributionem in Idus, ſe autem urgeri acriter. tu ex meis litteris, quo modo reſpondeas, moderabere. Plura, cum & Brutum videro, & Erotem remittam. Atticæ meæ excuſationem accipio, eamque amo plurimum: cui, & Piliæ ſalutem.

CICERO ATTICO S. 2

Sexto Idus duas epiſtolas accepi, unam a meo tabellario, alteram a Bruti. De Buthrotiis longe alia

fama

fama in his locis fuerat: ſed cum aliis multis hoc ferendum. Erotem remiſi citius, quam conſtitueram, ut eſſet, qui Hortenſio: & quia equitibus quidem ait ſe Idibus conſtituiſſe. Hortenſius vero impudenter. nihil enim debetur ei, niſi ex tertia penſione, quæ eſt Kal. Sext. ex qua penſione ipſa major pars eſt ei ſoluta aliquanto ante diem. ſed hæc Eros videbit Idibus. De Publilio autem, quod perſcribi oportet, moram non puto eſſe faciendam. ſed cum videas, quantum de jure noſtro deceſſerimus, qui de reſiduis cccc. H-S. cc. præſentia ſolverimus, reliqua reſcribamus: loqui cum eo, ſi videbitur, poteris, eum commodum noſtrum exſpectare debere, cum tanta ſit a nobis jactura facta juris. Sed amabo te, mi Attice, (videsne, quam blande?) omnia noſtra, quoad eris Romæ, ita gerito, regito, gubernato, ut nihil a me exſpectes. quamquam enim reliqua ſatis apta ſunt ad ſolvendum; tamen fit ſæpe, ut ii, qui debent, non reſpondeant ad tempus. ſi quid ejusmodi acciderit, ne quid tibi ſit fama mea potius. non modo verſura, verum etiam venditione, ſi ita res coget, nos vindicabis. Bruto tuæ litteræ gratæ erant. fui enim apud illum multas horas in Neſide, cum paullo ante tuas litteras accepiſſem. delectari mihi Tereo videbatur, & habere majorem Accio, quam Antonio, gratiam. mihi autem quo lætiora ſunt, eo plus ſtomachi & moleſtiæ eſt, populum Romanum manus ſuas non in defendenda republica, ſed in plaudendo conſumere. mihi quidem videntur iſtorum animi incendi etiam ad repræſentandam improbitatem ſuam. ſed tamen, *dummodo doleant aliquid, doleant quodlibet.* Conſilium meum quod ais quotidie magis laudari, non moleſte fero; exſpectabamque, ſi quid de eo ad me ſcriberes. ego enim in varios ſermones incidebam. quin etiam idcirco trahebam, ut quam diutiſſime integrum eſſet. ſed quoniam furcilla extrudimur, Brundiſium cogito. facilior enim & exploratior devitatio legionum fore videtur, quam piratarum, qui apparere dicuntur. Sextius VI. Idus exſpectabatur, ſed non venerat, quod ſciam. Caſſius cum claſſicula ſua venerat. ego, cum

cum

eum vidiſſem, v. Kal. in Pompejanum cogitabam, inde Aculanum. noſti reliqua. De Tutia ita putarem. De Æbutio, non credo: nec tamen curo plus, quam tu. Planco & Oppio ſcripſi equidem, quoniam rogaras: ſed, ſi tibi videbur, ne neceſſe habueris reddere. cum enim tua cauſa fecerint omnia; vereor, ne meas litteras ſupervacaneas arbitrentur. Oppio quidem utique: quem tibi amiciſſimum cognovi. verum, ut voles. Tu, quoniam ſcribis hiematurum te in Epiro, feceris mihi gratum, ſi ante eo veneris, quam mihi in Italiam, te auctore, veniendum ſit. litteras ad me quam ſæpiſſime, ſed de rebus minus neceſſariis, aliquem nactus; ſin autem erit quid majus, domo mittito. Ἡρακλείδιον, ſi Brundiſium ſalvi, adoriemur. de Gloria miſi tibi. cuſtodies igitur, ut ſoles: (ſed notent eclogarii:) quos Salvius, bonos auctores nactus, in convivio duntaxat legat. mihi valde placent: mallem tibi. Etiam atque etiam vale.

CICERO ATTICO S. 3

Tu vero ſapienter. nunc demum enim reſcribo his litteris, quas mihi miſiſti, convento Antonio Tiburi. ſapienter igitur, quod manus dediſti, quoque etiam ultro gratias egiſti. certe enim, ut ſcribis, deſeremur potius a republica, quam a re familiari. quod vero ſcribis te magis & magis delectari, O TITE SI QUID EGO: addis mihi ſcribendi alacritatem. Quod Erotem non ſine munuſculo exſpectare dicis; gaudeo, non fefelliſſe eam rem opinionem tuam: ſed tamen idem σύνταγμα miſi ad te retractatius, & quidem ἀρχέτυπον ipſum crebris locis inculcatum & refectum. hunc tu tralatum in macrocolum lege arcano convivis tuis: ſed, ſi me amas, hilaris & bene acceptis, ne in me ſtomachum erumpant, cum ſint tibi irati. De Cicerone, velim ita ſit, ut audimus. De Xenone, coram cognoſcam: quamquam nihil ab eo arbitror neque indiligenter, neque illiberaliter. De Herode, faciam, ut mandas: & ea, quæ ſcribis, ex Saufejo, & e Xenone cognoſcam. De Q. filio, gau-

deo tibi meas litteras prius a tabellario meo, quam ab ipso, redditas: quamquam te nihil fefelliſſet. verumtamen. ſed exſpecto, quid ille tecum, quid tu viciſſim: nec dubito, quin ſuo more uterque. ſed eas litteras Curium mihi ſpero redditurum: qui quidem, etſi per ſe eſt amabilis, a meque diligitur; tamen accedit magnus cumulus commendationis tuæ. Litteteris tuis ſatis reſponſum eſt: nunc audi, quod, etſi intelligo ſcribi neceſſe non eſſe, ſcribo tamen. Multa me movent in diſceſſu, in primis mehercule, quod dijungor a te. movet etiam navigationis labor, alienus non ab ætate ſolum noſtra, verum etiam a dignitate; tempusque diſceſſus ſubabſurdum. relinquimus enim pacem, ut ad bellum revertamur; quodque temporis in prædiolis noſtris, & belle ædificatis, & ſatis amœnis conſumi potuit, in peregrinatione conſumimus. conſolantur hæc. aut proderimus aliquid Ciceroni: aut, quantum proficiſci poſſit, judicabimus. deinde tu jam, ut ſpero, & ut promittis, aderis. quod quidem ſi acciderit, omnia nobis erunt meliora. Maxime autem me angit ratio reliquorum meorum: quæ quamquam explicata ſunt; tamen, quod & Dolabellæ nomen in iis eſt, & attributione mihi nomina ignota, conturbor: nec me ulla res magis angit ex omnibus: itaque non mihi videor erraſſe, quod ad Balbum ſcripſi apertius, ut, ſi quid tale accidiſſet, ut non concurrerent nomina, ſubveniret; meque tibi etiam mandaſſe, ut, ſi quid ejusmodi accidiſſet, cum eo communicares: quod facies, ſi tibi videbitur, eoque magis, ſi proficiſceris in Epirum. Hæc ego conſcendens e Pompejano tribus actuariolis, decem ſcalmis. Brutus erat in Neſide etiam nunc, Neapoli Caſſius. Ecquid amas Dejotarum, & non amas Hieram? qui, ut Bleſamius venit ad me, cum ei præſcriptum eſſet, ne quid ſine Sexti noſtri ſententia ageret: neque ad illum, neque ad quemquam noſtrum retulit. Atticam noſtram cupio abſentem ſuaviari; ita mihi dulcis ſalus viſa eſt, per te miſſa ab illa. referes igitur ei plurimam, itemque Piliæ dicas velim.

CICE-

CICERO ATTICO S. 4

Ita ut heri tibi narravi, vel fortaſſe hodie, (Quintus enim altero die ſe ajebat,) in Neſida VIII. Idus. ibi Brutus. quam ille doluit de Nonis Juliis? mirifice eſt conturbatus. itaque ſeſe ſcripturum ajebat, ut venationem etiam, quæ poſtridie ludos Apollinares futura eſt, proſcriberent III. ID. QUINT. Libo intervenit. is Philonem, Pompeji libertum, & Hilarum, ſuum, veniſſe a Sexto cum litteris ad conſules, ſive quo alio nomine ſunt. earum exemplum nobis legit, ſi quid videretur. pauca παρὰ λέξιν, ceteroqui & ſatis graviter, & non contumaciter. tantum addi placuit, quod erat COSS. ſolum, ut eſſet, PRÆTT. TRIBB. PLEB. SENATUI; ne illi non proferrent eos, quæ ad ipſos miſſæ eſſent. Sextum autem nuntiant cum una ſolum legione fuiſſe Karthagine: eique, eo ipſo die, quo oppidum Boream cepiſſet, nuntiatum eſſe de Cæſare: capto oppido, miram lætitiam commutationemque animorum, concurſumque undique: ſed illum ad ſex legiones, quas in ulteriore reliquiſſet, revertiſſe. ad ipſum autem Libonem ſcripſit, nihil eſſe, niſi ad larem ſuum liceret. ſumma poſtulatorum, ut omnes exercitus dimittantur, qui ubique ſint. Hæc fere de Sexto. De Buthrotiis undique quærens, nihil reperiebam. alii, conciſos agripetas: alii, Plancum, acceptis numis, relictis illis, aufugiſſe. itaque non video ſciturum me, quid ejus ſit, ni ſtatim aliquid litterarum. Iter illud Brundiſium, de quo dubitabam, ſublatum videtur. legiones enim adventare dicuntur. hæc autem navigatio habet quasdam ſuſpiciones periculi. itaque conſtituebam uti ὁμόπλοια. paratiorem offendi Brutum, quem audiebam. nam & ipſe Domitius bona plane habet dicrota: ſuntque navigia præterea luculenta Sextii, Buciliani, ceterorum. nam Caſſii claſſem, quæ plane bella eſt, non numero ultra fretum. illud eſt mihi ſubmoleſtum, quod parum Brutus properare videtur. primum confectum ludorum nuntios exſpectat: deinde, quantum intelligo, tarde eſt na-

vigaturus, consistens in locis pluribus. tamen arbitror esse commodius tarde navigare, quam omnino non navigare: & si, cum processerimus, exploratiora videbuntur, Etesiis utemur.

5 CICERO ATTICO S.

Tuas jam litteras Brutus exspectabat: cui quidem ego non novum attuleram de Tereo Attii. ille Brutum putabat. sed tamen rumoris nescio quid afflaverat, commissione Græcorum, frequentiam non fuisse: quod quidem me minime fefellit. scis enim, quid ego de Græcis ludis existimem. Nunc audi, quod pluris est, quam omnia. Quintus fuit mecum dies complures: &, si ego cuperem, ille vel plures fuisset; sed quantum fuit, incredibile est, quam me in omni genere delectarit: in eoque maxime, in quo minime satisfaciebat. sic enim commutatus est totus & scriptis meis quibusdam, quæ in manibus habebam, & assiduitate orationis, & præceptis, ut tali animo in rempublicam, quali nos volumus, futurus sit. hoc cum mihi non modo confirmasset, sed etiam persuasisset; egit mecum accurate multis verbis, tibi ut sponderem, se dignum & te & nobis futurum: neque se postulare, ut statim crederes; sed, cum ipse perspexisses, tum ut se amares. quod nisi fidem mihi fecisset, judicassemque hoc, quod dico, firmum fore; non fecissem id, quod dicturus sum. duxi enim mecum adolescentem ad Brutum. sic ei probatum est, quod ad te scribo, ut ipse crediderit, me sponsorem accipere noluerit, eumque laudans, amicissime mentionem tui fecerit, complexus osculatusque dimiserit. Quamobrem etsi magis est, quod gratuler tibi, quam quod te rogem: tamen etiam rogo, ut, si quæ minus antea, propter infirmitatem ætatis, constanter ab eo fieri videbantur, ea judices illum abjecisse; mihique credas, multum allaturam, vel plurimum potius, ad illius judicium confirmandum, auctoritatem tuam. Bruto cum sæpe injecissem de ὁμοπλοίᾳ, non perinde, atque ego putaram, arripere visus est. existimabam μετεωρότερον esse: & hercule erat, & maxime

de ludis. at mihi, cum ad villam rediissem, Cn. Lucceius, qui multum utitur Bruto, narravit, illum valde morari, non tergiversantem, sed exspectantem, si qui forte casus. itaque dubito, an Venusiam tendam, & ibi exspectem de legionibus: si aberunt, ut quidam arbitrantur, Hydruntem: si neutrum erit ’ασφαλες, eodem revertar. jocari me putas? moriar, si quisquam me tenet præter te. etenim circumspice: sed ante erubesco. O dies in auspiciis Lepidi lepide descriptos, & apte ad consilium reditus nostri. magna ‘εορτη ad proficiscendum tuis litteris. atque utinam te illic! sed ut conducere putabis. Nepotis epistolam exspecto. cupidus ille meorum? qui ea, quibus maxime γαυριω, legenda non putet? & ais, μετ’ ’αμυμονα. tu vero ’αμυμων, ille quidem ’αμβροτος. Mearum epistolarum nulla est συναγωγη· sed habet Tiro instar septuaginta. & quidem sunt a te quædam sumendæ. eas ego, oportet, perspiciam, corrigam. tum denique edentur.

CICERO ATTICO S. 6

Ego adhuc (perveni enim Vibonem ad Sicam) magis commode, quam strenue navigavi: remis enim magnam partem: prodromi nulli. illud satis opportune: duo sinus fuerunt, quos tramitti oporteret, Pæstanus & Vibonensis: utrumque pedibus æquis transmisimus. veni igitur ad Sicam octavo die e Pompejano, cum unum diem Veliæ constituissem: ubi quidem fui sane libenter apud Talnam nostrum: nec potui accipi, illo absente præsertim, liberalius. IX. Kal. igitur ad Sicam. ibi tamquam domi meæ scilicet. itaque obduxi posterum diem. sed putabam, cum Regium venissem, fore, ut illic, δολιχον πλοον ‘ορμαινοντες, cogitaremus, corbitane Patras, an actuariolis ad Leucopetram Tarentinorum, atque inde Corcyram: &, si oneraria, statimne freto, an Syracusis. hac super re scribam ad te Regio. Mehercule, mi Attice, sæpe mecum, η’ δευρ’ ‘οδος σοι τι δυναται; cur ego tecum non sum? cur ocellos Italiæ, villulas meas non video? sed id satis superque, tecum me non esse. quid fugientem? periculumne? id nunc

quidem, nisi fallor, nullum est. ad ipsum enim revocat me auctoritas tua. scribis enim, in cælum ferri profectionem meam, sed ita, si ante Kal. Jan. redeam: quod quidem certe enitar. malo enim vel cum timore domi esse, quam sine timore Athenis tuis. sed tamen prospice, quo ista vergant: mihique aut scribe, aut quod multo malim, affer ipse. hæc hactenus. Illud velim in bonam partem accipias, me agere tecum, quod tibi majori curæ sciam esse, quam ipsi mihi. nomina mea, per deos, expedi, exsolve. belle reliqua reliqui. sed opus est diligentia, coheredibus pro Cluviano Kal. Sext. persolutum ut sit. cum Publilio quo modo agendum sit, videbis. non debet urgere, quoniam jure non utimur, sed tamen ei quoque satisfieri plane volo. Terentiæ vero, quid ego dicam? etiam ante diem, si potes. Quin si, ut spero, celeriter in Epirum; hoc, quod satisdato debeo, peto a te, ut ante provideas, planeque expedias, & solutum relinquas. sed de his satis; metuoque, ne tu nimium putes. nunc negligentiam meam cognosce. De Gloria librum ad te misi: at in eo prooemium id est, quod in Academico tertio. id evenit ob eam rem, quod habeo volumen prooemiorum. ex eo eligere soleo, cum aliquod σύγγραμμα institui. itaque jam in Tusculano, qui non meminissem, me abusum isto prooemio, conjeci id in eum librum, quem tibi misi. cum autem in navi legerem Academicos, agnovi erratum meum. itaque statim novum prooemium exaravi; tibi misi. tu illud desecabis, hoc agglutinabis. Piliæ salutem dices, & Atticæ, deliciis atque amoribus meis.

7 CICERO ATTICO S.

Octavo Id. Sext. cum a Leucopetra profectus (inde enim tramittebam) stadia circiter ccc. processissem, rejectus sum austro vehementi ad eandem Leucopetram. ibi cum ventum exspectarem (erat enim villa Valerii nostri, ut familiariter essem, & libenter) Regini quidam, illustres homines, eo venerunt, Roma sane recentes; in iis Bruti nostri hospes, qui

Brutum Neapoli reliquiſſet. hæc afferebant, edictum Bruti & Caſſii; & fore frequentem ſenatum Kalendis: a Bruto & Caſſio litteras miſſas ad conſulares & prætores, ut adeſſent, rogare. ſummam ſpem nuntiabant: fore, ut Antonius cederet, res conveniret, noſtri Romam redirent. addebant etiam, me deſiderari, ſubaccuſari. quæ cum audiſſem, ſine ulla dubitatione abjeci conſilium profectionis, quo mehercule ne antea quidem delectabar. lectis vero tuis litteris, admiratus equidem ſum, te tam vehementer ſententiam commutaſſe; ſed, non ſine cauſa, arbitrabar. etſi, quamvis non fueris ſuaſor & impulſor profectionis meæ, approbator certe fuiſti, dummodo Kal. Jan. Romæ eſſem. ita fiebat, ut, dum minus periculi videretur, abeſſem, in flammam ipſam venirem. ſed hæc, etiamſi non prudenter, tamen ἀνεμέσητα ſunt; primum, quod de mea ſententia acta ſunt; deinde, etiamſi te auctore, quid debet, qui conſilium dat, præſtare præter fidem? illud admirari ſatis non potui, quod ſcripſiſti his verbis: *veni igitur. tu, qui* εὐθανασίαν *veni. relinquis patriam?* An ego relinquebam, aut tibi tum relinquere videbar? tu id non modo non prohibebas, verum etiam approbabas. graviora, quæ reſtant. *Velim* σχόλιον *aliquod elimes ad me, oportuiſſe te iſtuc facere.* Itane, mi Attice? defenſione eget meum factum, præſertim apud te, qui id mirabiliter approbaſti? ego vero iſtum ἀπολογισμὸν συντάξομαι, ſed ad eorum aliquem, quibus invitis & diſſuadentibus profectus ſum. etſi quid jam opus eſt σχολίω? ſi perſeveraſſem, opus fuiſſet. At hoc ipſum non conſtanter. nemo doctus umquam (multa autem de hoc genere ſcripta ſunt) mutationem conſilii, inconſtantiam dixit eſſe. deinceps igitur hæc. *Nam ſi a Phædro noſtro, expedita excuſatio eſſet. nunc quid reſpondemus?* Ergo id erat meum factum, quod Catoni probare non poſſem, flagitii ſcilicet plenum & dedecoris. utinam a primo ita tibi eſſet viſum! ut mihi, ſicut eſſe ſoles, fuiſſes Cato. Extremum illud vel moleſtiſſimum: *Nam Brutus noſter ſilet:* hoc eſt, non audet hominem id ætatis monere. aliud nihil habeo, quod ex iis a te

verbis ſignificari putem: & hercule ita eſt. Nam xvi. Kal. Sept. cum veniſſem Veliam, Brutus audivit. erat enim cum ſuis navibus apud Haletem fluvium, citra Veliam millia paſſuum iii. pedibus ad me ſtatim. dii immortales, quam valde ille reditu, vel potius reverſione mea lætatus, effudit illa omnia, quæ tacuerat; ut recordarer illud tuum, *nam Brutus noſter ſilet.* maxime autem dolebat, me Kal. Sext. in ſenatu non fuiſſe. Piſonem ferebat in cœlum: ſe autem lætari, quod effugiſſem duas maximas vituperationes, unam, quam itinere faciendo me intelligebam ſuſcipere, deſperationis ac relictionis reipublicæ: flentes mecum vulgo querebantur, quibus de meo celeri reditu non probabam: alteram, de qua Brutus, & qui una erant, (multi autem erant,) lætabantur, quod eam vituperationem effugiſſem, me exiſtimari ad Olympia. hoc vero nihil turpius, quovis reipublicæ tempore: ſed hoc ἀναπολόγητον. ego vero auſtro gratias miras, qui me a tanta infamia averterit. Reverſionis has ſpecioſas cauſas habes, juſtas illas quidem, & magnas, ſed nulla juſtior, quam quod tu idem aliis litteris: *provide, ſi cui quid debetur, ut ſit unde par pari reſpondeatur. Mirifica enim* δυσχρηστία *eſt propter metum armorum.* In freto medio hanc epiſtolam legi, ut, quid poſſem providere, in mentem mihi non veniret, niſi ut præſens me ipſe defenderem. Sed hæc hactenus. reliqua coram. Antonii dictum legi a Bruto, & horum contra, ſcriptum præclare. ſed quid iſta edicta valeant, aut quo ſpectent, plane non video: nec ego nunc, ut Brutus cenſebat, iſtuc ad rempublicam capeſſendam venio. quid enim fieri poteſt? num quis Piſoni eſt aſſenſus? num rediit ipſe poſtridie? ſed abeſſe hanc ætatem longe a ſepulchro negant oportere. Sed obſecro te, quid eſt quod audivi de Bruto? Piliam πειράζεσθαι παραλύσει, te ſcripſiſſe ajebat. valde ſum commotus: etſi idem, te ſcribere, ſperare melius. ita plane velim. ei dicas plurimam ſalutem, & ſuaviſſimæ Atticæ. Hæc ſcripſi navigans, cum Pompejanum accederem, xiv. Kal.

CICE-

CICERO ATTICO S. 8

Cum ſciam, quo die venturus ſim, faciam, ut ſcias. impedimenta exſpectanda ſunt, quæ Anagnia veniunt: & familia ægra eſt. Kal. veſperi litteræ mihi ab Octaviano. magna molitur. veteranos, quiqui Caſilini & Calatiæ ſunt, perduxit ad ſuam ſententiam. nec mirum: quingenos denarios dat: cogitat reliquas colonias obire. plane hoc ſpectat, ut ſe duce bellum geratur cum Antonio. itaque video paucis diebus nos in armis fore. Quem autem ſequamur? vide nomen: vide ætatem. Atque a me poſtulat, primum ut clam colloquatur mecum, vel Capuæ, vel non longe a Capua. puerile hoc quidem, ſi id putat clam fieri poſſe. docui per litteras, id nec opus eſſe, nec fieri poſſe. miſit ad me Cæcinam quendam Volaterranum, familiarem ſuum, qui hæc pertulit: Antonium cum legione Alaudarum ad urbem pergere, pecunias municipiis imperare, legionem ſub ſignis ducere. conſultabat, utrum Romam cum CIↃ CIↃ CIↃ veteranorum proficiſceretur, an Capuam teneret, & Antonium venientem excluderet, an iret ad tres legiones Macedonicas, quæ iter ſecundum mare ſuperum faciunt; quas ſperat ſuas eſſe. eæ congiarium ab Antonio accipere noluerunt, ut hic quidem narrat; & ei convicium grave fecerunt, concionantemque reliquerunt. quid quæris? ducem ſe profitetur, nec nos ſibi putat deeſſe oportere. Equidem ſuaſi, ut Romam pergeret. videtur enim mihi & plebeculam urbanam, &, ſi fidem fecerit, etiam bonos viros ſecum habiturus. O Brute, ubi es? quantam 'ευκαιριαν amittis? non equidem hoc divinavi, ſed aliquid tale putavi fore. Nunc tuum conſilium exquiro. Romamne venio, an hic maneo, an Arpinum ('ασφαλειαν habet is locus) fugiam? Romam; nec deſideremur, ſi quid actum videbitur. hoc igitur explica. numquam in majore 'απορια fui.

CICERO ATTICO S. 9

Binæ uno die mihi litteræ ab Octavio, nunc quidem, ut Romam ſtatim veniam: velle ſe rem

agere per ſenatum. cui ego, non poſſe ſenatum ante Kal. Jan. quod quidem ita credo. ille autem addit, *conſilio tuo*. quid multa? ille urget: ego autem σκήπτομαι. non confido ætati. ignoro, quo animo: nil ſine Panſa tuo volo. vereor, ne valeat Antonius: nec a mari diſcedere libet: & metuo, ne quæ ἀριστεία me abſente. Varroni quidem diſplicet conſilium pueri; mihi non. firmas copias habet: Brutum habere poteſt: & rem gerit palam. centuriat Capuæ; dinumerat. jam jamque video bellum. ad hæc reſcribe. Tabellarium meum Kalend. Roma profectum ſine tuis litteris, miror.

10 CICERO ATTICO S.

Septimo Id. veni ad me in Sinueſſanum. eodem die vulgo loquebantur, Antonium manſurum eſſe Caſilini. itaque mutavi conſilium. ſtatueram enim recta Appia Romam. facile me ille eſſet aſſecutus. ajunt enim eum Cæſarina uti celeritate. verti igitur me a Minturnis Arpinum verſus. conſtitueram, ut II. Idus aut Aquini manerem, aut in Arcano. nunc, mi Attice, tota mente incumbe in hanc curam. magna enim res eſt. tria ſunt autem, maneamne Arpini, an propius accedam, an veniam Romam. quod cenſueris, faciam. ſed quamprimum: avide exſpecto tuas litteras. VI. Idus mane in Sinueſſano.

11 CICERO ATTICO S.

Nonis accepi a te duas epiſtolas: quarum alteram Kal. dederas, alteram pridie. igitur prius ad ſuperiorem. Noſtrum opus tibi probari lætor: ex quo ἄνθη ipſa poſuiſti, quæ mihi florentiora ſunt viſa tuo judicio. cerulas enim tuas miniatulas illas extimeſcebam. De Sica ita eſt, ut ſcribis. aſt ægre me tenui. itaque perſtringam ſine ulla contumelia Sicæ aut Septimiæ: tantum, ut ſciant παῖδες παίδων ſine ſillo Lucilliano, eum ex C. Fadii filia liberos habuiſſe. atque utinam eum diem videam, cum iſta oratio ita libere vagetur, ut etiam in Sicæ domum introeat! ſed illo tem-

tempore opus est, quod fuit illis triumviris. moriar, nisi facete. tu vero leges Sexto, ejusque judicium mihi perscribes. ῾εις ’εμοι μυριοι. Caleni interventum, & Calvenæ cavebis. Quod vereris, ne ’αδολεσχος· mihi tu? quis minus? cui, ut Aristophani Archilochi jambus, sic epistola longissima quæque optima videtur. Quod me admones: tu vero etiamsi reprehenderes, non modo facile paterer, sed etiam lætarer: quippe cum in reprehensione est prudentia cum ’ευμενεια. ita libenter ea corrigam, quæ a te animadversa sunt, *eodem jure, quo Rubriana* potius, quam *quo Scipionis*; & de laudibus Dolabellæ deruam cumulum. attamen est isto loco bella, ut mihi videtur, ’ειρωνεια, quod eum ter contra cives in acie. illud etiam malo *indignissimum est hunc vivere*, quam *quid indignius?* Πεπλογραφιαν Varronis tibi probari, non moleste fero: a quo adhuc ῾Ηρακλειδειον illud non abstuli. Quod me hortaris ad scribendum: amice tu quidem; sed me scito agere nihil aliud. Gravedo tua mihi molesta est. quæso adhibe, quam soles, diligentiam. *O Tite*, tibi prodesse, lætor. Anagnini sunt, Mustela ταξιαρχης, & Laco, qui plurimum bibit. Librum, quem rogas, perpoliam, & mittam. Hæc ad posteriorem. Τα περι τȣ καθηκοντος, quatenus Panætius, absolvi duobus: illius tres sunt. sed cum initio divisisset ita, tria genera exquirendi officii esse; unum, cum deliberamus, honestum, an turpe sit; alterum, utile, an inutile; tertium, cum hæc inter se pugnare videantur, quomodo judicandum sit: qualis causa Reguli; redire honestum, manere utile: de duobus primis præclare disseruit; de tertio pollicetur se deinceps: sed nihil scripsit. eum locum Posidonius persecutus. ego autem & ejus librum arcessivi, & ad Athenodorum Calvum scripsi, ut ad me τα κεφαλαια mitteret; quæ exspecto: quem velim cohortere, & roges, ut quamprimum. in eo est περι τȣ κατα περιστασιν καθηκοντος. Quod de inscriptione quæris; non dubito, quin καθηκον *officium* sit, nisi quid tu aliud: sed inscriptio plenior, *de officiis*. προσφωνω autem Ciceroni filio. visum est non ’ανοικειον. De Myrtilo dilucide. o quales tu

sem-

ſemper iſtos! itane in D. Brutum? dii iſtis. Ego me, ut ſcripſeram, in Pompejanum non abdidi, primo tempeſtatibus, quibus nil tetrius: deinde ab Octaviano quotidie litteræ, ut negotium ſuſciperem, Capuam venirem, iterum rempublicam ſervarem; Romam utique ſtatim.

- - - ᾽αιδεσθεν μεν ᾽ανηνασθαι, δεισαν δ᾽ ῾υποδεχθαι.

is tamen egit ſane ſtrenue, & agit. Romam veniet cum manu: ſed eſt plane puer. putat ſenatum ſtatim. quis veniet? ſi venerit, quis, incertis rebus, offendet Antonium? Kal. Jan. erit fortaſſe præſidio: aut quidem ante depugnabitur. puero municipia mire favent. iter enim faciens in Samnium venit Cales, manſit Teani. mirifica ᾽απαντησις, & cohortatio. hoc tu putares? ob hoc ego citius Romam, quam conſtitueram. ſimul ac conſtituero, ſcribam. Etſi nondum ſtipulationes legeram, (nec enim Eros venerat,) tamen rem pridie Idus velim conficias. Epiſtolas Catinam, Tauromenium, Syracuſas commodius mittere potero, ſi Valerius interpres ad me nomina gratioſorum ſcripſerit. alii enim ſunt alias: noſtrique familiares fere demortui. publice tamen ſcripſi, ſi uti vellet eis Valerius: aut mihi nomina mitteret. De Lepidanis feriis Balbus ad me usque ad IV. Kalend. Exſpectabo tuas litteras: deque Torquati negotiolo ſciturum puto. Quinti litteras ad te miſi, ut ſcires, quam valde eum amaret, quem dolet a te minus amari. Atticæ, quoniam, quod optimum in pueris eſt, hilarula eſt, meis verbis ſuavium des. Vale.

12 CICERO ATTICO S.

Oppii epiſtolæ, quia perhumana erat, tibi miſi exemplum. De Ocella, dum tu muginaris, nec mihi quidquam reſcribis, cepi conſilium domeſticum. itaque me pridie Idus arbitror Romæ futurum. commodius eſt viſum, fruſtra me iſtic eſſe, cum id non neceſſe eſſet, quam, ſi opus eſſet, non adeſſe: & ſimul, ne intercluderer, metuebam. ille enim jam adventare poteſt: etſi varii rumores, multique, quos cupe-

ruperem veros. nihil tamen certi. ego vero, quidquid eſt, tecum potius, quam animi pendeam, cum a te abſim, & de te, & de me. ſed quid tibi dicam? bonum animum. De Ἡρακλειδείῳ Varronis, negotia ſalſa. me quidem nihil umquam ſic delectavit. ſed hæc, & alia majora coram.

CICERO ATTICO S. 13

O caſum mirificum! VI. Idus cum ante lucem de Sinueſſano ſurrexiſſem, veniſſemque diluculo ad pontem Tirenum, qui eſt Minturnis, in quo flexus eſt ad iter Arpinas, obviam mihi fit tabellarius, qui me offendit δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντα. ego ſtatim, cedo, inquam, ſi quid ab Attico. nondum legere poteramus. nam & lumina dimiſeramus; nec ſatis lucebat. cum autem luceret, ante ſcripta epiſtola ex duabus tuis prior mihi legi cœpta eſt. illa omnium quidem elegantiſſima. ne ſim ſalvus, ſi aliter ſcribo, ac ſentio; nihil legi humanius. itaque veniam, quo vocas, modo adjutore te. ſed nihil tam ἀπροσδιόνυσον mihi primo videbatur: quam ad has litteras, quibus ego a te conſilium petieram, te mihi iſta reſcribere. ecce tibi altera, qua hortaris παρ' ἠνεμόεντα Μίμαντα, Νήσου ἐπὶ Ψυρίης, Appiam ἐπ' ἀριστερ' ἔχοντα. itaque die manſi Aquini. longulum ſane iter, & via inepta: inde poſtridie mane proficiſcens, has litteras dedi: & quidem, ut a me dimitterem invitiſſimus, fecerunt Erotis litteræ. rem tibi Tiro narrabit. tu, quid faciendum ſit, videbis præterea, poſſimne propius accedere, (malo enim eſſe in Tuſculano, aut uſpiam in ſuburbano,) an etiam longius diſcedendum putes, crebro ad me velim ſcribas. erit autem quotidie, cui des. Quod præterea conſulis, quid tibi cenſeam faciundum, difficile eſt, cum abſim. verumtamen, ſi pares æque inter ſe, quieſcendum: ſin; latius manabit, & quidem ad nos, deinde communiter. avide tuum conſilium exſpecto. timeo, ne abſim, cum adeſſe me ſit honeſtius: venire non audeo. De Antonii itineribus neſcio quid aliter audio, atque ad te ſcribebam. omnia igitur velim explices, & ad me certa mittas. De reli-

reliquo quid tibi ego dicam? ardeo ſtudio hiſtoriæ: (incredibiliter enim me commovet tua cohortatio:) quæ quidem nec inſtitui, nec effici poteſt ſine tua ope. coram igitur hoc quidem conferemus. In præſentia mihi velim ſcribas, quibus cenſoribus C. Fannius M. F. tribunus plebis fuerit. videor mihi audiſſe, P. Africano, L. Mummio. id igitur quæro. tu mihi de iis rebus, quæ novantur, omnia certa, clara. III Id. ex Arpinati.

14 CICERO ATTICO S.

Nihil erat plane, quod ſcriberem. nam cum Puteolis eſſem, quotidie aliquid novi de Octaviano, multa etiam falſa de Antonio. ad ea autem, quæ ſcripſiſti, (tres enim acceperam III. Idus a te epiſtolas,) valde tibi aſſentior, multum poſſit Octavianus, multa firmius acta tyranni comprobatum iri quam in Telluris, atque id contra Brutum fore: ſin autem vincitur, vides intolerabilem Antonium: ut, quem velis, neſcias. O Sextii tabellarium, hominem nequam! poſtridie Puteolis Romæ ſe dixit fore. Quod me mones, ut pedetentim; aſſentior: etſi aliter cogitabam. nec me Philippus aut Marcellus movet. alia enim eorum ratio: &, ſi non eſt, tamen videtur. ſed in iſto juvene, quamquam animi ſatis, auctoritatis parum eſt. tamen vide, ſi forte in Tuſculano recte eſſe poſſim, idne melius ſit (ero libentius: nihil enim ignorabo) an hoc, cum Antonius venerit. Sed, ut aliud ex alio, mihi non eſt dubium, quin, quod Græci καθῆκον, nos *officium*. id autem, quid dubitas, quin etiam in rempublicam præclare caderet? nonne dicimus, *conſulum officium*, *ſenatus officium*? præclare convenit; aut da melius. Male narras de Nepotis filio. valde mehercule moveor, & moleſte fero. neſcieram omnino eſſe iſtum puerum. Caninium perdidi, hominem, quod ad me attinet, non ingratum. Athenodorum, nihil eſt, quod hortere. miſit enim ſatis bellum ὑπόμνημα. Gravedini, quæſo, omni ratione ſubveni. [Quintus] avi tui pronepos, ſcribit ad patris mei nepotem, ſe ex Nonis iis, quibus nos magna geſſimus, ædem Opis

expli-

explicaturum, idque ad populum. videbis igitur, & ſcribes. Sexti judicium exſpecto.

CICERO ATTICO S. 15

Noli putare, pigritia me facere, quod non mea manu ſcribam: ſed mehercule pigritia. nihil enim habeo aliud, quod dicam; & tamen in tuis quoque epiſtolis Alexim videor agnoſcere. ſed ad rem venio. Ego, ſi me non improbiſſime Dolabella tractaſſet, dubitaſſem fortaſſe, utrum remiſſior eſſem, an ſummo jure contenderem. nunc vero etiam gaudeo mihi cauſam oblatam, in qua & ipſe ſentiat, & reliqui omnes, me ab illo abalienatum: idque præ me feram, & quidem me mea facere, & reipublicæ cauſa, ut illum oderim: quod, cum eam, me auctore, defendere cœpiſſet, non modo deſeruerit, emtus pecunia, ſed etiam, quantum in ipſo fuit, everterit. Quod autem quæris, quomodo agi placeat, cum dies venerit; primum velim ejusmodi ſit, ut non alienum ſit, me Romæ eſſe, de quo, ut de ceteris, faciam, ut tu cenſueris. de ſumma autem agi prorſus vehementer & ſevere volo. etſi, ſponſores appellare, videtur habere quandam δυσωπίαν: tamen hoc, quale ſit, conſideres velim. poſſumus enim, ut ſponſores appellentur, procuratores introducere. neque enim illi litem conteſtabuntur: quo facto, non ſum neſcius, ſponſores liberari. ſed & illi turpe arbitror, eo nomine, quod ſatisdato debeat, procuratores ejus non diſſolvere; & noſtræ gravitatis, jus noſtrum ſine ſumma illius ignominia perſequi. de hoc quid placeat, reſcribas velim: nec dubito, quin hoc totum lenius adminiſtraturus ſis. Redeo ad rempublicam. Multa mehercule a te ſæpe ἐν πολιτικῷ genere prudenter: ſed his litteris nihil prudentius: *quamquam enim poſtea, in præſentia belle iſte puer retundit Antonium, tamen exitum exſpectare debemus.* at, quæ concio? nam eſt miſſa mihi. jurat, *ita ſibi parentis honores conſequi liceat:* & ſimul dextram intendit ad ſtatuam. μηδὲ σωθείην ὑπό γε τοιούτου. ſed, ut ſcribis, certiſſimum eſſe video diſcrimen, Caſcæ noſtri tribunatum: de quo quidem ipſo dixi Oppio, cum

me hortaretur, ut adolescentem, totamque causam, manumque veteranorum complecterer, me nullo modo facere posse, ni mihi exploratum esset, eum non modo non inimicum tyrannoctonis, verum etiam amicum fore. cum ille diceret, ita futurum: quid igitur festinamus? inquam. illi enim mea opera ante Kalend. Januar. nihil opus est. nos autem ejus voluntatem ante Idus Decemb. perspiciemus in Casca. mihi valde assensus est. Quamobrem hæc quidem hactenus. Quod reliquum est, quotidie tabellarios habebis, &, ut ego arbitror, etiam quod scribas, habebis quotidie. Leptæ litterarum exemplum tibi misi; ex quo mihi videtur στρατυλλαξ ille dejectus de gradu. sed tu, cum legeris, existimabis.

Obsignata jam epistola, litteras a te & a Sexto accepi. nihil jucundius litteris Sexti, nihil amabilius: nam tuæ, breves; priores erant uberrimæ. Tu quidem & prudenter & amice suades, ut in his locis potissimum sim, quoad audiamus, hæc, quæ commota sunt, quorsum evadant. sed me, mi Attice, non sane hoc quidem tempore movet respubica; non quo aut sit mihi quidquam carius, aut esse debeat; sed desperatis etiam Hippocrates vetat adhibere medicinam. quare ista valeant: me res familiaris movet: rem dico? immo vero existimatio. cum enim tanta reliqua sint; ne Terentiæ quidem adhuc, quod faivam, expeditum est. Terentiam dico? scis nos pridem jam constituisse Montani nomine H-S xxv. dissolvere. pudentissime hoc Cicero petierat, ut fide sua. liberalissime, ut tibi quoque placuerat, promiseram; Erotique dixeram, ut sepositum haberet. non modo; sed iniquissimo fœnore versuram facere Aurelius coactus est. nam de Terentiæ nomine, Tiro ad me scripsit, te dicere, numos a Dolabella fore. male eum credo intellexisse, si quisquam male intelligit; potius, nihil intellexisse. tu enim ad me scripsisti Cocceji responsum, & iisdem pæne verbis Eros. veniendum est igitur vel in ipsam flammam. Turpius est enim privatim cadere, quam publice. itaque ceteris de rebus, quas ad me suavissime scripsisti, perturbato animo, non

non potui, ut in consueram, rescribere. consenti in hac cura, ubi sum, ut me expediam: quibus autem rebus, venit quidem mihi in mentem: sed certe constituere nihil possum, priusquam te videro. qui minus autem ego istic recte esse possim, quam est Marcellus? sed non id agitur: neque id maxime curo. quid curem, vides. adsum igitur.

CICERO ATTICO S. 16

Jucundissimas tuas legi litteras. ad Plancum scripsi: habes exemplum. cum Tirone quid sit locutus, cognoscam ex ipso. Cum sorore ages attentius, si te occupatione ista relaxaris.

M. CICERO L. PLANCO PRÆT. DES. S.

Attici nostri te valde studiosum esse cognovi, mei vero ita cupidum, ut mehercule paucos æque observantes atque amantes me habere existimem. ad paternas enim magnas, & veteres, & justas necessitudines magnam attulit accessionem tua voluntas erga me, meaque erga te par atque mutua. Buthrotia tibi causa ignota non est: egi enim sæpe de ea re tecum, tibique totam rem demonstravi: quæ est acta hoc modo. Ut primum Buthrotium agrum proscriptum vidimus, commotus Atticus libellum composuit. eum mihi dedit, ut darem Cæsari. eram enim cenaturus apud eum illo die. eum libellum Cæsari dedi: probavit causam; rescripsit Attico, æqua eum postulare: admonuit tamen, ut pecuniam reliquam Buthrotii ad diem solverent. Atticus, qui civitatem conservatam cuperet, pecuniam numeravit de suo. quod cum esset factum, adiimus ad Cæsarem, verba fecimus pro Buthrotiis, liberalissimum decretum abstulimus; quod est obsignatum ab amplissimis viris. quæ cum essent acta, mirari quidem solebam, pati Cæsarem convenire eos, qui agrum Buthrotium con-

cupissent: neque solum pati, sed etiam ei negotio te præficere. itaque & ego cum illo locutus sum, & sæpius quidem; ut etiam accusarer ab eo, quod parum constantiæ suæ confiderem: & M. Messalæ, & Attico dixit, ut sine cura essent: aperteque ostendebat, se præsentium animos (erat enim popularis, ut noras,) offendere nolle: cum mare transissent, curaturum se, ut in alium agrum deducerentur. Hæc illo vivo. post interitum autem Cæsaris, ut primum ex senatus consulto causas consules cognoscere instituerunt, hæc, quæ supra scripsi, ad eos delata sunt. probaverunt causam sine ulla dubitatione, seque ad te litteras daturos esse dixerunt. Ego autem, mi Plance, etsi non dubitabam, quin & senatus consultum, & lex, & consulum decretum ac litteræ apud te plurimum auctoritatis haberent, teque ipsius Attici causa velle intellexeram: tamen hoc, pro conjunctione & benivolentia nostra, mihi sumsi, ut id a te peterem, quod tua singularis humanitas suavissimique mores a te essent impetraturi. id autem est, ut hoc, quod te tua sponte facturum esse certo scio, honoris nostri causa libenter, prolixe, celeriter facias. mihi nemo est amicior, nec jucundior, nec carior Attico: cujus antea res solum familiaris agebatur, eaque magna; nunc accessit etiam existimatio, ut, quod consecutus est magna & industria & gratia, & vivo Cæsare & mortuo, id, te adjuvante, obtineat. quod si a te erit impetratum, sic velim existimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum, ut tuo summo beneficio me affectum judicem. ego, quæ te velle, quæque ad te pertinere arbitrabor, studiose diligenterque curabo. da operam, ut valeas.

CICERO PLANCO PRÆT. DES. S.

Jam antea petivi abs te per litteras, ut, cum causa Buthrotiorum probata a consulibus esset, quibus & lege, & senatus consulto permissum erat, ut de Cæsa-

Cæsaris actis cognoscerent, statuerent, judicarent, eam rem tu adjuvares: Atticumque nostrum, cujus te studiosum cognovi, & me, qui non minus laboro, molestia liberares. omnibus enim rebus magna cura, multa opera, & labore confectis, in te positum est, ut nostræ sollicitudinis finem quam primum facere possimus. quamquam intelligimus, ea te esse prudentia, ut videas, si ea decreta consulum, quæ de Cæsaris actis interposita sunt, non serventur, magnam perturbationem rerum fore. equidem, cum multa, quod necesse erat in tanta occupatione, non probentur, quæ Cæsar statuerit; tamen otii pacisque causa acerrime illa soleo defendere: quod tibi idem magnopere faciendum censeo: quamquam hæc epistola non suasoris est, sed rogatoris. Igitur, mi Plance, rogo te, & etiam oro, sic medius fidius, ut majore studio, magisque ex animo agere non possim, ut totum hoc negotium ita agas, ita tractes, ita conficias, ut, quod sine ulla dubitatione apud consules obtinuimus, propter summam bonitatem & æquitatem causæ, id tu nos obtinuisse non modo facile patiare, sed etiam gaudeas. qua quidem voluntate esse erga Atticum, sæpe præsens & illi ostendisti, & vero etiam mihi. quod si feceris, me, quem voluntate & paterna necessitudine conjunctum semper habuisti, maximo beneficio devinctum habebis. idque ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo.

CICERO CAPITONI SUO S.

Numquam putavi fore, ut supplex ad te venirem: sed hercule facile patior, datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum quanti faciam, scis. amabo te, da mihi & hoc: obliviscere mea causa, illum aliquando suo familiari, adversario tuo, voluisse consultum, cum illius existimatio ageretur. hoc primum ignoscere, est humanitatis tuæ: suos enim quisque debet tueri: deinde, si me amas (omitte Atticum) Ciceroni tuo, quem quanti facias, præ

te soles ferre, totum hoc da, ut, quod semper existimavi, nunc plane intelligam, me a te multum amari. Buthrotios cum Cæsar decreto suo, quod ego obsignavi cum multis amplissimis viris, liberavisset, ostendissetque nobis, se, cum agrarii mare transissent, litteras missurum, quem in agrum deducerentur; accidit, ut subito ille interiret. deinde, quemadmodum tu scis, (interfuisti enim, cum consules oporteret ex senatus consulto de actis Cæsaris cognoscere,) res ab iis in Kal. Jun. dilata est. accessit ad senatus consultum lex, quæ lata est a. d. IV. Non Jun. quæ lex earum rerum, quas Cæsar statuisset, decrevisset, egisset, consulibus cognitionem dedit. causa Buthrotiorum delata est ad consules. decretum Cæsaris recitatum est, & multi præterea libelli Cæsaris prolati. Consules de consilii sententia decreverunt secundum Buthrotios; Plancum dederunt. Nunc, mi Capito, (scio enim, quatum semper apud eos, quibuscum sis, posse soleas, eo plus apud hominem facillimum atque humanissimum Plancum,) enitere, elabora, vel potius eblandire, effice, ut Plancus, quem spero optimum esse, sit etiam melior opera tua. omnino res hujusmodi videtur esse, ut sine cujusquam gratia Plancus ipse, pro ingenio & prudentia sua, non sit dubitaturus, quin decretum consulum, quorum & lege & senatus consulto cognitio & judicium fuit, conservet; præsertim cum, hoc genere cognitionum labefactato, acta Cæsaris in dubium ventura videantur: quæ non modo ii, quorum interest, sed etiam ii, qui illa non probant, otii causa confirmari velint. quod cum ita sit, tamen interest nostra, Plancum hoc animo libenti prolixoque facere. quod certe faciet, si tu nervulos tuos, mihi sæpe cognitos, suavitatemque, qua nemo tibi par est, adhibueris. quod ut facias, te vehementer rogo.

CICE-

CICERO C. CUPIENNIO S.

Patrem tuum plurimi feci; meque ille mirifice & coluit, & amavit: nec mehercule umquam mihi dubium fuit, quin a te diligerer. ego quidem id facere non destiti. quamobrem peto a te in majorem modum, ut civitatem Buthrotiam subleves, decretumque consulum, quod ii secundum Buthrotios fecerunt, cum & lege, & senatus consulto statuendi potestatem haberent, des operam, ut Plancus noster quam primum confirmet & comprobet. hoc te vehementer, mi Cupienni, etiam atque etiam rogo.

CICERO PLANCO PRÆT. DES. S.

Ignosce mihi, quod cum antea accuratissime de Buthrotiis ad te scripserim, eadem de re sæpius scribam non mehercule, mi Plance, facio, quo parum confidam aut liberalitati tuæ, aut nostræ amicitiæ; sed cum tanta res agatur Attici nostri, nunc vero etiam existimatio, ut id, quod probavit Cæsar, nobis testibus & obsignatoribus, qui & decretis, & responsis Cæsaris interfueramus, videatur obtinere potuisse, præsertim cum tota potestas ejus rei tua sit, ut ea, quæ consules decreverunt secundum Cæsaris decreta & responsa, non dicam comprobes, sed studiose libenterque comprobes. id mihi sic erit gratum, ut nulla res gratior esse possit. etsi jam sperabam, cum has litteras accepisses, fore, ut ea, quæ superioribus litteris a te petiissemus, impetrata essent; tamen non faciam finem rogandi, quoad nobis nuntiatum erit, te id fecisse; quod magna cum spe exspectamus. deinde enim confido fore, ut alio genere litterarum utamur; tibique pro tuo summo beneficio gratias agamus. quod si acciderit, velim sic existimes, non tibi tam Atticum, cujus permagna res agitur, quam me, qui non minus laboro, quam ille, obligatum fore.

CICERO CAPITONI S.

Non dubito, quin mirere, atque etiam ſtomachere, quod tecum de eadem re agam ſæpius. Hominis familiariſſimi, & mihi omnibus rebus conjunctiſſimi, permagna res agitur, Attici. cognovi ego tua ſtudia in amicos, etiam in te amicorum. multum potes nos apud Plancum juvare. novi humanitatem tuam. ſcio, quam ſis amicis jucundus. nemo nos in hac cauſa plus juvare poteſt, quam tu. & res ita eſt firma, ut debet eſſe, quam conſules de conſilii ſententia decreverunt, cum & lege, & ſenatus conſulto cognoſcerent. tamen omnia poſita putamus in Planci tui liberalitate: quem quidem arbitramur cum officii ſui, & reipublicæ cauſa decretum conſulum comprobaturum, tum libenter noſtra cauſa eſſe facturum. adjuvabis igitur, mi Capito: quod ut facias, vehementer etiam atque etiam rogo.

Finis Fpiſtolarum M. Tullii Ciceronis ad Atticum.

M. TUL-

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD QUINTUM FRATREM

LIBER I.

ARGUMENTUM. I

Quintus Cicero, ex prætura provinciam Asiam sortitus, annos jam duos continuos parum secunda fama eam administrarat. Cum in annum tertium prorogatum illi imperium fuisset, Marcus frater inde occasionem eum ad laudem cohortandi sumsit, quod de accessione hac annua facere illum certiorem vellet. Est autem bipartita cohortatio; prior enim pars ad ea, quæ Rempubl. attingunt, altera ad ea, quæ privata & Quinti fere præcipua sunt, pertinet: nam in priore parte ea persequitur, quæ ad Quinti imperium ac provincialem administrationem spectant; de quibus quadripartite disputat. Primo loco, de Quinto ipso præcepta dat: sed non ita quasi de Quinto ac cive Romano; verum ut de amplissimo populi Romani magistratu, Asiam provinciam cum

summo imperio administrante. Altero loco, de iis comitibus praecipit, quos secum in provinciam imperii sui ministros publicorumque negotiorum adjutores eduxerat. Postea de vitandis Graecorum & publicanorum nimiis familiaritatibus illum monet; utpote quibus imperii sui dignitas labefactari facile convellique possit. Postremo etiam de servis cautionem adhibet; ejusque caput hoc esse voluit, ne quid iis, quod ad Rempublic. ulla ex parte pertineat, committatur. Itaque summatim haec omnia in Epilogo enumerans, quatuor haec dignitatis Quinti fundamenta nominat; integritatem ipsius & continentiam. omnium, qui cum ipso erant, pudorem, delectum in familiaritatibus & provincialium & Graecorum, postremo familiae gravem & constantem disciplinam. Altera pars ea, ut ante dixi, quae privata magis sunt, id est, quae Quinti personam atque officium praecipue attingunt, complectitur. Nam primo loco, de moderanda acerbitate, qua usus in suppliciis ante fuerat, deque retinenda in jure dicendo aequabilitate praecipit; secundo, de sublevandis provinciae oneribus, minuendisque sumtibus & jacturis; tertio, de conciliandis cum publicanorum ordine sociis, constituendaque inter illos concordia; postremo, de coërcenda iracundia & naturae impetu moderando, ita luculenter & prope divinitus disputat, ut hanc epistolam non Quinto fratri scripsisse potius, quam omnibus provinciarum gubernatoribus praeclaram quandam imperii recte administrandi normam ac regulam praescripsisse videatur.

MARCUS Q. FRATRI S.

Etsi non dubitabam, quin hanc epistolam multi nuntii, fama denique esset ipsa sua celeritate superatura, tuque ante ab aliis auditurus esses, annum tertium accessisse desiderio nostro, & labori tuo: tamen existimavi a me quoque tibi hujus molestiae nuntium perferri oportere. Nam superioribus litteris, non unis, sed pluribus, cum jam ab aliis desperata res esset, tamen ego tibi spem maturae decessionis afferebam, non solum, ut quam diutissime te jucun-

jucunda opinione oblectarem, sed etiam quia tanta adhibebatur & a nobis & a prætoribus contentio, ut rem posse confici non diffiderem. Nunc quoniam ita accidit, ut neque prætores suis opibus, neque nos nostro studio quidquam proficere possemus, est omnino difficile non graviter id ferre: sed tamen nostros animos maximis in rebus & gerendis & sustinendis exercitatos, frangi & debilitari molestia non oportet. Et quoniam ea molestissime ferre homines debent, quæ ipsorum culpa contracta sunt, est quiddam in hac re mihi molestius ferendum, quam tibi. factum est enim mea culpa, contra, quam tu mecum, & proficiscens, & per litteras egeras, ut priore anno non succederetur. Quod ego, dum sociorum saluti consulo, dum impudentiæ nonnullorum negotiatorum resisto, dum nostram gloriam tua virtute augeri expeto, feci non sapienter: præsertim cum id commiserim, ut ille alter annus etiam tertium posset adducere. Quod quoniam peccatum meum esse confiteor; est sapientiæ atque humanitatis tuæ, curare & perficere, ut hoc minus sapienter a me provisum, diligentia tua corrigatur. Ac si te ipse vehementius ad omnes partes bene audiendi excitaris; non ut cum aliis, sed ut tecum jam ipse certes; si omnem tuam mentem, curam, cogitationem, ad excellentem omnibus in rebus laudis cupiditatem incitaris: mihi crede, unus annus additus labori tuo, multorum annorum lætitiam nobis, gloriam vero etiam posteris nostris afferet. Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas, aut demittas animum, neve te obrui, tamquam fluctu, sic magnitudine negotii sinas: contraque erigas, ac resistas, sive etiam ultro occurras negotiis. Neque enim ejusmodi partem reipublicæ geris, in qua fortuna dominetur, sed in qua primum ratio possit, & diligentia. Quodsi tibi, bellum aliquod magnum & periculosum administranti, prorogatum imperium viderem; tremerem animo, quod eodem tempore esse intelligerem etiam fortunæ potestatem in nos prorogatam. Nunc vero ea pars tibi reipublicæ commissa est, in qua aut nullam, aut per-

exiguam partem fortuna tenet, & quæ mihi tota in tua virtute ac moderatione animi posita esse videatur. Nullas, ut opinor, insidias hostium, nullam prælii dimicationem, nullam defectionem sociorum, nullam inopiam stipendii, aut rei frumentariæ, nullam seditionem exercitus pertimescimus: quæ persæpe sapientissimis viris acciderunt, ut, quemadmodum gubernatores optimi vim tempestatis, sic illi fortunæ impetum superare non possent. Tibi data est summa pax, summa tranquillitas: ita tamen, ut ea dormientem gubernatorem vel obruere, vigilantem etiam delectare possit. Constat enim ea provincia primum ex eo genere sociorum, quod est ex hominum omni genere humanissimum: deinde ex eo genere civium, qui aut, quod publicani sunt, nos summa necessitudine attingunt: aut, quod ita negotiantur, ut locupletes sint, nostri consulatus beneficio se incolumes fortunas habere arbitrantur. At enim inter hos ipsos exsistunt graves controversiæ, multæ nascuntur injuriæ, magnæ contentiones consequuntur. Quasi vero ego id putem, non te aliquantum negotii sustinere. Intelligo, permagnum esse negotium, & maximi consilii. sed memento, consilii me hoc negotium esse magis aliquanto, quam fortunæ, putare. Quid est enim negotii, continere eos, quibus præsis, si te ipse contineas? Id autem sit magnum & difficile ceteris, sicut est difficillimum: tibi & fuit hoc semper facillimum, & vero esse debuit; cujus natura talis est, ut etiam sine doctrina videatur moderata esse potuisse: ea autem adhibita doctrina est, quæ vel vitiosissimam naturam excolere possit. Tu cum pecuniæ, cum voluptati, cum omnium rerum cupiditati resistes, ut facis: erit, credo, periculum, ne improbum negotiatorem, paullo cupidiorem publicanum, comprimere non possis. Nam Græci quidem sic te ita viventem intuebuntur, ut quendam ex annalium memoria, aut etiam de cœlo divinum hominem esse in provinciam delapsum putent. Atque hæc nunc, non ut facias, sed ut te facere & fecisse gaudeas, scribo. Præclarum est enim, summo cum imperio fuisse in

Asia

triennium, ſic ut nullum te ſignum, nulla pictura, nullum vas, nulla veſtis, nullum mancipium, nulla forma cujusquam, nulla conditio pecuniæ (quibus rebus abundat iſta provincia) ab ſumma integritate continentiaque deduxerit. Quid autem reperiri tam eximium, aut tam expetendum poteſt, quam iſtam virtutem, moderationem animi, temperantiam, non latere in tenebris, neque eſſe abditam, ſed in luce Aſiæ, in oculis clariſſimæ provinciæ, atque in auribus omnium gentium ac nationum eſſe poſitam? non itineribus tuis perterreri homines? non ſumtu exhauriri? non adventu commoveri? eſſe, quocumque veneris, & publice, & privatim maximam lætitiam: cum urbs cuſtodem, non tyrannum, domus hoſpitem, non explicatorem, recepiſſe videatur? His autem in rebus jam te uſus ipſe profecto erudivit, nequaquam ſatis eſſe, ipſum hasce habere virtutes, ſed eſſe circumſpiciendum diligenter, ut in hac cuſtodia provinciæ non te unum, ſed omnes miniſtros imperii tui, ſociis, & civibus, & reipublicæ præſtare videare. Quamquam legatos habes eos, qui ipſi per ſe habituri ſint rationem dignitatis ſuæ; de quibus honore, & dignitate, & ætate præſtat Tubero, quem ego arbitror, præſertim cum ſcribat hiſtoriam, multos ex ſuis annalibus poſſe deligere, quos velit & poſſit imitari: Allienus autem noſter eſt cum animo & benivolentia, tum vero etiam imitatione vivendi. Nam quid ego de Gratidio dicam? quem certo ſcio ita laborare de exiſtimatione ſua, ut propter amorem in nos fraternum, etiam de noſtra laboret. Quæſtorem habes, non tuo judicio delectum, ſed eum, quem ſors dedit. hunc oportet & ſua ſponte eſſe moderatum, & tuis inſtitutis ac præceptis obtemperare. Quorum ſi quis forte eſſet ſordidior, ferres eatenus, quoad per ſe negligeret eas leges, quibus eſſet adſtrictus: non ut ea poteſtate, quam tu ad dignitatem permiſiſſes, ad quæſtum uteretur. Neque enim mihi ſane placet, præſertim cum hi mores tantum jam ad nimiam lenitatem & ad ambitionem incubuerint, ſcrutari te omnes ſordes, excudere unumquemque eorum: ſed, quanta

ſit

sit in quoque fides, tantum cuique committere. Atque inter hos, eos, quos tibi comites & adjutores negotiorum publicorum dedit ipsa respublica, duntaxat finibus his præstabis, quos ante præscripsi. Quos vero aut ex domesticis convictionibus, aut ex necessariis apparitionibus tecum esse voluisti, qui quasi ex cohorte prætores appellari solent, horum non modo facta, sed etiam dicta omnia præstanda nobis sunt. Sed habes eos tecum, quos possis recte facientes facile diligere: minus consulentes existimationi tuæ, facillime coercere: a quibus, rudis cum esses, videtur potuisse tua liberalitas decipi: nam ut quisque est vir optimus, ita difficillime esse alios improbos suspicatur: nunc vero tertius hic annus habeat integritatem eandem, quam superiores, cautiorem etiam ac diligentiorem. Sint aures tuæ, quæ id, quod audiunt, existimentur audire, non in quas ficte & simulate quæstus causa insusurretur. Sit annulus tuus non ut vas aliquod, sed tamquam ipse tu non minister alienæ voluntatis, sed testis tuæ. Accensus sit eo numero, quo eum majores nostri esse voluerunt: qui hoc non in beneficii loco, sed in laboris, ac muneris, non temere nisi libertis suis deferebant: quibus illi quidem non multo secus, ac servis, imperabant. Sit lictor non suæ, sed tuæ lenitatis apparitor: majoraque præferant fasces illi ac secures dignitatis insignia, quam potestatis. Toti denique sit provinciæ cognitum, tibi omnium, quibus præsis, salutem, liberos famam, fortunas esse carissimas. Denique hæc opinio sit, non modo iis, qui aliquid acceperint, sed iis etiam, qui dederint, te inimicum (si id cognoveris) futurum. Neque vero quisquam dabit, cum erit hoc perspectum, nihil per eos, qui simulant se apud te multum posse, abs te solere impetrari. Nec tamen est hæc oratio mea hujusmodi, ut te in tuos aut durum esse nimium, aut suspiciosum velim. Nam si quis est eorum, ubi tibi biennii spatio numquam in suspicionem avaritiæ venerit, (ut ego Cæsium, & Chærippum, & Labeonem, & audio, &, quia cognovi, existimo,) nihil est, quod non & iis, & si quis est alius ejus-

demmo-

demmodi, & committi & credi rectiſſime putem. Sed ſi quis eſt, in quo jam offenderis, de quo aliquid ſenſeris, huic nihil credideris, nullam partem exiſtimationis tuæ commiſeris. In provincia vero ipſa, ſi quem es nactus, qui in tuam familiaritatem penitus intrarit, qui nobis ante fuerit ignotus; huic quantum credendum ſit, vide: non quin poſſint multi eſſe provinciales viri boni; ſed hoc ſperare licet, judicare periculoſum eſt. Multis enim ſimulationum involucris tegitur, & quaſi velis quibusdam obtenditur uniuscujusque natura: frons oculi, vultus perſæpe mentiuntur; oratio vero ſæpiſſime. Quamobrem, qui potes reperire ex eo genere hominum, qui pecuniæ cupiditate adducti careant his rebus omnibus, a quibus nos divulſi eſſe non poſſumus, te autem, alienum hominem, ament ex animo, ac non ſui commodi cauſa ſimulent? mihi quidem permagnum videtur; præſertim ſi iidem homines privatum non fere quemquam, prætores ſemper omnes amant. Quo ex genere ſi quem forte tui cognoſti amantiorem (fieri enim potuit) quam temporis, hunc vero ad tuum numerum libenter adſcribito: ſin autem id non perſpicies; nullum erit genus in familiaritate cavendum magis: propterea quod & omnes vias pecuniæ norunt, & omnia pecuniæ cauſa faciunt: &, quicum victuri non ſunt, ejus exiſtimationi conſulere non curant. Atque etiam e Græcis ipſis diligenter cavendæ ſunt quædam familiaritates, præter hominum perpaucorum, ſi qui ſunt vetere Græcia digni. Sic vero fallaces ſunt permulti, & leves, & diuturna ſervitute ad nimiam aſſentationem eruditi. quos ego univerſos adhiberi liberaliter, optimum quemque hoſpitio amicitiaque conjungi dico oportere: nimiæ familiaritates eorum neque tam fideles ſunt, (non enim audent adverſari noſtris voluntatibus,) & vero invident non noſtris ſolum, verum etiam ſuis. Jam qui in ejusmodi rebus, in quibus vereor etiam, ne durior ſim, cautus eſſe velim ac diligens: quo me animo in ſervos eſſe cenſes? quos quidem cum omnibus in locis, tum præcipue in provinciis regere debemus: quo de

genere

genere multa præcipi possunt. sed hoc & brevissimum est, & facillime teneri potest, ut ita se gerant in istis Asiaticis itineribus, ut si iter Appia via facias: neve interesse quidquam putent, utrum Tralles an Formias venerint. At, si quis est ex servis egregie fidelis; sit in domesticis rebus, & privatis: quæ res ad officium imperii tui, atque ad aliquam partem reipublicæ pertinebunt, de his rebus ne quid attingat. Multa enim, quæ recte committi servis fidelibus possunt; tamen sermonis & vituperationis vitandæ causa, committenda non sunt. Sed nescio, quo pacto ad præcipiendi rationem delapsa est oratio mea, cum id mihi propositum initio non fuisset. Quid enim ei præcipiam, quem ego in hoc præsertim genere intelligam prudentia non esse inferiorem, quam me; usu vero etiam superiorem? Sed tamen si ad ea, quæ faceres, auctoritas accederet mea, tibi ipsi illa putavi fore jucundiora. Quare sunt hæc fundamenta dignitatis tuæ: tua primum integritas & continentia: deinde omnium, qui tecum sunt, pudor: delectus in familiaritatibus, & provincialium hominum & Græcorum, percautus & diligens: familiæ gravis & constans disciplina. Quæ cum honesta sint in his privatis nostris quotidianisque rationibus; in tanto imperio, tam depravatis moribus, tam corruptrice provincia, divina videantur necesse est. Hæc institutio atque hæc disciplina potest sustinere in rebus statuendis & decernendis eam severitatem, qua tu in iis rebus usus es, ex quibus nonnullas simultates cum magna mea lætitia susceptas habemus. nisi forte me Paconii nescio cujus, hominis ne Græci quidem, at Mysii, aut Phrygis potius, querelis moveri putas; aut Tuscenii, hominis furiosi ac sordidi vocibus, cujus tu ex impurissimis faucibus inhonestissimam cupiditatem eripuisti summa cum æquitate. Hæc, & cetera plena severitatis, quæ statuisti in ista provincia, non facile sine summa integritate sustineremus. quare sit summa in jure dicundo severitas, dummodo ea ne varietur gratia, sed conservetur æquabilis. Sed tamen parvi refert abs te ipso jus dici æquabiliter & diligen-

ter

ter, nisi idem ab iis fiet, quibus tu ejus muneris aliquam partem concesseris. Ac mihi quidem videtur non sane magna varietas esse negotiorum in administranda Asia, sed ea tota jurisdictione maxime sustineri. In qua scientiæ præsertim provincialis ratio ipsa expedita est: constantia est adhibenda & gravitas, quæ resistat non solum gratiæ, verum etiam suspicioni. Adjungenda etiam est facilitas in audiendo, lenitas in decernendo, in satisfaciendo ac disputando diligentia. His rebus nuper C. Octavius jucundissimus fuit: apud quem primus lictor quievit; tacuit accensus: quoties quisque voluit, dixit, & quam voluit diu. Quibus ille rebus fortasse nimis lenis videretur, nisi hæc lenitas illam severitatem tueretur. Cogebantur Sullani homines, quæ per vim & metum abstulerant, reddere. qui in magistratibus injuriose decreverant, eodem ipsis privatis erat jure parendum. hæc illius severitas acerba videretur, nisi multis condimentis humanitatis mitigaretur. Quodsi hæc lenitas grata Romæ est, ubi tanta arrogantia est, tam immoderata libertas, tam infinita hominum licentia, denique tot magistratus, tot auxilia, tanta vis [populi], tanta senatus auctoritas: quam jucunda tandem prætoris comitas in Asia potest esse, in qua tanta multitudo civium, tanta sociorum, tot urbes, tot civitates unius hominis nutum intuentur? ubi nullum auxilium est, nulla conquestio, nullus senatus, nulla concio? Quare cum permagni hominis est, & cum ipsa natura moderati, tum vero etiam doctrina, atque optimarum artium studiis eruditi, sic se adhibere in tanta potestate, ut nulla alia potestas ab iis, quibus ipse præsit, desideretur. Cyrus ille a Xenophonte non ad historiæ fidem scriptus, sed ad effigiem justi imperii: cujus summa gravitas ab illo philosopho cum singulari comitate conjungitur; (quos quidem libros non sine causa noster ille Africanus de manibus ponere non solebat: nullum est enim prætermissum in iis officium diligentis & moderati imperii:) eaque, si sic coluit ille, qui privatus futurus numquam fuit; quonam modo retinenda sunt iis, quibus imperium ita datum est, ut redderent, & ab iis legibus datum

est,

eſt, ad quas revertendum eſt? Ac mihi quidem videntur huc omnia eſſe referenda iis, qui præſunt aliis, ut ii, qui erunt eorum in imperio, ſint quam beatiſſimi: quod tibi & eſſe antiquiſſimum, & ab initio fuiſſe, ut primum Aſiam attigiſti, conſtante fama atque omnium ſermone celebratum eſt. Eſt autem non modo ejus, qui ſociis & civibus, ſed etiam ejus, qui ſervis, qui mutis pecudibus præſit, eorum, quibus præſit, commodis utilitatique ſervire. Cujus quidem generis conſtare inter omnes video, abs te ſummam adhiberi diligentiam: nullum æs alienum novum contrahi civitatibus: vetere autem magno & gravi multas abs te eſſe liberatas: urbes complures, dirutas ac pæne deſertas, (ut quibus unam Ioniæ nobiliſſimam, alteram Cariæ, Samum & Halicarnaſſum,) per te eſſe recreatas: nullas eſſe in oppidis ſeditiones, nullas diſcordias: provideri abs te, ut civitates optimatium conſiliis adminiſtrentur: ſublata Myſiæ latrocinia: cædes multis locis repreſſas: pacem tota provincia conſtitutam: neque ſolum illa itinerum atque agrorum, ſed multo etiam plura & majora oppidorum & fanorum furta & latrocinia eſſe depulſa: remotam a fama, & a fortunis, & ab otio locupletum, illam acerbiſſimam miniſtram prætorum avaritiæ, calumniam: ſumtus & tributa civitatum ab omnibus, qui earum civitatum fines incolant, tolerari æquabiliter: facillimos eſſe aditus a te: patere aures tuas querelis omnium: nullius inopiam ac ſolitudinem, non modo, illo populari acceſſu, ac tribunali, ſed ne domo quidem & cubiculo eſſe excluſam; tuo toto denique imperio nihil acerbum eſſe, nihil crudele, atque omnia plena clementiæ, manſuetudinis, humanitatis. Quantum vero illud eſt beneficium tuum, quod iniquo & gravi vectigali ædiliciorum, magnis noſtris ſimultatibus, Aſiam liberaſti? Enimvero, ſi unus homo nobilis queritur palam, te, quod edixeris, NE AD LUDOS PECUNIÆ DECERNERENTUR, H-S cc. ſibi eripuiſſe: quanta tandem pecunia penderetur, ſi omnium nomine, quicumque Romæ ludos facerent, quod erat jam inſtitutum, erogaretur?

tur? Quamquam has querelas hominum nostrorum illo consilio oppressimus, quod in Asia nescio quo modo, Romæ quidem non mediocri cum admiratione laudatur, quod, cum ad templum monumentumque nostrum civitates pecunias decrevissent; cumque id, & pro meis magnis meritis, & pro tuis maximis beneficiis, summa sua voluntate fecissent: nominatimque lex exciperet, UT AD TEMPLUM MONUMENTUMQUE CAPERE LICERET; cumque id, quod dabatur, non esset interiturum, sed in ornamentis templi futurum, ut non mihi potius, quam populo Romano, ac diis immortalibus datum videretur: tamen id, in quo erat dignitas, erat lex, erat eorum, qui faciebant, voluntas, accipiendum non putavi; cum aliis de causis, tum etiam ut animo æquiore ferrent ii, quibus nec deberetur, nec liceret. Quapropter incumbe toto animo, & studio omni in eam rationem, qua adhuc usus es, ut eos, quos tuæ fidei potestatique senatus populusque Romanus commisit & credidit, diligas, & omni ratione tueare, ut esse quam beatissimos velis. Quodsi te sors Afris, aut Hispanis, aut Gallis præfecisset, immanibus ac barbaris nationibus: tamen esset humanitatis tuæ, consulere eorum commodis, & utilitati salutique servire. Cum vero ei generi hominum præsimus, non modo in quo ipsa sit, sed etiam a quo ad alios pervenisse putetur humanitas: certe iis eam potissimum tribuere debemus, a quibus accepimus Non enim me hoc jam dicere pudebit, præsertim in ea vita, atque iis rebus gestis, in quibus non potest residere inertiæ aut levitatis ulla suspicio, nos ea, quæ consecuti sumus, his studiis & artibus esse adeptos, quæ sint nobis Græciæ monumentis disciplinisque tradita. Quare præter communem fidem, quæ omnibus debetur, præterea nos isti hominum generi præcipue debere videmur, ut, quorum præceptis simus eruditi, apud eos ipsos, quod ab iis didicerimus, velimus exprimere. Atque ille quidem princeps ingenii & doctrinæ Plato, tum denique fore beatas respublicas putavit, si aut docti ac sapientes homines eas regere

cœpissent, aut ii, qui regerent, omne suum studium in doctrina ac sapientia collocarent. Hanc conjunctionem videlicet potestatis ac sapientiæ, saluti censuit civitatibus esse posse: quod fortasse aliquando universæ reipublicæ nostræ, nunc quidem profecto isti provinciæ contigit, ut is in ea summam potestatem haberet, cui in doctrina, cui in civitate atque humanitate percipienda plurimum a pueritia studii fuisset & temporis. Quare cura, ut hic annus, qui ad laborem tuum accessit, idem ad salutem Asiæ prorogatus esse videatur. quoniam in te retinendo fuit Asia felicior, quam nos in deducendo; perfice, ut lætitia provinciæ desiderium nostrum leniatur. Etenim si in promerendo, ut tibi tanti honores haberentur, quanti haud scio an nemini, fuisti omnium dilgentissimus: multo majorem in his honoribus tuendis adhibere diligentiam debes. Et quidem de isto genere honorum quid sentirem, scripsi ad te ante. semper eos putavi, si vulgares essent, viles: si temporis causa constituerentur, leves: si vero (id quod ita factum est) meritis tuis tribuerentur, existimabam multam tibi in his honoribus tuendis operam esse ponendam. Quare quoniam in istis urbibus cum summo imperio & potestate versaris, in quibus tuas virtutes consecratas & in deorum numero collocatas vides: in omnibus rebus, quas statues, quas decernes, quas ages, quid tantis hominum opinionibus, tantis de te judiciis, tantis honoribus debeas, cogitabis. Id autem erit ejusmodi, ut consulas omnibus, ut medeare incommodis hominum, provideas saluti, ut te parentem Asiæ & dici & haberi velis. Atque huic tuæ voluntati ac diligentiæ difficultatem magnam afferunt publicani: quibus si adversamur; ordinem de nobis optime meritum, & per nos cum republica conjunctum, & a nobis, & a republica dijungemus. sin autem omnibus in rebus obsequemur; funditus eos perire patiemur, quorum non modo saluti, sed etiam commodis consulere debemus. Hæc est una (si vere cogitare volumus) in toto imperio tuo difficultas. Nam esse abstinentem, continere omnes cupiditates, suos

ſuos coercere; juris æquabilem tenere rationem; facilem te in rebus cognoſcendis, in hominibus audiendis, admittendisque præbere; præclarum magis eſt, quam difficile. non eſt enim poſitum in labore aliquo, ſed in quadam inductione animi atque voluntate. Illa cauſa publicanorum quantam acerbitatem afferat ſociis, intelleximus & civibus, qui nuper in portoriis Italiæ tollendis, non tam de portorio, quam de nonnullis injuriis portitorum querebantur. Quare non ignoro, quid ſociis accidat in ultimis terris, cum audierim in Italia querelas civium. Hic te ita verſari, ut & publicanis ſatisfacias, præſertim publicis male redemtis, & ſocios perire non ſinas; divinæ cujusdam virtutis eſſe videtur, id eſt, tuæ. Ac primum Græcis, id quod acerbiſſimum eſt, quod ſunt vectigales, non ita acerbum videri debet, propterea quod ſine imperio populi Romani, ſuis inſtitutis, per ſe ipſi ita fuerunt. Nomen autem publicani aſpernari non poſſunt, qui pendere ipſi vectigal ſine publicano non potuerunt, quod iis æqualiter Sulla deſcripſerat. Non eſſe autem leniores in exigendis vectigalibus Græcos, quam noſtros publicanos, hinc intelligi poteſt, quod Caunii nuper, omnesque ex inſulis, quæ erant ab Sulla Rhodiis attributæ, confugerunt ad ſenatum, nobis ut potius vectigal, quam Rhodiis penderent. Quare nomen publicani neque ii debent horrere, qui ſemper vectigales fuerunt; neque ii aſpernari, qui per ſe pendere vectigal non potuerunt; neque ii recuſare, qui poſtulaverunt. Simul & illud Aſia cogitet, nullam a ſe neque belli externi, neque diſcordiarum domeſticarum calamitatem abfuturam fuiſſe, ſi hoc imperio non teneretur. id autem imperium cum retineri ſine vectigalibus nullo modo poſſit, æquo animo parte aliqua ſuorum fructuum pacem ſibi ſempiternam redimat atque otium. Quodſi genus ipſum & nomen publicani non iniquo animo ſuſtinebunt: poterunt iis, conſilio & prudentia tua, reliqua videri mitiora. Poſſunt in pactionibus faciendis non legem ſpectare cenſoriam, ſed potius commoditatem conficiendi negotii, & liberationem moleſtiæ.

Potes etiam tu id facere, quod & fecisti egregie, & facis, ut commemores, quanta sit in publicanis dignitas, quantum nos illi ordini debeamus, ut remoto imperio, ac vi potestatis & fascium, publicanos cum Græcis gratia atque auctoritate conjungas. Sed & ab iis, de quibus optime tu meritus es, & qui tibi omnia debent, hoc petas, ut facilitate sua, nos eam necessitudinem, quæ est nobis cum publicanis, obtinere & conservare patiantur. Sed quid ego te hæc hortor, quæ tu non modo facere potes tua sponte sine cujusquam præceptis, sed etiam magna jam ex parte perfecisti? non enim desistunt nobis agere quotidie gratias honestissimæ & maximæ societates: quod quidem mihi idcirco jucundius est, quod idem faciunt Græci. Difficile est autem, ea, quæ commodis, utilitate, & prope natura diversa sunt, voluntate conjungere. At ea quidem, quæ supra scripta sunt, non ut te instituerem, scripsi, (neque enim prudentia tua cujusquam præcepta desiderat,) sed me in scribendo commemoratio tuæ virtutis delectavit: quamquam in his litteris longior fui, quam aut vellem, aut quam me putavi fore. Unum est, quod tibi ego præcipere non desinam, neque te patiar (quantum in me erit) cum exceptione laudari. omnes enim, qui instinc veniunt, ita de tua virtute, integritate, humanitate commemorant, ut in tuis summis laudibus excipiant unam iracundiam. quod vitium, cum in hac privata quotidianaque vita levis esse animi atque infirmi videtur: tum vero nihil est tam deforme, quam ad summum imperium etiam acerbitatem naturæ adjungere. Quare illud non suscipiam, ut, quæ de iracundia dici solent a doctissimis hominibus, ea tibi nunc exponam, cum & nimis longus esse nolim, & ex multorum scriptis ea facile possis cognoscere: quod est epistolæ proprium, ut is, ad quem scribitur, de iis rebus, quas ignorat, certior fiat, prætermittendum esse non puto. Sic ad nos omnes fere deferunt, nihil, cum absit iracundia, te fieri posse jucundius. sed cum te alicujus improbitas perversitasque commoverit, sic te animo incitari, ut ab omnibus tua desideretur humanitas.

Quare

Quare quoniam in eam rationem vitæ nos non tam cupiditas quædam gloriæ, quam res ipsa ac fortuna deduxit, ut sempiternus sermo hominum de nobis futurus sit; caveamus, quantum efficere & consequi possumus, ut ne quod in nobis insigne vitium fuisse dicatur. Neque ego nunc hoc contendo, quod fortasse cum in omni natura, tum jam in nostra ætate difficile est, mutare animum, & si quid est penitus insitum moribus, id subito evellere: sed te illud admoneo, ut, si hoc plane vitare non potes, quod ante occupatur animus ab iracundia, quam providere ratio potuit, ne occuparetur, ut te ante compares, quotidieque meditare, resistendum esse iracundiæ; cumque ea maxime animum moveat, tum tibi esse diligentissime linguam continendam: quæ quidem mihi virtus non interdum minor videtur, quam omnino non irasci. Nam illud non solum est gravitatis, sed nonnumquam etiam lentitudinis: moderari vero & animo & orationi, cum sis iratus, aut etiam tacere, & tenere in sua potestate motum animi & dolorem, etsi non est perfectæ sapientiæ, tamen est non mediocris ingenii. Atque in hoc genere multo te esse jam commodiorem mitioremque nuntiant. Nullæ tuæ vehementiores animi concitationes, nulla maledicta ad nos, nullæ contumeliæ perferuntur: quæ cum abhorrent a litteris, ab humanitate, tum vero contraria sunt imperio ac dignitati. nam si implacabiles iracundiæ sint; summa est acerbitas: sin autem exorabiles; summa levitas: quæ tamen (ut in malis) acerbitati anteponenda est. Sed quoniam primus annus habuit de hac reprehensione, plurimum sermonis, credo propterea, quod tibi hominum injuriæ, quod avaritiæ, quod insolentia præter opinionem accidebat, & intolerabilis videbatur; secundus autem multo lenior, quod & consuetudo, & ratio, & (ut ego arbitror) meæ quoque litteræ te patientiorem leniorem-que fecerunt: tertius annus ita esse debet emendatus, ut ne minimam quidem rem quisquam possit ullam reprehendere. Ac jam hoc loco non hortatione, neque præceptis, sed precibus tecum fraternis ago; to-

totum ut animum, curam, cogitationemque tuam ponas in omnium laude undique colligenda. Quodsi in mediocri statu sermonis ac prædicationis nostræ res essent: nihil abs te eximium, nihil præter aliorum consuetudinem postularetur. nunc vero, propter earum rerum, in quibus versati sumus, splendorem & magnitudinem, nisi summam laudem ex ista provincia assequimur, vix videmur summam vituperationem posse vitare. Ea nostra ratio est, ut omnes boni cum faveant, tum etiam a nobis omnem diligentiam virtutemque & postulent & exspectent, omnes autem improbi (quod cum iis bellum suscepimus sempiternum) vel minima re ad reprehendendum contenti esse videantur. Quare quoniam ejusmodi theatrum est totius Asiæ, celebritate refertissimum, magnitudine amplissimum, judicio eruditissimum, natura autem ita resonans, ut usque Romam significationes vocesque referantur: contende, quæso, atque elabora, non modo ut his rebus dignus fuisse, sed etiam ut illa omnia tuis artibus superasse videare: Et quoniam mihi casus urbanam in magistratibus administrationem reipublicæ, tibi provincialem dedit; & si mea pars nemini cedit, fac, ut tua ceteros vincat. Simul & illud cogita, nos non de reliqua & sperata gloria jam laborare, sed de parta dimicare. quæ quidem non tam expetenda nobis fuit, quam tuenda est. Ac si mihi quidquam esset abs te separatum, nihil amplius desiderarem hoc statu, qui mihi jam partus est. nunc vero res sic sese habet, ut, nisi omnia tua facta atque dicta nostris rebus istinc respondeant, ego me meis tantis laboribus, tantisque periculis, quorum tu omnium particeps fuisti, nihil consecutum putem. Quodsi ut amplissimum nomen consequeremur, unus præter ceteros adjuvisti: certe idem, ut id retineamus præter ceteros elaborabis. Non est tibi his solis utendum existimationibus ac judiciis, qui nunc sunt, hominum, sed iis etiam, qui futuri sunt: quamquam illorum erit verius judicium, obtrectatione & malivolentia liberatum. Denique illud etiam debes cogitare, non te tibi soli gloriam quærere: quod si esset; tamen non negli-

negligeres, præsertim cum amplissimis monumentis consecrare voluisses memoriam nominis tui: sed ea tibi est communicanda mecum, prodenda liberis nostris. In qua cavendum est, ne, si negligentior fueris, non solum tibi parum consuluisse, sed etiam tuis invidisse videaris. Atque hæc non eo dicuntur, ut te oratio mea dormientem excitasse, sed potius ut currentem incitasse videatur. Facies enim perpetuo, quæ fecisti, ut omnes æquitatem tuam, temperantiam, severitatem, integritatemque laudent. Sed me quædam tenet, propter singularem amorem, infinita in te aviditas gloriæ: quamquam illud existimo, cum jam tibi Asia, sicut unicuique sua domus, nota esse debeat, cum ad tuam summam prudentiam tantus usus accesserit, nihil esse, quod ad laudem attineat, quod non tu optime perspicias, & tibi non, sine cujusquam hortatione, in mentem veniat quotidie. Sed ego, qui, cum tua lego, te audire, & qui, cum ad te scribo, tecum loqui videor: idcirco & tua longissima quaque epistola maxime delector, & ipse in scribendo sæpe sum longior. Illud te ad extremum & oro & hortor, ut, tamquam poetæ boni & actores industrii solent, sic tu in extrema parte & conclusione muneris ac negotii tui diligentissimus sis, ut hic tertius annus imperii tui, tamquam tertius actus, perfectissimus atque ornatissimus fuisse videatur. Id facillime facies, si me (cui semper uni magis, quam universis, placere voluisti) tecum semper esse putabis, & omnibus iis rebus, quas dices ac facies, interesse. Reliquum est, ut te orem, ut valitudini tuæ, si me & tuos omnes valere vis, diligentissime servias.

ARGUMENTUM. 2

De Statii liberti nimis apud Quintum gratiosi adventu, & hominum de eo sermonibus & querelis: de Græcis, quos commendaverat, aut quibus videbatur indulgere, excusatio: de litteris Quinti iniquis, duris, contrariis, de eisque tollendis consilium: L. Flavii, cui hereditas in Asia venerat, aliorumque commendatio: objurgationum suarum excusatio, ac tandem de rebus publicis commemoratio.

MARCUS Q. FRATRI S.

Statius ad me venit a. d. VIII. Kalend. Novembr. ejus adventus, quod ita scripsisti, direptum iri te a tuis, dum is abesset, molestus mihi fuit. Quod autem exspectationem tui, concursumque eum, qui erat futurus, si una tecum decederet, neque antea visus esset, sustulit; id mihi non incommode visum est accidisse. Exhaustus enim est sermo hominum, & multis emissæ jam ejusmodi voces, 'αλλα 'αιει τινα φωτα μεγαν. quæ te absente confecta esse lætor. Quod autem id circo a te missus est, mihi ut se purgaret, id necesse minime fuit. Primum enim numquam ille mihi fuit suspectus: neque ego, quæ ad te de illo scripsi, scripsi meo judicio, sed cum ratio, salusque omnium nostrum, qui ad rempublicam accedimus, non veritate solum, sed etiam fama niteretur, sermones ad te aliorum semper, non mea judicia perscripsi. qui quidem quam frequentes essent, & quam graves, adventu suo Statius ipse cognovit. Etenim intervenit nonnullorum querelis, quæ apud me de illo ipso habebantur: & sentire potuit, sermones iniquorum in suum potissimum nomen erumpere. Quod autem me maxime movere solebat, cum audiebam, illum plus apud te posse, quam gravitas illius ætatis & imperii prudentia postularet, (quam multos enim cum egisse putas, ut se Statio commendarem? quam multa autem ipsum 'αφελως mecum in sermone ita protulisse?) id mihi non placuit: monui, suasi, deterrui. Quibus in rebus etiamsi fidelitas summa est, (quod prorsus credo, quoniam tu ita judicas,) tamen species ipsa tam gratiosi liberti, aut servi, dignitatem habere nullam potest. Atque hoc sic habeto, (nihil enim nec temere dicere, nec astute reticere debeo,) materiam omnem sermonem eorum, qui de te detrahere vellent, Statium dedisse: & antea tantum intelligi potuisse, iratos tuæ severitati esse nonnullos: hoc manumisso, iratis, quod loquerentur, non defuisse. Nunc respondebo ad eas epistolas, quas mihi reddidit L. Cæsius, (cui, quoniam ita te velle intelligo,

ſigo, nullo loco deero,) quarum altera eſt de Blaudenio Zeuxide, quem ſcribis certiſſimum matricidam tibi a me intime commendari. Qua de re, & de hoc genere toto, ne forte me in Græcos tam ambitioſum factum eſſe mirere, pauca cognoſce. Ego cum Græcorum querelas nimium valere ſentirem, propter hominum ingenia ad fallendum parata: quoscumque de te queri audivi, quacumque potui ratione placavi. Primum Dionyſipolitas, qui erant inimiciſſimi mei, lenivi: quorum principem Hermippum non ſolum ſermone meo, ſed etiam familiaritate devinxi. Ego Apamenſem Hephæſtum, ego lepiſſimum hominem, Megariſtum Antandrium, ego Niciam Smyrnæum, ego nugas maximas omni mea comitate ſum complexus, Nymphontem etiam Colophonium. quæ feci omnia, non quo me, aut ii homines, aut tota natio delectaret: pertæſum eſt levitatis, aſſentationis, animorum, non officiis, ſed temporibus ſervientium. Sed, ut ad Zeuxim revertar: cum is de M. Caſcelli ſermone ſecum habito, quæ tu ſcribis, ea ipſa loqueretur, obſtiti ejus ſermoni, & hominem in familiaritatem recepi. Tua autem quæ fuerit cupiditas tanta, neſcio, quod ſcribis cupiiſſe te, quoniam Smyrnæ duo Myſos inſuiſſes in culeum, ſimile in ſuperiore parte provinciæ edere exemplum ſeveritatis tuæ, & idcirco Zeuxim elicere omni ratione voluiſſe: quem adductum in judicium fortaſſe dimitti non oportuerit; conquiri vero, & elici blanditiis (ut tu ſcribis) ad judicium, neceſſe non fuit; eum præſertim hominem, quem ego & ex ſuis civibus, & ex multis aliis quotidie magis cognoſco nobiliorem eſſe prope, quam civitatem ſuam. At enim Græcis ſolis indulgeo. Quid? L. Cæcilium nonne omni ratione placavi? quem hominem? qua ira? quo ſpiritu? quem denique, præter Tuſcenium, cujus cauſa ſanari non poteſt, non mitigavi? Ecce ſupra caput homo levis ac ſordidus, ſed tamen equeſtri cenſu, Catienus: etiam is lenietur. cujus tu in patrem quod fuiſti aſperior, non reprehendo: certo enim ſcio, te feciſſe cum cauſa. ſed quid opus fuit ejusmodi litteris, quas ad ipſum miſiſti?

 ſiſti?

ſiſti? illum crucem ſibi ipſum conſtituere, ex qua tu eum ante detraxiſſes: te curaturum, fumo ut combureretur, plaudente tota provincia. Quid vero ad C. Fabium, neſcio quem? (nam eam quoque epiſtolam T. Catienus circumgeſtat.) renuntiari tibi, Licinium plagiarium cum ſuo pullo milvino tributa exigere? Deinde rogas Fabium, ut & patrem & filium vivos cumburat, ſi poſſit: ſin minus, ad te mittat, uti judicio comburantur. Hæ litteræ abs te per jocum miſſæ ad C. Fabium, ſi modo ſunt tuæ, cum leguntur, invidioſam atrocitatem verborum habent. Ac, ſi omnium mearum litterarum præcepta repetes; intelliges, nihil eſſe a me, niſi orationis acerbitatem & iracundiam, &, ſi forte, raro litterarum miſſarum indiligentiam reprehenſam. Quibus quidem in rebus ſi apud te plus auctoritas mea, quam tua ſive natura paullo acrior, ſive quædam dulcedo iracundiæ, ſive dicendi ſal facetiæque valuiſſet, nihil ſane eſſet, quod nos pœniteret. Et mediocri me dolore putas affici, cum audiam, qua ſit exiſtimatione Virgilius, qua tuus vicinus C. Octavius? Nam ſi te interioribus vicinis tuis, Cilicienſi & Syriaco anteponis, valde magnum facis. Atque is dolor eſt, quod cum ii, quos nominavi, te innocentia non vincant, vincunt tamen artificio benivolentiæ colligendæ, qui neque Cyrum Xenophontis, neque Ageſilaum noverint: quorum regum ſummo in imperio nemo umquam verbum ullum aſperius audivit. Sed hæc a principio tibi præcipiens, quantum profecerim, non ignoro. Nunc tamen decedens (id quod mihi jam facere videris) relinque, quæſo, quam jucundiſſimam memoriam tui. Succeſſorem habes perblandum: cetera valde illius adventu tua requirentur. In litteris mittendis (ut ſæpe ad te ſcripſi) nimium te exorabilem præbuiſti. tolle omnes, ſi potes, iniquas, tolle inuſitatas, tolle contrarias. Statius mihi narravit, ſcriptas ad te ſolere afferri, ab ſe legi: &, ſi iniquæ ſint, fieri te certiorem. antequam vero ipſe ad te veniſſet, nullum delectum litterarum fuiſſe: ex eo eſſe volumina ſelectarum epiſtolarum, quæ reprehendi ſolerent. Hoc de genere

nihil

nihil te nunc quidem moneo. sero est enim: ac scire potes, multa me varie diligenterque monuisse. Illud tamen, quod Theopompo mandavi, cum essem admonitus ab ipso, vide per homines amantes tui, quod est facile, ut hæc genera tollantur epistolarum, primum iniquarum, deinde contrariarum, tum absurde & inusitate scriptarum: postremo in aliquem contumeliosarum. Atque ego hæc tam esse, quam audio, non puto: & si sunt occupationibus tuis minus animadversa, nunc perspice & purga. Legi epistolam, quam ipse scripsisse Sulla nomenclator dictus est, non probandam; legi nonnullas iracundas. sed tempore ipso de epistolis. Nam cum hanc paginam tenerem, L. Flavius, prætor designatus, ad me venit, homo mihi valde familiaris. Is mihi, te ad procuratores suos litteras misisse; quæ mihi visæ sunt iniquissimæ: ne quid de bonis, quæ L. Octavii Nasonis fuissent, cui L. Flavius heres est, deminuerent ante, quam C. Fundanio pecuniam solvissent. Itemque misisse ad Apollonidienses, nec de bonis, quæ Octavii fuissent, deminui paterentur, priusquam Fundanio debitum solutum esset. Hæc mihi verisimilia non videntur. sunt enim a prudentia tua remotissima. Ne deminuat heres? Quid si infitiatur? Quid si omnino non debetur? Quid? prætor solet judicare deberi? Quid? ego Fundanio non cupio? non amicus sum? non misericordia moveor? nemo magis: sed via juris ejusmodi est quibusdam in rebus, ut nihil sit loci gratiæ. Atque ita mihi dicebat Flavius scriptum in ea epistola, quam tuam esse dicebat, te aut quasi amicis tuis gratias acturum, aut quasi inimicis incommoda laturum. Quid multa? ferebat graviter, id vehementer mecum querebatur, orabatque, ut ad te quam diligentissime scriberem: quod facio, & te prorsus vehementer etiam atque etiam rogo, ut & procuratoribus Flavii remittas de deminuendo, & de Apollonidiensibus, ne quid perscribas, quod contra Flavium sit: amplius, & Flavii causa, & scilicet Pompeii, facias omnia. Nolo mediusfidius ex tua injuria in illum, tibi liberalem me videri: sed & te oro, ut

tu

tu ipſe auctoritatem & monumentum aliquod decreti, aut litterarum tuarum relinquas, quod ſit ad Flavii rem & ad cauſam accommodatum. Fert enim graviter homo & mei obſervantiſſimus, & ſui juris dignitatisque retinens, ſe apud te neque amicitia, neque jure valuiſſe; &, ut opinor, Flavii aliquando rem & Pompejus & Cæſar tibi commendarunt: & ipſe ad te ſcripſerat Flavius, & ego certe. Quare ſi ulla res eſt, quam tibi me faciendam petente putes, hæc ea ſit. Si me amas, cura, elabora, perfice, ut Flavius & tibi & mihi quam maximas gratias agat. hoc te ita rogo, ut majore ſtudio rogare non poſſim. Quod ad me de Hermia ſcribis, mihi mehercule valde moleſtum fuit. Litteras ad te parum fraterne ſcripſeram: quas oratione Diodoti, Luculli liberti, commotus, de pactione ſtatim quod audieram, iracundius ſcripſeram, & revocare cupiebam. huic tu epiſtolæ non fraterne ſcriptæ, fraterne debes ignoſcere. De Cenſorino, Antonio, Caſſio, Scævola, te ab iis diligi (ut ſcribis) vehementer gaudeo. cetera fuerunt in eadem epiſtola graviora; quam vellem, ’ορθαν ταν ναυν, & ‘απαξ θανειν. majora iſta erunt. Meæ objurgationes fuerunt amoris pleniſſimæ, quæ ſunt nonnullæ, ſed tamen mediocres, & parvæ potius. Ego te numquam ulla in re dignum minima reprehenſione putaſſem, cum te ſanctiſſime gereres, niſi inimicos multos haberemus. Quæ ad te reliqua admonitione aut objurgatione ſcripſi, ſcripſi propter diligentiam cautionis meæ, in qua & maneo & manebo, &, idem ut facias, non deſiſtam rogare. Attalus Iphemenus mecum egit, ut ſe ne impedires, quo minus, quod ad Q. Publiceni ſtatuam decretum eſt, erogaretur: quod ego te & rogo & admoneo, ne talis viri, tamque noſtri neceſſarii, honorem minui per te, aut impediri velis. Præterea Æſopi tragœdi, noſtri familiaris, Licinius ſervus, tibi notus, aufugit. Is Athenis apud Patronem Epicureum pro libero fuit. inde in Aſiam venit. Poſtea Plato quidam Sardianus, Epicureus, qui Athenis ſolet eſſe multum, & qui tum Athenis fuerat, cum Licinius eo veniſſet, cum eum fugi-

fugitivum postea esse ex Æsopi litteris cognosset, hominem comprehendit, & in custodiam Ephesi tradidit: sed in publicam, an in pistrinum, non satis ex litteris ejus intelligere potuimus. Tu, quoquo modo, quoniam Ephesi est, hominem investiges velim, summaque diligentia vel tecum deducas. Noli spectare, quanti homo sit: parvi enim pretii est, qui jam nihili sit: sed tanto dolore Æsopus est affectus propter servi scelus & audaciam, ut nihil ei gratius facere possis, quam si illum per te recuperarit. Nunc ea cognosce, quæ maxime exoptas. Rempublicam funditus amisimus: adeo ut Cato, adolescens nullius consilii, sed tamen civis Romanus, & Cato, vix vivus effugeret; quod, cum Gabinium de ambitu vellet postulare, neque prætores diebus aliquot adiri possent, vel potestatem sui facerent, in concionem adscendit, & Pompejum privatus dictatorem appellavit. propius nihil est factum, quam ut occideretur. Ex hoc, qui sit status totius reipublicæ, videre potes. Nostræ tamen causæ non videntur homines defuturi. mirandum in modum profitentur, offerunt se, pollicentur: & quidem cum spe sum maxima, tum majore etiam animo spero superiores fore nos: confido animo, ut in hac republica ne casum quidem ullum pertimescam: sed tamen res sic se habet. Si diem nobis Clodius dixerit; tota Italia concurret, ut multiplicata gloria discedamus: sin autem vi agere conabitur; spero fore, studiis non solum amicorum, sed etiam alienorum, ut vi resistamus. Omnes & se, & suos liberos, amicos, clientes, libertos, servos, pecunias denique suas pollicentur. Nostra antiqua manus bonorum ardet studio nostri atque amore. Si qui antea aut alieniores fuerant, aut languidiores, nunc horum regum odio se cum bonis conjungunt. Pompejus omnia pollicetur & Cæsar: quibus ego ita credo, ut nihil de me comparatione deminuam. Tribuni plebis designati sunt nobis amici. Consules se optime ostendunt. Prætores habemus amicissimos, & acerrimos cives, Domitium, Nigidium, Memmium, Lentulum; bonos etiam alios: sed hos singula-

gulares. Quare magnum fac animum habeas, & ſpem bonam. De ſingulis tamen rebus, quæ quotidie gerantur, faciam te crebro certiorem.

ARGUMENTUM. 3

De pueris ſine epiſtola miſſis ſe excuſat, & de exilii miſeria & calamitate graviter conqueritur.

MARCUS Q. FRATRI S.

Mi frater, mi frater, mi frater, tune id veritus es, ne ego iracundia aliqua adductus pueros ad te ſine litteris miſerim? aut etiam ne te videre noluerim? Ego tibi iraſcerer? tibi ego poſſem iraſci? ſcilicet tu enim me afflixiſti: tui me inimici, tua me invidia, ac non ego te miſere perdidi. Meus ille laudatus conſulatus, mihi te, liberos, patriam, fortunas; tibi velim ne quid eripuerit, præter unum me. Sed certe a te mihi omnia ſemper honeſta & jucunda ceciderunt; a me tibi luctus meæ calamitatis, metus tuæ, deſiderium, mæror, ſolitudo. Ego te videre noluerim? Immo vero me a te videri nolui. Non enim vidiſſes fratrem tuum: non enim, quem reliqueras: non eum, quem noras: non eum, quem flens flentem, proſequentem proficiſcens dimiſeras: ne veſtigium quidem ejus, nec ſimulacrum; ſed quandam effigiem ſpirantis mortui. Atque utinam me mortuum prius vidiſſes, aut audiſſes! utinam te non ſolum vitæ, ſed etiam dignitatis meæ ſuperſtitem reliquiſſem! Sed teſtor omnes deos, me hac una voce a morte eſſe revocatum, quod omnes in mea vita partem aliquam tuæ vitæ repoſitam eſſe dicebant. Quare peccavi, ſcelerateque feci. nam ſi cecidiſſem, mors ipſa meam pietatem amoremque in te facile defenderet. nunc commiſi, ut vivo me careres, vivo me aliis indigeres: mea vox in domeſticis periculis potiſſimum occideret, quæ ſæpe alieniſſimis præſidio fuiſſet. Nam quod ad te pueri ſine litteris venerunt, quoniam vides non fuiſſe iracundiæ cauſa, certe pigritia fuit, & quædam infinita vis lacrimarum &: dolorum. Hæc

ipſa

ipsa me quo fletu putas scripsisse? eodem, quo te legere certo scio. An ego possum aut non cogitare? Cum enim te desidero, fratrem solum desidero? Ego vero suavitate fratrem, prope æqualem, obsequio filium, consilio parentem. Quid mihi sine te umquam, aut tibi sine me jucundum fuit? Quid, quod eodem tempore desidero filiam? qua pietate, qua modestia, quo ingenio? effigiem oris, sermonis, animi mei? Quid filium venustissimum, mihique dulcissimum? quem ego ferus ac ferreus e complexu dimisi meo, sapientiorem puerum quam vellem. sentiebat enim miser jam, quid ageretur. Quid vero tuum filium? quid imaginem tuam, quam meus Cicero & amabat, ut fratrem, & jam, ut majorem fatrem, verebatur? Quid? quod mulierem miserrimam, fidelissimam conjugem, me prosequi non sum passus, ut esset, quæ reliquias communis calamitatis, communes liberos tueretur? Sed tamen, quoquo modo potui, scripsi, & dedi litteras ad te Philogono, liberto tuo, quas credo tibi redditas esse: in quibus idem te hortor & rogo, quod pueri tibi verbis meis nuntiarunt, ut Romam protinus pergas & properes. Primum enim te præsidio esse volui, si qui essent inimici, quorum crudelitas nondum esset nostra calamitate satiata. Deinde congressus nostri lamentationem pertimui: digressum vero non tulissem: atque etiam idipsum, quod tu scribis, metuebam, ne a me distrahi non posses. His de causis hoc maximum malum, quod te non vidi, quo nihil amantissimis & conjunctissimis fratribus acerbius ac miserius videtur accidere potuisse, minus acerbum, minus miserum fuit, quam fuisset cum congressio, tuum vero digressio nostra. Nunc, si potes, id quod ego, qui fortis tibi semper videbar, non possum, erige te, & confirma, si qua subeunda dimicatio erit. Spero, si quid mea spes habet auctoritatis, tibi & integritatem tuam, & amorem in te civitatis, & aliquid etiam misericordiam nostri, præsidii laturam. sin eris ab isto periculo vacuus: ages scilicet, si quid agi posse de nobis putabis. de quo scribunt ad me quidem multi multa, & se sperare demonstrant:

ſtrant: ſed ego, quid ſperem, non diſpicio, cum inimici plurimum valeant, amici partim deſeruerint me, partim etiam prodiderint; qui in meo reditu fortaſſe reprehenſionem ſui ſceleris pertimeſcant. Sed iſta qualia ſint, tu velim perſpicias, mihique declares. Ego tamen, quamdiu tibi opus erit, ſi quid periculi ſubeundum videbis, vivam. diutius in hac vita eſſe non poſſum. Neque enim tantum virium habet ulla aut prudentia, aut doctrina, ut tantum dolorem poſſit ſuſtinere. Scio fuiſſe & honeſtius moriendi tempus, & utilius: ſed non hoc ſolum, multa alia prætermiſi: quæ ſi queri velim præterita; nihil agam, niſi ut augeam dolorem tuum, indicem ſtultitiam meam. Illud quidem nec faciendum eſt, nec fieri poteſt, me diutius, quam aut tuum tempus, aut firma ſpes poſtulabit, in tam miſera, tamque turpi vita commorari: ut, qui modo fratre fuerim, liberis, conjuge, copiis, genere ipſo pecuniæ beatiſſimus, dignitate, auctoritate, exiſtimatione, gratia non inferior, quam qui umquam fuerunt ampliſſimi: is nunc, in hac tam afflicta perditaque fortuna, neque me, neque meos lugere diutius poſſim. Quare quid ad me ſcripſiſti de permutatione? quaſi vero nunc me non tuæ facultates ſuſtineant. qua in re ipſa video miſer & ſentio, quid ſceleris admiſerim, cum de viſceribus tuis & filii tui ſatisfacturus ſis, quibus debes: ego, acceptam ex ærario pecuniam tuo nomine, fruſtra diſſiparim. Sed tamen & M. Antonio, quantum tu ſcripſeras, & Cæpioni tantumdem ſolutum eſt: mihi ad id, quod cogito, hoc, quod habeo, ſatis eſt. ſive enim reſtituimur, ſive deſperatur, nihil amplius opus eſt. Tu, ſi forte quid erit moleſtiæ, te ad Craſſum & ad Calidium conferas, cenſeo. Quantum Hortenſio credendum ſit, neſcio. me ſumma ſimulatione amoris, ſummaque aſſiduitate quotidiana, ſceleratiſſime inſidioſiſſimeque tractavit, adjuncto quoque Arrio: quorum ego conſiliis, promiſſis, præceptis deſtitutus, in hanc calamitatem incidi. Sed hæc occultabis, ne quid obſint. Illud caveto: & eo puto, per Pomponium fovendum tibi eſſe ipſum Hortenſium, ne ille verſus,

qui

qui in te erat collatus, cum ædilitatem petebas, de lege Aurelia, falso testimonio confirmetur. Nihil enim tam timeo, quam ne, cum intelligant homines, quantum misericordiæ nobis tuæ preces & tua salus allatura sit, oppugnent te vehementius. Messalam tui studiosum esse arbitror: Pompejum etiam simulatorem puto. Sed hæc utinam non experiare! quod precarer deos, nisi meas preces audire desissent. Verumtamen precor, ut his infinitis nostris malis contenti sint: in quibus non modo tamen nullius inest peccati infamia; sed omnis dolor est, quod optime factis pœna est maxima constituta. Filiam meam & tuam, Ciceronemque nostrum, quid ego, mi frater, tibi commendem? quin illud mæreo, quod tibi non minorem dolorem illorum orbitas afferet, quam mihi. Sed, te incolumi, orbi non erunt. Reliqua, ita mihi salus aliqua detur, potestasque in patria moriendi, ut me lacrimæ non sinunt scribere. Etiam Terentiam velim tueare, mihique de omnibus rebus rescribas. Sis fortis, quoad rei natura patiatur. Idibus Juniis, Thessalonicæ.

ARGUMENTUM. 4

De perfidia, timore & invidia amicorum conqueritur, & quid sit sperandum de reditu, vere ad se perscribi cupit.

MARCUS Q. FRATRI S.

Amabo te, mi frater, ne, si uno meo facto & tu & omnes mei corruistis, improbitati & sceleri meo potius, quam imprudentiæ miseriæque assignes. nullum est meum peccatum, nisi quod iis credidi, a quibus nefas putabam esse me decipi, aut etiam, quibus ne id expedire quidem arbitrabar. intimus, proximus, familiarissimus quisque aut sibi pertimuit, aut mihi invidit. ita mihi nihil misero præter fidem amicorum, cautum meum consilium fuit. Quodsi te satis innocentia tua & misericordia hominum vindicat hoc tempore a molestia: perspicis profecto, ecquænam nobis spes salutis relinquatur. Nam me Pom-

ponius, & Sextius, & Piſo noſter adhuc Theſſalonicæ retinuerunt, cum longius diſcedere, propter neſcio quos motus, vetarent. verum ego magis exitum, illorum litteris, quam ſpe certa exſpectabam. Nam quid ſperem, potentiſſimo inimico, dominatione obtrectatorum, infidelibus amicis, pluribus invidis? De novis autem tribunis plebis eſt ille quidem in me officioſiſſimus Sextius, &, ſpero, Curtius, Milo, Fadius, Gratidius; ſed valde adverſante Clodio: qui etiam privatus eadem manu poterit conciones concitare: deinde etiam interceſſor parabitur. Hæc mihi proficiſcenti non proponebantur: ſed ſæpe triduo ſumma cum gloria dicebar eſſe rediturus. Quid tu igitur? inquies. quid? multa convenerunt; quæ mentem exturbarent meam: ſubita defectio Pompeji, alienatio conſulum, etiam prætorum, timor publicanorum, arma. lacrimæ meorum me ad mortem ire prohibuerunt: quod certe & ad honeſtatem & ad effugiendos intolerabiles dolores fuit aptiſſimum. Sed de hoc ſcripſi ad te in ea epiſtola, quam Phaethonti dedi. Nunc tu, quoniam in tantum luctum & laborem detruſus es, quantum nemo umquam: ſi relevare potes communem caſum miſericordia hominum; ſcilicet incredibile quiddam aſſequeris: ſin plane occidimus; (me miſerum!) ego omnibus meis exitio fuero, quibus ante dedecori non eram. Sed tu, ut ante ad te ſcripſi, perſpice rem & pertenta: & ad me, ut tempora noſtra, non ut amor tuus fert, vere perſcribe. Ego vitam, quoad putabo tua intereſſe, aut ad ſpem ſervandam eſſe, retinebo. Tu nobis amiciſſimum Sextium cognoſces: credo tua cauſa velle Lentulum, qui erit conſul. quamquam ſunt facta verbis difficiliora. Tu & quid opus ſit, & quid ſit, videbis omnino. Si tuam ſolitudinem communemque calamitatem nemo deſpexerit: aut per te confici aliquid, aut nullo modo poterit. ſin te quoque inimici vexare cœperint, ne ceſſaris. non enim gladiis mecum, ſed litibus agetur. Verum hæc abſint velim. Te oro, ut ad me de omnibus rebus ſcribas, & in me animi potius, aut conſilii putes minus eſſe, quam antea; amoris vero & officii non minus.

M. TUL.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD QUINTUM FRATREM LIBER II.

ARGUMENTUM. I.

Commemorat quid in Senatu sit actum, referente primum Lupo de lege C. Cæsaris, qua agrum Campanum plebi Romanæ dividi tulerat, deinde Racilio de judiciis, utrum ante, an vero post ædilitia comitia habenda sint. Scripta Lentulo Spinthere & Q. Metello Nepote Coss.

MARCUS Q. FRATRI S.

Epistolam, quam legisti, mane dederam. sed fecit humaniter, Licinius, quod ad me, misso senatu, vesperi venit, ut, si quid esset actum, ad te (si mihi videretur) perscriberem. Senatus fuit frequentior, quam putabamus esse posse mense Decembri sub dies festos. Consulares nos fuimus, & duo consules designati, P. Servilius, M. Lucullus; Lepidus, Volcatius, Glabrio prætores. sane frequentes fuimus: omnino ad ducentos. Commorat exspectationem Lupus. egit causam agri Campani sane accurate. auditus est magno silentio. materiam rei non ignoras. nihil ex nostris actionibus prætermisit. Fuerunt nonnulli aculei in C. Cæsarem, contumeliæ in Gellium; expostulationes cum absente Pompejo. Causa sero perorata, sententias se rogaturum negavit, ne

quod onus ſimultatis nobis imponeret. Ex ſuperiorum temporum conviciis, & ex præſenti ſilentio, quid ſenatus ſentiret, ſe intelligere dixit. In illo cœpit dimittere. Tum Marcellinus, noli, inquit, ex taciturnitate noſtra, Lupe, quid aut probemus hoc tempore, aut improbemus, judicare. Ego, quod ad me attinet, idemque arbitror ceteros, idcirco taceo, quod non exiſtimo, cum Pompeius abſit, cauſam agri Campani agi convenire. Tum ille, ſe ſenatum negavit tenere. Racilius ſurrexit, & de judiciis referre cœpit. Marcellinum quidem primum rogavit. Is cum graviter de Clodianis incendiis, trucidationibus, lapidationibus queſtus eſſet, ſententiam dixit, ut ipſe judices per prætorem urbanum ſortiretur; judicum ſortitione facta, comitia haberentur: qui judicia impediviſſet, eum contra rempublicam eſſe facturum. Approbata valde ſententia, C. Cato contradixit, & Caſſius, maxima acclamatione ſenatus, cum comitia judiciis anteferret. Philippus aſſenſit Lentulo. Poſtea Racilius de privatis me primum ſententiam rogavit. Multa feci verba de toto furore, latrocinioque P. Clodii: eum, tamquam reum, accuſavi, multis & ſecundis admurmurationibus cuncti ſenatus. Orationem meam collaudavit ſatis multis verbis, non mehercule indiſerte, Severus Antiſtius: isque judiciorum cauſam ſuſcepit, antiquiſſimamque ſe habiturum dixit. Ibatur in eam ſententiam. Tum Clodius rogatus, diem dicendo eximere cœpit. furebat, a Racilio ſe contumaciter inurbaneque vexatum. Deinde ejus operæ repente a Græcoſtaſi & gradibus clamorem ſatis magnum ſuſtulerunt, opinor in Q. Sextilium & amicos Milonis incitatæ. Eo metu injecto, repente, magna querimonia omnium diſceſſimus. Habes acta unius diei. reliqua, ut arbitror, in menſem Januarium rejicientur. De tribunis plebis longe optimum Racilium habemus. videtur etiam Antiſtius amicus nobis fore. nam Plancius totus noſter eſt. Fac, ſi me amas, ut conſiderate diligenterque naviges de menſe Decembri.

ARGU-

ARGUMENTUM. 2

Respondet de Lentuli & Sexti nominibus exigendis & Pomponianis inde dissolvendis, aliisque rebus domesticis: & de rege Alexandrino reducendo quid decretum & actum sit, & quale totum negotium sit, breviter commemorat.

MARCUS Q. FRATRI S.

Non occupatione, qua eram sane impeditus, sed parvula lippitudine adductus sum, ut dictarem hanc epistolam: & non, ut ad te soleo, ipse scriberem. Et primum me tibi excuso in eo ipso, in quo te accuso. me enim adhuc nemo rogavit, num quid in Sardiniam vellem: te puto sæpe habere, qui, num quid Romam velis, quærant. Quod ad me de Lentuli & Sexti nomine scripsisti, locutus sum cum Cincio. quoquo modo res se habet, non est facillima, sed habet profecto quiddam Sardinia appositum ad recordationem præteritæ memoriæ. Nam, ut ille Gracchus augur, posteaquam in istam provinciam venit, recordatus est, quid sibi, in campo Martio comitia consulum habenti, contra auspicia accidisset: sic tu mihi videris in Sardinia de forma Minuciana, & de nominibus Pomponianis in otio recogitasse. Sed ego adhuc emi nihil. Culleonis auctio facta est. Tusculano emtor nemo fuit. si conditio valde bona fuerit, fortasse non omittam. De ædificatione tua Cyrum urgere non cesso. spero eum in officio fore. sed omnia sunt tardiora, propter furiosæ ædilitatis exspectationem. Nam comitia sine mora futura videntur. edicta sunt a. d. XI. Kal. Febr. Te tamen sollicitum esse nolo. omne genus a nobis cautionis adhibebitur. De rege Alexandrino factum est senatus consultum, cum multitudine eum reduci, periculosum reipublicæ videri. Reliqua cum esset in senatu contentio, Lentulusne an Pompejus reduceret; obtinere causam Lentulus videbatur. In ea re nos & officio erga Lentulum mirifice, & voluntati Pompeji præclare satisfecimus sed per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta est. Consecuti sunt dies comitiales, per quos

ſenatus haberi non poterat. Quid futurum ſit latrocinio tribunorum, non divino: ſed tamen ſuſpicor, per vim rogationem Caninium perlaturum. In ea re Pompejum quid velit, non diſpicio. Familiares ejus quid cupiant, omnes vident. Creditores vero regis, aperte pecunias ſuppeditant contra Lentulum. Sine dubio res a Lentulo remota videtur eſſe, cum magno meo dolore: quamquam multa fecit, quare, ſi fas eſſet, jure ei ſuccenſere poſſemus. Tu, ſi ita expedit, velim quam primum bona & certa tempeſtate conſcendas, ad meque venias. innumerabiles enim res ſunt, in quibus te quotidie in omni genere deſiderem. Tui noſtrique valent. xiv. Kal. Febr.

3 ARGUMENTUM.

Quid in Senatu ſit actum, inprimiſque quæ in judicio de Milone, quem Clodius de vi accuſaverat ad populum, acciderint, commemorat, & quæ ſit exſpectatio ejusdem judicii in Quirinalia a Clodio dilati. De Sextio de ambitu a Cn. Nerio, & de vi a M. Tullio poſtulato: de SCto, quo centuriati & decuriati diſcedere jubebantur: de Beſtia ambitus reo a ſe defenſo, & alia domeſtica.

MARCUS Q. FRATRI S.

Scripſi ad te antea ſuperiora: nunc cognoſce, poſtea quæ ſint acta. A Kal. Febr. legationes in Idus Febr. rejiciebantur. eo die res confecta non eſt. a. d. iv. Non. Febr. Milo affuit. ei Pompejus advocatus venit. Dixit Marcellus, a me rogatus. honeſte diſceſſimus. producta dies eſt in iv. Id. Febr. Interim rejectis legationibus in Idus, referebatur de provinciis quæſtorum, & de ornandis prætoribus. Sed res, multis querelis de republica interponendis, nulla transacta eſt. Cato legem promulgavit de imperio Lentuli abrogando. veſtitum filius mutavit. A. d. viii. Id. Febr. Milo affuit. dixit Pompejus, ſive voluit. nam ut ſurrexit, operæ Clodianæ clamorem ſuſtulerunt: idque ei perpetua oratione contigit, non modo ut acclamatione, ſed ut convicio & maledictis impedire-

diretur. qui ut peroravit: nam in eo ſane fortis fuit; non eſt deterritus: dixit omnia; atque interdum etiam ſilentio, cum auctoritate peregerat: ſed ut peroravit, ſurrexit Clodius. ei tantus clamor a noſtris, (placuerat enim referre gratiam,) ut neque mente, neque lingua, neque ore conſiſteret. Ea res acta eſt, cum H. VI. vix Pompejus peroraſſet, usque ad H. VIII, cum omnia maledicta, verſus etiam obſcœniſſimi in Clodium & Clodiam dicerentur. Ille furens & exſanguis interrogabat ſuos, in clamore ipſo, quis eſſet, qui plebem fame necaret. reſpondebant operæ, Pompejus. Quis Alexandriam ire cuperet. Reſpondebant, Pompejus. Quem ire vellent. Reſpondebant, Craſſum. Is aderat tum, Miloni animo non amico. H. fere IX, quaſi ſigno dato, Clodiani noſtros conſputare cœperunt. Exarſit dolor. urgere illi, ut loco nos moverent. Factus eſt a noſtris impetus, fuga operarum. Ejectus de roſtris Clodius: ac nos quoque tum fugimus, ne quid in turba. Senatus vocatus in curiam: Pompejus domum. neque ego tamen in ſenatum, ne aut de tantis rebus tacerem, aut in Pompejo defendendo (nam is carpebatur a Bibulo, Curione, Favonio, Servilio filio,) animos bonorum offenderem. res in poſterum dilata eſt. Clodius in Quirinalia produxit diem. A. d. VI. Id. Febr. ſenatus ad Apollinis fuit, ut Pompejus adeſſet. Acta res eſt graviter a Pompejo. eo die nihil perfectum eſt. A. d. VI. Id. ad Apollinis ſenatus conſultum factum eſt, EA QUÆ FACTA ESSENT A. D. VIII. ID. CONTRA REMPUBLICAM ESSE FACTA. Eo die Cato eſt vehementer in Pompejum invectus, & eum oratione perpetua, tamquam reum, accuſavit. De me multa, me invito, cum mea ſumma laude, dixit. Cum illius in me perfidiam increparet, auditus eſt magno ſilentio malivolorum. Reſpondit ei vehementer Pompejus Craſſumque deſcripſit: dixitque aperte, ſe munitiorem ad cuſtodiendam vitam ſuam fore, quam Africanus fuiſſet; quem C. Carbo interemiſſet. Itaque magnæ mihi res jam moveri videbantur. Nam Pompejus hæc intelligit, nobisque communicat, in-

ſidias vitæ ſuæ fieri: C. Catonem a Craſſo ſuſtentari: Clodio pecuniam ſuppeditari: utrumque & ab eo, & a Curione, Bibulo, ceterisque ſuis obtrectatoribus confirmari: vehementer eſſe providendum, ne opprimatur, concionario illo populo a ſe prope alienato nobilitate inimica, non æquo ſenatu, juventute improba. Itaque ſe comparat, homines ex agris arceſſit. Operas autem ſuas Clodius confirmat. manus ad Quirinalia paratur: in eo multo ſumus ſuperiores ipſius copiis. Sed magna manus ex Piceno & Gallia exſpectatur, ut etiam Catonis rogationibus de Milone & Lentulo reſiſtamus. A. d. IV Id. Sextius ab indice Cn. Nerio, Pupinia, de ambitu eſt poſtulatus: & eodem die a quodam M. Tullio de vi. is erat æger. domum (ut debuimus) ad eum ſtatim venimus: eique nos totos tradidimus: idque fecimus præter hominùm opinionem, qui nos ei jure ſuccenſere putabant; ut humaniſſimi, gratiſſimique & ipſi & omnibus videremur: itaque faciemus. Sed idem Nerius index edidit ad allegatos, Cn. Lentulum Vacciam & C. Cornelium. Eodem die ſenatus conſultum factum eſt, UT SODALITATES, DECURIATIQUE DISCEDERENT: LEXQUE DE IIS FERRETUR, UT, QUI NON DISCESSISSENT, EA POENA, QUÆ EST DE VI, TENERENTUR. A. d. III. Id. dixi pro Beſtia de ambitu apud prætorem Cn. Domitium, in foro medio, maximo conventu: incidique in eum locùm in dicendo, cum Sextius, multis in templo Caſtoris vulneribus acceptis, ſubſidio Beſtiæ ſervatus eſſet. Hic προῳκονομησάμην quiddam εὐκαίρως de iis, quæ in Sextium apparabantur crimina, & eum ornavi veris laudibus, magno aſſenſu omnium. res homini fuit vehementer grata. Quæ tibi eo ſcribo, quod me de retinenda Sextii gratia litteris ſæpe monuiſti. Prid. Id. hæc ſcripſi ante lucem. eo die apud Pomponium in ejus nuptiis eram cenaturus. Cetera ſunt in rebus noſtris hujusmodi (ut tu mihi fere diffidenti prædicabas) plena dignitatis & gratiæ: quæ quidem tua, mi frater, prudentia, patientia, virtute, pietate, ſuavitate etiam, tibi, mihique ſunt reſtituta. Domus tibi

tibi ad lucum Pisonis Liciniana conducta est. sed, ut spero, paucis mensibus post Kalend. Quint. in tuam commigrabis. Tuam in Carinis mundi habitatores Lamiæ conduxerunt. A te post illam Olbiensem epistolam nullas litteras accepi. Quid agas, & ut te oblectes, scire cupio; maximeque teipsum videre quamprimum. Cura, mi frater, ut valeas. & quamquam est hiems, tamen Sardiniam istam esse cogites. xv. Kalend. Mart.

ARGUMENTUM. 4

De Sextio absoluto & Vatinio in judicio Sextiano vexato, aliisque domesticis rebus certiorem facit.

MARCUS Q. FRATRI S.

Sextius noster absolutus est a. d. II. Id. Mart. &, quod vehementer interfuit reipublicæ, nullam videri in ejusmodi causa dissensionem esse, omnibus sententiis absolutus est. Illud, quod tibi sæpe curæ esse intellexeram, ne cui iniquo relinqueremus vituperandi locum, qui nos ingratos esse diceret, nisi illius perversitatem quibusdam in rebus quam humanissime ferremus: scito hoc nos in eo judicio consecutos esse, ut omnium gratissimi judicaremur. Nam in defendendo moroso homine cumulatissime satisfecimus, & (id quod ille maxime cupiebat) Vatinium, a quo palam oppugnabatur, arbitratu nostro concidimus, diis hominibusque plaudentibus. Quin etiam Paullus noster cum testis productus esset in Sextium, confirmavit, se nomen Vatinii delaturum, si Macer Licinius cunctaretur, & Macer a Sextii subselliis surrexit, ac se illi non defuturum affirmavit. Quid quæris? homo petulans, & audax, Vatinius valde perturbatus debilitatusque discessit. Quintus tuus, puer optimus, eruditur egregie. hoc nunc magis animadverto, quod Tyrannio docet apud me. Domus utriusque nostrum ædificatur strenue. Redemtori tuo dimidium pecuniæ curavi. Spero nos ante hiemem contubernales fore. De nostra Tullia, tui meher-

cule amantiſſima, ſpero cum Craſſipede nos confeciſſe. Dies erant duo, qui poſt Latinas haberentur religioſi; ceterum confectum erat Latiar, eram exiturus.

5 ARGUMENTUM.

De pecunia Pompejo in frumentaria cauſa decreta; de agro Campano quid in Senatu actum ſit, & de M. Furio Flacco de collegiis ejecto.

MARCUS Q. FRATRI S.

Dederam ad te litteras antea, quibus erat ſcriptum, Tulliam noſtram Craſſipedi prid. Non. April. eſſe deſponſatam: ceteraque de re publica privataque perſcripſeram. Poſtea ſunt hæc acta. Non. Apr. ſenatus conſulto Pompejo pecunia decreta in rem frumentariam ad H S cccc. Sed eodem die vehementer actum de agro Campano clamore ſenatus prope concionali. acriorem cauſam inopia pecuniæ faciebat, & annonæ caritas. Non prætermittam, ne illud quidem, M. Furium Flaccum, equitem Romanum, hominem nequam, Capitolini & Mercuriales de collegio ejecerunt, præſentem, ad pedes uniuscujusque jacentem.

6 ARGUMENTUM.

De rebus privatis, in primis ſponſalibus & ædificatione, ſcribit: Conſulis Lentuli Marcellini in impediendis legibus pernicioſis egregium ſtudium, & alia de re publica.

MARCUS Q. FRATRI S.

A. d. VIII. Id. Apr. ſponſalia Craſſipedi præbui. Huic convivio puer optimus, Quintus tuus meusque, quod perleviter commotus fuerat, defuit: a. d. VI. Id. April. veni ad Quintum, eumque vidi plane integrum, multumque is mecum ſermonem habuit, perhumanum, de diſcordiis mulierum noſtrarum. Quid quæris? nihil feſtivius. Pomponia autem etiam de te queſta eſt. ſed hæc coram agemus.

A

A puero ut discessi, in aream tuam veni. res agebatur multis structoribus. Longilium redemtorem cohortatus sum. fidem mihi faciebat, se velle nobis placere. Domus erit egregia. magis enim cerni jam poterat, quam quantam ex forma judicabamus. itemque nostra celeriter ædificabatur. Eo die cenavi apud Crassipidem. cenatus, in hortos ad Pompejum lectica latus sum. Luccejum convenire non potueram, quod abfuerat. videre autem volebam, quod eram postridie Roma exiturus, & quod ille in Sardiniam iter habebat. Hominem conveni, & ab eo petivi, ut quamprimum te nobis redderet. statim dixit. Erat autem iturus (ut ajebat) a. d. III. Id. Apr. ut aut Labrone, aut Pisis conscenderet. Tu, mi frater, simul ac ille venerit, primam navigationem (dummodo idonea tempestas sit) ne omiseris. ἀμφιλαφίαν autem illam, quam tu soles dicere, bono modo desidero, sic prorsus, ut advenientem excipiam libenter: latentem etiam nunc, non excitem. Tribus locis ædifico, reliqua reconcinno; vivo paullo liberalius, quam solebam. Opus erat, si te haberem, paullisper fabris locum dare. sed & hæc (ut spero) brevi inter nos communicabimus. Res autem Romanæ sic sese habent. Consul est egregius Lentulus, non impediente collega; sic, inquam, bonus ut meliorem non viderim. dies comitiales exemit omnes. nam enim Latinæ instaurantur: nec tamen deerant supplicationes. sic legibus perniciosissimis obsistitur, maxime Catonis: cui tamen egregie imposuit Milo noster. nam ille vindex gladiatorum & bestiariorum emerat de Cosconio & Pomponio bestiarios: nec sine his armatis umquam in publico fuerat. hos alere non poterat. itaque vix tenebat. Sensit Milo. dedit cuidam non familiari negotium, qui sine suspicione emeret eam familiam a Catone: quæ simul atque abducta est, Racilius, qui unus est hoc tempore tribunus plebis, rem patefecit, eosque homines sibi emtos esse dixit (sic enim placuerat) & tabulam proscripsit, SE FAMILIAM CATONIANAM VENDITURUM. In eam tabulam magni risus consequebantur. Nunc igitur

tur Catonem Lentulus a legibus removit, & eos, qui de Cæſare monſtra promulgarunt, quibus intercederet nemo. Nam quod de Pompejo Caninius agit, ſane quam refrixit. neque enim res probatur, & Pompejus noſter in amicitia P. Lentuli vituperatur, & hercule non eſt idem. nam apud illam perditiſſimam atque infimam fæcem populi, propter Milonem, ſuboffendit; & boni multa ab eo deſiderant, multa reprehendunt. Marcellinus autem hoc uno mihi quidem non ſatisfacit, quod eum nimis aſpere tractat: quamquam id ſenatu non invito facit: quo ego me libentius a curia & ab omni parte reipublicæ ſubtraho. In judiciis ii ſumus, qui fuimus. domus celebratur ita, ut cum maxime. Unum accidit imprudentia Milonis incommode, de S. Cœlio: quem neque hoc tempore, neque ab imbecillis accuſatoribus mihi placuit accuſari. ei tres ſententiæ tæterrimæ in conſilio defuerunt. Itaque hominem populus revocat, & retrahatur neceſſe eſt. non enim ferunt homines. & quia, cum apud ſuos diceret, pæne damnatus eſt, vident damnatum. Ea ipſa in re Pompeji offenſio nobis obſtitit. ſenatorum enim urna copioſe abſolvit, equitum adæquavit, tribuni ærarii condemnarunt. Sed hoc incommodum conſolantur quotidianæ damnationes inimicorum, in quibus me perlubente Servius alliſus eſt, ceteri conciduntur. C. Cato concionatus eſt, comitia haberi non ſiturum, ſi ſibi cum populo dies agendi eſſent exemti. Appius a Cæſare nondum redierat. Tuas mirifice litteras exſpecto: atque adhuc clauſum mare ſcio fuiſſe: ſed quosdam veniſſe tamen Oſtia dicebant, qui te unice laudarent, plurimique in provincia fieri dicerent. eosdem ajebant nuntiare, te prima navigatione transmiſſurum. id cupio: &, quamquam teipſum ſcilicet maxime; tamen etiam litteras tuas ante exſpecto. Mi frater, vale.

7 ARGUMENTUM.

De itinere ſuo, & exſpectatione Quinti.

MARCUS Q. FRATRI S.

A d. III. Id. April. ante lucem hanc epistolam dictaveram, scripseramque in itinere, ut eo die apud T. Titium in Agnanio manerem. postridie autem in Laterio cogitabam: inde, cum in Arpinati quinque dies fuissem, ire in Pompejanum: rediens adspicere Cumanum, ut quoniam in Non. Majas Miloni dies prodita est, prid. Non. Romæ essem, teque, mi carissime & suavissime frater, ad eam diem (ut sperabam) viderem. Ædificationem Arcani ad tuum adventum sustentari placebat. Fac, mi frater, ut valeas, quamprimumque venias.

ARGUMENTUM. 8

De supplicatione Gabinio negata, & desiderio suo fratris videndi.

MARCUS Q. FRATRI S.

O litteras mihi tuas jucundissimas, exspectatas, ac primo quidem desiderio, nunc vero etiam cum timore! Atque has scito litteras me solas accepisse post illas, quas tuus nauta attulit, Olbia datas. Sed cetera (ut scribis) præsenti sermoni reserventur. hoc tamen non queo differre. Id. Majis senatus frequens, divinus fuit in supplicatione Gabinio deneganda. Adjurat Procilius hoc nemini accidisse. Foris valde plauditur. Mihi cum sua sponte jucundum, tum jucundius, quod me absente (est enim εἰλικρινὲς judicium) sine oppugnatione, sine gratia nostra. eram Antii. Quod Idibus & postridie fuerat dictum, de agro Campano actum iri, non est actum. In hac causa mihi aqua hæret. Sed plura quam constitueram. coram enim. Vale, mi optime & optatissime frater, & advola. Idem nostri rogant pueri: illud scilicet, cenabis cum veneris.

ARGUMENTUM. 9

Quid cum Pompejo & Crasso Coss. de operibus & inscriptionibus egerit, quid profecerit, & quid in Senatu actum sit, perscribit.

MAR-

MARCUS Q. FRATRI S.

Placiturum tibi eſſe librum meum ſuſpicabar: tam valde placuiſſe, quam ſcribis, valde gaudeo. Quod me admones de noſtra Urania, ſuadesque, ut meminerim Jovis orationem, quæ eſt in extremo illo libro: ego vero memini, & illa omnia mihi magis ſcripſi, quam ceteris. Sed tamen poſtridie, quam tu es profectus, multa nocte cum Vibullio veni ad Pompejum. Cumque ego egiſſem de iſtis operibus atque inſcriptionibus, per mihi benigne reſpondit: magnam ſpem attulit. cum Craſſo ſe dixit loqui velle: mihique ut idem facerem, ſuaſit. Craſſum conſulem ex ſenatu domum reduxi: ſuſcepit rem: dixitque eſſe, quod Clodius hoc tempore cuperet per ſe, & per Pompejum conſequi: putare ſe, ſi ego eum non impedirem, poſſe me adipiſci ſine contentione quod vellem. totum ei negotium permiſi, meque in ejus poteſtate dixi fore. Interfuit huic ſermoni P. Craſſus adoleſcens, noſtri (ut ſcis) ſtudioſiſſimus. Illud autem, quod cupit Clodius, eſt legatio aliqua: ſi minus per ſenatum, per populum, libera, aut Byzantium, aut ad Brogitarum, aut utrumque. Plena res numorum. Quod ego non nimium laboro, etiamſi minus aſſequor, quod volo. Pompejus tamen cum Craſſo locutus eſt. videntur negotium ſuſcepiſſe. ſi perficiunt: optime. ſin minus: ad noſtrum Jovem revertamur. A. d. III. Id. Maji ſenatus conſultum eſt factum de ambitu in Afranii ſententiam, quam ego dixeram, cum tu adeſſes: ſed magno cum gemitu ſenatus. Conſules non ſunt perſecuti eorum ſententias: qui Afranio cum eſſent aſſenſi, addiderunt, ut prætores ita crearentur, ut dies LX. privati eſſent. eo die Catonem plane repudiarunt. Quid multa? tenent omnia: idque ita omnes intelligere volunt.

10 ARGUMENTUM.

Reſpondet epiſtolæ Quinti, qua ſe metuere ſcripſerat, ne eum litteris ſuis interpellet.

MAR-

MARCUS Q. FRATRI S.

Tu metuis, ne me interpelles? primo, si in isto essem, tu scis, quid sit interpellare. An te Atejus? mehercule mihi docere videbaris istius generis humanitatem: qua quidem ego nihil utor abs te. Tu vero, ut me & appelles, & interpelles, & obloquare, & colloquare, velim. Quid enim mihi suavius? Non mehercule quisquam μουσοπατακτος libentius sua recentia poemata legit, quam ego te audio quacumque de re, publica, privata, rustica, urbana. Sed mea factum est insulsa verecundia, ut te proficiscens non tollerem. Opposuisti semel 'αντεισακτον causam, Ciceronis nostri valitudinem; conticui. iterum Cicerones: quievi. Nunc mihi jucunditatis plena epistola hoc adspersit molestiæ, quod videris, ne mihi molestus esses, veritus esse, atque etiam nunc vereri. Litigarem tecum, si fas esset: sed mehercule istuc si umquam suspicatus ero, nihil dicam aliud, nisi verebor, ne quando ego tibi, cum sum una, molestus sim. Video te ingemuisse. sic fit, 'ειδ' 'εν 'αια 'εζησας. numquam enim dicam, 'εα πασας. Marium autem nostrum in lecticam mehercule conjecissem, non illam regis Ptolemæi Anicianam. memini enim cum hominem portarem ad Bajas, octophoro Aniciano, machærophoris centum sequentibus, miros risus nos edere cum ille ignarus sui comitatus, repente aperuit lecticam, & pæne ille timore, ego risu corrui. Tunc, ut dico, certe sustulissem, ut aliquando subtilitatem veteris urbanitatis, & humanissimi sermonis attingerem. sed hominem infirmum in villam apertam, ac ne rudem quidem etiam nunc, invitare nolui. Hoc vero mihi peculiare fuerit, hic etiam isto frui. nam illorum prædiorum scito mihi vicinum Marium, lumen esse. apud Anicium videbimus ut paratum sit. nos enim ita philologi sumus, ut vel cum fabris habitare possimus. habemus hanc philosophiam, non ab Hymetto, sed ab area Syra. Marius & valitudine est & natura imbecillior. De interpellatione tantum sumam a vobis temporis ad scribendum, quantum

dabi-

dabitis. utinam nihil detis, ut potius vestra injuria, quam ignavia mea cessem! De republica nimium te laborare doleo, & meliorem civem esse, quam Philoctetem, qui accepta injuria, illa spectacula quærebat, quæ tibi acerba esse video. Amabo te, advola: consolabor te, & omnem abstergebo dolorem: & adduc, si me amas, Marium. sed adproperate. Hortus domi est.

11 ARGUMENTUM.

De Tenediis frustra libertatem petentibus: de laudibus Quinti, & de Lucretii ac Sallustii poematibus.

MARCUS Q. FRATRI S.

Epistolam hanc convicio efflagitarunt codicilli tui. nam res quidem ipsa, & is dies, quo tu es profectus, nihil mihi ad scribendum argumenti sane dabat. Sed quemadmodum coram cum sumus, sermo nobis deesse non solet, sic epistolæ nostræ debent interdum halucinari. Tenediorum igitur libertas securi Tenedia præcisa est. cum eos præter me, & Bibulum, & Calidium, & Favonium nemo defenderet. De te magis ab Sipylo mentio est honorifica facta, cum te unum dicerent postulationi L. Sextii Pansæ restitisse. Reliquis diebus, si quid erit, quod te scire opus sit, aut etiamsi nihil erit, tamen scribam quotidie aliquid. Prid. Id. neque tibi, neque Pomponio dedero. Lucretii poemata, ut scribis, ita sunt: non multis luminibus ingenii, multæ tamen artis. Sed cum veneris, virum te putabo, si Sallustii Empedoclea legeris: hominem non putabo. Vale.

12 ARGUMENTUM.

Quomodo Appio Consuli restiterit, & cum Cæsare per litteras jocatus sit, commemorat.

MARCUS Q. FRATRI S.

Gaudeo tibi jucundas esse meas litteras: nec tamen habuissem scribendi nunc quidem ullum argumen-

mentum, nisi tuas accepissem. nam prid. Id. cum Appius senatum infrequentem coegisset, tantum fuit frigus, ut populi convicio coactus sit nos dimittere. De Commageno rege, quod rem totam discusseram, mirifice mihi & per se, & per Pomponium blanditur Appius. Videt enim, hoc genere dicendi si utar in ceteris, Februarium sterilem futurum: eumque lusi jocose satis: neque solum illud extorsi oppidulum, quod erat positum in Euphrate & Zeugmate: sed praeterea togam sum ejus praetextam, quam erat adeptus Caesare consule, magno hominum risu cavillatus. Quod non vult, inquam, renovare honores eosdem, quo minus togam praetextam quotannis interpolet, decernendum nihil censeo. Vos autem homines nobiles, qui Busrenum praetextatum non ferebatis, Commagenum feretis? Genus vides & locum jocandi. Multa dixi in ignobilem regem: quibus totus est explosus. quo genere commotus (ut dixi) Appius, totum me amplexatur. Nihil est enim facilius, quam reliqua discutere. Sed non faciam, ut illum offendam, ne imploret fidem Jovis Hospitalis, Grajos omnes convocet, per quos mecum in gratiam rediit. Theopompo satisfaciemus. De Caesare fugerat me ad te scribere. Video enim, quas tu litteras exspectaris. sed ille scripsit ad Balbum, fasciculum illum epistolarum, in quo fuerat & mea, & Balbi, totum sibi aqua madidum redditum esse: ut ne illud quidem sciat, meam fuisse aliquam epistolam. sed ex Balbi epistola pauca verba intellexerat, ad quae rescripsit his verbis, De Cicerone video te quiddam scripsisse, quod ego non intellexi: quantum autem conjectura consequebar, id erat hujusmodi, ut magis optandum, quam sperandum putarem. Itaque postea misi ad Caesarem eodem illo exemplo litteras. Jocum autem illius de sua egestate ne sis aspernatus. Ad quem ego rescripsi, nihil esse, quod posthac arcae nostrae fiducia conturbaret: lusique in eo genere & familiariter, & cum dignitate. Amor autem ejus erga nos perfertur omnium nuntiis singularis. Et litterae quidem ad id, quod exspectas, fere cum tuo reditu jungentur; reli-

qua ſingulorum dierum ſcribemus ad te, ſi modo tabellarios tu præbebis. quamquam ejusmodi frigus impendebat, ut ſummum periculum eſſet, ne Appio ſuæ ædes urerentur. Vale.

13 ARGUMENTUM.

De rebus publicis quædam: item de Calliſthene & Philiſto hiſtoricis.

MARCUS Q. FRATRI S.

Riſi nivem atram: teque hilari animo eſſe, & promto ad jocandum, valde me juvat. De Pompejo, aſſentior tibi, vel tu potius mihi. nam, ut ſcis, jampridem iſtum canto Cæſarem. mihi crede, in ſinu eſt: neque ego diſcingor. Cognoſce nunc Idus. Decimus erat Cœlio dies. Domitius ad numerum judices non habuit. vereor, ne homo tæter, & ferus, Pola Servius ad accuſationem veniat. nam noſter Cœlius valde oppugnatur a gente Clodia. certi nihil eſt adhuc: ſed veremur. Eodem igitur die Tyriis eſt ſenatus datus frequens: frequentes contra Syriaci publicani. vehementer vexatus Gabinius: exagitati tamen a Domitio publicani, quod eum eſſent cum equis proſecuti. C. noſter Lamia paullo ferocius, cum Domitius dixiſſet, veſtra culpa hæc acciderunt, equites Romani; diſſolute enim judicatis: Nos judicamus, vos laudatis, inquit. Actum eſt eo die nihil. nox diremit. Comitialibus diebus, qui Quirinalia ſequuntur, Appius interpretatur, non impediri ſe lege Pupia, quo minus habeat ſenatum, & quod Gabinia ſanctum ſit, etiam cogi ex Kal. Febr. uſque ad Kal. Mart. legatis ſenatum quotidie dari. ita putantur detrudi comitia in menſem Martium. ſed tamen his comitialibus tribuni plebis de Gabinio ſe acturos eſſe dicunt. Omnia colligo, ut novi ſcribam aliquid ad te. ſed ut vides, res me ipſa deficit. Itaque ad Calliſthenem & ad Philiſtum redeo: in quibus te video volutatum. Calliſthenes quidem vulgare & notum negotium; quemadmodum Græci aliquot locuti

ſunt.

ſunt. Siculus ille, capitalis, creber, acutus, brevis, pæne pusillus Thucydides: ſed utros ejus habueris libros (duo enim ſunt corpora) an utrosque, neſcio. Me magis de Dionyſio delectat. ipſe eſt enim veterator magnus, & perfamiliaris Philiſto. Sed quod adſcribis, aggrederisne ad hiſtoriam? me auctore potes. &, quoniam tabellarios ſubminiſtras, hodierni diei res geſtas Lupercalibus habebis. Oblecta te cum Cicerone noſtro quam belliſſime.

ARGUMENTUM. 14

Quid agat, commemorat: Quinto operam ſuam in rebus ejus pollicetur: M. Orfium & Trebatium commendat.

MARCUS Q. FRATRI S.

Duas adhuc a te accepi epiſtolas: quarum alteram in ipſo diſceſſu noſtro, alteram Arimino datam. plures, quas ſcribis te dediſſe, non acceperam. Ego me in Cumano & Pompejano, præterquam quod ſine te, ceterum ſatis commode oblectabam. & eram in iisdem locis usque ad Kal. Jun. futurus. Scribebam illa, quæ dixeram, πολιτικα: ſpiſſum ſane opus, & operoſum. ſed ſi ex ſententia ſucceſſerit: bene erit opera poſita. ſin minus: in illud ipſum mare dejiciemus, quod ſcribentes ſpectamus. aggrediemur alia, quoniam quieſcere non poſſumus. Tua mandata perſequar diligenter, & adjugendis hominibus, & quibusdam non alienandis. Maximæ mihi vero curæ erit, ut Ciceronem tuum noſtrumque videam, ſcilicet quotidie: ſed inſpiciam quid diſcat, quam ſæpiſſime; &, niſi ille contemnet, etiam magiſtrum me ei profitebor: cujus rei nonnullam conſuetudinem nactus ſum in hoc horum dierum otio, Cicerone noſtro minore producendo. Tu, quemadmodum ſcribis, quod etiamſi non ſcriberes, facere te diligentiſſime tamen ſciebam, facies, ſcilicet, ut mea mandata digeras, perſequare, conficias. Ego, cum Romam venero, nullum prætermittam Cæſaris tabellarium, cui litteras ad te non dem. His diebus (ignoſces) cui darem,

fuit nemo ante hunc M. Orfium, equitem Romanum & pernecessarium, & quod est ex municipio Atellano: quod scis esse in fide nostra. Itaque eum tibi commendo in majorem modum, hominem domi splendidum, gratiosum etiam extra domum: quem fac ut tua liberalitate tibi obliges. est tribunus militum in exercitu nostro. gratum hominem, observantemque cognosces. Trebatium ut valde ames, vehementer te rogo. Vale.

15 ARGUMENTUM.

Cæsaris in se amorem & liberalitatem commemorat, & suum erga eum studium pollicetur: consilium suum, utrum Romam redeat an in Gallia maneat, & de ambitu, qui in consulatu petendo exsistat, perscribit.

MARCUS Q. FRATPI S.

A. d. IV. Non. Jun. quo die Romam veni, accepi tuas litteras, datas Placentia: deinde alteras postridie, datas Blandenone, cum Cæsaris litteris, refertis omni officio, diligentia, suavitate. Sunt ista quidem magna, vel potius maxima. Habent enim vim magnam ad gloriam, & ad summam dignitatem. Sed mihi crede, quem nosti, quod in istis rebus ego plurimi æstimo, id jam habeo: te scilicet primum tam inservientem communi dignitati: deinde Cæsaris tantum in me amorem: quem omnibus his honoribus, quos me a se exspectare vult, antepono. Litteræ vero ejus una datæ cum tuis, quarum initium est, quam suavis ei tuus adventus fuerit, & recordatio veteris amoris; deinde, se effecturum, ut ego in medio dolore, ac desiderio tui, te, cum a me abesses, potissimum secum esse lætarer: incredibiliter delectarunt. Quare facis tu quidem fraterne, quod me hortaris, sed mehercule currentem nunc quidem, ut omnia mea studia in istum unum conferam. Ego vero ardenti quidem studio hoc fortasse efficiam, quod sæpe viatoribus, cum properant, evenit: ut, si serius, quam voluerunt, forte surrexerint; properando,

etiam

etiam citius, quam ſi de multa nocte vigilaſſent, perveniant, quo velint: ſic ego, quoniam in iſto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule ſæpe excitante, curſu corrigam tarditatem, tum equis, tum vero (quoniam ſcribis poema ab eo noſtrum probari) quadrigis poeticis. modo mihi date Brittanniam, quam pingam coloribus tuis, penicillo meo. Sed quid ago? quod mihi tempus, Romæ præſertim. ut iſte me rogat, manenti, vacuum oſtenditur? ſed videro. fortaſſe enim (ut fit) vincet tuus amor omnes difficultates. Trebatium quod ad ſe miſerim, perſalſe, & humaniter etiam gratiam mihi agit. negat enim in tanta multitudine eorum, qui una eſſent, quemquam fuiſſe, qui vadimonium concipere poſſet. M. Curtio tribunatum ab eo petivi, (nam Domitius ſe derideri putaſſet, ſi eſſet a me rogatus: hoc enim eſt ejus quotidianum, ſe ne tribunum militum quidem facere: etiam in ſenatu luſit Appium collegam, propterea iſſe ad Cæſarem, ut aliquem tribunatum auferret:) ſed in alterum annum. id & Curtius ita volebat. Tu, quemadmodum te cenſes oportere eſſe in republica & in noſtris inimicitiis; ita & eſſe, & fore, auricula infima ſcito molliorem. Res Romanæ ſe ſic habebant. Erat nonnulla ſpes comitiorum, ſed incerta: erat aliqua ſuſpicio dictaturæ, ne ea quidem certa: ſummum otium forenſe, ſed ſeneſcentis magis civitatis, quam acquieſcentis. Sententia autem noſtra in ſenatu ejusmodi, magis ut aliis nobis aſſentiantur, quam nosmetipſi. τοιαυθ' ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται. Calamo & atramento temperato, charta etiam dentata res agetur. Scribis enim, te meas litteras ſuperiores vix legere potuiſſe: in quo nihil eorum, mi frater, fuit, quæ putas. neque enim occupatus eram, neque perturbatus, nec iratus alicui: ſed hoc facio ſemper, ut, quicumque calamus in manus meas venerit, eo ſic utar, tamquam bono. Verum attende nunc, mi optime & ſuaviſſime frater, ad ea dum reſcribo, quæ tu in hac eadem brevi epiſtola πραγματικῶς valde ſcripſiſti. De quo petis, ut ad te, nihil occultans, nihil diſſimulans, nihil tibi indulgens, ge-

nuine fraterneque rescribam. id est, utrum voles, ut dixerimus, an ad expediendum te, si caussa sit, commorere. Si, mi Quinte, parva aliqua res esset, in qua sciscitarere, quid vellem: tamen, cum tibi permissurus essem, ut faceres, quod velles; ego ipse, quid vellem, ostenderem. In hac vero re hoc profecto quæris, cujusmodi illum annum, qui sequitur, exspectem: plane aut tranquillum nobis, aut certe munitissimum: quod quotidie domus, quod forum, quod theatri significationes declarant: nec laborant, quod mea conscientia copiarum nostrarum, quod Cæsaris, quod Pompeji gratiam tenemus. hæc me, ut confidam, faciunt. sin aliquis erumpet amentis hominis furor: omnia sunt ad eum frangendum expedita. Hæc ita sentio, judico, ad te explorate scribo. dubitare te, non assentatorie, sed fraterne veto. Quare suavitatis equidem nostræ fruendæ caussa cuperem te ad id tempus venire, quod dixeras: sed illud malo tamen, quod putas; magis etiam illa (etenim magis æstimo me) ἀμφιλαφίαν illam tuam, & exspectationem debitorum tuorum. Illud quidem sic habeto, nihil nobis expeditis, si valebimus, forte fortunatius. parva sunt, quæ desunt, nostris quidem moribus, & ea sunt ad explicandum expeditissima, modo valeamus. Ambitus redit immanis. numquam fuit par. Idib. Quint. fœnus fuit ZZ ex Z coitione Memmii, quam cum Domitio habuit Scaurus, unum vincere. Messala flaccet. non dico ὑπερβολικῶς: vel H-S centies constituunt in prærogativa pronuntiare. Res ardet invidia. Tribunicii candidati compromiserunt, H-S quingenis in singulos apud M. Catonem depositis, petere ejus arbitratu, ut, qui contra fecisset, ab eo condemnaretur. quæ quidem comitia gratuita si fuerint, ut putantur, plus unus Cato fuerit, quam omnes leges, omnesque judices.

16 ARGUMENTUM.

De occupationibus suis: quid in senatu actum: quæ judicia habita sint aut instent: materiam carminis scribendi, supe-

superata a Cæsare Britannia, gratulatur, & quid de suis versibus Cæsar judicet, sciscitatur.

MARCUS Q. FRATRI S.

Cum a me litteras librarii manu acceperis, ne paullum otii me habuisse judicato: cum autem mea, nullum, sic enim habeto, numquam me a caussis & judiciis districtiorem fuisse: atque id anni tempore gravissimo, & caloribus maximis. Sed hæc (quoniam tu ita præscribis) ferenda sunt: neque committendum, ut aut spei, aut cogitationi veræ ego videar defuisse: præsertim cum, tametsi id difficilius fuerit, tamen ex hoc labore magnam gratiam magnamque dignitatem sim collecturus. Itaque, ut tibi placet, damus operam, ne cujus animum offendamus, atque ut etiam ab iis ipsis, qui nos Cæsare tam conjunctos dolent, diligamur: ab æquis vero, aut etiam a propensis in hanc partem vehementer & colamur & amemur. De ambitu cum atrocissime ageretur in senatu multos dies, quod ita erant progressi candidati consulares, ut non esset ferendum: in senatum non fui. Statui ad nullam medicinam reipublicæ sine magno præsidio accedere. Quo die hæc scripsi, Drusus erat de prævaricatione a tribunis ærariis absolutus, in summa, quatuor sententiis, cum senatores & equites damnassent. Ego eodem die, post meridiem, Vatinium aderam defensurus. ea res facilis est. Comitia in mensem Sept. rejecta sunt. Scauri judicium statim exercebitur cui nos non deerimus. συνδείπνους Σοφοκλέους, quamquam a te actam fabellam video esse festive, nullo modo probavi. Venio nunc ad id, quod nescio an primum esse debuerit. O jucundas mihi tuas de Britannia litteras! timebam Oceanum, timebam litus insulæ. Reliqua non equidem contemno, sed plus habent tamen spei, quam timoris, magisque sum sollicitus exspectatione ea, quam metu. Te vero ὑπόθεσιν scribendi egregiam habere video. Quos tu situs, quas naturas rerum & locorum, quos mores, quas gentes, quas pugnas, quem vero ipsum imperatorem habes? Ego te libenter, ut rogas, quibus re-

bus vis, adjuvabo, & tibi verſus, quos rogas, γλαυκ' εἰς 'Αθήνας mittam. Sed heus tu, celari videor a te, quomodonam, mi frater, de noſtris verſibus Cæſar? nam primum librum ſe legiſſe ſcripſit ad me ante: & prima ſic, ut neget, ſe ne Græca quidem meliora legiſſe. Reliqua ad quendam locum ῥᾳθυμότερα. hoc enim utitur verbo. Dic mihi verum, num aut res eum, aut χαρακτὴρ non delectat? nihil eſt, quod vereare. Ego enim ne pilo quidem minus me amabo. Hac de re φιλαλήθως, &, ut ſoles, ſcribe fraterne.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD QUINTUM FRATREM LIBER III.

I ARGUMENTUM.

In prædiis Quinti ſe fuiſſe, & quædam ibi, in primis in ædificandi ratione, correxiſſe, conſtituiſſe commemorat, & ad tres epiſtolas, e Gallia a Quinto acceptas de variis rebus reſpondet; ſimul quædam de rebus Romanis perſcribit.

MARCUS Q. FRATRI S.

Ego ex magnis caloribus (non enim meminimus majores) in Arpinati ſumma cum amœnitate fluminis me refeci ludorum diebus, Philotimo tribulibus commendatis. In Arcano a. d. IV. Idus Sept. fui. ibi Meſſidium cum Philoxeno, aquamque, quam ii ducebant non longe a villa, belle ſane fluentem vidi, præſertim maxima ſiccitate: uberioremque aliquanto

quanto ſeſe collecturos eſſe dicebant. apud Herum recte erat. In Manſiano offendi Diphilum Diphilo tardiorem. ſed tamen nihil ei reſtabat præter balnearia, & ambulationem & aviarium. Villa mihi valde placuit, propterea quod ſummam dignitatem pavimentata porticus habebat: quod mihi nunc denique apparuit, poſteaquam & ipſa tota patet, & columnæ politæ ſunt. Totum in eo eſt, (quod mihi erit curæ,) tectorium ut concinnum ſit. pavimenta recte fieri videbantur. camaras quasdam non probavi, mutarique juſſi. Quo loco in porticu te ſcribere ajunt ut atriolum fiat, mihi ut eſt, magis placebat. neque enim ſatis loci eſſe videbatur atriolo: neque fere ſolet, niſi in his ædificiis fieri, in quibus eſt atrium majus: nec habere poterat adjuncta cubicula, & ejusmodi membra. nunc hoc vel honeſtate teſtudinis, vel valde boni æſtivum locum obtinebit. tu tamen ſi aliter ſentis, reſcribe quam primum. In balneariis, aſſa in alterum apodyterii angulum promovi, propterea quod ita erant poſita, ut eorum vaporarium, [ex quo ignis erumpit,] eſſet ſubjectum cubiculis. ſubgrande cubiculum autem, & hibernum altum valde probavi, quod & ampla erant, & loco poſita, ambulationis uno latere, eo, quod eſt proximum balneariis. Columnas neque rectas, neque e regione Diphilus collocarat. eas ſcilicet demolietur. aliquando perpendiculo & linea diſcet uti. Omnino ſpero paucis menſibus opus Diphili perfectum fore. curat enim diligentiſſime Cæſius, qui tum mecum fuit. Ex eo loco recta Vitularia via profecti ſumus in Fufidianum fundum, quem tibi proximis nuntiis Arpini de Fufidio H-S ccclↃↃↃ emeramus. Ego locum æſtate umbroſiorem vidi numquam; permultis locis aquam profluentem, & eam uberem. Quid quæris? Jugera L prati Cæſius irrigaturum facile te arbitrabatur. Equidem hoc, quod melius intelligo, affirmo, mirifica ſuavitate te villam habiturum, piſcina & ſalientibus additis, palæſtra, & ſilva viridicata. Fundum audio te hunc Bovillanum velle retinere. de eo quid videatur, ipſe conſtitues. Calvus ajebat, aqua demta, & ejus aquæ jure conſti-

tuto, & ſervitute fundo illi impoſita, tamen nos pretium ſervare poſſe, ſi vendere vellemus. Meſſidium mecum habui. is ſe ternis numis in pedem tecum transegiſſe dicebat: ſeſe autem menſum pedibus ajebat paſſuum IV CIↃ. mihi plus viſum eſt. ſed præſtabo, ſumtum nusquam melius poſſe poni. Chilonem arceſſieram Venafro. ſed eo ipſo die quattuor ejus conſervos & diſcipulos Venafri cuniculus oppreſſerat. Idibus Sept. in Laterio fui. viam perſpexi, quæ mihi ita placuit, ut opus publicum videretur eſſe, præter CL paſſ. ſum enim ipſe menſus ab eo ponticulo, qui eſt ad Furinæ, Satricum verſus. eo loco pulvis, non glarea injecta eſt; & mutabitur: & ea viæ pars valde acclivis eſt. ſed intellexi aliter duci non potuiſſe, præſertim cum tu neque per Locuſtæ, neque per Varronis velles ducere. Veluinus ante ſuum fundum prope munierat. Locuſta non attigerat: quem ego Romæ aggrediar, &, ut arbitror, commovebo: & ſimul M. Taurum, quem tibi audio promiſiſſe, qui nunc Romæ erat, de aqua per fundum ejus ducenda rogabo. Nicephorum, villicum tuum, ſane probavi: quæſivique ex eo, ecquid ei de illa ædificatiuncula Laterii, de qua mecum locutus es, mandaviſſes. tum is mihi reſpondit, ſe ipſum ejus operis H-S XVI. conductorem fuiſſe: ſed te poſtea multa addidiſſe ad opus, nihil ad pretium: itaque id ſe omiſiſſe. Mihi hercule valde placet, te illa, ut conſtituebas, addere: quamquam ea villa, quæ nunc eſt, tamquam philoſopha videtur eſſe, quæ objurget, ceterarum villarum inſaniam. Verumtamen illud additum delectabit. Topiarium laudavi: ita omnia conveſtit, hedera, qua baſim villæ, qua intercolumnia ambulationis; ut denique illi palliati topiariam facere videantur, & hederam vendere. jam ἀποδυτηρίῳ nihil alſius, nihil muſcoſius. Habes fere de rebus ruſticis. Urbanam expolitionem urget ille quidem, & Philotimus, & Cincius: ſed etiam ipſe crebro interviſo: quod eſt facile factu. Quamobrem ea te cura liberatum volo. De Cicerone quod me ſemper rogas, ignoſco equidem tibi, ſed tu quoque mihi velim igno-

ſcas. Non enim concedo tibi, plus ut illum ames, quam ipſe amo. Atque utinam his diebus in Arpinati, quod & ipſe cupierat, & ego non minus, mecum fuiſſet. Quod ad Pomponiam: ſi tibi videtur, ſcribas velim, cum aliquo exibimus, eat nobiscum, puerumque ducat. clamores efficiam, ſi eum mecum habuero otioſum. nam Romæ reſpirandi non eſt locus. Id me ſcis antea gratis tibi eſſe pollicitum. Quid nunc putas, tanta abs te mihi mercede propoſita? Venio nunc ad tuas litteras: quas pluribus epiſtolis accepi, dum ſum in Arpinati. nam mihi uno die tres ſunt redditæ, & quidem, ut videbantur, eodem abs te datæ tempore: una pluribus verbis, in qua primum erat, quod antiquior dies in tuis fuiſſet adſcripta litteris, quam in Cæſaris. Id facit Oppius nonnumquam neceſſario, ut, cum tabellarios conſtituerit mittere, litterasque a nobis acceperit, aliqua re nova impediatur, & neceſſario ſerius, quam conſtituerat, mittat: neque nos datis jam epiſtolis diem commutari curemus. Scribis de Cæſaris ſummo in nos amore. hunc & tu fovebis, & nos, quibuscumque poterimus, rebus augebimus. De Pompejo, & facio diligenter, & faciam quod mones. Quod tibi mea permiſſio manſionis tuæ grata eſt, id ego, ſummo meo dolore & deſiderio, tamen ex parte gaudeo. In hippodamis, & nonnullis arceſſendis, quid cogites, non intelligo. Nemo iſtorum eſt, quin abs te munus, fundi ſuburbani inſtar, exſpectet. Trebatium vero meum quod iſto admiſceas, nihil eſt. Ego illum ad Cæſarem miſi, quia mihi jam ſatisfecit. ſi ipſi minus, præſtare nihil debeo: teque item ab eo vindico & libero. Quod ſcribis te a Cæſare quotidie plus diligi, immortaliter gaudeo. Balbum vero, qui eſt iſtius rei (quemadmodum ſcribis) adjutor, in oculis fero. Trebonium meum a te amari, teque ab illo, pergaudeo. De tribunatu quod ſcribis, ego vero nominatim petivi Curtio, & mihi ipſe Cæſar nominatim Curtio paratum eſſe reſcripſit, meamque in rogando verecundiam objurgavit. Si cui præterea petiero, (id quod etiam Oppido dixi, ut ad illum ſcriberet,)

beret,) facile patiar mihi negari, quoniam illi, qui sibi molesti sunt, sibi negari a me non facile patiuntur. Ego Curtium (id quod ipsi dixi) non modo rogatione, sed etiam testimonio tuo diligo, quod litteris tuis studium illius in salutem nostram facile perspexi. De Britannicis rebus, cognovi ex tuis litteris, nihil esse, nec quod metuamus, nec quod gaudeamus. De publicis negotiis, quæ vis ad te Tironem scribere, negligentius ad te ante scribebam, quod omnia, minima, maxima, ad Cæsarem mitti sciebam. Rescripsi epistolæ maximæ. Audi nunc de minuscula: in qua primum est de Clodii ad Cæsarem litteris: in quo Cæsaris consilium probo, quod tibi, amantissime petenti, veniam non dedit, uti ullum ad illam Furiam verbum rescriberet. Alterum est de Calventii Marii oratione. quod scribis, miror: tibi placere, me ad eum rescribere, præsertim cum illam nemo lecturus sit, si ego nihil rescripsero, meam in illum pueri omnes, tamquam dictata, perdiscant. Libros meos, quos exspectas, inchoavi: sed conficere non possum his diebus. Orationes efflagitatas pro Scauro & pro Plancio absolvi. Poema ad Cæsarem, quod composueram, incidi. Tibi quod rogas, quoniam ipsi fontes jam sitiunt, si quid habebo spatii, scribam. Venio ad tertiam. Balbum quod ais mature Romam bene comitatum esse venturum, mecumque assidue usque ad Id. Majas futurum, id mihi pergratum perque jucundum erit. Quod me in eadem epistola, sicut sæpe antea, cohortaris ad ambitionem, & ad laborem; faciam equidem: sed quando vivemus? Quarta epistola mihi reddita est Id. Sept. quam a. d. IV. Id. Sext. ex Britannia dederas. In ea nihil sane erat novi, præter Erigonam: qnam si ab Oppio accepero, scribam ad te, quid sentiam. nec dubito, quin mihi placitura sit. Et, quod præterii, de eo, quem scripsisti de Milonis plausu scripsisse ad Cæsarem: ego vero facile patior ita Cæsarem existimare, illum quam maximum fuisse plausum & prorsus ita fuit: & tamen ille plausus, qui illi datur, quodammodo nobis videtur dari. Reddita est etiam mihi per-

vetus

vetus epiſtola, ſero allata, in qua de æde Telluris, & de porticu Catuli me admones. fit utrumque diligenter. ad Telluris quidem etiam tuam ſtatuam locavi. Item de hortis quod admones: nec fui umquam valde cupidus, & nunc domus ſuppeditat mihi hortorum amœnitatem. Romam cum veniſſem a. d. XIII. Kal. Octob. abſolutum offendi in ædibus tuis tectum: quo quod ſupra conclavia non placuerat tibi eſſe multorum faſtigiorum: id non honeſte vergit in tectum inferioris porticus. Cicero noſter, dum ego abſum, non ceſſavit apud rhetorem. De ejus eruditione quod labores, nihil eſt, quoniam ingenium ejus noſti: ſtudium ego video. cetera ejus ſuſcipio, ut me putem præſtare debere. Gabinium tres adhuc factiones poſtulant: L. Lentulus, flaminis filius, qui jam de majeſtate poſtulavit: Ti. Nero cum bonis ſubſcriptoribus: C. Memmius tribunus plebis cum L. Capitone. ad urbem acceſſit a. d. XII. Kal. Octobr. nihil turpius, nec deſertius. ſed his judiciis nihil audeo confidere. Quod Cato non valebat, adhuc de pecuniis repetundis non erat poſtulatus. Pompejus a me valde contendit de reditu in gratiam: ſed adhuc nihil profecit: nec, ſi ullam partem libertatis tenebo, proficiet. Tuas litteras vehementer exſpecto. Quod ſcribis te audiſſe, in candidatorum coitione me interfuiſſe, id falſum eſt. ejusmodi enim pactiones in ea coitione factæ ſunt, quas poſtea Memmius patefecit, ut nemo bonus intereſſe debuerit: & ſimul mihi committendum non fuit, ut his coitionibus intereſſem, quibus Meſſala excluderetur; cui quidem vehementer ſatisfacio rebus omnibus: ut arbitror, etiam Memmio. Domitio ipſi multa jam feci, quæ voluit, quæque a me petivit. Scaurum beneficio defenſionis valde obligavi. adhuc erat valde incertum, & quando comitia, & qui conſules futuri eſſent. Cum hanc jam epiſtolam complicarem, tabellarii a vobis venerunt a. d. XI. Kal. Sep. viceſimo die. O me ſollicitum! quantum ego dolui in Cæſaris ſuaviſſimis litteris! ſed quo erant ſuaviores, eo majorem dolorem illius ille caſus afferebat. Sed ad tuas venio litteras. Primum

tuam

tuam remanſionem etiam atque etiam probo, præſertim cum, ut ſcribis, cum Cæſare communicaris. Oppium miror quidquam cum Publilio: mihi enim non placuerat. Quod interiore epiſtola ſcribis, me Idib. Sept. Pompejo legatum iri: id ego non audivi, ſcripſique ad Cæſarem, Vibullium Cæſaris mandata de mea manſione ad Pompejum pertuliſſe, nec ad Oppium. quo conſilio? quamquam Oppium ego tenui, quod priores partes Bibuli erant. cum eo enim coram Cæſare egerat, ad oppium ſcripſerat. Ego vero nullas δευτέρας φροντίδας habere poſſum in Cæſaris rebus. ille mihi ſecundum te & liberos noſtros ita eſt, ut ſit pæne par. videor id judicio facere. jam enim debeo: ſed tamen amore ſum incenſus. Cum ſcripſiſſem hæc infima, quæ ſunt mea manu, venit ad nos Cicero tuus ad cenam, cum Pomponia foras cenaret. dedit mihi epiſtolam legendam tuam, quam paullo ante acceperat, Ariſtophaneo modo, valde mehercule & ſuavem, & gravem: qua ſum admodum delectatus. Dedit etiam alteram illam mihi, qua jubes, eum mihi eſſe affixum, tamquam magiſtro. Quam illum epiſtolæ illæ delectarunt? quam me? Nihil puero illo ſuavius, nihil noſtri amantius. Hæc inter cenam Tironi dictavi, ne mirere alia manu eſſe. Annali litteræ tuæ pergratæ fuerunt, quod & curares de ſe diligenter, & tamen conſilio ſeveriſſimo juvares. P. Servilius pater, ex litteris, quas ſibi a Cæſare miſſas eſſe dicebat, ſignificat valde te ſibi gratum feciſſe, quod de ſua voluntate erga Cæſarem humaniſſime, diligentiſſimeque locutus eſſes. Cum Romam ex Arpinati revertiſſem, dictum mihi eſt, hippodamum ad te profectum eſſe. Non poſſum ſcribere, me miratum eſſe, illum tam inhumaniter feciſſe, ut ſine meis litteris ad te proficiſceretur: illud ſcribo, mihi moleſtum fuiſſe jam enim diu cogitaveram, ex eo, quod tu ad me ſcripſeras, ut, ſi quid eſſet, quod ad te diligentius perferri vellem, illi darem: quod mehercule hisce litteris, quas vulgo ad te mitto, nihil fere ſcribo, quod ſi in alicujus manus inciderit, moleſte ferendum ſit. Minucio me, & Salvio,

vio, & Labeoni reſervabam. Labeo aut tarde proficiſcetur, aut hic manebit. Hippodamus ne nunc quidem, quid velim, rogavit. T. Pinarius amabiles ad me de te litteras mittit: ſe maxime litteris, ſermonibus, cenis denique tuis delectari. Is homo ſemper me delectavit: fraterque ejus mecum eſt multum. quare, ut inſtituiſti, complectere adoleſcentem. Quod multos dies epiſtolam in manibus habui, propter commorationem tabellariorum, ideo multa conjecta ſunt, aliud alio tempore, velut hoc. T. Anicius mihi ſæpe jam dixit, ſeſe tibi, ſuburbanum ſi quod inveniſſet, non dubitaturum eſſe emere. In ejus ſermone ego utrumque ſoleo admirari; & te de ſuburbano emendo, cum ad illum ſcribas, non modo ad me non ſcribere, ſed etiam aliam in ſententiam ſcribere: &, cum ad illum ſcribas, nihil te recordari de ſe, de epiſtolis illis, quas in Tuſculano ejus tu mihi oſtendiſti, nihil de præceptis Epicharmi, γνῶθι, πῶς ἄλλῳ κέχρηται totum denique vultum, animum, ſermonem ejus; quemadmodum conjicio, quaſi. Sed hæc tu videris. De ſuburbano, cura, ut ſciam, quid velis: & ſimul ne quid ille turbet, vide. Quid præterea? Quid? etiam. Gabinius a. d. IV. Kal. Octobr. noctu in urbem introivit: & hodie H. VIII, cum edicto C. Alfii de majeſtate eum adeſſe oporteret, concurſu magno, & odio univerſi populi pæne afflictus eſt. nihil illo turpius. proximus tamen eſt Piſo. itaque mirificum ἐμβόλιον cogito in ſecundum librorum meorum includere, dicentem Apollinem in concilio deorum, qualis reditus duorum imperatorum futurus eſſet: quorum alter exercitum perdidiſſet, alter vendidiſſet. Ex Britannia Cæſar ad me Kal. Sept. dedit litteras: quas ego accepi a. d. IV. Kalend. Octobr. ſatis commodas de Britannicis rebus: quibus, ne admirer, quod a te nullas acceperim, ſcribit, ſe ſine te fuiſſe, cum ad mare acceſſerit. Ad eas ego ei litteras nihil reſcripſi, ne gratulandi quidem cauſa, propter ejus luctum. Te oro etiam atque etiam, mi frater, ut valeas.

ARGU-

2 ARGUMENTUM.

Gabinium redeuntem in urbem, in Senatu male vexatum, & a Memmio tribuno pl. ad populum male tractatum esse, ac de judicio ejus proxime futuro, commemorat. Deinde qui de ambitu rei sint, quæ comitiorum spes sit, demonstrat.

MARCUS Q. FRATRI S.

Ad. VI. Id. Octobr. Salvius Ostiam vesperi navi profectus erat cum iis rebus, quas tibi domo mitti volueras. Eodem die Gabinium ad populum luculente calefecerat Memmius, sic, ut Calidio verbum facere pro eo non licuerit. Postridie autem ejus diei, qui erat tum futurus, cum hæc scribebam ante lucem, apud Catonem erat divinatio in Gabinium futura inter Memmium, & Ti. Neronem, & C. & L. Antonios, M. F. Putabamus fore, ut Memmio daretur, etsi erat Neronis mira contentio. Quid quæris? probe premitur, nisi noster Pompejus, jus diis, hominibusque invitis, negotium everterit. Cognosce nunc hominis audaciam, & aliquid in republica perdita delectare. Cum Gabinius, quacumque veniebat, triumphum se postulare dixisset, subitoque bonus imperator noctu in urbem, hostium plane, invasisset, in senatum se non committebat. Interim ipso decimo die, quo ipsum oportebat hostium numerum, & militum renuntiare, in re hæsit, summa infrequentia: cum vellet exire, a consulibus retentus est: introducti publicani. Homo undique actus, cum a me maxime vulneraretur, non tulit: & me trementi voce exsulem appellavit. Hic, (o dii! nihil umquam honorificentius nobis accidit,) consurrexit senatus cum clamore ad unum, sic, ut ad corpus ejus accederet: pari clamore atque impetu publicani. Quid quæris? omnes, tanquam si tu esses, ita fuerunt. Nihil hominum sermone foris clarius. Ego tamen teneo ab accusando vix mehercule: sed tamen teneo, vel quod nolo cum Pompejo pugnare, (satis est, quod instat de Milone,) vel quod judices nullos habemus. 'ἀπή-

γευμα

κιυγμα formido. addo etiam malivolentiam hominum: & timeo, ne illi, me accuſante, aliquid accidat: nec deſpero, rem, & ſine me, & nonnihil per me, confici poſſe. De ambitu poſtulati ſunt omnes, qui conſulatum petunt: a Memmio, Domitius: a Q. Curtio, bono & erudito adoleſcente, Memmius: a Q. Pompejo, Meſſala: a Triario, Scaurus. Magno res in motu eſt: propterea quod aut hominum, aut legum interitus oſtenditur. Opera datur, ut judicia ne fiant. Res videtur ſpectare ad interregnum. Conſules comitia habere cupiunt: rei nolunt, & maxime Memmius, quod Cæſaris adventu ſperat ſe futurum conſulem. ſed mirum in modum jacet. Domitius cum Meſſala certus eſſe videbatur. Scaurus refrixerat. Appius ſine lege curiata confirmat ſe Lentulo noſtro ſucceſſurum: qui quidem mirificus illo die (quod pæne præterii) fuit in Gabinium: accuſavit majeſtatis, nomina data, cum ille verbum nullum. Habes forenſia. Domi recte, & ipſa domus a redemtoribus tractatur non indiligenter. Vale.

ARGUMENTUM. 3

De rebus domeſticis nonnulla: deſiderium litterarum a Quinto: Comitiorum dilationes: Gabinius de ambitu reus: & Ciceronis Q. filii in rhetore audiendo diligentia.

MARCUS Q. FRATRI S.

Occupationum mearum tibi ſignum ſit librarii manus. Diem ſcito eſſe nullum, quo die non dicam pro reo, ita, quidquid conficio, aut cogito, in ambulationis fere tempus confero. Negotia noſtra ſic ſe habent: domeſtica vero, ut volumus. Valent pueri, ſtudioſe diſcunt, diligenter docentur, & nos, & inter ſe amant. Expolitiones utriusque noſtrum ſunt in manibus: ſed tua ad perfectum jam res ruſtica Arcani & Laterii. Præterea de aqua & via nihil prætermiſi quadam epiſtola, quin enucleate ad te perſcriberem. ſed me illa cura ſollicitat, angitque vehemen-

ter, quod dierum jam amplius L intervallo nihil a te, nihil a Cæſare, nihil ex iſtis locis, non modo litterarum, ſed ne rumoris quidem affluxit. Me autem jam & mare iſtuc, & terra ſollicitat: neque deſino (ut fit in amore) ea, quæ minime volo, cogitare. Quare non equidem jam te rogo, ut ad me de te, de rebus iſtis ſcribas, (numquam enim, cum potes, prætermittis,) ſed hoc te ſcire volo, nihil fere umquam me ſic exſpectaſſe, ut, cum hæc ſcribebam, litteras tuas. Nunc cognoſce ea, quæ ſunt in republica. Comitiorum quotidie ſinguli dies tolluntur obnuntiationibus, magna voluntate bonorum omnium: tanta invidia ſunt conſules propter ſuſpicionem pactorum a candidatis præmiorum. Candidati conſulares quattuor, omnes rei, cauſæ ſunt difficiles: ſed enitemur, ut Meſſala noſter ſalvus ſit, quod eſt etiam cum reliquorum ſalute conjunctum. Gabinium de ambitu reum fecit P. Sulla, ſubſcribente privigno Memmio, fratre Cæcilio Sullæ. Contradixit L. Torquatus, omnibusque libentibus non obtinuit. Quæris, quid fiat de Gabinio? ſciemus de majeſtate triduo: quo quidem in judicio odio premitur omnium generum: maxime teſtibus cæditur, accuſatoribus frigidiſſimis utitur: conſilium varium: quæſitor gravis & firmus, Alfius; Pompejus, vehemenes in judicibus rogandis. Quid futurum ſit, neſcio: locum tamen illi in civitate non video. animum præbeo ad illius perniciem, moderatum; ad rerum eventum, leniſſimum. Habes fere de omnibus rebus. Unum illud addam. Cicero tuus noſterque ſummo ſtudio eſt Pæonii ſui rhetoris, hominis, opinor, valde exercitati & boni. ſed noſtrum inſtituendi genus eſſe paullo eruditius, & θετικώτερον, non ignoras. Quare neque ego impediri Ciceronis iter, atque illam diſciplinam volo, & ipſe puer magis illo declamatorio genere duci & delectari videtur. in quo quoniam ipſi quoque fuimus, patiamur illum, ire noſtris itineribus; eodem enim perventurum eſſe confidimus, ſed tamen, ſi nobiſcum eum rus aliquo eduxerimus, in hanc noſtram rationem conſuetudinemque inducemus. Magna enim nobis a te propoſi-

posita merces est, quam certe nostra culpā numquam minus assequemur. Quibus in locis, & qua spe hiematurus sis, ad me quam diligentissime scribas velim. Vale.

ARGUMENTUM. 4

De Gabinio propter accusatoris & subscriptorum infantiam absoluto perscribit, & quare nec eum accusarit, nec defenderit, sed tantum testimonium contra eum dixerit, ostendit: denique de rebus domesticis quædam addit.

MARCUS Q. FRATRI S.

Gabinius absolutus est. omnino nihil accusatore Lentulo, subscriptoribusque ejus infantius, nihil illo consilio sordidius. sed tamen nisi incredibilis contentio, & preces Pompeji, dictaturæ etiam rumor, plenus timoris, fuisset ipsi Lentulo non respondisset, qui tum illo accusatore, illorumque consilio sententiis condemnatus sit XXXII, cum LXX. tulissent. Est omnino tam gravi fama hoc judicium, ut videatur reliquis judiciis periturus, & maxime de pecuniis repetundis. Sed vides nullam esse rempublicam, nullum senatum, nulla judicia, nullam in nullo nostrum dignitatem. Quid plura de judicibus? duo prætorii sederunt, Domitius Calvinus; is aperte absolvit, ut omnes viderent: & Cato; is, diremtis tabellis, de circulo se subduxit, & Pompejo primus nuntiavit. Ajunt nonnulli, Salustius item, me oportuisse accusare. Iis ego judicibus committerem? Quid essem, si me agente, esset elapsus? Sed me alia moverunt. Non putasset sibi Pompejus de illius salute, sed de sua dignitate mecum esse certamen: in urbem intrasset: ad inimicitias res venisset: cum Æsernino Samnite Pacidianus comparatus viderer, auriculam fortasse mordicus abstulisset. cum Clodio quidem certe rediisset in gratiam. Ego vero meum consilium (si præsertim tu non improbas) vehementer approbo. Ille, cum a me singularibus meis studiis ornatus esset, cum-

que ego illi nihil deberem, ille mihi omnia, tamen in re publica me a ſe diſſentientem non tulit, (nihil dicam gravius,) & minus potens eo tempore, quid in me florentem poſſet, oſtendit. nunc, cum ego ne curem quidem multum poſſe, res quidem publica certe nihil poſſit, unus ille omnia poſſit, cum illo ipſo contenderem? ſic enim faciendum fuiſſet. Non exiſtimo te putare, id mihi ſuſcipiendum fuiſſe. Alterutrum, inquit idem Salluſtius, defendiſſes: idque Pompejo contendenti dediſſes. etenim vehementer orabat. lepidum amicum Salluſtium, qui mihi aut inimicitias putet periculoſas ſubeundas fuiſſe, aut infamiam ſempiternam. Ego vero hac mediocritate delector: ac mihi illud jucundum eſt, quod, cum teſtimonium ſecundum fidem & religionem graviſſime dixiſſem, reus dixit, ſi in civitate licuiſſet ſibi eſſe, mihi ſe ſatisfacturum: neque me quidquam interrogavit. De verſibus, quos tibi a me ſcribi vis, deeſt mihi quidem opera, quæ non modo tempus, ſed etiam animum vacuum ab omni cura deſiderat: ſed abeſt etiam ἐνθουσιασμός. non enim ſumus omnino ſine cura venientis anni: etſi ſumus ſine timore. Simul & illud (ſine ulla mehercule ironia loquor) tibi iſtius generis in ſcribendo priores partes tribuo, quam mihi. De bibliotheca tua Græca ſupplenda, libris commutandis, Latinis comparandis; valde velim iſta confici, præſertim cum ad meum quoque uſum ſpectent. Sed ego, mihi ipſi iſta per quem agam, non habebo. neque enim venalia ſunt, quæ quidem placeant, & confici niſi per hominem, & peritum, & diligentem non poſſunt. Chryſippo tamen imperabo, & cum Tyrannione loquar. De fiſco quid egerit Scipio, quæram. quod videbitur rectum eſſe, curabo. De Aſcanione, tu vero, quod voles, facies: me nihil interpono. De ſuburbano quod non properas, laudo: ut tu habeas, hortor. Hæc ſcripſi a. d. IX. Kalend. Novemb. quo die ludi committebantur, in Tuſculanum proficiſcens, ducensque mecum Ciceronem meum n ludum diſcendi, non luſionis. ea re non longius, quam vellem, quod Pomtino ad triumphum a. d. III.

Non.

Non. Novemb. volebam adesse. etenim erit nescio quid negotioli. Nam Cato & Servilius, prætores, prohibituros se minantur: nec, quid possint, scio. Ille enim & Appium consulem secum habebit, & prætores, & tribunos plebis. sed minantur tamen: in primisque 'αρη πνεων Q. Scævola. Cura, mi suavissime & carissime frater, ut valeas.

ARGUMENTUM. 5

De libris de republica Sallustii monitu refingendis: de Cæsaris erga se amore: de versibus scribendis excusatio: de reipublicæ statu conquestio: de Gabinio a se non defenso, & de suo in libris Quinto emendis studio.

MARCUS Q. FRATRI S.

Quod quæris, quid de illis libris egerim, quos, cum essem in Cumano, scribere institui: non cessavi, neque cesso: sed sæpe jam scribendi totum consilium rationemque mutavi. Nam jam duobus factis libris, in quibus, novendialibus iis feriis, quæ fuerunt Tiditano & Aquilio consulibus, sermo est a me institutus Africani, paullo ante mortem, & Lælii, Phili, Manilii, Q. Tuberonis & Lælii, generorum Fannii, & Scævolæ: sermo autem in novem & dies & libros distributus de optimo statu civitatis, & de optimo cive: sane texebatur opus luculenter, hominumque dignitas aliquantum orationi ponderis afferebat. Hi libri cum in Tusculano mihi legerentur, audiente Sallustio: admonitus sum ab illo, multo majore auctoritate illis de rebus dici posse, si ipse loquerer de republica, præsertim cum essem non Heraclides Ponticus, sed consularis, & is, qui in maximis versatus in republica rebus essem. quæ tam antiquis hominibus attribuerem, ea visum iri ficta esse. oratorium sermonem in illis nostris libris, quod esset de ratione dicendi, belle a me removisse; ad eos tamen retulisse, quos ipse vidissem: Aristotelem denique, quæ de republica & præstante viro scribat, ipsum loqui. Commovit me, & eo magis, quod maxi-

maximos motus noſtræ civitatis attingere non poteram, quod erant inferiores, quam illorum ætas, qui loquebantur. Ego autem id ipſum tum eram ſecutus, ne in noſtra tempora incurrens offenderem quempiam. Nunc & invitabo, & loquar ipſe tecum, & tamen illa, quæ inſtitueram, ad te, ſi Romam venero, mittam. Puto enim, te exiſtimaturum, a me libros illos non ſine aliquo meo ſtomacho eſſe relictos. Cæſaris amore, quem ad me perſcripſit, unice delector: promiſſis iis, quæ oſtendit, non valde pendeo: nec honores ſitio, nec deſidero gloriam: magisque ejus voluntatis perpetuitatem, quam promiſſorum exitum exſpecto. vivo tamen in ea ambitione & labore, tamquam id, quod non poſtulo, exſpectem. Quod me de faciendis verſibus rogas, incredibile eſt, mi frater, quam egeam tempore: nec ſane ſatis commoveor animo ad ea, quæ vis, canenda. Ὑποθέσεις vero ad ea, quæ ipſe ego ne cogitando quidem conſequor, tu, qui omnes iſto eloquendi & exprimendi genere ſuperaſti, a me petis? Facerem tamen, ut poſſem: ſed (quod te minime fugit) opus eſt ad poema quadam animi alacritate, quam plane mihi tempora eripiunt. Abduco equidem me ab omni reipublicæ cura, dedoque litteris: ſed tamen indicabo tibi, quod mehercule in primis te celatum volebam. Angor, mi ſuaviſſime frater, angor, nullam eſſe rempublicam, nulla judicia, noſtrumque hoc tempus ætatis, quod in illa auctoritate ſenatoria florere debebat, aut forenſi labore jactari, aut domeſticis litteris ſuſtentari, illud vero, quod a puero adamaram,

Αἰὲν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων,

totum occidiſſe: inimicos a me partim non oppugnatos, partim etiam eſſe defenſos, meum non modo animum, ſed ne odium quidem eſſe liberum: unumque ex omnibus Cæſarem eſſe inventum, qui me tantum, quantum ego vellem, amaret, aut etiam (ſicut alii putant) hunc unum eſſe, qui vellet. Quorum tamen nihil eſt ejusmodi, ut ego me non multa conſolatione quotidie leniam: ſed illa erit conſolatio maxima-

xima, si una erimus. nunc ad illa vel gravissimum accedit tui desiderium. Gabinium si, ut Pansa putat oportuisse, defendissem, concidissem: qui illum oderunt (ii sunt toti ordines) propter quem oderunt, me ipsum odisse cœpissent. Tenui me, ut puto, egregie, tantum ut facerem, quantum omnes viderent. Et in omni summa, ut mones, valde me ad otium pacemque converto. De libris, Tyrannio est cessator: Chrysippo dicam: sed res operosa est, & hominis perdiligentis. Sentio ipse, qui in summo studio nihil assequor. De Latinis vero, quo me vertam, nescio: ita mendose & scribuntur, & veneunt: sed tamen quod fieri poterit, non negligam. Crebrius, ut ante ad te scripsi, Romæ est: & qui omnia adjurant, debere tibi valde renuntiant. Ab ærario puto confectum esse, dum absum.

ARGUMENTUM. 6

Tragœdias a Quinto scriptas sibi mitti vult.

MARCUS Q. FRATRI S.

Quattuor tragœdias XVI. diebus absolvisse cum scribas, tu quidquam ab alio mutuaris? & κλέος quæris, cum Electram & Troadem scripseris? Cessator esse noli: & illud γνῶθι σεαυτὸν, noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse dictum, verum etiam ut bona nostra norimus. Sed & istas, & Erigonam mihi velim mittas. Habes ad duas epistolas proximas.

ARGUMENTUM. 7

Proluviem ingentem fuisse scribit & epistolas promittit.

MARCUS Q. FRATRI S.

Romæ & maxime Appia ad Martis, mira proluvies. Cassipedis ambulatio ablata, horti, tabernæ plurimæ: magna vis aquæ usque ad piscinæ publicam. Viget illud Homeri,

Ἤματ' ὀπωρινῷ, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ
Ζεύς.

Cadit enim in abſolutionem Gabinii

Ὅτε δή γ' ἄνδρεσσι κοτεσσάμενος χαλεπαίνῃ,
Οἳ βίῃ εἰν ἀγορῇ σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας,
Ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.

Sed hæc non curare decrevi. Romam cum venero, quæ perſpexero, ſcribam ad te, & maxime de dictatura: & ad Labienum, & ad Ligurium litteras dabo. Hanc ſcripſi ante lucem, ad lychnuchum ligneolum, qui mihi erat perjucundus, quod eum te ajebant, cum eſſes Sami, curaſſe faciendum. Vale, mi ſuaviſſime & optime frater.

8 ARGUMENTUM.

De Cæſaris amicitia & cautione in litteris dandis adhibenda: de ſpe Candidatorum conſulatus: de dictaturæ timore, & de Milonis ludis.

MARCUS Q. FRATRI S.

Superiori epiſtolæ quod reſpondeam, nihil eſt: quæ plena ſtomachi & querelarum eſt: quo in genere alteram quoque te ſcribis pridie Labieno dediſſe; qui adhuc non venerat. Delevit enim mihi omnem moleſtiam recentior epiſtola. Tantum te & moneo & rogo, ut in iſtis moleſtiis, & laboribus, & deſideriis recordere, conſilium noſtrum quod fuerit profectionis tuæ. Non enim commoda quædam ſequebamur parva ac mediocria. Quid enim erat, quod diſceſſu noſtro emendum putaremus? præſidium firmiſſimum petebamus & optimi & potentiſſimi viri benivolentia ad omnem ſtatum noſtræ dignitatis. Plura ponuntur in ſpe, quam in pecuniis: reliqua ad jacturam ſtruentur. Quare ſi crebro referes animum tuum ad rationem & veteris conſilii noſtri, & ſpei, facilius iſtos militiæ labores, ceteraque, quæ te offendunt, feres: & tamen cum voles, depones. Sed

ejus rei maturitas nequedum venit, & tamen jam appropinquat. Etiam illud te admoneo, ne quid ullis litteris committas; quod si prolatum sit, moleste feramus. Multa sunt, quæ ego nescire malo, quam cum aliquo periculo fieri certior. Plura ad te vacuo animo scribam, cum (ut spero) se Cicero meus belle habebit. Tu velim cures, ut sciam, quibus nos dare oporteat eas, quas ad te deinde litteras mittemus: Cæsarisne tabellariis, ut is ad te protinus mittat, an Labieni. Ubi enim isti sint Nervii, & quam longe absint, nescio. De virtute & gravitate Cæsaris, quam in summo dolore adhibuisset, magnam ex epistola tua accepi voluptatem. Quod me institutum ad illum poema jubes perficere; etsi distentus cum opera, tum animo sum multo magis, quoniam tamen ex epistola, quam ad te miseram, cognovit Cæsar, me aliquid esse exorsum, revertar ad institutum; idque perficiam his supplicationum otiosis diebus: quibus Messalam jam nostrum, reliquosque molestia levatos, vehementer gaudeo: eumque quod certum consulem cum Domitio numeratis, nihil a nostra opinione dissentitis. Ego Messalam Cæsari præstabo. Sed Memmius in adventu Cæsaris habet spem: in quo illum puto errare: hic quidem friget. Scaurum autem jampridem Pompejus abjecit. res prolatæ. ad interregnum comitia adducta. Rumor dictatoris injucundus bonis: mihi etiam magis, quæ loquuntur. Sed tota res & timetur, & refrigescit. Pompejus plane se negat velle: antea ipse mihi non negabat. Hirrus auctor fore videtur. O dii quam ineptus! quam se ipse amans sine rivali! Crassum Junianum, hominem mihi deditum, per me deterruit. velit, nolit, scire difficile est. Hirro tamen agente, nolle se non probabit. Aliud hoc tempore de republica nihil loquebantur. agebatur quidem certe nihil. Serrani Domestici filii funus perluctuosum fuit a. d. IIX. Kalend. Decemb. Laudavit pater scripto meo. Nunc de Milone. Pompejus ei nihil tribuit: & omnia Guttæ: dicitque se perfecturum, ut in illo Cæsar incumbat. hoc horret Milo: nec injuria: &, si ille dictator factus sit, pæne diffidit. Intercessorem

dictaturæ ſi juverit manu, & præſidio ſuo, Pompejum metuit inimicum. ſi non juverit: timet, ne per vim perferatur. Ludos apparat magnificentiſſimos: ſic, inquam, ut nemo ſumtuoſiores: ſtulte bis, terque, non poſtulatus: vel quia munus magnificum dederat, vel quia facultates non erant, vel quia magiſter, vel quia potuerat magiſtrum ſe, non ædilem putare. Omnia fere ſcripſi. Cura, mi cariſſime frater, ut valeas.

9 ARGUMENTUM.

Varia de rebus publicis & domeſticis perſcribit.

MARCUS Q. FRATRI S.

De Gabinio nihil fuit faciendum iſtorum, quæ amantiſſime cogitata ſunt. τοτε μοι χανοι. feci ſumma cum gravitate, ut omnes ſentiunt, & ſumma cum lenitate, quæ feci. illum neque urſi, neque levavi. teſtis vehemens fui: præterea quievi. Exitum judicii fœdum & perniciosum leviſſime tuli. Quod quidem bonum mihi nunc denique redundat, ut his malis reipublicæ licentiaque audacium, qua ante rumpebar, nunc ne movear quidem. nihil eſt enim perditius his hominibus, his temporibus. Itaque ex republica quoniam nihil jam voluptatis capi poteſt: cur ſtomacher, neſcio. Litteræ me, & ſtudia noſtra, & otium, villæque delectant, maximeque pueri noſtri. Angit unus Milo. ſed velim finem afferat conſulatus: in quo enitar non minus, quam ſum eniſus in noſtro: tuque iſtinc, quod facis, adjuvabis. De quo, cætera (niſi plane vis eripuerit) recte ſunt: de re familiari timeo,

'O δε μαινεται 'ȣκ 'ετ' 'ανεκτως

qui ludos H-S ccc. comparet. cujus in hoc uno inconſiderantiam & ego ſuſtinebo, ut potero, & tu ut poſſis, eſt tuorum nervorum. De motu temporum venientis anni, nihil te intelligere volueram domeſtici timoris, ſed de communi reipublicæ ſtatu: in quo etiamſi nihil procuro, tamen nihil curare vix poſſum. Quam autem te velim cautum eſſe in ſcribendo, ex hoc conjicito, quod ego ad te ne hæc quidem ſcribo,

quæ

quæ palàm in republica turbantur, ne cujusquam animum meæ litteræ interceptæ offendant. Quare domestica cura te levatum volo. In republica scio quam sollicitus esse soleas. Video Messalam nostrum consulem, si per interregem, sine judicio: si per dictatorem, tamen sine periculo. odii nihil habet. Hortensii calor multum valebit. Gabinii absolutio, lex impunitatis putatur. 'εν παρέργῳ: de dictatore tamen actum adhuc nihil est. Pompejus abest: Appius miscet: Hirrus parat: principes nolunt: ego quiesco. De mancipiis, quod mihi pollicearis, valde te amo: & sum equidem, uti scribis, & Romæ, & in prædiis infrequens. Sed cave, amabo, quidquam, quod ad meum commodum attineat, nisi maximo tuo commodo, & maxima tua facultate, mi frater, cogitaris. De epistola Vatinii, risi. sed me ab eo ita observari scio, ut ejus ista odia non sorbeam solum, sed etiam concoquam. Quod me hortaris, ut absolvam: habeo absolutum suave, mihi quidem uti videtur, 'έπος ad Cæsarem: sed quæro locupletem tabellarium, ne accidat quod Erigonæ tuæ: cui soli, Cæsare imperatore, iter ex Gallia tutum non fuit. ** Quid? si cæmentum bonum non habeam, deturbem ædificium? quod quidem quotidie mihi magis placet: in primisque inferior porticus, & ejus conclavia fiunt recte. De Arcano, Cæsaris opus est, vel mehercule etiam elegantioris alicujus. imagines enim istæ, & palæstra, & piscina, & nilus, multorum Philotimorum est, non Diphilorum. sed & ipsi ea adibimus, & mittemus, & mandabimus. De Felicis testamento tum magis querare, si scias. Quas enim tabulas se putavit obsignare, in quibus in unciis firmissimum tenuerat, (lapsus est per errorem & suum, & Sicuræ servi,) non obsignavit: quos noluit, eos obsignavit. 'αλλ' 'οιμωζέτω. nos modo valeamus. Ciceronem, & ut rogas, amo, & ut meretur, & ut debeo. Dimitto autem a me, & ut a magistris ne abducam, & quod mater Pomponia discedit, sine qua edacitatem pueri pertimesco. sed sumus una tamen valde multum. Rescripsi ad omnia, mihi suavissime & optime frater.

M. TUL-

✤)o(✤

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD BRUTUM LIBER SINGULARIS.

1 ARGUMENTUM.

De L. Clodii Trib. pl. singulari & cognito in se Brutumque amore & fide accurate scribit.

CICERO BRUTO S. D.

L. Clodius, tribunus plebis designatus, valde me diligit, vel, ut 'εμφατικωτερον dicam, valde me amat. quod cum mihi ita persuasum sit, non dubito (bene enim me nosti) quin illum quoque judices a me amari. Nihil enim mihi minus hominis videtur, quam non respondere in amore iis, a quibus provocere. Is mihi visus est suspicari, nec sine magno quidem dolore, aliquid a suis, vel per suos potius iniquos ad te esse delatum, quo tuus animus a se esset alienior. Non soleo, mi Brute, (quod tibi notum esse arbitror,) temere affirmare de altero. est enim periculosum, propter occultas hominum voluntates, multiplicesque naturas. Clodii animum perspectum habeo, cognitum, judicatum. multa ejus indicia: sed ad scribendum non necessaria. Volo enim hoc testimonium tibi videri potius, quam epistolam. Auctus Antonii beneficio est. ejus ipsius beneficii magna pars a te est. itaque eum salvis nobis vellet sal-

vum,

vum. In eum autem locum rem adductam intelligit, (est enim, ut scis, minime stultus,) ut utrique salvi esse non possint. itaque nos mavult. De te vero amicissime & loquitur, & sentit. Quare si quis secus ad te de eo scripsit, aut si coram locutus est, peto a te etiam atque etiam, mihi ut potius credas, qui & facilius judicare possum, quam ille nescio quis, & te plus diligo. Clodium tibi amicissimum existima, civemque talem, qualis & prudentissimus, & fortunæ optima esse debet.

ARGUMENTUM. 2

Respondet epistolæ de cohortibus quinque a Dolabella in Cherronesum missis, ejusque dementiam miratur, & Bruti consilium de eo persequendo laudat. In seditionis auctoribus dimittendis clementiam Bruti reprehendit, & suas in Antonium invectivas defendit.

CICERO BRUTO S.

Scripta & obsignata jam epistola, litteræ mihi redditæ sunt a te, plenæ rerum novarum, maximeque mirabilium. Dolabellam quinque cohortes misisse in Cherronesum? Adeone copiis abundat, ut is, qui ex Asia fugere dicebatur, Europam appetere conetur? Quinque autem cohortibus quid se nam facturum arbitratus est, cum tu eo quinque legiones, optimum equitatum, maxima auxilia haberes? quas quidem cohortes spero jam tuas esse, quoniam latro ille tam fuit demens. Tuum consilium vehementer laudo, quod non prius exercitum Apollonia, Dyrrachioque movisti, quam de Antonii fuga audisti, Bruti eruptione, populi Romani victoria. Itaque, quod scribis, postea statuisse te ducere exercitum in Cherronesum, nec pati, sceleratissimo hosti ludibrio esse imperium populi Romani, facis ex tua dignitate, & e republica. Quod scribis de seditione, quæ facta est in legione quarta, de Antoniis, (in bonam partem accipies,) magis mihi probatur militum severitas, quam tua. Te benivolentiam exercitus equitumque

exper-

expertum, vehementer gaudeo. De Dolabella, ut scribis, si quid habes novi, facies me certiorem: in quo valde delector, me ante providisse, ut tuum judicium liberum esset cum Dolabella belli gerendi: & id valde pertinuit, ut ego tum intelligebam, ad rempublicam, ut nunc judico, ad dignitatem tuam. Quod scribis, me maximo otio egisse, ut insectarer Antonios, idque laudas; credo ita videri tibi: sed illam distinctionem tuam nullo pacto probo. Scribis enim, *acrius prohibenda bella civilia esse, quam in superatos iracundiam exercendam.* Vehementer a te, Brute, dissentio: nec clementiæ tuæ concedo; sed salutaris severitas vincit inanem speciem clementiæ. Quodsi clementes esse volumus, numquam deerunt bella civilia. Sed de hoc tu videris. De me possum idem, quod Plautinus pater in Trinummo: *mihi quidem ætas acta ferme est: tua istuc refert maxime.* Opprimemini, (mihi crede,) Brute, nisi provideritis. Neque enim populum semper eundem habebitis, neque senatum, neque senatus ducem. Hæc ex oraculo Apollinis Pythii edita tibi puta. nihil potest esse verius. XIV. Kalend. Majas.

3 ARGUMENTUM.

Octavianum laudat, & lætitiam Romæ e victoria Consulum & D. Bruti ortam commemorat: Liberalitatem ejus in seditionis auctoribus reprehendi Romæ, & omnes Antonianos hostes judicatos esse scribit.

M. T. C. M. BRUTO S.

Nostræ res meliore loco videbantur. Scripta enim ad te certo scio, quæ gesta sunt. quales tibi sæpe scripsi consules, tales exstiterunt. Cæsaris vero pueri mirifica indoles virtutis. Utinam tam facile eum florentem & honoribus, & gratia, regere ac tenere possimus, quam facile adhuc tenuimus! Est omnino illud difficilius: sed tamen non diffidimus. Persuasum est enim adolescenti, & maxime per me, ejus opera nos esse salvos. & certe, nisi is Antonium ab urbe aver-

avertiſſet, periiſſent omnia. Triduo vero, aut quatriduo ante hanc rem pulcherrimam, timore quodam perculſa civitas tota ad te ſe cum conjugibus & liberis effundebat. eadem, recreata a. d. XII. Kalend. Majas, te huc venire, quam ſe ad te ire malebat. Quo quidem die magnorum meorum laborum multarumque vigiliarum fructum cepi maximum, ſi modo eſt aliquis fructus ex ſolida veraque gloria. Nam tantæ multitudinis, quantam capit urbs noſtra, concurſus eſt ad me factus. ea cum usque in Capitolium deductus, maximo clamore atque plauſu in roſtris collocatus ſum. Nihil eſt in me inane: neque enim debet: ſed tamen omnium ordinum conſenſus, gratiarum actio, gratulatioque, me commovet; propterea quod popularem me eſſe in populi ſalute, præclarum eſt. Sed hæc te malo ab aliis. me velim de tuis rebus, conſiliisque facias diligentiſſime certiorem: illudque conſideres, ne tua liberalitas diſſolutior videatur. Sic ſentit ſenatus, ſic populus Romanus, nullos umquam hoſtes digniores omni ſupplicio fuiſſe, quam eos cives, qui hoc bello contra patriam arma ceperunt: quos quidem ego omnibus ſententiis ulciſcor, & perſequor, omnibus bonis approbantibus. Tu quid de hac re ſentias, tui judicii eſt. Ego ſic ſentio, trium fratrum unam & eandem eſſe cauſam. Conſules duos, bonos quidem, ſed duntaxat bonos, amiſimus. Hirtius quidem in ipſa victoria occidit, cum paucis diebus magno prœlio ante viciſſet. Nam Panſa fugerat, vulneribus acceptis, quæ ferre non potuit. Reliquias hoſtium Brutus perſequitur, & Cæſar. Hoſtes autem omnes judicati, qui M. Antonii ſectam ſecuti ſunt. Itaque id ſenatus conſultum plerique interpretantur, etiam ad tuos, ſive captivos, ſive dediticios pertinere. Equidem nihil diſſerui durius, cum nominatim de C. Antonio decernerem, quod iſta ſtatueram, a te cognoſcere cauſam ejus ſenatum oportere. x. Kalend. Majas.

4 ARGUMENTUM.

Respondet superiori epistolæ, & reprehensionem nimiæ in C. Antonium clementiæ diluit. Monet, ne nimiis honoribus Octaviano tribuendis malum exemplum inducatur, quo regnandi cupidi abutantur, atque illis ita regnandi occasio detur, quod se vehementer timere ostendit.

BRUTUS CICERONI S.

Quanta sim lætitia affectus, cognitis rebus Bruti nostri, & consulum, facilius est tibi existimare, quam mihi scribere. Cum alia laudo, & gaudeo accidisse, tum quod Bruti eruptio non solum ipsi salutaris fuit, sed etiam maximo ad victoriam adjumento. Quod scribis, trium Antoniorum unam atque eandem causam esse: quid ego sentiam, mei judicii esse: statuo nihil, nisi hoc: Senatus aut populi Romani judicium esse de iis civibus, qui pugnantes non interierint. At hoc ipsum, inquies, inique facis, qui hostilis animi in rempublicam homines, cives appelles. Immo justissime. Quod enim nondum senatus censuit, nec populus Romanus jussit, id arroganter non præjudico, neque revoco ad arbitrium meum. Illud quidem non muto, quod ei, quem me occidere res non coegit, neque crudeliter quidquam eripui, neque dissolute quidquam remisi: habuique in mea potestate, quoad bellum fuit. Multo quidem honestius judico, magisque quod concedere possit respublica miserorum fortunam non insectari, quam infinite tribuere potentibus, quæ cupiditatem & arrogantiam incendere possint. Qua in re, Cicero, vir optime ac fortissime, mihique merito, & meo nomine, & reipublicæ, carissime, nimis credere videris spei tuæ: statimque, ut quisque aliquid recte fecerit, omnia dare ac permittere: quasi non liceat traduci ad mala consilia corruptum largitionibus animum. Quæ tua est humanitas, æquo animo te moneri patieris, præsertim de communi salute: facies tamen, quod tibi visum fuerit: etiam ego, cum me docueris. Nunc, Cicero, nunc agendum est, ne frustra, oppressum esse

esse Antonium, gavisi simus, neu semper primi cujusque mali excidendi causa sit, ut aliud renascatur illo pejus. Nihil jam neque opinantibus aut patientibus nobis, adversi evenire potest, in quo non cum omnium culpa, tum præcipue tua futura sit: cujus tantam auctoritatem senatus ac populus Romanus non solum esse patitur, sed etiam cupit, quanta maxima in libera civitate unius esse potest: quam tu non solum bene sentiendo, sed etiam prudenter tueri debes. Prudentia porro, quæ tibi superest, nulla abs te desideratur, nisi modus in tribuendis honoribus. Alia omnia sic abunde adsunt, ut cum quolibet antiquorum comparari possint tuæ virtutes. unum hoc, grato animo liberalique profectum, cautiorem ac moderatiorem liberalitatem desiderat. Nihil enim senatus cuiquam dare debet, quo male cogitantibus exemplo aut præsidio sit. Itaque timeo de consulatu, ne Cæsar tuus altius se adscendisse putet decretis tuis, quam inde, si consul factus sit, descensurum. Quodsi Antonius, ab alio relictum regni instrumentum, occasionem regnandi habuit: quonam animo fore putas, si quis, auctore, non tyranno interfecto, sed ipso senatu, putet se imperia quælibet concupiscere posse? Quare tum & felicitatem & providentiam laudabo tuam, cum exploratum habere cœpero, Cæsarem honoribus, quos acceperit, extraordinariis fore contentum. Alienæ igitur, inquies, culpæ me reum subjicies? Prorsus alienæ, si provideri potuit, ne exsisteret. quod utinam inspectare possis timorem de illo meum? His litteris scriptis, te consulem factum audivimus. tum vero incipiam proponere mihi rempublicam justam, & jam suis nitentem viribus, si isthuc videro. Filius valet, & in Macedoniam cum equitatu præmissus est. Idibus Majis, ex castris.

ARGUMENTUM. 5

Scribit a Senatu permissum esse arbitrio Bruti rem de Dolabella persequendo, de eaque suum consilium ostendit: Filium suum se velle in collegium Pontificum minorum absentem cooptari, idque perleges Domitiam & Juliam

fieri posse demonstrat; de quo sententiam Bruti scire cupit.

CICERO BRUTO S.

Ad. v. Kalendas Majas, cum de iis, qui hostes judicati sunt, bello persequendis, sententiæ dicerentur, dixit Servilius etiam de Ventidio, & ut Cassius persequeretur Dolabellam. Cui cum essem assensus, decrevi hoc amplius, ut tu, si arbitrarere utile, eque republica esse, persequerere bello Dolabellam: si minus id commodo reipublicæ facere posses, sive non existimares e republica esse, ut in iisdem locis exercitum contineres. Nihil honorificentius potuit facere senatus, quam ut tuum esset judicium, quid maxime conducere reipublicæ tibi videretur. Equidem sic sentio, si manum habet, si castra, si ubi consistat uspiam Dolabella: ad fidem, & ad dignitatem tuam pertinere, eum persequi. De Cassii nostri copiis nihil sciebamus. neque enim ab ipso ullæ litteræ, neque nuntiabatur quidquam, quod pro certo haberemus. Quantopere autem intersit, opprimi Dolabellam, profecto intelligis; cum ut sceleris pœnas persolvat, tum ne sit, quo se latronum duces ex Mutinensi fuga conferant. Atque hoc mihi jam ante placuisse, potes ex superioribus meis litteris recordari: quamquam tum & fugæ portus erat in tuis castris, & subsidium salutis in tuo exercitu. quo magis nunc liberati (ut spero) periculis, in Dolabella opprimendo occupati esse debemus. Sed hæc cogitabis diligentius, statues sapienter: facies nos, quid constitueris, & quid agas, (si tibi videbitur,) certiores. Ciceronem nostrum in vestrum collegium cooptari volo. Existimo omnino, absentium rationem, sacerdotum comitiis posse haberi. nam etiam factum est antea. C. enim Marius, cum in Cappadocia esset, lege Domitia factus est augur: nec, quo minus id postea liceret, ulla lex sanxit. Est etiam in lege Julia, quæ lex est de sacerdotiis proxima, his verbis, QUI PETIT, CUJUSVE RATIO HABEBITUR. aperte indicat, posse rationem haberi etiam non

non præſentis. Hac de re ſcripſi ad eum, ut tuo judicio uteretur, ſicut in rebus omnibus. Tibi autem ſtatuendum eſt de Domitio, & de Catone noſtro. Sed quamvis liceat abſentis rationem haberi, tamen omnia ſunt præſentibus faciliora. Quodſi ſtatueris in Aſiam tibi eundum, nulla erit ad comitia noſtros arceſſendi facultas. Omnino, Panſa vivo, celeriora omnia putabamus. ſtatim enim collegam ſibi ſubrogaſſet: deinde ante prætoria, ſacerdotum comitia fuiſſent. Nunc per auſpicia longam moram video. Dum enim unus erit patricius magiſtratus, auſpicia ad patres redire non poſſunt. magna ſane perturbatio. Tu tota de re quid ſentias, velim me facias certiorem. III. Nonas Majas. Vale.

ARGUMENTUM. 6

Reſpondet epiſtolæ ſuperiori; Glaucona medicum Panſæ, ut e cuſtodia eripiat, rogat; Flavium, qui cum Dyrrhachinis litem habebat, commendat, & de Dolabella fugato cæſoque certiorem facit.

BRUTUS CICERONI S.

Noli exſpectare, dum tibi gratias agam. jampridem hoc ex noſtra neceſſitudine, quæ ad ſummam benivolentiam pervenit, ſublatum eſſe debet. Filius tuus a me abeſt. in Macedonia congrediemur. Juſſus eſt enim Ambracia ducere equites per Theſſaliam, & ſcripſi ad eum, ut mihi Heracleam occurreret. Cum eum videro, quoniam nobis permittis, communiter conſtituemus de reditu ejus ad petitionem, aut ad commendationem honoris. Tibi Glaucona, medicum Panſæ, qui ſororem Achilleos noſtri in matrimonio habet, diligentiſſime commendo. audimus, eum veniſſe in ſuſpicionem Torquato de morte Panſæ, cuſtodirique, ut parricidam. nihil minus credendum eſt. quis enim majorem calamitatem morte Panſæ accepit? præterea eſt modeſtus homo, & frugi: quem ne utilitas quidem videatur impulſura fuiſſe ad facinus. Rogo te, & quidem valde rogo, (nam

Achilleus noster non minus, quam æquum est, laborat,) eripias eum ex custodia, conservesque. Hoc ego ad meum officium privatarum rerum æque, atque ullam aliam rem pertinere arbitror. Cum has ad te scriberem litteras, ab Satrio, legato C. Trebonii, reddita est mihi epistola, a Tillio & Dejotaro Dolabellam cæsum fugatumque esse. Græcam epistolam tibi misi Cycherei cujusdam, ad Satrium missam. Flavius noster de controversia, quam habet cum Dyrrachinis hereditariam, sumsit te judicem. rogo te, Cicero, & Flavius rogat, rem conficias. quin ei, qui Flavium fecit heredem, pecuniam debuerit civitas, non est dubium: neque Dyrrachini inficiantur; se sibi donatum æs alienum a Cæsare dicunt. Noli pati, a necessariis tuis necessario meo injuriam fieri. XVII. Kalend. Jun. ex castris, ad imam Candaviam.

7 ARGUMENTUM.

L. Bibulum ut in Pansæ locum nominet, rogat.

BRUTUS CICERONI S.

L. Bibulus quam carus mihi esse debeat, nemo melius judicare potest, quam tu: cujus tantæ pro republica contentiones, sollicitudinesque fuerunt. Itaque vel ipsius virtus, vel nostra necessitudo debet conciliare te illi: quo minus multa mihi scribenda esse arbitror. Voluntas enim te movere debet nostra, si modo justa est, aut pro officio necessario suscipitur. In Pansæ locum petere constituit. eam nominationem a te petimus. neque conjunctiori dare beneficium, quam nos tibi sumus, neque digniorem nominare potes, quam Bibulum. De Domitio & Apulejo quid attinet me scribere, cum ipsi per se tibi commendatissimi sint? Apulejum vero tu tua auctoritate sustinere debes. Sed Apulejus in sua epistola celebrabitur. Bibulum noli dimittere ex sinu tuo, tantum jam virum, ex quanto, crede mihi, potest evadere, qui vestris paucorum respondeat laudibus.

ARGUMENTUM. 8

C. Nascennium municipem Suessanum commendat.

CICERO BRUTO S.

Multos tibi commendavi, & commendem, necesse est. optimus enim quisque vir, & civis, maxime sequitur judicium tuum, tibique omnes fortes viri navare operam & studium volunt: nec quisquam est, quin ita existimet, meam apud te & gratiam & auctoritatem valere plurimum. Sed C. Nasennium, municipem Suessanum, tibi ita commendo, ut neminem diligentius. Cretensi bello, Metello imperatore, octavum principem duxit: postea in re familiari occupatus fuit. Hoc tempore cum reipublicæ partibus, tum tua excellenti dignitate commotus, vellet per te aliquid auctoritatis assumere. Fortem virum, Brute, tibi commendo, frugi hominem, &, si quid ad rem pertinet, etiam locupletem. Pergratum mihi erit, si eum ita tractaris, ut merito tuo mihi gratias agere possit.

ARGUMENTUM. 9

Brutum, de re, nesciunt eruditi qua, exquisita arte consolatur & ad fortitudinem cohortatur.

CICERO BRUTO S.

Fungerer officio, quo tu functus es in meo luctu, teque per litteras consolarer, nisi scirem, his remediis, quibus meum dolorem tu levasses, te in tuo non egere: ac velim facilius, quam tunc mihi, nunc tibi tute medeare. Et enim alienum tanto viro, ut es tu, quod alteri præceperit, id ipsum facere non posse. Me quidem cum rationes, quas collegeras, tum auctoritas tua, a nimio mærore deterruit. Cum enim mollius tibi ferre viderer, quam deceret virum, præsertim eum, qui alios consolari soleret; accusasti me per litteras gravioribus verbis, quam tua consuetudo ferebat. Itaque judicium tuum magni æstimans, idque veritus, me ipse collegi: & ea, quæ didice-

ram, legeram, acceperam, graviora duxi, tua auctoritate addita. Ac mihi tum, Brute, officio ſolum erat, & naturæ; tibi nunc populo & ſcenæ (ut dicitur) ſerviendum eſt. Nam cum in te non ſolum exercitus tui, ſed omnium civium, ac pæne gentium conjecti oculi ſint, minime decet, propter quem fortiores ceteri ſumus, eum ipſum animo debilitatum videri. Quam ob rem accepiſti tu quidem dolorem, (id enim amiſiſti, cui ſimile in terris nihil fuit,) & eſt dolendum in tam gravi vulnere, (ne id ipſum, carere omni ſenſu doloris, ſit miſerius, quam dolere, ſed, ut modice, ceteris utile eſt, tibi neceſſe eſt. Scriberem plura, niſi ad te hæc ipſa nimis multa eſſent. Nos te, tuumque exercitum exſpectamus: ſine quo, ut reliqua ex ſententia ſuccedant, vix ſatis liberi videmur fore. De tota republica plura ſcribam, & fortaſſe jam certiora his litteris, quas Veteri noſtro cogitabam dare.

10 ARGUMENTUM.

Quomodo bellum ad Mutinam geratur, & quid de Octaviano vereatur, totumque reip. ſtatum perſcribit; hortaturque, ut ex ſenatus auctoritate celeriter cum exercitu in Italiam veniat, Caſſiumque, ut idem faciat, hortetur.

CICERO BRUTO S.

Nullas adhuc a te litteras habebamus: ne famam quidem, quæ declararet, de cognita ſenatus auctoritate, in Italiam adducere exercitum: quod ut faceres, idque maturares, magnopere deſiderabat respublica. Ingraveſcit enim in dies inteſtinum malum, nec externis hoſtibus magis quam domeſticis laboramus: qui erant omnino ab initio belli, ſed facilius frangebantur. Erectior ſenatus erat, non ſententiis ſolum noſtris, ſed etiam cohortationibus excitatus. Erat in ſenatu ſatis vehemens & acer Panſa, cum in ceteros hujus generis, tum maxime in ſocerum: cui conſuli non animus ab initio, non fides ad extremum

defuit.

defuit. Bellum ad Mutinam gerebatur, nihil ut in Cæſare reprehenderes; nonnulla in Hirtio. hujus belli fortuna, ut in ſecundis, fluxa: ut in adverſis, bona. erat victrix reſpublica, cæſis Antonii copiis, ipſo expulſo a Bruto. Deinde ita multa peccata, ut quodammodo victoria excideret e manibus, perterritos, inermes, ſaucios non ſunt noſtri duces perſecuti: datumque Lepido tempus eſt, in quo levitatem ejus, ſæpe perſpectam, majoribus in malis experiremur. Sunt exercitus boni, ſed rudes, Bruti & Planci. Sunt fideliſſima & maxima auxilia Gallorum. ſed Cæſarem meis conſiliis adhuc gubernatum, præclara ipſum indole, admirabilique conſtantia, improbiſſimis litteris quidam, fallacibusque interpretibus ac nuntiis impulerunt in ſpem certiſſimam conſulatus. Quod ſimul atque ſenſi; neque ego illum abſentem litteris monere deſtiti, nec accuſare præſentes ejus neceſſarios, qui ejus cupiditati ſuffragari videbantur: nec in ſenatu ſceleratiſſimorum conſiliorum fontes aperire dubitavi: nec vero ulla in re memini, aut ſenatum meliorem, aut magiſtratus. Numquam enim in honore extraordinario potentis hominis, vel potentiſſimi potius, (quandoquidem potentia jam in vi poſita eſt, & armis,) accidit, ut nemo tribunus plebis, nemo alio magiſtratu, nemo privatus, auctor exiſteret. ſed in hac conſtantia atque virtute, erat tamen ſollicita civitas. Illudimur enim, Brute, cum militum deliciis, tum imperatoris inſolentia. Tantum quisque ſe in republica poſſe poſtulat, quantum habet virium. non ratio, non modus, non lex, non mos, non officium valet: non judicium, non exiſtimatio civium, non poſteritatis verecundia. Hæc ego multo ante proſpiciens, fugiebam ex Italia, tum, cum me veſtrorum edictorum fama revocavit. Incitaviſti vero tu me, Brute, Veliæ. quamquam enim dolebam, in eam me urbem ire, quam tu fugeres, qui eam liberaviſſes, quod mihi quoque quondam acciderat, periculo ſimili, caſu triſtiore: perrexi tamen, Romamque perveni, nulloque præſidio quatefeci Antonium: contraque ejus arma nefanda, præſidia, quæ oblata

 ſunt,

sunt, Cæsaris consilio & auctoritate firmavi. qui si steterit idem, mihique paruerit: satis videmur habituri præsidii. sin autem impiorum consilia plus valuerint, quam nostra; aut imbecillitas ætatis non potuerit gravitatem rerum sustinere: spes omnis est in te. Quam ob rem advola, obsecro, atque eam rempublicam, quam virtute, atque animi magnitudine magis, quam eventis rerum liberasti, exitu libera. omnis omnium concursus ad te futurus est. Hortare idem per litteras Cassium. Spes libertatis nusquam, nisi in vestrorum castrorum principiis est. Firmos omnino & duces habemus ab occidente, & exercitus. Hoc adolescentis præsidium equidem adhuc firmum esse confido. sed ita multi labefactant, ut ne moveatur, interdum extimescam. Habes totum reipublicæ statum: qui quidem tum erat, cum has litteras dabam. Velim deinceps meliora sint: sin aliter fuerit (quod dii omen avertant!) reipublicæ vicem dolebo: quæ immortalis esse debebat. mihi quidem quantulum reliqui est?

II ARGUMENTUM.

Veteris Antistii animum in remp. laudat; & ipsius petitionem præturæ ut adjuvet, ceterisque in rebus eum complectatur, rogat.

BRUTUS CICERONI S.

Veteris Antistii talis animus est in rempublicam, ut non dubitem, quin & in Cæsare & Antonio se præstaturus fuerit acerrimum propugnatorem communis libertatis, si occasioni potuisset occurrere. Nam, qui in Achaja congressus, P. Dolabella milites atque equites habente, quodvis adire periculum, ex insidiis paratissimi ad omnia latronis, maluerit, quam videri aut coactus esse pecuniam dare, aut libenter dedisse homini nequissimo atque improbissimo: is nobis ultro & pollicitus est, & dedit H-S xx ex sua pecunia: &, quod multo carius est, seipsum obtulit & conjunxit. Huic persuadere cœpimus, ut impera-

perator in castris remaneret, remque publicam defenderet. statuit eundum sibi, quoniam exercitum dimisisset. statim vero rediturum ad nos confirmavit, legatione suscepta, nisi prætorum comitia habituri essent consules. Nam illi ita sentienti de republica magnopere auctor fui, ne differret tempus petitionis suæ. cujus factum omnibus gratum esse debet, qui modo judicant, hunc exercitum esse reipublicæ. tibi tanto gratius, quanto & majore animo gloriaque libertatem nostram defendis, & dignitatem; si contigerit nostris consiliis exitus, quem optamus, perfuncturus es. Ego etiam, mi Cicero, proprie familiariterque te rogo, ut Veterem ames, velisque esse quam amplissimum: qui etsi nulla re deterreri a proposito potest, tamen excitari tuis laudibus, indulgentiaque poterit, quo magis amplexetur ac tueatur judicium suum. & mihi gratissimum erit.

ARGUMENTUM. 12

Excusat se Bruto, quod matris ejus & sororis precibus, de liberis M. Lepidi, quem hostem Senatus judicarat, excipiendis satisfacere non posset. De Antistio liberaliter promittit, & ipsum ut in Italiam veniat, hortatur.

CICERO BRUTO S.

Etsi daturus eram Messalæ Corvino continuo litteras, tamen Veterem nostrum ad te sine litteris meis venire nolui. Maximo in discrimine respublica, Brute, versatur, victoresque rursus decertare cogimur. id accidit M. Lepidi scelere & amentia. Quo tempore cum multa propter eam curam, quam pro republica suscepi, graviter ferrem, tum nihil tuli gravius, quam me non posse matris tuæ precibus cedere, non sororis. nam tibi, quod mihi plurimi est, facile me satisfacturum arbitrabar. Nullo enim modo poterat causa Lepidi distingui ab Antonio: omniumque judicio etiam durior erat, quod, cum honoribus amplissimis a senatu esset Lepidus ornatus, tua etiam paucis ante diebus præclaras litteras ad senatum misisset;

repente non solum recepit reliquias hostium, sed bellum acerrimum terra marique gerit: cujus exitus qui futurus sit, incertum est. Itaque cum rogamur, ut misericordiam liberis ejus impertiamus, nihil affertur, quo minus summa supplicia, si (quod Jupiter omen avertat!) pater puerorum vicerit, subeunda nobis sint. Nec vero me fugit, quam sit acerbum, parentium scelera filiorum pœnis lui. Sed hoc præclare legibus comparatum est, ut caritas liberorum amiciores parentes reipublicæ redderet. Itaque Lepidus crudelis in liberos, non is, qui Lepidum hostem judicat. Aque ille si, armis positis, de vi damnatus esset, quo in judicio certe defensionem non haberet: eandem calamitatem subirent liberi, bonis publicatis. quamquam, quod tua mater & soror deprecatur pro pueris, idipsum & multa alia crudeliora nobis omnibus Lepidus, Antonius, & reliqui hostes denuntiant. Itaque maximam spem hoc tempore habemus in te, atque exercitu tuo. Cum ad reipublicæ summam, tum ad gloriam & dignitatem tuam vehementer pertinet, te in Italiam, ut ante scripsi, venire quamprimum. Eget enim vehementer cum viribus tuis, tum etiam consilio respublica. Veterem, pro ejus erga te benivolentia singularique officio, libenter ex tuis litteris complexus sum: eumque cum tui, tum reipublicæ studiosissimum amantissimumque cognovi. Ciceronem meum propediem, ut spero, videbo. tecum enim illum, & te in Italiam celeriter esse venturum confido.

13 ARGUMENTUM.

Liberos Lepidi commendat, sibique ut hoc detur rogat, ne ex lege cum iis agatur.

BRUTUS CICERO S.

De M. Lepido vereri me cogit reliquorum timor: qui si eripuerit se nobis, (quod velim temere atque injuriose de illo suspicati sint homines,) oro atque obsecro te, Cicero, necessitudinem nostram,

tuam-

tuamque in me benivolentiam obteſtans, ſororis meæ liberos oblivifcaris eſſe Lepidi filios, meque his in patris locum ſucceſſiſſe exiſtimes. hoc ſi a te impetro, nihil profecto dubitabis pro his ſuſcipere. Aliter alii cum ſuis vivunt: nihil ego poſſum in ſororis meæ liberis facere, quo poſſit expleri voluntas mea aut officium. Quid vero aut mihi tribuere boni poſſunt, ſi modo digni ſumus, quibus aliquid tribuatur: aut ego matri, ac ſorori, puerisque illis præſtaturus ſum, ſi nihil valuerit apud te, reliquum ſenatum, contra patrem Lepidum, Brutus avunculus? Scribere multa ad te neque poſſum præ ſollicitudine ac ſtomacho, neque debeo. Nam ſi in tanta re, tamque neceſſaria, verbis mihi opus eſt ad te excitandum & confirmandum: nulla ſpes eſt, facturum te quod volo, & quod oportet. Quare noli exſpectare longas preces. intuere meipſum, qui hoc vel a Cicerone, conjunctiſſimo homine, privatim, vel a conſulari, tali viro, remota neceſſitudine privata, impetrare debeo. Quid ſis facturus, velim mihi quamprimum reſcribas. Kalend. Quint. ex caſtris.

ARGUMENTUM. 14

Paucitatem & Brevitatem epiſtolarum Bruti accuſat: rogat, ut Ciceronem ſecum retineat; & in Italiam quamprimum ut veniat, hortatur.

CICERO BRUTO S.

Breves tuæ litteræ: breves dico? immo nullæ. tribusne verſiculis his temporibus Brutus ad me? nihil ſcripſiſſem potius, & requiris meas. Quis umquam ad te tuorum ſine meis venit; quæ autem epiſtola non pondus habuit? Quæ ſi ad te perlatæ non ſunt, ne domeſticas quidem tuas perlatas arbitror. Ciceroni ſcribis te longiorem daturum epiſtolam. recte id quidem: ſed hæc quoque debuit eſſe plenior. Ego autem, cum ad me de Ciceronis abs te diſceſſu ſcri-

ſcripſiſſes, ſtatim extruſi tabellarios, litterasque ad Ciceronem; ut etiamſi in Italiam veniſſet, ad te rediret. nihil enim mihi jucundius, nihil illi honeſtius. quamquam aliquoties ei ſcripſeram, ſacerdotum comitia, mea ſumma contentione in alterum annum eſſe rejecta: quod ego cum Ciceronis cauſa elaboravi, tum Domitii, Catonis, Lentuli, Bibulorum: quod ad te etiam ſcripſeram. Sed videlicet cum illam puſillam epiſtolam tuam ad me dabas, nondum erat tibi id notum. Quare omni ſtudio a te, mi Brute, contendo, ut Ciceronem meum ne dimittas, tecumque deducas: quod ipſum, ſi rempublicam, cui ſuſceptus es, reſpicis, tibi jam jamque faciendum eſt. renatum enim bellum eſt: idque non parvo ſcelere Lepidi. Exercitus autem Cæſaris, qui erat optimus, non modo nihil prodeſt, ſed etiam cogit exercitum tuum flagitari: qui ſi Italiam attigerit, erit civis nemo (quem quidem civem appellari fas ſit) qui ſe non in tua caſtra conferat. etſi Brutum præclare non Planco conjunctum habemus. ſed non ignoras, quam ſint incerti animi hominum, & infecti partibus; & exitus prœliorum. Quin etiam, ſi, ut ſpero, vicerimus, tamen magnam gubernationem tui conſilii, tuæque auctoritatis res deſiderabit. Subveni igitur, per deos, idque quamprimum, tibique perſuade, non te Idibus Martiis, quibus ſervitutem a tuis civibus depuliſti, plus profuiſſe patriæ, quam, ſi mature veneris, profuturum. II. Idus Quint.

15 ARGUMENTUM.

Meſſalam mirifice laudat, & reprehenſionem nimiæ in tribuendis honoribus facilitatis, in pœnis autem decernendis ſeveritatis accurate diluit. Urget præterea reditum in Italiam, & de Lepidi liberis ſtudium ſuum pollicetur.

CICERO BRUTO S.

Messalam habes. Quibus igitur litteris tam accurate scriptis assequi possum, subtilius ut explicem, quæ gerantur, quæque sint in republica, quam tibi is exponet, qui & optime omnia novit, & elegantissime expedire & deferre ad te potest? Cave enim existimes, Brute, (quamquam non est necesse, ea me ad te, quæ tibi nota sunt, scribere: sed tamen tantam omnium laudum excellentiam non queo silentio præterire,) cave putes, probitate, constantia, cura, studio reipublicæ quidquam illi esse simile: ut eloquentia, qua mirabiliter excellit, vix in eo locum ad laudandum habere videatur. quamquam in hac ipsa, sapientia plus apparet. ita gravi judicio, multaque arte se exercuit in verissimo genere dicendi. Tanta autem industria est, tantumque evigilat in studio, ut non maxima ingenio (quod in eo summum est) gratia habenda videatur. Sed provehor amore. non enim id propositum est huic epistolæ, Messalam ut laudem, præsertim ad Brutum, cui & virtus illius non minus, quam mihi, nota est, & hæc ipsa studia, quæ laudo, notiora: quem cum a me dimittens, graviter ferrem; hoc levabar uno, quod ad te, tamquam ad alterum me, proficiscens, & officio fungebatur, & laudem maximam sequebatur. Sed hæc hactenus. Venio nunc longo sane intervallo ad quandam epistolam, qua mihi multa tribuens, unum reprehendebas, quod in honoribus decernendis essem nimius, & tamquam prodigus. Tu hoc: alius fortasse, quod in animadversione pœnaque durior; nisi fortasse utrumque tu. Quod si ita est, utriusque rei meum judicium tibi cupio esse notissimum: neque solum, ut Solonis dictum usurpem, qui & sapientissimus fuit ex septem, & legum scriptor solus ex septem. Is rempublicam duabus rebus contineri dixit, præmio & pœna. est scilicet utriusque rei modus, sicut reliquarum, & quædam in utro-

que

que genere mediocritas: sed non tanta de re propositum est hoc loco disputare. Quid ego autem secutus hoc bello sim in sententiis dicendis, aperire non alienum puto. Post interitum Cæsaris, & vestras memorabiles Idus Martias, Brute, quid ego prætermissum a vobis, quantamque impendere reipublicæ tempestatem dixerim, non es oblitus. Magna pestis erat depulsa per vos, magna populi Romani macula deleta: vobis vero parta divina gloria: sed instrumentum regni delatum ad Lepidum & Antonium: quorum alter inconstantior, alter impurior, uterque pacem metuens, inimicus otio. His ardentibus perturbandæ reipublicæ cupiditate, quod opponi posset præsidium, non habebamus. Erexerat enim se civitas, in retinenda libertate consentiens. Nos tum nimis acres: vos fortasse sapientius excessisti urbe ea, quam liberaratis: Italiæ sua vobis studia profitenti remisistis. Itaque cum teneri urbem a parricidis viderem, nec te in ea, nec Cassium tuto esse posse, eamque armis oppressam ab Antonio: mihi quoque ipsi esse excedendum putavi. Tætrum enim spectaculum, oppressa ab impiis civitas, opitulandi potestate præcisa. Sed animus idem, qui semper infixus est in patriæ caritate, discessum ab ejus periculis ferre non potuit. itaque in medio Achaico cursu, cum Etesiarum diebus Auster me in Italiam, quasi dissuasor mei consilii, retulisset, te vidi Veliæ, doluique vehementer. Cedebas enim, Brute, cedebas; quoniam Stoici nostri negant, fugere sapientis. Romam ut veni, statim me obtuli Antonii sceleri atque dementiæ: quem cum in me incitavissem, consilia inire cœpi Brutina plane (vestri enim hæc sunt propria sanguinis) reipublicæ liberandæ. Longa sunt, quæ restant, prætereunda: sunt enim de me: tantum dico, Cæsarem hunc adolescentem, per quem adhuc sumus, si verum fateri volumus, fluxisse ex fonte consiliorum meorum. Huic habiti a me honores nulli quidem, Brute, nisi de-

biti:

biti: nulli, nisi necessarii. Ut enim primum libertatem revocare cœpimus, cum se nondum ne Decimi quidem Bruti divina virtus ita commovisset, ut jam id scire possemus: atque omne præsidium esset in puero, qui a cervicibus nostris avertisset Antonium: quis honos ei non fuit decernendus? quamquam ego illi tum verborum laudem tribui, eamque modicam. Decrevi etiam imperium: quod quamquam videbatur illi ætati honorificum, tamen erat exercitum habenti necessarium. quid enim est sine imperio exercitus? Statuam Philippus decrevit, celeritatem petitionis primo Servius, post majorem etiam Servilius. nihil tum nimium videbatur. Sed nescio quomodo facilius in timore benigni, quam in victoria grati reperiuntur. Ego enim, D. Bruto liberato, cum lætissimus ille civitati dies illuxisset, idemque casu Bruti natalis esset, decrevi, ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur. in eoque sum majorum exemplum secutus, qui hunc honorem mulieri Larentiæ tribuerunt, cui vos pontifices ad aram in Velabro facere soletis. quod ego cum dabam Bruto, notam esse in fastis gratissimæ victoriæ sempiternam volebam. atque illo die cognovi, paullo plures in senatu malivolos esse, quam gratos. Eos per ipsos dies, effudi (si ita vis) honores in mortuos, Hirtium & Pansam, Aquilam etiam. quod quis reprehendit, nisi qui, deposito metu, præteriti periculi fuerit oblitus? Accedebat ad beneficii memoriam gratam ratio illa, quæ etiam posteris esset salutaris. Exstare enim volebam in crudelissimos hostes monumenta odii publici sempiterna. Suspicor illud minus tibi probari, quod ab tuis familiaribus, optimis illis quidem viris, sed in republica rudibus, non probabatur, quod, ut ovanti introire Cæsari liceret, decreverim. Ego autem (sed erro fortasse: nec tamen is sum, ut mea me maxime delectent) nihil mihi videor hoc bello sensisse prudentius. Cur autem ita sit, aperiendum non est,

ne

ne magis videar providus fuisse, quam gratus. hoc ipsum, nimium. quare alia videamus. D. Bruto decrevi honores, decrevi L. Planco. Præclara illa quidem ingenia, quæ gloria invitantur: sed senatus etiam sapiens, qui, qua quemque re putat modo honesta, ad rempublicam juvandam posse adduci, hac utitur. At in Lepido reprehendimur; cui cum statuam in rostris statuissemus, iidem illam evertimus. Nos illum honore studuimus a furore revocare. vicit amentia levissimi hominis nostram prudentiam. nec tamen tantum in statuenda Lepidi statua factum est mali, quantum in evertenda boni. Satis multa de honoribus. nunc de pœna pauca sunt dicenda. Intellexi enim ex tuis sæpe litteris, te in iis, quos bello devicisti, clementiam tuam velle laudari. Existimo equidem nihil a te, nisi sapienter. Sed sceleris pœnam prætermittere (id enim est, quod vocatur ignoscere) etiam si in ceteris rebus tolerabile est, in hoc bello perniciosum puto. Nullum enim bellum civile fuit in nostra republica omnium, quæ memoria mea fuerunt, in quo bello non, utracumque pars vicisse, tamen aliqua forma esset futura reipublicæ. hoc bello victores quam rempublicam simus habituri, non facile affirmarim; victis certe nulla umquam erit. Dixi igitur sententias in Antonium, dixi in Lepidum severas: neque tam ulciscendi causa, quam ut & in præsens sceleratos cives timore ab impugnanda patria deterrerem: & in posterum, documentum statuerem, ne quis talem amentiam vellet imitari. quamquam hæc quidem sententia non magis mea fuit, quam omnium. In qua videtur illud esse crudele, quod ad liberos, qui nihil meruerunt, pœna pervenit. Sed id & antiquum est, & omnium civitatum: siquidem etiam Themistocli liberi eguerunt. &, si judicio damnatos eadem pœna sequitur cives, qui potuimus leniores esse in hostes? Quid autem queri potest quisquam de me, qui, si vicisset, acerbiorem se in me futurum fuisse confiteatur necess-

neceſſe eſt? Habes rationem mearum ſententiarum, de hoc genere duntaxat honoris & pœnæ. Nam de ceteris rebus quid ſenſerim, quidque cenſuerim, audiſſe te arbitror. Sed hæc quidem non ita neceſſaria. illud valde neceſſarium, Brute, te in Italiam cum exercitu venire quam primum. ſumma eſt exſpectatio tui: qui ſi Italiam attigeris, ad te concurſus fiet omnium. Sive enim vicerimus, (qui quidem pulcherrime viceramus, niſi Lepidus perdere omnia, & perire ipſe cum ſuis concupiviſſet,) tua nobis auctoritate opus eſt ad collocandum aliquem civitatis ſtatum: ſive etiam nunc certamen reliquum eſt, maxima ſpes eſt cum in auctoritate tua, tum in exercitus tui viribus. Sed propera, per deos. ſcis enim, quantum ſit in temporibus, quantum in celeritate. Sororis tuæ filiis quam diligenter conſulam, ſpero te ex matris, & ex ſororis litteris cogniturum. qua in cauſa majorem habeo rationem tuæ voluntatis, quæ mihi cariſſima eſt, quam, ut quibusdam videor, conſtantiæ meæ. ſed ego nulla in re malo, quam te amando conſtans & eſſe & videri.

ARGUMENTUM. 16

Graviter reprehendit Ciceronis ad Octavium epiſtolam, qua eum rogarat, ut liberatores patriæ ſalvos vellet.

BRUTUS CICERONI S.

Particulam litterarum tuarum, quas miſiſti Octavio, legi, miſſam ab Attico mihi. Studium tuum, curaque de ſalute mea, nulla me nova voluptate affecit. Non ſolum enim uſitatum, ſed etiam quotidianum eſt, aliquid audire de te, quod pro noſtra dignitate fideliter atque honorifice dixeris, aut feceris. At dolore, quantum animo maximum capere poſſum, eadem illa pars epiſtolæ, ſcriptæ ad Octavium de nobis, affecit. Sic enim illi gratias agis de republica, tam ſuppliciter, ac demiſſe, (quid ſcribam? pudet conditionis ac fortunæ: ſed tamen ſcri-

bendum est;) commendas nostram salutem illi: quæ morte qua non perniciosior? ut prorsus præ te feras, non sublatam dominationem sed dominum commutatum esse. Verba tua recognosce, & aude negare, servientis adversus regem istas esse preces. Unum ais esse, quod ab eo postuletur & exspectetur: ut eos cives, de qubus viri boni, populusque Romanus bene existimet, salvos velit. Quid? si nolit, non erimus? Atqui, non esse, quam esse per illum, præstat. Ego, medius fidius, non existimo, tam omnes deos adversos esse a salute populi Romani, ut Octavius orandus sit pro salute cujusquam civis, non dicam pro liberatoribus orbis terrarum. Juvat enim magnifice loqui: & certe decet, adversus ignorantes, quid pro quoque timendum, aut a quoque petendum sit. Hoc tu, Cicero, posse fateris Octavium, & illi amicus es? aut, si me carum habes, vis Romæ videri; cum, ut ibi esse possem, commendandus puero illi fuerim? Cui quid agis gratias, si, ut nos salvos esse velit & patiatur, rogandum putas? An hoc pro beneficio est habendum, quod se, quam Antonium, esse maluerit, a quo ista petenda essent? Vindici quidem alienæ dominationis, non vicario, ecquis supplicat, ut optime meritis de republica liceat esse salvis? Ista vero imbecillitas & desperatio, cujus culpa non magis in te residet, quam in omnibus aliis, & Cæsarem in cupiditatem regni impulit: & Antonio post interitum illius persuasit, ut interfecti locum occupare conaretur: & nunc puerum istum extulit, ut tu judicares, precibus esse impetrandam salutem talibus viris, misericordiaque unius, vix etiam nunc viri, tutos fore nos, haud ulla alia re. Quodsi Romanos nos esse meminissemus: non audacius dominari cuperent postremi homines, quam id nos prohiberemus: neque magis irritatus esset Antonius regno Cæsaris, quam ob ejusdem mortem deterritus. Tu quidem consularis, & tantorum scelerum vindex (quibus oppressis, vereor, ne in breve tem-

tempus dilata ſit abs te pernicies,) qui potes intueri quæ geſſeris, ſimul & iſta vel probare, vel ita demiſſe ac facile pati, ut probantis ſpeciem habeas? Quod autem tibi cum Antonio privatum odium? nempe quia poſtulabat hæc, ſalutem ab ſe peti: precariam nos incolumitatem habere, a quibus ipſe libertatem accepiſſet: eſſe arbitrium ſuum de republica. Quærenda eſſe arma putaſti, quibus dominari prohiberetur: ſcilicet, ut illo prohibito, rogaremus alterum, qui ſe in ejus locum reponi pateretur, an ut eſſet ſui juris ac mancipii reſpublica? niſi forte non de ſervitute, ſed de conditione ſerviendi recuſatum eſt a nobis. Atqui non ſolum bono domino potuimus Antonio tolerare noſtram fortunam, ſed etiam beneficiis atque honoribus, ut participes, frui, quantis vellemus. quid enim neget iis, quorum patientiam videret maximum ſuæ dominationis præſidium eſſe? Sed nihil tanti fuit, quo venderemus fidem noſtram, & libertatem. Hic ipſe puer, quem Cæſaris nomen incitare videtur in Cæſaris interfectores, quanti æſtimet (ſi ſit commercio locus) poſſe nobis auctoribus, tantum, quantum profecto poterit, quoniam vivere, & pecunias habere, & dici conſulares volumus? ceterum nequidquam perierit ille: cujus interitu quid gaviſi ſumus, ſi mortuo nihilo minus ſerviturі eramus? Nulla cura ab aliis adhibeatur: ſed mihi prius omnia dii, quo non modo heredi ejus, quem occidi, non conceſſerim, quod in illo non tuli, ſed ne patri quidem meo, ſi reviviſcat, ut, patiente me, plus legibus ac ſenatu poſſit. An hoc tibi perſuaſum eſt, fore ceteros ab eo liberos, quo invito nobis in iſta civitate locus non ſit? Qui porro id, quod petis, fieri poteſt, ut impetres? Rogas enim, velit nos ſalvos eſſe. Videmur ergo tibi ſalutem accepturi, cum vitam acceperimus? quam, ſi prius dimittimus dignitatem & libertatem, qui poſſumus accipere? An tu Romæ habitare, id putas incolumem eſſe? Res, non locus oportet

præstet istuc mihi. neque incolumis fui Cæsare vivo, nisi postquam illud conscivi facinus: neque usquam exsul esse possum, dum servire, & pati contumelias, pejus odero malis omnibus aliis. Nonne hoc est in easdem tenebras recidisse, quum ab eo, qui tyranni nomen ascivit sibi, (cum in Græcis civitatibus libri tyrannorum, oppressis illis, eodem supplicio afficiantur,) petitur, ut vindices atque oppressores dominationis salvi sint? Hanc ego civitatem videre velim, aut putem ullam, quæ ne traditam quidem atque inculcatam libertatem recipere possit? plusque timeat in puero nomen sublati regis, quam confidat sibi, eum illum ipsum, qui maximas opes habuerit, paucorum virtute sublatum videat? Me vero posthac ne commendaveris Cæsari tuo: ne te quidem ipsum, si me audies. Valde care æstimas tot annos, quot ista ætas recipit, si propter eam causam puero isti supplicaturus es. Deinde quod pulcherrime fecisti, ac facis in Antonio, vide ne convertatur a laude maximi animi ad opinionem formidinis. Nam si Octavius tibi placet, a quo de nostra salute petendum sit: non dominum fugisse, sed amiciorem dominum quæsisse videberis. Quem quod laudas ob ea, quæ adhuc fecit, plane probo. sunt enim laudanda, si modo contra alienam potentiam, non pro sua suscepit eas actiones. Cum vero judicas, tantum illi non modo licere, sed etiam a te ipso tribuendum esse, ut rogandus sit, ne nolit esse nos salvos; nimium magnam mercedem statuis. Id enim ipsum illi largiris, quod per illum habere videbatur respublica. Neque hoc tibi in mentem venit, si Octavius ullis dignus sit honoribus, quia cum Antonio bellum gerat: iis, qui illud malum exciderint, cujus istæ reliquiæ sunt, nihil, quo expleri possit eorum meritum, tributurum umquam populum Romanum, si omnia simul congesserit. At vide, quanto diligentius homines metuant, quam meminerint, quia Antonius vivat, atque in armis

sit.

ſit. De Cæſare vero, quod fieri potuit ac debuit, transactum eſt: neque jam revocari in integrum poteſt. Octavius is eſt, qui quid de nobis judicaturus ſit, exſpectet, populus Romanus? nos hi ſumus, de quorum ſalute unus homo rogandus videatur? Ego vero ut iſtuc revertar, is ſum, qui non modo non ſupplicem, ſed etiam coerceam poſtulantes, ut ſibi ſupplicetur. Aut longe a ſervientibus abero, mihique eſſe judicabo Romam, ubicumque liberum eſſe licebit: ac veſtri miſerebor, quibus nec ætas, neque virtus aliena dulcedinem vivendi minuere potuerit. Mihi quidem ita beatus eſſe videbor, ſi modo conſtanter ac perpetuo placebit hoc conſilium, ut relatam putem gratiam pietati meæ. Quid enim eſt melius, quam memoria recte factorum, & libertate contentum negligere humana? Sed certe non ſuccumbam ſuccumbentibus, nec vincar ab iis, qui ſe vinci volunt: experiarque, & tentabo omnia: neque deſiſtam abſtrahere a ſervitio civitatem noſtram. Si ſecuta fuerit, quæ debet, fortuna; gaudebimus omnes: ſin minus, ego tamen gaudebo. quibus enim potius hæc vita factis aut cogitationibus traducatur, quam iis, quæ pertinuerint ad liberandos cives meos? Te, Cicero, rogo atque hortor, ne defatigere, neu diffidas: ſemper in præſentibus malis prohibendis, futura quoque, niſi ante ſit occurſum, explores, ne ſe inſinuent: fortem & liberum animum, quo & conſul, & nunc conſularis rempublicam vindicaſti, ſine conſtantia & æquabilitate nullam eſſe putaris. Fateor enim, duriorem eſſe conditionem ſpectatæ virtutis, quam incognitæ. Benefacta pro debitis exigimus: quæ aliter eveniunt, ut decepti ab his, infeſto animo reprehendimus. Itaque reſiſtere Antonio Ciceronem, etſi magna laude dignum eſt; tamen, quia ille conſul, hunc conſularem merito præſtare videtur, nemo admiratur. Idem Cicero ſi flexerit adverſus alios judicium ſuum, quod tanta firmitate ac magnitudine direxit in exturbando Antonio: non modo

reliqui temporis gloriam eripuerit ſibi, ſed etiam præterita evaneſcere coget. Nihil enim per ſe amplum eſt, niſi in quo judicii ratio exſtat. Quia neminem magis decet, quam te, rempublicam amare, libertatisque defenſorem eſſe, vel ingenio, vel ſtudio, atque efflagitatione omnium. Quare non Octavius eſt rogandus, ut velit nos ſalvos eſſe: magis tu te exſuſcita, ut eam civitatem, in qua maxima geſſiſti, liberam atque honeſtam fore putes, ſi modo ſint populo duces ad reſiſtendum improborum conſiliis.

17 ARGUMENTUM.

De Ciceronis nimio in Octavio ornando ſtudio vehementer conqueritur, eundemque graviter reprehendit, qui, cum Antonii dominationem oppreſſerit, novam in Octavio ſtabiliat & confirmet.

BRUTUS ATTICO S.

Scribis mihi, mirari Ciceronem, quod nihil ſignificem umquam de ſuis actis. Quoniam efflagitas, coactu tuo ſcribam, quæ ſentio. Omnia feciſſe Ciceronem optimo animo, ſcio. quid enim mihi exploratius eſſe poteſt, quam illius animus in rempublicam? Sed quædam mihi videtur, quid dicam? imperite, vir omnium prudentiſſimus; an ambitioſe feciſſe; qui valentiſſimum Antonium ſuſcipere pro republica non dubitarit inimicum? Neſcio, quid ſcribam tibi, niſi unum; pueri & cupiditatem & licentiam potius eſſe irritatam, quam repreſſam a Cicerone: tantumque eum tribuere huic indulgentiæ, ut ſe maledictis non abſtineat: iis quidem, quæ in ipſum dupliciter recidunt, quod & plures occidit uno, ſeque prius oportet fateatur ſicarium, quam objiciat Caſcæ, quod objicit: & imitatur in Caſca Beſtiam. An quia non omnibus horis jactamus Idus Martias, ſimiliter atque ille Nonas Decemb. ſuas in ore habet, eo meliore condi-

tione

tione Cicero pulcherrimum factum vituperabit, quam Bestia & Clodius reprehendere illius consulatum soliti sunt? Sustinuisse mihi gloriatur bellum Antonii togatus Cicero noster. quid hoc mihi prodest, si merces Antonii oppressi poscitur, in Antonii locum successio: & si vindex illius mali, auctor exstitit alterius, fundamentum ad radices habituri altiores, si patiamur? ut jam ista quæ facit, non dominationem, sed dominum Antonium timentis sint. Ego autem gratiam non habeo, si quis, dum, ne irato serviat, rem ipsam non deprecatur: immo triumphus & stipendium decernitur, & omnibus decretis ornatur. Pudeat concupiscere fortunam, cujus nomen susceperit consularis, ut Ciceronis est. Quoniam mihi tacere non licuit, leges quæ tibi necesse est molesta esse. Etenim ipse sentio, quanto cum dolore hæc ad te perscripserim: nec ignoro, quid sentias in republica, & quam desperatam quoque sanari putes posse. Nec mehercule te, Attice, reprehendo. Ætas enim, mores, liberi, segnem efficiunt: quod quidem etiam ex Flavio nostro perspexi. Sed redeo ad Ciceronem. Quid inter Salvidenum & eum interest? Quid autem amplius ille decerneret? Timet, inquies, etiam nunc reliquias belli civilis. Quisquam ergo ita timet profligatum, ut neque potentiam ejus, qui exercitum victorem habeat, neque temeritatem pueri putet extimescendam esse? An hoc ipsum ea re facit, quod illi propter amplitudinem omnia jam, ultroque deferenda putat? O magnam stultitiam timoris, id ipsum, quod verearis, ita cavere, ut, cum vitare fortasse potueris, ultro arcessas & attrahas! Nimium timemus mortem, & exsilium, & paupertatem. hæc videntur Ciceroni ultima esse in malis: &, dum habeat in quibus impetret quæ velit, & a quibus colatur, ac laudetur; servitutem, honorificam modo, non aspernatur: si quidquam in extrema ac miserrima contumelia potest honorificum esse. Licet ergo patrem appellet Octavius Cice-

ronem, referat omnia, laudet, gratias agat: tamen illud apparebit, verba rebus esse contraria. Quid enim tam alienum ab humanis sensibus est, quam eum patris habere loco, qui ne liberi quidem hominis numero sit? Atqui eo tendit, id agit; ad eum exitum properat vir optimus, ut sit illi Octavius propitius. Ego vero jam iis artibus nihil tribuo, quibus scio Ciceronem instructissimum esse. Quid enim illi prosunt, quae pro libertate patriae, de dignitate, quae de morte, exsilio, paupertate scripsit copiosissime? Quanto autem magis illa callere videtur Philippus, qui privigno minus tribuerit, quam Cicero alieno tribuat? Desinat igitur gloriando etiam insectari dolores nostros. Quid enim nostra, victum esse Antonium, si victus est, ut alii vacaret, quod ille obtinuit? tametsi tuae litterae dubia etiam nunc significant. Vivat hercule Cicero, qui potest, supplex & obnoxius, si neque aetatis, neque honorum, neque rerum gestarum pudet. Ego certe, quin cum ipsa re bellum geram, hoc est, cum regno, & imperiis extraordinariis, & dominatione, & potentia, quae supra leges se esse velit: nulla erit tam bona conditio serviendi, qua deterrear, quamvis sit vir bonus, ut scribis, Antonius: quod ego numquam existimavi. Sed dominum, ne parentem quidem, majores nostri voluerunt esse. Te nisi tantum amarem, quantum Ciceroni persuasum est diligi se ab Octavio: haec ad te non scripsissem. Dolet mihi, quod tu nunc stomacharis, amantissimus tum tuorum omnium, tum Ciceronis. sed persuade tibi, de voluntate propria mea nihil esse remissum, de judicio largiter. Neque enim impetrari potest, quin, quale quidque videatur ei, talem quisque de illo opinionem habeat. Vellem mihi scripsisses, quae conditiones essent Atticae nostrae. Potuissem aliquid tibi de meo sensu perscribere. Valitudinem Portiae meae tibi curae esse non miror. Denique quod petis, faciam libenter. nam etiam sorores me rogant. & hominem noro, & quid sibi voluerit. AR-

ARGUMENTUM. 18

De exercitus in Italiam adducendi necessitate: de sollicitudine sua in retinendo Octavio, pro quo spoponderat pop. Rom. de rei pecuniariæ difficultate & de Lepidi filiis.

CICERO BRUTO S.

Cum sæpe te litteris hortatus essem, ut quam primum reipublicæ subvenires, in Italiamque exercitum adduceres, neque id arbitrarer dubitare tuos necessarios: rogatus sum a prudentissima & diligentissima fœmina, matre tua, cujus omnes curæ ad te referuntur, & in te consumuntur, ut venirem ad se a. d. IIX. Kal. Sext. quod ego, ut debui, sine mora feci. Cum autem venissem, Casca aderat, & Labeo, & Scaptius. At illa retulit, quæsivitque, quidnam mihi videretur: arcesseremusne te, atque id tibi conducere putaremus, an tardare & commorari te melius esset. Respondi id, quod sentiebam & dignitati & existimationi tuæ maxime conducere, te primo quoque tempore ferre præsidium labenti & inclinatæ reipublicæ. Quid enim abesse censes mali in eo bello, in quo victores exercitus fugientem hostem persequi noluerunt? & in quo incolumis imperator, honoribus amplissimis, fortunisque maximis, conjuge, liberis, vobis affinibus ornatus, bellum reipublicæ indixerit? Quid dicam, in tanto senatus populique consensu, cum tantum resideat intra muros mali? maximo autem, cum hæc scribebam, afficiebar dolore: quod cum me pro adolescentulo ac pæne puero respublica accepisset vadem, vix videbar, quod promiseram, præstare posse. Est autem gravior & difficilior animi & sententiæ, maximis præsertim in rebus, pro altero, quam pecuniæ obligatio. Hæc enim solvi potest, & est rei familiaris jactura tolerabilis: reipublicæ quod spoponderis, quemadmodum solvas, nisi is dependi facile patitur, pro quo spon-

ponderis? quamquam & hunc (ut ſpero) tenebo multis repugnantibus. videtur enim in eo eſſe indoles, ſed flexibilis ætas, multique ad depravandum parati, qui, ſplendore falſi honoris objecto, aciem boni ingenii præſtringi poſſe confidunt. Itaque ad reliquos hic quoque labor mihi acceſſit, ut omnes adhibeam machinas ad tenendum adoleſcentem, ne famam ſubeam temeritatis. quamquam quæ temeritas eſt? magis enim illum, pro quo ſpopondi, quam me obligavi. Nec vero pœnitere poteſt rempublicam, me pro eo ſpopondiſſe, qui fuit in rebus gerendis cum ſuo ingenio, tum mea promiſſione conſtantior. Maximus autem (niſi me forte fallit) in republica nodus eſt inopia rei pecuniariæ. obdureſcunt enim magis quotidie boni viri ad vocem tributi: quod ex centeſima collatum impudenti cenſu locupletum in duarum legionum præmiis omne conſumitur. Impendent autem infiniti ſumtus cum in hos exercitus, quibus nunc defendimur, tum vero in tuum. Nam Caſſius noſter videtur ſatis ornatus venire. Sed & hæc, & multa alia coram cupio, idquam primum. De ſororis tuæ filiis non exſpectavi, Brute, dum ſcriberes. Omnino jam tempora (bellum enim ducetur) integram tibi cauſam reſervant. Sed ego a principio, cum divinare de belli diuturnitate non poſſem, ita cauſam egi puerorum in ſenatu, ut te arbitror e matris litteris potuiſſe cognoſcere. Nec vero ulla res erit umquam, in qua ea dicam, eaque faciam, quæ te velle, quæque ad te pertinere arbitrer. Vale. VI. Kalend. Sext.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLÆ AD BRUTUM

A GERMANIS REPERTÆ ET EDITÆ.

ARGUMENTUM. I

In summo discrimine rem esse scribit, neque se tamen desperare: celeritatem in Consulibus desiderat & prudentiam: maximam spem esse in Bruto & Cassio.

CICERO BRUTO S.

Quum hæc scribebam, res existimabatur in extremum adducta discrimen: tristes enim de Bruto nostro litteræ nuntiique adferebantur. Me quidem non maxime conturbabant. his enim exercitibus ducibusque, quos habemus, nullo modo poteram diffidere. neque assentiebar majori parti hominum. fidem enim consulum non condemnabam, quæ suspecta vehementer erat. desiderabam nonnullis in rebus prudentiam & celeritatem; qua si essent usi, jampridem rempubl. recuperassemus. Non enim ignoras, quanta momenta sint in republica temporum: & quid intersit, idem illud utrum ante, an post decernatur, suscipiatur, agatur. Omnia, quæ severe decreta sunt hoc tumultu, si aut, quo

die dixi ſententiam, perfecta eſſent, & non in diem ex die dilata, aut quo ex tempore ſuſcepta ſunt, ut agerentur, non tardata & procraſtinata, bellum jam nullum haberemus. Omnia, Brute, præſtiti reipublicæ, quæ præſtare debuit is, qui eſſet in eo, in quo ego ſum, gradu ſenatus populique judicio collocatus: nec illa modo, quæ nimirum ſola ab homine ſunt poſtulanda, fidem, vigilantiam, patriæ caritatem: ea ſunt enim, quæ nemo eſt, qui non præſtare debeat: ego autem ei, qui ſententiam dicat in principibus de republica, puto etiam prudentiam eſſe præſtandam: nec me, quum mihi tantum ſumſerim, ut gubernacula reipublicæ prenderem, minus putarim reprehendendum, ſi inutiliter aliquid ſenatui ſuaſerim, quam ſi infideliter. Acta quæ ſint, quæque agantur, ſcio perſcribi ad te diligenter. Ex me autem illud eſt, quod te velim habere cognitum, meum quidem animum in aciem eſſe; neque reſpectum ullum quærere, niſi me utilitas civitatis forte converterit. majores autem partes animi te Caſſiumque reſpiciunt. Quamobrem ita te para, Brute, ut intelligas, aut, ſi hoc tempore bene res geſta ſit, tibi meliorem rempublicam eſſe faciendam; aut ſi quid offenſum ſit, per te eſſe eandem recuperandam.

2 ARGUMENTUM.

De Planci egregio in rempubl. animo, & ſuis cum Servilio in ſenatu de Planco contentionibus, quibus eum tandem fregit.

CICERO BRUTO S.

Planci animum in rempublipam egregium, legiones, auxilia, copias ex litteris ejus, quarum exemplum tibi miſſum arbitror: perſpicere potuiſti. Lepidi, tui neceſſarii, qui ſecundum fratrem affines habet quos oderit proximos, levitatem & inconſtantiam animumque ſemper inimicum reipublicæ

jam

jam credo tibi ex tuorum litteris esse perspectum. nos exspectatio sollicitat, quæ est omnis jam in extremum adducta discrimen. Est enim spes omnis in Bruto expediendo, de quo vehementer timebamus. Ego hic cum homine furioso satis habeo negotii, Servilio, quem tuli diutius, quam dignitas mea patiebatur: sed tuli reipublicæ causa, ne darem perditis civibus hominem, parum sanum illum quidem, sed tamen nobilem, quo concurrerent: quod faciunt nihilo minus: sed eum alienandum a republica non putabam. Finem feci ejus ferendi. cœperat enim esse tanta insolentia, ut neminem liberum duceret. In Planci vero causa exarsit incredibili dolore, mecumque biduum ita contendit, & a me ita fractus est, ut eum in perpetuum modestiorem sperem fore. Atque in hac contentione ipsa, quum maxime res ageretur a. d. v. Id. April. litteræ mihi in senatu redditæ sunt & Lentulo nostro, de Cassio, de legionibus, de Syria: quas statim cum recitavissem, cecidit Servilius, complures præterea. sunt enim insignes aliquot, qui improbissime sentiunt: sed acerbissime tulit Servilius, assensum esse mihi de Planco. Magnum illud monstrum in republica est * * *Deest hujus epistolæ pars extrema.*

ARGUMENTUM. 3

De Dolabellæ crudelitate, Antisti liberalitate, & Ciceronis filii laudibus.

BRUTUS CICERONI S.

Deest principium epistolæ.

* * sed quo nos amisisse: quem sic vexari a Dolabella audio, ut jam non videatur crudelissimum ejus facinus interfectio Trebonii. Vetus Antistius me tamen pecunia sublevavit. Cicero, filius tuus, sic mihi se probat industria, patientia, labore,

bore, animi magnitudine, omni denique officio, ut prorſus numquam dimittere videatur cogitationem, cujus ſit filius. Quare quoniam efficere non poſſum, pluris facias, eum qui tibi eſt cariſſimus; illud tribue judicio meo, ut tibi perſuadeas, non fore illi abutendum gloria tua, ut adipiſcatur honores paternos. Kalend. April. Carachio.

4 ARGUMENTUM.

Reſpondet Bruti litteris de Caſſii & Dolabellæ rebus in Aſia, & de Antonio ſententiam conſultus ſcribit.

CICERO BRUTO S.

Datis mane a. d. VI. Id. April. Scaptio litteris, eodem die tuas accepi Kal. April. Dyrrachio datas veſperi. itaque mane prid. Id. Apr. cum a Scaptio certior factus eſſem, non eſſe eos profectos, quibus pridie dederam, & ſtatim ire, hoc paullulum exaravi ipſa in turba matutinæ ſalutationis. De Caſſio lætor, & reipublicæ gratulor: mihi etiam, qui, repugnante & iraſcente Panſa, ſententiam dixerim, ut Dolabellam bello Caſſius perſequeretur. Et quidem audacter dicebam, ſine noſtro ſenaticonſulto jam illud eum bellum gerere. De te etiam dixi tum, quæ dicenda putavi. Hæc ad te oratorio perferetur, quoniam te video delectari Philippicis noſtris. Quod me de Antonio conſulis; quoad Bruti exitum cognorimus, cuſtodiendum puto. Ex his litteris, quas mihi miſiſti, Dolabella Aſiam vexare videtur, & in ea ſe gerere tæterrime. Compluribus autem ſcripſiſti, Dolabellam a Rhodiis eſſe excluſum: qui ſi ad Rhodum acceſſit, videtur mihi Aſiam reliquiſſe. Id ſi ita eſt, iſtic tibi cenſeo commorandum: ſin eam ſemel cepit, mihi crede, * * non erit. Id. April.

ARGUMENTUM. 5

De Trebonii morte & provincia ſcribit. De Antonio conſulit. De rebus a Caſſio geſtis quid fieri velit, oſtendit. Orationes Ciceronis laudat, & pecuniam ſupplementumque poſtulat.

BRUTUS CICERONI S.

Litteras tuas valde exſpecto, quas ſcripſiſti poſt nuntios noſtrarum rerum, & de morte Trebonii: non enim dubito, quin mihi conſilium tuum explices. Indigno ſcelere & civem optimum amiſimus, & provinciæ poſſeſſione depulſi ſumus, quam recuperari facile eſt. neque minus turpe aut flagitioſum erit, ſi poteſt, non recuperari. Antonius adhuc eſt nobiſcum: ſed medius fidius & moveor hominis precibus, & timeo, ne illum aliquorum furor excipiat: plane æſtuo. Quodſi ſcirem, quid tibi placeret, ſine ſollicitudine eſſem. id enim optimum eſſe, perſuaſum eſſet mihi. Quare quam primum fac me certiorem, quid tibi placeat. Caſſius noſter Syriam, legiones Syriacas habet, ultro quidem a Murco & a Marcio, & ab exercitu ipſo arceſſitus. Ego ſcripſi ad Tertiam ſororem, & matrem, ne prius ederent hoc, quod optime ac feliciſſime geſſit Caſſius, quam tuum conſilium cognoviſſent, tibique viſum eſſet. Legi orationes duas tuas, quarum altera Kal. Jan. uſus es: altera de litteris meis, quæ habita eſt abs te contra Calenum. Nunc ſcilicet hoc exſpectas, dum eas laudem. Neſcio animi, an ingenii tui major in his libellis laus contineatur. Jam concedo, ut vel Philippici vocentur, quod tu quadam epiſtola jocans ſcripſiſti. Duabus rebus egemus, Cicero, pecunia & ſupplemento: quarum altera poteſt abs te expediri, ut aliqua pars militum iſtinc mittatur nobis, vel ſecreto conſilio adverſus Panſam, vel actione in ſenatu: altera, quæ magis eſt neceſſaria, neque meo exercitui magis, quam

quam reliquorum. Hoc magis doleo Asiam * * at in Asiam censeo persequendum. Nihil mihi videris hoc tempore melius acturus.

6 ARGUMENTUM.

Respondet epistolæ superiori.

CICERO BRUTO S.

Quod egere te duabus necessariis rebus scribis, supplemento & pecunia, difficile consilium est. non enim mihi occurrunt facultates, quibus uti te posse videam, præter illas, quas senatus decrevit, ut pecunias a civitatibus mutuas sumeres. De supplemento autem non video quid fieri possit. tantum enim abest, ut Pansa de exercitu suo, aut delectu tibi aliquid tribuat, ut etiam moleste ferat, tam multos ad te ire voluntarios: quomodo quidem credo, quod his rebus, quæ in Italia decernuntur, nullas copias nimis magnas esse arbitretur: quomodo autem multi suspicantur, quod ne te quidem nimis firmum esse velit: quod ego non suspicor. Quod scribis, te ad Tertiam sororem scripsisse, ut ne prius ederent ea, quæ gesta a Cassio essent, quam mihi visum esset, video te veritum esse id, quod verendum fuit, ne animi partium Cæsaris, quomodo etiam nunc partes appellantur, vehementer commoverentur. Sed antequam tuas litteras accepimus, audita res erat, & pervulgata: tui etiam tabellarii ad multos familiares tuos litteras attulerant. Quare neque supprimenda res erat, præsertim cum id fieri non posset, neque si posset, non divulgandam potius, quam occultandam putaremus. De Cicerone meo, etsi tantum est in eo, quantum scribis, tantum scilicet, quantum debeo, gaudeo: & si quod amas eum, eo majora facis: id ipsum incredibiliter gaudeo, a te eum diligi.

ARGU-

ARGUMENTUM. 7

De tota constitutione belli quid sentiat perscribit, & Brutum ad majorem severitatem, proposito reipubl. summo periculo, excitat.

CICERO BRUTO S.

Quæ litteræ tuo nomine recitatæ sint Id. April. in senatu, eodemque tempore Antonii, credo ad te scripsisse tuos: quorum ego nemini concedo. Sed nihil necesse erat eadem omnes: illud necesse me ad te scribere, quid sentirem de tota constitutione hujus belli, & quo judicio essem, quaque sententia. voluntas mea, Brute, de summa republica semper eadem fuit, quæ tua: ratio quibusdam in rebus (non enim omnibus) paullo fortasse vehementior. Scis mihi semper placuisse, non rege solum, sed regno liberari rempublicam. Tu lenius, immortali omnino cum tua laude: sed quid melius fuerit, magno dolore sensimus, magno periculo sentimus. Recenti illo tempore, tu omnia ad pacem, quæ oratione confici non poterat: ego omnia ad libertatem, quæ sine pace nulla est: pacem ipsam bello atque armis effici posse arbitrabar. Studia non deerunt arma poscentium, quorum repressimus impetum, ardoremque restinximus. Itaque res in eum locum venerat, ut nisi Cæsari Octaviano deus quidam illam mentem dedisset, in potestatem perditissimi hominis & turpissimi M. Antonii veniendum fuerit: quocum vides hoc tempore ipso, quod sit, quantumque certamen. Id prc nullum esset, nisi tum conservatus esset Antonius. Sed hæc omitto. res enim a te gesta memorabilis & pæne cælestis repellit omnes reprehensiones: quippe quæ ne laude quidem satis idonea affici possit. Exstitisti nuper vultu severo: exercitum, copias, legiones idoneas per te brevi tempore comparasti. Dii immortales! qui ille nuntius, quæ illæ litteræ, quæ lætitia senatus, quæ alacritas

civitatis erat! nihil umquam vidi tam omnium conſenſione laudatum. Erat exſpectatio reliquiarum Antonii: quem equitatu, legionibusque magna ex parte ſpoliaras. ea quoque habuit exitum optabilem. Nam tuæ litteræ, quæ recitatæ in ſenatu ſunt, & imperatoris conſilium, & militum virtutem, & induſtriam tuorum, in quibus Ciceronis mei, declarant. Quodſi tuis placuiſſet, de his litteris referri, & niſi in tempus turbulentiſſimum, poſt diſceſſum Panſæ conſulis, incidiſſent, honos quoque juſtus & debitus diis immortalibus decretus eſſet. Ecce tibi Idib. April. advolat mane celer Pilus, qui vir! dii boni, quam gravis! quam conſtans! quam bonarum in republica partium! Hic epiſtolas affert duas, unam tuo nomine, alteram Antonii. dat Servilio tribuno plebis; ille Cornuto: recitantur in ſenatu. ANTONIUS PROCOS. magna admiratio, ut ſi eſſet recitatum, DOLABELLA IMPERATOR, a quo quidem venerant tabellarii: ſed nemo Pili ſimilis, qui proferre litteras auderet, aut magiſtratibus reddere. Tuæ recitantur, breves illæ quidem, ſed in Antonium admodum lenes. vehementer admiratus ſenatus. mihi autem non erat explicatum, quid agerem. falſas dicerem? quid ſi tu eas approbaſſes? confirmarem? non erat dignitatis tuæ. itaque ille dies ſilentio. Poſtridie autem cum ſermo increbruiſſet, Pilusque oculos vehementius hominum offendiſſet, natum omnino eſt principium a me. De procoſ. Antonio multa; Sextius cauſæ non defuit. Poſt mecum: quanto ſuum filium, quanto meum in periculo futurum duceret, ſi contra procoſ. arma tuliſſent. noſti hominem: cauſæ non defuit. Dixerunt etiam alii. Labeo vero noſter nec ſignum tuum in epiſtola, nec diem appoſitum, nec te ſcripſiſſe ad tuos, ut ſoleres. hoc cogere volebat, falſas litteras eſſe, &, ſi quæris, probabat. Nunc tuum eſt conſilium, Brute, de toto genere belli. Video te lenitate delectari, & eum putare fructum eſſe maximum: præclare qui-

dem, ſed aliis rebus, aliis temporibus, locus eſſe ſolet debetque clementiæ. Nunc quid agitur, Brute? templis deorum immortalium imminet hominum egentium & perditorum ſpes, nec quidquam aliud decernitur hoc bello, niſi utrum ſimus, necne. cui parcimus, aut quid agimus? His ergo conſulimus, quibus victoribus veſtigium noſtrum nullum relinquetur? Nam quid intereſt inter Dolabellam, & quemvis Antoniorum trium? quorum ſi cui parcimus, duri fuimus in Dolabella. Hæc ut ita ſentiret ſenatus populusque Romanus, etſi res ipſa cogebat tamen maxima ex parte noſtro conſilio atque auctoritate perfectum eſt. Tu ſi hanc rationem non probas, tuam ſententiam defendam, non relinquam meam. neque diſſolutum a te quidquam homines exſpectant, neque crudele. Hujus rei moderatio facilis eſt, ut in duces vehemens ſis, in milites liberalis. Ciceronem meum, mi Brute, velim quam plurimum tecum habeas. Virtutis diſciplinam meliorem reperiet nullam, quam contemplationem atque imitationem tui. XIII. Kalend. Maji.

ARGUMENTUM. 8

Gravis & vehemens invectiva in Octavium, qui ſubito commutata voluntate optimatium & ſenatus partes reliquerat & ſe ad Antonium contulerat.

CICERO OCTAVIO S.

Hæc epiſtola non eſt Ciceronis: ſed declamatoris alicujus.

Si per tuas legiones mihi licitum fuiſſet, quæ nomini meo, populoque Romano ſunt inimiciſſimæ, venire in ſenatum, coramque de republica diſputare, feciſſem: neque tam libenter, quam neceſſario. nulla enim remedia, quæ vulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quam quæ ſunt ſalutaria. ſed quoniam cohortibus armatis circum-

ſeptus ſenatus, nihil aliud vere poteſt decernere, niſi timere: (in Capitolio ſigna ſunt, in urbe milites vagantur, in Campo caſtra ponuntur, & Italia tota, legionibus ad libertatem noſtram conſcriptis, ad ſervitutem adductis, equitatuque exterarum nationum, diſtinetur:) cedam tibi in præſentia foro, curia, & ſanctiſſimis deorum immortalium templis: in quibus, reviviſcente jam libertate, deinde rurſus oppreſſa, ſenatus nihil conſulitur, timet multa, aſſentitur omnia poſt etiam paullo, temporibus ita poſtulantibus, cedam urbe: quam per me conſervatam, ut eſſet libera, in ſervitute videre non potero cedam vita, quæ quamquam ſollicita eſt, tamen, ſi profutura eſt reipublicæ, bona ſpe poſteritatis me conſolatur: qua ſublata, non dubitanter occidam, atque ita cedam, ut fortuna judicio meo, non animus mihi defuiſſe videatur. Illud vero, quod & præſentis doloris eſt indicium, & præteritæ injuriæ teſtimonium, & abſentium ſenſus ſignificatio, non prætermittam, quin, quoniam coram id facere prohibeor, abſens proſim: ſiquidem mea ſalus aut utilis reipublicæ eſt, aut conjuncta certe publicæ ſaluti. Nam, per deum immortalium ſidem, (niſi forte fruſtra eos appello, quorum aures atque animus a nobis abhorrent,) perque fortunam populi Romani, (quæ, quamquam nobis infeſta eſt, fuit aliquando propitia, & ut ſpero, futura eſt,) quis tam expers humanitatis, quis hujus urbis nomini ac ſedibus usque adeo eſt inimicus, ut iſta aut diſſimulare poſſit, aut non dolere? aut, ſi nulla ratione publicis incommodis mederi queat, non morte proprium periculum vitet? Nam, ut ordiar ab initio, & perducam ad extremum, & noviſſima conferam primis, quæ non poſterior dies acerbior priore? & quæ non inſequens hora antecedente calamitoſior populo Romano illuxit? M. Antonius, vir animi maximi, (utinam etiam ſapientis conſilii fuiſſet!) C. Cæſare, fortiſſime, ſed parum feliciter, a reipublicæ dominatione ſummoto,

concu-

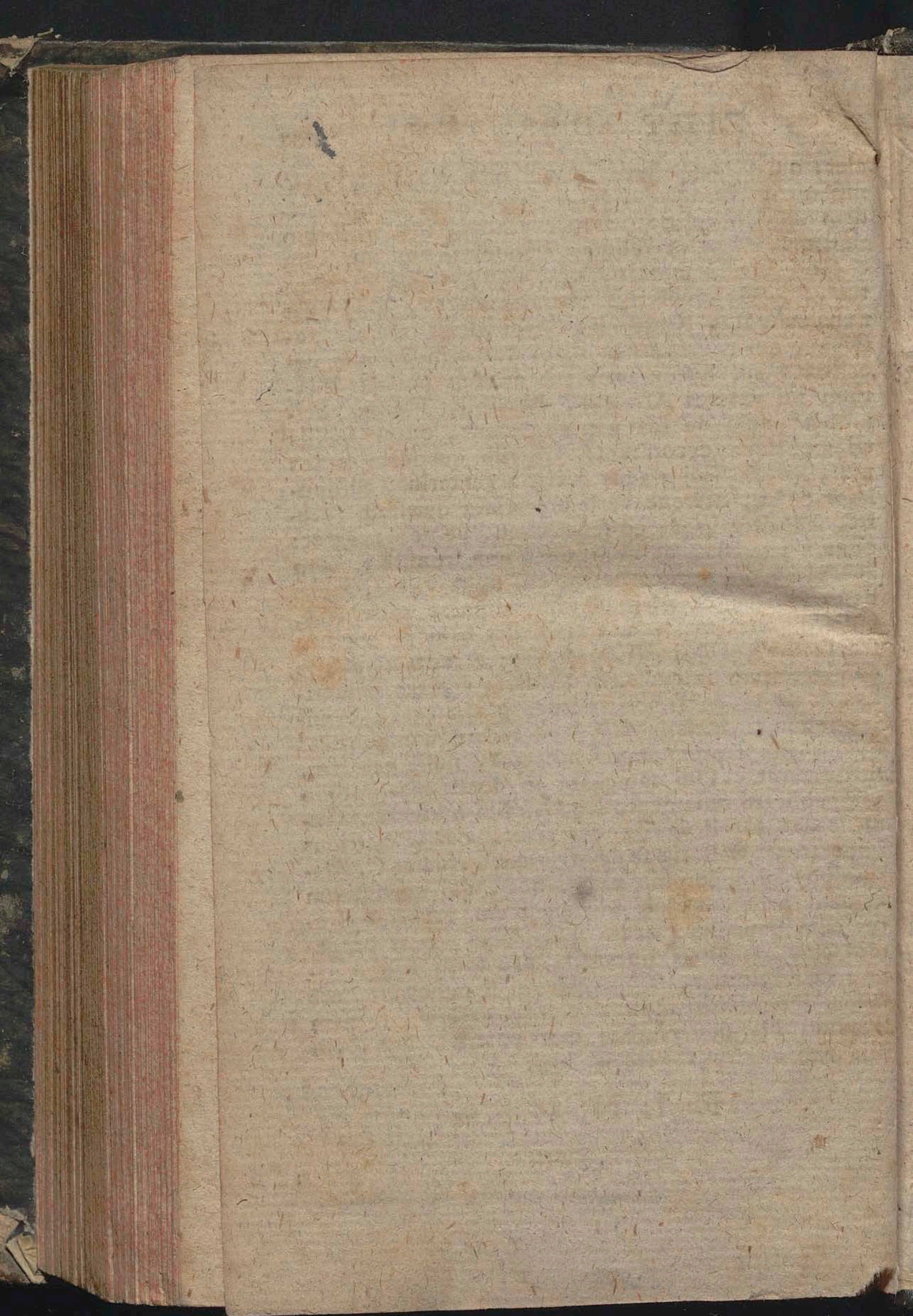
concupierat magis regium, quam libera civitas pati poterat, principatum. publicam dilapidabat pecuniam, ærarium exhauriebat, muniebat vectigalia, donabat civitates: ex commentario dictaturam gerebat; leges imponebat; prohibebat dictatorem creari plebiscito; ipse regnabat in consulatu: provinicas unus omnes concupiebat. cui sordebat Macedoniæ provincia, quam victor sibi sumserat Cæsar, quid de hoc sperare aut exspectare nos oportebat? Exstitisti tu vindex nostræ libertatis, ut tunc quidem, optimus, (quod utinam neque nostra nos opinio, neque tua fides fefellisset!) & veteranis in unum conductis, & duabus legionibus a pernicie patriæ ad salutem avocatis, subito prope jam affectam ac prostratam rempublicam tuis opibus extulisti. Quæ tibi non ante, quam postulares; majora, quam velles; plura, quam sperares, detulit senatus? Dedit fasces, ut cum auctoritate defensorem haberet, non ut imperio se adversum amaret. Appellavit imperatorem, hostium exercitu pulso, tribuens honorem, non ut sua cæde cæsus ille fugiens exercitus te nominaret imperatorem. Decrevit in foro statuam, locum in senatu, summum honorem ante tempus. Si quid aliud est, quod dari possit, addat. Quid aliud est majus, quod velis sumere? Sin autem supra ætatem, supra consuetudinem, supra etiam mortalitatem tuam tibi sunt omnia tributa: cur aut ingratus crudeliter, aut immemor beneficii scelerate circumscribis senatum? Quo te misimus? a quibus reverteris? contra quos armavimus? quibus arma cogitas inferre? a quibus exercitum abducis? & quos adversus aciem struis? Cur hostis relinquitur? civis hostis loco ponitur? cur castra medio itinere longius adversariorum castris, & propius urbem moventur? O me numquam sapientem, & aliquando id, quod non eram, frustra existimatum! quantum te, popule Romane, de me fefellit opinio? O meam calamitosam ac præcipitem senectutem! O turpem exacta dementique ætate

caniciem! Ego patres conſcriptos ad parricidium induxi: ego rempublicam fefelli: ego ipſe ſenatum ſibi manus afferre coegi, cum te, Junonium puerum, & matris tuæ partum aureum eſſe dixi. At te fata patria Paridem futurum prædicabant, qui vaſtares urbe·n incendio, Italiam bello, qui caſtra in templis deorum immortalium, ſenatum in caſtris habiturus eſſes. O miſeram, & in brevi tam celerem & tam variam reipublicæ commutationem! Quisnam tali futurus ingenio eſt, qui poſſit hæc ita mandare litteris, ut facta, non ficta videantur eſſe? Quis erit tanta animi facilitate, qui, quæ veriſſime memoria propagata fuerint, non fabulæ ſimilia ſit exiſtimaturus? Cogita enim Antonium hoſtem judicatum, ab eo circumſeſſum conſulem deſignatum, eundemque reipublicæ parentem: te profectum ad conſulem liberandum & hoſtem opprimendum, hoſtemque a te fugatum, & conſulem obſidione liberatum: deinde paullo poſt fugatum illum hoſtem arceſſitum, tamquam coheredem mortua republica ad bona populi Romani rapienda: conſulem deſignatum rurſum incluſum eo, ubi ſe non mœnibus, ſed fluminibus & montibus tueretur. Hæc quis conabitur exponere? quis credere audebit? liceat ſemel impune peccaſſe: ſit erranti medicina confeſſio. Verum enim dicam. utinam te potius, Antoni, dominum non expuliſſemus, quam hunc reciperemus! non quod ulla ſit optanda ſervitus, ſed quia dignitate domini minus turpis eſt fortuna ſervi. in duobus autem malis cum fugiendum majus ſit, levius eſt eligendum. Ille tamen ea exorabat, quæ volebat auferre: tu extorques. Ille conſul provinciam petebat: tu privatus concupiſti. Ille ad malorum ſalutem judicia conſtituebat, & leges ferebat: tu ad perniciem optimorum. Ille a ſanguine & incendio ſervorum Capitolium tuebatur: tu cruore & flamma cuncta delere vis. Si, qui dabat provincias Caſſio, & Brutis, & illis cuſtodibus nominis noſtri, regnabat, quid faciet,

ciet, qui vitam adimit? ſi qui urbe ejiciebat tyrannus erat: quem hunc vocemus, qui ne locum quidem reliquit exſilio? Itaque ſi quid illæ majorum noſtrorum ſepultæ reliquiæ ſapiunt, ſi non una cum corpore ſenſus omnis, uno atque eodem conſumtus eſt igni; quid illis interrogantibus, quid agat nunc populus Romanus; reſpondebit aliquis noſtrum, qui proximus in illam æternam domum deceſſerit? aut quem accipient de ſuis poſteris nuntium illi veteres Africani, Maximi, Faulli, Sciphiones? quid de ſua patria audient, quam ſpoliis triumphisque decorarunt? an eſſe quendam annos XVII, natum, cujus avus fuerit argentarius, adſtipulator pater; uterque vero precarium quæſtum fecerit, ſed alter usque ad ſenectutem, ut non negaret: alter a pueritia, ut non poſſet non confiteri: eum agere, rapere rempublicam, cui nulla virtus, nullæ bello ſubactæ & ad imperium adjunctæ provinciæ, nulla dignitas majorum conciliaſſet eam potentiam, ſed forma per dedecus, pecuniam & nomen nobile conſceleratum impudicitia dediſſet: veteres vulneribus & ætate confectos Julianos gladiatores, egentes reliquias Cæſaris ludi, ad rudem compuliſſet? quibus ille ſeptus omnia miſceret, nulli parceret, ſibi viveret. Qui tamquam in dotali matrimonio rempublicam teſtamento legatam ſibi obtineret. Audient duo Decii ſervire eos cives, qui ut hoſtibus imperarent, victoriæ ſe devoverunt. Audiet C. Marius impudico domino parere nos, qui ne militem quidem habere voluit niſi pudicum. Audiet Brutus eum populum, quem ipſe primo, poſt progenies ejus a regibus liberavit, pro turpi ſtupro datum in ſervitutem. Quæ quidem ſi nullo alio, me tamen internuntio ad illos celeriter deferentur. nam ſi vivus iſta ſubterfugere non potero, una cum iſtis vitam ſimul fugere decrevi.

F I N I S.

80—

D.
1.2.